

I.

LEX BAIWARIORUM¹.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IHESU CHRISTI
 INCIPIIT PROLOGUS² LEGIS BAIWARIORUM.

⁵ *Prologus legi Baiwariorum praepositus hoc loco Ad, Ag, Ald, Alt, Ch, Ep, G, Gw, H, J, Jlz, L, P2—6, T1, 2, V, Vl; post indicem legis B, Bb, P1; partes prologi Em, Est, Laur, S, Til, V2; prologus deest Bos, Her, K, sP, Sich; initium prologi deest: — cumuni est usu (p. 201, l. 4), Est, Laur, Til, V2; — addidit quae addenda (p. 202, l. 2) S; — vetustate probata (p. 201, l. 7) Em. legi Salicae antepositus in cod. Est, Laur; eidem legi postpositus P8; inter alia documenta Mg, Mt, P9; pro parte aliis tractatibus pro parte legi Salicae antepositus V2; legi Alamannorum antepositus Ag2, B2, sCr; eidem legi postpositus Vad; legi Visigothorum antepositus Esc.*

Prologus in Ad, B divisus; in Ad pars posterior codicem factum constitutionum (p. 200, l. 4) usque ad finem prologi (refrenetur nocendi facultas) priori parti (de legibus Moysi — Hermogeniani) anteposita; in B eadem pars prior indici et parti posteriori postposita. Initium prologi — disposuit quem (p. 200, l. 5) deperd. W.

Lin. 1 et 2 omnino desunt.

Inscriptio prologi deest B, Bb, Gw, Mg, Mt, P1, 6, T2 (m. prima), Til, Vad.

²⁰ I. || l. 3. In — Baiwariorum] Incipiunt capitula de libri legis institutione que ad clerum pertinent seu ad ecclesiastica iura *Ad*. In — Christi] *desunt P4*; in Christi nomine *Ald, Jlz, P5*. in nomine Dei summi *H*. nostri *deest Ag, Ch, P2, 5*. Ihesu Christi *desunt Ag, H, P2, 5*; Ihesu *Vl*. || l. 4. legum *Vl*. Baiuariorum *Ag, P2*; Baiuvariorum *Alt*; Baiariorum *Ald*; Bauuariorum *G, Jlz*; Baiubariorum *Vl*; Baioariorum *Ch, Ep, P4, 5, T1*; Pacuariorum *L*.

²⁵ 1) *De etymologia nominis Baiwariorum cf. J. K. Zeuss, 'Die Deutschen und die Nachbarstämme', p. 366 sqq.; R. Much, 'Zeitschrift für deutsches Altertum' XXXIX, p. 31 sqq., 'Anzeiger für deutsches Altertum' XXXIII, p. 13; D. v. Kralik, 'Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde' XXXVIII, p. 46 sqq.; supra p. 191; cf. etiam J. Widemann, 'Kleine Beiträge zur älteren Geschichte Baierns: 1. Bajuwaren oder Baiwaren?' in 'Oberbayerisches Archiv' LIX, p. 1 sq., 1915. 2) De genesi et valore prologi cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 420 sq.; 'Über ein verschollenes merowingisches Königsgesetz des 7. Jahrhunderts' in 'Sitzungsberichte der k. preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin' 1901, p. 943 sq.; B. Sepp, 'Altbairische Monatsschrift' 1901, 2, p. 43; S. v. Riezler, 'Beilage zur Münchener Allgemeinen Zeitung', 1905, nr. 252; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 670 sqq.; M. Krammer in 'Festschrift Heinrich Brunner zum siebenzigsten Geburtstag dargebracht von Schülern und Verehrern', p. 465 sqq.*

De legibus.

cf. Isidori
Etym. V, 1.

Moyses gentis Hebraeae primus omnium divinas leges sacris litteris explicavit. Foroneus rex Grecis primus leges iudiciaeque constituit. Mercurius Trimegistus primus leges Aegyptiis tradidit. Solon primus leges Atheniensibus dedit. Ligurgus primus Lacedemoniis iura ex Apollinis auctoritate confinxit. Numa Pompilius qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit. Deinde

Isidori Hispalensis episcopi Etymologiarum sive originum libri (ed. W. M. Lindsay) V, 1. De legibus et temporibus. De auctoribus legum. Moyses gentis Hebraicae primus omnium divinas leges sacris litteris explicavit. Phoroneus rex Graecis primus leges iudiciaeque constituit. Mercurius Trimegistus primus leges Aegyptiis tradidit. Solon primus leges Atheniensibus dedit. Lycurgus primus Lacedaemoniis iura ex Apollinis auctoritate confinxit. Numa Pompilius qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit; deinde

I. || l. 1. de legibus *H*, P 3, 6, (indici postposita) *B*; de lege *Ag* 2, B 2, *sCr*; de lebus *P* 1; de legum inventoribus ac earum ratione *Her*; de auctoribus legum *P* 8; incipit prologus de auctoribus legum *Esc*; de legibus factis et constitutis *P* 9; *cett. desunt. Hac cum rubrica coniunctum initium textus prologi*: d. l. Moysi gens Hebreorum *P* 6, d. l. Moysi genes Aebraeorum *L*; d. l. Moysi et gentes Hebraeae *H*; d. l. Moysi et hebreorum gentis *B* 2; d. l. Moysi hebreorum gentis *Ag* 2. || l. 2. Moyses — primus *m. rec. add. T* 2; Moyses gentis Hebraeae *desunt Bb, H*; Moysis *V*; Moysi *B, P* 3; Moises *G, VI*; Moyses *cett. gentis] dux gentis Gw*; dux *Ald, sCr, Jlz*; gente *Mt. hebraeae gentis vel iudaeae Esc. Ebraeae Ep, Jlz, T* 2; hebraeae *J*; Haebraeae *V* 2; Hebreorum *Ald, B, sCr, P* 3; Iudeorum *Mt, P* 9; Iudaeorum *Mg. primus deest B, Bb, L, P* 3, 6, *T* 2 (*m. pr.*); primitus *Ep*; primo *Ag* 2, B 2, *sCr, T* 2 20 (*m. rec.*); primum *Her, Vad, P* 9. omnium hac voce incip. prologus *L, P* 6, *T* 2 (*m. prima*); in *Ad sequitur haec prima pars post finem prologi huius editionis (cf. p. 203, l. 27). divinae Ad, B, Bb, H, L, P* 4, 6; divinam *Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt. leges deest Ad, VI*; legis *B, Bb, L, P* 3, 4, 6; legis *corr: leges P* 5; legem *Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt. sacri L*; sacras *VI. litteris vel literis] literas VI. explicavit literis B* 2. Foreneus *Ep*; Floroneus *VI*; Sacroneus *L*; Soroneus *Alt, Bb, Bos, H, J, P* 6; Feroneus *P* 9; Phoro- 25 naeus *Her. rex] lex L, m. rec. in margine add.: Isidori sunt ista. || l. 3. Graecorum Alt, Ch, J, Mt, T* 1; grecus *L*; gregis *P* 6. primus grecas *Ad*; primus grecis *B*; primum *Ag* 2, *sCr, P* 3, *T* 2; sed primum *B* 2. legis *H, L, P* 4, 5, 6. indutiaeque *P* 6; indutiaequae *L*; iudicia *P* 4, 9; et iudicia *Her, V*; iudiciaeque *deest Ag. constituit et leges P* 9. Mercurius — tradidit *H supra ponit post: dedit (l. 3; cf. etiam l. 36). Mercurius] Megistus, (gistus erasum) P* 2. Trimegistus *deest L*; Trimigestus *Mt*; 30 Trimegistus *P* 3, 6; Trimegestus *Ag, Alt, Jlz, Mg, V* 2; Trimegestus *Gw*; Trimegestus *Ep*; Trimegestus *Ag* 2, B 2. primus *deest B* 2, *L, Mg, Mt, P* 6, 9. leges *deest Ad, B* 2, *P* 6; legis *L. Aegyptiis, Egyptiis, Aegyptiis, Egiptiis. tradidit] dedit B* 2, *sCr. || l. 4. Salomon Alt, B, B* 2, *P* 3, *T* 2 (*m. prima*); Salomon *P* 6; Silon *P* 1; Solon *Ep. primus deest P* 4. legis *P* 6; legibus *L*; legem *P* 4. Atheniensibus leges *B* 2; Atheniensibus *V* 2; Atheniensibus *T* 2; Atheniensibus *L*; Atheniensibus *H. dedit] dedidit corr: 35 edidit J; hoc loco H addit: Mercurius — tradidit (cf. l. 29). Ligurgus H*; Lygurgus *Ch*; Lycurgus *Her, VI*; Ligurgus *P* 3; Licurgus *B*; Lygurgus — leges Romanis edidit (*l. 5) desunt Ad. primus deest sCr*; primus leges *P* 2. Lacedaemonibus *L*; Lacedaemonibus *Ep, T* 2 (*m. prima*); Lacedaemonibus *V* 2. iura *deest P* 2; iure *H*; iudicia *Gw. ex Apollonis Bb, sCr, H, Jlz, L, P* 1, *T* 2 (*m. prima*); ex Apolloniis *Ep*; ex Apollinis *Alt, VI*; ex Apolloni *Ag* 2; ex Apolloni *B* 2; ex Appollinis *Ag*; ex eapollinis *P* 6. 40 autoritate *VI*; auctoritate *P* 6, *V* 2. || l. 5. confinxit *Ag*; confinxit *Est, G, Laur, P* 1, *T* 1, *V* 2, *VI, corr: confinxit P* 6; fixit *P* 6. Numma *Ep, V* 2; Nunc *corr: Numa Bb*; Nummus *P* 6; Nummum *L*; Nū *P* 1; Nā *Ag. Pomphilius Ep*; Pamphilius *Mt*; Pampilius *P* 5, *T* 2 (*m. prima*); Pampilius *corr: Pompilius Mg*; apompilius *Ag*; Popilius *Gw, V* 2; Pampilius *L. qui] que P* 6. Romulum *J*; Romulum *corr: Romulo Ald, Alt, Bb*; Romulo *P* 3, 6, *T* 2 (*m. prima*), *Vad, VI*; Remulo *P* 5. primus 45 in regno *Ch. regnum Ag* 2, *Ald, B* 2, *sCr, Ep, G, Gw, Her, Jlz, P* 3, 4, 5, 6, *V, Vad, VI. primus deest P* 2. legis *Ag, L, P* 6. Romanis *deest VI*; Romanus *corr: Romanus L. edidit] dedit Ag* 2, *B* 2, *Bb, sCr*; sedidit *L*; addidit *H*; edidit *Vad.*

cum populus seditiosos magistratus ferre non possit, decimviros legibus scribendis creavit qui leges ex libris Solonis in latinum sermonem translatas duodecim tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hii: Appius Claudius, Genutius, Veterius, Iulius, Manilius, Sulpicius, Sectius, Curatius, Romelius, Postumius. Hi decim viri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris primus consul Pompeius instituere voluit, sed non perseveravit obtrectatorum* metu. Deinde Caesar coepit id facere,

*) *glossa add*: vituperatorum *Ch*, *T 1*.

cum populus seditiosos magistratus ferre non posset, decemviros legibus scribendis creavit qui leges ex libris Solonis in latinum sermonem translatas duodecim tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi: Appius Claudius, Genucius, Veterius, Iulius, Manilius, Sulpitius, Sextius, Curatius, Romilius, Postumius. Hi decemviri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris primus consul Pompeius instituere voluit, sed non perseveravit obtrectatorum metu; deinde Caesar coepit [id] facere,

I. || l. 1. populos *Ag 2*, *Ep*, *P 1*, *3*, *5*, *V*, *V 2*; in raso populi *H*; plus *J*; *Vl add. et delevit*: legibus scribendis; populus *cett.* seditiosus *Ad*, *Ag*, *Alt*, *B*, *B 2*, *J*, *Mg*, *Mt*, *P 4*, *9*, *T 2* (*m. prima*); seditiosus *corr*: seditiosos *Bb*; seditioes (nes *m. recentior* in raso) *H*. magistratus *deest Ag 2*, *B 2*, *sCr*, *H*; magistratos *P 1*; magestratus *L*. fere *P 1*; ferie *corr*: ferre *Bb*; sufferre (suf *erasa*) *T 2*. possit *Ag*, *Ag 2*, *B*, *B 2*, *Esc*, *J*, *L*, *Laur*, *Mt*, *P 2*, *3*, *6*, *8*, *9*, *sP*, *S*, *Vad*, *W*, *corr*: posset *Bb*, *H*; posuit *Alt*. decim viros *Ag*, *P 2*, *4*, *V*; decem viros, X viros, decemviros *cett.* legibus scribendi *P 5*, *6*; leges scribendas *Ch*, *Mg*, *Mt*; ad leges scribendas *T 1* (*ad m. recentior*). creavit *H*, *Her*, *V 2*; procreavit *Ag*, *Ep*, *P 1-5*, *V*, *Vl*; pro curavit *Ag 2*, *B 2*, *sCr*; decrevit *T 2* (*m. prima*); congregavit *cett.* (*P 6 corr.*). que *Ag 2*, *sCr*. || l. 2. libro *Mg*, *Mt*. Solonis *sCr*, *Ep*, *Mt*, *T 2* (*m. rec*); Salonis *Jlz*, *V 2*; *deest Her*; Salamonis *Ag 2*, *J*, *L*; Salomonis *corr*: Salemonis *Bb*; Salemonis *Gw*; Salomonis *cett.* in latino sermo (*corr*: sermone) *V 2*; in latinum salo sermone *Vl*; in latinum solo sermone *P 4*. trans[...] *Ep*; translatus *L*, *P 6*, *Vl*; translatos *J*, *T 1*; translatis *B*; translatas *bis Jlz*. XII, duodecim] in duodecim *Ald*, *Gw*, *Jlz*. tabulis *deest Ad*; tabulas *Ag*, *J*, *P 4*. exposuerunt *L*; sexposuerunt *Vl*. fuaerunt *L*. autem *deest P 6*. hii, hi] *deest Ad*. l. 3. Apius *Bb*, *Ep*, *P 6*, *V 2*. Claudius *deest Vl*; Glaudius *Ald*; Cladius *Ep*; Claudius Sabinus *Her*. Genutius *deest Vl*; T. L. Genutius *Her*; Genetius *Ad*, *Mt add.* Seccius; *Mg*, *P 8 add*: Sectius; *Her. add*: P. Sestius Vaticanus. Veteriu[...] *Ep*; *deest Vl*; T. Veturius Cicurinus *Her*. Iulius *deest Ag*, *Vl*; Liulius (*L. erasum*) *B*; C. Iulius Tullus *Her*. Manilius *deest Vl*; Manlius *Ad*, *Ald*, *B*, *Ch*; Mannilius *Mg*, *Mt*; A. Manilius *Her*, *Jlz*. Sulpitius *deest Vl*; P. Sulpitius Camerinus *Her*; Sulpicius *P 8*; Sculpicius *V 2*. Sectius *hoc loco deest Mg*, *Mt*, *P 8*, *Her*; Seccius *Ag*, *Alt*, *L*, *P 6*; rectius *T 2* (*m. prima*); Secretius *Vl*; Sergius *Ep*; Segerus *G*; Sextius *Bb*, *J*; *Her add. hoc loco*: Spurius Posthuminus Albus. Curatius *deest P 6*; P. Horatius Pulvillus *Her*. Romelius] T. Romelius Vaticanus *Her*. Postumius *hoc loco deest Her*; Posthumius *Ad*, *P 3*, *T 2* (*m. recentior*); Pestumius *P 9*; Postomius *V 2*; Portumius *P 4*, *Vl*; Postumius *Ag*; Postumus *Ald*, *Gw*, *Jlz*, *P 1*; *Ch add*: Malusius; Portunius *P 6*; Portunicus *corr*: Portunius *L*. || l. 4. Hii, hi. X, decem] decim *Ag*, *P 3*, *V*, *V 2*; XII *Ad*, *Ag 2*, *Ch*, *sCr*, *P 5*; duodecim *B 2*. leges conscribendas *Alt*, *Ch*, *Mg*, *Mt*, *P 9*, *T 1* (*m. prima*); legum scribendarum *P 6*, *V 2*; ad leges conscribendas *Ald*, *Gw*, *Jlz*, *T 1* (*m. recentior*); legem scribendarum *L*; legibus conscribendarum *Ad*; legem (*corr*: legum) conscribendarum *P 2*; legem cum scribendarum *P 5*; legum conscribendarum (*corr*: conscribendarum) *H*. sunt. Leges] sunt leges (*B*), *B 2*, *sCr*. leges] legis *B*, *L*, *P 6*. autem *deest Ag 2*, *B 2*, *sCr*. redigere] rediere *Ag 2*. in libros *Ad*, *H*. pr[...] *Ep*; primus autem *Ag 2*, *Alt*, *B*, *B 2*, *Bb*, *Ch*, *sCr*, *Gw*, *J*, *P 3*, *8*, *T 1* (*m. prima*). [...]sul *Ep*; *deest Ad*, *B 2*; consulus *L*. || l. 5. Pompeius *Ald*, *P 6*. Pompeus *B 2*, *sCr*. instruaere *L*. volunt *P 6*; voluerat *Ag 2*, *B 2*, *sCr*. persevereaverit *P 1*; perseveraverit *Ag 2*; per severavat *B 2*; perseveraverat *sCr*. obtrectatuorum *J*; lingua obtrectatorum *Bb* (*lingua m. recentior*); obtractatorum *B*, *Bb*, *L*, *T 1*; obstractatorum *Ep*; obtractorum *Ag*, *P 6*. me[...] *Ep*; mecum *L*; manu *P 9*. [...]inde *Ep*; dein *L*. Cesar *deest Ag 2*, *B 2*, *Ch*, *sCr*; sar (*corr.*) *P 6*. cepit, coepit, cepit. id *deest G*; hoc *Ch*. faciscere *G*.

sed ante interfectus est. Paulatim autem antiquae leges vetustate atque incuria* exoluerunt, quarum etsi nullu^s iam usus est, noticia tamen necessaria videtur. Novae a Constantino coeperunt caesare et reliquis succedentibus erantque permixtae et inordinatae. Postea Theodosius minor augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum constitutionum a Constantini temporibus, sub proprio cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit. 5

cf. Isidori
Etym. V, 3.

Deinde unaquaque gens propriam sibi ex consuetudine elegit legem. Longa enim consuetudo pro lege habetur. Lex est constitutio scripta. Mos est vetustate probata

*) *glossa add*: id est negligentiam *T 1*; vel negligentiam *Ch*.

sed ante interfectus est. Paulatim autem antiquae leges vetustate atque incuria exoleverunt; quarum etsi nullus iam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Novae a Constantino Caesare coeperunt et reliquis succedentibus; erantque permixtae et inordinatae. Postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani et Hermogeniani codicem factum constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cuiusque imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit.

I. || l. 1. sed — est *desunt Ald, Gw, Jlz.* antea *Ep*; ante *in rasura m. rec. T 2*; te *P 5*; 15
m. recentior add: est *T 1*. interfecto *Ad, B, Bb, L, P 6.* est *deest Ad, Ag 2, Alt, B 2, Bb, Ch,*
sCr, J, L, Mg, Mt, P 6, hoc loco T 1; Ad add. Pompeio. paulatim — necessaria videtur *desunt P 9.*
autem *del. Bb; deest Her.* antiqui *V 2.* legis *B, Bb, Ch, L, P 4, 6, T 1.* vetustati *Alt*; vetusta-
tem *B, Bb, J, L, P 3, 6.* atque *deest Bb*; adque *L*; et *Her.* incuriam *Ch, J*; incurrere *B, Bb.*
exoluerunt *Ad, B, Ep, Esc, G, Gw (m. recentior), J (m. prima), P 1, (m. prima) 8, 9, sP, S, Til, Vad*; 20
exoleverunt *Ad, Her, T 2 (m. recentior)*; exsolute sunt (*corr. in rasura*) *T 1*; voluerunt *Bb*; exsol-
luerunt *cett.* quarum *corr*: cuius *Bb*; *corr. T 2.* || l. 2. et si] si *Ald, Ep, Gw, Jlz*; et si iam *H.*
nulus *Ag.* iam *deest hoc loco H*; qui *Bb.* usus] ausus *P 6.* est *deest L.* noticia tamen]
[. . .] *Ep*; n. t. earum *in margine T 1 (m. recentior).* necessarium (?) *T 2 (m. prima).* videretur
B 2; vedetur *Alt.* novae *Ad, B, Bb, L, P 6, T 2 (m. prima), V 2*; nova *H*; leges autem n. *Gw*; 25
lleges n. *Jlz*; leges novae *cett.* Constantino] Constino *P 6.* || l. 3. caesare coeperunt *Ag 2, Ald, B 2,*
Ch, Gw, H, Jlz, P 3, T 2, V 2. ce[. . . .]cedentibus *Ep.* reliqua *corr*: relquae *Bb*; reliqui *V 2*;
reliquis, *m. rec. supra lineam add*: ei *T 1.* succedentibus] suadentibus *H.* erant *Ald, Bb*; erat-
que *P 3.* permixti *J*; promixte *H, P 6*; promixta *L*; permixta, *corr*: permixte *Bb.* inordinata
corr: inordinate *Bb*; inordinatum *L.* Teodosius *L, V 2*; Theodosius *V*; Theodosius *cett.* The[. 30
. . .] Gregoriani *Ep.* augustus *deest Ag*; agustus *L.* || l. 4. Gregorriani *Alt*; Gregoriano *P 6*; Gregoniani
Ag 2, B 2, sCr; Gregoniam *corr*: Gregoniani *H.* Ermogeniani *Ad, Ag 2, Ald, B 2, sCr, Ep, G, Gw,*
H, Jlz, Mg, Mt, P 1, 4, V, V 2, Vad; Ermoniani *Bb, T 2 (m. prima)*; hac voce explicit prologus in *Ad, B*;
in *Ad verbis additis*: Moyses gentis hebraee primus omnium divinas leges sacris literis explicavit. Incipiunt
capitula de libri legis institutione, quae ad clerum pertinent seu ad ecclesiastica iura; in *B sequitur* 35
textus legis. codicem] hac voce incipit prologus *Ad, B (cf. p. 197, l. 12).* constitutionem *Ag 2, B 2,*
sCr, P 3, 4, 6; institutionum *Ep.* Constantino *corr*: Constantini *L.* || l. 5. super proprio *Vl*; supproprio
Ag; sub propitio *P 6.* cuius *P 6.* titulo, tytulo. composuit *Bb*; disposuit Theodosius *Ad.* quem]
quod *Vl.* a] hac voce incipit fragmentum *W*; a *corr*: ex *B 2.* Theodosium *Ch*; Theodosianum *V*;
Thosianum *P 9.* vocavit] hac voce explicit pars prima prologi, sequuntur tractatus varii in *V 2.* 40

l. 6. Deinde — legem] in *V 2 in fine codicis (p. 162v) post verba*: Moyses gentis haebraee iam in superioribus huius libri partibus exaratum hoc habemus; hoc autem tantum adnectimus, quod ad has leges sequentes pertinere videtur; quia unaquaque gens propriam sibi ex consuetudine elegerunt legem. unaquaque *Ad, Ag 2, Ald, B, B 2, Bb, Ch, sCr, Gw, H, Jlz, Mg, Mt, P 4, 9, T 1 (m. recentior), T 2, Vad, W*; unaquaque *cett.* propriam *deest Vl*; propria *Ag, L.* sibi] si *P 6*; *Alt add. et del.*: legem. consuaetudinem 45
L; consuetudinem *Ag.* elegerunt *Ag, Alt, B, Bb, Ch, H, J, Mg, Mt, P 6, 8, 9, T 1, 2, W*; aelegerunt *L.* Longa — lege suscipitur *desunt V 2.* || l. 7. enim] autem *Ald, Jlz.* consuaetudo *L.* habeatur *L*; habebatur *Bb*; in *margine m. rec. addit inscriptionem*: definitio legis *L.* lex enim *Ald, Jlz, P 5, Vl*; lex autem *Her.* est *deest Ald, Jlz, T 2 (m. prima)*; est *supra lineam T 2 (m. recentior).* constitutio] consuetudo *Jlz, T 2 (m. recentior)*; constitucia *G.* Mos — non scripta *desunt G*; mos — quia scripta est 50
desunt Mg, Mt. mos est] manus est *L*; mors es *H*; mosen *Ag*; moises *Vl*; de moribus tractandum est *rubrica P 9.* vetustas *Ald, Gw, Jlz*; ex vetustate *P 6.* consuetudo vetustate probata *Ad, B.* probate *Vl.*

consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex a legendo vocata, quia scripta est. Mos est autem longa consuetudo de moribus tracta tantundem. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. Lex erit omne quod iam ratione constiterit, quod disciplinae conveniet, quod saluti proficiat. Vocata autem consuetudo, quia in communi est usu*.

6 Theuderichus¹ rex Francorum, cum esset Catalaunis, elegit viros sapientes qui in regno suo legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante iussit conscribere

*) *glossa addit*: id est doctrinalis T1.

Isidori Etym. V, 3. Lex est constitutio scripta. Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex a legendo vocata, quia scripta est. Mos autem
10 longa consuetudo est de moribus tracta tantundem. Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, *cum deficit lex. Nec differt, scriptura an ratione consistat, quando et legem ratio commendat. Porro si ratione lex constat, lex erit omne iam quod ratione constiterit, dumtaxat quod religioni congruat, quod disciplinae conveniat, quod saluti proficiat. Vocata autem consuetudo, quia in communi est usu.*

15 I. || l. 1. consuetudo L; hac voce incipit pag. 1 fragmenti Em. sive deest Ald, Gw, Jlz; sine B 2. non scripta] conscripta Alt, Ch, J, T1, W; non scripta corr: conscripta H; et scripta Vl; non scripta nam lex desunt Ag. vocata est Ag 2, B 2, sCr. quia] que Em, P 6. scriptum G, P 3, Vl. mos est] manus est L; mos Em, H, Mt, T 2; mosę Ag; mox est P 9. est autem desunt Ag 2, B 2; autem est Est, Gw, Her, Laur, P 3, 9, V 2, Vl. autem deest Ch, P 3, T 1. || l. 2. consuetudo
20 longe L; longa consuetudo Ald, Em, Ep, G, Gw, Jlz, P 2-5, V; longa consuetudo est T 2, corr: consuetudo longa est H; consuetudo longa cett. de deest Ag 2, sCr, P 3; de — tantundem desunt P 9. tracta tantundem corr. H; tractata tantundem T 2 (m. pr.); tractandum denos L; tractandum est Mg, Mt; tractandum P 6; tracta tandem Ad; tracta tantundem Em. consuetudo L. autem est ius] est autem ius Ag 2, Jlz, P 3; autem eius Alt, B, Bb, Ch, J, L, J, Mg, Mt, P 4, 6, 9, Vl; autem est ius corr: autem
25 eius H; est autem eius Ep; autem ius B 2; autem eius corr: autem est T 1; autem est Ad, W. est deest P 5. quodam Alt, Ch, Em, J, L, P 6, Vl; quodam corr: quoddam Bb; quoddam corr: quod T 1; quod Mg, Mt, W; quod est P 9. moribus] a maioribus W; de moribus Ad. institutum corr: institutum P 3. || l. 3. quod deest P 9; est quod W; et quod T 1 (m. recentior); que Bb. pro deest Alt. nam lex T 2 (m. recentior). erunt J; enim B 2. iam quod Em.
30 quod omne iam Ald, Jlz; quod omnem iam Gw; omne iam quod, corr: omne quod iam H, T 2. iam deest Ad. ratione deest W; rationem Ag, Em, Gw, L. constituerit Alt, B, T 2; constituerunt J; constituerant sCr, P 6, Vad; construerit m. recentior corr: constituitur Em; prostiterit Jlz; constitutum erit Bb; consti[. . .] W; constituaerit L. disciplina, corr: disciplinae Em; ad disciplinam Ald, Alt, Bb, Ch, Gw, Mg, Mt, T 1; disciplinam B, sCr, J, Jlz, L, P 6, Vad. convenit Ald; conveniat Ad,
35 Ag 2, B, B 2, sCr, H, Mg, Mt, P 3, T 2, Vad; conveniet et Em, T 1. || l. 4. ad salutem Ald, Gw, Jlz. proficiet Bb; proficiat corr: proficiet W. Hac voce explicit pag. 1 fragmenti Em in quo una linea: Vocata — usu decisa deest. consuetudo L; est consuetudo P 9. quia in] quem J; quia Bb; qua in corr: quae in T 1; quae in Alt, Ch, H. commune Alt, H, J, L, P 6, Vl; communis Bb, Mg, Mt, P 9; communem B. usum est L. uisu corr: usu B 2; usu deest sed m. rec. add. Mg; usum B.
40 l. 5. Theudorichus hac voce incipit prologus in Est, Laur, Til, pag. 2 fragmenti Em; in V 2 haec pars sequitur post verba: ex consuetudine elegit legem (p. 200, l. 6). Theuderichus V; Theudericus Ag, Esc; Teudericus Vl; . . heudoricus Laur; Theod. . ricus (una littera erasa) H; Teodericus L; Deotrichus Em; Theoricus Ad, Ep; Theodricus corr: Theodericus T 1; Jlz add. et delevit: cum esset; Theodoricus cett; P 9 add. rubricam: de rege Franciae. rex deest Laur. Catalonis Ad, Alt, B, J,
45 P 6, W; Cathalonis Bb; Cautalaunis Ag 2, B 2, Vl; Catal. . unis (una littera erasa) H; Catalones Est; in Cataleonis Em; Catulonis Mt; Caualonis L; Catalinis Ch; Cataloas (corr.) Laur; Kathalaunia Esc; Cathalaunis Her; Catholicus P 9; Catalaunis cett. eligit P 1, 5; aeligit L. elegit — sapientes desunt Laur. qui cum in Laur; quis cum in Est. || l. 6. legno corr: regno Bb. antiquis deest Ep; antiqui V 2. eruditi erant] erudi erant L; erruditi erant Laur. ipsos Ep; ipse Est, Gw. autem
50 deest Ad, B, Bb, Em, H, L, P 6, W. dictante deest Ald, Gw, Jlz; dictantes Ep; tictante Em; iubsit Laur; iussit eos T 1 (m. recentior). scribere Ag 2, B 2, Ch.

1) Cf. M. Krammer l. l. p. 466. 471.

legem Francorum et Alamannorum et Baiouariorum unicuique genti quae in eius potestate erat, secundum consuetudinem suam, addidit quae addenda erant et inprovisa et inconposita resecavit. Et quae erant secundum consuetudinem paganorum mutavit secundum legem christianorum. Et quicquid Theuderichus rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, post haec 5 Hildibertus rex inchoavit, sed Chlotarius rex perfecit. Haec omnia Dagobertus rex gloriosissimus per viros inlustros Claudio, Chadoindo, Magno et Agilulfo renovavit et omnia vetera legum in melius transtulit et unicuique genti scriptam

I. || l. 1. legem *deest Ad.* Alamanorum et Francorum *Laur*; A. et franchorum *Esc*; Francorum Alamannorum *Ch, Her*; Francorum et Alamannorum *G (m. rec.)*; Alamannorum, Alamannorum] 10 Alemannorum *Jlz.* et Baiouariorum *desunt P 2 m. prima.* Baiouariorum *Ag 2, Alt, H, P 3, W*; Baiouariorum *sCr, J*; Baiuariorum *Ag*; Baiwariorum *Til*; Bawariorum *B, B 2, P 4, 6, T 2 (m. rec.)*; Bavariorum *Jlz*; Bauariorum *corr: Bavuariorum G*; Bawarorum *Ad*; Bacuariorum *L*; Baiariorum *Ald*; Baioriorum *Gw*; Pagiorum *Em.* et unicuique *Her.* gente *P 6, V 2*; ex genti (ex *deletum*) *T 2.* qua *VI*; qui *Em, H, L, T 2.* eius] eis *Em.* || l. 2. potestatem *L.* erant *corr: erat Bb*; erat *Ald,* 15 *B 2, Ep, Est, G, Gw, Her, Jlz, P 1, 5, 9, V, V 2, Vad, W*; erant *cett.* secundum — suam *desunt Laur.* consuetudinem *L.* adedit *Em*; edidit *W*; .. didit *corr. in rasura: edidit H*; addiditque *Jlz, P 6, V 2*; addidit *supra lineam corr: et addidit T 1.* addidit addenda *Her.* quae] atque *Ep.* addendae *Ag*; adendae *Em*; edenda *W.* erat *P 6, V 2*; herant *L*; in voce erant incipit fragmentum *S.* et *deest Ad, Ag, Ag 2, B 2, sCr, Em, H, P 3, T 2.* et — resecavit *desunt Ad, B.* || l. 3. inprovissa *L*; provisa 20 *G, P 2.* resecavit *deest Alt*; reservavit *Em, H, J, L, P 1, 6, S, T 1, 2, W*; reseravit *V 2*; servavit *Bb*; in melius reformavit *Ch.* et] *hac voce explicit fragmentum primum Em.* quae *supra lineam Ad*; qui *L, P 6, VI.* secodn *P 3.* consuetudinem *L*; consuetudinem suam *VI*; legem *Ag 2, B 2, Laur.* legem] consuetudinem *Bb, Mt.* || l. 4. [...]anorum *Ep.* et *deest Laur.* quicquid, quidquid] *corr: quia quod H, S*; quia aliquid *W.* Theudericus *V*; Teudericus *Ag*; Theudoricus *VI*; Theodericus *Ald,* 25 *B, B 2, sCr, Est, G, Gw, Jlz, P 4, 9*; Teodoricus *Ald*; Theodricus *corr: Theodericus P 5*; Theodricus *L, S*; Teodricus *P 3*; Deodericus *H*; Theodericus *cett.* || l. 5. vetustimam *corr: vetustissimam B 2*; vetustisimam *Est*; vetustimam *Ald*; vetussima *L*; vetustatissimam *Ep*; iustissimam *P 9.* consuetudinem *L*; [...]suetudinem *Ep.* hemendare *L*; dare *Ad, B.* potuerunt *P 6*; potuerit *Laur.* haec *deest Bb.* || l. 6. Hildibertus *Alt, G, Gw, H, J, Laur, P 2, T 1, V, VI, W*; Hiltibertus *Ad, B*; Hildi- 30 pertus *Bb*; Hiltipertus *T 2 (m. prima)*; Ildebertus *L*; Childebertus *Ag 2, sCr, Til, V 2*; Hyldebertus *Est.* rex *deest Ald, P 4*; *supra lineam L.* inchoavit *L, P 3*; incho[. .]it *Ep*; corrigere *addit Her.* sed] sic *L*; verumtamen *P 9.* Chlotarius *Ch, Ep, V, V 2, T 2 (m. rec.)*; Chlotharius *Ag 2, sCr, Her, P 1, S*; Chlodharius *Vad*; Chlodarius *B, Bb, G, W*; Clotharius *P 2, 3, 6, Til, V 2*; Clotarius *Esc, P 3*; Clodarius *Ad, B 2*; Clodharius *J*; Hlodharius *T 1*; Hlodarius *H, T 2 (m. prima)*; Hlotharius *Ag, P 4, 5*; Lodarius 35 *P 9*; Lodarius *Alt.* rex *deest Ad, VI.* perficit *P 6.* Dachobertus *Ep*; Dagabertus *Ag 2, B 2, sCr, S, T 1*; rex Dagobertus *G*; Dagolbertus *Laur*; Daiobertus *Esc.* || l. 7. pro viris *Bb*; [...]ros *Ep*; per viris *B 2, H, J, P 1, 2, S, T 2 (m. prima), V 2.* inlustribus *H, J, L, P 1, 3, S, T 2*; illustribus *B 2, Bb, P 6, V 2 (m. recentior)*; inlustros *Ep, V*; illustros *Ag, Ch, P 2*; inlustres *Ald, Alt, G, P 5, T 1, 2 (m. recentior), Vad*; illustris *V 2 (m. prima)*; illustres *cett.* Claudio *P 6*; Cladio *Ch*; Cladium *Laur*; 40 Cladium *Ag 2, Ald, sCr, Est, Gw, Jlz, P 4, T 1 (m. recentior), Til, Vad, W.* Cadoindo *Mg*; Chadvindo *Ep, P 1, 2, V, V 2*; Chadoindum *Est, P 4, W*; Chado Indo *Ad, Alt, B, Ch, G, H, J, S, T 1 (m. prima), J 2*; Chadum Indum *Ald, Gw, Jlz*; Chado Indum *T 1 (m. recentior)*; Chadoingo *Ag*; Chaindo *VI*; Cado Indo *L*; Chado *B 2*; Chanidum *Laur.* Chadoindo Magno] Chado Indomagno *Bb*; Cado Indomagno *P 3, 6*; Chadomagnum *Ag 2*; Chadoin domagno *Her*; Chado magum *Til.* Magnum *Gw,* 45 *T 1 (m. recentior), W*; Magenum *Ald, Jlz*; *deest Est.* et *deest Ch.* Agilolfo *Ad, Alt, B, Ch, J, T 1 (m. prima)*; Agilolfum *Ald, Ag 2, sCr, Est, Gw, Jlz, T 1 (m. recentior), Vad, W*; Agillolfo *Bb*; Agilulfo *Ep*; Ailulfo *P 6*; Agelolfo *H*; Agilfo *Ag*; Agilifo *J*; Agdulfum *P 4*; Agibolsum *Laur*; Agillolfo *corr: Agillolfum S*; Agillofo *Her*; Egilulfo *P 3*; Agilulfum *Til.* renovavavit *P 3.* || l. 8. omnia [...]ia *Ep.* veteram *deest P 9*; veteram *J*; veterum *B 2, Gw, Her, Jlz, Laur, V*; ventum *Ald*; vetera *cett.* 50 legem *L.* in *deest P 8.* et transtulit *Alt*; transtulit in melius *B 2*; in medius transtulit *L.* et *deest Her.* gentis *Ag, P 5, S*; gente *L, P 3, 6, V 2*; quoque genti *Her.* scriptam *deest Ad*; scripta *Ag 2, Bb, sCr, Est, Laur, P 4, T 1 (m. prima), 2, Til*; scribtam *Vad.*

tradidit, quae usque hodie perseverant¹.

Factae sunt autem leges, ut earum metu humana coerceretur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia et in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas.

[Explicit prologus.]

5 *Isidori Etym. V, 20.* Factae sunt autem leges, ut earum metu humana coerceatur audacia tutaque sit inter improbos innocentia et in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas.

I. || l. 1. [. . .]dit *Ep.* que usque *L*; quousque *P6*. quae usque hodie perseverant *desunt Her.* hodiae *L*; hodie *corr*: hodie *B2*. perseverant *Alt, J, L, P6, S, T1 (m. prima)*; perseverat *Ad, P9*; perseveret *B. in Til cetera prologi desunt.* || l. 2. facta *P9*. autem *deest P2, T2*. leges *deest P9*; legis *L*. hearum *L*; erā *Ag*. humana *deest Mt, Mg*; humano *Ald, Jlz, P5*; hamana *corr*: humana *P4*; [. . .] *Ep.* coherceretur *Ag, Ag2, Alt, B, B2, Ep, Esc, Est, H, J, Laur, P1—5, S, V2, VI, W*; coeretur *T2 m. pr.*; coerceretur *Ald, Bb, T2 m. rec.*; cohercerentur *P6, Vad*; coheretur *Jlz*; quoherceretur *L*. audacia] nequitia *Est, Her*; iudicia *Vad*. tutaque *deest, 15 in margine*: iustaque *T1*; totaque *Ad, B, H, P6*. sit] fit *Ad, L*. inter] *deest Bb*; apud *Ch*. improbus *L*; probos *Alt, B2, sCr, H, J, Mg, Mt, P1, T1, Vad, W*; supra linea add. *m. recentior*: in bonos *T1*; reprobos *Ald, Est, Gw, Jlz, Laur*; superbos *P4, VI*; imperitos *Ad*; improbis *Bb*; proles *P9*; inprobes *V2*. || l. 3. innocentie *corr*: innocentia *Bb*; scientie *Ad, B, L, P6*; innocentie *Alt*. innocentie — improbis *desunt Ag*. sint innocentiae *Est*. et [. . .]obis *Ep*. probis *P9*; 20 improbus *V2*. formidato (da *deleta*) *T2*; formidine *Ag2, Ald, Bb (m. recentior), sCr, Gw, Jlz, P9, W*; firmido *H*; per formidinem *Ad*; sint formido *Est, Laur*; formido et *G*; formido *cett.* suplicio *T2*; subplicii *Alt*; suplicia *J*; su(p)plicii *Ald, Alt, Bb, Ch, sCr, Gw, Jlz, P9, T1, Vad*; suppliciorum *Her*; supplicia incurrant *B2*; et suplicia *Ad*; supplicia *cett.* refrenetur *Ad, Ald, B, Bb, sCr, Gw, H, Jlz, P6, S, W*; refrenentur *L*; et refrenentur *Her, V2*; et refrenatur *Ag2, P9*; et refrenandi *Vad*; et 25 frenetur *B2*; et refrenetur *cett.* nocenti *P6*; nocentiam *Vad*. facultates *Her, V2*; facultas est *Vad*. In *Ad sequitur*: de canibus capt. numero XVIII de accipitribus vel avibus nemoribus atque avibus cap. XII. De legibus moysi gentis hebraeae. Omnium divinas (cf. p. 198, l. 2) — Hermogeniani (p. 200, l. 4). || l. 4. explicit] hac voce incipit fragmentum *K*. explicit prologus *Gw, P3, S, T2, in Ag post rubricam tituli I*; finit prologus *Esc.*; finit *P5*; *desunt cett.*; in *Ag, Bb, G, K, P1, 2, 4, V, VI* 30 *sequitur rubrica titulo I textus praeposita (infra p. 267 l. 3—5).*

1) Hoc argumento prologum lege recentiore esse docemur.

I. INDICES LEGIS

ex omnibus codicibus qui indices continent.

<i>Tit. I.</i>	INCIPIUNT CAPITULA LEGIS BAIWARIORUM Incip̄ tituli legis baiouariorum <i>Mg, Mt.</i> Incipiunt leges Bawariorum <i>G.</i> Incipiunt capitula <i>K.</i> Capitula legis Bawariorum <i>Jlz.</i> In nomine Domini incipit lex Baioariorum <i>Her.</i>	INCIPIUNT CAPITULA DE LIBRIS LEGIS INSTITUTIONE, QUAE AD CLERUM PERTINENT SEU AD ECCLESIASTICA IURA. Incipit liber de legis institutione et capitula quae ad clerum seu ad ecclesiastica iura pertinent <i>Gw.</i> Incipiunt capitule de libris legis institutione quae ad clerum pertinent <i>Alt.</i>	5 <i>Ordo capitulorum in textu legis exhibitus.</i> 10 15 20 <i>Inscriptio tituli deest Mg, Mt, sP, Sich, T2.</i>
	Capitula legis Baiuuariorum I. de ecclesiasticis rebus, de libris legis institutionum quae ad clerum pertinent, seu ecclesiarum iure <i>Til.</i> <i>Inscriptio tituli deest T2.</i> <i>Index tituli deest B6.</i>		

Indices legis omnino desunt Bos, Em, H, Her, L, P6, S, Sich.; indices codicum K, T2 vide insuper infra pag. 260 sqq. et 265 sqq.

Numeri titulorum desunt in indicibus omnium codicum excepto Til, in textu omnium codicum 25 exceptis Her, Til.

Capita in textu non distinguuntur et numeri capitum omnino desunt Sich.

Titulus I. l. 3. Incipiunt — baiwariorum *Ag, Ep, P2, 4, sP, V, Vl.* incipit *Ag*; incip̄ *Ep.* baiouariorum *Ep*; bauuariorum *P4*; baiuariorum *Ag, sP.* Incipiunt — iura *Ad, B, Ch, J, P1, 3, T1, W.* incipiunt *vel* incip̄. || *l. 4.* legis *deest W.* institutiones *T1*; institutionis *Ch*; institutionum *so P3.* || *l. 5.* baiouariorum *Mt.* || *l. 6.* clericum *Ch.* || *l. 7.* ad] de *P1*; *deest P3* ecclesiastico *P1*; ecclesiarum *P3*; ecclesiastici *B, J.* || *l. 8.* iura *deest Ch*; iure *B, J, P1, 3.* *Inscriptionem capituli I, 2 hoc loco ponit Ald.*

Tit. I.		Ordo capitulorum in textu legis exhibitus.			
1.	Ut si quis liber Baiuarius vel quicumque alodem suam ad ecclesiam vel quamcumque rem donare voluerit, liberam habeat potestatem.		num. deest W.	caput deest G, W.	sine num. Ald, Alt, Gw, J, Jlz, L, Mt, P 1—4, 6, T 2 m. pr.
2.	De his qui contra legem ecclesiam fraudare voluerint.	De his qui iniuste voluerint ab ecclesiis traditiones abstrahere Ald, Gw, Jlz.		caput deest W; initium capitis deest G; legitur etiam in Em.	sine num. Ald, Em, L, P 4, 6, T 2 m. pr.
3.	De furtis ecclesiae, quomodo componantur.	rubricae capitis 4 positum Ch.	num. 2 Ald; 4 Ch; sine num. Ald.	caput deest Sich, W; caput in duo capita (3 et 4) di- visum P 1; legitur etiam in Em.	num. 3 et 4 P 1; sine num. Ald, Em, L, P 6, T 2 m. pr.
4.	De his qui servum ecclesiae ad fugiendum suaserint.	rubricae capitis 3 praepositum Ch.	num. 3 Ald, Ch; sine num. Ald.	caput deest W; legitur etiam in Em.	num. 5 P 1; sine num. Ald, L, P 6, T 2 m. pr.
5.	De his qui servum ecclesiae sine mortali crimine interimerint.	De his qui sine mortali crimine interimerint servum Ald, Gw, Jlz.	num. 4 Ald.	caput deest Sich, W.	num. 6 P 1; sine num. Ald, Alt, L, P 6, T 2 m. pr.
6.	De his qui res ecclesiae igne concremaverint.		num. 5 Ald, Alt, Jlz.	caput deest Sich; initium capitis deest W.	num. 5 Ald, 7 P 1; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. pr., W.

In hoc capite explicit
textus legis in cod. VI.

Cap. 1. ut deest Ald, Gw, Jlz, T 2. ut — quicumque legi nequeunt Ep. si] . . i. Gw. quis liver sP; quislibet P 4. 6. liber deest Ad. Bawarius liber Alt. Baiuarius Gw; Baiuarius Ch, P 1, 2, T; Baiuarius Bb; Baiuarius Ag, sP; Bauuarius Ad; Bawarius Ald, B, P 4; Boiarius Jlz, P 5; Baiouarius P 3; persona T 2. vel deest Mg, Mt, T 2. quicumque deest T 2; quicumque P 1; quicumque Ald, P 1, 4, VI. allodem W. res T 2. suum Ep, P 4, 5; suas dederit T 2. alodem suam vel quamcumque rem ad ecclesiam donare Ep. vel quamcumque — potestatem desunt T 2. quancumque Til; quacumque Ag, Alt, Gw, sP, VI. re Alt, Gw, sP, VI. donaverit P 5. voluerit deest Ep, P 5. liverum sP. || cap. 2. de is sP; de hiis Jlz. ecclesiam vel aecclesiam] ecclesia Ag, ecclesiam J. fraudare ecclesiam B. fraude G; fundare Ad, J. voluerit Ag, B, Ep, G, P 1, 6; voluerant VI; voluit Mg. || cap. 3. ecclesiae, aecclesiae. comodo sP. componantur Til; componuntur Alt; componatur P 5, sP. || cap. 4. hiis Jlz; is sP. servo Mg, Mt; servum vel ancillam Ald, Gw, Jlz. fugendum Ald, G. suaderit Alt, J; suaderint P 1; suaserit sP, T 1; suaserunt Ag; suaserint quomodo componantur Ch. || cap. 5. de his c e his Ald; de hiis Jlz; de is sP; de eo Mg, Mt. sine] si non P 5. mortale Ad, Ag, Ep, Gw, J, Mt, sP, T 1, V. interemerint G, Gw, K, P 4, 5, Til; interimmerint sP; interemit Mg; interimerint Ald, Jlz, P 2, 3; interimerent VI; interimunt Ad, B; interierint Ep, P 1; interimit cett. || cap. 6. hiis Jlz; is sP; eo Mg. cremaverit Mt; cremaverunt Mg; cremaverint P 5, Til.

Tit. I.				
7.	De his qui rei sunt et confugium fecerint ad ecclesiam.	Si quis culpabilis ad ecclesiam confugerit <i>m. rec.</i> <i>deest Bb, T2 m. prima.</i>	num. 5 Ald; 6 Alt, Jlz.	cap. deest <i>Vl; in duo capita divisum</i> Alt, Ep. num. 8 P 1; 7 et 8 Ep; sine num. Ald, Alt, L, P 6, T 2 m. prima. 5
8.	De conpositione ministrorum ecclesiae, [quomodo conponantur].	De conpositione ministrorum ecclesiae, qualem conpositionem habeant, si aliquis eos iniuriaverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 6 Ald, 7 Alt, Jlz.	caput deest <i>Vl; in duo capita divisum</i> L, P 6; legitur etiam in codd. Fr 1, 2. num. 7 Jlz, P 2; 9 Ch, Ep, P 1; sine num. Ald, Alt, Fr, L, P 6, T 2 m. prima. 10
9.	De presbiteris vel diaconibus, quomodo conponantur.	De presbiteris vel diaconibus nec non et episcopis, si aliquis eos iniuriaverit <i>Mg, Mt;</i> <i>deest Bb.</i> <i>post cap. 10 P 3.</i>	num. 8 Alt, Jlz, 10 P 3.	caput deest <i>Vl; legitur etiam in codd.</i> Fr. 1, 2, num. 8 Ald, Jlz; 10 Ch, Ep, P 1; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. prima. 15
10.	De solis episcopis et illorum interfectione.	De eo, qui episcopum occiderit <i>Mg, Mt;</i> <i>deest Bb.</i>	num. 9 Alt, Jlz, P 3.	caput deest <i>Sich, Vl.</i> num. 11 Ch, Ep, P 1; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. prima.
11.	De sanctaemonialibus vel Deo dicatis.	De sanctaemonialibus vel Deo dicatis, si aliquis eas de monasterio abstraxerit et ibi se copulaverit <i>Mg, Mt;</i> <i>deest Bb.</i>	num. 10 Ad, Alt, Jlz.	caput deest <i>Vl.</i> num. 12 Ch, 20 Ep, P 1; sine num. Ald, Alt, L, P 6, T 2 m. prima.
12.	De presbiteris et diaconibus, ut minime habitent cum mulieribus.	<i>deest Alt, Bb.</i>	num. 11 Jlz.	caput deest <i>Alt, Vl;</i> <i>pars ultima capitis rubrica</i> <i>capitis sequentis P 3.</i> num. 13 Ch, Ep, P 1; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. prima. 25

Cap. 7. hiis Jlz. rei] regi sP, P 5. confugium ad ecclesiam fecerit Gw, P 5. fecerit Ad, T 1. || cap. 8. de] de his qui Vl. conbustione Ad, B; conpositionem sP; conpositione deest Mg, Mt, 30 T 2. ministeriorum J; ministris Mg, Mt, T 2. quomodo Ep. quomodo conponantur desunt Ald, Ch, Gw, Jlz. conponatur corr: conponantur J. || cap. 9. de] de his qui Vl. presbyteris Til. diaconibus] diaconis P 1. nec non et episcopis add. Ad, Alt, B, Ch, Ep, H, J, Mg, Mt, T 1, W. con] vel conponantur] conponuntur Ch. || cap. 10. solis deest Ald, Gw, Jlz, sP. et deest sP. illorum] eorum Ch, W. interfectionum Alt; interfectionem sP. || cap. 11. sancti- 35 monialibus Ald, Jlz, Vl; sanctimonialibus Ad, B, Ch, Gw, K, P 3—5, Til, W; sanctemonianilibus Ep; sanctaemoniales J. vel] et Mg. decatis P 3, V; dicatis cum mulieribus Jlz. || cap. 12. presbyteris Til. et deest Mg; vel G. diaconis P 1. minime habitent cum desunt Mg. minime] 30 mime Mt. habitant G. mulibus Ad.

Tit. I.	13. De colonis et servis ecclesiae, qualiter serviant.	De parschalchis servis ecclesiae, qualiter serviant <i>Ald, Gw, Jlz.</i> deest <i>Bb.</i>	num. 11 <i>Alt</i> ; 12 <i>Jlz.</i>	In <i>Ch</i> sequitur hoc loco c. VII, 4 huius editionis.	caput deest num. 14 <i>Ep, Sich, Vl.</i> P 1; 15 T 2 m. rec.; sine num. <i>Ag, Alt, Ch, L, P 3, 6, T 2 m. prima.</i>
5		In indice cod. <i>K.</i> sequuntur cap. XIV 7 seq. huius editionis.		In <i>Ep, J, T 1, W</i> sequitur hoc loco c. VII, 4 huius editionis.	
10		In <i>Ag</i> sequuntur numeris 14—19 praepositis cap. II 14—19 huius editionis.			
Tit. II.	DE DUCE ET CAUSIS QUAE AD EUM PERTINENT.			Titulum non distinguit T 2. In duos tit. (II et III) div. <i>Her.</i>	
15	Index tituli deest <i>Bb, H, K.</i> Inscriptio tituli deest <i>Ald.</i>				
1	1. Si quis de morte ducis consiliatus fuerit.	deest <i>Mg, Mt.</i>	num. 13 <i>Jlz</i> ; 14 <i>Ad, Ald.</i>	cap. in duo capita 1 et 2 divisum <i>Her.</i>	num. 14 <i>Ad, Ald, Jlz, Mg, Mt</i> ; sine num. <i>Ag, Alt, G, L, P 6, sP, T 2 m. prima.</i>
2	2. Si quis ducem suum occiderit.		num. 14 <i>Jlz</i> ; 15 <i>Ad, Ald, Mg, Mt.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 1 <i>Ag</i> ; 3 <i>Her</i> ; 15 <i>Ad, Jlz, Mg, Mt</i> ; 15 et 2 P 3; sine num. <i>Ald, Alt, L, P 6, T 2 m. prima.</i>
20	3. Si quis seditionem excitaverit contra ducem suum.		num. 15 <i>Jlz</i> ; 16 <i>Ad, Ald, Mg, Mt.</i>	cap. conjunctum cum cap. 2 <i>L.</i>	num. 2 <i>Ag</i> ; 4 <i>Her</i> ; 16 <i>Ad, Jlz, Mg, Mt</i> ; 16 et 3 P 3; sine num. <i>Ald, Alt, L, P 6, T 2 m. prima.</i>

Cap. 13. et deest T 2; vel *Ad, Ep, Mt, P 1, 2, 3, 5, Tl, V*; cum *Mg.* qualiter] quomodo *Ad, Ch, G.* servient *sP*; vivant *Vl.*

Titulus II. l. 12. Rubricae tituli numerum II praeposit *Tl.* Rubrica tituli numero XIII praeposito quasi rubrica capitis XIII tituli I *Mg, Mt.* ducibus *Ad, B, Jlz, L, Mg, Mt, P 1, 6, T 2, Tl, W.* et] deest *sP, T 2*; et eius *Ad, Ald, Alt, B, Ch, G, H, J, P 1, 2, 4, T 1*; et his *W*; et eorum *Tl.* causis eius *Gw, Vl.* quae deest *Ilz.* quae ad eum pertinent desunt *Alt, Gw, W.* eum] eos *Mg, Mt, Tl*; cum *Vl.* pertinentibus *Jlz.*

Cap. 1. consiliatus fuerit *Ad, Ald, B, G, Gw, Jlz, P 1—5, sP, V, Vl*; consiliaverit *cett.* || cap. 2. ducem corr. P 4. suum deest *sP.* hocciderit P 3. || cap. 3. sedicionem *Mg.* contra ducem suum exstant *Ag, Ald, Ep, G, Gw, Jlz, Mg, Mt, P 1—4, sP, V, Vl*; *cett. desunt.*

Tit. II.					
4.	Si quis in exercitu scandalum excitaverit.		num. 16 Jlz; 17 Ad, Ald, Mg, Mt.	caput deest Sich.	num. 3 Ag, Gw; 5 Her; 17 Ad, Jlz, Mg, Mt; 17 et 4 P3; sine num. Ald, Alt, L, P6, T2 m. prima.
5.	Si quis infra provinciam ubi dux exercitum ordinaverit, sine ducis iussione aliquid praedaverit.		num. 6 P3; 17 Jlz; 18 Ad, Ald, Mg, Mt.	caput conjunctum cum cap. 4 Ep (m. prima); prima pars capitulorum deest J.	num. 4 Ag, Gw; 6 Her; 18 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald, Alt, Ep m. prima, L, P6, T2 m. prima.
6.	Si quis in exercitu aliquid furaverit.	Si quis in exercitu aliquid furatur et decretum regis contempserit Gw. deest J.	num. 7 P3; 19 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald.		num. 5 Ag, Gw; 7 Her; 19 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald, Alt, Ep, L, P6, T2.
7.	Si quis in utilitate ducis vel domini sui fuerit mortuus.	Si quis in utilitate ducis vel domini sui iussione hominem interfecerit Ep. deest J.	num. 8 P3; 20 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald.	caput deest K, Sich; capiti II, 10 postpositum Bb.	num. 5 corr: 7 Ep; 6 Ag, Gw; 8 Her; 9 Bb; 20 Ad, Ald, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald, L, P6, T2.
8.	Si quis regis vel ducis sui iussione hominem interfecerit.	deest J.	num. 9 P3; 20 Ald; 21 Ad, Jlz, Mg, Mt.	caput deest K, Sich; cum cap. 7 conjunctum Ep m. prima.	num. 7 Ag, Bb, Gw; 9 Her; 21 Ad, Ald, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald, Ep m. pr., L, P6, T2 m. pr.
8a.	De duce si protervus et elatus vel superbus atque rebellis fuerit et decretum regis contempserit.		num. 9 Ag, Ep, G, Gw, P2, sP, Til, V, Vl; 21 Ald; 22 Jlz; sine num. P3.	caput deest Ad, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, K, L, T, W; cum cap. 8 conj. P1.	num. 8 Ag; 9 G, P2—4, sP, Til, V; 10 Her; 22 Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald, L, P1, 6.

Cap. 4. quis in] quem in Ad; quis P1; qui sine sP. exercitum sP. initiaverunt Mg. cap. 5. intra Ep. provinciam Ag, B, Ch, G, Gw, Jlz, Mg, Mt, P1—5, Til, Vl, W; provincia cett. sine] sint sP. iussione ducis Ad, Ep. iussu Ch; iussionem sP. predatur Ald, Gw, Jlz; praedaverit Ag, J, Vl; praedaverunt Mg. || cap. 6. exercitu Til; exercitum sP. aliquid, aliquit. furatur Ald, Jlz; furatus fuerit G. || cap. 7. in utilitatem Mg, sP; inutilitate Ad; in utilita man. re- centior corr: in utilitate P5; inutilite P2. ducis — mortuus] ducis vel ducis sui iussi P2. mortuus fuerit Ag, Ald, B, G, Gw, Jlz, P1, 3, 4, 5, Til, V, Vl; inventus fuerit Ad. || cap. 8. regis vel ducis sui] ducali Ad, Alt, B, Ch, Mg, Mt, T1. iussionis sP. interfecerit P1, sP. || cap. 8a. duce corr: duci P4. si] qui Vl. et] vel B, Jlz; aut Ag, sP. vel] fuerit Ald, Jlz. supervus sP. adque P3, sP. revellus sP, P5. fuerit hoc loco deest Ald, Jlz. et decretum regis contempserit desunt Gw; regum Ag; contempserit sP, Vl; contempserit P3; contempserint Ag.

Tit. II.					
9.	De filiis ducum si protervi fuerint.	<i>deest Alt, Bb, J.</i>	<i>num.</i> 10 <i>Ag, Ep, G, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl;</i> 22 <i>Ad, Ald, Mg, Mt;</i> 23 <i>Jlz.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich; pars prima capitulis deest</i> K.	<i>num. 6 corr: 9, Ep; 8 Bb, Gw; 10 G, P2-5, sP, Til, V; 11 Her;</i> 22 <i>Ad, Ald;</i> 23 <i>Jlz, Mg, Mt;</i> <i>sine num. Alt, L, P6, T2 m. prima.</i>
10.	De eo qui scandalum in curte ducis commiserit.	<i>deest Alt, Bb, J.</i>	<i>num.</i> 11 <i>Ag, Ep, G, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl;</i> 23 <i>Ad, Ald, Mg, Mt;</i> 24 <i>Jlz.</i>	<i>caput in duo capita (10 et 11) divisum</i> <i>Bos, P1; post c. II, 6 Bb.</i>	<i>num. 2 K;</i> 7 <i>Ep; 9 Gw;</i> 11 <i>G, P2-5, sP, Til, V;</i> 12 <i>Her; 23 Ad, Ald;</i> 24 <i>Jlz, Mg, Mt; sine num. Alt, L, P6, T2 m. prima.</i>
11.	Ut nullus in campiones sine iussu manus iniciat.	<i>deest Bb, J; in Ald deest principium, cetera cum anteriore conjuncta.</i>	<i>num.</i> 12 <i>Ag, Ep, G, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl;</i> 24 <i>Ad, Jlz, Mg, Mt.</i>	<i>In Bb sequitur cap. II, 7.</i> <i>caput deest</i> <i>Sich.</i>	<i>num. 3 K;</i> 8 <i>Ep; 9 Bb;</i> 10 <i>Gw; 12 G, P1-5, sP, Til, V;</i> 13 <i>Her; 23 Ad;</i> 24 <i>Ald; 25 Jlz, Mg, Mt; sine num. Alt, L, P6, T2 m. prima.</i>
12.	De his qui in curte ducis aliquid furaverint.	<i>deest Bb, J.</i>	<i>num.</i> 13 <i>Ag, Ep, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl;</i> 24 <i>Ald;</i> 25 <i>Ad, Jlz, Mg, Mt.</i>		<i>num. 4 K;</i> 9 <i>Ep; 10 Bb;</i> 11 <i>Gw; 13 G, P1-5, sP, Til, V; 14 Her;</i> 25 <i>Ad, Ald;</i> 26 <i>Jlz, Mg, Mt; sine num. Alt, L, P6, T2 m. prima.</i>

Cap. 9. de filiis ducum *bis sed primum deletum Jlz.* ducem *Ad.* propter eum *Vl;* propter vim *P4.* fuerunt *Vl;* fue | fuerint *Ald.* || *cap. 10.* curte] curia *Jlz.* comiserit *Ep;* commiserunt *Mg.* || *cap. 11.* ut — campiones *desunt Ald;* camphiones *Mg, Mt;* campamones *Vl;* campiniones *corr:* campiones *Alt;* campaniones *corr:* campiones *P3;* cambione *B.* iussu *corr:* iussu *Mg;* iussione *P1;* iussu ducis *Mg, Mt.* manus eius *Ch.* iniiciat *B, Til, Vl.* || *cap. 12.* hiis *Jlz.* ducis curte *B;* in curte regis *Til.* aliquid furaverit *P1, 5;* aliquid furantur *Ald, Gw, Jlz.* furaverint] commiserit *G.*

Tit. II.

13.	De his qui iussionem ducis contempserint.	deest Bb, J.	num. 14 Ag, Ep, G, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl; 25 Ald; 26 Ad, Jlz, Mg, Mt.	caput deest Sich.	num. 5 K; 10 Ep; 11 Bb; 14 G, P1-5; sP, Til, V; 15 Her; 26 Ad, Ald; 27 Mg, Mt; sine num. Alt, Jlz, L, P 6, T 2 m. prima.
				Hic titulum distinguit Her: Cap. III de placitis et iudicibus inscriptum.	
14.	Ut placita fiant per kalendas.	Ut placita fiant per kalendas aut post XV dies non omittantur Mg, Mt. deest Bb, J.	num. 10 T 1, 2; 13 Alt; 15 Ag, Ep, G, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl; 27 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald.		num. 1 Her; 6 K; 11 Ep; 12 Bb; 15 G, P1-5, sP, Til, V; 27 Ad, Ald; 28 Jlz, Mg, Mt; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. prima.
				Sich hic titulum distinguit 'de iudicibus' inscriptum.	
15.	Ut iudex partem suam accipiat.	Ut iudex partem suam de causis quas iudicat, accipiat Mg, Mt. deest Bb, J, K, T 2.	num. 16 G, Gw, P2-5, sP, Til, V, Vl; 28 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald.		num. 2 Her; 7 K; 12 Ep; 13 Bb; 16 G, P1-5, sP, Til, V; 28 Ad; 29 Ald, Jlz, Mg, Mt; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. prima.
16.	Qualis iudex fieri debeat.	deest Bb, J, K, P 4, T 2, Vl.	num. 17 G, Gw, P2,3,5, sP, Til, V; 29 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald.	cum cap. XV conjunctum Ald, B.	num. 3 Her; 8 K; 13 Ep; 14 Bb; 17 G, P1-5, sP, Til, V; 29 Ad; 30 Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald, L, P 6, T 2 m. prima.

Cap. 13. hiis Jlz, sP. iussione Ag; iussum Ad. contempserunt Alt; non contempserit sP; contempserint Vl; contempserit Ag, Mg. || cap. 14. placita] placita sic Vl. faciant P5. kalendas Til. || cap. 15. partem] partem corr: partem Ad. accipiat in raso P1; recipiat G, P2; accipiant corr: accipiat B. || cap. 16. debeant sP.

Tit. II.							
17.	Si iudex per munera inuste iudicaverit.			num. 18 G, Gw, P2, 3, sP, Til, V; 30 Ad, Jlz, Mg, Mt; sine num. Ald.		num. 4 Her; 9 K; 14 Ep; 15 Bb; 16 B; 18 G, P1-5, sP, Til, V; 30 Ad, Ald; 31 Jlz, Mg, Mt; sine num. Alt, L, P6, T2 (m. prima).	
			Si iudex per muneribus iniuste vel per ignorantiam male iudicaverit Mg, Mt. desunt Bb, J, K, T2.				
18.	Si per ignorantiam male iudicaverit.			num. 19 Ep, G, Gw, P2, 3, sP, Til, V; 30 Ald; 31 Ad, Jlz; sine num. Mg, Mt.	cum cap. 17 conjunctum Ag, Alt, Mg, Mt.	num. 5 Her; 10 K; 15 Ep; 16 Bb; 17 B; 19 P1-5, sP, Til, V; 31 Ad, Ald; 32 Jlz; sine num. L, P6, T2 (m. pr.).	
Tit. III.							
10	[DE GENEALOGIIS.]					DE GENEALOGIIS ET EORUM CONPOSITIONE.	
	<i>hunc titulum in indice non distinguunt sed quasi ultimum caput indici tituli II adiungunt Ag, Ald, Ep, G, Jlz, P1-3, 5, sP, Til, V, W; deest H, J, K, P4, Vl.</i>	<i>hunc titulum in indice distinguunt Ad, Alt, B, Bb, Ch, Gw, P6, T1.</i>				<i>hunc titulum in textu distinguunt B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, L, P1, 3, 5, 6, Sich, T. capita non distinguunt Ad, Ald, Jlz, K, L, P1-6, T2, Til, V, W.</i>	
15		I. De genealogiis qui duplum accipiunt honorem Alt, B, Bb, Ch, Gw, P6, T1.		sine num. Ad, Ch.	caput in duo capita divisum Ep, W; caput cum cap. II, 18 conjunctum Ag.	sine num. Ad, Alt, Ep, L, P6.	
20							
25	1. XVIII. De ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant, et eorum conpositione.	De genealogiis eorumque honore Ad.	num. 20 Ep, P2, 3, sP, Til, V; 31 Ald, Mt; 32 Jlz, Mg; sine num. G.		num. 11 K; 19 T2 m. rec., W; 20 Bos, G, P2, 5, sP, Til, V; 32 Ad, Ald, Mg, Mt; 33 Jlz; sine num. Alt, L, P1, 3, 4, 6, T2 m. prima.		

30 Cap. 17. per] propter Ald, Ep, G, Gw, Jlz, P1-5, Til, V, W; pro Mg. iniusta P3. || cap. 18. si quis P3. ignorantia P2. male] iniuste Ch.

Tit. III. Cap. 1. Hic incipit cod. Bb. Rubrica capituli I quasi rubrica tituli Ch. duce sP; iudicium Mg, Mt, corr: iudicium Mg. genealogia P1; genealogiis Mg, Mt; geneloya Ald. ut] que W. et] in Ald, Jlz. eorum] onorum sP. qui] que Ch, Gw, T1. qui duplum deest P6. duplam Alt, Bb, T1. accipiat Ch.

Tit. III.	II. De ducum genealogia et eorum compositione <i>Ad, Alt, B, Bb, Ch, T 1.</i> <i>deest Gw.</i>		num. 1 <i>Ch</i> ; 20 <i>W.</i>	<i>In hoc capite explicit textus legis in codice G.</i>		num. 2 <i>Ep</i> ; num. 20 <i>W.</i>
Tit. IV.	DE LIBERIS QUOMODO CONPONUNTUR. De liberis et eorum compositionibus <i>Ald, Jlz.</i> <i>Index tituli deest K.</i> <i>Inscriptio tituli deest Bb¹, J, Mg, Mt.</i>			<i>Titulus deest Em, G, S, Vl; initium tituli deest Mg, Mt.</i> <i>Rubrica tituli deest, Ad, Alt, Gw, T 2.</i>		
1.	Si quis liberum percusserit per iram*).	<i>deest J, Mg, Mt.</i>	num. 32 <i>Ald</i> ; 33 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>caput deest Mg, Mt.</i>	num. 3 <i>Gw</i> ; 31 <i>Ald</i> ; 33 <i>Ad</i> ; 34 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Alt, L, P 3, 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>	
2.	Si sanguinem effuderit.	<i>deest J, Mg, Mt.</i>	num. 33 <i>Ald</i> ; 34 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>cum cap. 1 conjunctum Alt, L; caput deest Mg, Mt.</i>	num. 4 <i>Gw</i> ; 34 <i>Ad</i> ; 35 <i>Ald, Jlz</i> ; sine num. <i>P 3, 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>	
3.	Si manum iniecerit.	Si mancus inde evertit <i>sP.</i> <i>deest B, J, Mg, Mt.</i>	num. 34 <i>Ald</i> ; 35 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>cum cap. 2 conjunctum Alt; caput deest Mg, Mt.</i>	num. 5 <i>Gw</i> ; 35 <i>Ad</i> ; 36 <i>Ald, Jlz</i> ; sine num. <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>	

*) iram estodal dicunt *sP.*

Tit. III. Cap. 2. genealogiam *Ad.* compositione] liberis quomodo conponantur *Bb*; conponantur *Ag.*

Tit. IV. l. 7. Rubricae tituli numerum III praeponit *Til.* liberis *P 3*; liveris *sP.* conponantur *Ag, B, Ep, G, P 3, 4, 5, sP, Til, V, Vl*; conponantur *Ad.*

Cap. 1. quis *deest Ad, B.* liverum *sP.* percussit *W.* per iram percusserit *Bb.* per iram] perram *Alt.* || cap. 2. sanguine *P 3.* effudierit *Ag.*

25

1) Cf. supra l. 20.

Tit. IV.					
4.	Si venam percusserit.	deest J, Mg, Mt.	num. 3 B; 35 Ald; 36 Ad, Jlz.	cum cap. 3 conjunctum Alt; caput deest Mg, Mt.	num. 6 Gw; 36 Ad; 37 Ald, Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. pr.
5.	Si ossa tulerit.	deest J, Mg, Mt.	num. 4 B; 36 Ald; 37 Ad, Jlz.	cum cap. 4 conjunctum Ad, Alt, P 6; caput deest L, Mg, Mt.	num. 7 Gw; sine num. Alt, Jlz, L, T 2 m. pr.
6.	Si cervella appareat.	deest J, Mg, Mt.	num. 5 B; 38 Ad, Jlz; sine num. Ald.	cum cap. 5 conjunctum Alt; caput deest Mg, Mt.	num. 8 Gw; 37 Ad; 39 Ald, Jlz; sine num. L, P 5, 6, T 2 m. pr.
7.	Si funibus ligaverit.	deest J, Mg, Mt.	num. 6 B; 37 Ald; 39 Ad, Jlz.	cum cap. 6 conjunctum Alt; caput deest Ad, Mg, Mt.	num. 6 V; 9 Gw; 40 Ald, Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. pr.
8.	Si per vim inplexaverit.	deest J, Mg, Mt.	num. 7 B; 38 Ald; 40 Ad, Jlz corr.	cum cap. 7 conjunctum Alt; caput deest Mg, Mt, Sich.	num. 9 Gw; 38 Ad; 41 Ald, Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. pr.
9.	Si oculum eruerit.	deest Mg, Mt.	num. 8 B; 40 Ald, 41 Ad, Jlz.	cum cap. 8 conjunctum Alt; caput deest Mg, Mt.	num. 10 Gw; 39 Ad; 42 Ald, Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. pr.
10.	Si mancaverit.	Si mancaverit id est manus vel pedes absciderit Bb, Ch, J, T1, W. deest Mg, Mt.	num. 9 B; 41 Ald; 42 Ad, Jlz.	cum cap. 9 conjunctum Alt, L; caput deest Ag, Mg, Mt.	num. 11 Gw; 43 Ald, Jlz; sine num. P 6, T 2 m. pr.

Tit. IV Cap. 4. vena Alt. || cap. 5. os Ald, Gw. Jlz. tulerit vel tullerit. || cap. 6. cervella Vl; cerebra Alt. adparuerit Til; appareant Ad, Alt, B; apparuerit Ald, G, Gw, Jlz; apparuerint P1, 3; aperuerit Ag, P2, 5, V. || cap. 7. fanibus sP. || cap. 8. per vim] vim W; puerum Ch. inplexaverint Ad. || cap. 9. eruerint Ad; eruit Ch. || cap. 10. mamcaverit Vl. id est] aut W. pedes vel manus Bb.

Tit. IV. 11.	De pollice et ceteris digitis, quomodo componantur.	De pollice et eorum digitorum <i>Alt, Bb, Ch, J, T 1.</i> <i>deest Mg, Mt, T 2.</i>	num. 10 B; 43 Ad, Jlz; sine num. Ald, P 1.	cum cap. 10 conjunctum <i>Alt</i> ; in duo capita 12 et 13 divisum <i>Gw</i> ; caput <i>deest</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 10 <i>Ag</i> ; 12 et 13 <i>Gw</i> ; 40 Ad; 44 Ald, Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. prima.
12.	De brachiis transpunctis.	<i>deest B, Mg, Mt.</i>	num. 11 P 1; 42 Ald; 44 Ad, Jlz.	cum cap. 11 conjunctum <i>Alt.</i>	num. 11 <i>Ag</i> ; 5 14 <i>Gw</i> ; 41 Ad; 45 Ald, Jlz; sine num. L, Mg, Mt, P 6, T 2 m. prima.
13.	De nare.	De naso transpuncto <i>Mg, Mt.</i>	num. 11 B; 12 P 1; 32 Mt; 33 Mg; 43 Ald; 45 Ad, Jlz.	cum cap. 12 conjunctum Ad, Alt.	num. 12 <i>Ag</i> ; 15 <i>Gw</i> ; 33 Mg, Mt; 46 Ald, Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. prima.
14.	De aure.	De aure transpuncta vel aliter conmaculata <i>Mg, Mt.</i>	num. 12 B; 13 P 1; 33 Mt; 34 Mg; 44 Ald; 46 Ad, Jlz.	cum cap. 13 conj. <i>Alt</i> ; pars prima cum cap. XIII conj. <i>Ald</i> ; in duo capita 47 et 48 divisum Jlz.	num. 13 <i>Ag</i> ; 16 <i>Gw</i> ; 34 Mg, 10 Mt; 42 Ad; 47 Jlz; sine num. L, P 6, T 2 m. prima. num. 47 Ald; 48 Jlz.
15.	De labiis.	De labio superiore et palpebra <i>Mg, Mt</i> ; De aure <i>Ald.</i> <i>deest Ep, P 2.</i>	num. 13 B; 14 P 1; 16 G; 34 Mt; 35 Mg; 45 Ald; 47 Ad, Jlz.	cum cap. 14 conj. <i>Ald</i> , Alt, Jlz.	num. 13 corr: 15 <i>Ep</i> ; 14 <i>Ag</i> ; 17 <i>Gw</i> ; 25 Mt; 35 Mg; 43 Ad; sine num. L, 15 P 6, Sich, T 2 m. pr.

Tit. IV. Cap. 11. pollice, police. et *deest Ad.* caeteris *Til*; ceterisque *Ad*; exteris *G.* aliorum *Bb.* comodo *sP.* componantur *Ag, Ald, B, Bb, G, Jlz, P 2—5, Til, V, W*; componit *Vl*; componuntur *cett.* || *cap. 12.* brachio *sP.* transpunctis *sP.* || *cap. 13.* nase *Vl.* || *cap. 14.* vel aliter] taliter *Mt.* maculata *Mt.*

Tit. IV. 16.	De dentibus.	De dentibus excussis <i>Mg, Mt.</i>	num. 14 B; 15 P 1, 2; 17 G; 35 Mt; 36 Mg; 46 Ald; 48 Ad, Jlz.	cum cap. 15 conj. Mg.	num. 14 corr: 16 Ep; 15 Ag; 18 Gw; 36 Mt; 44 Ad; 48 Ald; 49 Jlz; sine num. L, Mg, P 6, T 2 m. pr.
17.	De in ripa proiectis.	Si alium aliquis de ripa vel de ponte iac- taverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 15 B; 16 P 1, 2; 36 Mg, Mt; 47 Ald; 49 Ad, Jlz.	cum cap. 16 conj. Alt; initium ca- pitis deest Ald.	num. 15 corr: 17 Ep; 16 Ag; 19 Gw; 36 Mg; 37 Mt; 45 Ad; 50 Jlz; sine num. Ald, L, P 6, T 2 m. pr.
18.	De ab equo proiectis.	Si quis alium de equo iactaverit <i>Mg, Mt.</i> deest <i>Vl.</i>	num. 16 B; 17 P 1, 2; 37 Mg, Mt; 50 Ad, Jlz; sine num. Ald.	caput deest Sich.	num. 14 corr: 13 sP; 16 corr: 18 Ep; 17 Ag; 20 Gw; 37 Mg; 38 Mt; 46 Ad; 48 Ald; 51 Jlz; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. pr.
19.	De scalis proiectis.	Si alicui aliquem scandalum iniuste eie- cerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 17 B; 18 P 1, 2, Vl; 38 Mg, Mt; 51 Ad, Jlz; sine num. Ald.	caput deest Sich.	num. 18 Ag; 21 Gw; 38 Mg; 39 Mt; 47 Ad; 51 Ald; 52 Jlz; sine num. Alt, H, L, P 6, T 2 m. pr.
20.	De in igne proiectis.	deest <i>Mg, Mt.</i>	num. 18 B; 19 P 1, 2, Vl; 50 Ald; 52 Ad, Jlz.	caput deest B, Sich; cum cap. 19 conj. Mg, Mt.	num. 10 Bb; 19 Ag; 22 Gw; 48 Ad; 51 Ald; 53 Jlz; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. pr.
21.	De sagittatis cum to- xica.	De toxicata sagitta <i>Mg, Mt.</i> De sagitta toxicata <i>W.</i>	num. 19 B; 20 P 1, 2, Vl; 40 Mt; 41 Mg; 51 Ald; 53 Ad, Jlz.	caput deest L, Sich; post cap. 22 Ag, Mg, Mt.	num. 11 Bb; 18 corr: 21 Ep; 20 B; 23 Gw; 40 Mg; 41 Mt; 49 Ad; 52 Ald; 54 Jlz; sine num. Alt, P 6, T 2 m. pr.

Tit. IV. Cap. 17. in] deest Alt, Bb, Ch, J, T1; de W. De proiectis in ripa G. || cap. 18. De ab equo Ag, P1-5, Til, V; de ex equo Gw, Jlz; de de equo W; de abe qui sP; de equo vel aequo cett. De proiectis ab equo G. proiectis deest Ad. || cap. 19. de de scala W; de de scalis Jlz. de scalis proiectis inter lineas Ch. aliquem] aliquis Mg. || cap. 20. de] corr: in Bb. proiectis in igne G. in deest Ag, J, P2. ignem Ald, Bb (m. recentior), Ch, Gw, Jlz, Til, W. || cap. 21. sagitta Vl; sagittis P1, Tvl; sagittatis Ad, Ch, Ep, P4. doxica Ad, B, J; toxa Gw; toxicata Bb, W; toxica Ep; tossico sP.

Tit. IV. 22.	De potionem mortifera.	De eo qui malam portionem alicui dederit <i>Mg, Mt.</i>	num. 20 B; 21 P 1, 2, VI; 39 Mt; 40 Mg; 52 Ald; 54 Ad, Jlz.	antecap. 21 <i>Ag, Mg, Mt.</i>	num. 12 Bb; 20 Ag; 20 corr: 25 Ep; 21 B; 24 Gw; 39 Mg; 40 Mt; 50 Ad; 53 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P6, Sich, T2 m. pr.
23.	De hostiliter cinctis.	Si quis liber liberum hostili manu cinxerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 21 B; 22 P 1, 2, VI; 41 Mt; 42 Mg; 53 Ald; 55 Ad, Jlz.	caput deest <i>Sich.</i>	num. 13 Bb; 21 corr: 23 Ep; 5 22 Ag, B; 25 Gw; 41 Mg; 42 Mt; 51 Ad; 54 Ald; 55 Jlz; sine num. Alt, L, P6, T2 m. pr.
24.	De minus cinctis hostili manu.	Si ministre hoc fecerint <i>Mg, Mt.</i>	num. 22 B; 23 P 1, 2, VI; 42 Mt; 43 Mg; 54 Ald; 56 Ad, Jlz.	caput deest <i>Sich; cum cap. 23 conj. Alt. Her.</i>	num. 14 Bb; 22 corr: 24 Ep; 23 Ag, B; 25 corr: 24 W; 26 Gw; 43 Mg, Mt; 52 Ad; 55 Ald; 56 Jlz; sine num. L, P2, 6, T2 m. pr.
25.	De invitis pro pignore obtentis.	De libero pro pignore retento <i>Mg, Mt.</i>	num. 23 B; 24 P 1, 2, VI; 43 Mt; 44 Mg; 55 Ald; 57 Ad, Jlz.	caput deest <i>Sich.</i>	num. 15 Bb; 23 corr: 25 Ep; 10 24 Ag, B, Her; 26 corr: 25 W; 44 Mg, Mt; 53 Ad; 56 Ald; 57 Jlz; sine num. Alt, Gw, L, P6, T2 m. pr.
26.	De porcis dispersis.	<i>in fine legis post l. XXII, 11 Alt, Bb, J, P 1, 2.</i> <i>deest J. W.</i>	num. 24 B; 25 P 1, 2, VI; 44 Mt; 45 Mg; 56 Ald; 58 Ad, Jlz; sine num. Bb, J, T1.	caput deest <i>Ep, Sich, W; in fine legis J; hoc loco et in fine legis Ch, Gw, T1 m. rec.</i>	num. 16 Bb; 25 Ag, B; 27 Gw; 39 Her; 45 Mg Mt; 54 Ad; 57 Ald 58 Jlz; sine num. Alt, L, P6, T2 m. pr.

Tit. IV. Cap. 22. portionem corr: potionem Mt; poscionem sP. || cap. 23. ostiliter J, P3, sP. 15 cunctis VI. || cap. 24. cinctis deest T1; cunctis VI, corr: cinctis Ag. ostili sP, P3. || cap. 25. invitis deest Ad; inutis sP; inuttis P1; per vim Ald, Ch, Gw, Jlz, W; vim Alt, B, Bb, J, corr: vel vi T1. pignus Ad, Ag, Bb, J, T1. obtentes J; obtecti Ald, Jlz; obtentus P3; reatis (deletum) G; obiectis Gw. || cap. 26. dispersis deest Ad, B, VI.

Tit. IV.					
27.	De simulatis quod wancstodal dicunt.	De libero qui faciem inimicorum suorum fugerit <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Alt.</i>	num. 25 <i>B</i> ; 26 <i>Bb, Ch, J, P 1, 2, T 1, V, Vl, W</i> ; 45 <i>Mt</i> ; 46 <i>Mg</i> ; 59 <i>Ad, Jlz</i> ; <i>sine num. Alt.</i>	<i>caput deest Sich.</i>	num. 17 <i>Bb</i> ; 24 <i>corr</i> : 26 <i>Ep</i> ; 26 <i>Ag, B, Bos, J, T 1, W</i> ; 28 <i>Gw</i> ; 30 <i>Her</i> ; 46 <i>Mg, Mt</i> ; 55 <i>Ad</i> ; 59 <i>Jlz</i> ; <i>sine num. Ald, Alt, L, P 6, T 2 m. prima.</i>
5 28.	De plaga claudicationis.	De plagis <i>Mg, Mt.</i>	num. 26 <i>Alt, B</i> ; 27 <i>Bb, Ch, G, J, P 1, 2, T 1, V, Vl, W</i> ; 46 <i>Mt</i> ; 47 <i>Mg</i> ; 58 <i>Ald</i> ; 60 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>caput deest Sich.</i>	num. 18 <i>Bb, sP</i> ; 27 <i>Ag, B, Bos, J, T 1, W</i> ; 31 <i>Her</i> ; 47 <i>Mg, Mt</i> ; 56 <i>Ad</i> ; 59 <i>Ald</i> ; 59 <i>corr</i> : 60 <i>Jlz</i> ; <i>sine num. Alt, Gw, L, P 6, T 2 m. prima.</i>
29.	De interfectione liberi hominis.	De homicidio <i>Mg, Mt.</i>	num. 23 <i>Ch</i> ; 27 <i>Alt, B</i> ; 28 <i>Bb, G, J, P 1, 2, T 1, V, Vl, W</i> ; 47 <i>Mt</i> ; 48 <i>Mg</i> ; 59 <i>Ald</i> ; 61 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>cum cap. 28 conj. Ad.</i>	num. 19 <i>Bb</i> ; 28 <i>Ag, B, J, T 1, W</i> ; 32 <i>Her</i> ; 48 <i>Mg, Mt</i> ; 60 <i>Ald</i> ; 61 <i>Jlz</i> ; <i>sine num. Ad, Alt, L, P 6, Sich, T 2 m. prima.</i>
10 30.	De eorum feminis.	De compositione feminarum <i>Mg, Mt.</i>	num. 28 <i>Alt, B</i> ; 29 <i>Bb, Ch, G, J, P 1, 2, T 1, V, Vl, W</i> ; 48 <i>Mt</i> ; 49 <i>Mg</i> ; 60 <i>Ald</i> ; 62 <i>Ad, Jlz.</i>		num. 20 <i>Bb</i> ; 29 <i>Ag, B, Bos, J, T 1, W</i> ; 33 <i>Her</i> ; 49 <i>Mg, Mt</i> ; 57 <i>Ad</i> ; 61 <i>Ald</i> ; 62 <i>Jlz</i> ; 177 <i>Ch</i> ; <i>sine num. Alt, L, P 6, Sich, T 2 m. prima.</i>
15 31.	De peregrinis.	De peregrinis trans-euntis viam <i>T 2.</i> De peregrinis, ut nullus eis molestiam ingerat <i>Mg, Mt.</i>	num. 13 <i>T 2</i> ; 29 <i>Alt, B</i> ; 30 <i>Bb, Ch, G, J, P 1, 2, T 1, V, Vl, W</i> ; 49 <i>Mt</i> ; 50 <i>Mg</i> ; 61 <i>Ald</i> ; 63 <i>Jlz.</i>	<i>Hic titulum distinguit Sich de peregrinis inscriptum.</i>	num. 21 <i>Bb</i> ; 30 <i>B, Bos, Ch, Her, J, T 1, W</i> ; 50 <i>Mg, Mt</i> ; 58 <i>Ad</i> ; 62 <i>Ald</i> ; 63 <i>Jlz</i> ; <i>sine num. Alt, L, P 6, Sich, T 2 m. prima.</i>

Tit. IV. Cap. 27. qui *J, L, T 1.* quod — dicunt *desunt Ad.* wancstuodal *Bb*; wanc *sP*; wancstodal *Ald*; uancstal *P 4.* dicunt *deest sP*; dicitur *sP*; dicuntur *J*; dicimus *Ch*; dicunt *m. rec. corr*: dicuntur *T 1.* || cap. 28. claudicacios *Ald*; claudicatis *Ad.* || cap. 29. interfectionem *sP.* liveri *sP.* homini *sP.* || cap. 30. feminis] foeminis *Vl*; faeminis *Til.* || cap. 31. ingerant *Mt.*

Tit. IV. 32.	De illorum interfectione.	De peregrino occiso <i>Mg, Mt.</i>	num. 21 <i>Ch</i> ; 30 <i>Alt, B</i> ; 31 <i>Bb, G</i> , <i>J, P 1, 2</i> , <i>T 1, V, Vl</i> , <i>W</i> ; 50 <i>Mt</i> ; 51 <i>Mg</i> ; 62 <i>Ald</i> ; 64 <i>Ad, Jlz.</i>	caput deest <i>L.</i>	num. 22 <i>Bb</i> ; 31 <i>B, Bos, Her</i> , <i>J, T 1, W</i> ; 51 <i>Mg, Mt</i> 59 <i>Ad</i> ; 62 <i>Ald</i> ; 64 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Alt, P 6</i> , <i>Sich, T 2</i> <i>m. pr.</i>
		Si servus liberum furaverit hoc loco <i>Ad, Ag, Ald, B, Ep, G, Gw, Jlz, P 1—4, sP, Til, V, Vl.</i>	num. 14 <i>T 2</i> ; 31 <i>B</i> ; 32 <i>G</i> , <i>P 1, 2, V</i> , <i>Vl</i> ; 51 <i>Mt</i> ; 52 <i>Mg</i> ; 63 <i>Ald</i> , 65 <i>Ad, Jlz.</i>	cap. IX, 5. hoc loco in <i>Ad, Ag</i> , <i>Ald, Alt, B</i> , <i>Bb, Ep</i> , <i>G, Gw, H</i> , <i>Her, Jlz</i> , <i>K, L, Mg</i> , <i>Mt, P 1—6</i> , <i>sP, Sich</i> , <i>T 2, V.</i>	5
		De servo, si liberum furaverit vel vendiderit <i>Mg, Mt.</i>			
		De servis qui liberum vendiderit vel furaverit <i>T 2.</i>			10
Tit. V.	DE LIBERIS QUI PER MANUM DIMISSI SUNT, QUOMODO CONPONANTUR.				
	De liberis qui per manum dimissi sunt, quomodo conponantur, capitula numero VIII (<i>Alt</i>) <i>B, Ch, J, T 1.</i>				15
	De liberis qui per manum dimissi sunt liberi quod frilatz vocant, quomodo conponantur <i>Til.</i>			Titulus deest <i>Em, G, S, Sich, Vl.</i> Titulum non distinguit <i>T 2.</i>	
	De his qui per manum dimissi sunt liberi, quod frilaz vocant <i>T 2.</i>			Rubrica tituli deest <i>Alt, Mt, T 2</i> , Capita non distinguunt <i>L, P 6.</i>	20
	<i>Inscriptio tituli deest Ald, Jlz.</i> <i>Capita non distinguunt Alt, B, Bb, Ch, H, J, P 1, T 1, W.</i>				25
1.	Si quis libertum percusserit.	Si aliquis eos percusserit <i>Mg, Mt.</i> Si quis eum percusserit, quod pulislac vocatur <i>Ad.</i>	num. 33 <i>Gw</i> ; 52 <i>Mg</i> ; 53 <i>Mt</i> ; 64 <i>Ald</i> ; 66 <i>Ad, Jlz.</i>		num. 53 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 61 <i>Ad</i> ; 67 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald, Alt</i> , <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>

Tit. IV. Cap. 32. illorum] eorum *Ch, Ep, Jlz, Mt.* interfectionem *sP.*

Tit. IV. l. 3. serbum *sP*; liverus *sP*; liber *Vl*; furatur *Ald, Jlz*; furatus fuerit *G.*

Tit. V. l. 13. Rubricae tituli numerum IIII praeponit *Til.* liveris *sP.* manu *P 1*; manus *B, P 4.* || l. 14. quomodo conponantur] liberi *Mg, Mt*; comodo conponatur *sP*; hac voce explicit index in *Bb.* || l. 16. numero IX] XI numero *B.*

Tit. V. Cap. 1. libertum] liberum *Ag, Til, Vl*; liverum *sP*; eum *Ad.* Si aliquis eos percussit conj. cum rubrica indicis *Mg, Mt.*

Tit. V.	2. Si sanguinem effuderit.	Si in eum sanguinem perfuderit <i>Ad.</i> Si sanguinem perfuderit <i>Mg, Mt.</i>	num. 1 <i>Gw</i> ; 53 <i>Mt</i> ; 54 <i>Mg</i> ; 65 <i>Ald</i> ; 67 <i>Ad, Jlz</i> ; sine num. P 3.	cap. deest <i>Jlz</i> ; cum cap. 1 conj. <i>Ald.</i>	num. 54 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 62 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald</i> , <i>Alt, L, P6, T2</i> m. prima.
5	3. Si manus iniecerit et ita plagaverit, ut medicum inquirat, vel si venam percusserit.	Si quis contra legem alicui manus iniecerit <i>Mg, Mt.</i> Si in eum contra legem manus iniecerit <i>Ad.</i>	num. 2 <i>Gw</i> ; 54 <i>Mt</i> ; 55 <i>Mg</i> ; 66 <i>Ald</i> ; 68 <i>Ad, Jlz</i> .		num. 55 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 63 <i>Ad</i> ; 64 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6, T 2</i> m. prima.
10	4. Si ossa tulerit.	De fracturis ossium <i>Mg, Mt.</i> Si in eum talem plagam fecerit <i>Ad.</i>	num. 3 <i>Gw</i> ; 55 <i>Mt</i> ; 56 <i>Mg</i> ; 69 <i>Ad, Jlz</i> .		num. 56 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 64 <i>Ad</i> ; 65 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6, T 2</i> m. prima.
15	5. Si cervella apparuerit.	Si quis eum percusserit in margine <i>Ad</i> (m. recentior).	num. 4 <i>Gw</i> ; 56 <i>Mt</i> ; 57 <i>Mg</i> ; 70 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ad, Ald.</i>		num. 4 corr: 5 <i>Ep</i> ; 57 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 65 <i>Ad</i> , <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz, L, P6</i> , <i>T 2 m. prima.</i>
20	6. Si eum mancaverit.	Si quis ei oculum eruerit vel manum vel pedem <i>Ad.</i> De excussione oculi vel manus <i>Mg, Mt.</i>	num. 5 <i>Gw</i> ; 57 <i>Mt</i> ; 58 <i>Mg</i> ; 70 <i>Ad</i> ; 71 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald.</i>		num. 5 corr: 6 <i>Ep</i> ; 58 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 66 <i>Ad</i> , <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz, L, P6</i> , <i>T 2 m. prima.</i>
25	7. De pollice et ceteris digitis, quomodo componantur.	Si alicui pollicem absciderit <i>Ad</i> ; de digitorum abscisionibus <i>Mg, Mt.</i>	num. 6 <i>Gw</i> ; 58 <i>Mt</i> ; 59 <i>Mg</i> ; 71 <i>Ad</i> ; 72 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	in duo capita divisum, cap. 7 et 8 <i>Gw.</i>	num. 6 corr: 7 <i>Ep</i> ; 59 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 67 <i>Ad</i> , <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch, L, Jlz</i> , <i>P 6, T 2</i> m. prima.
	8. De plaga claudicationis.	Si quis eum plagaverit <i>Ad.</i> Si plagatum fuerit, ut claudicetur <i>Mg, Mt.</i>	num. 7 <i>Gw</i> ; 59 <i>Mt</i> ; 60 <i>Mg</i> ; 72 <i>Ad</i> ; 73 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald.</i>		num. 7 corr: 8 <i>Ep</i> ; 7 <i>Ch</i> ; 9 <i>Gw</i> ; 60 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 68 <i>Ad</i> , <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz, L, P6</i> , <i>T 2 m. prima.</i>

30 Tit. V. Cap. 3. iecerit VI. ita deest sP. placaverit VI. querat Ep, Gw; queratur Ald; querant Jlz. vel si venam percusserit desunt Ag, Ald, Gw, sP. || cap. 5. cervellum Mg, Mt; cervellam P4. apparuerint sP; adparuerit Tvl; aperuerit P2, 3, 4, V; aparuerit Ag. || cap. 6. eam P4. mancaverit] igneaverit G. || cap. 7. pollice, police. caeteris Tvl. comodo sP. componatur sP. cap. 8. placa Ep. et claudicatione P4.

Tit. V.				
9.	De interfectione liberti hominis.	Si eum occiderit <i>Ad</i> , <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	num. 8 <i>Gw</i> ; 60 <i>Mt</i> ; 61 <i>Mg</i> ; 73 <i>Ad</i> ; 74 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald</i> .	num. 8 <i>corr</i> 9 <i>Ep</i> ; 10 <i>Gw</i> ; 61 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 69 <i>Ad</i> , <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P6</i> , <i>T2 m. prima</i> .
Tit. VI.	DE SERVIS QUOMODO CONPONANTUR.			
	De servis quomodo componantur capitula numero XII <i>Ch</i> , <i>J</i> , <i>P1</i> , <i>T1</i> .			
	De servis et eorum compositionibus <i>Ald</i> , <i>Jlz</i> , <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .			
	<i>Inscriptio tituli quasi rubrica capitis I tituli IV Alt.</i>			
	<i>Capita non distingunt Alt, B, Bb, Ch, J, P1, T1, W.</i>			
	<i>Titulus deest Em, G, S, VI.</i>			
	<i>Capita non distingunt L, P6.</i>			
	<i>Rubrica tituli deest Ald, Alt, T2.</i>			
1.	Si quis servum percusserit.	Si servus per iram percussus fuerit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	num. 61 <i>Mt</i> ; 62 <i>Mg</i> ; 74 <i>Ad</i> ; 75 <i>Jlz</i> ; 76 <i>Ald</i> ; sine num. <i>VI</i> .	num. 62 <i>Mg</i> , 10 <i>Mt</i> ; 70 <i>Ald</i> ; 75 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>T2 m. prima</i> .
2.	Si sanguinem fuderit.	Si aliquis ei sanguinem fuderit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	num. 62 <i>Mt</i> ; 63 <i>Mg</i> ; 75 <i>Ad</i> ; 76 <i>Jlz</i> ; 77 <i>Ald</i> .	num. 63 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 71 <i>Ald</i> ; 76 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>T2 m. prima</i> .
3.	Si manum iniecerit.	Si in capite plagatus fuerit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . Si in eum contra legem infanc dicit <i>Ad</i> .	num. 63 <i>Mt</i> ; 64 <i>Mg</i> ; 76 <i>Ad</i> ; 77 <i>Jlz</i> ; 78 <i>Ald</i> .	cum cap. 2 conj. <i>Ald</i> . num. 64 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 77 <i>Ad</i> ; 15 sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>T2</i> <i>m. prima</i> .
4.	Si ossa tulerit.	Si fracturam in osse fecerit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . Si in eum talem plagam fecerit <i>Ad</i> .	num. 64 <i>Mt</i> ; 65 <i>Mg</i> ; 77 <i>Ad</i> ; 78 <i>Jlz</i> ; 79 <i>Ald</i> .	num. 65 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 72 <i>Ald</i> ; 78 <i>Ad</i> ; sine 20 num. <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>T2 m. prima</i> .

Tit. V. Cap. 9. De] . . e Gw. interfectioni Ag. liberi G, Gw. homini sP.

Tit. VI. l. 3. Rubricae tituli numerum V praeponit Til. comodo sP. componuntur Ad, Ch, T1; componatur P3. || l. 5. num. XI P1. || l. 6. et corr. Mg. compositione Jlz.

Tit. VI. Cap. 1. quis deest VI. servum alienum Ad. percussus per iram corr: per iram 25 percussus Mg. || cap. 2. effuderit G, P3, sP; confuderit Ad. || cap. 3. placatus Mg. || cap. 4. osso P5. tulerit P3, VI. fregerit tulerit P5. fractura in ossae Mg.

Tit. VI.					
5.	Si cervella apparuerit.	Si eum plagaverit <i>Ad.</i>	<i>num.</i> 65 <i>Mt</i> ; 66 <i>Mg</i> ; 78 <i>Ad</i> ; 79 <i>Jlz</i> ; 80 <i>Ald.</i>		<i>num.</i> 5, 6 <i>B</i> ; 66 <i>Mg, Mt</i> ; 73 <i>Ald</i> ; 79 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, T 2</i> <i>m. prima.</i>
6.	Si oculum vel manum tulerit.	Si oculum manum vel pedem aliquis ei excuserit <i>Mg, Mt.</i> Si ei oculum vel manum vel pedem absciderit <i>Ad.</i>	<i>num.</i> 66 <i>Mt</i> ; 67 <i>Mg</i> ; 79 <i>Ad</i> ; 80 <i>Jlz</i> ; 81 <i>Ald.</i>	<i>caput deest</i> <i>P 1.</i>	<i>num.</i> 7 <i>B</i> ; 67 <i>Mg, Mt</i> ; 74 <i>Ald</i> ; 80 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, T 2</i> <i>m. prima.</i>
7.	Si pollicem vel ceteros digitos absciderit.	Si digitos absciderit <i>Mg, Mt.</i> Si pollicem ei absciderit <i>Ad.</i>	<i>num.</i> 6 corr: 7 <i>Ep</i> ; 67 <i>Mt</i> ; 68 <i>Mg</i> ; 80 <i>Ad</i> ; 81 <i>Jlz</i> ; 82 <i>Ald.</i>	<i>cum</i> <i>cap. 6</i> <i>conj. Ep, J.</i>	<i>num.</i> 6 <i>P 1</i> ; 8 <i>B</i> ; 68 <i>Mg, Mt</i> ; 75 <i>Ald</i> ; 81 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, T 2</i> <i>m. prima.</i>
8.	Si nasum transpuxerit.		<i>num.</i> 7 corr: 8 <i>Ep</i> ; 68 <i>Mt</i> ; 69 <i>Mg</i> ; 81 <i>Ad</i> ; 82 <i>Jlz</i> ; 83 <i>Ald.</i>		<i>num.</i> 7 <i>Ep, J</i> , <i>P 1</i> ; 9 <i>B, Ch</i> ; 69 <i>Mg, Mt</i> ; 76 <i>Ald</i> ; 82 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, T 2</i> <i>m. prima.</i>
9.	De labiis maculatis.	Si labium maculaverit <i>Mg, Mt.</i> Si labium subterius <i>Ad.</i>	<i>num.</i> 8 corr: 9 <i>Ep</i> ; 69 <i>Mt</i> ; 70 <i>Mg</i> ; 82 <i>Ad</i> ; 83 <i>Jlz</i> ; 84 <i>Ald.</i>		<i>num.</i> 8 <i>Ep, P 1</i> ; 10 <i>B</i> ; 70 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 77 <i>Ald</i> ; 83 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt, Bb</i> , <i>Ch, Jlz, T 2</i> <i>m. prima.</i>
10.	De dentibus excussis.	Si dentes excusserit <i>Mg, Mt.</i> Si ei dentem maxillarem <i>Ad.</i>	<i>num.</i> 70 <i>Mt</i> ; 71 <i>Mg</i> ; 83 <i>Ad</i> ; 84 <i>Jlz</i> ; 85 <i>Ald.</i>		<i>num.</i> 9 <i>Bb, Ep</i> (<i>m. rec.</i>), <i>P 1</i> ; 11 <i>B</i> ; 71 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 78 <i>Ald</i> ; 84 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt, Ep</i> (<i>m. pr.</i>), <i>Gw</i> , <i>Jlz.</i>

Tit. VI. Cap. 5. ap cervellam *P 4.* apparuerit *Mt, sP*; aperuerit *Ep, P 2, V*; adparuerit *Til.*
cap. 6. tulerit *P 3.* || *cap. 7.* pollicem, pollicem. vel] et *Ald.* ceteris *sP.* digitis *sP.* absciderint *sP.* || *cap. 8.* nasum] manum *G.* transpuxerit, transpuxerit. || *cap. 9.* de] si *Jlz.* || *cap. 10.*
 25 excusserit] excussi fuerint *Mg.*

Tit. VI.	11. Si aurem absciderit aut eum in aquam inpinxerint.	Si aurem aliquis absciderit <i>Mt.</i> Si ei aurem aliquis absciderit <i>Mg.</i> Si aurem eius absciderit <i>Ad.</i>	num. 12 <i>Gw</i> ; 71 <i>Mt</i> ; 72 <i>Mg</i> ; 84 <i>Ad</i> ; 86 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	cap. in duo capita di- visum <i>Ep</i> , <i>Gw</i> , <i>T2</i> (<i>m.</i> <i>rec.</i>), <i>W</i> ; cum cap. 10 conj. <i>Her.</i>	num. 9 <i>Gw</i> ; 9 corr: 10 <i>Ep</i> ; 10 <i>Bb</i> , <i>P 1</i> ; 12 <i>B</i> ; 72 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 78 <i>Ald</i> ; 85 <i>Ad</i> ; sine ⁵ num. <i>Alt</i> , <i>Ch.</i>
12.	Si eum occiderit.	<i>in Ald, Gw, Jlz rubricae capituli 11 praepositum.</i> Si eum occiderit, salvat eum domino <i>Ad.</i>	num. 10 corr: 12 <i>Ep</i> ; 11 <i>Gw</i> ; 85 <i>Ad</i> , <i>Jlz</i> ; 86 <i>Ald.</i>	cum cap. 11 conj. <i>Ad</i> , <i>Mg</i> , <i>Mt</i> , <i>sP.</i>	num. 11 <i>Bb</i> , <i>Gw</i> , <i>Her</i> , <i>P 1</i> ; 13 <i>B</i> , <i>T 2</i> , <i>W</i> ; 80 <i>Ald</i> ; ¹⁰ sine num. <i>Ag</i> , <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>J</i> , <i>Jlz</i> , <i>P 6.</i>
Tit. VII.	DE NUPTIIS ET OPERATIONIBUS INLICITIS PROHIBENDIS.				
	De nuptiis illicitis atque incestis et operationibus diei dominici prohibendis <i>Gw.</i>				15
	De nuptiis incestis prohibendis <i>Ch.</i>				
	De nuptiis incertis prohibendis <i>J.</i>				
	De incestis nuptiis et diebus dominicis <i>Mg, Mt.</i>				
	XXX. De nuptiis inlicitis <i>T 2.</i>				
	<i>Index tituli deest Bb, P 5.</i>				
	<i>Rubrica tituli deest Alt, B, Ch, T 1, W.</i>				Titulus deest <i>Em, G, S,</i> ²⁰ <i>VI.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad,</i> <i>Alt, L, Mt, P 6.</i>
1.	De nuptiis incestis prohibendis.	Nuptias prohibemus incestas <i>Ad.</i> Ut ab incestis abstinenceatur nuptiis <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ch, J.</i>	num. 2 <i>Alt</i> , <i>P 1</i> ; 73 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 86 <i>Ad</i> ; 87 <i>Ald</i> , <i>Jlz.</i>	cap. deest <i>Sich.</i>	num. 73 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 86 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald</i> , ²⁵ <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P 6</i> , <i>T 2</i> <i>m. prima.</i>
2.	Si contra hoc quis gesserit.	Si contra hoc se ingesserit <i>Ad, Alt, B, Ch, J, T 1, W.</i> Ut a iudice distringantur <i>Mg, Mt.</i>	num. 1 <i>Ch</i> , <i>J</i> , 3 <i>Alt</i> , <i>P 1</i> ; 74 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 87 <i>Ad</i> , 88 <i>Ald</i> , <i>Jlz.</i>	cap. deest <i>Sich</i> ; cum cap. 1 conj. <i>Ad, Her.</i>	num. 74 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; sine num. <i>Ald</i> , <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , ³⁰ <i>L</i> , <i>P 6.</i>

Tit. VI. Cap. 11. aurem] autem *P 4.* aut] et *Til.* aqua *Ag, sP.* inpinxerit, inpinxerit.
cap. 12. occiderit *Gw*; hocciderit *P 3.*

Tit. VII. l. 12. Rubricae tituli numerum VI praeposit Tit; indici capitum sequentium rubricam³⁵
tituli VIII praeposit *Ad.* nuptiis] nuptiis incestis *Ald, Jlz.*

Tit. VII. Cap. 1. incertis *Ag, Alt.* || cap. 2. si] qui *Ald.* haec *Til.* gesserit] egerit *Ald.*
distringatur *Mg.*

Tit. VII. 3.	De minoribus personis.	Si minores personae fuerint <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Alt.</i>	num. 2 <i>Ch, J; 4 P1; 75 Mg, Mt; 88 Ad; 89 Ald, Jlz.</i>	cap. <i>deest Sich; cum cap. 2 conj. B, Her.</i>	num. 75 <i>Mg, Mt; 83 Ald; 87 Ad; sine num. Alt, Gw, Jlz, L, P6.</i>
6		<i>Hic titulum distinguit T2: XXXI. De operationibus in die dominico inscriptum.</i>		<i>Hic titulum distinguit Her.</i>	
4.	De diebus dominicis.	De diebus dominicis, ut ab omni servili opere abstinenceatur <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Alt, Ch, J, T1, W.</i>	num. 5 <i>P1; 76 Mg, Mt; 89 Ad; 90 Ald, Jlz.</i>	post cap. I, 13 <i>Ep, J, T1, W; post cap. I, 12 Ch; conj. cum c. I, 13 Ep; post c. X, 20 Alt; in duo capita divisum B, Gw.</i>	num. 14 <i>J, T1, W; 76 Mg, Mt; 84 Ald; sine num. Ad, Alt, Ch, Jlz, L, P6.</i>
10				<i>Hic titulum distinguit Her.</i>	
5.	Ut liberum sine mortali crimine non liceat inservire.	Ut nullum sine mortali crimine liceat inservire <i>Mg, Mt.</i>	num. 3 <i>Ch, J; 4 Alt, T1, W; 6 P1; 77 Mg; 78 Mt; 90 Ad; 91 Jlz; sine num. Ald.</i>	cap. <i>deest Sich; cum cap. 4 conj. Ald; post c. XV, 10 Alt.</i>	num. 4 <i>Ch, Ep, J, T1, W; 14 T2 m. rec.; 77 Mg, Mt; 88 Ad; sine num. Ald, Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.</i>
15 Tit. VIII.	DE UXORIBUS ET CAUSIS QUAE SAEPE CONTINGUNT.				Titulus <i>deest Em, G, S, Vl.</i>
	De uxoribus virginibus viduis et ancillis <i>Ald, Jlz.</i>				Rubrica tituli <i>deest Ad, Alt.</i>
	<i>Index tituli deest Bb.</i>				
1	Si cum uxore alterius quis concubuerit.	De eo qui cum uxore alterius concubuerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 78 <i>Mg; 79 Mt; 91 Ald; 92 Ad, Jlz.</i>		num. 78 <i>Mg, Mt; 85 Ald; 89 Ad; 93 Jlz; sine num. Alt, L, P6, sP, T2 m. prima.</i>
20					

Tit. VII. Cap. 3. de minores personas *J, T2.* de] di *sP.* moribus *G.* fuerunt *corr: fuerint Mg.*
cap. 5. ut liberum] Uut liber *sP.* sine *deest Vl.* mortale *P3, sP.* non *deest Ep; non —*
inservire *desunt sP.* insevire *Ad; inspirare Vl.*

Tit. VIII. l. 15. Rubricae tituli numerum VII praeposit Tit; haec tituli rubrica praeposita est
indici tituli VII. *Ad.* uxoribus] nuptiis *Ch.* et earum causis *Ag, Ch, T1, Vl;* et eius causis *Gw;*
et causis earum *Mg, Mt.* contingunt] continentur *Alt, J.*

Tit. VIII. cap. 1. uxoris *Alt, J.* quis *deest Ad, B.*

<i>Tit.</i> <i>VIII.</i>				
2.	De servis qui hoc commiserint.	Si servus hoc fecerit <i>Mg, Mt.</i>	<i>num.</i> 79 <i>Mg</i> ; 80 <i>Mt</i> ; 93 <i>Ad, Jlz</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald.</i>	<i>num.</i> 2, 3 <i>B</i> ; 79 <i>Mt</i> ; 86 <i>Ald</i> ; 89 <i>Mg</i> ; 90 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, L, P 6.</i>
3.	Si propter libidinem manum iniecerit.		<i>num.</i> 80 <i>Mg</i> ; 81 <i>Mt</i> ; 94 <i>Ad, Jlz</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald.</i>	<i>num.</i> 4 <i>B</i> ; 80 <i>Mg, Mt</i> ; 87 <i>Ald</i> ; 91 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, L, P 6.</i>
4.	Si indumenta super genua elevaverit.	De nuditate vestimentorum <i>Mg, Mt.</i>	<i>num.</i> 81 <i>Mg</i> ; 82 <i>Mt</i> ; 95 <i>Ad, Jlz</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald.</i>	<i>Cum cap. 3</i> <i>conj. Ald.</i> <i>num.</i> 5 <i>B, Her</i> ; 5 81 <i>Mg, Mt</i> ; 92 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6,</i>
5.	De discriminalibus reiectis.	De discriminalibus <i>Ch, W.</i> De discriminalia <i>Ad, Ep.</i> <i>deest Mg, Mt.</i>	<i>num.</i> 96 <i>Ad, Jlz</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald.</i>	<i>Cum cap. 4</i> <i>conj. Ag,</i> <i>Mg, Mt.</i> <i>Caput deest</i> <i>K, L.</i> <i>Capiti 17</i> <i>post-</i> <i>positum et</i> <i>coniunc-</i> <i>tum sP.</i> <i>num.</i> 6 <i>B</i> ; 88 <i>Ald</i> ; 93 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz, P 6, sP.</i> ¹⁰
6.	De raptu virginum.		<i>num.</i> 87 <i>corr</i> ; 83 <i>Mg</i> ; 83 <i>Mt</i> ; 96 <i>Ald</i> ; 97 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>num.</i> 5 <i>Ag, sP</i> ; 7 <i>B</i> ; 82 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 89 <i>Ald</i> ; 94 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6.</i>
7.	Si quis viduam rapuerit.	De rapturis viduorum <i>Mg, Mt.</i>	<i>num.</i> 87 <i>corr</i> ; 83 <i>Mg</i> ; 85 <i>Mt</i> ; 97 <i>Ald</i> ; 98 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>num.</i> 6 <i>Ag, sP</i> ; 8 <i>B</i> ; 83 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 90 <i>Ald</i> ; 95 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6.</i>
8.	De fornicatione cum libera.	Si cum libera per consensum ipsius fornicaverit <i>Mg, Mt.</i>	<i>num.</i> 84 <i>Mg</i> ; 86 <i>Mt</i> ; 98 <i>Ald</i> ; 99 <i>Ad, Jlz.</i>	<i>Hic explicit W.</i> <i>num.</i> 7 <i>Ag, sP</i> ; ¹⁵ 9 <i>B, Ch</i> ; 84 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 91 <i>Ald</i> ; 96 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6.</i>

Tit. VIII. Cap. 2. servo *Ag.* commiserit *Ag, G, P 6*; commiserunt *P 3.* || *cap. 3.* propter] per *P 4, VI.* iniecerit *J, P 1, V*; iniecerint *Ad, P 3.* || *cap. 4.* supra *Ag, Gw, K, P 1—3, Til, V*; hoc loco *deest Ad, Ep.* genua super *J.* genucula *K, P 2, 5, sP, V*; genicula *G, Til*; genucula *P 3, (corr.) Ep*; ²⁰ genua nuda *P 4*; genuum *Ad, B*; ienua *P 1*; genu *Ag*; genua *cett.* levaverit *B*; delevaverit *Ag*; levaverit super *Ad, Ep.* || *cap. 5.* discriminalia *corr*: discriminalibus *T 1*; discriminibus *VI.* || *cap. 6.* raptione *Ad, B, Ch, J, T 1, W*; rapturis *Mt*; raptoris *Mg.* virginis *sP.* || *cap. 7.* rapuerit] sapuerit *sP.* *cap. 8.* fornicationem *sP.* liberis *Ad, Alt, B, Ch, J, T 1, W*; libera *sP.*

<i>Tit.</i>					
VIII.					
9.	Si servus cum libera fornicaverit.		<i>num.</i> 85 <i>Mg</i> ; 87 <i>Mt</i> ; 99 <i>Ald</i> ; 100 <i>Ad</i> , <i>Jlz.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich.</i>	<i>num.</i> 8 <i>Ag</i> , <i>sP</i> ; 10 <i>B</i> ; 85 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 92 <i>Ald</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ad</i> , <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P</i> 6.
10.	Si cum libera manumissa fornicaverit.	Si cum manumissa maritalata fornicaverit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	<i>num.</i> 86 <i>Mg</i> ; 88 <i>Mt</i> ; 100 <i>Ald</i> ; 101 <i>Ad</i> , <i>Jlz.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich.</i>	<i>num.</i> 9 <i>Ag</i> , <i>sP</i> ; 11 <i>B</i> ; 86 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 93 <i>Ald</i> ; 97 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P</i> 6.
11.	Si cum virgine quae per manum libera missa est.	Si cum manumissa virgine fornicaverit <i>Mg</i> ; <i>deest Mt</i> .	<i>num.</i> 87 <i>Mg</i> ; 101 <i>Ald</i> ; 102 <i>Ad</i> , <i>Jlz.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich</i> ; <i>cum cap. 10</i> <i>conj. Gw.</i>	<i>num.</i> 10 <i>Ag</i> , <i>sP</i> ; 12 <i>B</i> ; 86 <i>Mt</i> ; 87 <i>Mg</i> ; 98 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Ald</i> , <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Gw</i> , <i>Jlz</i> , <i>P</i> 6.
12.	Si cum ancilla alterius.	Si cum ancilla maritalata concubuerit <i>Mg</i> . Si cum ancilla maritalata fornicaverit <i>Mt</i> .	<i>num.</i> 88 <i>Mg</i> ; 90 <i>Mt</i> ; 102 <i>Ald</i> ; 103 <i>Ad</i> , <i>Jlz.</i>	<i>caput deest</i> <i>L</i> ; <i>post</i> <i>c. VIII, 13.</i> <i>Alt</i> ; <i>post</i> <i>c. VIII, 14</i> <i>P</i> 6.	<i>num.</i> 11 <i>Ag</i> , <i>Gw</i> , <i>sP</i> ; 13 <i>B</i> ; 88 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 94 <i>Ald</i> , 99 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>P</i> 6.
13.	Si cum ancilla virgine.	Si cum ancilla virgine hoc fecerit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	<i>num.</i> 89 <i>Mg</i> ; 91 <i>Mt</i> ; 103 <i>Ald</i> ; 104 <i>Ad</i> , <i>Jlz.</i>	<i>cum</i> <i>cap. 12</i> <i>conj. Ch</i> , <i>P</i> 3.	<i>num.</i> 12 <i>Ag</i> , <i>Gw</i> , <i>sP</i> ; 14 <i>B</i> ; 89 <i>Mg</i> ; 90 <i>corr</i> : 100 <i>Ad</i> ; 95 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>Mt</i> , <i>P</i> 6.
14.	Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.	Si aliquis uxorem suam per invidiam dimiserit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	<i>num.</i> 90 <i>Mg</i> ; 92 <i>Mt</i> ; 105 <i>Ad</i> , <i>Jlz</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Ald</i> .		<i>num.</i> 13 <i>Ag</i> , <i>Gw</i> , <i>sP</i> ; 15 <i>B</i> ; 90 <i>Mg</i> ; 96 <i>Ald</i> ; 101 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num.</i> <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>Mt</i> , <i>P</i> 6.
15.	Si desponsatam non acceperit.	Si sponsam alterius dimiserit <i>Mt</i> . Si sponsatam sibi dimiserit <i>Mg</i> .	<i>num.</i> 91 <i>Mg</i> ; 93 <i>Mt</i> ; 105 <i>Ald</i> ; 106 <i>Ad</i> , <i>Jlz.</i>		<i>num.</i> 14 <i>Ag</i> , <i>Gw</i> , <i>sP</i> ; 16 <i>B</i> ; 91 <i>Mg</i> ; 102 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald</i> , <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>Mt</i> , <i>P</i> 6.

Tit. VIII. Cap. 9. servus *J.* libera *sP.* fornicatur *Ald*, *Gw*, *Jlz*; fornicatus fuerit *G*, *T* 1 (*m. recentior*). || *cap. 10.* libera *deest Ad*, *Alt*, *B*, *Ch*, *Ep*, *Gw*, *J*, *T* 1, *VI.* missa manu *Alt.* fornicatur *Ald*, *Gw*, *Jlz*; fornicatus fuerit *G*, *T* 1 (*m. recentior*). || *cap. 11.* si] et si *Ad*, *Alt*, *J*, *P* 1. virgine] libera *G*; virginem *sP.* quae] qui *Ad*, *Alt*, *B*, *J*, *T* 1 (*m. prima*). per *deest Ep*, *W*; cum *Ad*, *J*, *T* 1; cum *corr*: per *Jlz.* manu *Alt*, *Ch*, *J*, *sP*, *W*; manus *Ad.* libera missa est *Gw*, *Jlz*, *P* 2, *Til*, *V*; libera est missa *Ald*; dimissa libera est *sP*; dimissa est *Ep*; missus est *Ep*, *P* 1; libera missa est fornicaverit *P* 4; libera dimissa est *P* 3; libera est *VI.* || *cap. 12.* cum *deest Alt.* || *cap. 13.* cum *deest VI.* *cap. 14.* Si] Si quis *sP.* propter invidiam *desunt Ad*, *Alt*, *B*, *Ch*, *J*, *T* 1, *W.* || *cap. 15.* desponsatam *Ag*, *Ep*, *G*, *sP*; sponsatam *Ad*, *Alt*, *B*, *Ch*, *T* 1; desponsatam *cett.* acciperit *Ag*, *J*, *sP*, *P* 3, *V*; accepit *G.*

Tit. VIII. 16.	Si alterius sponsam rapuerit.	deest Mt.	num. 92 Mg; 106 Ald; 107 Ad, Jlz.	in Ald, Jlz post cap. 17.	num. 15 Ag, Gw, sP; 17 B; 92 Mg; 103 Ad; 108 Jlz; sine num. Ald, Alt, Ch, L, Mt, P6.
17.	Si promissione femi- nam fraudaverit.	Si de promissione fraudaverit Ad, Alt, B, Ch, J, T1, W. Si feminam aliquis ad curvum iugem ¹ sua- serit Mg, Mt.	num. 93 Mg; 95 Mt; 108 Ad, Jlz; sine num. Ald.	cum c. 16 conj. Ald; in sP sequitur conj. cum hoc capite cap. 5.	num. 16 Ag, Gw, sP; 18 B; 93 Mg; 98 Ald; 5 104 Ad; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6.
18.	De avorso per potio- nem facto.	Si qua mulier alię ad avorsum faciendum dederit Mg, Mt.	num. 94 Mg; 96 Mt; 107 Ald; 109 Ad, Jlz.	caput deest Sich.	num. 12 sP; 17 Ag, Gpc; 18 10 et 19 T1; 94 Mg; 99 Ald; 105 Ad; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P3, 6.
19.	Vario modo dicit de avorso.	Si per ictum avorsum fecerit Mg, Mt. deest Ad.	num. 95 Mg; 97 Mt; 110 Jlz; sine num. Ald.	Ald caput (91) distin- guit ultima linea cum cap. 20 coniuncta.	num. 13 sP; 18 Ag, Gw; 19 et 18 T1; 20 B; 90 Ald; 95 Mg; 106 Ad; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6.
20.	De compositione avor- si perpetrati.	De weregeldo Ad, Ald, Alt, B, Ch, Gw, J, T1. De conpositione avor- si per singulos annos Mg, Mt.	num. 96 Mg; 98 Mt; 110 Ad, Ald; 111 Jlz.		num. 19 Ag, 16 Gw, sP; 19 corr: 20 T1; 21 B; 96 Mg; 107 Ad; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6.

Tit. VIII. Cap. 16. sponsata sP; sponsatam Ch. || cap. 17. promissione V; promissionem Ag, 20 Ep, sP. foeminae VI; foeminam T1. fraudaverint VI; fraudaverit de avorso Jlz. curvuum Mg. cap. 18. abvorsio P4; aborso VI; avorso P3. putionem sP; portinem Ald; posicionem P3; potionem Ag. facto deest Ad, Alt, B, Ch, G, J, T1, W. vorsum Mt. faciendum Mg. || cap. 19. Vario] Pario B. dicit deest Ad, Ald, Alt, B, Ch, Gw, J, Jlz, T1, W. de avorso desunt Ald, Jlz; de avorso J, P3; de avorso Ep; de aborso P4; avorso sP. || cap. 20. compositione] compositionem sP. avorsu Mt; 25 avarsi Ep; avorsi P4. weregeldo Alt, W; weringeldo Gw; uirngelto B, T1; wirngeltio J; uuirngelto Ad; wergeldo Ch; uuirnegeldo Ald, Jlz.

1) Curvum iugem false scriptum esse videtur pro: coniugem.

Tit. VIII.	21. De diuturna dolore parentum.	<i>deest Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt.</i>	num. 111 <i>Ad.</i>	conj. cum cap. 20 <i>Ag, Ald, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P2-4, sP, V.</i>	num. 20 <i>Gw; 22 B; 108 Ad; sine num. Alt, Ch, L, P6.</i>
	22. De debilitate avorsi.	<i>deest Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt.</i>	num. 112 <i>Ad.</i>		num. 20 <i>Ag, sP; 21 Gw; P2-5; 23 B; 92 Ald; 97 Mg, Mt; 109 Ad; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P6.</i>
5	23. De avorso ancillae ut supra.		num. 97 <i>Mg;</i> 99 <i>Mt;</i> 111 <i>Ald;</i> 112 <i>Ad,</i> <i>Jlz</i>	conj. cum cap. 22 <i>Ad, Ag, Ald, Alt, B, Her, J, Jlz, Mg, Mt, sP.</i>	num. 22 <i>Gw, P2-5, V; 24 B; sine num. Ad, Bb, Ch, L, P6.</i>
Tit. IX.	DE FURTO. <i>Titulum non distinguunt Mt, P 1.</i>			<i>Titulum non distinguit Ag; titulus deest G, S, Vl, W; partes capitum 2-9 leguntur etiam in Em. Rubrica tituli deest Ad, Ag, Alt, Ch, L, Mg, P6.</i>	
10	1. Si liber furtum fecerit.	Si baioarius aliquid furaverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 24 <i>P1; 98 Mg;</i> 100 <i>Mt;</i> 112 <i>Ald;</i> 114 <i>Jlz;</i> 115 <i>Ad.</i>	cum cap. VIII, 23 con- junctum <i>Ag.</i>	num. 21 <i>Ag; 23 corr: 1 Gw; 93 Ald; 98 Mg, Mt; 110 Ad; sine num. Alt, Ch, L, Jlz, P6, T2.</i>
15	2. Si in ecclesia furaverit.	Si de ecclesia vel de curte ducis furaverit <i>Mg, Mt.</i> <i>Rubricae capituli 3 postpositum Ald, Jlz. deest Gw.</i>	num. 25 <i>P1;</i> 99 <i>Mg;</i> 101 <i>Mt;</i> 114 <i>Ald;</i> 115 <i>Jlz.</i>	cum cap. 1 conjunctum <i>Ag, Ald, Ch;</i> in duo capita 2 et 3 divisum <i>B, Gw.</i>	num. 24 <i>corr: 2 Gw; 2 et 3 Bb; 99 Mg, Mt; 111 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P3, 6.</i>

Tit. VIII. Cap. 21. diurno *B, Ch, G, T1 (m. recent.), W;* diurno *Ad;* diurna *P5;* *Til* add. compositione. dolore *deest Ad.* paren *Ad.* || cap. 22. devilitate *sP;* dibilitate *Ep, P3.* aborsi *P4, Vl;* uarsi *Ep.* || cap. 23. aborso *P4, Vl;* avorsi *G;* avorsu *Mt.* ut supra *desunt Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt, P4, Vl.*

Titulus IX. Rubricae tituli numerum VIII praeponit *Til, num. XXIII J.* || l. 7. Item de furto *Gw;* de furtu *Jlz, P4;* de furtis *Mg, Vl.*

Tit. IX. Cap. 1. si quis liber *Ad;* si liver *sP.* || cap. 2. ecclesie *sP.* furatus fuerit *G, T1 (m. recent.);* furatur *Ald, Jlz;* furtum fecerit *P1-4;* fecerit furtum *Ad.*

Tit. IX. 3.	Si maiorem pecuniam furaverit.	Si maior pecunia furata fuerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 2 <i>Gw</i> ; 26 <i>P 1</i> ; 100 <i>Mg</i> ; 102 <i>Mt</i> ; 113 <i>Ald</i> ; 114 <i>Jlz</i> ; 117 <i>Ad.</i>	cum cap. 2 con- junctum <i>Her</i> ; caput deest <i>J</i> , <i>Sich.</i>	num. 2 <i>Ag</i> ; 4 <i>B, Bb, Gw</i> ; 94 <i>Ald</i> ; 100 <i>Mg</i> ; 101 <i>Mt</i> ; 112 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Ch</i> , <i>Jlz, L, P 6.</i>
4.	Si liberum hominem furaverit.	Si liber liberum furaverit <i>W</i> . Si liber liberum furaverit et vendiderit <i>Mg, Mt.</i>	num. 3 <i>Gw</i> ; 27 <i>P 1</i> ; 101 <i>Mg</i> ; 103 <i>Mt</i> ; 115 <i>Ald</i> ; 116 <i>Jlz</i> ; 118 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; initium capitis deest <i>J</i> .	num. 3 <i>Ag</i> , <i>Her</i> ; 5 <i>B, Bb</i> , <i>Gw</i> ; 95 <i>Ald</i> ; 5 101 <i>Mg, Mt</i> ; 113 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Ch</i> , <i>Jlz, L, P 6.</i>
5.	Si servus liberum furaverit.	deest <i>Bb</i> . hoc loco <i>Alt, Ch, J, T 1, W</i> ; in fine tituli <i>IV cett.</i>	num. 31 <i>B</i> ; 32 <i>G</i> , <i>P 1, 2, V</i> , <i>Vl</i> ; 33 <i>Ag</i> , <i>Ep, Gw</i> , <i>P 3, 4, sP</i> ; 51 <i>Mt</i> ; 52 <i>Mg</i> ; 64 <i>Ald</i> ; 65 <i>Ad. Jlz.</i>	caput deest <i>Em, Ep, W</i> , <i>Sich</i> ; hoc loco <i>Bos</i> , <i>Ch, J, T 1</i> ; in fine ti- tuli <i>IV cett.</i>	num. 4 <i>Ch</i> ; 5 <i>J</i> , <i>T 1</i> ; 23 <i>Bb</i> ; 32 <i>B, Her</i> ; 10 52 <i>Mg, Mt</i> ; 60 <i>Ad</i> ; 62 <i>Ald</i> ; 65 <i>Jlz</i> ; 33 <i>cett.</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Bos, H, L, P 6</i> , <i>T 2</i> <i>m. prima.</i>
6.	Fur nocturno tempore captus in furto.	De fure nocturno tempore capto <i>Mg, Mt.</i> deest <i>Ep.</i>	num. 4 <i>Gw</i> ; 5 <i>B, G, K</i> , <i>P 2 - 5</i> ; <i>sP, Til, V</i> , <i>Vl</i> ; 28 <i>P 1</i> ; 102 <i>Mg</i> ; 104 <i>Mt</i> ; 117 <i>Jlz</i> ; 119 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Em.</i>	num. 4 <i>Ag</i> , <i>Her</i> ; 5 <i>Bb</i> , <i>Bos, Ch, Ep</i> , <i>H, K, P 1 - 5</i> , <i>sP, T 1, 2, Til</i> , <i>V</i> ; 102 <i>Mg, Mt</i> ; 112 <i>Ald</i> , 114 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6.</i>
7.	Si alienum servum furtum suaderit.	Si aliquis per fraudem servum alterius ad furtum suaserit <i>Mg, Mt.</i> deest <i>Ep.</i>	num. 5 <i>Gw</i> ; 6 <i>B, G, K</i> , <i>P 2 - 5, sP</i> , <i>Til, V, Vl</i> ; 29 <i>P 1</i> ; 103 <i>Mg</i> ; 105 <i>Mt</i> ; 117 <i>Ald</i> ; 118 <i>Jlz</i> ; 120 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Em, Sich.</i>	num. 5 <i>Ag</i> , 15 <i>Her</i> ; 6 <i>Bb, Bos</i> , <i>Ch, Ep, H, K</i> , <i>P 1 - 5, sP</i> , <i>T 1, 2, Til, V</i> ; 103 <i>Mg, Mt</i> ; 113 <i>Ald</i> ; 115 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6.</i>

Tit. IX. Cap. 3. pecuniam *Ch.* maiore *Mt.* furatur *Ald, Gw, Jlz*; furatus fuerit *G, T 1 (m. recent.)*. || cap. 4. librum *P 3.* homine *Ad.* furatur *Ald, Gw, Jlz*; furatus fuerit *G, T 1 (m. recent.)*. || cap. 5. servum *sP.* liber *Vl*; liverus *sP.* furatur *Ald, Gw, Jlz*; furatus fuerit *G, T 1 (m. recent.)*. || cap. 6. fur] cur *W*; fur si *Ad, Ald, G, Gw, Jlz, Vl*; si fur *P 4*; temporum *sP.* capitur *Ad, B, P 1.* in furto *desunt P 4*; in furto fuerit *Ald, G, Gw, Jlz*; fuerit *P 4*; furto *P 3.* || cap. 7. Si quis *W.* ad furtum *Ald, G, Gw, P 1, W*; in furto *Ad, Alt, B, Ch, J, Jlz, T 2.* furto *V*; in furto *corr.*: in furtum *T 1.* suaderit, suaserit] swaserit *Jlz.*

Tit. IX. 8.	Si nesciens de fure aliquid conparaverit.	deest Ep.	num. 6 Gw; 7 B, G, K, P2-5, sP, Til, V, Vl; 30 P 1; 104 Mg; 106 Mt; 118 Ald; 121 Ad; sine num. Jlz.	num. 6 Ag, Her; 7 Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P 1-5, sP, T 2, Til, V; 104 Mg, Mt; 114 Ald; 116 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P 6.
9.	Si aurum vel species reliquas.	De traditione furis ad iudicem, si comprehen- sus fuerit Mg, Mt. deest Ep.	num. 7 Gw; 8 B, G, K, P2-5, sP, Til, V, Vl; 31 P 1; 105 Mg; 107 Mt; 119 Ald; 120 Jlz; 122 Ad.	caput deest Sich. num. 7 Ag, Her; 8 Bb, Bos, Ch, Em, Ep, H, K, P 1-5, sP, T 2, Til, V; sine num. Alt, Jlz, L, P 6.
10.	Si occulte alienum animal interfecerit.	De occisione cavalli vel bovis Mg, Mt. deest Ep.	num. 8 Gw; 9 B, G, K, P2-5, sP, Til, V, Vl; 32 P 1; 106 Mg; 108 Mt; 120 Ald; 121 Jlz; 123 Ad.	num. 8 Ag, Her; 9 Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P 1-5, sP, T 2, Til, V; sine num. Alt, Jlz, L, P 6.
10 11.	Si casu occiderit ali- enum animal.	Si nolens occiderit Mg, Mt. deest Ep.	num. 9 Gw; 10 B, G, K, P2-5, sP, Til, V, Vl; 33 P 1; 107 Mg; 109 Mt; 121 Ald; 122 Jlz; 124 Ad.	caput bis, hoc loco et post cap. XIV, 14, T 2; initi- um capitis deest, cetera cum cap. 10 conjuncta Jlz. num. 9 Ag, Her; 10 Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, F 2-5, sP, T 2 (m. prima), Til, V; 15 T 2 (m. re- cent.); 20 P 1; 107 Mg, Mt; 108 Ad; 117 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6.

Tit. IX. Cap. 8. Si] De eo qui Mg, Mt; Si quis W. nescies J. de fure Ad, Alt, B, Ch, J, T 1, Til, Vl, W; a fure cett. aliquit G. || cap. 9. species P 3, Vl. reliquas] aliquas P 4. || cap. 10. occulte J. occultum elienum sP. alienum animal occulte Ad. interfecerit J, P 3, sP, V; occiderit B; interficit Ch. || cap. 11. casa sP. alienum animal desunt Jlz.

Tit. IX. 12.	De tintinabulo.	De tintinabulo bovis furato <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ep.</i>	num. 10 <i>Gw</i> ; 11 <i>B, G, K,</i> <i>P2—5, sP,</i> <i>Til, V, Vl;</i> 34 <i>P1</i> ; 108 <i>Mg</i> ; 110 <i>Mt</i> ; 122 <i>Ald</i> ; 123 <i>Jlz</i> ; 125 <i>Ad.</i>	num. 10 <i>Ag,</i> <i>Her</i> ; 11 <i>Bb,</i> <i>Bos, Ch, Ep,</i> <i>H, K, P2—5,</i> <i>sP, T2, Til, V;</i> 21 <i>P1</i> ; 108 <i>Mg,</i> <i>Mt</i> ; 110 <i>Ad</i> ; 118 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P6.</i>
<i>In Alt sequitur c. IX, 14.</i>				
13.	De orto.	De furtis in orto facto <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ep.</i>	num. 11 <i>Gw</i> ; 12 <i>B, G, K,</i> <i>P2—5, sP,</i> <i>Til, V, Vl;</i> 35 <i>P1</i> ; 109 <i>Mg</i> ; 111 <i>Mt</i> ; 123 <i>Ald</i> ; 124 <i>Jlz</i> ; 126 <i>Ad.</i>	cum cap. 12 conj. <i>L,</i> <i>P6</i> ; <i>in Alt</i> post cap. <i>XXII, 1</i> <i>huius edi-</i> <i>tionis.</i> num. 11 <i>Ag,</i> <i>Her</i> ; 12 <i>Bb,</i> <i>Bos, Ch, Ep,</i> <i>H, K, P2—5,</i> <i>sP, T2, Til, V;</i> 22 <i>P1</i> ; 109 <i>Mg, Mt</i> ; 111 <i>Ad</i> ; 119 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P6.</i>
<i>In Alt sequitur c. XXII, 2.</i>				
14.	De furtiva re com- parata.	De eo qui furtivam rem comparaverit <i>Mg,</i> <i>Mt.</i> <i>deest Ep.</i>	num. 12 <i>Gw</i> ; 13 <i>B, G, K,</i> <i>P2—5, sP,</i> <i>Til, V, Vl;</i> 36 <i>P1,</i> 110 <i>Mg</i> ; 112 <i>Mt</i> ; 124 <i>Ald</i> ; 125 <i>Jlz</i> ; 127 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Sich</i> ; cum cap. 13 conj. <i>Ald</i> ; <i>in Alt post</i> <i>c. IX, 12</i> <i>huius edi-</i> <i>tionis.</i> num. 12 <i>Ag,</i> <i>Her</i> ; 13 <i>Bb,</i> <i>Bos, Ch, Ep,</i> <i>H, K, P2—5,</i> <i>sP, T2, Til, V;</i> 23 <i>P1</i> ; 110 <i>Mg, Mt</i> ; 112 <i>Ad</i> ; <i>sine</i> <i>num. Ald, Alt,</i> <i>Jlz, L, P6.</i>
<i>Hic explicit textus legis</i> <i>in codice B.</i>				
15.	Item ut supra.	De eo qui sciendo furtum emere prae- sumpserit <i>Mg, Mt.</i> Item supra servi al- terius <i>Ald, Jlz.</i> <i>deest Ep.</i>	num. 13 <i>Gw</i> ; 14 <i>B, G, K,</i> <i>P2—5, sP,</i> <i>Til, V, Vl;</i> 37 <i>P1</i> ; 111 <i>Mg</i> ; 113 <i>Mt</i> ; 121 <i>Jlz</i> ; 125 <i>Ald</i> ; 128 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Sich</i> ; cum cap. 14 conj. <i>Her.</i> num. 13 <i>Ag</i> ; 14 <i>Bb, Bos, Ch,</i> <i>Ep, H, K,</i> <i>P2—5, sP,</i> <i>T2, Til, V;</i> 23 <i>P1</i> ; 111 <i>Mg, Mt</i> ; 113 <i>Ad</i> ; 120 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P6,</i>

Tit. IX. Cap. 12. tintinabulo vel tintinnabulo] tintinabula *sP*; tintinnabulo *Ad.* || *cap. 13.* De horto *B, Ep, Til, Vl, W.* De orto aliquid furaverit *Alt.* furto *Mg.* factis *Mg.* || *cap. 14.* fortua *B.* rem *J, P4.* comparato *P3.* || *cap. 15.* Idem, Item] id est *Vl.* ut *deest Gw.*

Tit. IX. 16.	De custodia furtivae rei.	De eo qui ad custodiendum furtivam rem acceperit <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ep.</i>	num. 14 <i>Gw</i> ; 15 <i>B, G, K,</i> <i>P2-5, sP,</i> <i>Til, V, Vl</i> ; 38 <i>P 1</i> ; 112 <i>Mg</i> ; 114 <i>Mt</i> ; 126 <i>Ald</i> ; 127 <i>Jlz</i> ; 129 <i>Ad.</i>	num. 14 <i>Ag,</i> <i>Bos</i> ; 15 <i>Bb,</i> <i>Ch, Ep, H,</i> <i>K, P2-5,</i> <i>sP, T2, Til, V</i> ; 25 <i>P 1</i> ; 112 <i>Mg, Mt</i> ; 114 <i>Ad</i> ; 121 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>
5 17.	De compositione a latrone accepta.	De eo qui de probato furto compositionem ab sponse acceperit <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ep, G.</i>	num. 15 <i>Gw</i> ; 16 <i>B, K,</i> <i>P2-5, sP,</i> <i>Til, V, Vl</i> ; 39 <i>P 1</i> ; 113 <i>Mg</i> ; 115 <i>Mt</i> ; 123 <i>Jlz</i> ; 127 <i>Ald</i> ; 130 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich.</i> num. 14 <i>Her</i> ; 15 <i>Ag, Bos</i> ; 16 <i>Bb, Ch, Ep,</i> <i>H, K, P2-5,</i> <i>sP, T2, Til, V</i> ; 26 <i>P 1</i> ; 113 <i>Mg, Mt</i> ; 115 <i>Ad</i> ; 122 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>
10		<i>Hic titulum distinguunt</i> <i>Ald, Jlz: De sacramentis et accusationibus inscriptum.</i>		<i>Hic titulum distinguit:</i> <i>Sacramenta ne cito fiant</i> <i>Sich.</i>
18.	Ut sacramenta non cito fiant.	De sacramentis ut non cito fiant <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ep, G.</i>	num. 16 <i>Gw</i> ; 17 <i>B, K,</i> <i>P2-5, sP,</i> <i>Til, V, Vl</i> ; 40 <i>P 1</i> ; 114 <i>Mg</i> ; 116 <i>Mt</i> ; 129 <i>Jlz</i> ; 131 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald.</i>	num. 15 <i>Her</i> ; 16 <i>Ag, Bos</i> ; 17 <i>Bb, Ep, H,</i> <i>K, P2-5, sP,</i> <i>T2, Til, V</i> ; 27 <i>P 1</i> ; 114 <i>Mg, Mt</i> ; 116 <i>Ad</i> ; 123 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>
15				
19.	De falsa suggestione.	De eo qui contra caput alterius falsa suggesterit <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ep, G.</i>	num. 17 <i>Gw</i> ; 18 <i>B, K,</i> <i>P2-5, sP,</i> <i>Til, V, Vl</i> ; 41 <i>P 1</i> ; 115 <i>Mg</i> ; 117 <i>Mt</i> ; 130 <i>Ald,</i> <i>Jlz</i> ; 132 <i>Ad.</i>	num. 16 <i>Her</i> ; 17 <i>Ag, Bos</i> ; 18 <i>Bb, Ep, H,</i> <i>K, P2-5, sP,</i> <i>T2, Til, V</i> ; 28 <i>P 1</i> ; 115 <i>Mg, Mt</i> ; 117 <i>Ad</i> ; 124 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>

20 Tit. IX. Cap. 16. furtivi *Jlz*; furtiva *sP*. furtiva custodia *G*. regi *sP*. Folium quod continuit indicis partem sequentem et principium textus legis (— I, 2) excisum *G*. || cap. 17. compōne *Ald*. a *deest Ch, T1*. latroni *Alt, B, Ch, J, T1*; latronis *T1 (m. recent.)*. accepto *sP*; accepta *deest Alt, B, Ch, J, T1, W*. || cap. 18. sacramento *Ag*; sacramentum *Ald, Gw*. fiat *Ald, Gw, sP*. || cap. 19. suggestione *sP*; suggestione *P 4*; suggestione *Ad*.

Tit. IX. 20.	De accusatione servi alterius.	De eo qui servum ac- cusaverit alienum <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . <i>deest Ep, G.</i>	num. 18 <i>Gw</i> ; 19 <i>B, K</i> , <i>P2-5, sP</i> , <i>Til, V, Vl</i> ; 42 <i>P1</i> ; 116 <i>Mg</i> ; 131 <i>Jlz</i> ; 133 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald, Mt.</i>	num. 17 <i>Her</i> ; 18 <i>Ag, Bos</i> ; 19 <i>Bb, Ep, H</i> , <i>K, P2-4, sP</i> , <i>T2, Til, V</i> ; 29 <i>P1</i> ; 116 <i>Mg, Mt</i> ; 118 <i>Ad</i> ; 125 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, L</i> , <i>Jlz, P6.</i>
<i>In Alt sequitur cap.</i> <i>XVI, 1.</i>				
Tit. X.	DE INCENDIO DOMORUM.			
	De incendio domorum et earum com- positione <i>Jlz, Mg, Mt, Til.</i>			
	<i>Index tituli deest Bb.</i>			
1.	De immissione ignis per noctem.	De incendiis domo- rum <i>Mg, Mt.</i>	num. 117 <i>Mg</i> ; 118 <i>Mt</i> ; 131 <i>Ald</i> ; 132 <i>Jlz</i> ; 134 <i>Ad</i> ; 118 <i>Mg</i> ; 119 <i>Mt.</i>	num. 19 <i>Ag</i> ; 117 <i>Mg, Mt</i> ; 10 119 <i>Ad</i> ; 126 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Alt, Bb</i> , <i>L, P6, T2</i> <i>m. pr.</i>
		De aliis aedificiis in- censis <i>Mg, Mt.</i>		<i>pars ulti- ma capituli cum cap. 2 conj. Mg, Mt.</i>
2.	De scuria liberi.		num. 132 <i>Ald</i> ; 133 <i>Jlz</i> ; 135 <i>Ad.</i>	num. 120 <i>Ad</i> ; 128 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Ag, Alt</i> , <i>Jlz, L, (Mg,</i> <i>Mt), P6.</i>
		De minoribus aedifi- ciis incensis <i>Mg.</i>	num. 119 <i>Mg.</i>	119 <i>Mg</i> , <i>Mt.</i> 15
		<i>Hic titulum: VIII de minore incendio distin- guit K.</i>		<i>Hic titulum distinguunt Bb, Ch, Jlz, T1.</i>

Tit. IX. Cap. 20. accusationem *sP.* servi alterius *desunt Ald, Jlz.* alienum accusaverit *Mg.*
Tit. X. l. 5. Rubricae tituli numerum VIII praeponit *K*, num. VIII *Til.* incendiariis *Ald.* 20
l. 6. incendiis *Jlz.* domorum *deest Mt.* compositionibus *Mg, Mt.*
Tit. X. Cap. 1. in missionem per ignis in nocte *sP.* per noctem *desunt Ag.* || *cap. 2.* De *deest*
Jlz. scuria *Ad, Ag, B1, P1-3, 5, V, Vl, W;* scuria *corr:* scuria *P4;* curia *Ch;* iscuria *sP.*
 iberis *Ad, Alt, B1, J, T1 (m. prima);* liveri *sP;* liberi *ceteri.*

Tit. X. 3.	De culminis eiectione aedificiorum.	deest Mg, Mt.	num. 1 K; 134 Jlz; 136 Ad; sine num. Ald.	cap. -deest Sich; pars prima ca- pitis deest Bos, Ch; cum fine cap. 2 conj. Mg, Mt.	num. 1 Bb, T1; 20 Ag; 121 Ad; sine num. Ald, Alt, H, Jlz, L, (Mg, Mt), P6, T 2 m. prima.
4.	De igne immisso et extincto.	Si flamma exierit et non perarserit domus Mg, Mt.	num. 2 K; 119 Mt; 120 Mg; 133 Ald; 135 Jlz; 137 Ad.	caput deest Sich.	num. 2 Bb, T1; 21 Ag; 120 Mg, Mt; 122 Ad; 130 Ald; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P 6.
5.	De dissipatione do- mus.	De incendio finit; in- cipit de dissipatione Mg, Mt.	num. 3 K; 4 et 5 Gw; 120 Mt; 121 Mg; 134 Ald; 136 Jlz; 138 Ad.	caput deest Sich; cum cap. 4 conj. Alt.	num. 3 Bb, T1; 23 Ag; 121 Mg, Mt; 123 Ad; 131 Ald; sine num. Ch, Jlz, L, P 2, 6.
6.	De culmine.	Capita 6 — 23 con- iuncta et rubrica signata: De compositione mate- riorum et de sepibus atque viis nec non et si aliquis in alienam domum per vim intra- verit Mg, Mt. deest W.	num. 4 K; 7 Gw; 121 Mt; 122 Mg; 135 Ald; 137 Jlz; 139 Ad.	caput deest Sich; cum cap. 5 conj. Alt, Her.	num. 4 Bb, T1; 25 Ag; 122 Mg, Mt; 124 Ad; 132 Ald; sine num. Ch, Jlz, L, P 3, 6.
7.	De columna culminis.	deest Mg, Mt, W.	num. 5 K, 8 Gw; 136 Ald; 138 Jlz; 140 Ad.	caput deest Sich; cum cap. 6 conj. Ag, Mg, Mt.	num. 5 Bb, T1; 6 Her; 125 Ad; 133 Ald; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P 6.
8.	De angulari columna interioris.	deest Mg, Mt, W.	num. 6 K; 9 Gw; 139 Jlz; 141 Ad; sine num. Ald.	caput deest Sich; cum cap. 7 conj. Ag, Alt, Mg, Mt.	num. 6 Bb, T1; 7 Her; 126 Ad; 134 Ald; sine num. Ch, Jlz, L, P 6.

Tit. X. Cap. 3. culminum Ep, P1—3, 5, Til, V; culmina J. eiectionem J. aedificiorum P5; minorum aedificiorum Til. || cap. 4. immisso igne Ch; misso sP. et deest Ad, Alt, B, J, P1, T1, Vl, W. extincto] extinctionem positus Vl. || cap. 5. dispensatione P1. domi Alt, Ep, J, P1, 2, 3, T1. domorum Ald, Gw, Jlz, P4; domus Til. || cap. 6. Folia, quae continuerunt 25 caput 6 et partem sequentem indicis et primam partem textus (— c. I, 6), excisa W. || cap. 7. columpna Ald, Jlz, P1. culmine Vl. || cap. 8. angulare corr: angulari T1; angulare Alt, J. columna vel columpna interiori Ald, Ch, Gw, Til; interiora Jlz; biliterioris sP.

Tit. X.	9. De ceteris huius ordinis columnis.	De huius ordinis <i>Alt, B, Ch, H, J, T1.</i> <i>deest Ald, Jlz, Mg, Mt, W.</i>	num. 7 K; 10 Gw; 142 Ad.	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> <i>cap. 8 conj.</i> <i>Her, Mg,</i> <i>Mt, P1.</i>	num. 7 Bb, T1; 26 Ag; 127 Ad; 135 Ald; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P3, 6.
	10. De exterioris ordinis angulari columna.	De exteriori angulare <i>Ad, Alt, B, Ch, Gw, H,</i> <i>J, T1.</i> <i>deest Ald, Jlz, Mg,</i> <i>Mt, W.</i>	num. 8 K; 11 Gw; 143 Ad.	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> <i>cap. 9 conj.</i> <i>Ad, Ag,</i> <i>Ald, Her,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 8 Bb, T1; 5 9 P1; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P6.
	11. De ceteris huius ordinis columnis.	<i>deest Ald, Jlz, Mg,</i> <i>Mt, W.</i>	num. 9 K; 137 Ald; 140 Jlz; 144 Ad.	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> <i>cap. 10</i> <i>conj. Ag,</i> <i>Ald, Her,</i> <i>Jlz, Mg,</i> <i>Mt.</i>	num. 9 Bb, T1; 10 10 P1; 128 Ad; sine num. Alt, Ch, L, P6.
	12. De trabibus.	<i>deest Mg, Mt.</i>	num. 10 K; 13 Gw; 138 Ald; 141 Jlz; 145 Ad.	<i>caput deest</i> <i>Bb, Sich;</i> <i>cum cap. 11</i> <i>conj. Ag,</i> <i>Mg, Mt,</i> <i>T2 m.</i> <i>prima.</i>	num. 8 Her; 10 T1; 11 P1; 129 Ad; 136 Ald; sine num. Alt, Ch, H m. pr., Jlz, L, P6, T2 (m. prima).
	13. De spangis quae parietes continent.	De exterioribus qui parietes continent <i>Ad,</i> <i>Alt, B, Ch, J, Vl.</i> <i>deest Mg, Mt, W.</i>	num. 11 K; 14 Gw; 139 Ald; 142 Jlz; 146 Ad.	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> <i>cap. 12</i> <i>conj. Ad,</i> <i>Ag, Her,</i> <i>Mg, Mt,</i> <i>P6, sP.</i>	num. 10 Bb; 11 T1; 12 H, P1, T2 m. 15 prima; 137 Ald; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P6, sP.
	14. De ceteris aedificii sumptibus.	De ceteris aedificiis <i>Ad, Alt, B, Ch, J.</i> <i>deest Mg, Mt, W.</i>	num. 12 K; 15 Gw; 140 et 141 Ald; 143 Jlz; 147 Ad.	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> <i>cap. 13</i> <i>conj. Ag,</i> <i>Mg, Mt;</i> <i>in duo ca-</i> <i>pita divi-</i> <i>sum Gw,</i> <i>H, P6.</i>	num. 9 Her; 11 Bb; 12 T1; 13 H, P1, sP; 14 et 15 Gw; 130 Ad; 138 Ald; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 m. prima.

Tit. X. Cap. 9. huius *deest sP.* ordine *Ch.* columnis] re manu recentiore *T1.* || *cap. 10.* an- 20
gularis *Ep, Vl.* columnas *sP;* columnis *Vl.* exteriores *Alt;* exterioris *corr:* exteriori *T1.* ||
cap. 11. columnis *deest Ad, Alt, B, Ch, J, T1.* || *cap. 12.* de trabibus *J.* || *cap. 13.* parietis *sP;*
domibus seu parietes *Jlz;* parietes *P3.* continet *Ald.* exterioris *J;* exteriores *B.* || *cap. 14.* Dedi-
ficii *Ald.* sumptibus *sP;* sumptis *Ep;* sumibus *Vl;* sumptibus *P1.* coeteris *B.*

Tit. X.	15. De curtis dissipati- one.	De curte <i>Ad, Alt, B,</i> <i>Ch, J.</i> <i>deest Mg, Mt, W.</i>	num.13 <i>K;</i> 16 <i>Gw;</i> 142 <i>Ald;</i> 144 <i>Jlz;</i> 148 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> cap. 14 conj. <i>Ag,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 10 <i>Her;</i> 12 <i>Bb;</i> 13 <i>T 1;</i> 14 <i>H, P 1, T 2</i> (<i>m. prima</i>); 16 <i>Gw;</i> 139 <i>Ald;</i> 148 <i>Ad;</i> sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6.</i>
	16. De exteriori sepe.	<i>deest Mg, Mt, W.</i>	num.14 <i>K;</i> 17 <i>Gw;</i> 143 <i>Ald;</i> 145 <i>Jlz;</i> 149 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> cap. 15 conj. <i>Ag,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 11 <i>Her;</i> 13 <i>Bb;</i> 14 <i>T 1;</i> 15 <i>H, P 1, T 2</i> (<i>m. prima</i>); 17 <i>Gw;</i> 140 <i>Ald;</i> 149 <i>Ad;</i> sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6.</i>
5	17. De superiori pertica.	<i>deest Mg, Mt, W.</i>	num.15 <i>K;</i> 18 <i>Gw;</i> 144 <i>Ald;</i> 146 <i>Jlz;</i> 150 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> cap. 16 conj. <i>Ag,</i> <i>Alt, Her,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 14 <i>Bb;</i> 15 <i>T 1;</i> 16 <i>H,</i> <i>P 1, T 2</i> <i>m. prima;</i> 18 <i>Gw;</i> 141 <i>Ald;</i> 150 <i>Ad;</i> sine num. <i>Ch, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>
	18. De signis ob defen- sionem positis.	De signis <i>Ad, Alt, B,</i> <i>Ch, J.</i> <i>deest Mg, Mt, W.</i>	num.16 <i>K;</i> 19 <i>Gw;</i> 145 <i>Ald;</i> 149 <i>Jlz;</i> 151 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich; cum</i> cap. 17 conj. <i>Ag,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 12 <i>Her;</i> 15 <i>Bb;</i> 16 <i>T 1;</i> 17 <i>H, P 1, T 2</i> <i>m. prima;</i> 19 <i>Gw;</i> 142 <i>Ald;</i> 151 <i>Ad;</i> sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6.</i>
	19. De via publica.	<i>deest Mg, Mt, W.</i>	num.17 <i>K;</i> 20 <i>Alt,</i> <i>Gw;</i> 146 <i>Ald;</i> 150 <i>Jlz;</i> 152 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>Sich; in</i> <i>Alt post</i> <i>c. XVII, 6;</i> <i>cum cap. 18</i> conj. <i>Ag,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 13 <i>Her;</i> 16 <i>Bb;</i> 17 <i>T 1;</i> 18 <i>H, P 1;</i> 20 <i>Gw;</i> 61 <i>Ad;</i> 143 <i>Ald;</i> sine num. <i>Alt,</i> <i>Ch, Jlz, L,</i> <i>P 6.</i>

10 Tit. X. Cap. 15. cultis *sP*; noctis *Til.* || cap. 16. exteriore *Alt, Ch, J, T 1*; exterioris *sP*.
cap. 17. superiore *Alt, Ch, Ep, J, T 1*; superiora *Ag, Ald.* || cap. 18. defensione *P 3*.
posita *Ag.*

Tit. X. 20.	De convicinale.	De via convicinali Til. deest Mg, Mt, W.	num. 18 K; 21 Alt, Gw; 147 Ald; 151 Jlz; 153 Ad.	caput deest Sich; cum cap. 19 conj. Ag, Mg, Mt	num. 14 Her; 17 Bb; 18 T 1; 19 H, P 1, corr: 20 T 2; 21 Gw; 92 Ad; 144 Ald; sine num. Alt, Ch, Jlz, L, P 6.
<i>In Mg, Mt sequitur c. 22.</i>					
21.	De semita.	De semite fomite Ald. deest Mg, Mt, W.	num. 19 K; 22 Alt, Gw; 148 Ald; 152 Jlz; 154 Ad.	caput deest L, Sich; cum cap. 20 conj. Ag; in Mg, Mt, post c. X, 23.	num. 15 Her; 18 Bb; 19 T 1; 5 20 H, P 1; 145 Ald; sine num. Ad, Alt, Ch, Jlz, P 6.
<i>In Alt sequitur c. VII, 4.</i>					
<i>In Mg, Mt sequitur tit. XI.</i>					
22.	De fonte.	deest Ald, Mg, Mt, W.	num. 13 Gw; 20 K; 23 Alt; 153 Jlz; 155 Ad.	caput deest Alt, Sich; cum cap. 21 conj. Ag, P 6; cum cap. 20 conj. Mg, Mt.	num. 16 Her; 19 Bb; 20 T 1; 21 H, P 1; 23 Gw; 93 Ad; 146 Ald; sine num. Ch, Jlz, L, P 6.
<i>Hic titulum distinguit de violentia inscriptum Ald.</i>					
23.	Idem ut supra.	deest Ad, Gw, Mg, Mt, W.	num. 21 K; 24 Alt; 149 Ald; 154 Jlz.	caput deest Alt, Sich; cum cap. 22 conj. Ag, Her, Mg, Mt.	num. 20 Bb; 21 T 1; 22 H, P 1; 24 Gw; 147 Ald; sine num. Ad, Ch, Jlz, L, P 6.
<i>In Mg, Mt sequitur c. X, 21.</i>					

Tit. X. Cap. 20. convicinitale Ch; convintiali B1; convicinali Ad, Ald, Gw, Jlz. || *cap. 21.* semito sP; sesemita Ad; semite Vl; seminata Alt semitale P 4. || *cap. 22.* De fonte item ut supra Gw. 10
cap. 23. idem vel item] deest Gw. ut deest Ch, Jlz.

Tit. XI.	DE VIOLENTIA. <i>Index tituli deest Bb, Em, G, H, Mg, Mt, W.</i> <i>Inscriptio deest Ald, Jlz.</i>	<i>Titulus deest B, Em, S, VI, W.</i> <i>Titulus coniunctus cum X, 23 Ald.</i> <i>In Alt sequitur post XIII,5.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad, Alt, P 6.</i>
5	<i>In Gw rubrica tituli: De violentia quasi ru- brica cap. 1.</i>	
1.	De curte.	num.2 Gw; 150 Ald; 155 Jlz; 156 Ad. num.148 Ald; 156 Jlz; sine num. Ad, Alt, Bb, Ch, L, Mg, Mt, P 6.
2.	De domo.	num.3 Gw; 151 Ald; 156 Jlz; 157 Ad. cum cap. 1 conj. Ag, Alt, L, P 6. num. 114 Ad; 149 Ald; sine num. Alt, Jlz, Mg, Mt.
10	De violentia Jlz.	num. 157 Jlz.
3.	Ut supra.	num.4 Gw; 152 Ald; 158 Ad, Jlz. cum cap. 2 conj. Ag, Alt, Her, Mg, Mt; caput deest Sich. num. 95 Ad; 150 Ald; sine num. Jlz, L, P 6.
4.	Simili modo.	num.5 Gw; 153 Ald; 159 Ad, Jlz. cum cap. 3 conj. Ag, Her, Mg, Mt. num. 96 Ad; 151 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6.
5.	Si resistit domum su- am Ald, Jlz, Gw.	num.6 Gw; 154 Ald; 160 Jlz. num.152 Ald; sine num. Jlz.
15	Si furtivam rem con- probare non potest Ald, Jlz, Gw.	num.7 Gw; 155 Ald; 161 Jlz. num.153 Ald; sine num. Jlz.
7.	Si manus inmissioni restiterit Ald, Jlz, Gw.	num.8 Gw; 156 Ald; 162 Jlz; 161 Jlz; sine num. Ald. num.154 Ald; sine num. Jlz.

20 Tit. XI. i. 1. Rubricas tituli numerum IX praeponit K, num. X Til.
Tit. XI. Cap. 6. conprobare Ald; probare Jlz.

1) Haec capita leguntur in Gw in fine legis.

Tit. XII.	DE TERMINIS RUPTIS.		Titulus deest <i>Alt, B, Em, S, Vl, W.</i> Rubrica tituli deest <i>Ad.</i>	
	<i>Index tituli deest Bb, G, W.</i> <i>Rubrica tituli deest Ald, K.</i> <i>Titulum non distinguit K, Vl.</i>			
		De terminis ruptis <i>Vl.</i>	num. 5 <i>Vl.</i>	5
1.	De limitibus.	De limitibus vel terminis avulsis <i>Mg, Mt;</i> <i>bis Ad.</i>	num. 6 <i>Vl;</i> 156 <i>Ald;</i> 160 <i>Ad;</i> 162 <i>Jlz.</i>	num. 97 <i>Ad;</i> 123 <i>Mt;</i> 124 <i>Mg;</i> 155 <i>Ald;</i> 163 <i>Jlz;</i> sine num. <i>L, P6.</i>
2.	Si servus hoc fecerit.	deest <i>Ald, Gw, Jlz,</i> <i>Mg, Mt.</i>	num. 7 <i>Vl;</i> 161 <i>Ad.</i>	cum sine num. <i>Ad,</i> <i>capite 1 L, P6.</i> 10 <i>conj. Ald,</i> <i>Ch, Her,</i> <i>Jlz, Mg,</i> <i>Mt.</i>
3.	Si casu.	De terminis casu non voluntate remotis <i>Mg, Mt.</i>	num. 2 <i>Gw;</i> 8 <i>Vl;</i> 123 <i>Mt;</i> 124 <i>Mg;</i> 157 <i>Ald;</i> 162 <i>Ad;</i> 163 <i>Jlz.</i>	num. 2 <i>Ch,</i> <i>Her;</i> 124 <i>Mg,</i> <i>Mt;</i> 156 <i>Ald;</i> sine num. <i>Ad,</i> <i>Gw, Jlz, L,</i> <i>P6.</i>
4.	De contentione terminorum.	Si orta fuerit contentio de terminis atque signis <i>Mg, Mt.</i>	num. 3 <i>Gw;</i> 9 <i>Vl;</i> 124 <i>Mt;</i> 125 <i>Mg;</i> 158 <i>Ald;</i> 163 <i>Ad;</i> 164 <i>Jlz.</i>	num. 3 <i>Ch,</i> <i>Her;</i> 98 <i>Ad;</i> 15 125 <i>Mg, Mt;</i> 157 <i>Ald;</i> sine num. <i>Jlz, L,</i> <i>P6.</i>
5.	De novo termino prohibendo.	De novis terminis <i>Mg, Mt.</i>	num. 4 <i>Gw;</i> 10 <i>Vl;</i> 125 <i>Mt;</i> 126 <i>Mg;</i> 159 <i>Ald;</i> 164 <i>Ad;</i> 165 <i>Jlz.</i>	num. 4 <i>Her;</i> 99 <i>Ad;</i> 126 <i>Mg;</i> 127 <i>Mt;</i> 158 <i>Ald;</i> sine num. <i>Ch, Jlz,</i> <i>L, P6.</i>
6.	Si liber hoc fecerit.	deest <i>Jlz, Gw.</i>	num. 11 <i>Vl;</i> 126 <i>Mt;</i> 127 <i>Mg;</i> 165 <i>Ad;</i> sine num. <i>Ald.</i>	<i>caput deest</i> <i>Mt; conj.</i> num. 100 <i>Ad;</i> <i>cum</i> 127 <i>Mg;</i> sine num. <i>Ch, L.</i> <i>capite 5</i> <i>Ald, Her,</i> <i>Jlz, P6.</i>

Tit. XII. Rubricae tituli numerum XI praeponit Til; rubrica tituli et capituli 1 bis Ad. || l. 1. 20
terminibus *Ep, sP.* remotis *Mg, Mt.*

Tit. XII. Cap. 1. limites Alt, J; limite B, Ch, T 1; liminibus sP. || cap. 3. De casu Ald, Jlz.
Si causa *Ag, sP.* voluntate] volente *Mg.* || *cap. 4. contione sP; continentione Ald, Jlz. terminis*
B, J, T 1 (m. prima); termini Ad, Ch, T 1 (m. recent.); terminum Ag, Ep, P 2-5, sP, Vl; terminorum
novorum Ald. || cap. 5. termino novo T 1. prohibendum Alt, J, P 1, T 1 (m. prima); proibendo P 3. 25
cap. 6. liver sP.

Tit. XII. 7.	Si servus.	Si servus hoc perpe- traverit <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Jlz, Gw.</i>	num.12 <i>Vl</i> ; 127 <i>Mt</i> ; 128 <i>Mg</i> ; 166 <i>Ad</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ald.</i>	conj. cum cap. 6 <i>Ald, Her,</i> P 6.	num. 101 <i>Ad</i> ; 128 <i>Mg, Mt</i> ; <i>sine num. Ch,</i> <i>Jlz, L.</i>
5	8. Si signa non eviden- tia.	De conmarcanis, si contentio de signis nac- situr <i>Mg, Mt.</i>	num.5 <i>Gw</i> ; 13 <i>Vl</i> ; 128 <i>Mt</i> ; 129 <i>Mg</i> ; 160 <i>Ald</i> ; 166 <i>Jlz</i> ; 167 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 5 <i>Her</i> ; 102 <i>Ad</i> ; 129 <i>Mg, Mt</i> ; 159 <i>Ald</i> ; 167 <i>Jlz</i> ; <i>sine num.</i> <i>Ch, L, P 6.</i>
9.	De iacentibus colum- nis.	De aedificiis, si con- tentio orta fuerit <i>Mg,</i> <i>Mt.</i>	num.6 <i>Gw</i> ; 14 <i>Vl</i> ; 129 <i>Mt</i> ; 130 <i>Mg</i> ; 161 <i>Ald</i> ; 167 <i>Jlz</i> ; 168 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 6 <i>Her</i> ; 10 <i>Bb</i> ; 103 <i>Ad</i> ; 130 <i>Mg, Mt</i> ; 160 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Ch, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>
10	10. De ceteris huiusmodi.	De ceteris huiusmodi aedificiis <i>Mg, Mt.</i>	num.7 <i>Gw</i> ; 15 <i>Vl</i> ; 130 <i>Mt</i> ; 131 <i>Mg</i> ; 163 <i>Ald</i> ; 168 <i>Jlz</i> ; 169 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cum cap. 9 conj. <i>Her.</i>	num. 11 <i>Bb</i> ; 104 <i>Ad</i> ; 131 <i>Mg, Mt</i> ; 161 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Ch,</i> <i>Jlz, L, P 4.</i>
11.	De materiis non ele- vatis.	De matheriis in silva <i>Mg, Mt.</i> De materia non le- denda <i>Ald, Jlz.</i>	num.8 <i>Gw</i> ; 16 <i>Vl</i> ; 131 <i>Mt</i> ; 132 <i>Mg</i> ; 164 <i>Ald</i> ; 169 <i>Jlz</i> ; 170 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; in 2 capita di- visum <i>Ad,</i> <i>Ag, Bb,</i> <i>Gw, H, J,</i> <i>P 4, T 1.</i>	num. 7 <i>Her</i> ; 10 <i>P 4</i> ; 105 <i>Ad</i> ; 132 <i>Mg, Mt</i> ; 133 <i>Mt</i> ; 162 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> <i>num. Ch, Jlz,</i> <i>L.</i>
15		Si in usum miserit <i>Ch, T 1.</i> Et si ea in usum sibi miserit <i>Ad.</i>	num. 171 <i>Ad.</i>		num. 11 <i>P 4</i> ; 106 <i>Ad</i> ; 12 <i>Ag,</i> <i>Bb, Gw, H, J,</i> <i>T 1.</i>

20 Tit. XII. Cap. 8. signana *Ag*; signis *Ald, Gw, Jlz, Til, V.* non deest *P 2.* ne videntia *sP*;
evidentibus *Ald, Gw, Jlz, Vl.* || cap. 9. iacentibus *Alt.* colomnis *sP*; columinis *Ep.* || cap. 10. coe-
teris *B.* huiuscemodi *Mg.* || cap. 11. elevatis] levenda *Gw.*

Tit.
XIII.

DE PIGNORIBUS.

*Index tituli deest Bb, G.**Rubrica tituli deest Ch, P 1.**Titulus deest B, Em, G,
K, P 5, S, Vl, W.**Rubrica tituli deest Ad,
Ch, L, P 1, T 2.**In Alt sequitur post
XVI, 15 huius editi-
onis.**Titulum non distinguunt
P 1, T 2.*

		De pignoribus P 1.			
1.	Ut minime liceat pignorarare.	Ut nullus alium pignoret nisi per iussionem ducis <i>Mg, Mt.</i>	num. 1 P 1. num. 2 P 1; 132 <i>Mt</i> ; 133 <i>Mg</i> ; 166 <i>Ald</i> ; 170 <i>Jlz</i> ; 172 <i>Ad.</i>		num. 12 P 1; 5 107 <i>Ad</i> ; 133 <i>Mg, Mt</i> ; 163 <i>Ald</i> ; 171 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>L, P 6.</i>
2.	De eo qui non vult iustitiam facere.	Si quis mallatus iusticiam facere dedignatur <i>Mg, Mt.</i>	num. 3 P 1; 133 <i>Mt</i> ; 134 <i>Mg</i> ; 167 <i>Ald</i> ; 171 <i>Jlz</i> ; 173 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 13 P 1; 108 <i>Ad</i> ; 134 <i>Mg, Mt</i> ; 10 164 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L.</i>
3.	Si contra legem pignoraverit.	Si quis aliquem contra legem pignoraverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 4 P 1; 134 <i>Mt</i> ; 135 <i>Mg</i> ; 168 <i>Ald</i> ; 172 <i>Jlz</i> ; 174 <i>Ad.</i>		num. 14 P 1; 109 <i>Ad</i> ; 135 <i>Mg, Mt</i> ; 165 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L.</i>
<i>In Ch sequitur caput XIII, 7.</i>					
4.	Si porcos ad pignus intulerit.	Si quis porcos pignoraverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 5 P 1; 135 <i>Mt</i> ; 136 <i>Mg</i> ; 169 et 170 <i>Ald</i> ; 173 <i>Jlz</i> ; 175 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cap. 4—6 post cap. XVIII, 17 huius editionis <i>Bos, Ch.</i>	num. 15 P 1; 16 <i>Ch</i> ; 15 110 <i>Ad</i> ; 136 <i>Mg, Mt</i> ; 166 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz,</i> <i>L.</i>

*Tit. XIII. l. 1. Rubricae tituli numerum X praeponit K; num. XII Til.**Tit. XIII. Cap. 1. minime] nemini B, P 1, Til, Vl. pignerare Ag. || cap. 2. facere iusticiam Jlz. pignus corr: iusticiam Ald. || cap. 3. legem] lege Ag, sP; iusticiam Ald. pigneraverit Ag; pignoverit P 3. || cap. 4. porco sP. ad Alt, B, Ch, Ep, J, T 1; deest P 1; in ceteri. pigno sP; pignos P 3. intulerit P 1. quis deest Mt.*

Tit. XIII.	5. Si oves tulerit ad pignus.	Si oves pignoraverit <i>Mg, Mt.</i> <i>deest B.</i>	num. 6 P1; 136 <i>Mt</i> ; 137 <i>Mg</i> ; 171 <i>Ald</i> ; 174 <i>Jlz</i> ; 176 <i>Ad</i> .	caput deest <i>Sich</i> ; (cf. cap. 4 <i>Bos</i> , <i>Ch</i>).	num. 16 P1; 17 <i>Bos</i> , <i>Ch</i> ; 111 <i>Ad</i> ; 137 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 167 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> .	In <i>Alt</i> sequitur titulus XI; in <i>T2</i> (m. rec.) cap. XIII, 9; in <i>Gw</i> cap. XIII, 7.
5	6. Si messem aut pratam araverit.	De campo vel prato alterius arato <i>Mg, Mt.</i>	num. 5 B; 7 P1; 137 <i>Mt</i> ; 138 <i>Mg</i> ; 172 <i>Ald</i> ; 175 <i>Jlz</i> ; 177 <i>Ad</i> .	caput deest <i>Sich</i> ; post c. XIII, 7 <i>Gw</i> ; post c. XIII, 8 <i>T2</i> ; post tit. XI. <i>Alt</i> (cf. cap. 4 <i>Bos</i> , <i>Ch</i>).	num. 7 <i>Gw</i> ; 17 P1; 18 (<i>Bos</i>) <i>Ch</i> ; 112 <i>Ad</i> ; 138 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 168 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> .	
7.	Si messem maturam furaverit.	De messe furata <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Gw, P1, 3.</i>	num. 6 B; 138 <i>Mt</i> ; 139 <i>Mg</i> ; 173 <i>Ald</i> ; 176 <i>Jlz</i> ; 178 <i>Ad</i> .	caput deest <i>Sich</i> ; cum cap. 6 conj. <i>Her</i> ; post c. XIII, 3 <i>Ch</i> ; post c. XIII, 5 <i>Gw</i> .	num. 6 <i>Gw</i> ; 18 P1; 113 <i>Ad</i> ; 139 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 169 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> .	In <i>Gw</i> sequitur cap. XIII, 6.
10	8. Si alterius initiaverit messem.	De messe per maleficiis vitiata <i>Mg, Mt.</i>	num. 7 B, <i>Gw</i> ; P3; 139 <i>Mt</i> ; 139 et 140 <i>Mg</i> ; 164 <i>Ald</i> ; 177 <i>Jlz</i> ; 179 <i>Ad</i> .	caput deest <i>Sich</i> ; cum cap. 7 conj. <i>Ad</i> , <i>Her</i> ; post cap. XIII, 6 <i>Gw</i> .	num. 19 P1; 140 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 170 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> .	In <i>Alt</i> , <i>T2</i> (m. prima) sequitur titulus XVII.

Tit. XIII. Cap. 5. ad *Alt*, *Ch*, *Ep*, *J*, *T1*; in *cett.* in pignus tulerit *Ald*. pigno *sP*.
Si quis *Mg*. || cap. 6. messe *Ag*, *sP*. aut] vel *Ald*, *Jlz*, *Til*. prata *Ad*, *Ag*, *B*, *Gw*, P1—3, *Til*, *V*;
pratam *Ep*, P4, 5; pratu *sP*; pratam *cett.* (m. *erasum T1*). araverit aut pratam *Ch*; furaverit *corr*:
araverit P2. alterius] alius *Mg*. || cap. 7. messe *sP*. maturam *deest P4, VI*; matura *sP*; ma-
15 turaverit *Ep*. furaverit *deest Ep*; furatur *Ald*; furaverit *corr*: furatus erit *T1*. || cap. 8. incitaverit *VI*.
messem initiaverit *Ald*, *Gw*, *Jlz*; in messe *sP*; messem *deest Ch*.

Tit. XIII. 9.	Si servum ad fugien- dum suaserit.	De servo ad fugien- dum suaso <i>Mg, Mt.</i>	num. 8 <i>B,</i> <i>Gw, P 3;</i> 140 <i>Mt;</i> 141 <i>Mg;</i> 165 <i>Ald;</i> 178 <i>Jlz;</i> 180 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Alt, T 2</i> (<i>m. prima</i>) <i>Sich; cum</i> cap. 8 conj. <i>P 6.</i>	num. 7 <i>Her;</i> 20 <i>P 1;</i> 114 <i>Ad;</i> 141 <i>Mg, Mt;</i> 171 <i>Ald; sine</i> num. <i>Ch, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i>
In <i>T 2</i> sequitur titulus XVII.					
Tit. XIV.	DE VITIOSIS ANIMALIBUS.				
<i>Index tituli deest Bb, G, W.</i> <i>Rubrica tituli deest Ald.</i>			<i>Titulus deest B, Em, G,</i> <i>K, P 5, S, Sich, Vl, W.</i> In <i>Alt post c. X, 18; in</i> <i>T 2 (m. prima) post</i> <i>XVI, 16.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad,</i> <i>Alt, L.</i>		
1.	De animalibus viti- osis.	Si in sepe dampnum habuerint <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Gw.</i>	num. 141 <i>Mt;</i> 142 <i>Mg;</i> 178 <i>Ald;</i> 179 <i>Jlz;</i> 181 <i>Ad.</i>		num. 115 <i>Ad;</i> 142 <i>Mg;</i> 180 <i>Jlz; sine</i> num. <i>Ald, Alt,</i> <i>L, Mt, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
2.	Qui eum in sepem compellerit.	Si per vim ad salien- dum compulerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 1 <i>Gw;</i> 142 <i>Mt;</i> 143 <i>Mg;</i> 179 <i>Ald;</i> 180 <i>Jlz;</i> 182 <i>Ad.</i>	caput cum cap. 1 conj. <i>Ch.</i>	num. 116 <i>Ad;</i> 143 <i>Mg, Mt; 10</i> 173 <i>Ald; sine</i> num. <i>Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
3.	Si dominus sepis hoc fecerit.		num. 2 <i>Gw;</i> 143 <i>Mt;</i> 144 <i>Mg;</i> 180 <i>Ald;</i> 181 <i>Jlz;</i> 183 <i>Ad.</i>	cum cap. 2 conj. <i>Gw.</i>	num. 2 <i>Ch;</i> 117 <i>Ad;</i> 144 <i>Mg, Mt;</i> 174 <i>Ald; sine</i> num. <i>Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6, T 2,</i> <i>m. pr.</i>

Tit. XIII. Cap. 9. servus *B, P 1, 3, T 1 (m. prima).* fugendum *P 3.* suaderit *Alt, Gw, J, V;*
suauerit *Jlz.*

Tit. XIV. l. 3. XIV] XI *K; XIII Til.* vitiosis] vitiatis *Gw, K; vitiis Mt; vitis Mg; vitiosis 15*
deest Jlz. vitiosis animalibus] animalibus vitiosis *B; et eorum compositionibus addunt Mg, Mt; et*
eorum compositione addit Til.

Tit. XIV. Cap. 1. vitiosis animalibus *Ald, B, Jlz, sP.* damnum *Mg.* || cap. 2. eum *Ad, Alt,*
B, Ch, J, T 1; eam Ag, Jlz; me Vl; ea cett. in *deest Ad.* sepe *Ad, Ag, sP (saepem T 1); se Ep.*
compulerit Ald, B, Gw, Jlz, Til. || cap. 3. saepis *P 1, T 1; sepius Jlz.* si hoc dominus sepis fecerit *Ald. 20*

Tit. XIV.					
4.	Statim si mortua non fuerit.	Si ipsum animal tantum lesum fuerit <i>Mg, Mt.</i>	<i>num. 3 Gw;</i> 144 <i>Mt;</i> 145 <i>Mg;</i> 181 <i>Ald;</i> 182 <i>Jlz;</i> <i>sine num.</i> <i>Ad (cum 3 conj.).</i>	<i>cum cap. 3 conj. Ald, Alt.</i>	<i>num. 3 Ch, Gw;</i> 118 <i>Ad;</i> 145 <i>Mg, Mt;</i> <i>sine num. Jlz,</i> <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
5.	Si confessus est, recipiat eum.	Si confessus fuerit, recipiat, donec sanetur <i>Mg, Mt.</i>	<i>num. 4 Gw;</i> 145 <i>Mt;</i> 146 <i>Mg;</i> 182 <i>Ald;</i> 183 <i>Jlz;</i> 184 <i>Ad.</i>	<i>cum cap. 4 conj. Ald, Her, P 6,</i>	<i>num. 4 Ch, Gw;</i> 119 <i>Ad;</i> 146 <i>Mg, Mt;</i> <i>sine num.</i> <i>Alt, Jlz, L,</i> <i>sP, T 2 m. pr.</i>
6.	De restituendis animalibus.	Si ipsum animal mortuum fuerit <i>Mg.</i> Si ipsum animal tantum lesum fuerit <i>Mt.</i>	<i>num. 5 Gw;</i> 146 <i>Mt;</i> 147 <i>Mg;</i> 183 <i>Ald;</i> 184 <i>Jlz;</i> 185 <i>Ad.</i>	<i>cum cap. 5 conj. Her.</i>	<i>num. 5 Ch, Gw;</i> 120 <i>Ad;</i> 147 <i>Mg, Mt;</i> 175 <i>Ald;</i> <i>sine num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
7.	Si lesum recipere noluerit.	Si damnator damnatum animal recipere noluerit <i>Mg, Mt.</i>	<i>num. 1 K;</i> 6 <i>Gw;</i> 147 <i>Mt;</i> 148 <i>Mg;</i> 184 <i>Ald;</i> 185 <i>Jlz;</i> 186 <i>Ad.</i>	<i>cum cap. 6 conj. Her, P 6.</i>	<i>num. 6 Ch, Gw;</i> 121 <i>Ad;</i> 148 <i>Mg, Mt;</i> 176 <i>Ald;</i> <i>sine num. Alt, Jlz,</i> <i>L, T 2 m. pr.</i>
8.	Si oculum alterius animalis excusserit.	De oculo excusso <i>Mg, Mt.</i>	<i>num. 2 K;</i> 7 <i>Gw;</i> 148 <i>Mt;</i> 149 <i>Mg;</i> 185 <i>Ald;</i> 186 <i>Jlz;</i> 187 <i>Ad.</i>		<i>num. 5 Her,</i> 7 <i>Ch, Gw;</i> 12 <i>J;</i> 122 <i>Ad;</i> 149 <i>Mg, Mt;</i> 177 <i>Ald;</i> <i>sine num. Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
9.	Si bovi cornu.	De cornu bovis excusso <i>Mg, Mt.</i>	<i>num. 3 K;</i> 8 <i>Gw;</i> 149 <i>Mt;</i> 150 <i>Mg;</i> 186 <i>Ald;</i> 187 <i>Jlz;</i> 188 <i>Ad.</i>	<i>cum cap. 8 conj. Alt.</i>	<i>num. 6 Her;</i> 8 <i>Ch, Gw;</i> 123 <i>Ad;</i> 150 <i>Mg, Mt;</i> 178 <i>Ald;</i> <i>sine num. L, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>

Tit. XIV. Cap. 4. statim deest J; si statim P 4; si deest sP, Vl. si statim si mortua Gw; non deest Ald, Ch, Gw, Jlz. fuerint Ag, Ep, Gw, K, P 1, 3-5, V. || cap. 5. Si i Gw. con-
20 versus Ep. recipiet sP; recipiat eum desunt Gw, Ald, Jlz. || cap. 6. de deest Ch, T 1. restituenda animalia Alt, B, Ch, J, T 1. restituenda] T 1 supra lineam add: ut sint || cap. 7. lesum, laesum. recipere] accipere sP. noluerit] non vult sP; voluerit Ep, J, Jlz. damnatum] damnum Mg. || cap. 8. oculus sP. excusserint sP. || cap. 9. bobi sP; bovis Ad, Ald, Ch, Gw, Jlz, Til. cornum Ag, Ep, T 1. cornu bovi Alt. corna sP.

Tit. XIV.					
10.	Si vaccae.	De cornu vaccae excusso <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Alt.</i>	num. 4 <i>K</i> ; 9 <i>Gw</i> ; 150 <i>Mt</i> ; 151 <i>Mg</i> ; 187 <i>Ald</i> ; 188 <i>Jlz</i> ; 189 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Alt</i> ; <i>cum</i> cap. 9 <i>conj.</i> <i>Gw.</i>	num. 7 <i>Her</i> ; 9 <i>Ch</i> ; 124 <i>Ad</i> ; 151 <i>Mg, Mt</i> ; 179 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>Jlz, L,</i> <i>P6, T2 m. pr.</i>
11.	Si caudam amputaverit.	De cauda vel aure amputata <i>Mg, Mt.</i>	num. 5 <i>K</i> ; 10 <i>Alt, Gw</i> ; 151 <i>Mt</i> ; 152 <i>Mg</i> ; 188 <i>Ald</i> ; 189 <i>Jlz</i> ; 190 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Alt</i> ; <i>cum</i> cap. 10 <i>conj. Bb,</i> <i>Her.</i>	num. 9 <i>Gw</i> ; 10 <i>Ch</i> ; 125 <i>Ad</i> ; 5 152 <i>Mg, Mt</i> ; 180 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>Jlz, L,</i> <i>P6, T2 m. pr.</i>
12.	De mediocribus.	Si mediocre animal fuerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 6 <i>K</i> ; 11 <i>Alt, Gw</i> ; 152 <i>Mt</i> ; 153 <i>Mg</i> ; 189 <i>Ald</i> ; 190 <i>Jlz</i> ; 191 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Alt, Jlz</i> ; <i>cum cap. 11</i> <i>conj. Her,</i> <i>P 6.</i>	num. 10 <i>Gw</i> ; 11 <i>Bb, Ch</i> ; 126 <i>Ad</i> ; 153 <i>Mg, Mt</i> ; 181 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>L, T2</i> <i>m. pr.</i>
13.	De deterioribus.	De cauda bovis <i>Mg, Mt.</i>	num. 7 <i>K</i> ; 12 <i>Alt, Gw</i> ; 153 <i>Mt</i> ; 154 <i>Mg</i> ; 190 <i>Ald</i> ; 191 <i>Jlz</i> ; 192 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Alt</i> ; <i>cum</i> cap. 12 <i>conj. Her,</i> <i>sP.</i>	num. 11 <i>Gw</i> ; 12 <i>Bb, Ch</i> ; 127 <i>Ad</i> ; 154 <i>Mg, Mt</i> ; 182 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>Jlz, L,</i> <i>P6, T2 m. pr.</i>
14.	Si vaccae huiusmodi lesione.	De cauda vaccae vel una aure <i>Mg, Mt.</i>	num. 8 <i>K</i> ; 13 <i>Alt, Gw</i> ; 154 <i>Mt</i> ; 155 <i>Mg</i> ; 191 <i>Ald</i> ; 192 <i>Jlz</i> ; 193 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Alt, Jlz</i> ; <i>cum cap. 13</i> <i>conj. Her,</i> <i>sP.</i>	num. 12 <i>Ch, 10</i> <i>Gw</i> ; 13 <i>Bb</i> ; 128 <i>Ad</i> ; 155 <i>Mg, Mt</i> ; 183 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>L, P6,</i> <i>T2 m. pr.</i>
15.	De iniuste usis animalibus.	Si per inimicitiam fecerit <i>Mg, Mt.</i>	num. 9 <i>K</i> ; 14 <i>Alt, Gw</i> ; 155 <i>Mt</i> ; 156 <i>Mg</i> ; 192 <i>Ald</i> ; 193 <i>Jlz</i> ; 195 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>Alt</i> ; <i>cum</i> cap. 14 <i>conj. Ag,</i> <i>Her,</i> <i>Mg, Mt,</i> <i>P6, sP.</i>	num. 13 <i>Gw</i> ; 14 <i>Bb</i> ; 16 <i>T2</i> (<i>m. rec.</i>); 129 <i>Ad</i> ; 184 <i>Ald</i> ; <i>sine num. Ch,</i> <i>L, T2</i> <i>m. prima.</i>

In T2 (*m. recent.*) additur hoc loco in margine c. IX, 11.

Tit. XIV. Cap. 10. vaccae sP. || cap. 11. cauda sP. putaverit VI. || cap. 12. De] si sP. mediocris *Alt, B, Ch, J*; mediocris *corr*: mediocri T1; medicribus sP; mediocribus *Ad*; medocribus P3. 15 Si] de *Mg*. || cap. 13. De] se sP; de *deest Ad, Ag, B, P2*. deterioris *B, P1*; deterioris *Ad, J*; deterioris *corr*: deteriori T1; certerioris *Alt*. || cap. 14. vaccae *corr*: vacca T1; vacca *Ad*; vaccae sP. huiusmodo *Ald, B, Gw*; uisumodi P3. lesione *Ag, Ald, Ep, Gw, Jlz, P1-5, sP, VI*; laesione *K, VI*; *cett. deest*. cauda *Mt*. || cap. 15. iniusti *Alt*. usu *Alt*; husis *J, P5*. animalibus *Ag, Ald, Ep, Gw, Jlz, P1-5, VI, V, VI*; *cett. deest*.

Tit. XIV. 16.	Idem ut supra, si contumaciter perpetratur.	Si consimilia perpetratur ut supra VI. deest Mg, Mt.	num. 10 K; 15 Alt, Gw; 193 Ald; 194 Jlz; 196 Ad.	num. 8 Her; 13 sP; 14 Ch, Gw; 15 Ag, Bb; 17 T 2 m. r.; 130 Ad; 156 Mg, Mt; 185 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 3, 6, T 2 m. pr.
5	17. Ut minime praesumat animal alienum occidere.	Ut non occidatur animal, si in damno inveni- nerit Mg, Mt. deest Alt.	num. 11 K; 16 Gw; 156 Mt; 157 Mg; 194 Ald; 195 Jlz; 197 Ad.	cum cap. 16 conj. Her.; in Alt post VII, 4; in T 2 post c. XVII, 6. num. 14 sP; 15 Ch. Gw; 16 Ag, Bb, T 1; 18 T 2 m. rec.; 37 T 2 m. se- cunda; 131 Ad; 157 Mg, Mt; 186 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6.
Tit. XV.	DE COMMENDATIS ET COMMODATIS.		Titulus deest B, Em, G, K, P 5, S, VI, W. Titulum non distinguit Ald. Titulus XXXVIII T 2. Rubrica tituli deest Ad, Ald, Mt.	
10	1. De custodia.	De cavālo vel alio animali alicui commutato Mg, Mt.	num. 157 Mt; 158 Mg; 195 Ald; 196 Jlz; 198 Ad.	num. 132 Ad; 158 Mg, Mt; 187 Ald; 197 Jlz; sine num. Alt, L, P 6, T 2 m. pr.
	2. Si aurum furaverit.	De aliis speciebus alicui commendatis Mg, Mt.	num. 158 Mt; 159 Mg; 196 Ald; 197 Jlz; 199 Ad.	num. 133 Ad; 159 Mg, Mt; 188 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 3, 6, T 2 m. pr.

15 Tit. XIV. Cap. 16. Idem, Item. si contumaciter perpetratur Ag, Ald, Ep, Gw, Jlz, sP, P 1—5, Til, V; in cett. desunt. contumaciam P 4. perpetratur corr. ex: perpetratus P 4. || cap. 17. nemo Ald, Gw, Jlz. praesumat Ag; praesumatur P 1. animal — occidere desunt K. animalium J. alienum Ag, Ald, Ep, Gw, Jlz, P 1—5, sP, Til, VI; in cett. deest. occidi sP. non supra lineam Mg.

20 Tit. XV. l. 8. XV] XVIII J; XIV Til; III K. et commodatis] desunt Ad, Alt, B, Gw, J, T 1; et domorum custodia K; et commodatis rebus Mg, Mt; et commendatis sP; et comodatis Ald, Jlz; et accomodatis P 2.

Tit. XV. Cap. 1. alio animali alicui] alicui animale alio Mg. || cap. 2. arum VI. furatur corr: furatus erit T 1; furatur Ald, Gw, Jlz. aliis] alii Mt.

<i>Tit.</i>				
XV.				
3.	De incendio huiusmodi.	De rapturis de incendio factis <i>Mg, Mt.</i>	num. 159 <i>Mt</i> ; 170 <i>Mg</i> ; 197 <i>Ald</i> ; 198 <i>Jlz</i> ; 200 <i>Ad</i> ;	<i>cum cap. 2</i> <i>conj. Ag.</i> num. 134 <i>Ad</i> ; 160 <i>Mg, Mt</i> ; 189 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
4.	De commendata furata.	De commendatis rebus furto ablatiis <i>Mg, Mt.</i>	num. 160 <i>Mt</i> ; 171 <i>Mg</i> ; 198 <i>Ald</i> ; 199 <i>Jlz</i> ; 201 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>J; cum</i> <i>cap. 3</i> <i>conj. Ag.</i> num. 135 <i>Ad</i> ; 161 <i>Mg, Mt</i> ; 190 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i> ⁵
5.	De tempore statuto.	De fure commendate rei, si infra statutum inventus non fuerit tempus <i>Mg, Mt.</i>	num. 161 <i>Mt</i> ; 172 <i>Mg</i> ; 199 <i>Ald</i> ; 200 <i>Jlz</i> ; 202 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>J, Sich</i> ; <i>cum cap. 4</i> <i>conj. Her</i> ; <i>in duo capita</i> <i>divisum Til.</i> num. 3 <i>Ag</i> ; 136 <i>Ad</i> ; 162 <i>Mg, Mt</i> ; 191 <i>Ald</i> ; <i>sine num. Alt,</i> <i>Ep, Jlz, L,</i> <i>P 6.</i>
<i>Hic incipit titulus XXXIII T 2.</i>				
6.	De re in contentione posita.	De contentiosa re <i>Mg, Mt.</i>	num. 162 <i>Mt</i> ; 173 <i>Mg</i> ; 200 <i>Ald</i> ; 201 <i>Jlz</i> ; 203 <i>Ad.</i>	<i>caput deest</i> <i>J; conj.</i> <i>cum cap. 5</i> <i>Ch, Til.</i> ; <i>caput tamquam</i> <i>rubrica tituli</i> <i>sequentis</i> <i>T 2.</i> num. 4 <i>Ag</i> ; 34 <i>T 2</i> (<i>m. prima</i>); 163 <i>Mg, Mt</i> ; 192 <i>Ald</i> ; <i>sine</i> num. <i>Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6.</i> ¹⁰
<i>Hic titulum: De viduis inscriptum distinguunt Her, Sich.</i>				

Tit. XV. Cap. 3. Huiusmodi de incendio *Ad, B, Ch, J, P 1, T*; De huiusmodi incendio *Alt.* incendii *B*; incendiis *Ad.* huiusmodo *corr:* huiusmodi *P 1*; huiusmundi *P 5*; uisumodi *P 3.*
cap. 4. commendata *corr:* commendato *T 1*; commadata *B*; commenda *Ad*; commendatis *Ald, Gw, Jlz, Til.* furata *corr:* furato *T 1*; et furata *Ag, Ep, P 1—5, sP, Vl*; et furatis *Ald, Gw, Jlz, Til.*¹⁵
cap. 5. constituti *Gw*; stato *Ag.* fure] furis *Mt*; statuto *corr:* statutum *Mt.* || *cap. 6.* rei *Ad, J.* in contentione *Ald, Gw, Jlz, K. P 4, Til*; intentio *B*; in tentione *cett.* positi *Ad, Alt, B, J.*

Tit. XV. 7.	De viduis.		num. 163 Mt; 174 Mg; 201 Ald; 202 Jlz; 204 Ad.	caput deest J.	num. 1 Her; 5 Ag; 6 Ch; 137 Ad; 164 Mg; 196 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, Mt, P6, T 2 m, pr.
8.	De secundis nuptiis.	De viduis, si ad alias transierit nuptias Mg, Mt.	num. 164 Mt; 175 Mg; 202 Ald; 203 Jlz; 205 Ad.	caput cum cap. 7 conj. Alt, T 2.	num. 2 Her; 6 Ag; 7 Bb; 138 Ad; 165 Mg, Mt; 196 Ald; sine num. Ch, Jlz, L, P 6.
5 9.	De divisione inter fratres.	Ut fratres res patris aequaliter dividant Mg, Mt.	num. 165 Mt; 176 Mg; 203 Ald; 204 Jlz; 206 Ad.		num. 3 Her; 5 Ch; 7 Ag; 8 Bb; 9 et 182 P 3; 139 Ad; 166 Mg, Mt; 197 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6, T 2 m. pr.
10. 10	De eo qui sine liberis moritur.	De eo qui sine liberis mortuus fuerit relinquens uxorem Mg, Mt.	num. 166 Mt; 177 Mg; 204 Ald; 205 Jlz; 207 Ad.	caput in duo capita (10 et 11) divisum P 1.	num. 4 Her; 6 Ch; 8 Ag; 9 Bb; 10 et 183 P 3; 140 Ad; 167 Mg, Mt; 206 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6, T 2(m.prima).
In T 2 sequitur cap. XVI, 16; in Alt VII, 5.					

Tit. XV. Cap. 8. vidua Mg. || cap. 9. De divisione] Devisione J; de devisione V. inter fratres] fratrum Ad; inter se fratres Ald. || cap. 10. de iis Vl; eo Gw. liberis sP. qui sine] quasi P 3. moriuntur Vl. relinquit corr: relinquens Mt

Tit. XVI.	DE VENDITIONIBUS.		
	<i>Rubrica tituli deest L.</i>		
		<i>Titulus deest B, Em, G, K, P5, S, VI, W.</i> <i>Titulum non distinguit Ad, L.</i> <i>Titulus sequitur post tit. X Alt; post tit. XVIII T2.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad, Alt, L.</i>	
1.	Si res alienas vendiderit.	num. 167 Mt; 178 Mg; 205 Ald; 206 et 207 Jlz; 208 Ad.	caput deest num. 141 Ad; J. 168 Mg; 207 Ald; sine num. Alt; Jlz, L, Mt, P6, T2 m. pr.
2.	Si quis possessionem vendiderit.	num. 168 Mt; 179 Mg; 208 Jlz; 209 Ad; sine num. Ald.	caput deest num. 142 Ad; 6 J; cum 169 Mg, Mt; cap. 1 conj. sine num. Alt, Ald, Gw, Jlz, L, T2 P6. m. pr.
3.	Si a servo alieno comparaverit.	num. 169 Mt; 170 Mg; 206 Ald; 209 Jlz; 210 Ad.	pars prima capitis num. 2 Gw; deest J; 143 Ad; * caput deest 170 Mg, Mt; Sich. 208 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.
4.	De contentione venditae rei.	Si de venditione contentio commovetur Mg, Mt.	num. caput deest num. 3 Gw; 170 Mt; Sich; cum 144 Ad; 10 171 Mg; cap. 3 171 Mg; 210 Jlz; conj. Ch. 181 Mt; 211 Ad; 209 Ald; sine num. Alt, Ald. Jlz, L, P2, 6, T2 m. pr.
5.	Si ingenuum hominem vendiderit.	num. 171 Mt; 172 Mg; 211 Jlz; 212 Ad; sine num. Ald.	caput deest num. 4 Ch, Gw; Sich. 172 Mg, Mt; 210 Ald; 212 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.

Tit. XVI. l. 1. XV Tit; venditionibus J; venditionibus Ep.

Tit. XVI. Cap. 1. Si quis Mg, Mt, P4. aliena Ag. vindiderit sP. || cap. 2. Rubrica 16 deest Ald. possessionem vendiderit] vendiderit suam possessionem Mg, Mt. || cap. 3. ab alieno servo Ch. aliquid comparaverit Mg, Mt. || cap. 4. De] si sP. conventionem sP. vendita Ep; venditu sP; venditui Ag; venditi Alt, B, J, P1—3. 5, V; venditi corr: vendite T1; venditione deest Mg. cap. 5. genuum sP. hominem deest P4, VI; omnem P3; aliquis Mg, Mt. vindiderit V.

Tit.					
XVI.					
6.	Si servum proprium.	Si servum. Si proprium servum <i>Ald.</i>	num. 172 <i>Mt</i> ; 173 <i>Mg</i> ; 212 <i>Jlz</i> ; 213 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 5 <i>Ch, Gw</i> ; 9 <i>Bb</i> ; 173 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 211 <i>Ald</i> ; 213 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz, L, P 6</i> , <i>T 2 m. pr.</i>
7.	Si servus de suo fuerit redemptus.	<i>deest Mg, Mt.</i> <i>hanc rubricam sequenti postponunt Ald, Jlz.</i>	num. 214 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cum cap. 6 conj. <i>Mg</i> , <i>Mt.</i>	num. 6 <i>Ch, Gw</i> ; 10 <i>Bb</i> ; 212 <i>Ald</i> ; 214 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
8.	De commutatione.	De concambiis <i>Mg, Mt.</i>	num. 173 <i>Mt</i> ; 174 <i>Mg</i> ; 213 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 7 <i>Ch, Gw</i> ; 11 <i>Bb</i> ; 174 <i>Mg</i> ; 213 <i>Ald</i> ; 215 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, Mt, P 6</i> , <i>T 2 m. pr.</i>
10		Si servus fuerit de suo domino redemptus <i>hoc loco Ald.</i> Si servus de suo fuerit redemptus <i>hoc loco Jlz.</i>	num. 214 <i>Jlz</i> ; sine num. <i>Ald.</i>		
9.	De venditionis forma.	Si per tres noctes post se habuerit, postea non mutetur <i>Mg, Mt.</i>	num. 174 <i>Mt</i> ; 175 <i>Mg</i> ; 215 <i>Jlz</i> ; 216 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	cap. in duas partes divisum, quarum priorem cum cap. 8 conj. <i>Ag</i> , <i>Mg, Mt.</i>	num. 8 <i>Ch, Gw</i> ; 214 <i>Ald</i> ; 216 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ag, Alt</i> , <i>Jlz, L, P 6, sP</i> , <i>T 2 m. pr.</i> num. 9 <i>Ag</i> , 175 <i>Mt</i> ; sine num. <i>Mg</i> .
10.	De arris.	De eo qui arras dederit <i>Mg, Mt.</i>	num. 175 <i>Mt</i> ; 176 <i>Mg</i> ; 216 <i>Jlz</i> ; 217 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num 9 <i>Ch, Gw</i> ; 176 <i>Mg, Mt</i> ; 215 <i>Ald</i> ; 217 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, 1, 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>

Tit. XVI. Cap. 6. vendiderit *addunt Mg, Mt.* proprium *deest Mg.* || *cap. 7.* de suo domino fuerit *Ad*; fuerit de suo domino *Ald.* redemptus *Vl*; redemptus *P 4.* redemptus fuerit *B.*
cap. 8. commutationem *sP*; congambiis *Mt.* || *cap. 9.* venditionis *J*; venditione *sP*; venditionis *Ep.*
forme vel formae Alt, J, sP; *forme corr: forma T 1.* si quis *Mt.* || *cap. 10.* arras *Alt, Ch, J*; arras
corr: arris T 1; arra *B*; armis *P 1.*

Tit. XVI.					
11.	De firmatione.	De mancipium extra terminum comprehenso et de aliis contentioni- bus <i>Mg, Mt.</i>	num. 176 <i>Mt</i> ; 177 <i>Mg</i> ; 207 <i>Jlz</i> ; 218 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 10 <i>Ch, Gw</i> ; 177 <i>Mg, Mt</i> ; 216 <i>Ald</i> ; 218 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz, L, P 6, T 2 m. pr.</i>
12.	Item ut supra.	deest <i>Mg, Mt.</i>	num. 218 <i>Jlz</i> ; 219 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald, Alt.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cum <i>cap. 11 conj.</i>	num. 11 <i>Ch, Gw</i> ; 217 <i>Ald</i> ; 219 <i>Ad</i> ; sine num. <i>L, P 6, T 2 m. pr.</i>
13.	Item ut supra.	Si simili modo propria donavit <i>Mg, Mt.</i> deest <i>Ald, Alt, Gw, Jlz, sP.</i>	num. 177 <i>Mt</i> ; 178 <i>Mg</i> ; 220 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cum <i>cap. 12 conj.</i> <i>Alt, Her.</i>	num. 12 <i>Ch, Gw</i> ; 178 <i>Mg, Mt</i> ; 218 <i>Ald</i> ; 220 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Jlz, L, P 6, T 2 m. pr.</i>
14.	Simili modo.	De mancipio ex pater- na hereditate relicto <i>Mg, Mt.</i> deest <i>Ald, Alt, Gw, Jlz, Vl.</i>	num. 13 <i>sP</i> ; 178 <i>Mt</i> ; 179 <i>Mg</i> ; 221 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cum <i>cap. 13 conj.</i> <i>Ald, Alt, Her, Jlz.</i>	num. 13 <i>Ch, Gw</i> ; 179 <i>Mg, Mt</i> ; 221 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz, L, P 6.</i>
15.	Ut per carta firmen- tur aut testes.	Ut omnis venditio per cartam et testes firme- tur <i>Mg, Mt.</i>	num. 13 <i>Gw, Vl</i> ; 14 <i>sP</i> ; 179 <i>Mt</i> ; 180 <i>Mg</i> ; 219 <i>Jlz</i> ; 222 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Sich</i> ; cum <i>cap. 14 conj.</i> <i>Ad, Ald, Alt, Her, Jlz.</i>	num. 14 <i>Ch, Gw</i> ; 180 <i>Mg, Mt</i> ; sine num. <i>L, P 6.</i>
		De firmatio <i>sP.</i>	num. 15 <i>sP.</i>		<i>In Alt sequitur tit. XIII, in T 2 tit. XX.</i>
16.	De pactis vel placitis.	De pactis et testibus eiusdem pacti <i>Mg, Mt.</i>	num. 14 <i>Gw, Vl</i> ; 180 <i>Mt</i> ; 181 <i>Mg</i> ; 220 <i>Jlz</i> ; 223 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ald.</i>	caput deest <i>Alt, Sich</i> ; cum <i>cap. 15 conj.</i> <i>Ad</i> ; post <i>cap. XV, 10 T 2.</i>	num. 15 <i>Ch, Gw</i> ; 181 <i>Mg, Mt</i> ; 220 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Ad, Ch, Jlz, L, P 6, T 2 (m. pr.).</i>
					<i>In T 2 sequitur c. XIII, 1. In cett. omnibus codd. ex- ceptis Ch, J, T 1 sequi- tur tit. XVII.</i>

Tit. XVI. Cap. 11. confirmatione *Ald, Gw, Jlz*; firmitate *Til.* mancipio *Mg.* || cap. 12. Item vel Idem] iidem *Alt.* Item ut supra] de firmatio *Ag.* ut deest *Ch.* || cap. 13. Item vel Idem] iidem *Alt.* ut deest *Ch.* || cap. 14. simili modo] similitudo *J.* || cap. 15. per deest *B.* cartam *Ald, Ch, Gw, Jlz, P 4*; carta *corr:* cartas *T 1*; cartas *Ad*; chartam *Til.* firmetur *B, Gw, Til*; firmatur *sP.* aut deest *Ch*; ut *sP.* aut testes] autestis *P 2.* per testes *Ald, Gw, Jlz, sP.* testi *B.* || cap. 16. pactis *sP.* de pactis vel placitis *Vl.* vel] aut *Alt.* placidis *Ad.* pacti] pactis *Mt.*

Tit. XVI. 17.	De his qui propriam alodem vendiderit.	De campionibus <i>Ch.</i> <i>hoc loco Ch, J, T 1;</i> <i>in fine tit. XVIII cett.</i>	num. 3 <i>Ag,</i> <i>B, Bb, Ep,</i> <i>P 1-4, sP,</i> <i>Til, V;</i> 190 <i>Mg, Mt;</i> 227 <i>Ald;</i> 229 <i>Jlz;</i> 232 <i>Ad;</i> <i>sine num.</i> <i>Ch.</i>	<i>hoc loco</i> <i>Ch, J, T 1;</i> <i>in fine</i> <i>tit. XVIII</i> <i>cett.</i>	num. 3 <i>Ag, Bb,</i> <i>Bos, Ep, H,</i> <i>Her, P 1-4,</i> <i>sP, Til, V;</i> 9 <i>Gw;</i> 16 <i>Ch;</i> 90 <i>Mg;</i> 190 <i>Mt;</i> 230 <i>Ad;</i> <i>sine</i> <i>num. Ald, Alt,</i> <i>Jlz, L, P 6, T 2.</i>
Tit. XVII.	DE TESTIBUS.		<i>In omnibus codd exc. Ch,</i> <i>J, T 1 sequitur tit. XIX.</i>		
5	V. De testibus adhibendis <i>K.</i> <i>Index tituli deest Bb, G.</i> <i>Rubrica tituli deest Ilz.</i> <i>Titulum non distinguit P 1.</i>		<i>Titulus deest B, Em,</i> <i>G, K, P 5, Sich, Vl, W.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad,</i> <i>Jlz, L, T 2.</i> <i>In Alt, T 2 post addi-</i> <i>tamentum ad c. XIII, 8.</i>		
10	1. De testibus.	De invasione prati vel campi alterius <i>Mg,</i> <i>Mt.</i> <i>deest Ag, Gw, sP.</i>	num. 17 <i>P 1;</i> 181 <i>Mt;</i> 182 <i>Mg;</i> 219 <i>Ad;</i> 221 <i>Jlz;</i> 224 <i>Ad.</i>		num. 182 <i>Mg,</i> <i>Mt;</i> 221 <i>Ald;</i> 222 <i>Ad;</i> <i>sine</i> <i>num. Alt, Gw,</i> <i>Jlz, L, P 6.</i>
15	2. Si suum voluerit vindicare.	Si sibi vindicare voluerit, cum VI iuret <i>Mg, Mt.</i>	num. 1 <i>Ag,</i> <i>Gw, sP;</i> 18 <i>P 1;</i> 182 <i>Mt;</i> 183 <i>Mg;</i> 220 <i>Ald;</i> 222 <i>Jlz;</i> 225 <i>Ad.</i>	cum cap. 1 conj. <i>Her.</i>	num. 183 <i>Mg,</i> <i>Mt;</i> 222 <i>Ald;</i> 223 <i>Ad;</i> <i>sine</i> <i>num. Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 3, 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
	3. Si testem habuerit per aurem tractum.	De testibus per aurem tractis <i>Mg, Mt.</i>	num. 2 <i>Ag,</i> <i>Gw, sP;</i> 19 <i>P 1;</i> 183 <i>Mt;</i> 184 <i>Mg;</i> 221 <i>Ald;</i> 223 <i>Jlz;</i> 226 <i>Ad.</i>		num. 2 <i>Ep,</i> <i>Her;</i> 6 <i>P 3;</i> 184 <i>Mg, Mt;</i> 223 <i>Ald;</i> 224 <i>Ad;</i> <i>sine</i> <i>num. Ag, Alt,</i> <i>Ch, Jlz, L,</i> <i>P 6, T 2 m. pr.</i>
20	4. Si victus fuerit.	De testibus super mortuum <i>Mg, Mt.</i> <i>deest B.</i> <i>In K sequuntur capita VIII, 5-28.</i>	num. 3 <i>Ag,</i> <i>Gw, sP, Vl;</i> 20 <i>P 1;</i> 185 <i>Mg, Mt;</i> 222 <i>Ald;</i> 224 <i>Jlz;</i> 227 <i>Ad.</i>	caput deest <i>T 2 m. pr.;</i> <i>in margine</i> <i>T 2 m. rec.;</i> cum cap. 3 conj. <i>Alt,</i> <i>Ch, P 6.</i>	num. 3 <i>Her;</i> 185 <i>Mg, Mt;</i> 206 <i>T 2 m. rec.;</i> 224 <i>Ald;</i> 225 <i>Ad;</i> <i>sine</i> <i>num. Jlz, L.</i>

Tit. XVI. Cap. 17. his] is *sP, P 3;* hiis *Jlz.* propriam] propria *Alt, sP;* proprium *Mt.*
alodeum *sP.* vendiderint *Ald, Gw, Jlz, P 4, Vl;* vendiderunt *Til;* vendunt *Ad, Mt, P 1;* vend *Mg.*

25 *Tit. XVII. l. 1.* XVI *Til.* et eorum causis addunt *Mg, Mt, P 4, Til.*

Cap. 1. parati *corr.:* prati *Mg.* alteris *Mg.* || *cap. 2* Si] De *Mt.* suam *Ag, Ep, P 2-5, Vl;*
suos *sP;* sua *P 1.* suum voluerit] voluerit suum *Gw.* voluerint *sP.* vindicare *Ald, Gw, Jlz;*
vindere *sP.* vol *Mg.* || *cap. 3.* testes *sP.* habuerint *B.* aure *Ad.* || *cap. 4.* intus vel vitus *Vl.*

Tit. XVII. 5.	De discordia iudicum.	Ubi discordant iudices <i>Ad, Alt, B, Ch, J.</i> De discordatione iudicum <i>Mg, Mt.</i> Quod ibi nostri iudices discordant <i>Ald, Jlz, Gw.</i> <i>deest K.</i>	num. 4 <i>Ag, Gw, sP;</i> 21 <i>P 2;</i> 186 <i>Mg, Mt;</i> 223 <i>Ald;</i> 225 <i>Jlz;</i> 228 <i>Ad.</i>	caput <i>deest</i> <i>T 2 m. pr.;</i> <i>in margine</i> <i>T 2 m. rec.;</i> <i>cum cap. 4</i> <i>conj. Her.</i>	num. 186 <i>Mg, Mt;</i> 207 <i>T 2</i> <i>m. rec.;</i> 225 <i>Ald;</i> 226 <i>Ad;</i> <i>sine num. Alt,</i> 5 <i>Ch, Jlz, L, P 6.</i>
6.	Si plures fuerint testes.	De plurimis testibus <i>Mg, Mt.</i>	num. 5 <i>Ag, Gw, sP;</i> 22 <i>P 1;</i> 187 <i>Mg, Mt;</i> 224 <i>Ald;</i> 226 <i>Jlz;</i> 229 <i>Ad.</i>	initium <i>capitis deest</i> <i>T 2 m. pr.;</i> <i>cum cap. 5</i> <i>conj. Ag,</i> <i>Mt.</i>	num. 4 <i>Her;</i> 187 <i>Mg;</i> 10 208 <i>corr: 6</i> <i>T 2 m. rec.;</i> 226 <i>Ald;</i> 227 <i>Ad; sine</i> <i>num. Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6.</i>
Tit. XVIII. DE CAMPIONIBUS.					
<i>Index tituli deest G, K, W.</i>					
<i>Rubrica tituli deest Ald, Ch, Jlz, L.</i>					
<i>Titulum non distinguunt Ald, Ch, Jlz, L, P 6.</i>					
1.	Si unus ab altero fuerit interfectus.		num. 7 <i>Ch;</i> 188 <i>Mg, Mt;</i> 225 <i>Ald;</i> 227 <i>Jlz;</i> 230 <i>Ad.</i>		num. 7 <i>Gw;</i> 15 188 <i>Mg, Mt;</i> 227 <i>Ald;</i> 228 <i>Ad; sine</i> <i>num. Ag, Alt,</i> <i>Jlz, L, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
2.	Si servus fuerit.		num. 8 <i>Ch;</i> 189 <i>Mg, Mt;</i> 226 <i>Ald;</i> 228 <i>Jlz;</i> 231 <i>Ad.</i>		num. 8 <i>Gw;</i> 189 <i>Mg, Mt;</i> 228 <i>Ald;</i> 229 <i>Ad; sine</i> <i>num. Ag, Alt,</i> <i>Jlz, L, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
<i>In omnibus codd. exceptis Ch, J, T 1 sequitur c. XVI, 17.</i>					

Tit. XVII. Cap. 5. Ubi] si sibi *Alt*; ibi *Ad, Ch, J*; quod ibi] quod si *Jlz*. || cap. 6. fuerit *Ald*. testes *deest Gw*.

Tit XVIII. l. 11. XVII *Til*. camphonibus *Ag, Mg*; campionis *J*. testibus *P 1*. et eo- 20
rum causis *addunt Mg, Mt*; et causis quae ad eos pertinent *add. Til*.

Cap. 1. unus] bonus *Til*. fuerit interfectus] interfecti fuerit *Mg, Mt*. interfectus] interemp-
tus *B*. || cap. 2. servus fuerit] fuerit servus *Ald, Gw Jlz*

Tit. XIX.	DE MORTUIS ET EORUM CAUSIS.		Titulus deest B, Em, G, K, P5, Sich, Vl, W.	
	<i>Index tituli deest Bb, G, K, W.</i> <i>Titulum non distinguit Ch, P2.</i> <i>Rubrica tituli deest P2.</i>		<i>Sine distinctione cum titulo XVIII conj. Ch, P6.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad, Ag, Alt, Ch, L, P6.</i>	
8	1. Si quis mortuum ex monumento eiecerit.	Si quis mortuum li- berum de monumento excusserit <i>Mg, Mt.</i>	num.4 P2; 191Mg,Mt; 230 Jlz; 233 Ad; sine num. Ald.	num. 3 Ch; 91 Mg; 191Mt; 230 Ald; 231 Ad; sine num. Alt, Gw, Jlz, L, P6, T2 m. pr.
	2. Si in flumine proie- cerit.	Si aliquem occiderit furtivo modo <i>Mg, Mt.</i>	num.5 P2; 192Mg,Mt; 229 Ald; 231 Jlz; 234 Ad.	<i>In duo</i> <i>capita II.</i> <i>III. divi-</i> <i>sum Gw.</i> num. 4 Ch; 92 Mg; 192Mt; 231 Ald; 232 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.
10	3. Si servus fuerit.	Si servus taliter occi- sus fuerit <i>Mg, Mt.</i>	num.6 P2; 193Mg,Mt; 230 Ald; 232 Jlz; 235 Ad.	num. 5 Ch; 93 Mg; 193Mt; 232 Ald; 233 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.
	4. De vestitu mortu- orum.	Si vestimentum ipso- rum abstulit, qui hoc fecit <i>Mg, Mt.</i>	num.7 P2; 194Mg,Mt; 231 Ald; 233 Jlz; 236 Ad.	<i>cum cap.3</i> <i>conj. Alt.</i> num. 6 Ch; 94 Mg; 134Ad; 194 Mt; 233 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.
15	5. Si vulneraverit mor- tuum.	De membris ampu- tatis vel commaculatis <i>Mg, Mt.</i>	num. 4 <i>corr:5 Ep;</i> 8 P2; 195Mg,Mt; 232 Ald; 234 Jlz; 237 Ad.	<i>cum cap.4</i> <i>conj. Mg,</i> <i>Mt, P6.</i> num. 7 Ch; 234 Ald; 235 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.
	6. Si cadaver lederit.	<i>deest Mg, Mt.</i>	num. 5 <i>corr:6 Ep;</i> 9 P2; 233 Ald; 235 Jlz; 238 Ad.	num. 8 Ch; 95 Mg; 195Mt; 235 Ald; 236 Ad; sine num. Alt, Jlz, L, P6, T2 m. pr.

Tit. XIX. l. 1. XVIII Til. mortis Mg. causis] compositione Jlz.

Cap. 1. quis deest Ald, Ag, B, P1—5, Til. ex] e Ad; de Ch. eicerit P2, T1, V. || cap. 2. flumen Ald, Alt, Gw, Jlz; flumine Ad. proicerit Ep, P2, V. aliquis Mg. || cap. 3. serervus Alt. cap. 4. vestito P5; vestitum sP. mortui B. Si] De Mg. || cap. 5. vulneraverat sP. || cap. 6. cada- vera Vl. laederit vel lederit] leserit Ad, Ag, Ald, B, Ep, Gw, Jlz, sP; laeserit Til.

Tit. XIX.	7. Si humaverit mortuum.	De sepulcris mortuorum <i>Mg, Mt.</i>	num. 6 corr: 7 <i>Ep</i> ; 10 <i>P2</i> ; 196 <i>Mg, Mt</i> ; 234 <i>Ald</i> ; 236 <i>Jlz</i> . 239 <i>Ad.</i>	cum cap. 6 conj. <i>P6.</i>	num. 9 <i>Ch</i> ; 96 <i>Mg</i> ; 196 <i>Mt</i> ; 238 corr: 236 <i>Ald</i> ; 237 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz, L, P6</i> , <i>T2 m. pr.</i>
8.	Item ut supra.	De ligno super cadaver in sepulchro misso <i>Mg, Mt.</i>	num. 7 corr: 8 <i>Ep</i> ; 11 <i>P2</i> ; 197 <i>Mg, Mt</i> ; 235 <i>Ald</i> ; 237 <i>Jlz</i> ; 240 <i>Ad.</i>		num. 9 <i>Gw</i> ; 10 <i>Ch</i> ; 97 <i>Mg</i> ; 138 <i>Ad</i> ; ⁵ 197 <i>Mt</i> ; 238 corr: 237 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Jlz, L, P6</i> , <i>T2 m. pr.</i>
9.	De navibus.	deest <i>Ald.</i>	num. 8 corr: 9 <i>Ep</i> ; 12 <i>P2</i> ; 198 <i>Mg, Mt</i> ; 238 <i>Jlz</i> ; 241 <i>Ad.</i>	Hic titulum: de navibus distinguit <i>Her, T2.</i>	num. 10 <i>Gw</i> ; 11 <i>Ch</i> ; 43 <i>T2</i> <i>m. pr.</i> ; 98 <i>Mg</i> ; 198 <i>Mt</i> ; 237 <i>Ald</i> ; 239 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Jlz</i> , <i>L, P6.</i>
10.	Item ut supra.	deest <i>Ald, Mg, Mt.</i> hic explicit index in <i>P2.</i>	num. 13 <i>P2</i> ; 239 et 240 <i>Jlz</i> ; 242 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Ch.</i>	cum cap. 9 conj. <i>Her.</i> , <i>L, Mg, Mt</i> , <i>sP, T2.</i>	num. 11 <i>Gw</i> ; 12 <i>Ch</i> ; 239 <i>Ald</i> ; 240 <i>Ad</i> ; sine num <i>Alt</i> , <i>Jlz, P6.</i>
Tit. XX.	DE CANIBUS ET EORUM CONPOSITIONE CAPITULA NUMERO VIII.		In <i>T2</i> sequitur cap. <i>XVI, 1.</i>		
<i>Index tituli deest Bb, G, K, P2, W.</i>		Titulus deest <i>B, Em, G,</i> <i>K, P5, S, Vl, W.</i>			
<i>Titulum non distinguit Ag.</i>		Sine distinctione cum ti- tulo <i>XVIII conj. Alt, P6.</i>			
<i>Capita distinguunt Ad, Mg, Mt; in ceteris codicibus index capitum deest.</i>		Post cap. <i>XVI, 15 T2</i> <i>m pr.</i> ¹⁵			
1.	Si quis canem seu si- um furaverit <i>Mg, Mt.</i> Si quis canem seucem quod leithund dicitur <i>Ad.</i>		num. 199 <i>Mg, Mt</i> ; 243 <i>Ad.</i>	capita non distinguit <i>Her.</i>	num. 99 <i>Mg</i> ; 199 <i>Mt</i> ; 240 <i>Ald</i> ; 241 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Ad, Alt</i> , <i>Bb, Ch, Jlz</i> , ²⁰ <i>L, P6</i> , <i>T2 m. pr.</i>

Tit. XIX. Cap. 7. umaverit *P3*; humiliaverit *Ald*; humanaverit corr: humaverit *J.* sepulchris *Mg.* || cap. 8. item, idem. || cap. 9. canibus *Ald.* || cap. 10. item, idem.

Tit. XX. Rubrica tituli numero *X* antescipto *Alt*, num. *XI* antescipto quasi rubrica capituli *XI* tituli *XIX P1, sP*; *XI* corr: *I Ep*; *XIX Til.* CCXXXVI *Ald*; CCXXXX *Jlz.*

Tit. XX. l. 11. Capitula VIII de canibus et eorum conpositione *Ch.* cambiis *Vl.* et eorum ²⁵ conpositione desunt *Ag, B, Ep, P1, 3—5, sP, V, Vl, Til.* conpositione] conpositane *J*; causis *Mg, Mt.* cap, capitula] capituli *Ep*; capita *Ag*; deest *Alt, Mg, Mt, V.* num., numero] numerum *Ag*; deest *Ald, Ep, Gw, Jlz, Mg, Mt.* IX] VIII, *Ag, Ep, P1, 3, sP, V*; *X P4, Til*; XVIII *B*; deest *Mg, Mt.* et — VIII] quomodo componuntur *Ad.*

Tit. XX. 2.	Si seuce doctum furaverit <i>Mg, Mt.</i> Si autem seucem doctum quod triphund dicitur <i>Ad.</i>	num. 200 <i>Mg, Mt.</i> ; 244 <i>Ad.</i>	cum cap. 2 conj. <i>Ad.</i>	num. 100 <i>Mg</i> ; 200 <i>Mt</i> ; 241 <i>Ald</i> ; 242 <i>Ad</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
5				
3.	Si seuce investigatorem furaverit <i>Mg, Mt.</i> Qui in ligamine vestium (!) tenet <i>Ad.</i>	num. 201 <i>Mg, Mt.</i> ; 245 <i>Ad.</i>	cum cap. 2 conj. <i>Ad.</i>	num. 2 <i>sP</i> ; 101 <i>Mg</i> ; 201 <i>Mt</i> ; 242 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Ad, Alt,</i> <i>Ch, Jlz, L,</i> <i>P 6, T 2 m. pr.</i>
10	Si bibarhunt furaverit vel occiderit <i>Mg, Mt.</i> De his canibus quos piparhund vocant <i>Ad.</i>	num. 202 <i>Mg, Mt.</i> ; 247 <i>Ad.</i>		num. 102 <i>Mg</i> ; 142 <i>Ad</i> ; 202 <i>Mt</i> ; 243 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
				In <i>Ald, Jlz</i> sequitur caput 6.
5.	De canibus veltricus <i>Ad, Mg, Mt.</i>	num. 203 <i>Mg, Mt.</i> ; 248 <i>Ad.</i>	caput deest <i>L.</i>	num. 103 <i>Mg</i> ; 143 <i>Ad</i> ; 203 <i>Mt</i> ; 247 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
15				In <i>Ald, Jlz</i> post c. XX, 7. In <i>Ald</i> sequitur c. 9. In <i>Jlz</i> sequitur c. 8.
6.	De cane apud huicari <i>Mg, Mt.</i> De eo cane qui dicitur habehunt <i>Ad.</i>	num. 204 <i>Mg, Mt.</i> ; 249 <i>Ad.</i>	caput deest <i>L, Sich.</i>	num. 6 <i>J</i> ; 104 <i>Mg</i> ; 144 <i>Ad</i> ; 204 <i>Mt</i> ; 244 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Gw, Jlz, P 6,</i> <i>T 2 m. pr.</i>
				In <i>Ald, Jlz</i> post c. 4.
20	De canibus qui ursos vel bubalos capiunt <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ad.</i>	num. 205 <i>Mg, Mt.</i>	deest <i>L.</i>	num. 6 <i>Gw</i> ; 105 <i>Mg</i> ; 145 <i>Ad</i> ; 205 <i>Mt</i> ; 245 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>

Tit. XX. Cap. 2. doctum *Mg.* || cap. 4. piparhund corr.: piberhunt *Ad.* || cap. 5. veltricus *Mg.*
25 cap. 6. huicari *Mg.* || cap. 7. urso *Mt.* bubalus *Mg.*

Tit. XX. 8.	De cane pastorali <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . Qui vero pastorem qui lupum mordet <i>Ad</i> .	num. 206 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 250 <i>Ad</i> .	In <i>Jlz</i> post c. XX, 5.	num. 7 <i>Gw</i> ; 106 <i>Mg</i> ; 146 <i>Ad</i> ; 206 <i>Mt</i> ; 246 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P6</i> , <i>T2 m. pr.</i>
9.	De cane qui curtem defendit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . Si autem qui curtem domini sui defendit <i>Ad</i> .	num. 207 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 251 <i>Ad</i> .	In <i>Ald</i> post c. XX, 5.	num. 8 <i>Gw</i> ; 5 107 <i>Mg</i> ; 147 <i>Ad</i> ; 207 <i>Mt</i> ; 248 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P6</i> , <i>T2 m. pr.</i>
10.	De cane occiso, si per vestimentum aut per membrum aliquem ad- prehenderit <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . <i>deest Ad</i> .	num. 208 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	caput <i>deest</i> <i>Sich</i> ; hic caput di- stinguit <i>L</i> , <i>Mg</i> , <i>Mt</i> , <i>P1,3,4,6</i> ; cum cap. 9 conj. <i>ceteri</i> .	num. 10 <i>P1, 3, 4</i> ; 10 108 <i>Mg</i> ; 208 <i>Mt</i> ; sine num. <i>ceteri</i> .
Tit. XXI.	DE ACCIPITRIBUS VEL AVIBUS CAPITULA VI. <i>Index tituli deest Bb, G, K, P2, W.</i> <i>Capita distinguunt Ad, Mg, Mt; in ceteris codicibus index capitulum deest.</i>		<i>Titulus deest B, Em, G, K, P5, S, VI, W.</i> <i>Titulum non distinguit 15 P6.</i> <i>Rubrica tituli deest Ad, Ag, Alt, L, Mg, P6.</i>	
1.	De accipitre crano- chari occiso <i>Mg</i> , <i>Mt</i> . Si quis accipitrem occidit, quem chrano- chari vocant <i>Ad</i> .	num. 119 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 252 <i>Ad</i> .	capita non distinguit <i>Her</i> .	num. 109 <i>Mg</i> ; 148 <i>Ad</i> ; 209 <i>Mt</i> ; 20 249 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>P6</i> , <i>T2 m. pr.</i>
2.	De eo qui dicitur canspuh <i>Ad</i> . De gransfu accipitre occiso <i>Mg</i> , <i>Mt</i> .	num. 210 <i>Mg</i> , <i>Mt</i> ; 253 <i>Ald</i> .	caput <i>deest</i> <i>Her</i> , <i>P6</i> .	num. 110 <i>Mg</i> ; 149 <i>Ad</i> ; 210 <i>Mt</i> ; 250 <i>Ald</i> ; sine 25 num. <i>Alt</i> , <i>Ch</i> , <i>Jlz</i> , <i>L</i> , <i>T2 m. pr.</i>

Tit. XX. Cap. 10. adprehendit corr: adprehenderit Mg. aliqd Mg.

Tit. XXI. Rubrica tituli numero XII antescipto quasi rubrica capituli XII tituli XIX P1, sP; XI Alt; XX Tit.

*Tit. XXI. l. 14. capitula VI de accipitribus vel avibus Ch. acceptoribus Mg, sP; accipitris 30
Ald, Jlz. avibus] animalibus Ag, sP; volucris Ad. vel avibus capitula VI desunt Mg, Mt. capi-
tula VI desunt Ad, B, Ep. cap, capitula] capita Ag; capitulo V. numero P4; deest B; capitula
numero T1. VI] V Ald, Gw, Jlz.*

Cap. 1. accipitrem Mg. chranochario Mt.

Tit. XXI. 3.	Illum qui dicitur anothapuh <i>Ad.</i> De manuphu occiso <i>Mg, Mt.</i>	num. 211 <i>Mg, Mt.</i> ; 254 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich; cum</i> cap. 2 conj. L, T 2.	num. 2 <i>Her</i> ; 4 <i>P 2</i> ; 111 <i>Mg</i> ; 211 <i>Mt</i> ; 251 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Ad, Alt,</i> <i>Ch, Jlz, P 1, 6.</i>
5 4.	De sparwariis <i>Ad.</i> De sperariis simili subiaceat sententia <i>Mg,</i> <i>Mt.</i>	num. 212 <i>Mg, Mt.</i> ; 255 <i>Ad.</i>	<i>hoc loco et</i> <i>in fine tex-</i> <i>tus legis</i> <i>Gw.</i>	num. 3 <i>P 1</i> , T 2 <i>m rec.</i> ; 4 et 112 <i>Mg</i> ; 150 <i>Ad</i> ; 212 <i>Mt</i> ; 252 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6,</i> T 2 <i>m. pr.</i>
10 5.	De silvaticis avibus quos per documenta hu- mana dom. <i>Ad.</i> <i>deest Mg, Mt.</i>	num. 256 <i>Ad.</i>	<i>In Ad post</i> <i>c. 6; cum</i> cap. 4 conj. <i>Ald.</i>	num. 4 <i>P 1</i> ; 113 <i>Mg</i> ; 152 <i>Ad</i> ; 213 <i>Mt</i> ; sine num. <i>Ald, Alt,</i> <i>Ch, Jlz, L, P 6,</i> T 2 <i>m. pr.</i>
15 6.	Si furtim ablati fue- rint <i>Mg, Mt.</i> Si vero furto ablati fuerint <i>Ad.</i>	num. 213 <i>Mg, Mt.</i> ; 257 <i>Ad.</i>	<i>In Ad post</i> <i>c. 4.</i>	num. 5 <i>P 1</i> , T 2 <i>m. rec.</i> ; 114 <i>Mg</i> ; 151 <i>Ad</i> ; 214 <i>Mt</i> ; 253 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, P 6,</i> T 2 <i>m. pr.</i>
	De aliis domesticis avibus <i>Mg, Mt.</i> <i>deest Ad.</i>	num. 214 <i>Mg, Mt.</i>		

20 Tit. XXI. Cap. 4. similiter *Mt.* sententiam *Mt.* || cap. 5. anibus *Ad.* || cap. 6. furtum *Mt.*

Tit.
XXII.DE POMARIIS ET NEMORIBUS ATQUE
APIBUS CAPITULA XI.*Index tituli deest Bb, G, K, P 2, W.**Capita distinguunt Ad, Mg, Mt; in ceteris
codicibus index capitulum deest.*

1.

Si quis alienum po-
merium exfoderint *Ad.*num.
215Mg,Mt;
258 Ad.De arboribus per in-
vidiam excisis *Mg, Mt.**Titulus deest B, Em, G,
K, P 5, S, VI, W.**In tres titulos divisus
T 2, Her.**Rubrica tituli deest Ad,
Alt, L.* 5

<i>secunda pars capitis deest Sich.</i>	<i>num. 115 Mg; 153 Ad; 215 Mt; 254 Ald, Jlz; sine num. Alt, L, P 6.</i>

*In Alt sequitur cap.
IX, 12.**Hic titulum XLVIII.
De nemore distinguit T 2.**Hic titulum De nemo-
ribus distinguit Her.*

2.

Si quis aliena memo-
ria reciderit *Ad.*num.
216Mg,Mt;
259 Ad.De eo qui alienam
rem circa preciderit *Mg,
Mt.*

<i>caput deest Sich.</i>	<i>num. 116 Mg; 10 154 Ad; 216 Mt; 255 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6, T 2 m. pr.</i>

3.

Et si ad numerum VI
per singul rest. *Ad.*num.
217Mg,Mt;
260 Ad.De arborum numero-
sitate *Mg, Mt.*

<i>cum cap. 2 conj. T 2, Her; pars prior cum cap. 2 conj. sed infra novum ca- put distin- gunt Ag, Mg,Mt,sP; caput deest Sich.</i>	<i>num. 3 sP, 15 Ag; 117 Mg; 155 Ad; 217 Mt; 256 Ald; sine num. Alt, Jlz, L, P 6, T 2 m. pr.</i>

*Hic titulum: L De favis
distinguit T 2.*

Tit. XXII. l. 1. Rubrica tituli numero XIII antescipto quasi rubrica capituli XIII tituli XIX Ep, P 1, sP; in B rubrica anteriori avibus moribus atque etc. commiscetur. Tit. XXII] XXI Tit. 20 capitula XI de pomariis et nemoribus atque apibus Ch. pomeriis Ad, J, T 1, Alt; pomaribus sP, VI; de pomariis et desunt B. nemoribus] moribus B; nemo Ep; nemoriis P 1. capitula XI] et eorum compositionibus Mg, Mt. atque apibus] et apibus Gw; apibus et avibus Ald; apibus atque avibus Jlz; adque apibus sP; desunt Ch. atque — XI desunt Ep. cap, capitula] capituli Ch; capita Ag; numero P 4. capitula numero T 1. capitula XI desunt Ad. XI] VI VI. 25

Cap. 1. excussis Mg. || cap. 2. rem] nem Mg. || cap. 3. numerositatem Mt.

Tit. XXI. 4.	De conpositione arborum usque ad XVIII solidos <i>Mg, Mt.</i>	num. 218 <i>Mg, Mt;</i> 261 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Alt.</i>	num. 5 <i>Gw;</i> 118 <i>Mg;</i> 218 <i>Mt;</i> 257 <i>Ald;</i> sine num. <i>Jlz, L,</i> <i>P 6.</i>
5	De favis ver tremis et simile restituē <i>Ad.</i>			<i>Hic titulum De silvis distinguit T 2.</i>
5.	Si malum vel pirum vel cetera huius modi <i>Ad.</i>	num. 219 <i>Mg, Mt;</i> 262 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich; cum</i> <i>cap. 4 conj.</i> <i>Her.</i>	num. 4 <i>T 2 m. rec.;</i> 6 <i>Gw;</i> 119 <i>Mg;</i> 157 <i>Ad;</i> 219 <i>Mt;</i> 258 <i>Ald;</i> sine num. <i>Alt, Jlz,</i> <i>L, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
10	De melo vel piro et cetera <i>Mg, Mt.</i>			
6.	Si duo deminutis silvis de luco vel cet. <i>Ad.</i> De diminutis silvis, si aliquis capellaverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 220 <i>Mg, Mt;</i> 263 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 5 <i>T 2 m. rec.;</i> 120 <i>Mg;</i> 158 <i>Ad;</i> 220 <i>Mt;</i> 259 <i>Ald;</i> sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Gw, Jlz, L,</i> <i>P 6, T 2 m. pr.</i>
15				
7.	Si amplius fuerit numerus vegetarum <i>Ad.</i> Si post compositionem capellaverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 221 <i>Mg, Mt;</i> 264 <i>Ad.</i>	cap. deest <i>Alt, Sich;</i> <i>cum cap. 6</i> <i>conj. L, P 6;</i> <i>pars prima cum</i> <i>cap. 6 conj.</i> <i>Mg, Mt at</i> <i>infra cap.</i> 121 <i>distin-</i> <i>guitur Mg;</i> <i>in duo ca-</i> <i>pita 6. 7 di-</i> <i>visum T 2</i> <i>m. rec.</i>	num. 6 et 7 <i>T 2</i> <i>m. rec.;</i> 7 <i>Gw;</i> 121 <i>Mg;</i> 159 <i>Ad;</i> 260 <i>Ald;</i> sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, Mt,</i> <i>P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
20				
8.	Si apes id est examen <i>Ad.</i> Si aliquis suas apes in silvam alterius scierit <i>Mg, Mt.</i>	num. 222 <i>Mg, Mt;</i> 265 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Sich.</i>	num. 1 <i>T 2 m. rec.;</i> 122 <i>Mg;</i> 160 <i>Ad;</i> 261 <i>Ald;</i> sine num. <i>Ald, Alt,</i> <i>Ch, Jlz, L,</i> <i>Mt, P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
25				

Tit. XXII. Cap. 4. ad] a *Mg.* decem et octo *Mt.* || *cap. 5.* cetero *Mt.* || *cap. 7.* Si] de *Mt.*
cap. 8. aliquas *Mt.* scierit] secutus fuerit *Mg.*

Tit. XXII.				
9.	Si autem in capturam quos ad capiendos apes <i>Ad.</i> Si in alterius vasculum apes intraverit <i>Mg, Mt.</i>	num. 223 <i>Mg, Mt.</i> ; 266 <i>Ad.</i>	cum cap. 8 conj. <i>L.</i> ; caput deest <i>Sich.</i>	num. 2 <i>Gw,</i> <i>T 2 m. rec.,</i> <i>Her</i> ; 123 <i>Mg</i> ; 161 <i>Ad</i> ; 262 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> ⁵ <i>Jlz, L, Mt,</i> <i>P 6, T 2</i> <i>m. pr.</i>
10.	Si autem dominum arboris vel vasculi interept. <i>Ad.</i> De variis causis apium et ut nullus de alterius silva eas tollere presumat <i>Mg, Mt.</i>	num. 224 <i>Mg, Mt.</i> ; 267 <i>Ad.</i>	cum cap. 9 conj. <i>Ad,</i> <i>L, Mt</i> ; caput deest <i>Sich.</i>	num. 3 <i>Gw,</i> <i>T 2 m. rec.,</i> <i>Her</i> ; 124 <i>Mg</i> ; 263 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Ad, Alt,</i> ¹⁰ <i>Ch, Jlz, L,</i> <i>Mt, P 6, V.</i>
11.	Pari modo de avibus sententia subiacent <i>Ad.</i> <i>deest Mg, Mt.</i>	num. 268 <i>Ad.</i>	caput deest <i>Alt, Sich</i> ; cum cap. 10 conj. <i>Mg,</i> <i>Mt,</i> [<i>Ag, Ad</i>].	num. 4 <i>Gw,</i> <i>T 2 m. rec.</i> ; ¹⁵ 162 <i>Ad</i> ; 264 <i>Ald</i> ; sine num. <i>Alt, Ch,</i> <i>Jlz, L, Mg,</i> <i>Mt, P 6.</i>
	Explicit capitula.			

Tit. XXII. Cap. 10. silvas *Mg.* || Explicit capitula *Ag, K, Mg, Mt, P 4, sP*; in cett. desunt. expliciant *P 4*; expliciunt *K.* cap. capitula. In *P 3* sequitur rubrica tituli *I* (infra p. 267, l. 3—5); in *B, Bb, P 1* sequitur prologus legis (supra p. 196 sqq.).

20

DE PORCIS CAPITULUM I.

Haec rubrica hoc loco exstat Alt, Ch, J, T 1 [sine numero]. Cf. supra p. 216 c. 26,
ubi linea 27—28 corrigendae sunt: *Ch* pro *Bb* et *T 1* pro *P 1, 2.*
porcus *J.* cap. capitulum] capituli *Ch.*

CAPITULA II DE SERVO FISCALINO.

Haec rubrica hoc loco exstat Ch [sine numero].

25

II. INDEX CODICIS K¹.

Hoc decretum apud regem et principes eius et apud cunctum populum Christianum qui infra regnum Mervungorum consistunt.

INCIPIUNT CAPITULA.

		<i>haec editio</i>
5	I, 1. Ut si quis liber Baiuvarius vel quicumque alodem suam ad ecclesiam vel quaecumque rem donare voluerit, liberam habeat potestatem.	I, 1.
	2. De his qui contra legem ecclesiam fraudare voluerint.	2.
	3. De furtis ecclesiae quomodo componantur.	3.
10	4. De his qui servum ecclesiae ad fugiendum suaserint.	4.
	5. De his qui servum ecclesiae sine mortali crimine interimerint.	5.
	6. De his qui res ecclesiae igne cremaverint.	6.
	7. De his qui rei sunt et confugium fecerint ad ecclesiam.	7.
	8. De compositione ministrorum ecclesiae, quomodo componantur.	8.
15	9. De presbiteris vel diaconibus, quomodo componantur.	9.
	10. De solis episcopis et illorum interfectione.	10.
	11. De sanctimonialibus vel Deo dicatis.	11.
	12. De presbiteris et diaconibus, ut minime habitent cum mulieribus.	12.
20	13. De colonis vel servis ecclesiae qualiter serviant.	13.

II. De vitiatis animalibus.

	1. Si laesum recipere noluerit.	XIII ² , 7.
	2. Si oculum alterius animalis excusserit.	8.
	3. Si bovi cornum.	9.
25	4. Si vaccae.	10.
	5. Si caudam amputaverit.	11.
	6. De mediocribus.	12.
	7. De deterioribus.	13.
	8. De vaccae huiusmodi laesione.	14.
30	9. De iniuste usis animalibus.	15.
	10. Item ut supra, si contumaciter perpetratur.	16.
	11. Ut minime praesumat alienum.	} 17.
	12. Animal occidere.	}

1) *Hic index non concordat cum ordine capitum textus eiusdem codicis.* 2) *Hic titulus*
 35 *in textu codicis K deest.*

III. De commendatis et domorum custodia.		<i>haec editio</i>
1. De custodia.		XV ¹ , 1.
2. Si aurum furaverit.		2.
3. De incendio huiusmodi.		3.
4. De commendata et furata.		4. 5
5. De tempore statuto.		5.
6. De re in contentione posita.		6.
7. De viduis.		7.
8. De secundis nuptiis.		8.
9. De divisione inter fratres.		9. 10
10. De eo qui sine liberis moritur.		10.
IV. De venditionibus.		
1. Si res alienas vendiderit.		XVI ¹ , 1.
2. Si quis possessionem vendiderit.		2.
3. Si a servo alieno conparaverit.		3. 15
4. De contentione venditae rei.		4.
5. Si ingenuum hominem vendiderit.		5.
6. Si servum proprium.		6.
7. Si servus de suo fuerit redemptus.		7.
8. De commutatione.		8. 20
9. De venditionis forma.		9.
10. De arris.		10.
11. De firmatione.		11.
12. Item ut supra.		12.
13. Item ut supra.		13. 25
14. Simili modo.		14.
15. Ut per cartam firmentur aut testes.		15.
16. De pactis vel placitis.		16.
V. De testibus adhibendis.		
1. De testibus.		XVII ¹ , 1. 30
2. Si suum voluerit vindicare.		2.
3. Si testem habuerit per aurem tractum.		3.
4. Si victus fuerit.		4.
5. Si cum uxore alterius quis concubuerit.		VIII, 1.
6. De servis qui hoc commiserint.		2. 35
7. Si propter libidinem manus iniecerit.		3.
8. Si indumenta super genucla elevaverit.		4.
9. De discriminibus reiectis.		5.
10. De raptu virginum.		6.
11. Si quis viduam rapuerit.		7. 40
12. De fornicatione cum libera.		8.
13. Si servus cum libera fornicaverit.		9.
14. Si cum libera manu missa fornicaverit.		10.
15. Si cum virgine quae per manum libera missa est.		11.
16. Si cum ancilla alterius.		12. 45
17. Si cum ancilla virgine.		13.

1) *Hic titulus in textu codicis K deest.*

		<i>haec editio</i>
	18. Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.	VIII, 14.
	19. Si desponsatam non acceperit.	15.
	20. Si alterius sponsam rapuerit.	16.
	21. Si promissione feminam fraudaverit.	17.
5	22. De avorso per potionem facto.	18.
	23. Vario modo dicit de avorso.	19.
	24. De conpositione avorsi perpetrati.	20.
	25. De diuturna dolore parentum.	21.
	26. De debilitate avorsi.	22.
10	27. De avorso ancillae ut supra.	23.

VI. De furtu.

	1. Si liber furtum fecerit.	VIII, 1.
	2. Si in ecclesia furaverit.	2.
	3. Si maiorem pecuniam furaverit.	3.
15	4. Si liberum hominem furaverit.	4.
	5. Fur nocturno tempore captus in furto.	6.
	6. Si alienum servum furtum suaserit.	7.
	7. Si nesciens a fure aliquid comparaverit.	8.
	8. Si aurum vel species reliquas.	9.
20	9. Si occulte alienum animal interfecerit.	10.
	10. Si casu occiderit alienum animal.	11.
	11. De tintinnabulo.	12.
	12. De orto.	13.
	13. De furtiva re comparata.	14.
25	14. Idem ut supra.	15.
	15. De custodia furtivae rei.	16.
	16. De conpositione a latrone accepta.	17.
	17. Ut sacramenta non cito fiant.	18.
	18. De falsa suggestione.	19.
30	19. De accusatione servi alterius.	20.

VII. De incendio domorum.

	1. De inmissione ignis per noctem.	X, 1.
	2. De scoria liberi.	2.

VIII. De minore incendio.

35	1. De culminum eiectioe aedificiorum.	X, 3.
	2. De igne immisso et extincto.	4.
	3. De dissipatione domi.	5.
	4. De culmine.	6.
	5. De columna culminis.	7.
40	6. De angulari columna interioris.	8.
	7. De ceteris huius ordinis columnis.	9.
	8. De exterioris ordinis angulari columna.	10.
	9. De ceteris huius ordinis columnis.	11.
	10. De trabibus.	12.
45	11. De spangis quae parietes continent.	13.
	12. De ceteris aedificii sumptibus.	14.
	13. De curtis dissipatione.	15.

	<i>haec editio</i>
14. De exteriore sepe.	X, 16.
15. De superiori pertica.	17.
16. De signis ob defensionem positis.	18.
17. De via publica.	19.
18. De convicinale.	20. 5
19. De semita.	21.
20. De fonte.	22.
21. Item ut supra.	23.

VIII. De violentia.

1. De curte.	XI, 1. 10
2. De domo.	2.
3. Ut supra.	3.
4. Simili modo.	4.
5. De limitibus.	XII, 1.
6. Si servus hoc fecerit.	2. 15
7. Si casu.	3.
8. De contentione terminorum.	4.
9. De novo termino prohibendo.	5.
10. Si liber hoc fecerit.	6.
11. Si servus.	7. 20
12. De signa non evidentia.	8.
13. De iacentibus columnis.	9 ¹ .
14. De ceteris huiusmodi.	10 ² .
15. De materiis non elevatis.	11 ² .

X. De pignoribus.

1. Ut minime liceat pignorare.	XIII ² , 1. 25
2. De eo qui non vult iusticiam facere.	2.
3. Si contra legem pignoraverit.	3.
4. Si porcos in pignus tulerit.	4.
5. Si oves tulerit in pignus.	5. 30
6. Si messem aut prata araverit.	6.
7. Si messem maturam furaverit.	7.
8. Si alterius initiaverit messem.	8.
9. Si servum ad fugiendum suaserit.	9.

XI. De vitiatis animalibus.

1. De animalibus vitiosis.	XIII ² , 1. 35
2. Qui ea in sepem compellerit.	2.
3. Si dominus sepis hoc fecerit.	3.
4. Statim si mortua non fuerit.	4.
5. Si confessus est, recipiat eum.	5. 40
6. De restituendis animalibus.	6.

Expliciunt capitula.

1) *Textus codicis in hoc capite explicit, cetera desunt. textu codicis K desunt.*

2) *Haec capita vel tituli in*

III. INDEX¹ CODICIS T2.

		<i>haec editio</i>
	I. Si quis liber persona res suas dederit ad ecclesiam.	I, 1.
	II. Si quis culpabilis ad ecclesiam confugerit.	7.
	III. De ministris ecclesie, quomodo compon.	8.
5	IIII. De presbiteris vel diaconis, quomodo compon.	9.
	V. De episcopo quem constituit rex, quomodo compon.	10.
	VI. De sanctemoniale, hoc est Deo dicata, quomodo compon.	11.
	VII. De presbiteris et diaconis et de ecclesiae ministris, ut nullus secum habeat mulierem extraneam in domo.	12.
10	VIII. De colonis servis ecclesiis qualiter serviant.	13.
	VIIII. De ducibus causis qui ad eum pertingunt.	II.
	X. Ut placita fiant per calendas.	II, 14.
	XI. De geneloia qui vocantur hosi droza fagana hahilinga enidn.	III.
	XII. De liberis, quomodo compon.	IV.
15	XIII. De peregrinis transeuntis viam.	IV, 31.
	XIIII. De servis qui liberum vendiderit vel furaverit.	IX, 5.
	XV. De his qui per manum dimissi sunt liberi, quod frilaz vocant.	V.
	XVI. De servis, quomodo compon.	VI.
	XVII. De uxoribus vel sponsas, quomodo compon.	VIII.
20	XVIII. De furtu.	IX.
	XVIIII. Ut sacramenta non cito fiant.	IX, 18.
	XX. De falsa suggestione.	19.
	XXI. De fontis inmunditie.	X, 22.
	XXII. De vinditionibus.	XVI.
25	XXIII. De eo qui arras dederit.	XVI, 10.
	XXIIII. De pignis.	XIII.
	XXV. De violentio.	XI.
	XXVI. De messe vel pratum.	6.
	XXVII. De eo qui parentem suum occisum vindicat.	IV, 29.
30	XXVIII. De testibus.	XVII.
	XXVIIII. De via publica et de semitis vicinalis.	X, 19.
	XXX. De nuptiis inlicitis.	VII.
	XXXI. De operibus in die dominico.	VII, 4.
	XXXII. De eo qui alienum animal occidit.	XIV, 17.
35	XXXIII. [D]e commendatis vel commodatis.	XV, 1 sqq.
	XXXIIII. De viduis qui post mortem mariti permaneat.	17.
	XXXV. De hereditate fratris.	8.

1) Non concordat cum ordine capitum textus huius codicis.

	<i>haec editio</i>
XXXVI. De eo muliere qui sine filios et filias mortua est.	XV, 10.
XXXVII. Ut nullum liberum liceat inservire sine mortali crimine.	VII, 5.
XXXVIII. De pacta vel placita.	XVI, 16.
XXXVIII. De incendia domorum et minimis edificiis.	X.
XL. De vitiatis animalibus, quomodo compon.	XIV. 5
XLI. De campionibus qui ad eos pertingunt.	XVIII.
XLII. De his qui propriam alodem vendunt.	XVI, 17.
XLIII. De mortuis et eorum compositione.	XIX.
XLIII. De navi alterius qui tuler.	9.
XLV. De canibus et eorum compositione.	XX. 10
XLVI. De accipitribus et aliis avibus.	XXI.
XLVII. De pomariis et eorum compositione.	XXII, 1.
De orto.	IX, 13.
XLVIII. De nemora.	XXII, 2.
L. De favis.	4. 15
LI. De milum vel pirum.	5.
LII. De apibus.	8.
LIII. De terminis ruptis.	XII.
LIII. De conmarchanis.	XII, 4.

INCIPIIT LEX BAIWARIORUM.

[TITULUS I.]

HOC DECRETUM EST APUD REGEM ET PRINCIPES EIUS
ET APUD CUNCTUM POPULUM CHRISTIANUM, QUI INFRA REGNUM
MERUUUNGORUM CONSISTUNT¹.

Inscriptio e codd. Ag, Her, Mg, Mt, K, P2—6, Sich, Til, V, Vl; deest cett., in P3 inscriptio sequitur rubricam tituli I. || l. 1. i. l. Baiuvariorum Ag; i. l. Baioariorum Mg, Mt; incipit textum eiusdem legis Baiuvariorum sP; incipit liber legis Baiuvariorum K; incipit pactum Bawarorum Ald; in nomine domini incipit lex Baiuvariorum Her; lex Baiuvariorum Til; Leges baioariorum latae a Theoderico rege Francorum Sich.

Numeri titulorum omnes desunt in omnibus codicibus exceptis Her, Til.

Titulus I: Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, Mg, Mt, P1—6, sP, Sich, T1, 2, Til, V; capp. 1—6 (initium) Vl; capp. 2 sqq. G; capp. 1—3 (p. 271, l. 4) S; cap. 1 (p. 269, l. 3) cap. 4 (p. 272, l. 9) Em; capp. 6 sqq. W.

Rubrica tituli deest Mg, Mt, sP, Sich, T2; indici praeposita et prologo adiuncta (cf. p. 203, l. 29) Ag, Bb, G, (K), P1, 2, 4, V, Vl; in Her, Til fini legis Alamannorum adiuncta; in P3 ante inscriptionem in fine indicis (cf. p. 260, l. 18 et supra l. 6. 7); hoc loco cett.

Tit. I. inscribunt: De rebus ecclesiae non alienandis Sich; De ecclesiasticis rebus, de libris legis institutionum, quae ad clerum pertinent seu ecclesiarum iure Til. || l. 3. hoc deest L, P6, Vl. decretum est Ag, B, G, Her, Mt, P1, 2, sP, Sich, T2 m. rec., V, Vl; decreto Bos, S; decretum cett. aput Alt, L. [. . .]m Ep.² reges Ald, G, Gw, Jlz, P3. principibus Ald, Alt, Ep, L, H, J, P4, 6; principem Vl. eius deest G. || l. 4. et deest P6. aput Ep, L, P6; deest G. cunctum populum christianum Ad, Ag, B, Ch, G, Gw, H, Her, K, Mt, P1—4, sP, Sich, Til, V, Vl (cunctum corr. e cunctumque) T1; cunctum populum christianorum Ald, Jlz; cunctos populos christianos Bb; cuncto populo christiano continetur Ep; cuncto populo christiano cett. qui] que L. || l. 5. Meruungorum consistunt desunt Vl. Meruungorum Alt, P1—3, V; Meruuingorum Gw; Meruungorum Ag, Bos, H, J, K, P4; mini (? corr.) Meruuingorum Ald; Meruuingorum Ad, Ep, Jlz, T1; Meruungo Bb; Meruengorum B; Mervingorum S; Meruuogorum G; numerum . . . quorum L (. . . literae erasae); eorum quorum P6; deest Ch; Meruuingi dicti reges Francorum uti iam cesares a Meroveo, qui primus Francos trans Rhenum traduxit in Romanum imperium et Galliam. Eius arx in Turingia extat proxime Hermesphorth merwespurg glossa saec. XV T1. consistunt deest G; insistunt Bb; consistant L; sunt Ch; consistunt, oportet ut hanc legem sequantur Ep.

1) De hoc titulo et titulo II cf. P. Roth, 'Zur Geschichte des bairischen Volksrechts' p. 9; G. Waitz, 'Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften' 1869, nr. 8, p. 119 sqq.; H. Brunner, 'Über ein verschollenes merowingisches Königsgesetz des 7. Jahrhunderts, Sitzungs-Berichte der kgl. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin' 1901, p. 932 sq., qui titulum I et II et rubricam tituli primi ex vetere lege regum aevi Merovingici sumptam esse docuit; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 608 sqq. 2) Cf. supra p. 186, l. 12 sq.

I. [Ut si quis liber Baiuarius vel quicumque alodem suam ad ecclesiam vel quamcumque rem donare voluerit, liberam habeat potestatem.]

cf. *L. Alam.*
I, 1.

Ut si quis liber persona¹ voluerit et dederit res suas ad ecclesiam pro redemptione animae suae, licentiam habeat de portione sua, postquam cum filiis suis partivit². 5 Nullus eum prohibeat; non rex, non dux nec ulla persona habeat potestatem prohibendi ei³.

Et quicquid donaverit, villas terram mancipia vel aliquam pecuniam, omnia quaecumque donaverit pro redemptione animae suae, hoc per epistolam⁴ confirmet

L. Alam. I, 1. Ut si quis liber res suas vel semet ipsum ad ecclesiam tradere voluerit, 10 nullus habeat licentiam contradicere ei non dux non comes nec ulla persona, sed spontanea voluntate liceat christiano homini Deo servire et de propriis rebus suis semet ipsum redimere. Et qui voluerit hoc facere per cartam de rebus suis ad ecclesiam ubi dare voluerit, firmitatem

*Cap. I deest G, W; initium — p. 269, l. 3 deest Em. || l. 1. I deest Ald, Alt, Bos, Gw, J, Jlz, L, Mt, P1—4, 6, S, Sich, T2 m. pr.; capitulum primum Bb; primum capitulum Ad; cap. I Ch; Tit. I Her. 15 Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. Ut — potestatem] de donationibus ecclesiasticis Her. Ut] et P6. quis liber] quislibet P6. bacuarius L; baiuarius Til; bauuarius P6. quicumque L. suam Til; suum cett. || l. 2. quamcumque Til, quocumque P6, quacumque cett. || l. 4. Textum capituli I cum rubrica tituli I conj. Ald, Gw, Jlz. Ut] deest B, L, P6, Sich; etsi Bos; et S; . . t Alt. quis] qua Sich, T2 (m. rec.). liber deest P2; liver sP; libera Ep, Sich; m. rec. addit supra lineam ex sua T1; liber baiouariorum 20 Mg, Mt, corr: baioariorum Mt. persona deest Bb; homo Ald, Gw, Jlz; personam sP. voluerit] voluauerit L; supra lineam addit: dare T1. voluerit et — ecclesiam oblitteravit T2 (m. rec.). voluerit et desunt Sich. ut et, (ut erasum) L. dederit] dedederit Ch; dederit se vel res suas (cf. *L. Alam.*; supra l. 10) Ald, Gw, Jlz. ad deest Ald. ecclesie sP. redemptione vel redemptione] redemptionem Ep, L, sP; redemptione corr. L; redeptione Ald; demptione Mg. || l. 5. animae suae 25 desunt Ep; suae animae P2. licentiam — sua desunt Sich. de portione sua] desunt Ad; cum portione sua Ald, Gw, Jlz; ex p. s. Ep; et p. s. H, S; et portionem suam P6; de portionem suam Ag, Mg, Mt. postquam — partivit m. rec. T1. posquam P6; posteaquam Sich. cum deest P6, S. suis deest Ad, Bb, Ep, P1. partivit] m. rec. supra lineam L; corr: partitus est T2 (m. rec.); partita est Sich; partitur Ald, Ch, Ep, H, Gw, Jlz. || l. 6. nullus] . . ullus (lit. initialis deest) Ald. eam 30 L, sP, Sich; enim Ald. proibeat P3. nec rex S. non dux desunt J; nec dux S. nec nulla S, P6; neque ulla Mg, Mt; neque ulla alia Sich. abeat sP. || l. 7. ei Ag, Alt, B, Ep, H, J, K, Mg, Mt, P1—3, Sich, S, T1, 2 m. prima, Til, V, Vl; deest L, P6; eam Sich; eum cett.*

l. 8. et quicquid sP; quicumque et quicquid Her; eum quicquid Bos; et quitquit Ch. villam P6; illa Vl. terra Ald, Ep, H, J, L, Mg, S, T2 (m. pr.); terras Bb, sP; terram vel Her. aliqua 35 Alt, H, J, L, Mg, P6, S, T2 (m. prima); alia Ep, sP; aliam Ald, Bb, Bos, Ch; deest Sich. pecunia Alt, Ep, H, J, L, Mg, P6, sP, S, T2 (m. prima); peccuniam Bb. || l. 9. pro deest Bb. redemptionem Ald, Ep, J; redemptione vel redemptione cett. animae suae hoc desunt Sich. hoc] haec Gw; ut sP. epistolam Alt, J, P3, V.

1) Cf. *Decreta Dingolfingensia* (infra nr. III) c. 6. 2) Cf. *l. Visig. IV, 5, 1. 2*; *l. Burg. I* 40 § 1; 24 § 5; 51 § 1; *l. Thuring. 54*; *l. Alam. I, 1*; *l. Sax. 62. 64.* — Cf. e. g. *Trad. Frising. (ed. Th. Bitterauf) nr. 143*: postquam partivi cum filio meo. — *De his institutionibus iuris, quae dicuntur 'Warterecht' et 'Freiteilsrecht'*, cf. J. Ficker, 'Untersuchungen zur Erbenfolge' I, 253, 271 sqq.; V, 1, 164 sqq.; S. Adler, 'Über das Erbenwartrecht' p. 1, 29 sqq.; idem, 'Güterrecht und Abschichtungsrecht in den ältesten bayerischen Rechtsquellen'; A. Heusler, 45 'Institutionen des deutschen Privatrechts' I, 227 sq., II, 54 sq.; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 281 sq.; 'Beiträge zur Geschichte des Wartrechtes' in 'Festgabe für Dernburg, überreicht von der Juristenfakultät der Universität Berlin' p. 39 sqq. 3) Cf. etiam *Decreta Dingolfingensia* (infra nr. III) c. 6. 4) In lege Baiuvariorum adhibetur terminus baiuvaricus 'epistola', non alamannicus 'carta', cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 458, n. 19. 50

propria manu sua¹ ipse et testes adhibeat VI vel amplius², si voluerit, inponant manus suas in epistula et nomina eorum notent ibi, quem ipse rogaverit. Et tunc ipsam epistulam ponat super altare³ et sic tradat ipsam pecuniam coram sacerdote qui ibi deservit⁴.

Et post haec nullam habeat potestatem exinde nec ipse nec posteri eius, nisi defensor⁵ ecclesiae ipsius per beneficium praestare voluerit ei; sed apud episcopum defendantur res ecclesiae, quicquid a Christianis ad aecclesiam Dei datum fuerit*.

*) In T 1 manus s. XV addit: Solidum pro libra credo usurpari pfündt in bauaria Coe.

faciat et testes sex vel septem adhibeat, et nomina eorum ipsa carta contineat et coram sacerdote qui ad illam ecclesiam deservit, super altare ponat et proprietates de rebus ipsis ad illam ecclesiam in perpetuum permaneat.

Cap. I. || l. 1. et propria P 6, VI. sua m. rec. in margine Ch; deest Ad, Mt. ipse deest Sich. adibeat P 4. sex deest Alt; III Her; VII Ald. amplius. Si Bb, Bos, Ch, L, T 1. si voluerit amplius Gw; si voluerit amplius Ald, Jlz; si voluerit — in epistula desunt Sich. voluerit Ag, Bos, Her, J, Mg, P 1, 2, 4, 5, T 2 (m. rec.) Til; voluerit L; voluerint cett. inponat Mt, sP, Til, VI; inponet P 1; inponit K; et inponant Gw, Jlz, P 5. manum B. || l. 2. suas deest Mg, Mt; in margine Alt; suam B. epistula P 3, V; epistula J; epistulam Alt; epistolam Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Gw, H, Jlz, T; epistola cett. nomina] omnia corr. omnia J; omnia Ag. notent (n deletum) T 2, (n erasum) J; notentur Ad, B, Til; deest Bb; notet Ald, Gw, Jlz; ponantur Sich. hibi L; in epistola Sich. quos Ad, Alt, B, Bb, Bos, Ch, J, L, Mg, Mt, P 5, T 1, Til; quorum P 4. quem ipse rogaverit desunt Sich. rogavit K, P 6; rogaverunt VI. Et deest Sich. ipsam] per ipsam Her, P 3, 6. || l. 3. epistulam V; epistola P 3; epistolam cett. ponant L, P 5; superponat Ald. altarem sP. ipsam pecuniam tradat Ch. ipsam pecuniam desunt Ep, Her, Sich, Til. pecuniam Bb. pecuniam vel rem supra lineam add. T 2 m. recentior. coram sacerdote desunt Ep. sacerdotes sP; sacerdotem Mg. ibi deservit Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, H, T 1, 2 (m. rec.); hibi deservit S; ibidem servivit Her; hibi dem serviunt sP; ibidem servit cett. servit hac voce incipit fragm. Em.

l. 4. Et] nec Sich. haec] hoc Ch; hac Sich. nullum deest Sich. potestatem habeat B, Bb, Jlz. exinde deest Bb, Em, H, J, L, Mg, Mt, P 6, sP, T 2 (m. pr.); supra lineam m. rec. add. T 1; et inde Her; quicquam auferre addunt Sich, Til. nec ipse] ex ipsa H; ex ipse T 2 (m. prima); desunt Her, Sich. posterius, corr. posteri eius L; posteris eius sP. || l. 5. nisi] nec Alt. defendor Bb; defensor et pastor Bos, Ch. ecclesiam L; ecclesiae Alt, Ep; aecclesiae J. ipsius] illius P 3, Til; deest Sich. per beneficium Ald, B, Gw, Jlz, Her, Mg, Mt, P 1 — 4, sP, Sich, Til, V, VI; pro beneficium Ag; per beneficium hoc illi Sich; beneficium cett. praestare Ald, Jlz. voluerit praestare ei Mg, Mt; voluerit ei praestare P 5; si voluerit Ad. apud episcopum Ald, sP; ab episcopo B, Gw, Jlz; episcopo Ald; apud episcopos P 3.

l. 6. defendatur Ag, Ep, K, L, P 2, 4, 6, sP, VI; defendat Mg, Mt; deest Ald. ecclesiae res defendantur Ad. ecclesiae, aecclesiae, aecclesiae] ecclesia L. quicquid J; et quicquid Sich; quidquid sP; quicquid cett. ad ecclesiam Dei a christianis Ep. apud christianos Bb, Ch, H, T 1 (m. recent.) T 2 (m. prima); supra lineam add: vel a christianis T 1; apud christianis P 6; apud christianis Mg, T 1 (m. prima), T 2 (m. rec.), apud christianus J, L; christianus Mt. ecclesiae Alt, P 6. Dei supra lineam

40 Mg; deest Ad, Sich, Til; di S. datus Ag.

1) Cf. H. Brunner, 'Zur Rechtsgeschichte der römischen und germanischen Urkunde', p. 253. 2) Cf. infra c. XVI, 16; Decreta Dingolfingensia (infra nr. III) c. 2. 3) Cf. l. Ribuar. LIX, 5: cartam suam super altario positam. 4) Cf. H. Brunner, l. eodem, p. 288 — 302; O. Redlich, 'Geschäftsurkunde und Beweisurkunde' in 'Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung', Erg.-B. VI, p. 2 sqq. 5) 'Defensor ecclesiae' munus clericale, cf. Du Cange, Glossarium s. h. v.

II. [De his qui contra legem ecclesiam fraudare voluerint].

cf. *L. Alam.*
I, 2.

Si quis aliqua persona contra res ecclesiae iniuste agere voluerit vel de rebus ecclesiae abstrahere voluerit sive ille qui dedit vel de heredibus eius aut qualiscumque homo praesumpserit, inprimis incurrat Dei iudicium et offensionem sanctae ecclesiae¹, et iudici terreno persolvat auri uncias III* et illas res ecclesiae reddat et alias similes addat¹ rege⁵ coegente vel principe qui in illa regione iudex est.

III. [De furtis ecclesiae, quomodo componantur².]cf. *L. Alam.*
VI.

Si quis res ecclesiae furaverit et exinde probatus fuerit, unamquamque rem niungeldo³ solvat,

*) III *Ald, Gw, Jlz.*

L. Alam. I, 2. Et si aliqua persona aut ipse qui dedit vel aliquis de heredibus eius postea ipsas res de illa ecclesia abstrahere voluerit, vel aliquis homo aut qualiscumque persona hoc praesumpserit facere, incurrat Dei iudicium et excommunicationem sanctae ecclesiae et effectum quod inchoavit, non obteneat et multa illa quae carta continet, persolvat et res illas ex integro reddat et fredum in publico solvat, sicut lex habet.

L. Alam. VI. Si quis res ecclesiae furaverit et convictus fuerit, ut solvatur, unam- 15

Cap. II. deest W; initium capituli usque (l. 5) deest G. || l. 1. II. deest Alt, Em, L, P4, 6, Sich, T2 m. prima; caput II (caput m. rec.) J; Tit. II Her. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. iis Her. contra P6. ecclesiae P6; ecclesia L. voluerit P6. || l. 2. quis deest Ad, Ald, Gw, Jlz, P4, Sich, VI; erasum P1; quid Bb; qua Ch, Em, P4, T1; que Em. aliqua deest Bos, Ch, T1; erasum Em. contra ecclesiae res Ad. aeclesiae J. voluerit deletum Bb; revoluerit L; voluerit ei Ald; volueri[.]t erasum 20 Em. vel — abstrahere voluerit desunt B. de rebus ecclesiae desunt Sich. res P. || l. 3. aeclesiae J. abstraere sP; abstrare Bb; aliquid abstrahere Bos, Ch, Em, T1; abstrahere aliquid Sich; ali[-]uid abstrahere Em. voluerit deest Bos, Ch, T1; erasum Em; conaverit K; voluerit L; conaverit voluerit Her. sive in illa qui debet L, S; vel sive quis dedit Bos. vel de heredes S; vel de herebus sP; vel heredes Ag, H, L, T2; vel quis de heredibus Bb, Em, P6, T1; vel aliquis de heredibus Ald, Gw, 25 Jlz; sive aliquis ex heredibus Sich; vel quislibet de heredibus Ad; sive quis de heredibus Ch; vel sive quis de heredibus Bos; vel quis ad heredibus Mg, Mt. at, corr. m. prima: aut P1. aut — homo desunt Sich. homo] hoc L. praesumpserit facere L. || l. 4. incurrat in . . . Alt, B, Bos, Ch, Em, Ep, H, J, L, P6, T. Dei iudicio] iram Dei Sich; iudicio Alt, Ep, J, L, P6, S; iudicio, corr: iudicium H. offensiones L; offensione Ep, S. sanctae] acte L; deest Ad. et deest Ad. 30 et iudici — ecclesiae desunt Her. iudice P1; in iudice L. terreno] termini illius Sich. || l. 5. auro P6; aurum sP. uncias] minas Sich. res illas Mg; illa res Ag, Ep; res illius sP. ecclesiae] hac voce incipit G. reddat] tradat VI. et — addat desunt Mg, Mt. alias similes Ag, Ald, B, Bos, G, Gw, H, Her, Jlz, K, P1—5, Sich, T2, V, VI; alia similes P2, 3, sP; alias similia P6; alias simili S; alia similia cett. addat] . . . ad L; neddat Sich. rege coegente Ag, P1, 3, 5, 6, sP, S, V; coegente 35 rege Ep; regem quegentes (s erasum) L; rege cogente cett. || l. 6. principe] pristipes (s finale erasum) L. in deest P6.

Cap. III. deest Sich, W; in duo capita III et IIII divisum P1. || l. 7. III deest Alt, Em, L, P6, T2 (m. prima); Tit. III Her. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. aeclesiae L. componuntur P6. || l. 8. res supra lineam Ad. ecclesiae res Jlz. furatur Ald, Jlz, Gw; furatus fuerit G; 40 furaverit corr: furatus fuerit T. inde Ag, sP. provatus sP. fuaerit L. unamquamque Ald, Gw, Jlz; de qualicumque Ad, B, Bb, Ch, G, Mg, Mt, P2, 3, 6, sP, Til (de m. rec. supra lineam P2); de quaecumque corr: de qualicumque T1; qualemcumque K; de quacumque VI; de quaecumque cett. rem Ald, Ep, Gw, H, J, Jlz, Mg, Mt, P4, S. niungildo Ep, S; niungeldo L; nungeldo Ag; nugeldo P2; VIII geldos P6; niungeldo, m. rec. corr: niungeldum T2; niungeldum G; niungelido Ald; 45 niungello VI; novengeldo Til; uinigildo sP; unigeldos Mt; unigeldos corr: unigeldos Mt.

1) Cf. E. Loening, 'Der Vertragsbruch im deutschen Rechte', p. 592 sqq.; Traditiones Frisingenses ed. Th. Bitterauf p. XXXIX. 2) Hic tractantur furta rerum ecclesiasticarum, infra in c. IX, 2 furta in ecclesiis commissa et eorum poenae. 3) Cf. glossarium s. h. v.

id est novem capita restituat¹. Et si negare voluerit², secundum qualitatem pecuniae iuret³ in altare² de qua ecclesia furaverit.

⁴De una saiga⁵ solus iuret. De duabus saigis vel III* et usque ad tremissem cum uno sacramentale iuret; deinde usque ad IIII** tremisses cum III*** sacramentalibus iuret. Et si ampliorem pecuniam furaverit aut caballum aut bovem aut

*) III B.

**) tres P 2, 4, sP.

***) glossa s. XVI add.: scilicet viris T 1.

quamque rem quam furavit, tres novigildos solvat, aut servum aut ancillam aut bovem aut
10 caballum aut quaecumque animal vel ceteras res, quae ad ecclesiam pertinent. Si post furtum inventus fuerit, ita solvat, ut superius scriptum est. Si autem negare voluerit, secundum qualitatem pecuniae ita iuret cum suis sacramentalibus in ipso altare cui res furtivas abstulit, coram sacerdote vel ministro eius, quem pastor ecclesiae iusserit audire sacramentum.

Cap. III. || l. 1. id est — restituat] desunt J. novem] VIIIes Ald; hic explicit p. 1 fragm.
15 Em. (duo lineae, quae continuerant capita — iuret (l. 1) sunt decisae). nagare J. vo[...]rit Ep. qualitatem sP. iuret pecuniae Jlz. || l. 2. in altare — solus iuret] desunt L, P 6; de una saica solus iuret in altare (corr.: altari) de qua ecclesia furaverat Bb. altari Ald, B 2, Gw, Jlz, Mt, P 1, 3, T 2, Til; altare corr.: altari Bb, T 1. qua] quo Ep. furaverit ecclesia Alt. ecclesia Ep; ecclesiae Mg, P 2. furavit P 4, sP; furatus fuerit G, T 2 (m. rec.); furtum fecisse accusatus est Ald, Gw, Jlz.
20 l. 3. De] si Alt. saiga Ag, Bos, G, Her, Mg, Mt, P 1—5, T 2 (m. recentior), Til, V, VI; saicca H; saia sP; saica Ald; siliqua in margine Her; saica cett. [...]s Ep. duas Alt, Em, Ep, H, J, L, P, S, T 2 (m. prima); duas corr.: duabus T 1; duobus Ch, Her, P 3, 4, VI. saigis] deest Ch, sP; saicas Alt, Em, Ep, J, P 6; saiccas H; saicis Ad, Ald, B, Bb, Bos, Gw, Jlz, T 2 (m. prima); saicas corr.: saicis T 1; sagis Mt. tres vel III] tribus Ad, Ag, Bos, Ald, Gw, Jlz, T 2 (m. rec.); IIII B; III, m. rec. supra lineam:
25 tribus T 1. et deest Ch, Em, T 1. ad deest Ald, Bb, Gw, Jlz. tremisse Ep, H, L, Mt, P 6, T 2 m. prima; III tremisse Bb; tremisse J, Jlz (m. recentior); trimisse corr.: trimissem S; trimisses Alt; tramise sP; tremisse Mg; tremissam corr.: trimissem P 2. || l. 4. cum uno — quatuor tremisses] desunt Mg, Mt. cum una L; cum eo Ag; commune Her. sacramentale sP; sacramenti Ad; sacramentali Ald, Bb, Ch, Gw, Jlz, P 1, T 1 (corr.), Til; sacramentale Her. deinde — c. III s. iuret desunt Ad. [...]de Ep. ad
30 deest Ag. usque deest Her. tremisses J; tramissos sP; tramise, corr. tramisses L; tremis[...] Em. cum uno tribus P 2. III vel tribus] tres Ep, J, P 6, sP. sacramentales Ag, Em, Ep, H, J, L, Mg, P 6, T 1 (m. prima) T 2 (m. prima); sacramentales sP || l. 5. iuret deest Alt. amplius P 2, VI; de ampliore Ald, Gw, Jlz. pecunia Ald, Gw, Jlz; pecuniam P 4; pecuniae P 6. [pecuniam fur]averit Ep. furavit P 4; furatus erit (corr.) T 1; furatus fuerit G, T 2 (m. rec.); accusatur hoc
35 est Ald, Gw, Jlz. aut deest Ald, Gw; ut sP. cavallum B, Em, J, Mt, S; cavellum, corr.: cavallum Mg; cavallum, corr.: caballum T 1; de caballo Ald, Gw, Jlz. aut hac voce explicit fragm. S. bovum Mt; de bove Ald, Gw, Jlz.

1) Eadem compositio ac ceterorum furtorum; cf. infra cap. IX, 1. 2) Cf. Decreta Aschheimensia (infra nr. II) c. 4. — K. A. Rogge, 'Über das Gerichtswesen der Germanen', p. 174. 175;
40 H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 429 sq. 3) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 387; infra c. IX, 2.
4) Cf. infra IX, 2 et l. Alam. VI, 1 (codd. B) 3; LXXXVI. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, p. 441. 5) Cf. Th. v. Inama-Sternegg, 'Deutsche Wirtschafts-Geschichte' I², p. 250 sqq, 625 sq.; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 317; P. Vinogradoff, 'Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, germanistische Abtheilung' XXIII, p. 127. — 1 sol. = 3 tremisses
45 (arg. l. Baiw. IX, 2) = 12 saigae = 36 denar. (arg. l. Baiw. I, 3); A. Soetbeer, 'Forschungen zur deutschen Geschichte' II, p. 356 sqq.; Edward Schroeder, 'Zeitschrift für Numismatik' XXIV (1904), p. 339 sqq.; A. Luschin v. Ebengreuth in J. Hoops 'Reallexicon der germanischen Altertumskunde' III, p. 274 sq.

vaccam vel quicquid plus valet quam quattuor tremisses, et negare voluerit, tunc cum VI sacramentales iuret, et ipse sit septimus, in altare coram populo et presbitero.

Si autem de ministerio ecclesie aliquid furaverit¹, id est calicem aut patenam vel pallam, aut qualemcumque rem de infra ecclesia furaverit et probatus fuerit, triniungeldo² solvat, hoc est ter novem restituat³. Et si negare voluerit, secundum qualitatem pecunie⁴ iuret cum XII sacramentalibus in ipso altare.

III. [De his qui servum ecclesie ad fugiendum suaserint⁵].

¶ Si quis servum ecclesie vel ancillam ad fugiendum suaserit et eos foras ter-

L. Visig. VII,
3, 1; L. Alam.
VII, 2.

Cap. III. || l. 1. de vacca *Ald, Gw, Jlz.* vel] aut *Mg, Mt.* quidquid, quitquit, quicquit, 10
quidquic. plus *deest Ch.* quam] de *Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, L, T1*; de *corr*: quam *Vl*; *deest sP*;
per *Alt.* quattuor, IIII^{or}, IIII] illę *Vl.* [quattuor tremis]ses *Ep.* tremissis *Bb, Bos, Ch*; tremisses
corr: tremissis *T1*; trimises *Alt*; tremisse *sP*; tremissi *Mg, Mt.* et si negare *Bos, Ch, Em, Ep,*
Mg, Mt, P1-3, T1, Til, Vl; et negare *cett.* voluerit *corr. P3.* || l. 2. sex, VI] VII *sP*; septem
P2; III *Her.* sacramentales *Ag, Ep, H, J, L, Mg, Mt, P6, S, T2 (m. rec.)*; sacramentales *corr*: 15
vel sacramentalibus *T1*; sagramentalibus *sP*; sacramentalibus *cett.* et . . . ipse *L.* ip[.]
altare *Ep.* sit *deest P2*; erit *Her.* septimus sit *Jlz.* semptimus *J, Mg*; VII^{mus} *Bb, H, P4, T2*;
III *Ald (cf. supra p. 185, l. 31 sqq.)*. altari *Ald, Bb (m. recentior), Bos, Ch, Gw, Jlz, P1, 3, T2*
(m. rec), Til, corr. T1. coram populo] coram sacerdote et populo *T2 (m. recentior)*. || l. 3. et
presbitero *desunt Bb, Ep, H, L, P6, T2 (m. prima)*. 20

l. 4. Hic incipit cap. IIII *P1.* ministerio *corr*: ministerio *B*; misterio *Ald.* aeclesia *J, sP.*
aliquit *sP.* furatur *Ald, Gw, Jlz*; furatus fuerit *G, P2, T1 (m. rec.), 2 (m. rec.)*; defuraverit *Mg, Mt.*
calice *sP.* aut] vel *Jlz, sP.* || l. 5. patana *sP*; pattinam *Mt.* vel pallam] *desunt Alt*; aut pallam *B,*
Ch, G, P4. aut] ut *sP.* qualemcumque *Ald, Ag, Ep, J, L, Mg, P3, 6, sP, S*; qualem cum *Alt*;
qua[.]cumque *Em*; qualemcumque *cett.* re *J, L, P6, S*; rem, quam *T2 (m. rec.)*. de *deest Ad,* 25
Ald, B, Bos, Ch, Gw, Jlz. infra *deest Ag.* ecclesiam *Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, G, Jlz, K, P2, sP,*
Til, Vl; ecclesie *Ag, P4, sP, Her*; aeclesia *P2.* furatur *Ald, Gw, Jlz*; furatus erit *T1 (m. rec.)*;
furatus fuerit *G, P2, T2 (m. rec.)*. et probatus fuerit *desunt Ag*; et prabatus f. *J*; et p. fuaerit *L.*
l. 6. triuniungeldo *Ald, Bb, Gw, H, T2*; triniungeldo *Ad, Ch, T1*; triniungeldos *Mg, Mt*; triniungeldo
Em; triuniungeldo *Ald, Bb, Gw, H, J, T2*; triumniungeldo *L*; triumniungelde *P6*; triumniungeldo *Bos*; 30
triumniungeldum *Vl*; triu nungeldo *Alt*; driuniungeldo *B*; thrinniungeldum *Ag*; thrimniungeldum *K,*
P2, 3, Til, V; trim niungeldum *P4*; trhimniungeldum *P5*; thimniungeldum *P1*; thriungeldum *G*;
triungeldo *Jlz*; tribus niungildis *Ep*; trinnium widregild *sP*; litrim niungeldum *Her.* solvat *deest*
Bb; solvat et *P2.* hoc est — restituat *desunt Ad, Mg, Mt.* est *deest Ald.* nove *Ep, J, P6.* re-
stituat] solvat (*del.*) restituat *B*; solvat *P2*; *m. rec. add.* preciis dignis *T1.* nega[.] *Em.* volu- 35
aerit *L.* || l. 7. secundum] vel *B.* XII] VII *sP, Ald.* sacramentales *Alt, Ep, H, L, P6, S, T1, 2*
(m. prima); in *T1 glossa add*: scilicet vires vel sacramentalibus; sacramentalibus iuret *Ald, Gw*; sagra-
mentalibus iuret *sP*; sacramentalibus *cett.* ipso *deest Bos, Ch.* altare *corr*: altari *T1*; alta[. . .]
Em; altari *Ald, Ch, Gw, Jlz, Mt, P1, Til.*

Cap. IIII. *deest W.* || l. 8. IIII *deest Alt, Em, L, P6, Sich, T2 (m. prima)*; Tit. IIII *Her*; V *P1.* 40
Rubrica exstat in Her, L, P6, T1 (m. recentior), Til. De — suaserint] de ecclesie ad fuga suas-
serit *P6*; de plagiatis ecclesie in *marg. m. rec. T1.* iis [Her. ad] ab *Til.* fugium, *corr*: fu-
giendum *L.* || l. 9. servus *sP*; servo *Vl*; ancilla *sP.* vel] aut *Ep.* ad fugam impulerit *Sich.*
ad fug] hic explicit *fragm. Em. I.* fugendum *Bb, Ch.* suaderit *Bb*; suaserunt *Ad, sP.* eas *Ad,*
sP. fores *Ad*; extra *Ch*; extra foras *Bos.* 46

1) Cf. *W. H. Wasserschleben, 'Bussordnungen', p. 283. 415. 475. 514. 590.* 2) Cf. *Glossarium s. h. v.* 3) Cf. *infra c. IX, 2.* 4) Cf. *H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 387; infra c. IX, 2.* 5) Cf. *infra c. XIII, 9, in quo de eodem delicto contra servos non ecclesiasticos commisso tractatur. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 612.*

minum duxerit¹ et exinde probatus fuerit, revocet eum celeriter et cum XV* solidis¹ conponat auro adpreciatis pro qua re praesumpsit hoc facere. [Et¹ dum illum revocat, alium mittat in loco pro pignus, donec illum reddat, quem in fuga duxit.] [Et si non poterit invenire illum, tunc alium donet similem illi¹ et XV sol.** conponat. Ita et de ancilla secundum quod valet, similiter² faciat.

V. [De his qui servum ecclesiae sine mortali crimine interemerint].

Si quis servum ecclesiae sine mortali culpa occiderit, per presumptionem duos³ si-

L. Alam. VII, 1.

*) XII sol. *Ald, Bb, Gw, Her, Jlz, L, P 3, 6.*

**) XII sol. *Ag, Ep, L, Her; XV vel XII B, Gw, T 1.*

10 *L. Visig. VII, 3. 1. [Quicumque ingenuus mancipium usurpavit alienum, eiusdem meriti mancipium alterum cum eo compellatur domino reformare] [Quod si usurpatum mancipium prestum non fuerit, dominus servi eius-*
15 *dem meriti mancipium illi domino det qui mancipium amisit, donec qui ablati est restitatur¹; et sic ille qui pro eo datus fuerat serviturus domino reformetur.*

L. Alam. VII, 1. Si quis servum ecclesiae occiderit, in triplum conponat; sicut solent servi regis, ita solvatur, id est XLV sol. 2. Et [si eum rapuerit contra legem et vendiderit extra provinciam¹], tripliciter eum conponat.

Cap. IIII. || l. 1. exinde deest Bos, Sich; inde Ch, P 4, VI. provatus sP; probatum Sich. celeriter revocet eum Ad. eos Sich. caeleriter Mt, P 1; velociter Ald, Gw, Jlz. et deest Mg, Mt. cum deest Ch, Mg, Mt. || l. 2. sol. vel solidis] solidos J, sP, T 1. conponat, conp] componet Alt. auro — facere desunt Sich. adpretiatus vel appreciatus Ag, Her, K, Mt, sP, P 1—5, V, VI; adpretiatus Ad, Alt, Ep, G, J, P 6, S, T 1, 2 (m. prima), Til, corr: adpretiatus H; ad pretiatus Bos; apretiatius P 2; adpretiatum P 1; depretiatus corr. adpretiatus Mg; adpraeciatur L; adpreciatis cett. pro
25 *qua re] propinquare P 6; pro qua rem Her, Mg, Mt, P 3, 4, V. praesumpserit Ep, L, Til; praesumpserit P 3; hoc praesumpserit Gw; praesumpsit cett. Et dum reco (reco deletum) Ald. || l. 3. ille P 2; illos Sich. alias Sich. mittat corr. T 1; ponat Bb; restituat Bos, Ch. in locum Ag, Bos, Ch, Her, Mg, Mt, P 4, sP; in locum eius B; in loco eius Ald, Gw, Jlz; loco Sich. pro pignore Ad, Ald, B, Ch, G, Gw, Jlz, P 4, S, T (m. recentiores), Til, VI; pro pignores Mt; pignoris Sich; propin-*
30 *quis L. illam sP; illos Sich. reddit Ag. quem — duxit] quibus fugam persuaserit Sich. fugam Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Ch, Gw, Her, K, Jlz, Mt, T 1, 2 (m. rec.), VI; fuga cett. || l. 4. duxi Her; dixit L. poterit Ad, Bos, Ch, J, Her, L, P 1, 3, S, T, Til, V, VI; potuerint sP; potest Alt; potuerit cett. illum invenire P 1, 3, Til; inveniri Alt; invenire illos Sich. tunc] ter L. alios Sich. donet] donec Ad, P 6; ponet H. simile sP; similes Sich. illi] illum sP; illis Sich; sibi Jlz. et deest Ad. VX Ad; V Jlz, P 3; XV vel XII sol. comp. m. rec. in margine Gw. sol,*
35 *solidos] solidis Ald, B, Bb, Ch, Jlz. || l. 5. conponat] compleat P 2. Ita — faciat] desunt Sich; Ancillam ecclesie in duplum conponat Ald, Jlz. et deest P 4. de deest H, L, P 6, T 2 (m. prima); pro Ep. ancillam sP. similiter deest B, Bos, Ch. faciat] restituat Bb.*

Cap. V. deest Em, Sich, W. || l. 6. V.] deest Ald, Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. V Her; VI
40 *P 1. Rubrica exstat in L, Her, P 6, T 1 (m. recentior), Til. de servo ecclesiae occiso in marg. T 1 (m. rec.). iis Her. criminum P 6. interimentur L, P 6; interimunt Her. || l. 7. Si] . . i Ald, Alt. ecclesie Ep. mortae L, sP. culpam L; crimine Gw. hocciderit sP, P 3. propter Her. praesuntione Ep, P 3, corr: presumptionem H. duo Ag, Alt; duvos Ald; duas J.*

1) Cf. H. Brunner, 'SB. der königl. preuss. Akademie der Wissenschaften' 1901, p. 945;
45 S. Riezler, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, 433. 2) Cf. infra c. IV, 30: de feminis omnia dupliciter conponantur; cf. etiam supra l. 37. 3) Cf. L. Alam. VII: in triplum conponat. — H. Brunner, 'DRG.' I², 376, n. 53.

miles restituat pro illo quem occidit. Et si negare voluerit, cum XII sacramentalibus iuret in altare in illa ecclesia cuius servum occidit.

VI. [De his qui res ecclesiae igne cremaverint¹⁾].

Si quis res ecclesiae igne cremaverit per invidiam more furtivo in nocte et inventus fuerit: si servus est, tollatur manus eius et oculi eius, ut amplius non valeat facere malum; dominus vero eius omnia similia restituat, quicquid in illo incendio arserit.

Et si liber homo hoc presumpserit facere et res ecclesiae igne cremaverit et probatus fuerit, componat hoc secundum legem²⁾: id est imprimis donet XL sold^{*} auro adpretiatis propter praesumptionem, quia talia ausus fuerat facere. 10

*) LX sol. *G, L, P 3, 6, Til*; sol. LX *P 2*; XL vel LX sol. *B, Her, K, Mg, P 1, 4*, (XL vel *erasa*) *V*; XL vel XL (!) sol. *Mt*; LX vel XL sol. *Gw*.

Cap. V. || *l. 1.* similes *deest Bos*; similis *sP*; consimiles *Mg, Mt*; similiter *Ag*. restituas *sP*. hoccidit *P 3*; occisit *Mg, Mt*; occiderat *Bos, Ch*; ocidit *Ald*; occiderit *Alt, Her*. voluauerit, *corr*: voluerit *L*. XV *Ald* (cf. supra p. 185, l. 31); XII *corr*: XII^{ciu} scilicet viris *T 1 m. rec.* sagramen- 15 talibus *sP*; sacramentales *Alt, Bb, Ep, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima)*; sacramentalibus *cett.* || *l. 2.* in altare iuret *B*. in ecclesia in illo altare *Alt.* in in altari *Mt.* altari *Ch, Bos, Jlz, Mt, T (m. recentiores)* *Til*; altarim *Ald.* in illa] illius *VI*, in cuius *Ad*; illa *Ald.* in illa ecclesia] in ecclesia illa *Jlz*; ecclesiae *P 6, sP*; aecclesiae *J*; ecclēa *H*. cuius *deest Ad*; cui *Bb, J, L, P 6, Sich*; cui *corr*: cuius *H (m. recentior), T 2 (m. recentior)*. servo *Ald (m. prima), J, L, P 6, T 2*; servus *Ag, 20 P 5*; servo *corr*: servum *H*. hoccidit *P 3*, occisit *Mg*; occidisse accusatur *Jlz*.

Cap. VI. *deest Em, Sich*; initium capituli *deest W*. || *l. 3.* VI.] *deest Alt, L, P 6, T 2 (m. prima), W; V Ald*; Tit. VI *Her*; VII *P 1*. Rubrica exstat in *Her, L, P 6, T 1 (m. recentior), Til*. De incendiatio ecclesie *T 1 (m. rec. in margine)*. iis *Her*. igne] inig *corr*: inigne *L*. cremaverit *L, P 6*. *l. 4.* Si] . . i *Alt.* quas *Ald.* ecclesiae res *Ad.* aecclesiae *J*. in igne *L*. cremavit *Ald.* per] 25 pro *P 6, sP*; propter *Ald, Jlz.* invidia *sP*. more] *hac voce incipit W*; morte *P 6, sP*; mortem *L*. furtivo] fortuito *Ald.* in nocte] de nocte *G*. et inventus] *hic explicit fragm. VI.* || *l. 5.* si servus est] *desunt Bos, Ch, Ep, H, T 2 (m. prima), W*; servus est *L*. tollat, *corr*: tollatur *H*; tollator, *corr*: tollatur *P 3*; tollantur *Ch, Her, T 1*. manum *Alt.* oculus *T 2 (m. prima)*; oculos *Alt, Bb, H, J, L, P 6*. et amplius non *Ep, H, J, L, sP, P 2, 6, T 2, W*; ne amplius 30 *G*; ut amplius non *cett.* valeat] videat *Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, L, T 1*; videt *P 6*; videtur *H, J, T 2 (m. prima), W*; videatur *Ep*. malum] hoc malum *Ald, Jlz.* vero] *deest L*; autem *Ch.* ei *Ep.* similia omnia *Ald.* similia *deest Ad.* restituat] reddat *Ag, Mg, Mt, sP*. *l. 8.* si] sic *Ag*; si vero *Jlz.* liver *sP*. homo] *deest Bb*; homo fuerit et *P 2.* hoc] *deest B*; hoc ipsum *Mg, Mt.* praesumpserit hoc *Bb*; hoc praesumpsit *P 4*; hoc praesumperit hoc *Ch.* et — 35 cremaverit] *desunt Ald, Jlz.* et *Ag, Bos, G, Her, K, Mg, Mt, sP, P 1—5, Til, V*; quod *cett.* ecclesie *Ep.* igne] *deest sP*; in igne *L.* concremaverit *P 4.* et probatus fuerit *desunt Mg, Mt*; et exinde p. f. *L*; et provatus f. *sP*. || *l. 9.* lege *sP*; legem in margine eadem manus *Bb.* primis *Ad.* donet *deest K*; donat *Ag, Gw, H, Her, P 1, 3, sP, V.* solidos *deest Ad.* || *l. 10.* aureo *L.* appreciatus vel adpreciatus *B, Her, L, Mg, Mt, P 2, 3*; adpreciato *J, sP*; apreciatos *Ad*; appreciatas *Jlz.* 40 praesumptione *P 6*; praesumptiones *Mg, Mt.* quia *Ag, Alt, Bos, Ch, G, Her, P 1—5, sP, T 2 (m. rec.), Til, V, VI*; qui *Mg, Mt*; quod *Gw*; quare *cett.* fuerat *Ad, Alt, Bos, G, Her, P 1, 3—5, T 2 (m. rec.), Til, V*; fuit *Ep, H, Mg, Mt*; sit *W*; est *P 2*; *deest Bb*; fuaerit *L*; fuerit *cett.*

1) Cf. regulam generalem infra c. X, 1. 2) Cf. G. Waitz, 'Abhandlungen' I, p. 349; H. Brunner, 'Berliner S.-B', 1901, p. 946, 948.

[Postea omne culmen quod in illo incendio cecidit, cum **XXIII*** sold.¹ cf. L. Sal. XVI, 1. conponat, et quicquid ibi arserit, omnia similia restituat.

Et quanti homines ibi intus fuerint et inlaesi de incendio evaderunt, unicuique cum sua breuauunti² conponat.

5 Et si ibi aliquis laesus fuerit vel mortuus, ac si ipse cum propria manu fecerit, sic secundum personam uniuscuiusque conponat¹.

Et si hoc negare voluerit, cum **XXIII** sacramentalibus nominatis³ iuret in altare evangelio superposito coram defensore ecclesiae.

Et quisquis de rebus ecclesiae furtivis probatus fuerit, ad partem fisci pro fredo**

10 *) XX solidis *Ald, Jlz.*

**) *glossa*: id est pace, *glossa s. XV*: landshult, landfrid prechen T 1.

L. Sal. XVI, 1 (Hessels codd. 7—9: XVIII). 1. [Si quis casa quamlibet super hominem dormientem incenderit, ei cui casa est . . . sol. LXII]f culp. iud. Ille vero qui exinde evaserint, unusquisque ex ipsis mallare eum debent . . . sol. LXII]f qui incendium
15 *misit eis, culp. iud. 2. Si quis ibidem arserit . . . sol. CC culp. iud. — Her. et Emend. addunt: Et quidquid ibi perdiderint, in locum restituat(ur)¹.*

Cap. VI. || l. 1. postea — solidis conponat desunt Ad. postea L; et postea Gw; post haec J, Til. omnem Ep, H, L, sP, P6, T2 (m. prima); omnia J. culmē Til; culmem P6; culmem corr: culmen H; cum lege Mg, Mt. incendio] medio sP. cum deest sP. XXIII Ag; XXXIII
20 *sP. sol. vel solidis] solidos P3. || l. 2. conponat] conparet G. quidquid, quicquid, quicquit. hibi sP; illic Ald. asserit L. in similia P4. restitua P6.*

l. 3. quantis sP. ibi] deest Ald, Gw, Jlz; hibi sP. intus inlesi fuerint Bb. fuerunt Ch, L, P6; fuerint cett. et] deest H, L, P6; nec Ep. inlaesi, illesi, inlesi] inlesis sP. acvaserit L; evaderunt Her, P3, 5, sP, V; [. . .]derunt Ep; evaderit Ag; evaderent P6; fuerint Bos, Ch.; evaderint
25 *cett. || l. 4. unumquemque B, Gw; unique cuique Ald. cum sua] desunt Ald, K, L; cum sua corr. m. rec: cum re sua T1; cum suam Mt; secundum suam Mg. hrevavunti B, Bb, H, K, L, T2 (m. prim.), V; herevavunti Mg, Mt; hreuauuntia Ad; hreua unta Her; hrevavundi T2 (m. rec.); revavunti*
Alt, Ep, J, T1, W; reuawunti Bos, Ch; hereuunti Ald; hreunti Jlz; hreuuaunti P6; hreuauunti P2; hreuuaunti P1, 4; hreuauunti P3; hereuaunti corr: hereuanti Ag; hreuawnti Til; lege sP; brevi uti G.
30 *l. 5. aliquis ibi Ald, Bb; aliquid Mg. fuerit laesus B. fuerit vel inibi mortuus Her; vel mortuus fuerit Ch. ac] hac Ep. si deest G. cum deest Alt, Her, W. manus Ag. fecisset Mg, Mt; hoc fecerit H, T2. || l. 6. secundam L. persona Ag. unusquisque Ag; unicuique Mg, Mt, T2 (m. rec.).*

l. 7. hoc si Ad, Alt, Bb, H, J, L, P6, T2, W; si hoc cett. negare hoc voluerit P4; hoc agere noluerit Mt. c[.] XIII Ep; cum XXXIII Ad; cum XXIII, m. rec. addit: scilicet viris T1.
35 *sacramentales Ep, H, J, L, P6, T1, 2 (m. prima); sagramentales sP; sacarmentalibus Her; sacramentalibus cett. iuret nominatos iuret sP. nominatos Ep, J, L, P6, T1, 2 (m. prima); deest, sed m. rec. addit supra lineam: nominatis H; nominatus Her; nominatis cett. iuret deest Jlz. || l. 8. altari*
Ald, Bb, Bos, Ch, Jlz, Mt, T2 (m. rec.) Til. euangelio vel euuangelio] euuangelio Ad; euangelium sP. positum sP. quorum P6. defensorem ecclesiae] defensorem et dem sP.

40 *l. 9. De incendiario ecclesiae in marg. manus rec. T1. quicquid L, Mg, Mt, P6, sP; si quis Bb. res Ad, Ep, H, J, L, P6, S, T, in marg. m. rec. add.: de rebus T1; rebus cett. ecclesiis P6. furtivus Ag, Ald, Mt, P4; furtivas sP; furtives L. provatus sP; iuventus Ad. fuerit deest Alt. partem] patrem Ag; parte sP. fisco L; filii Ald, Jlz prebeat pro fredo P2. freto Ad, Alt, Bb, Ep, H, T1.*

45 1) *Secundum regulam generalem capituli X, 1 culmen domus cum sol. XL conponebatur.*

2) *hrevavunti = vulneratio interiorum membrorum et compositio quae pro ea dabatur; infra IV, 6 (= XII sol.); VI, 5 (= IV sol.). Cf. Glossarium s. h. v. et H. Brunner 'DRG.' II¹, p. 562.*

3) *Hoc est: nominatis ab adversario, H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 383; cf. etiam Form. Marc. I, 38 (ed. K. Zeumer p. 69); E. Mayer, 'Geschworenengericht und Inquisitions-*

50 *process' p. 22.*

praebeat fideiussorem et donet uadium* de XL** solidis et tantum solvat, quantum iudex iusserit. Et quantum durius solverit, tantum firmior erit pax ecclesiae.

VII. [De his qui rei sunt et confugium fecerint ad ecclesiam¹⁾].

cf. L. Alam. III, 1.

Si culpabilis aliquis confugium ad ecclesiam fecerit, nullus eum vi abstrahere ausus sit, 5 postquam ianuam ecclesiae intraverit, donec interpellat presbyterum ecclesiae vel episcopum, si presbyter responsum dare*** ausus non fuerit; et si talis culpa est, ut dignus sit disciplina, cum consilio sacerdotis hoc faciat, quia ad ecclesiam confugium fecit.

*) glossa add.: pfand T 1.

**) decem L; LX P 4; XXX Jlz.

10

***) responsum dare] repraesentare vel similia in codd. infra l. 38 — 40 notatis.

L. Alam. III, 1. Si quis homo aliquem persequens fugitivum aut liberum aut servum et ipse intra ianuas ecclesiae confugiens, nullus habeat potestatem vim abstrahendi de ecclesia nec eum infra ianuas ecclesiae occidendi, sed ex timore Dei honorem ecclesiae impendat et sacerdotem ecclesiae interpellat pro servo suo, roget sibi eum reddere et donet legitimo uadio, 15 ut illa culpa ille servus cessa habeat. Tunc ille presbyter reddat in pace servum domino suo.

Cap. VI. || l. 1. probeat J. fidei iussorem Ch; fideiussores P 4; fideiussionem Bos, Til; fideiuss[. . .] Ep. et donet] desunt B; et donato sP. wadia Mt, sP; wadium Ag, Mg; vadium Ald, Jlz; in wadium P 2; vuadium Her. de deest sP. XLV (?) corr: XL T 2. solvet Ag, Alt, G, H, Her, J, Mg, P 1—3, 5, T 1, 2 (m. prima), V. || l. 2. iusserit iudex Gw. quanto 20 Ald, Jlz, W. dur[. . .] Ep; durius P 5; damnum sP. solverit] doluerit L; solvat Jlz. tantum] deest L, P 6; tanto Bb, G, W. est Her. pax] pars sP; depax L.

Cap. VII. deest Em, VI; in duo capita divisum Alt, Ep; in Ep numeris VII et VIII antepositis. l. 4. VII. deest Ald, Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); Capitulum VII Bb; Tit. VII Her; VIII P 1. Rubrica exstat in Her, L, P 6, T 1 (m. recentior), Til; De fugientibus ad ecclesiam T 1 (m. rec. in 25 margine). his] iis Her. rei] regi L. confugium fecerit] confugiunt Her. fecerit P 6; fecerunt L. l. 5. Si] . . . i Alt; si quis Ad, Alt, B, Bb, Ep, Gw, H, J, L, Mg, Mt, P 6, sP; erasum T. culpā Ag; culpabilis sP; cul L. culpabilis — confugium] culpabilis culpa . . . (culpa erasum), in rasuram m. s. XV suprascriptit: fuga Ad. aliquis deest Ad, B, Bb, sP. ad ecclesiam confugium fecerit Ch, P 3, Til; co[. . .] fecerit ad ecclesiam Ep. faciat T 2 (m. prima); fugerit sP. eum vi] per vim eum B. 30 vim Ep, H, J, L, P 6, corr: vi H; per vim Ad, Alt, Ch, Gw, Mg, Mt, P 4, T; viam sP. abstrahere vi P 2. abstrare P 6. inde ausus B, Bos, Ch, Gw, Mg, Mt, T 1. audeat Sich; aususit sP. l. 6. per quam P 1. ianuam deest W; ianuae P 6; ianua sP; ianuas Sich. ianu[. . .]verit Ep. intraverit deest P 6; intravit Mg, Mt, Sich. interpellat L, T 2 (m. rec.), W; interpellent Ald; interbellat J. vel] aut P 2. episcopum vel presbyterum ecclesiae Ald; presbyterum vel episcopum 35 ecclesiae Jlz. presbiter Ag, Mg, P 6. vel episcopum desunt Ald, Jlz. episcoporum corr: episcopum Mt. || l. 7. si presbiter — fuerit desunt Sich. prespiter Ad. responsum dare] repraesentare Ad, B, Gw, H, J, P 6, T 2 (m. pr.), W; praesentare Bb, Ep; se praesentare L; repraesentare eum Bos, Ch, T 1; eum repraesentare Jlz; repretare eum Ald; res praedare Ag; res praedare eum Mg, Mt; praedicare sP; reum repraesentare T 2 (m. rec.). ausus non Ag, Alt, Bb, G, L, P 6; non ausus T 2; non (?) 40 erasum V; non in cett. deest. fuerit] sit T 2. fuer[. . .]lis culpa Ep. et talis corr. supra lineam m. rec.: et si talis H; et si aliquis corr: et si talis Mt; et si talis eius T 1. culpa] culpabilis P 6. sit deest Ad. || l. 8. disciplinae Ald, Gw, Jlz; disciplinam P 6, sP. cum deest L, P 6. concilio Mg, Mt. sacerdotis deest Ald; sacerdotes L. faciat] fiat Sich. quia Ald, G, Gw, Jlz, K, P 1—3, T 2 (m. rec.), Til, V; quod sP; qui Ag, Her, Mg, Mt, P 4, Sich; qua rem Bb; quare cett. qu[. . .] fecit Ep. 45 ecclesiae sP. confugio fecit L; confugium facit G; confugium fecisset T 2 (m. prima); confugit Gw, Sich.

1) Cf. E. Loening, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechtes' II, p. 536 sqq.; P. Hinschius, 'System des katholischen Kirchenrechtes' IV, § 221, inpr. p. 386; H. Brunner, 'DRG' II¹,

Nulla sit culpa tam gravis, ut vita non concedatur propter timorem Dei et reverentiam sanctorum, quia Dominus dixit: 'Qui dimiserit, dimittetur ei; qui non dimiserit, nec ei dimittetur'¹.

Si² quis autem homo contumax et superbus timorem Dei vel reverentiam ecclesiarum sanctarum non habuerit, et fugientem servum suum vel quem persecutus fuerit, de ecclesia vi abstraxerit et Deo honorem non dederit, conponat ad ipsam ecclesiam XL sold. iudice coegente³ et pro fredo* ad fiscum XL sold, ut sit honor Deo et

cf. L. Alam.
III, 3.

*) glossa add.: id est pace W; scilicet pace T 1.

L. Alam. III, 3. Si autem vim abstraxerit et iniuriam ecclesiae fecerit, conponat
10 XXXVI solidos ad ecclesiam et fredo solvat in fisco XL solidos, quare contra legem fecit, et in ecclesiae honorem non inpendit et Dei reverentiam non habuit, ut et alii cognuscant, quod sit timor Dei in christianis, et honorem ecclesiis inpendant.

Cap. VII. || l. 1. nullus sP; nulla vero Sich. Nulla — culpa] Nulpa Ad. vitam Ad, L, Mt, P 1, sP; vita, m. rec. corr: ei vita T 1; vita ei Ald, T 2 (m. rec.); vita sibi Jlz. conceditur, corr: concedatur Mt; concidatur P 3; cedatur Ag, Mg, P 4, sP; cedatur, corr: concedatur V. timorem] amorem Her. Dei] deest Gw; Domini Ch. || l. 2. propter reverentiam Gw; reverentia Ald, Ep, J, L, sP. qui m. rec. corr: quia L. Dominus] Deus Her. dimiserit] dimittit Ch. dimittitur Bb, Gw; dimittuntur sP; dimittatur Ep, Jlz; ei dimittetur Ag. qui non — dimittitur] desunt Ag. et qui Ald, Ch, Sich (et deletum), B; quod Mt; quod si Mg. || l. 3. dimiserit] dimittit Ch; demiserit V. nec] non Bb, P 6. ei dimittetur Ad, Alt, B, Bos, G, Gw, K, Mg, Mt, P 2, 4, 6, sP, W; ei dimittatur Her; dimittetur ei B, Bb, P 3, Sich, Til; ei remittitur Ald; ei dimittitur cett.

l. 4. Hic novum caput distinguunt Alt, Ep; numerum VIII apponit Ep. Si] . . i Alt. autem deest Alt, Ep, P 4. homo deest sP. contumax homo Bb, Sich. et] aut sP, Sich. superbi Ep; superbis P 4. nec timorem Bos, Ch, T 1; per timorem L. vel] deest P 4; et Ald, Bb, Jlz, W; aut sP; nec Bos, Ch. reverentia H, J, L, Mg, Mt, sP. ecclesiarum sanctarum desunt Her; sanctarum ecclesiarum Ald, Ch, Gw; sanctarum ecclesia Ag; sanctorum ecclesia Mg; sanctorum ecclesiam Mt; ecclesiarum P 3. || l. 5. non deest Ch. habuaerim L. fugentem Ch. suum deest Ad. vel] deest H, T 2 (m. prima); ille vel sP. vel quem — fuerit desunt Sich. quem supra lineam Mt, m. recentior P 3; qui L, sP; que P 6; quenquam B. fuerit] est Ch. || l. 6. de] ab Mg, Mt; ad Ag, sP; et de G. aeclesiae J; ecclesie Ch, sP; ecclesiam Ag, Mt. per vim Ad, B, Bos, Ch, Gw, J (m. rec.), T 1 (m. rec.); vim Ag, Alt, Ep, L, Mt, P 3, 4, 6, sP, T 1 (m. prima); vim corr: vi H. abstraherit P 3; abstulerit Ad. et deest Her. et Deo] et de sP; et Deo — dederit desunt Sich. honorem] humorem Ep. conponat] et ponat Ald. ad] ab Mt; deest Sich. ecclesiam ipsam Ad. || l. 7. cum XL sol. Bb, Bos, Ch, Ep, G, H, J, L, P 3, 6, T 1, 2, W, (cum m. rec. J). iudice (linea litterae e suprascripta prope evanuit) H. iudice — solidos] desunt P 1. coigente Alt; coigente Ep, P 3, 6, V; quo egente L; cogente cett. et deest Sich. fredo Ad, Ep, H, J, Jlz, L, T 1. ad] deest Ep; in T 2 (m. rec.). fisco Alt, Ep, H, J, L, P 6, sP, T 1 (m. prima), 2 (m. prima). solidos] deest Sich; solvat Bb; solidos solvat Ald. Dei J, L, P 6, sP, T 1, Til.

p. 611, n. 13; Richter-Dove, 'Kirchenrecht'⁸, p. 1308 sqq. et fontes huius legis ab ipso citatos
40 qui ex iure Graeco-Romano et conciliis et constitutionibus antiquis surgunt.

1) Cf. Evangelium secundum Matthaeum VI, 14. 15: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis pater vester caelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra et Formulae Salzburgergensis 64 (ed. K. Zeumer p. 454): quia ipse dominus dixit: dimittite et dimittetur vobis.

45 2) Cf. Benedictus Levita I, 337, qui poenam legis Baiwariorum auxit. 3) Cf. infra c. 9.

reverentia sanctorum et ecclesia Dei semper invicta sit¹.

VIII. [De compositione ministrorum ecclesiae, quomodo componantur²].

cf. L. Alam.
XII—XV.

Si quis ministros ecclesiae, id est subdiaconum³ lectorem exorcistam acolitum ostiarium, de istis aliquem iniuriaverit aut percusserit vel plagaverit vel occiderit, componat hos dupliciter⁴, sicut solent componi parentes eius*. Illi qui sunt ministri

*) *G. addit*: Illi vero qui ministros altaris occidunt, episcopum presbyterum diaconum vel subdiaconum vel ullum in gradu ecclesiastico fulgentem, vel debilitaverint, vel iniuriaverint, vel qui in ecclesia vel in atrio benedicto pugnam inierint, vel homicidium fecerint, vel qui ecclesiam cremaverint, vel fugientem ad ecclesiam occiderint, vel qui vulneraverint in atrio vel in ecclesia, vel qui virginem (*corr.*) et viduam in atrio vel in ecclesia rapiunt, vel qui tale aliquid perpetraverint, duces nec advocati nec iudices nec defensores ecclesie esse non possunt.

L. Alam. XV, 1. Clerici autem sicut ceteri parentes eorum, ita componantur. 15
2. Si autem clericum qui in gradu in ecclesia publica lectionem recitat, et aliqua iniuria passus fuerit, sicut superius diximus, componatur, quomodo parentes eius componantur, et tertia pars super haec addatur in compositionem.

Cap. VII. § 1. et pro reverentia *W.* sanctis *Gw, Sich.* et ecclesia] ut ecclesia *Ch, T1*; ecclesia *Alt, Ep, H, J, T2 (m. prima), W*; et ecclesiam *Ag*; et ecclesie *sP.* invictas sit *sP*; in- 20
victa est *Ep.* in tuta sit et glossa in margine add. intuto sit *Her*; sit inviolata *Sich.*

Cap. VIII. deest Em, VI; in duo capita divisum *L, P6*; sub rubrica: De compositione ministro-
rum aecclisiae legitur etiam in codd. *Fr. 1, 2.* § 1. 2. VIII deest *Ald, Alt, Fr, L, P6, T2 (m. prima)*;
VII *Jlz, P2*; *Tit, VIII Her*; VIII *Ch, Ep, P1.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til.* De iis qui
rei sunt et confugerint ad ecclesiam *Her.* § 1. 4. Si] . . i *Alt.* quis] quos *Her.* subdiaconus *Ag,* 25
Mt, sP, m. rec. corr: subdiaconum *L*; subdyaconum *Jlz*; subdiaconem *Ad*; subdiaconos *G, P5, Sich.*
lector *Ag*; latorem, *m. rec. corr:* lectorem *Ep*; lectorum *Mt.* exorcista *sP*; exorzistam *Gw*; exor-
cistum *Fr 1*; exhorcistam *Jlz.* acolytum *Fr 1*; acolitum *Alt, Jlz, L (m. rec.), P5*; deest *Sich.*
1. 5. hostiarium *Ad, Ald, Bb, Ep, H, J, L, Mt, P6, T (h erasum T1)*; hostiarum *J.* de istis ali-
quem] desunt *Sich.* de his *L, P3*; et de istis *P1*; vel de istis *Her.* alicum *sP.* iniuraverit, 30
corr. m. rec.: iniuriaverit *J*; iniuraverit *Ag, Ald, Ch, T1*; iniuriam fecerit *Ep*; iniuria affecerit *Sich.*
aut deest *Ald, Sich*; et *Alt.* percusserit] colpum (*corr:* colaphus) fecerit *Alt.* vel plagaverit] aut
plagaverit *Sich.* vel occiderit] aut occiderit *Ag, P2*; vel hoeciderit *P3.* § 1. 6. componat vel comp.]
componit *Ald.* hos *Ag, Ald, Fr 1, 2, G, Her, Jlz, Mg, Mt, P2, 4, 5, Sich, Til, V*; hos *P3*; deest *Bb, H, T2*
(*m. prima*); eos *sP, T2 (m. rec.)*; hoc *cett.* dupliciter *sP.* sicut] si *G.* solent deest *Bb.* componi 35
Ad, Ald, B, Fr, G, Her, Jlz, K, P2—5, Sich, Til, V, W; componere, *m. rec. supra lineam:* componi *T1*;
componere *cett.* eius deest *Sich*; eorum *Ald*; eius *corr:* eorum *Jlz.* Isti *Ald.* sunt deest *G.*
ministris *G, sP.*

1) Cf. *L. Alam. III, 3*; *Roth. 272*; *Liu. 143*; cf. etiam *Benedictus Levita I, 337.*

2) Cf. *Benedictus Levita I, 336.* 3) Cf. *L. Ribuar. XXXVI, 6.* Si quis subdiaconum 40
interficerit, CCC sol. culpabilis iudicetur. — Duplex compositio subdiaconi quae hoc loco
sancita est, non concordat cum compositione diaconi infra *I, 9*, cf. *H. Brunner, 'SB. der
königl. preuss. Akademie' 1901, p. 933.* 4) Ergo ministri ecclesiae qui erant de statu libero,
componendi erant ut „genealogiae”; cf. infra c. *III, 1.* — Aliter *L. Alam. XV, 1. 2* et *L. Ri-
buariorum XXXVI, 5, Benedictus Levita I, 336*; cf. *E. Loening, 'Geschichte des deutschen 45
Kirchenrechtes' II, p. 309.*

altaris Dei, duplicem compositionem accipiant. Alii autem clerici componantur*, *cf. L. Alam. XV, I.*
sicut parentes eorum¹.

[De monachis].

Monachi autem qui secundum regulam in monasterio vivunt, et illi dupliciter con- *cf. L. Alam. XIV.*
ponantur secundum genealogiam suam, ut reverentia sit Dei et pax eis qui illi
deserviunt.

VIII. [De presbiteris vel diaconibus, quomodo componantur].

Si quis presbytero vel diacono quem episcopus in parrochia ordinavit vel qualem *cf. L. Alam. XII, XIII.*

*) *glossa*: id est compensentur T 1.

10 *L. Alam. XIV.* Monachus autem qui sub regula in monasterio conversatus fuerit et
ab aliquo aliquas iniurias, sicut superius diximus, passus fuerit, ita ut diaconus similiter²
componatur.

L. Alam. XII. Si quis autem presbyterum parrochianum iniuriaverit aut fustaverit
aut manaverit vel quaecumque iniuriam fecerit, in triplum eum componat; et si eum
15 occiderit, DC solidos eum componat aut ad ecclesiam ubi servit, aut ad episcopum de cui
parrochia fuit.

Cap. VIII. || l. 1. Dei] *deest Fr 2, sP, Sich; domini Bos, Ch, T 1.* duplicem — accipiant]
desunt P 2. dupplice *sP; dúplici Mg.* compositione *Mg, sP.* accipiat *sP.* Alii] illi *corr. m.*
rec.: alii L; alas Her. autem] vero *Ald.* componuntur *Alt; componentur sP; componatur Jlz.*
20 l. 2. eius *Ag, K, Mg, Mt, P 6, sP.*

l. 3. Rubrica exstat in *L, F 6; hic novum caput distinguunt L, P 6.* || l. 4. monaci *sP.*
autem] vero *Ald; aut P 6.* regula *sP; regulas Her.* in monasterio] monasterii *sP.* vivunt in
monasterio *Sich.* vibunt *sP; vivit P 6.* et] *deletum H; deest Bb, Ch, Ep, J (m. prima), T 1, 2*
(m. prima), W. illi] hi *Sich.* duplici *H, Her, T 2 (m. prima), corr L; duplicem Bb, Ep, P 5; dupli-*
25 *cem corr: duplici J.* componatur *corr: componuntur J; conp̄. Ch, Ep, H, L, P 6, T; componat P 1;*
compositionem accipiant *Bb.* || l. 5. geneologiam *Alt, Bb, Ch, J, L, P 6, sP, T 1; geneologiam Jlz, Sich;*
genealogiam *corr. Ald.* suam *deest P 6.* ut] quod *sP.* ut — eis] ut pax sit eis *Sich.* sit Deo *Bb,*
Ch, Ep, W; sit Domino Bos; Dei sit Ald, Fr 1, 2. eis] *deest Ad, Alt, Bos, Ch; m. rec. supra lineam*
add. Ad; illis Ald, Jlz, Mg, P 2; illi corr: illis Mt; eius sP. illi] *deest Ad; illis sP; in illo P 3;*
30 *ei Ald, Ch, Jlz; ibi P 6; illum Mg; deo Sich.* || l. 6. deserviant *P 1; serviunt Ad, Ald, Alt, B,*
Fr 1, 2, Jlz, Sich.

Cap. VIII. *deest Em, Vl; sub rubrica: De compositione presbiterorum vel diaconorum capiti VIII*
adiunctum etiam in codd. Fr 1, 2. || l. 7. VIII *deest Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); VIII Ald, Jlz;*
Tit. IX Her; X Ch, Ep, P 1. Rubrica exstat in *Her, L, P 6, Tl.* diaconibus] diaconibus nec non
35 episcopis *P 6; diaconis nec non et episcopum L.* || l. 8. Si] . . . i *Alt.* quis] *m. rec. add: nocet T 1.*
presbitero *Ald, Fr 1, 2, G, Her, Jlz, K, P 1—5, Sich, V, W (corr. e presbetero P 2); prespiterum Ad;*
presbiter *Ag, sP; presbiterum cett.* vel *deest P 6.* diaconem *Ep, Gw, P 3; diaconus Ag; diacono Ald,*
Fr 1, 2, G, Her, K, Jlz, P 1—5, Sich, V, W; diacon vel diaconum cett. quem] atque *Ag.* episcopi *P 6.*
parrochia vel parrochia] parrochiam *Mg; barochia P 1; barrochia B, G, Gw, P 3, W.* ordinaverit *Ad.*
40 qualis *L, P 6; qualemcumque Ald, G, Jlz; quale Alt.*

1) *Cf. L. Ribuar. (codd. B) XXXVIII, 5.* Si quis clericum interfecerit, iuxta quod
nativitas eius fuerit, ita componatur. . . . 2) = 300 sol.

cf. L. Alam. XII. XIII. plebs sibi recepit ad sacerdotem, quem ecclesiastica sedes¹ probatum habet, iniuriam fecerit vel plagaverit, tripliciter² eos conponat.

Si autem occiderit presbyterum, solvat solidos CCC^{*.3} auro adpretiatis; si aurum non habet, donet aliam pecuniam mancipia terra vel quicquid habet, usque dum impleat.

*) DCCCC in rasura Mg; CCCC Sich; C K.

L. Alam. XIII. Si quis diaconum, qui evangelium coram episcopum legit, et revestitus ante altare officium fungit, si quis eum aliqua iniuriam fecerit vel fustaverit vel placaverit vel mancaverit, dupliciter eum conponat; et si eum occiderit, CCC solidos conponat.

Cap. VIII. || l. 1. plebs Ad, Ald, Bb, J; ples P6; ples corr. m. rec.: plebs P3. sibi plebs Bb. 10
sibi m. rec. H. recipit Ald, Fr 1, 2, Her, P3, sP; recepit Ag. ad deest Sich. et quem G, Jlz;
quem ad Ep. ecclesiastia Ad; ecclesiasticae L. sedis Ep, H (m. prima), J, sP, P6, T1;
fides Mg, Mt; sed his L. provatum habet sP; habet probatum P2. habet] in rasura:
habet inhonoraverit vel T2 (m. rec.). iniuriam fecerit] iniuriaverit Gw; iniuria affecerit Til; illi
iniuriam fecerit Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, H, J, L, P6, sP, T (in T1 m. rec. illi corr: illique); per in- 15
iuriam fecerit Mg, Mt. || l. 2. eum plagaverit G. eis conponat P6, W (W supra lineam add: vel
eos); eum conponat Ald, Jlz, P4; eos conponant P2.

l. 3. Si — presbyterum] Si presbyterum solum occiderit Gw; si presbyterum occidit L; si quis
presbyterum occiderit P6; si autem eum (corr: presbiterum) occiderit P4. autem] deest L; eum
Alt, Bb, H, J, T1, W; quis P6, T2. occidit L; hocciderit P3, sP. presbyterum vel presbiterum] 20
deest Ald, Alt, Jlz. solvat] deest Ag, Fr, G, Her, P2, 4, Sich, V; solum L; solū (= solvat) P6.
sol CCC Ag, Her, Mt, P2, 4, 5, sP, T, V; CCC solidos Alt, Bb, K, L; solidos trecentos G; CCCC
solidos Sich; CCC solidis Ad, B, Gw, T1 (m. rec.); eum CCC^{is} sol. Ch; trecentis solidis W;
CCC Jlz; CCC sol. conponat P6. auro] auri Sich. adpreciatus Alt; adpreciatis Ad, B, Ch, Gw, W;
adpreciatos corr: adpreciatis T1; adpreciato J, sP; adpreciatur L; adprecietur Her.; conponat 25
Sich. si] si autem Bb, Fr 1, 2, P4. aurum] auro Mg. || l. 4. habet] habuerit Sich. donet]
donec Mt. alia pecunia H, J, L, P6, T2 (m. prima). mancipium Ad; mancipiis P6; man-
cipiam corr: mancipios Ag. terra Ald, Ep, H, J, L, Mg, Mt, P6, sP, V; m. rec. corr: terram H;
vel terram Gw; terram cett. quicquid] quod Alt. habeat Her, P5; habuerit Sich. usque
dum] donec Ald, Alt, Bb, Jlz. || l. 5. conpleat P2, T2; adimpleat sP, (corr.) T1; at impleat P6; 30
aliam pecuniam impleat Jlz; implet Her, Mg, Mt; impleat debitum Sich.

1) Ecclesiastica sedes *ecclesia cathedralis episcopi dicebatur*; cf. *Monachi Sangall.*
I, 18 (MG. SS. II, 738).

	2) Presbyteri et		diaconi	
	occisi	vulnerati	occisi	vulnerati
<i>secundum Legem Salic. (codd. 7—9: LXXVII, 1 et Emend.: LVIII, 1)</i>	cum 600 s.	—	(LXXVII, 2) LVIII, 2)	cum 300 — 35
<i>secundum Legem Ribuar. (XXXVI, 8)</i>	cum 600 s.	—	(XXXVI, 7)	cum 400 s. —
<i>secundum Legem Alam. (XII)</i>	cum 600 s.	tripliciter	(XIII)	cum 300 s. dupliciter
<i>secundum Legem Baiw. (I, 9)</i>	cum 300 s.	tripliciter	(I, 9)	cum 200 s. tripliciter
		auro adprec.		40

conponendi erant; cf. etiam *Benedictus Levita I, 336.* 3) *H. Brunner, 'SB. der königl. preuss. Akademie der Wissenschaften' 1901, p. 933 hanc compositionem ex lege Francorum quam supponit, sumptam esse putat.*

Diaconum¹ vero cum CC* sold² solvat; utrosque ad illam ecclesiam ubi ministri fuerunt, episcopo requirente et iudice coegente³ qui in illa provintia sunt ordinati.

cf. L. Alam. XIII. (supra p. 280).

⁴Et pro fredo** in publico solvat sold³ XL***⁵, ut exinde sit reverentia sacerdotum et honor ecclesiasticus non condemnetur neque praesumptio crescat in plebe.

. X. [De solis episcopis et illorum interfectione⁶].

Si quis episcopum quem constituit rex vel populus elegit sibi pontificem⁷, occiderit, solvat eum regi vel plebi aut parentibus secundum hoc edictum⁸:

¹⁰ *) DC Mg; CCC Ch.

***) glossa add: id est pace T 1.

****) sol. LX Ag, Alt, Mg, Mt, P 1—5, sP, Til, V; XL corr. m. rec.: LX J; LX vel XL Gw; XL vel LX B; C K.

Cap. VIII. || l. 1. diaconos Ch, Bos; diaconus Ep, P 1, sP; diaconem Fr 1; diaconum corr. Fr 2. cum deest B, Bb, Gw, L, Mg, Mt. ducentis G, W; CCC, corr: CU T 1. solidis deest Sich. post solidis add. et postea deletit XL, ut exinde sit reverentia Jlz. solvat] componat Bos, Ch. utrisque Ep, H, J, T 2 (m. prima); utriusque Alt, L, P 6; utrumque Ad, B, Gw, W; utriusque corr: utrosque T 1; deest Sich. ecclesiam illam Gw, P 6. hubi sP. || l. 2. minister Sich. fuerat Sich; fuerint Ad, Ag, Her, Mg, Mt, P 4, sP; fuaerunt L; fuerint corr: fuerunt W. requirente deest Gw; requirentae L. iudicem Mg; duce Ad, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, P 6, T 1, 2 (m. prima), W; duci Alt; ducae L. cogentem Mg; coegente Ag, Ep, P 1, 3, 6, V; coegerte sP; quegentes, corr: coegente L; cogente cett. in deest Ald, P 6. illam Ag; ulla Ald. || l. 3. constituti Fr 1, 2; sit ordinatus Her, P 4.

l. 4. fredo Ad, Ep, H, J, T 1, 2 m. prima. in deest Ep, P 6, Sich. publico J, Mg; publicum Sich. solvat deest Mg, Mt; solbat sP. XL sol Bb. ut deest B, G. inde L, P 6. exinde — crescât in plebe] praesumptio non crescat in plebe, et ordo ecclesiasticus non condemnetur Sich. sit deest P 4. reverentia sit Alt, Bb; reverentia — in plebe sic; in margine rubrica: reverentia sacerdotum T 1; sacerdotum corr: sacerdotum Ad. || l. 5. honores T 2; honore L; honorem P 6. ecclesiasticus erasum, man. rec. corr: ecclesie ut Alt; ecclesiae L, P 6; ecclesiasticus Ald, Fr 1, 2; ecclesiasticis Ep; ecclesiasticos T 2; aeclesiasticos J; ecclesticus corr: ecclasticus P 2. condemnetur corr: condemnetur Alt; condampnetur Gw, Mt, P 1, 4; condemnetur corr: condemnetur Fr 1; condemnetur, corr. m. rec.: contempnatur Bos, T 1, Til; condemnetur B, Her, L, P 2, 3, 5, sP, W; condampnet T 2; condempnetur Ad, Ag, Bb, Fr 2, G, K, Mg; contempnatur Ald, Ch, Jlz. crescit L, P 6. || l. 6. im plebe L (corr.), P 3.

Cap. X. deest Em, Sich, Vl. || l. 7. X] deest Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); cap. X Bb; Tit. X Her; Xl Ch, Ep, P 1. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. solis deest Her. et m. rec. supra lineam L. illorum P 6, Til; eorum cett. interfettione P 6. || l. 8. Si] . . i Alt. quis deest Alt. episcopum m. rec. in margine Ald. constituit — vel erasa Bb. eligit sibi sP; elegerit sibi Mg; sibi elegit Ch, P 3. pontificem deest Gw. || l. 9. hocciderit P 3. solbat sP; solvet Her; salvat P 1; solvat [. .] regi Ep. vel] aut B, K. blebi P 3; plebe P 5. aut] vel Ch, Her, Til. quod secundum G. hoc deest sP. aedictum L, Mg, Mt, P 1; dictum Gw, Her; electum Jlz. secundum hoc edictum fiat. Tunica etc. Ag, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, G, J, Mg, Mt, sP, P 1, 3, T 1, 2 (m. prima), V, W. secundum hoc edictum fiet. Tunica etc. P 6.

1) Cf. maiorem compositionem subdiaconi libero genere nati supra I, 8; p. 278, l. 4 sqq.
⁴⁵ 2) Cf. p. 280, n. 3. 3) Cf. supra c. I, 7. 4) Cf. H. Brunner, qui l. l. p. 949 hanc partem Legi Baiwariorum recentiore tempore additam esse docet. 5) Cf. l. eodem p. 945. 946. 6) Hanc legem post interfectionem Emerami episcopi (715) sancitam esse J. Merkel, MG. LL. III, p. 228,

Fiat tunica plumbea secundum statum eius, et quod ipsa pensaverit, auro tantum donet qui eum occidit¹. Et si aurum non habet, donet aliam pecuniam mancipia terram villas vel quicquid habet, usque dum impleat debitum. Et si non habet tantum pecuniam, se ipsum et uxorem et filios tradat ad ecclesiam illam in servitium, usque dum se redimere possit².

Hoc per inperium regis vel iudicis fiat, et illa pecunia in usu ecclesiae ipsius ubi pontifex fuit, ibi sit firmata usque in perpetuum.

Et si episcopus contra aliquem culpabilis apparet, non praesumat eum occidere, quia summus pontifex est, sed mallet* eum ante regem vel ducem** aut

*) glossa add.: culpet *Alt*, T 1.

**) iudicem *Mg*, *Mt*, *sP*.

Cap. X. l. 1. fiat *deest* P 4; *corr*: *Bb*. tunica plumbea fiat *Ald*, *Jlz*; fiat. Tunica plumbea fiat *G*. tunico *Ep*, *L* (*corr. m. rec.*: tunica) *H*; tunica *corr*: tunica *B*; tunica *Her*, *Mg*, *Mt*. plumbia *Alt*, *Ep*, *L*, *sP* (*corr. m. rec.*: plumbea) *H*. secundum *deest* *Bb*. statum *corr*. *L*; stateram *Ad*; statutam *sP*; statutum *Ag*, P 5; staturam in margine *Her*. sta[tum . . . e]ius *Ep*. quod] quantum *B*, *Gw*, P 6. apensaverit *Ad*; pisaverit *sP*. auri *Ad*, *B*, *Gw*, *Jlz*, *Mt*, *Til*, *W*; aurum *Ald*, *sP*, P 2, 6 (*corr. m. rec.* auro) *J*. donet tantum pro eo quem occidit *Ald*. tanto *sP*; tantum P 3. *l. 2.* donec *Ad*. occidet *Ag*. et si auro P 3; et si autem *Her*. [non ha]bet *Ep*. donet *deest* *Ald*, *B*; donec *Ad*. alia pecunia *H*, *J*, P 6, T 2 (*m. prima*); aliqua pecunia *L*; aliam pecuniam, id est *Ald*. || *l. 3.* terra *Ag*, *Ald*, *Ep*, *J*, *L*, *Mg*, *sP*, P 6, T 1 (*corr. m. rec.* terram) *H*. villa *Mg*. 20 vel *deest* *Ad*, *Mt*. quicquid *Mg*. habet] habeat *Her*; debet *L*. [usque dum im]pleat *Ep*; donec impleat *Bos*, *Ch*; u. d. implebat P 3; u. d. implet *Her*. devitum *sP*. habet *deest* *Ap*. || *l. 4.* tantum *Ag*, *G*, *H*, *J*, *L*, *sP*, P 1, 5, 6, T 2, V, W; tantum P 3; tantum *corr*: tantam *Alt*; tantam *cell*. pecuniam tantam *Gw*. pecunie T 2, W. et filios] filios *L*; et filias *sP*; ac fi[lia]s *Ep*. [tradat ad ecc]lesiam *Ep*. tradet P 6. ad ipsam ecclesiam *Bos*, P 3, *Til*; ad ecclesiam ipsam *Mg*, *Mt*; ad 25 ecclesiam *Ad*; a. e. i ubi pon (ubi pon *erasa*) *Gw*. servitio *Alt*, *B*, *Bos*, *Ch*, *Ep*, *H*, *J*, *L*, P 6, *sP*, T 1, 2 (*m. prima*). || *l. 5.* posset *Ald*, *Alt*.

l. 6. per] ad P 4. iudicis] ducis *Ald*, *Ep*, *H*, T 2 (*m. prima*). fiat] faciat *B*; fiat vel faciat *Gw*. illam pecuniam *Ad*, *Mg*, *Mt*; ipsae pecuniae *Bb*. usum *Ad*, *Ald*, *Bb*, *Bos*, *Ch*, *Gw*, *T*. ipsius ecclesiae P 3, *Til*. || *l. 7.* ubi pontifex fuit *desunt* *sP*. ubi] ibi *deest* *Ald*, *G*, *Jlz*. sit] sint 30 *Alt*, *Bb*, *Ep*, *H*, *J*, *L*, P 6, T 2 (*m. prima*). firmata] firma tunc *Bb*, *Ep*, *H*, *J* (*m. prima*), *L*, P 6, T 2 (*m. prima*), *W*, *corr*: firmata tunc *J* (*m. recentior*); firma ex tunc *Bos*, *Ch*, T 1; firmitates *Alt*: confirmata *Ad*; firmata ex tunc *Ald*, *Jlz*. usque] et *Bb*. in *deest* *Lind*.

l. 8. et si episcopum *sP*; et ipse sunt *Ag*. aliquam P 6. culpa *sP*; cul L; culpam *Ag*, P 6. appereat P 6; apparuerit *corr*: apparit *Alt*. non] et non *L*. || *l. 9.* quia] qui *Ep*; quorum *Ad*; quo- 35 niam *Bb*. summum *Ep*, *sP*. fontifex *Ep*. malliat *G*; mallex *Ch*; representet *Ad*. eum accusare *Ald*, *Jlz*. ante *deest* *Gw*. rege *J*, *sP*. vel] aut *sP*. duce *J*.

et *S. Riezler*, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, p. 427 verisimile esse docuerunt; cf. etiam 'Beilage z. Münchener Allg. Zeitung' 1905, p. 203; *E. v. Schwind*, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 683 sq.; opiniones contrariae defenduntur a *Friedrich*, 'SB. der phil.-hist. Klasse 40 München' 1874, p. 352; *G. Waitz*, 'Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften' 1869, p. 132 sq. 7) De electione pontificum per sacerdotes et plebem et de regis confirmatione cf. *E. Loening*, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechtes' II, p. 171 sqq.; *P. Hinschius*, 'System des Kirchenrechtes' II, 516 sqq. 8) Aliam compositionem praescribunt *L. Sal. Emend. LVIII*, 3; *L. Alam. XI*; *L. Ribuar. XXXVI*, 9; *Benedictus Levita I*, 336. 45

1) Cf. *J. Grimm* 'DRA'⁴ II, 246; *E. Loening*, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechtes' II, 273. 2) Haec lex non concordat cum c. II, 1 et VII, 5; cf. *E. v. Schwind*, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 632. 634; *O. Gierke*, 'Schuld und Haftung' p. 174.

ante plebem suam¹. Et si convictus crimine negare non possit², tunc secundum canones ei iudicetur. Si talis culpa est, ut deponatur, deponatur aut exilietur. De homicidio, de fornicatione, de consensu hostili³, si infra provintiam inimicos⁴ invitaverit et eos perdere voluerit quos salvare debuit, pro istis culpis damnetur.

5 XI. [De sanctimonialibus vel Deo dicatis⁵].

Si quis sanctaemonialem, hoc est Deo dicatam, de monasterio traxerit et eam sibi in coniugio duxerit contra legem ecclesiasticam, requirat eam episcopus civitatis illius cum consilio ducis*, velit nolit, tamen reddat eam ad illud monasterium unde eam tulit, et componat ad illud monasterium dupliciter⁶, sicut solet componere

10 *) regis vel ducis *Ald, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, Jlz, Mg, Mt, T, W*; ducis et regis *Ad*.

Cap. X. || l. 1. aut ante plebem] vel ante plebem Bb; vel plebem Ald, Jlz; vel plebem sP; ante plebem P 6. si] ut P 4. crimen W; crime P 6; de crimine Til. posset Alt; poterit Ch. tunc ei P 6. || l. 2. canones P 3. ei deest Ad, P 4; delctum T 2 (m. rec.); eius Alt, L; eum sP. culpabilis est P 6. ut deponatur] ut deponetur; aut deponatur Mg; ut dignus sit deponi Ald; undeponatur L, P 2 (m. rec. corr: unde deponatur L); deponatur Gw. deponatur deest Bos, Gw, J (m. prima), L, Mg, Mt, P 6, sP, T 1, Til; deponetur Her. aut] ut sP. auxilietur corr: exilietur T 1; exilientur Ag; m. rec. in margine add.: idem et rubricam: episcopi tribus de causis deponantur T 1. || l. 3. fornicationem sP; fornicatione corr: fornicatione Ep; corr: P 3. hostile Alt, L (corr. m. rec.: hostili Alt); hostilis Ag; ostili sP; hostibus Her. si deest Ag, sP. infra] in sP. provincia J, P 6, sP, T 2. inimicos deest Ad, B; inimicus Ag. || l. 4. et] ut Ad, B, H, P 6; aut L. eas sP. perdere] per delere Ep; perducere P 6; prodere Her. quos] quod sP. salvare] servare Ch. debuit in raso T 1; debuerit J, P 3; debuerat Bos, Her, Til. pro his J, W; per his Ep; pro talibus Bos, Ch, T 1; de talibus Ald, Jlz; pro istis vel talibus Mt; pro his vel talis Mg. damnetur vel dampnetur] damnetur corr: damnetur Mg.

Cap. XI. deest Em, Vl. || l. 5. XI] deest Ald, Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); cap. XI. Bb; Tit. XI. Her; XII. Ch, Ep, P 1. Rubrica exstat in Her, P 6, Til. sanctimonialibus Her, Til; sanctaemonialibus P 6. catis P 6. || l. 6. Si] . . . i Alt. sanctaemonialis corr: sanctaemonialis L; sanctaemonialis sP; sanctaemoniale H, J (m. prima), T 2 (m. prima); sanctaemonialem Bb, J (m. rec.); sanctaemonialem Ag, Ep, Mg, Mt, P 1, 5, T 1, V, corr. e sanctaemonialem P 3; sanctaemonialis P 6; sanctaemonialem cett. hoc] id Bb, Jlz, Sich. Deo] Domino Her. dicata Ag, H, J, K, L, P 6, T 2 (m. prima); deest Ald; dicatam Alt, Mg. dicatam virginem Sich. traxerit P 3. ea J (m. prima), L. || l. 7. sibi] deest Sich; si W. in] deest sP. coniugium B, Bb, Gw, P 4, sP, Sich, W; coniugium Mg; coniugio L; uxorem Ald, Jlz. duxerit deest Ad; sumpserit P 6. lege sP; ipsa legem P 6. requirit Mt. eam in margine H; eum Ald, Her, J, Jlz, T 1, (supra lineam W; ea P 1. civitas L. || l. 8. consilio] consensu W. volet nolet Bos, Ch, H, J, L, P 6, T 1 (m. prima), (nolet corr: nollet) J, (nollet corr: nolet) B; volit nolit Alt, T 2 (m. prima); volit nollet Ep; nolet volet Bb; vellit noli P 3; vellet nolet sP. tamen deest Ald, G, Jlz; tamen et L. reddet G; redat P 3. reddat eam] eam reddat Sich. eam] ea P 1, V; illam Ald, Jlz. ad illum Ag, H, L, Mg, P 3, 6, sP, T 1 (m. prima); ad illo Alt (m. prima); ad illam J; ad illud Ep. monasterio Alt (m. prima), sP; monasterium dupliciter L. unde — monasterium] desunt G, K, L, P 2, sP; sed in margine manus recentior add. L. || l. 9. unde ea] corr: u. eam J; unde Ep. tullit P 3. illum Ag, H, Her, L, Mg, P 3, 6, sP, T 1 (m. prima); illam J; illud Ep; ipsum Sich. monasterium P 3. duppliciter sP. solent componere Ald, Ep, H, J, Jlz, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); solent c. corr: solet c. B; componere debet P 4.

1) Cf. E. Loening, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechts' II, p. 520 sqq. 2) Eadem formula supra in capite I, 2. 3) Cf. Isidori Etymologiae V, 26 § 26: Maiestatis reatu tenentur ii, qui . . . vel cum hostibus consenserunt. 4) = infra cap. II, 1, p. 293 l. 1. 5) Cf. A. Gfrörer, 'Zur Geschichte der deutschen Volksrechte im Mittelalter' I, p. 374, qui hoc caput post decreta Dingolfingensia legi additum esse putat. 6) Aliter Decreta Dingolfingensia (infra nr. III) c. 4: componat sicut canones decreverint. 36*

qui alienam rapit sponsam¹. Scimus illum crimine esse obnoxium, qui alienam sponsam rapit; quanto magis ille obnoxius est crimine qui Christi usurpavit sponsam.

Et si noluerit emendare et reddere, expellatur de provincia dicente apostulo: „Auferte malum a vobismet ipsis” et iterum: „Tradere huiusmodi Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die domini nostri Ihesu Christi”.

XII. De presbyteris vel diaconibus et de ecclesiasticis ministris².

Ut nullo presbitero vel diacono liceat habere secum in domo extraneam

Epistola B. Pauli Apostoli ad Corinthios I, c. V, 13 . . . Auferte malum a vobis ipsis; I, c. V, 5 tradere huiusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.

Cap. XI. || l. 1. qui] quia J. alteram Her. rapiunt sponsam Ald, Ep; sponsam rapiunt Jlz; rapuit sponsam P1, Sich; sponsam rapit P4; rapit uxorem Ad, Bos, Ch. Scimus — rapit] desunt Alt, P6. scimus] scimus enim Ald, G, Jlz, Sich. illam corr: illum Mg. crimine corr: crimen L; criminum Bos; criminis Ald, G, Jlz; crimini Sich, Til, W. qui] quia J. 15 l. 2. rapit sponsam Ad, Ag; sponsam rapsit sP; sponsam rapuit Sich. quamto P3. magi P1. ille deest Ch. obnoxium corr: obnoxius L; obnoxios corr: obnoxius P4; obnoxius Ald, Alt; obnoxiosus T2. obnoxius est crimine desunt Gw. crimine deest Sich; crimini B, P2, Til, W; criminis Ald, G, Jlz; criminae L; crimine P1. qui] quia corr: qui J; quia Mt. Christi] uxorem Her. usurpavit deest Gw; corr: Mt; usurpat Ad; sibi usurpavit Sich; usurpabit Ch, T1; usurpare B. || l. 3. spon- 20 sam] add.: rapere Ad, B, Bb, Bos, Ch, H, J (m. rec.), T; add.: rapit Gw.

l. 4. et deest Gw. et si] Quodsi Sich. si deest G. voluerit, corr: noluerit J. emendare noluerit Ald, Jlz. emendare et desunt Sich. reddere P3; eam reddere Sich. expellatur, corr: expellatur Ch; expelletur Her. apostulo V; apostolo cett. || l. 5. auferte Ag, Jlz. a malum sP. a vobismet ipsis] a vobis Alt; ex vobis Ald Jlz; ex vobismet Ep, W; de vobis Sich. et iterum] 25 desunt Ad; et iterum — Ihesu Christi] desunt Sich. tradite Ad, Ald, Ch, Gw, Jlz. Til; tradet sP; tradetur a vobis Her. huiusmodi] vos modi sP; huiusmodi hominem Ald, Jlz; huiusmodo B. Sathanae] Ag, Ald, G, Her, Jlz, K, L, Mg, Mt, P1, 3, sP, Til; sathanae deest, sed in margine corrector add. Ch. in interitu L, P6; et interitum sP; interitum, corr. in marg. addit et Ch; in interum Mg. ut deest Ald. || l. 6. salvus corr. L; sa salvus Ag. sit Bb, Ep, Jlz, 30 P2, 4, 6, W; sit vel fiat Gw; fiant sP; fiat cett. (supra lineam Alt). in diem Ag, Alt, P4; in via sP. nostri Ihesu Christi Ad, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J m. recentior, Mg, Mt, T, W; cett. desunt.

Cap. XII. deest Alt, Em, Vl. || l. 7. XII] deest Alt, L, P6, Sich, T2 (m. prima); cap. XII Bb; Tit. XII Her; XIII Ch, Ep, P1. Rubrica plerisque in codicibus continuo in textu legitur; deest Ald, Jlz, Sich; in 35 L, P6, Til rubrica: de presbyteris et diaconibus ut minime habitent cum mulieribus, cui in L, P6 sequitur textus capituli: De presbyteris vel diaconibus (corr: diaconis) eadem, ut etc. L, De presbyteris vel diaconibus et de ecclesiasticis ministris ut etc. P6. In Her rubrica: de presbyteris et diaconibus, ne habitent cum mulieribus. Si quis de presbyteris Ag; presbiteros sP. vel] deest W. diaconis Ep, J, L, P2, 6, T2; diacon H. et deest P1. ministris deest P1; ministeriis B1, corr: ministris Gw. || l. 8. ut deest Ald, 40 Jlz, Her, Sich. nullo] deest Bb; nulli Ald, Jlz, Sich, T2 m. recentior, Til, W; nullum sP. diacono vel presbitero Bb; presbiterum vel diaconum sP; presbitero neque diacono Mg, Mt. non liceat Bb. secum habere Ag, B, Ep, Mg, Mt, sP, Sich. in domo — feminam] extraneam mulierem in domo Mg. in domo desunt L, P6; in domum Ag, Til. extraneam] extraneam sP.

1) Vide infra c. VIII, 16. 2) Cf. A. Gfrörer l. l. I, p. 374, qui hoc caput post 45 decreta Dingolfingensia legi additum esse putat; S. Riezler, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, p. 412 sqq. et F. Dahn, 'Könige der Germanen' IX, 2, 184, quibus hoc caput argumentum est legem post annum 716 sancitam esse; vix recte, cf. notam sequentem (p. 285, n. 1) et H. Brunner, 'DRG' I², p. 462, n. 34.

feminam¹, ne per illam occansionem decipiatur et pollutus offerat sacrificium Deo, nec plebs per eius offensionem corruat et plagam sustineat.

Propterea qui gradu sacerdotali fulciuntur, extraneorum mulierum interdicta sibi consortia cognoscant. Hac eis tantum facultate concessa, ut matres filias atque **SORES** germanas inter domorum suarum septa contineant: in his enim nihil scevi criminis aestimare foedus naturale permittit; illas

cf.
cod. Theodos.
XVI, 2, 44.

Cod. Theodosianus XVI, 2, 44 (= Brev. XVI, 1, 6). Eum qui probabilem saeculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiae appellationis non decet. Quicumque igitur cuiuscumque gradus sacerdotio fulciuntur vel clericatus honore censentur, extraneorum sibi mulierum interdicta consortia cognoscant, hac eis tantum facultate concessa, ut matres filias atque germanas intra domorum suarum saepa contineant: in his enim nihil scaevi criminis aestimari foedus naturale permittit. Illas enim non relinqui castitatis hortatur adfectio², quae ante sacerdotium maritorum legitimum meruere coniugium². Neque enim clericis incompetenter adiunctae sunt, quae dignos sacerdotio viros sui conversatione fecerunt.

Cap. XII. || l. 1. feminam corr. Gw; feninam P 1; mulierem Mg, Sich. ne] nec Ep, H, Her, Jlz, L, P 1, 6, sP, T 1, 2 m. prima; naec J. per villam Mg. occansionem Ep, H, J (m. recentior), P 1, 3, V; occansionem sP; occasione Her, P 6; occasionem cett. decipiatur occasionem Ald. decipiat T 2 (m. prima); decipiantur, n. erasum L. pollutus corr. L. auferat L; offeret sP. sacrificium sP. sacrificium Deo Ag, Ald, B, G, Gw, Jlz, K, Mg, Mt, P 1-5, sP, Sich, Til, V; s. do P 1; s. domino Her, T 2 m. rec.; sacrificium cett. || l. 2. nec] et Gw; et ne Ald, G, Jlz, Sich; ne P 2, 5. plebs W; pllebs corr.: plebs Ep; pleps J; plex P 6. eius offensione L; offensionem eius Ch, T 1. non corruat, (non erasum) Gw. et — sustineat desunt Sich. plaga Ald, J (m. prima), L, P 6, sP. sustineat H.

l. 3. qui deest P 6; quia corr.: qui Bb; quia P 5. gradum sP; in gradu P 6. sacerdotale Ep, H, J, L; sacerdotalis sP; ecclesiastico Ald, Jlz. fulgiuntur L; fulguntur sP; fulciunt Mg. extraneorum Ald, Ep, Jlz; extraneam Ad. mulierem Ad, m. recentior corr.: mulierum H; feminarum Bos, Ch. interdicata sibi Mg, Mt; interdictam H, corr.: interdicta Ad; interdicte sP; interdicta sibi Ald, B, Ch, Gw, Jlz, T 1; interdicta (sibi deest) cett. consortia interdicta Sich. consortium sP; consortiam H. || l. 4. cognoscat sP; non cognoscant W; agnoscant Sich. haec eis Ad, Bb, Ep, Gw, J; has eis Ag; ac eis Ch, P 3, T; as eis sP; hanc eis L; haec enim eis P 6; hac igitur Ald; a se Mg, Mt; hac es P 5. tantum in raso T 1; stantem sP. facultate tantum Ald. facultatem J, sP; facultas Ad, Gw; facilitate L, P 6. concessa] cessa Ep, H. ut] sit Ep, H, J, L, P 6; sit ut Ad, Gw; sint Bb; aut sP. matrem Ad; matris Bb, Ch, Ep, H, J, L, P 6, T 1; matres et Jlz. filiis Ep; filius H; familias Sich. atque deest B; adque sP. germanas Mg; germana sP. intra G, Sich, W.

l. 5. suorum Ad, B, Mg, Mt, P 5, 6; suarum, cui manus recentior in margine addit tecta Bb; suarum habitacula Bos, Ch. septa] sepe Bb, Bos, Ch, Ep, H, sP; sepem J, T, W. contineat Mg, Mt, sP. his] hijs Jlz; is L. nihil deest sP; nichil Ad, Ald, Ch, G, Jlz, T 2, W; nihil, m. recentior corr.: nulla J. scevi Ep, H, W; suspectus sP; suspecti m. recentior corr.: suspecto J; suspecturi Mg, Mt; sub peccati P 2; scelere L; scelerebus P 6; lascivii in margine Her; suspecti cett. criminis] oriminis sP. aestimare K, P 4, 5, V; existimare Bb, W; extimare sP; stimare P 3; estaestimare P 6; est estimare T 2 (m. pr.); est existimare J; estimare T 2 m. rec.; est extimare Ep, H; est stimare L; est nec existimare Bos, Ch, T 1; est nec si aestimare B; est nec si existimare Ad. est nec estimare fedus naturale permittit supra lineam corr.: est estimandum, n. e. quia f. n. est, permittit Gw. fetus Mg, Mt; foedus m. recentior corr.: foedum T 1; foedus vel fedus cett. naturalis L; naturae Bb, Bos, Ch, Ep, J, T 1, W; natura P 6. per[mit]tit Ep; permittitur Ch, J, Mg, Mt, T 1, ur erasum J; permittat Her, L; promittit Ag. vel promittit P 6. illas — affectio desunt Sich. illas enim] P 4, sP; et illas iam B; illa etiam L; illas etiam cett.

1) *Hac lege clericis non matrimonia interdicta fuisse E. Löning, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechts' II, p. 325 docuit; sed inter feminas, quibus secundum haec decreta in domo clericorum vivere permissum erat, nominantur propinquae cognatae, non autem uxores.* 2) *Cf. J. Merkel, 'Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde' XI, p. 641, n. 3.*

enim non relinquere castitatis hortatur affectio.

De ceteris causis praesbiteri diaconi vel clerici ab episcopis secundum illorum canones iudicentur¹.

cf. L. Alam.
XXI. (infra
p. 287).

XIII. De colonis vel servis ecclesiae, qualiter serviant vel qualia tributa reddant.

Hoc est agrarium² secundum aestimationem iudicis, pervideat hoc iudex, secundum quod habet, donet: de XXX modis III donet et pascuarium^{* 3} desolvat

*) glossa addit triskinga T 1.

Cap. XII. || l. 1. non — affectio desunt W. non deest Ch; non, m. recentior add. ut T 1. reliqui, m. recentior corr: relinqui Bb; reliquas Ch, Mg, Mt, T 1; reliquos T 2 (m. prima); reliqua K, T 2 (m. recentior); reliquis P 6; relinquo B, Gw; relinquere Ald, G, Jlz, Til; relinquit sP; reliqui Ep, H, J, L, P 2, 3, V; reliqui qui P 1. castitates m. recentior corr: castitatis T 1; castitis P 6. hortatur affectio desunt sP. hortatur Ad, Ald, B, Bos, Gw, Jlz, Mg, corr. ex ortatur Bb, T 1; horat Her; orator Ep, J, corr. m. rec. ortatur J; ortatus Mt; probat Til; ortatur Ch, G; oratur cett. affectio Ad, Ag, Bb, G, H, Jlz, K, P 1—3, 5, T 2, V; in margine Her, Til; affectio Ald; effectus Bos, Ch, Mg, Mt, T 1; effectio cett.

l. 2. De ceteris — iudicentur] desunt T 2 (m. prima); quasi rubrica G, P 2, 3, sP, T 1, V, (in margine) Ag, (praeposito numero XIII) P 3; causis ceteris Ald; coeteris causis B; cetheris causis sP. presbiteris Alt, Bb, Bos, Ch, H, J, L, Mg, Mt, P 6, T 1, 2 m. prim., W. vel diaconi Jlz, T 2 m. rec.; diac. Ad, Bb, H, J, P 3; diacones Gw; diaconis Alt, Bos, L, P 6; diaconibus Ch, Mg, Mt, T 1, W. vel clerici] vel clericis Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, W; clerici Mg, Mt, P 6; clericis L; alii clerici T 2 m. prima; aut alii clerici T 2 m. rec.; vel ceteri Ag. episcopis] eorum episcopis Ald; episcopi Mg; episcopo Her, J, Mt. illorum] deest Ald; eorum Jlz. || l. 3. canones deest sP. iudicetur Ag, Ald, Bb, W; iudicent P 3; Require de diebus dominicis in capitulis nuptias prohibendas inlicitas in marg. add. T 2 m. rec.

In Ch sequitur cap. VII, 4 huius editionis.

Cap. XIII. deest Sich, Vl; post cap. VII, 4 huius editionis Ch; pars prior capituli legitur etiam in cod. Paris. 4995 capitulari Ludowici pii 817 insertum P 7. || l. 4. XIII deest Ag, Alt, Ch, L, P 3, 6, T 2 (m. prima); Tit. XIII Her; XIII Ep, P 1; XV T 2 (m. recentior) Rubrica in plurimis codd. coniuncta cum textu capituli; L his vocibus textu coniunctis rubricam: De colonis et servis ecclesiae qualiter serviant; anteposita est in Her, Til rubrica: De colonis vel servis ecclesie quomodo (Til: qualiter) serviant. De] . . e Alt. collonis sP; quolonis Ep. servos sP; de servis Ald. ecclesiis Alt. eccl[esiae] qualiter Ep. serviunt sP. || l. 5. quale Ag, B, Ep, Gw, H, J, T 1 (m. prima), W; qualiter G, Her, Mt, sP, T 1 (m. recentior), Til; qualis L; quali Mg, P 6. tributum B, Gw, W; tributam sP. reddunt sP. || l. 6. hoc est desunt Bos. est deest Ch. agrario Bb, Ch, Ep, H, J, L, corr: agrarius T 1; agraria W; agri Ald; angaria P 6. secundum aestimationem iudicis desunt Gw. post secundum sequuntur in Ag quod habet, donet, verba deleta. existimationem Bb; extimationem sP; stimationem corr: estimationem L; inst[.] Ep. iudicis] ducis Ep; dicis, corr. m. recentior: ducis H. pervideat Ad, Ag, B 1, Ch, Ep, Gw, H, P 1, 2, 3, sP, V, W; provideat Ald, Bb, Bos, G, Her, Jlz, K, T 1, Til, corr: praevideat J; praevideat cett. iudex hoc P 2; hoc est iudex sP; hoc iuet Ep; hoc iudex et Ald, G, Jlz; hoc iudex ut T 1 (m. recentior). || l. 7. abet P 3; habet et Mg, Mt. donet deest Bos; donat sP. de] dex W. XXX, triginta] trienta sP. m diis vel mod] modia Ag, Alt, L, Mt, P 2, sP; modia P 3. III] III (vel tres) modios Ch, Ep, Gw, J, T 1, W; modios III P 7. pascuario H, L, corr. m. recentior: pascuaria, J; pascario P 6; pascuarios Bb, Bos, Ch, Ep, T 1, W; pascuarum unu sP; pascuaria Ad, B, Gw, K, Til. desolvat Ag, Alt, Bos, Her, P 1—3, 5, T 2, V; persolvat Mg, Mt, T 2 m. rec.; solvat Ald, B, G, Jlz, W; inde solvat P 4; dissolvat cett.

1) Cf. E. Loening, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechts' II, p. 532. 2) agrarium = tributum seu vectigal quod ex agro penditur; cf. a. 769, MG. DD. Karolinerum I, p. 67; Capitularia I, p. 19 (584—628), c. 11. 3) pascuarium = quod pro pascuis praestatur.

secundum usum provinciae. Andecingas*¹ legitimas — hoc est, perticam² X ^{cf. L. Alam. XXI.} pedes habentem, IIII perticas in transverso, XL in longo — arare seminare claudere** collegere trahere et recondere. Prato arpeno³ uno cludere secare, collegere et trahere. A tremisse unusquisque accola ad duo modia sationis***

5 *) *glossa add*: scamez T 1; schachbach *glossae saec. XV* T 1; skaremez Ch; Skaremech Bos.

***) *glossa add*: ekken Bos, Ch; eckan T 1.

****) *glossa add*: samin T 1; samen Ch.

L. Alam. XXI. Servi autem ecclesiae tributa sua legitime reddant: quindecim siclas

10 *Cap. XIII. || l. 1. usu L; husum sP; quod usum Mg. ancingas P 4, 5, 7; andecengas J; andetingas Alt; an decenas Ald; andecenas Ch, Gw, Jlz, L, Mg, Mt, P 6, T 1, supra lineam add: anzingas Gw; vel anzingas andecenas B; andetenas H; andecenam Bb; aut decenas Ep; an decimas Ad; antdecenas W; ad decingas P 1. legitima Ep, H; legitimam Bb; legitimas Her, L; letimas P 7; legiptimas Gw; legatimas, corr: legitimas P 2. hoc est] desunt Jlz; id est Mg, Mt. pertica*
 15 *Ag, J, L, P 6, sP, T 2 (m. prima); perticas Ep, Mg, Mt; pertgam Alt; pertigam Her. X, decem] deces sP; decimam P 2. || l. 2. habentem pedes P 6. habente sP; habentae L; habentes Ag, Mg, Mt. IIII, IIII^{or}, quattuor] III Mg, Mt; VIII L. pertgas Alt; perticas VI Ep; pertigas Her; pedes Jlz, K. transversu sP; traverso Ag. XI] L in margine Her. in logno Ald; in longum P 7. arare] quas arare Ald, Jlz. || l. 3. cludere Alt, T 2 (m. recentior); cludere seccare Mg, Mt. collegere*
 20 *Ag, Bos, H, Her, L, P 1, 3, T 1 (m. prima), Til, V; colere in margine Her; colligere cett. et trahere Ad, Ald, Alt, B, Bos, G, Her, Jlz, Mg, Mt, P 1—4, Til, V; et traere sP; adtrahere Gw, K. trahere deest L, P 6. et recondere desunt L, Mg, Mt, P 6; et condire Ep; et recondire, m. recentior corr: et recondere H; et recondere debet Bos, Ch; et recondere debeant Ald; et recondere debeant et vineas Jlz. prato — trahere] exstat in Ad, Ag, Alt, B, Bos, G, Gw, K, L, P 1—4, sP, T 2, V; m. rec. in*
 25 *margine J; deest cett. pratum Her, P 4, Til; prato corr. P 1. aspensum Gw; appensum Ad, B; arpeno P 1; arpeno P 2, V; aripenno P 5; carpento Her, P 4; arpennum G, P 7. unum Ad, B, G, Gw; fenum J (m. recentior); I P 5. cludere Alt, J (m. recentior), P 2, T 2, V. sepe circumdare cludere Ad, B, Gw; cludere cett. secare, vel seccare] deest Alt; segare Ag, Her, T 2 (m. prima).*
 30 *l. 4. collegere Ag, Bos, Her, K, P 1, 3, Til, V; college sP; colere Her (in margine); colligere cett. et traere sP; attrahere B; adtrahere Ad, Gw. ad tremisum P 7; as tremisse H; ac tremissem Ep; ad tremisse Mg, Mt; ad tramise sP; adremisse Ad; aut tremisse Her; a tremisso Alt. unusquisque Jlz; unusquissque Alt. acolona Bb; accola Her; acolae sP; acola Ch, H, J, L (m. prima), T 1, 2 (m. prima). a duo modia Mg, Mt; a dua modia L; adque duo modia Her; ad dua modia P 3, 6, sP; II modia Bb; duos modios P 7. satianis corr: sationis T 1; rationis Ag; satione sP; sationes corr:*
 35 *sationis Mg.*

1) andecinga, vel ancinga, vel accinga = *modus quidem agri certo perticarum numero constans et sepibus aliove sepis modo clausum*; cf. Du Cange, *Glossarium s. h. v*; E. Brinckmeier, *Glossarium diplomaticum I*, p. 83; J. Grimm, 'DRA.'⁴ II, p. 68; *termini andecena, leuga, tuninum, peditura ex iure Franco in legem Baiwariorum transsumpti esse videntur*; cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 457 n. 16. 2) pertica = *certus agri modus*. 3) arpentum, arpenna = *modus agri*.

cf. *L. Alam.*
XXI.

excollegere seminare collegere et recondere debeant, et vineas plantando cludere fodere propaginare¹ precidere vindimiare. Reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos IIII, ova XV reddant. Parafredos² donent aut ipsi vadant, ubi eis iniunctum fuerit. Angarias³ cum carro faciant usque quinquaginta leugas⁴, amplius non minetur. Ad casas dominicas stabilire. fenile

*) *glossa add*: vel fuora opera *Bos, Ch, T 1*.

**) *glossa add*: mila *Bos, Ch*; milla *T 1*.

de cervisa, porco valente tremisso uno, pane modia duo, pullos quinque, ova viginti.

Cap. XIII. || l. 1. excolligere et recondere debent et seminare colligere *J*. excollegere seminare desunt *Ald, G, Jlz*. excollegere deest *Bb*; excolligere *Ad, B, Ch, P 2, 7*; excolere *Alt, T 2*; excollere *Ep*; et colligere (*deleta*) *W*; colligere *P 4*; extollere *Ag*; excolligere *L*; excellegere *Mg*; ex eo colligere *Gw*. seminare — recondere desunt *Ag*. seminare collegere desunt *Mg, Mt*. collegere] deest *Gw*; et colligere *sP*; collegere *Bos, H, P 1, 3, 5, T 1, Til, V*; colligere *cett*. et recondere desunt *Bb*; et recondere, *corr. m. recentior*: et recondere *H*. debeant *Ag, Ald, Alt, Bb, Her, Jlz, K, L, P 1—3, 5, 6, sP, Til, V*; debeat *Gw, Mg, Mt, corr*: debent *B*; debet *Bos, Ep, W*; debent *cett*. vineis *Ep, H, P 6*; vineam *Ald*. plantando — fodere pro *in margine* *Mt*. plantare *Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, Jlz, L, P 7, T 1, 2*; plantato *Ep, P 6*; plantatas *W*. claudere *Ag, Ald, Jlz, P 3, sP, Til*; claudere *Bos, Lind*; deest *Ad, B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P 1, 6, T 1, 2, W*. || l. 2. fodire *Alt*; federe *P 6*. propagare *Ald, Jlz*; probagenare *L*. procidere *L*; praescidere *Bb*. vindimiare *P 3, V*; vindimiare debeant *L*; vindemiare siquidem *P 7*; vindemiare *cett*. reddent *Bos, Ch*. decimum fascem] fasce *Bb, Ep, H, J (m. prima), L, P 6*; fascem *Ad, B, Gw, J (m. rec.)*; fasces *Bos, Ch, W*; fasces, *corr. m. rec.* fascem *T 1*; decimum fasce *Ag, sP*; decimum vascem *Alt*; decimam fascem *T 2*; decimum fasciculum *P 7*. ligno *Ep, H, L, T 2 (m. prima)*; linum *sP, P 5*; lino *cett*. || l. 3. avibus *L, P 6*; apibus *corr*: avibus *Gw*; apibus suis *sP*. decimum *Ald, Alt, G, Her, Jlz, K, T 2, Til, W*; deest *Ag, X, decem cett*. vas] deest *sP*; vassi *P 6*; vaso *Ep, H*; vasis I vas *P 4*; vasa *Ad, B, Bb, Bos, Ch, Gw, J, Mg, Mt, T 1*. vas pullos] vas cipullos *L*. pulli *Ald, Jlz*; de pullis *W*. IIII, quatuor] III *P 6*; IIII vestudos *P 7*. ova — reddant desunt *P 7*. oves *Ag*; ovas *Ep, Mg*. XV, quindecim] XI *Gw*; XII *Her*. palafretos *B, H, W*; palafreos *L*; palafred *P 6*; par varidos *Alt*; paravidos *T 2 (m. prima)*; parafredas *P 3*; parafridos *G, T 2 (m. recentior)*; parasfredo *Mg, Mt*; para-fretos, vel para fredos *cett*. donent, *corr*: donet *J*. aut] ut *sP*. ipsa *L*. || l. 4. vadent *Ag, Alt, Her, L, P 3, sP*. ubij hubi *sP*; ut *Ald*. eis] est *P 3*. iniunctum *P 2*. fuerint *Ep, sP*. angario *K*; cum carro *Ag, G, Gw, K, Mg, Mt, P 1—5, Til, V*; desunt *W*; cum carras *sP*; cum carris *H, T 2*; cum carra *cett*. faciat *Her*; fatiunt *P 6*; faciunt *J, T 2*. L, quinquaginta] quinquaginta *P 6*; i *Mg, Mt*. || l. 5. leugas *Ag, Ald, Bb (m. rec.), Bos, G, Her, Jlz, P 1—5, T 2, Til, V, W (m. rec.)*; leucas *Her (in margine), K*; leguas *L*; leivas *Mg, Mt*; leuuas *sP*; leuuas vel lewas *cett*. non minetur *H, P 2, 4, sP, Til, V, corr. m. rec.*: non minentur *J*; non minuatur *corr*: non minetur *Alt*; nominentur *B, Mg, Mt*; nominetur *Ag, P 1, 3*; non minet *T 2*; non minentur *cett*. ad] a *Ch*. stabilire *corr. m. rec.*: stabiliendas *Bb*; stabulire *Lind*; stabulare *G, L, P 6, W*; stabulum *Her*; stabile *P 1*; stabilare *Ald*. fenilem *L, P 5*; finile *P 6*; fenire *Ald, Jlz*.

1) propaginare = *propagines facere*. — 2) parafredum, paraveredi = *equi agminales quorum usus in curso publico non quidem in viis publicis, sed in transversariis et militaribus ut veredorum in viis publicis (cf. Gotofredum ad l. 3 Cod. Theod. de cursu publico)*. — 3) angariae = *iumentorum vel plaustrorum praestationes, quae dicuntur 'fron furen' J. Grimm 'Deutsche Rechtsaltertümer' I, 488*. — 4) leuga = *mensura itineraria, mensura terram metentium quae apud Francos constat de duobus millibus passuum; cf. Du Cange, Glossarium s. h. v.; F. Diez, 'Wörterbuch' s. v. lega*.

granicam* vel tuninum**.¹ recuperando pedituras*** rationabiles accipiant et quando necesse fuerit, omnino componant; calcefurnum^{†, 2}, ubi prope fuerit, ligna aut petras L homines faciant, ubi longe fuerit, centum homines debeant expetiri et ad civitatem vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.

5 Servi autem ecclesiae secundum possessionem suam reddant tributa. Opera vero III dies in ebdomada in dominico operet, III vero sibi faciat. Si vero dominus eius

cf.
L. Alam. XXI
(p. 287 sq.,
290).

*) glossa add: chornstadel Ch, T 1; Cttornstadel (!) Bos.

**) glossa add: hovezun Ch; hovazun T 1; Horehun Bos; tunino sepem dominicam Ad, B, Gw.

10 ***) glossa add: fouzmaz T 1; fōzmaz Ch; fohma Bos; petoritas Her.

†) glossa add: chalcoven Ch; chalkofen Bos; chalhovan T 1.

Cap. XIII. || l. 1. granicam Ag, Ald, Alt, G, Her, Jlz, K, P 1—3, 7, sP, T 2, Til, V; graniam P 5; cranica Bb, H, L; granarium Ad, B, Gw; granica cett. vel aut Ad. tuninum Her, K, P 1, 3—5, sP, T 2, Til, V; tunninum Alt; tutinum Mg, Mt; tunnino Ad; totine P 6; tunidum P 2; 15 tunium Ald; cunium Jlz; tuminum Ag; domo L; tumno Bos, Ch; tonilum P 7; totine Lind. tuninum] m. rec. supra lineam addit: autumnno B; omnino H; tuninum] sepem dominicam addit Ad, B, Gw; tu . . . (lacuna) W; tunino cett. recuperanda Ag, Ch, Ep, H, L, P 6, T 1; recuberanda J; recuperanda corr: recuperandas Bb; recuperandam Ad, B; Gw; recuperandum Her, sP. peditura Ep, W; rationabile Mg, Mt; rationabiles sP; rationales P 5. accipient L. || l. 2. cesse corr: necesse 20 P 3; necessitas H, sP, T 2; necessesse P 7. fuerat H, J, T 2 (m. prima); fuerint P 1; deest Her. in voce componat explicit P 7. componat sP, P 1; composito L; componantur Ald; component Her. calcis Ad, Ald, B, G, Gw, Jlz; calci Bos, P 3, Til; calcem Bb; calces Ep, W; cale P 1. furnum Alt; furno Bb, Ep, H, J, L, sP, T 1 (m. prima). hubi sP. fuerint Ald, Gw, Her, Jlz, Mt, sP, P 4, T 1, W; fuerat Alt, Ep, H, J, T 2; fuaerit L. ligna — longe fuerat desunt Ald, Jlz. lingna corr: ligna Alt; 25 ligno L; lignum T 2. || l. 3. aut] et W. petrae, petre Ad, B, Gw, Her, W; petras Ag, Alt, Bb, Bos, G, K, Mg, Mt, P 1—3, 5, sP, Til, V; petra cett. L, vel quinquaginta] deest Mg, Mt, W; † P 6; ut P 1. homines] ominis L. faciunt J. hubi sP. fuerit deest Ch; fuerat H, J, P 6, T 2; fuaerit L; fuerint Ad, Her, Mt, W; est Bos. C, centum. hominis faciant, corr: homines L. debeant] deest P 6; debeat Her, sP; debent Ad, Ald, G, Jlz, P 4. exire L, P 6; expetiri corr: expeti T 1; 30 expetire Alt, sP; experire T 2; experiri Til; expediri G, Her, W; explere Ad, B, Gw; expeti Ald, Jlz; expetere P 4. || l. 4. ad civitatem] corr. ex ad civital P 4; ad civitate Mt, P 6; a civitate Mg. ubi] hubu sP. fuit L; fuerint P 1. ipsa calce H, J (m. prima), K, L, P 6, T 2 (m. prima); ipsa calcem Alt; ipsam calcam sP; ipsi calcem Ald; ipsi calcem Jlz; ipsa calx Lind. trahantur Ep, H, J, L; trahatur P 6; tragant Bb; traant sP; trahere seu trahant Jlz.

35 l. 5. servi — reddant] servi autem ecclesiae debent Bos. servus Lind. autem] aut P 1. secundum — reddent] dent tributa secundum possessionem suam Ch. possessiones Mg, Mt; possionem P 2, sP. suas Mg, Mt. reddant] debent Bos; reddat Lind. opera vero] operarios L. || l. 6. III (vel tres) dies] dies tres Jlz, Mg, Mt; tribus diebus W; III (dies deest), Ald, sP. in deest L; in raso W. hebdomada K: ebdomata Ag, H; epdomada P 6; eptomada (ep in rasura) W; ebdā Jlz. in dominico 40 operet desunt Gw. dominica L, sP; dominicatu Ald, Jlz; dominica tres G. operet Ag, Bos, H, Her, K, Mg, Mt, sP, P 1—3, 6, Til, V; operent (n erasum) T 1; operentur Ald, Bb, G, Jlz, P 4. T 2 (m. recentior), W; non operentur Ad, B; opere Ch; non oportet L; operent cett. tres dies Alt. vero] vobis L. faciat vel fatiat Ag, Bos, H, Her, K, L, Mg, Mt, P 1—3, 6, sP, Til, V; faciunt cett; faciunt add: In dominico non operantur Gw. Si vero] Sive P 6; si Gw; si vos L. 45 domini Ch, T 1. eius] deest L (m. prima), m. rec. add: ei; erasum J; eis W; ei P 6; eorum Ad, Ald, B, Ch, G, Gw, Jlz, T.

1) tuninum forsitan = stabulum; secundum alios aedificium tunnis recondendis idoneum vel ex Germanico 'tuyn' formatum, quod in universum locum septum sonat ac particulatim hortum, cf. Du Cange, Glossarium s. h. v. 2) calcifurnum = furnus in quo calx coquitur.

dederit eis boves aut alias res, quas habet, tantum serviat, quantum ei per possibilitatem inpositum fuerit. Tamen iniuste neminem opprimas.

L. Alam. XXI. . . . Ancillae autem opera inposita sine neglecto faciant. Servi dimidiam partem sibi et dimidiam in dominicum arativum reddant; et si super haec est, sicut servi ecclesiastici ita faciant tres dies sibi et tres in dominico.

Cap. XIII. || l. 1. dederit eis] eis dederit Alt; dederit L, P6, W; dederit ei Ald, B, Bos, Mg, Mt, P2, 4, Til; dederit sibi Jlz; dederint eis Ch, T1. bovem Ep; bovis L. aut] ut sP; et W. res alias P4; alias tres Ald. quod B, Bb, Ep, Gw, H, J, L, Mg, Mt, P6, T2 (m. prima); quod quas P1; quas cett. habent B, Gw, T1, W; habent, corr: habet W; ha habet P1. servient sP; serviat Ag, Alt, Bos, Ep, H, Her, K, L, P1, 3, 4, 5, Til, V; serviant cett. ei Ag, Ald, Alt, Bos, Ep, H, Her, K, L, Mg, Mt, P1—6, Til, V; deest Ch, T1; eis cett. per deest L, P6. possivilitatem sP; corr. P3. || l. 2. tamen deest Ald. neminem deest Gw; nemine sP; minime P6. opprimas H, J (m. prima), T1 (m. prima); obprimes sP; obpremat L; opprimat Bos, Her, Mg, Mt, Til. oppremamus Ep; obprimimus Ald; opprimemus Jlz; opprimans P6; oprimas Ch; obprimas vel opprimas cett.

In Ep, J, T1, W sequitur hoc loco c. VII, 4 huius editionis. — Cod. Bb addit hoc loco: require de diebus dominicis in cap. nupt(corr: nuptias) prohibenda (corr: prohibendae) inlicitas (corr: illicitas).

[TITULUS II.]

DE DUCIBUS ET EIUS CAUSIS, QUAE AD EUM PERTINENT.

I. [Si quis de morte ducis consiliatus fuerit.]

Si quis contra ducem suum quem rex ordinavit in provincia illa aut populus
 5 sibi elegerit ducem, de morte eius consiliatus fuerit et exinde probatus negare non potest¹,
 in ducis sit potestate homo ille et vita illius et res eius infiscentur in publico².

Ed. Roth. 1, 4.
L. Alam.
XXIII.

Ed. Rothari 1. Si quis hominum contra
 animam regis cogitaverit aut consiliaverit, ani-
 mae suae incurrat periculum et res eius in-
 10 fiscentur. . . . 4. Si quis inimicis intra pro-
 vintia invitaverit aut introduxerit, animae suae
 incurrat periculum [et res eius infiscentur.]¹

L. Alam. XXIII. De causis quae ad
 ducem pertinent. Si quis aliquis homo
 in mortem duci consiliatus fuerit et exinde
 probatus, aut vitam det aut se redimat, sicut
 dux aut princeps populi iudicaverint, et si
 iurare voluerit, cum XII nominatos iuret in
 ecclesia coram duce aut cui ille miserit.

Titulus II. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, G, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, Mg,
 15 *Mt, P, sP, Sich, T, Til, V, W.* || l. 1. Cap. II. *Her.* Titulum non distinguit T2; in duos titulos II
 et III div. *Her.*

Rubrica tituli deest Ad, Mg, T2; deest sed m. recentiore addita Alt. || l. 2. ducem *Bb, Ch, Gw,*
J, P2—4. et — pertinent] *desunt H.* eius] *deest Ald, Gw, Her, Jlz, Sich;* his *W;* eorum *Til.*
 causam *P6;* caussis *Her.* quid *P6;* qui *L.* qui — pertinent] *desunt Alt;* ad eos pertinentibus
 20 *Ald, Jlz.* eos *Her, Sich, Til, W.* pertinet *L.*

Cap. I. in duo capita I et II divisum Her. || l. 3. I] *deest Ag, Alt, G, L, P6, sP, T2 (m.*
prima); cap. I *Bb, P4;* Tit. I *Her;* XIII *Ad, Ald, Jlz, Mg, Mt.* *Rubrica exstat in L, P6, Til.*
 mortem *L.* consiliaverit *L;* consiliaverit *P6.* || l. 4. Si] . . i *Alt.* ducem] iudicem *sP.* suum
deest Bb. quem] *bis Jlz.* in] et *Ag, Mg, Mt.* aut] *m. recentior add.* quem *T1;* ut *sP.* aut populus —
 25 morte eius *desunt Sich.* plebs *L.* || l. 5. sibi elegit *K, P4;* elegit *Her;* elegerit sibi *W.* ducem
deest G; ducem cum surrexerit *Ald;* d. cum surrexerit et *Jlz.* eius *deest Ch.* consilia coeperit *Sich.*
 et exinde probatus] *desunt sP;* exinde probatus *Ep;* et exinde probatus fuerit et *Alt, T2, W;* et con-
 victus *Sich.* non] *deest Mt, P6;* *m. rec. add. Mt.* poterit *Ch, H, Her, T2;* potuerit *K, sP, Sich;*
 potuit *L.* || l. 6. ducis] iudici *Mg;* iudicis *Mt.* potestate sit *Ald, Jlz.* potestatem *L, Mg, sP.*
 30 illius] ipsius *Ald, Jlz;* eius *sP, Sich;* eius vel illius *Gw.* et — publico] in publico et res eius in-
 fiscentur *L.* eius] *deest W;* illius *sP;* autem eius *Sich.* inviscentur *T2.* in publico *desunt Sich;*
 in publico *Alt, J, P3.*

1) *Eadem formula supra I, 10; cf. W. E. Wilda, 'Strafrecht der Germanen' p. 988 sqq.;*
H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 688. 2) *Cf. K. Zeumer, 'Neues Archiv' XXIV, p. 59 sq.;*
 35 *H. Brunner, 'Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften zu Berlin' 1901, p. 938;*
E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 613 sq.; cf. etiam infra c. II, 2, p. 293, n. 6.
Confiscatio bonorum ex lege Visigothorum sumpta esse videtur.

cf. Dig.
p. 48, 4, 7,
3.

Et hoc non sit per occasionem factum, sed probata res pateat veritatem. Nec sub uno teste, sed sub tribus testibus¹ personis coequalibus sit probatum. Si autem unus fuerit testis, et ille alter negaverit, tunc Dei accipiant iudicium*: exeant in campo et cui Deus dederit victoriam², illi credatur. Et³ hoc in presenti populo fiat, ut per invidiam nullus pereat³.

Ut nullus Baiuarius alodem aut vitam sine capitale crimine perdat⁴. Id**

*) glossa s. XV. add: monomachia T 1.

**) T 1 in margine add. rubricam: Tres ob causas vitam perdat.

Dig. ad legem Iuliam maiestatis 48, 4, 7, § 3. Hoc tamen crimen iudicibus non in occasione ob principalis maiestatis venerationem habendum est sed in veritatem.

Cap. I. || l. 1. Et hoc non — veritatem desunt Sich. non] vitetur ne P 4. occasionem Ep, H, J, sP, P 1, 5, V (n primum erasum H); hoccansionem L, P 3; occasione Mt; occasionem cett. probata — veritatem] cum probatoribus Ad, B, Gw. probata] per probatas P 4; probatum Bb; provatum sP. res expeteat] respectat Bb. pateat J, T 2, W; peteat, corr: pateat H; manifeste pateat Bos, Ch, T 1; expediat K, L, Mg, Mt, P 6; expetat Ald, Jlz, Til; expectat G; expectat corr: expectet sP; inpecteat P 2; experietur Her.; expeteat cett. veritati W. nec] ne Alt; non Her. Nec — sed] Hoc autem probatum esse debet Sich. || l. 2. testes L, sP. sub tribus] tribus Mt; sub tres sP. testibus deest Ald, Jlz; testibus probetur Gw. personis — probatum] desunt H, T 2 (m. prima), in margine T 2 (m. recentior). personis bis, alterum deletum B. coequalibus personis B, Gw; quoequalibus Ag, L, sP; cumqualibus P 6; equalibus Ad. sit probatum] desunt Gw, Her, Sich; probetur Ad, B; sit provatum sP. || l. 3. unus tantum fuerit Sich. fuaverit testes L; testis fuerit Gw; fuerit testes Ag. testis deest P 2. ille deest Bb, Gw. alter] alius Bos, Ch; aliter Ep, P 5. tunc deest Gw; tunc cum P 6. iudicium Dei accipiant Gw. accipiat Ag, Mg, Mt. exeant Alt, B, Ep, G, H, Her, K, P 1—6, sP, Sich, T 2, Til, V, W; exeant L; et exeat Mg, Mt; et exeant cett. l. 4. et in campum eant Gw. campum Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, G, Gw, Jlz, Mt, Sich, T 2, W. Deus cui Ag, Mg, Mt, sP. dederit] redderit sP; derit L. dederit victoriam] victoriam det Gw. victoriam deest Ag, P 4; victoria P 6, sP. ille Ag, L, P 6, sP; et ille Mt; illum Ep. credite Ad, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, T, W; creditur L; reddite P 6. Et hoc — pereat desunt Bb, Ep, L, P 6. in deest Ald, Ch, G, Gw, Jlz, T 1. praesenti populo Ad, Ag, Alt, B, Gw, Her, K, Mg, Mt, P 1—3, 5, sP, Til, V; praesentia populi P 4, Sich, W; praesente populo cett. || l. 5. ut per invidiam nullus Alt, G, Her, K, P 1—5, sP, Sich, T 2, Til, V; et ut et per invidiam nullus Mg, Mt; ut nullus per invidiam Ald, Jlz; et per invidiam nullus Ag; ne per invidiam nullus J; ne per invidiam ullus cett.

l. 6. hic cap. II distinguit Her, cui ut nullus — perdat quasi rubricam praeposuit. ut nullus usque ad finem capitis desunt Alt. ut nullus — perdat] desunt Sich. ut nullus desunt Ald. ut] et Ep, Jlz. nullus] nullus liber Ad, B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P 1, T, W; nullus libet P 6; liber Bos. baiouarius H, Mg, Mt; baiouarius P 3; baiouarius Bb, Ch, Jlz, P 1, 5, T; boioarius Her; baiuarius Ag, Ep, sP; bauuarius Ald, B, G, P 6, W; bawarus Ad; bauuarius Gw; baguarius L; bagoarius P 2. allodem W; alodem m. rec. corr: allodem Bb. aut] et P 5. vita Ep; suam vitam Ald, Jlz. sine deest L. capitali crimine Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, G, Gw, K, Jlz, P 1, 2, 4, T 1 (m. recentior), 2, Til, W; capita decrimine Mg; capita vel crimine P 6. perdet sP; pereat Til. id est] desunt Ad, B, Gw, Her; quod Sich.

1) Cf. infra L. Baiw. XIII, 2; XVI, 2, 16: H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 397.

2) Cf. infra L. Baiw. XII, 8 in fine. 3) Et hoc — pereat = L. Baiw. XVII, 2. 4) Cf. L. Baiw. VII, 5; Decreta Ascheimensia (infra nr. II) c. 12; Decreta Dingolfingensia (infra nr. III) c. 9; J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 643 sq.; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 463, n. 36; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 632 sqq. Hac cum lege haud concordant: capp. I, 10; VII, 2; IX, 4. 9, 20.

est, si in necem ducis consiliatus fuerit aut inimicos in provinciam invitaverit¹, aut civitatem capere ab extraneis machinaverit et exinde probatus inventus fuerit: tunc in ducis sit potestate vita ipsius [et omnes res eius in patrimonium].

cf.
Ed. Rothari
1, 4; L. Alam.
XXIII
(supra p. 291).

Cetera vero, quaecumque commiserit peccata, quousque habet, substantiam componat secundum legem². Si vero non habet, ipse se in servitio deprimat³ et per singulos menses vel annos quantum lucrare quiverit, persolvat cui deliquit, donec debitum universum restituat⁴.

II. [Si quis ducem suum occiderit.]

Si quis ducem suum occiderit⁵, anima illius pro anima eius mortem quam intulit, recipiat et res eius infiscentur in publico in sempiternum⁶.

cf. leges
easdem.

Cap. I. || l. 1. si in] si Ald; si quis Ad, B, Gic, Her; sin sP; sin autem P 6; in Mg, Mt; si aut in Lind. necem ducis] necem in ducem Ald. necem] vicem L; vitam P 4. fuaerit L. aut inimicos — invitaverit desunt Ag. inimicus sP, Her. in deest P 6. provincia Ep, L, Mg, P 6. incitaverit Mg, Mt. || l. 2. in civitatem Mg; civitate P 6. capere civitatem P 4. capi Ald, Jlz, Sich, W; capere voluerit (voluerit erasum) P 6. ab extraneis] ad extraneis L; abstraneis Ag. machinavit Bb; macinaverit sP; mancinnaverit P 6; machinatus fuerit Ald, Jlz, Sich. exinde] inde Ald, Jlz. provatus sP. inventus deest Ad, B, Gic. fuaerit L. || l. 3. tunc deest Gw; ter L; ta Ep. in ducis potestate vita ipsius sit Gw; sit in ducis potestatem vita ipsius L; sit in ducis potestate vita ipsius B, G, P 6; in ducis potestate sit vita ipsius Ch. duci sP; iudicis Mg, Mt. potestatem Ag, Ep, L, Mg, sP. ipsius] eius Ad, Bb; illius Sich. et deest Ald; ut Ag. omnes] omnis L, Her, Sich. eius] ipsius Ad. in patrimonium Ad, Bb, Bos, Ch, Ep, J, L, P 6, T 1, W; ad patrimonium, corr: et patrimonium Mt; et patrimonium cett.

l. 4. ceteras vel caeteras Ep, J, L, P 6, T 2. vero deest W; vobis L. quascumque Ep, J, L, P 6, T 2. quacumque (una littera erasa) H; quicumque sP. commiserit Mg; commiserint Ad, B, Gw; cummiserit P 6. peccatas Ep, J, L; peccatis P 6; pcta Til; deest T 2 (m. prima). usque Ep, H, J, L, P 6, T 2 (m. prima); usque dum Bb, Bos, Ch, T 1, 2 (m. recentior); usque quo W; que usque Ald. habeat Ep, W. substantiam — si vero non habet bis Ag. componat] comparet Ald, Jlz. l. 5. vero] vobis L. se deest Ch, Ep; sed L. servitium Ag, Gw, Her, Mg, Sich, T 1 (m. recentior), W. depremat Ag, Ep, sP; premat Mg, Mt; deprimatur Bos, Ch, T 1; deprimet L; reprimat Bb. per deest Ad. sing[u]los Ep; sigulos Ald. || l. 6. annum P 1, W. lucrari Ch, Jlz, Sich, T 1, W. lucrari Ald; lucrum Mg. quieverit J, P 6, sP, corr: T 1; quiaeverit L; requieverit Mg, Mt; quierit corr: quiverit H; quererit quiverit Ald, quierit Her. persolbat sP; solvat L. cui] au L. deliquit, deliquit. donet B, P 6. || l. 7. universum debitum B, P 3. exsoluat Sich. restituat, et hoc in praesente populo fiat, ne per invidiam nullus pere[at] Ep (vide supra p. 292, l. 4. 5).

Cap. II. deest Sich. || l. 8. II deest Ald, Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); I Ag; cap. II Bb; Tit. III Her; XV Ad, Jlz, Mg, Mt; XV et II P 3. Rubrica exstat in Her, L, P 6, T 1. Si quis] de eo qui Her. || l. 9. Si] . . i Alt. hocciderit P 3. pro animae P 6. illius] eius Ald, Alt, G, Jlz, P 3, Til; illi corr: illius sit T 1. eius] corr. T 1; illius Alt, P 3, Til; illius sit Ald, G, Jlz; eius sit P 4; eius et Ad. mortem — recipiat bis Ad. mortem q H. quam] qantum P 6. l. 10. intullit P 3. ei, corr. m. rec.: eius T 1. in deest Bos. in publico in sempiternum desunt W. puplicó Alt, J, P 3. in deest Alt; usque in Ep. sempiterno Alt.

1) Cf. L. Baiw. I, 10 in fine, supra p. 283, l. 3. 2) P. Roth, 'Entstehung der Lex Baiuvariorum', p. 68, opinatur his verbis legem antiquiorem citatam esse, quod non verum esse puto. 3) Cf. Th. Bitterauf l. l. I, p. LXXIV. 4) Cf. L. Baiw. I, 10; O. Gierke, 'Schuld und Haftung', p. 174. 5) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 688. 6) Cf. etiam supra cap. II, 1; non concordat cum cap. III, 2, secundum quod qui ducem necavit, cum DCCCC soldā componere debebat. Cf. P. Roth, 'Entstehung' p. 56; E. Th. Gaupp, 'Allg. Haller Literatur-Zeitung' 1849, p. 909; J. de Petigny, 'Revue hist. d. droit français et étranger' II, 341. 342; J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 648; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 460, n. 27; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 655 sq.

cf.
Ed. Roth. 6;
L. Alam.
XXXIV, 1, 2.

III. [Si quis seditionem excitaverit contra ducem suum.]

Si quis seditionem excitaverit contra ducem suum, quod Baiuarii carmulum^{* 1} dicunt, per quem inprimis fuerit levatum, componat duci DC sold.

Alii homines qui eum sequuti sunt illi similes et consilium cum ipso habuerunt, unusquisque cum CC^{tia} sold componat.

Minores² populi qui eum secuti sunt et liberi sunt, cum XL sold^{**} componant, ut tale scandalum non nascatur in provincia.

*) glossa s. XV. add. in marg.: Carmül T 1.

**) XI sol. Sich.

Ed. Rothari 6. Si quis foris in exercitum seditionem levaverit contra ducem suum aut contra eum qui ordinatus est a rege ad exercitum gubernandum aut aliquam partem exercitum seduxerit sanguinis sui incurrat periculum⁴.

L. Alam. XXXIV, 1. Si quis praesumpserit infra provincia hostiliter res duci invadere et ipsas talare, . . . quare contra legem fecit. 2. Et quanti liberi illum sunt secuti ibi raptores et exinde probati sunt, unusquisque LX sold duci componat et quid quid ibi tulit, semper tripliciter restituat.

Cap. III. coniunctum cum cap. II. L. || l. 1. III deest Ald, Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); II Ag; Cap. III Bb; Tit. III Her; XVI Ad, Jlz, Mg, Mt; XVI . . . III P 3. Rubrica exstat in Her, P 6, Til. De eo, qui seditionem movet contra ducem suum Her; contra ducem suum desunt P 6. l. 2. Si] . . . i Alt. editiones Ep. excitaverit in raso T 1; deest sP; exitaverit Ald; incitaverit Jlz; suscitaverit Ad, Bb, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T 2, W. quod] ut Mg, Mt. baiuarii Alt, Bos, K. P 4, 5, Til, V; paiuarii J; baiuarii Ep, sP; baiuarii Ag; baiouarii H, P 3, T 2 m. prima; baiouari Mg, Mt; baioarii Bb, Ch, P 1, Sich, T 1; boioarii Her; baioari Jlz; baiouarii T 2 m. rec.; bacuarii L; bagoarii P 2; bauuarii B, G, P 6, W; bauuari Ad; bauuarii Ald, Gw. carmalum corr: carmulum Mt; carmullum Mg; carmula Alt; carmulam P 4; carmelum Ep, P 1; carmulin Ald; Earmulum Sich; karmulum Ad, B, P 6; armulam Bal. dicunt] ducunt sP; vocant Alt, Sich. || l. 3. fuaerit L. primum Sich. levatum fuerit Bb, Ch; fuerit excitata Sich. componet H. ducem Alt, sP. dc. sescentos, sexcentos. solidis G, Sich; solidos componat Alt; solidos, sold cett.

l. 4. alii autem P 6; alii vero Ad; aliii P 3. eum deest Mg, Mt; illum W. sequuti P 4, V; secuti cett. sunt] fuerint Bb; fuerit Ag. illis similes L, sP; illum simile Mt; illi similem Mg; homines G. illi — habuerunt desunt Sich. similes sunt T 1 (m. recentior). et] deest Mg, Mt; et qui P 5, T (m. recentiores). consilium] consimilem Mg. cum ipso] cum eo Bb, Ch, T 1; ipso Ald; ipsum Mg, Mt. habuerint L. || l. 5. hunusquisque L; unusquisque corr. Mg. cum] eum Ch. cum CC (vel ducentis) solidis] acceptis solidis Mt; acceptis Mg; CC solidis Sich; CCC solidis Ch, Bos. solidis, sold] solidos T 1 (m. prima). componit Ald; componant Gw, T 1 (m. recentior).

l. 6. minor populus Bos, Ch, Ep, H, J, T; minorum populus L; minorem populi P 6; minores — componant desunt Ep. qui secuti sunt eum Ald; qui non secuti sunt ei Jlz. secutus est T 2; secuti fuerint sP; secuti L. et liberi sunt] desunt Alt, G; liveri sP; liber T 2; liberati L; liberti Jlz; liberati corr: liberi P 4. sunt] deest Mg, Mt; est T 2. cum deest Ald, G, Jlz, Mg, Mt, P 2, Sich. solidis, sol] deest Ch, P 6, sP. componit Ald. ut tale] m. recentior in margine Gw; aut tales L; ut tales Ag, Ep; ut talis Alt, P 6; ut talem Mg, sP; ne posthac tale Sich. l. 7. scandalis P 6; scandalus Alt, Ep, L. nascantur P 6.

1) carmulum = *seditio*, *ὄχλος*, cf. *Glossarium s. h. v.* 2) Cf. A. Luschin v. *Ebengreuth*, 'Österr. Reichsgeschichte' p. 68; F. Gutmann, 'Die soziale Gliederung der Bayern', p. 9; *infra cap. II, 4.* 3) Cf. *infra cap. II, 4 in fine*; II, 10. 4) Cf. *Luitpr. c. 35.*

III. [Si quis in exercitu scandalum excitaverit.]

Si quis in exercitu quem rex ordinavit vel dux de provincia illa scandalum excitaverit infra proprium hostem, et ibi homines mortui fuerint, conponat in publico DC sold*¹. Et quisquis ibi aut percussiones aut plagas aut homicidium fecerit, conponat sicut in lege habet, unicuique secundum suam genealogiam². Et ille homo qui haec

cf. L. Sol.
LXIII, 1.
Roth. 86 sqq.;
L. Alam.
XXV, 1;
XXVI.

*) CC sold Ag; cum CC sold Ep.

L. Sal. LXIII, 1. Si quis hominem ingenuum in oste occiserit XXIII. M. din qui fac. sol. DC, culp. iud.¹.

10 Ed. Rothari 35. De scandalum. Si quis in ecclesia scandalum penetraverit. 36. Si quis intra palatium regis ubi rex praesens est, scandalum penetrare praesumpserit, animae suae incurrat periculum aut redimat anima
15 sua, si optenere potuerit a rege¹. 37. Si quis liber homo in eadem civitatem ubi rex praesens est, aut tunc invenitur esse, scandalum penetrare praesumpserit, sit culpabiles excepto plagas aut
20 feritas, si fecerit, sicut subter adnexum est, conponat. 38. Si servus in eadem civitatem in qua rex tunc invenitur esse, scandalum incitaverit 39. Si liber homo in alia civitatem scandalum incitare praesumpserit. . .
25 40. Si servus in alia civitatem scandalum commiserit. . . .

L. Alam. XXV, 1. Si quis in exercitu litem commiserit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, et ibi pugna orta fuerit infra propria oste, et aliqui ibi occisi fuerint, ipse homo qui hoc commisit, aut vitam perdat aut in exilium eat et res eius infiscentur in publico.

XXVI. Si quis in exercitu ubi rex ordinaverit exercitum, aliquod furtum fecerit. . . .

Cap. IIII. deest Sich. || l. 1. IIII] deest Ald, Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); III Ag, Gw; cap. IIII Bb, J; Tit. V Her; XVII Ad, Jlz, Mg, Mt; XVII . . . IIII P 3. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. Si quis . . .] De eo qui scandalum in exercitu movet Her. exercitum P 6. || l. 2. in deest J. exercitum J, P 6, sP. qua L, P 6; quam P 1. ordinaverit T 2. vel] aut Mg, Mt. dux deest Bb, Gw; dux ordinavit L. quacumque provincia Bos, Ch, Mg, Mt, T 1. illum Mg; illa vel illa Bos, Ch, T 1. || l. 3. propria Alt, Bos, Ch, Ep, J, P 6; propriam Ald, H, Jlz, sP, W; proprios Alt m. rec., Bb; provintia L; singularem sibi Ad; propriam, m. recentior supra lineam add: adducens T 1. hoste corr: hostes T 1; hoste Alt, Ep, J, L, P 6. ostem P 3; hostes Bb, T 1 (m. recentior); hospem Ald, Jlz; horam W. hominis L. conponant L. in pulico J, P 3; in plüb' in publico Ald; in pulico L; duplico corr: in duplo Bb. sescentos glossa W; sexcentos Gw; sexingentos Ch, T 1; DC^{us} Mg. sol DC sP. solidos, sold] solidis Ad, B, G; solis Ald. || l. 4. quis Alt, H, J, P 6, T 1; qui B, Ep, Gw, L, W; si quis Bb, T 2. aut deest Ald, Alt, Jlz, W; ut sP. percussiones corr: percussione W; percussione P 4; percussione Ag. aut plagas] et plagas sP. aut homicidium] ut homicidium sP.
40 conponat deest L. || l. 5. in lege] legem sP; in legem Mg. habetur Ad, Ald, B, Bos, Ch, Gw, Jlz, Mt, P 2, 4, T 1, Til, W. unicuique L. genealogiam suam Ad, Ald, B, Gw, Jlz, P 3, T 2 (m. recentior) Til; suam genealogia Mg; suam gelogiam L; suam genelogiam Alt, sP; genealogiam Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, P 4, T 1, 2 (m. prima), W. homo deest B, L, Gw. hoc B, Bb, Ch, Gw, W, corr: hec J; habet haec L.

45 1) Cf. L. Rib. LXIII, 1. Si quis hominem in hostem interficeret, treplecem weregildum culpabiles iudicetur. 2) Cf. infra tit. IV. V. VI; Ed. Rothari 37—40 (supra l. 15 sqq.):

commisit, benignum inputet* regem vel ducem suum, si ei vitam concesserint¹.

De minoribus¹ autem hominibus, si in hoste scandalum commiserint, in ducis sit potestate, qualem poenam susteneant.

Et ille usus eradicandus est, ut non fiat: Solet enim propter pabula equorum² vel propter ligna fieri scandalum³, quando aliqui defendere volunt casas** vel scurias***⁴ ubi fenum vel granum inveniunt. Hoc vetandum est, ne fiat. Ut si quis invenerit pabulam vel ligna, tollat quantum vult, et nemine vetet tollenti, ut per hoc scandalum³ non nascatur. Si quis hoc ausus fuerit facere aut contradicere aliquid quod facere lex vetat, illi tunc, si inventus fuerit, coram duce

*) glossa add: givuina T 1.

**) glossa supra lineum add: hus Gw.

***) glossa add: stadala Gw.

10

Cap. IIII. || l. 1. commiserit *Bos, Ch.* in benignum *Bb.* inputat *L.*; inbutet *Alt.*; putet *Ald, G, Jlz, P2*; eum in parte *sP.*; reputet *Her.* et regem *Ag.* suum *deest Ad.* si ei] qui *Jlz*; si *Ald.* vita *Alt, sP.* concesserint, concesser] concesserit *Alt, Ch, Ep, Gw, Her, L, Mg, 15 Mt, P6, sP.*

l. 2. De] . . e *Alt.* minoris *Alt, Ep*; minores *J.* autem *deest P6*; aut *L.* si *deest Ag*; si quis *Ald, Jlz.* in oste *J, P3*; in honeste *K.* commiserit *deest P6*; comiserit *Ep*, commiserit *Her, Jlz, L, sP.* duce *L.*; duci *Mg.* || l. 3. sint *G, Gw*; sint *corr:* sit *B.* potestatem *Mg, sP.* qualem poenam, (penam, paenam)] quale pena *H, L*; quale pene *P6.* poenam sustineat — neglexerit ²⁰ inquirere (*p. 298, l. 4*) folio exciso desunt *J.* poenam sustineant] sustineat penam *Ald, sP.* sustineat *Bb, Ep, Jlz, L, P6*; sustineat, *corr:* sustineant *H*; susteneant *V*; sustineant *cett.*

l. 4. et *deest Alt.* illi *P6.* eradicandos *L.* enim] autem *Ald.* pabuda *corr:* pabula *P4*; pabulam *sP*; pabolam *Ag, Mg*; pabolum *Mt*; parabula *L.* aequorum *Ep, Gw, P1, 6.* || l. 5. vel] et *G.* propter] per *B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, L, P6, T.* lignam *sP.* fieri *L*; fierit *sP.* scan- ²⁵ dalum fieri *P2.* aliqui *deest Bb*; aliqua *P5*; aliquid *Alt, Mg, Mt, P6, T2*; aliquid *sP.* volunt defendere *Ald, Jlz.* volunt *deest Ag.* || l. 6. scurias *corr:* curias *G*; scuras *Bb*; scaras *sP*; scurias *W.* hubi *sP*; ibi *L.* fenum vel foenum] fenunum *Ad*; frenum *L*; faenum *P5.* aut granum *Alt*; vel gramen *Ad, Ald.* vaetandus *P6*; vetandus *L*; vetendum *P4*; vitandum *Jlz.* ne] non *Ep.* ut *deest Ald*; sed *Jlz.* si quis] quisquis *P1*; si quid *sP.* || l. 7. invenierit *sP.* papu- ³⁰ lum *P6*; papulam *P3*; pabula *Alt, B, P1, Til*; pabulam *G, Mg, Mt, sP, P5, V*; pabulum *cett.* aut ligna *Mg, Mt*; et ligna (*corr.*) *G*; vel lignum *Ep*; vel lignam *sP.* nemine *sP, P3, V*; nemini *G, P1, 2, 4, 5, Til*; minime *Ag*; neminem *cett.* vetat *P4.* tollenti *Ag, B, G, Her, K, Mg, P1—5, Til, V*; et tollentem *Mt*; tollentem *Ald, Jlz*; tollere *Gw, W*; tollendi *cett.* ut per hoc] ne per hoc *B, Gw*; et per hoc *P1*; super hoc *Mg, Mt*; ut hoc *P6*; ut per *H, T2 (m. prima).* || l. 8. non *deest 35 Ad, B, Gw.* nascantur *Ag*; noscatur *L.* fuerit ausus facere *Ch*; ausus facere fuerit *Jlz*; ausus fuit facere *P6.* fuerit *deest sed m. recentior addit Bb.* aut *deest Bb, Ep, H, W*; vel *Ad, B, Ch, Mg, Mt, T*; et *Gw, L, P6*; ut *sP.* contradice *P6*; condicere *L*; contradictionem *Ald*; contradicere et *Bb.* || l. 9. quod facere lex *Ad, T1*; facere quod lex *Bb, L, P6*; vel facere quod lex *Ep, T2 (m. recentior)*; facere lex (quod *deest*) *H, T2 (m. prima)*; quod lex facere *W*; quod lex ⁴⁰ (*facere deest*) *cett.* lex *deest L, P6.* vetet *Mg, Mt.* illi *Ag, Alt, L, P2, 4, 5, 6, sP, V*; ille *cett.* tunc] cum *P4*; ter *L.* si *deest L, P4, 6.* inventis *Mg*; iniuentus *L.* quorum *L.* contra *Ep.* duci *H, L, P6*; iudice *Alt.*

1) Cf. supra cap. II, 3. 2) Cf. etiam annonas militares quae 'hengist fuotri', 'Marchfutter' vocantur; J. Grimm, 'Deutsche Rechtsaltertümer' I⁴, 498. 3) Cf. supra cap. II, 3 ⁴⁵ et infra II, 9. 4) scuria = horreum, 'Scheuer'.

disciplinae hostili* subiaceat vel ante comitem suum, id est L percussiones** accipiat¹.

V. [Si quis infra provincia, ubi dux exercitum ordinaverit, sine ducis iussione aliquid praedaverit.] ^{cf. L. Vis. VIII, 1, 9.}

5 Si quis in exercitu infra provincia sine iussione ducis sui per fortiam hostilem aliquid praedare voluerit aut fenum tollere aut granum vel casas incendere, hoc omnino testamur, ne fiat. Et exinde curam habeat comis in suo comitatu; ponat

*) glossa add: id est verberetur Gw.

10 **) L gamactas² id est percussiones Lind; XL gamactos² Her; quinquaginta gamactas² id est quinquaginta percussiones Bal.

L. Visig. VIII, 1, 9 (Antiqua). De his qui in expeditione euntes aliquid auferre vel depredare presumunt. Qui in expeditionem vadunt, que abstulerint quadrupli satisfactione restituant. . . . Cuius rei exactionem provinciarum comites [vel iudices aut vilici] studio suo non morentur inpendere, quia provincias nostras non volumus hostili predatione vastari.

15 Cap. IIII. || l. 1. disciplina Bb, Ch, Ep, H, L, P6, T1 (corr.), 2; discipline sP. hostile Alt, H, T1 (m. prima); hostilis Ag; deest Ch (m. prima). comite Ep, H, P6, sP, T1 (m. prima); comitae L; comitum P3. suo Ep, H, L, P6, T1 (m. prima). id est desunt Ad. L vel quinquaginta] † Mg, Mt, P6, T2. percussiones L L; L percussionis Ag, sP. || l. 2. recipiat H, T2; sustineat seu accipiat Jlz.

20 Cap. V. pars prima capituli — neglexit inquirere (p. 298, l. 4) deest folio exciso J; capiti IIII coniunctum Ep (m. prima); corrector num. V in margine addit. || l. 3. V.] deest Ald, Alt, Ep (m. prima), L, P6, T2 (m. prima); IIII Ag, Gw; Tit. VI Her; XVIII Ad, Jlz, Mg, Mt. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. Si quis — ducis] De eo, qui sine sui ducis Her. provinciam Til. ordi-
25 verit P6. || l. 4. sine iussione duce L. || l. 5. Si] . . i Alt. exercitum L, sP, P5. intra Sich. provincia Ag, Ep, L, P1, 3, sP, T1 (m. prima), V; provinciam cett. sine iussione L. sui deest Sich; suis sP. sui per] super Ald (in margine), Jlz. fortia Ad, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, L, P6, T1 (m. prima), 2; fortitudinem G; fortitudine sua T1 (m. recentior); formam Sich. ostile L; hostilia B, Gw; hostile Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, H, P6, T1 (m. prima), 2; hostia Ad; more hostili T1 (m. recentior); hostili manu Mg; hostili manum Mt. || l. 6. praedare deest Bos; praedari Bb (m. recentior), T1 (m. recentior), Sich; depraedare P6; perdere Mt; dare P4. foenum, fenum, fenum] faenum P5; faram sP. tollere deest Ad. aut granum tollere P3; aut gramen tollere Ald. agrum P6; frumenta Sich. vel] aut Bb, P6. casam P4; casa sP; in casas L. incenderit P6.
30 l. 7. testamus B, Ep, Gw, H, L, P6; testamamus Ad; testatur P5; detestamus Alt (m. recentior), Ch; detestamur Bos, Sich. fiad sP. Et exinde — contra legem non faciant (p. 298, l. 2) desunt Bb. et deest Mt. exinde] inde Mt; ob id Sich. habeat comes curam Ch, T1; comes curam habeat Ald. curas Her. comis Ag, Alt, L, P3, 5, 6, sP, T1 (m. prima), V; comes cett. comitatum sP; comitatu L. ponat] donat L.

1) Haec poena ex lege Visigothorum sumpta esse videtur; cf. L. Vis. VIII, 1, 3: extensus publice coram iudice LX flagella suscipiat; IX, 2, 2: in conventu publice L flagella
40 suscipiat. — Cf. infra c. X, 4. 2) gamactus vel gamacta = ictus, percussiones; cf. Du Cange, Glossarium s. h. v.

enim ordinationem suam super 'centuriones' et decanos¹ et unusquisque provideat suos quos regit, ut contra legem non faciant².

Et si aliquis praesumptiosus hoc fecerit, a comite illo sit requirendum cuius homo hoc fecit. Et si ille comis neglexerit inquirere quis hoc fecit, ille omnia de suis rebus restituat; tamen tempus requirendi habeat. Et si talis homo potens hoc fecerit, quem ille comis destringere non potest, tunc dicat duci suo et dux illum distringat secundum legem.

Si liber est, XL sold. sit culpabilis et omnia similia restituat. Si servus hoc fecerit, capitali subiaceat sententiae*; dominus vero eius omnia similia restituat.

*) capitali subiaceat sententiae] manum perdat⁴ Jlz.

10

Cap. V. || l. 1. enim] deest Chign. suam deest Ep, L. centurioni L. et deccanus Ch; sed deganus L. et unusquisque] unusquisque Ald, Jlz, L; ut unusquisque Alt, B, Bos, G, Mg, Mt, P 3, Tl. suos provideat Ald, Jlz. praevideat Ch, Mg, Mt, P 6, T 1; custodiat Sich. || l. 2. suos deest P 4. quas regit sP; corrigit L; quos regis Mg. ut] au L; et sP. ne quid contra legem fiat Sich. lege sP.

15

l. 3. quod si Sich. quis Ad. praesumptuosus Ad, Ald, B, Bos, Ch, Her, K, P 1—4, Sich, Tl; pre || ciosus Gw; praesuptiosus W. hoc praesumptuosus Jlz. fecerit — homo hoc desunt Mt. aput Ep; apud Bb, Ch, H, L, Mg, P 6, T 1, 2 (m. prima), W. commite Ag; comitem Bb, Ch, H, T 1 (m. recentior), 2 (m. prima); comites W. illo deest sP, Sich; illum Bb, H, T 1 (m. recentior), 2 (m. prima), W; hoc Ch. requirendum sit Gw; requirendum est Her; sit requirendo L; requiratur Sich; sit querendum Ep; sit inqirendum Ch. cuius homo] quis Bb; cuiusnam homo Sich. || l. 4. hoc fecerit sP, Sich; fecerit hoc Ep; fecerit Ald; fecit Jlz. si ille comes — hoc fecit desunt Ad. hoc comes Sich; comes ille Ag; ille comis Ch, L, Mg, P 1, 2, 3, 5, 6, sP, T 1, V; ille cometi Jlz, P 4; ille comis corr: comes Alt; ille comes cett. neglexerit P 6, sP; negleerit Ald. inquirere — ille desunt Sich. requirere sP. qui hoc fecerit his verbis incipit textus J. qui Ep, L; cuius homo Mg, Mt. haec Mt. fecerit Ald, Mt (m. recentior), sP, W; fecisset T 2. omnia deest Sich; in rasura Ag. l. 5. de suo restituat de suis rebus Mg, Mt; de suis restituat Ep; de rebus suis restituat P 3, Tl. omnia restituat Sich. tamen deest L; et Sich. et si] et Ag, P 6; quodsi Sich. talis homo desunt Sich. potens] deest Lind; post L; postea P 6. hoc potens Her; potens aliquis hoc Sich. l. 6. facere sP. ille deest P 3, Sich. comis Ag, Ep, J, L, P 1, 3, 6, sP, T, V; comes cett. destringere Ag, B, Mt, P 2, 3, sP, V; constringere Bb, Sich; distingere L; distringere cett. non potest desunt P 3; non poterit Ep. tunc deest Sich. dicat deest sP; dicet L. ducis suo sP. et dux — legem] ut secundum legem coerceatur Sich; et dux] dux P 2. || l. 7. destringat Ag, Ep, L, P 3, sP; constringat Bb; stringat Alt. lege sP; legem suam Her.

l. 8. liver sP; libertus P 3. sol, solid, solidis] solidorum Ald, Gw, Jlz, W. culpabilis sit Bb; culpabilis iudicetur W; sit culpavilis sP; sit cut L. similia deest Ad; similiter sP, Sich. si servus — restituat desunt Ald. || l. 9. hoc fecerit] desunt Sich; fecerit hoc Jlz. capitale Alt (m. prima), Ep, H, Her, J, L, T 1 (m. prima); capitali (i in rasura) T 2; capituli Mt. sententiae subiaceat Ad, B, Gw; subiaceat sententia P 1, sP; crimine subiaceat Bb, Bos, Ch, H, L, P 6, T 1 (m. prima), 2 (m. prima); crimini subiaceat J, T 1 (m. recentior), W; crimine subiaceat sententia Alt, Mt; in hoc crimine subiaceat sententia Mg; crimine subiaceat sententiae T 2 (m. recentior). eius] illius Alt. omnia deest L, P 6. similia deest Ad.

1) Cf. Decreta Aschheimensia (infra nr. II) c. 11, quod etiam de centurionibus loquitur.

2) Qui fuerint nescimus. 3) Cf. etiam L. Vis. IX, 2, 5; Ben. Levita I, 341 = II, 382; H. Brunner, 'Berliner SB.' 1901, p. 947; 'DRG.' I², p. 553; A. Heusler, 'Deutsche Verfassungsgeschichte' p. 41; contra K. Rübél, 'Die Franken' p. 462 sqq.; Th. v. Inama-Sternegg, 'Deutsche Wirthschaftsgeschichte' I², p. 448, n. 2. 4) Fortasse ex lege sequente (II, 6; infra p. 300, l. 1) per errorem transsumptum.

45

quia servo suo non contestavit, ut talia non faceret. Quia si vosmet ipsos comeditis, cito deficitis¹.

Comes tamen non neglegat custodire exercitum suum, ut non faciant contra legem in provincia sua.

5 VI. [Si quis in exercitu aliquid furaverit.]

Si quis in exercitu aliquid furaverit pastoriam² capistrum³ frenum feltrum⁴ vel

cf. Ed. Roth.
297. 298;
L. Alam.
XXVI, 1.

*) glossa add: vilz Ch.

Ed. Rothari 297. De ambulatorias.
[Si quis pastoriam² de caballo alieno tulerit],
10 componat sold⁵ VI.

298. De capistro³. Si quis capistrum³
de caballo tulerit, componat sold⁵ VI.

L. Alam. XXVI, 1. Si quis in exercitu ubi rex ordinaverit exercitum, si aliquid furtum fecerit, novem vicibus novigeldos solvat quidquid involatus fuerit.

Cap. V. || l. 1. quia] quare *Bos, L*; pro qua re *Ad, Alt, B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, J, W*; pro qua *P6*; qui *Her*. contestatus est *Ald, G, Jlz*; prohibuit *Ad, B, Gw*; est interminatus *Sich*. ut] quia *Ag*; ne *Sich*. tale *Ep*; alia *P6, T2 (m. prima)*. non] *deest Sich*; ne *Alt, Bb, Ep, H, J, T1, 2 (m. prima)*. facere *sP*. quia si] quis ibi *P6*; quia *Bb, Ch, Mg*. quia si — deficiatis *desunt Sich*. vosmet ipsos] vosmet ipsis *J, T1*; vos ipsos *Alt, G, sP*; ipsos vos *Lind*; vosmet ipsi vos sic *Bb*; vobis ipsis *P6*; vobis ipsi vos *L*; suosmetipsos *Mg*. comeditis *P4*; comedetis *Ald, Alt, G, Jlz, L, Mg, corr: comeditis Gw; committitis Bb*. || l. 2. scito *L*. deficitis *Ag, Alt, Ep, Her, P1, 3, 4, 5, sP, Til, V*; deficietis *Ad, Ald, B, Bos, G, Gw, Jlz, P2, W corr: T1*; faciatis *L*; deficiatis *cett*.

l. 3. comis *Alt, Ep, J, L, Mt, P1, 4, 6, sP, T1, V*; comes *cett*. tamen] autem *Mg, Mt*. negligat *Ad, Ald, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, P1-3, Sich, Til, W*; neglegatur *Mg, Mt*; negleat *H*. exercitum suum custodire *Ald, Jlz*. exercito suo *sP*; exercitum *Sich*. ut non] ne quid *Sich*. faciat *Ald, Jlz, L, Mg, Mt, sP*; ficiant *J*; fiant *T1 (m. prima)*; fiat *Ep, Sich, W*; deficiat *Ad*. || l. 4. lege *P3*. sua *deest Sich*. In fine addit *Ald*: Si servus fecerit hoc, manum perdat⁵.

Cap. VI. || l. 5. VI] *deest Ald, Alt, Ep (m. prima), L, P6, Sich, T2 (m. recentior)*; add. in margine *Ep*; V *Ag, Gw*; Tit. VII *Her*; XVIII *Ad, Jlz, Mg, Mt*. Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til*. Si quis] de eo qui *Her*. aliquid *L*. || l. 6. Si] . . . i *Alt*. in *deest Ch, J*. exercitum *Mg, sP*; provincia *Ald, Jlz*. aliquid *sP*. furatus fuerit *G, Sich, T (m. recentiores)*; furatur *Ald, Jlz*. involaverit glossa addit *Her*. pastoria *Ag, Alt, Ep, H, J, L, Mg, Mt, P6, sP, T (m. primae), W*; pastorium *Bos, Ch, Her, Sich, T1 (m. recentior)*; pastorios *Bb*. vel addit *Sich*. capistro *Ep, H, J, T2 (m. prima)*; *deest Ad*; cabistro *L*; cavistro *P6*; capistros *Bb*; capistum *P4*. freno *Ep, H, J, L, Mg, P6, sP, T2 (m. prima)*; frena *Bb*. feltrum *P1-3, 5, Til, V, W*; feltri *Her*; feltro *H, J, P6, sP*; filtro *Ep, L*; viltrum *Bos, Ch*; selquum *Ald, Jlz*; vel filtrum *Ad, B, Gw*; *deest Sich*; 25 filtrum *cett*.

1) Cf. forsitan S. Pauli ad Galat. V, 15. 2) pastoria vel pastorium idem videtur

quod Italis 'pastoria' etiamnum dicitur, pedica nempe seu compedes quibus equi, ne aberrant, in pascuis impediuntur, 'entraves', 'pâtures', 'Spannkette', 'Sprungriemen', 'balze da caballo'; cf. Du Cange, Glossarium s. h. v.; Ed. Rothari 297 (supra l. 9); J. Mederer, Leg. Baiuv. p. 85.

3) capistrum, capistrum = καπιστριον, φορβειά, 'Halfter', 'bridle'; cf. Du Cange, Glossarium s. v. capistrum; W. Pape, 'Griechisch-Deutsches Handwörterbuch' et E. A. Sophocles, 'Greek lexicon' s. v. καπιστριον; Thesaurus linguae latinae s. h. v. 4) feltrum, filtrum sec. Du Cange, Glossarium s. h. v. ab Anglo-Saxonibus deductum quibus 'felt' lanam coactilem sonat: lanae coactae. J. Mederer, Leg. Baiuv. p. 85 coniecit 'Filtdecken' vel 'grobe wollene Decken'.

5) Fortasse ex lege sequente (II, 6; infra p. 300, l. 1) per errorem transsumptum.

quaecumque involaverit et probatus fuerit, si servus est, perdat manus suas; dominus vero eius ipsam rem si habet aut similem reddat.

Si autem liber homo hoc fecerit, cum XL sold redimat manus¹ suas et quod tulit, reddat.

VII.² [Si quis in utilitate ducis vel domini sui mortuus fuerit.]⁵

Si quis homo in utilitate domini sui in exercitu vel ubicumque dominus eius eum miserit, perrexerit et ibi mortuus fuerit et quaerit opinionem facere domino suo vel populo suo: heredes eius numquam sint deiecti de hereditate eius quamvis qualiscumque sint³; sed dux eos defendat usque dum ipsi possunt.

Tunc enim unusquisque non tardat voluntatem domini sui facere, quando sperat se¹⁰

Cap. VI. || l. 1. quicumque *L, P6*; quicumque quique *Ep*; quacumque *H, T1 (m. prima)*; quemcumque *Mg*; quicquid *P4*; aliud quilibet *B*; aliud quodlibet *Ad, Gw*; alia quaedam *Sich*; involaverit *deest Ad, B, Gw, Sich*; imbolaverit *L*; inviolaverit *Ch*; furto tulerit *G*. et probatus fuerit *desunt Sich*; supra lineam *Mt*. provatus *sP*. fuaerit *L*. si servus — et quod tulit reddat (l. 4) *desunt K*. perdat manus suas, si servus est *sP*. perdat *bis B*; pergat *L*. manus suas¹⁵ *corr*: manum suam *Bb*; manum suam *Bos, Ch, Gw, P6*. || l. 2. vero *deest L*. eius] suos *L, P2*. si *deest P6, sP*. habetret *corr*: haberet *L*; habeat *sP*. aut similem reddat *Ag, Alt, B, G, Her, Mg, Mt, P1-5, T2 (m. recentior), Til, V*; similem reddat *sP*; reddat aut similem *Sich*; reddat aut similem reddat *Ald, Jlz*; aut similem restituat *P1*; reddat (aut similem *deest*) *cett*.

l. 3. Si autem] sed cum *Bb*. homo *deest Ch*; omo *P3*. hoc *deest P6*; hec *P3*. cum]²⁰ eum *P6*. XL] lx *Sich*. redimat] hoc redimat *P1*; componat aut redimat *W*; redemat *Ep*; remediatur *Mg*. manum suam *Bb (m. recentior)*. suas *deest Sich*. quot *sP*. || l. 4. tullit *Ep, Mt, sP*; tulerit *Ag*.

In *Bb* hoc loco sequitur caput II, 8 huius editionis.

Cap. VII. *deest K, Sich*; in *Bb* post cap. II, 10 nostrae editionis. || l. 5. VII] *deest Alt, L, P6, T2*; V *corr*: VII *Ep*; VI *Ag, Gw*; Tit. VIII *Her*; Cap. VIII *Bb*; XX *Ad, Ald, Jlz, Mg, Mt*. Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til*. Si quis] qui *Her*. utilitatem *Her*. duci *L*. aut *Her*. fuaerit *L*; est *Her*. || l. 6. Si] .. i *Alt*. homo *deest Bos, Ch*. utilitatem *Ep, Gw, Her, Mg, P3, 4, sP, Til*. in supra lineam *P1*. exercitum *G, Mg, Mt, P1, sP, W*. hubicumque *sP*; quicumque *P6*; in quem locum *Gw*. || l. 7. eius *deest Ag, Her*. eum *deest Mg*; cum *P6*. miserit perrexerit³⁰ *Ag, Ald, G, Jlz, Mg, Mt, P1-3, 5, sP, T2 (m. recentior supra lineam), V*; permiserit, perrexerit *P5*; miserit (perrexerit *deest*) *cett*. fuaerit *L*. et *deest Alt, Ep, Mt*. querit *deest Alt, Ep*; querunt *B*. oppinionem *L, P6, T2*; obsenionem *P4*. facere *deest Alt*. || l. 8. domini sui *Alt, Bos, Ch, H, J, L, P6, T, W*. populi sui *W*. suo *deest Ald*. hereditas *Mt*. deiecti sint *Ad*; sint sint deiecti *Ald*: sit deiecta *Mg, Mt*; sint eiecti *P2*; sint deiecti (d *erasum*) *H*; sint deiecti, in margine: deleti *Her*; ³⁵ deiecti *Ep*. de *deest Ep*; bis, alterum deletum *Ch*. hereditatem *P5*; hereditate vero *Mg, Mt*.

l. 9. quamvis *deest Ad, Ag, Ald, B, Gw, Jlz, W*; quam si quis *Mg, Mt*; si qui vel *Bos, Ch*; sive *Bb*; si quis *corr*: si qui *T1*; si quis *Ep, H, J, L, P3, 6*. quaecumque *H, J, L, P3, 6, sP*; qualiscumque *Ag, Alt, Ep, Her, Mg, Mt, P1, 2, V*; qualescumque *cett*. sunt *Gw*; sit *sP*. set *P6*; et *sP*. sed dux *desunt G*. eum *sP*. defendet *sP*. dum usque ipsi *L*; usque dum usque *Mg*; usque⁴⁰ ipsi *Ad, Ep*; usque dum ipse *Gw*. possint *Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, J, Jlz, Mg, Mt, T2*; possit *Gw*; praesunt *L*.

l. 10. enim *deest Ad, Ag*; supra lineam *P6*. tardu *P3*; tardet *Ep, Mg, Mt*. facere voluntatem domini sui *Bb*; domini sui facere voluntatem *L*; voluntatem eius domini sui facere *P6*. facere supra lineam *H*. quando] quantum *Her*. se sperat *Ald, Bb, Jlz*; se sperat se *P6*.⁴⁵

1) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 622, n. 53. 2) Cf. Conc. Tolet. V. a. 636 can. 6 et VI. a. 638 can. 14. 3) Cf. Decreta Dingolfingensia (infra nr. III) c. 8; A. Gfrörer, 'Zur Geschichte deutscher Volksrechte im Mittelalter' I, p. 334 sq.

exinde munus accipere, si inde vivens evaserit et, si propter hoc mortuus fuerit, credat, quod filii eius aut filiae possideant hereditatem eius nullo inquietante. Tunc fidus et prumptus implet iussionem.

VIII. [Si quis regis vel ducis sui iussione hominem interfecerit.] cf. Ed. Rothari 2.

⁵ ¹Si quis hominem per iussionem regis vel ducis sui qui illam provintiam in potestate habet, occiderit, non requiratur ei nec feidosus*² sit, quia iussio domini sui fuit et non potuit contradicere iussionem; sed dux defendat eum et filios eius pro eo. Et si dux ille mortuus fuerit, alius dux qui in loco eius accedit, defendat eum.

*) glossa add: id est gifeh² T 1; id est giueher Gw.

¹⁰ Ed. Rothari 2. Si quis cum rege de morte alterius consiliaverit aut hominem per ipsius iussionem occiderit in nullo sit culpavelis nec ille nec heredes eius quoquo tempore ab illo aut heredes ipsius requisitionem aut molestia patiat: quia postquam corda regum in manum Dei credimus esse, non est possibile, ut homo possit eduniare quem rex occidere iusserit.

Cap. VII. || l. 1. exinde deest Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, L, P 4, 6, T 1, 2, W. se exinde munus] ¹⁵ semper um L. munera P 6; minus Ep; manus Ag, Jlz. accepere P 6. si corr: sive B; sive Gw; sed P 6. inde deest Bos; exinde Jlz. vivus Ald, Alt, Bb, Ch, Ep, J, Mg, Mt, T 1, W; unus Jlz. et deest Ald, B, Jlz. et si mortuus — nullo desunt Mg, Mt. si propter hoc Ag, G, Her, P 1—5, sP, Til, V; sive Ad, Ald, B, Gw, Jlz; si cett. || l. 2. credat Ag, Ch, Ep, G, Her, P 2—5, sP, Til, V; credet Alt, Bb; quasi cred Ad; quia credit Gw; quia si credit B; si credit Ald, ²⁰ Jlz; credit cett. fili L; filius sP. eius deest Alt; sui Bos, Ch. aut filiae — hereditatem eius desunt Ag, sP. aut filiae desunt L; aut filiae eius Alt. possideant Ep, H, P 2, 3, 6, T 1 (m. prima) V; possideant cett. hereditatem eius possideant Bb. eius deest P 4. inquietantur L; inquietante Ad; inquietante Mg (corr. ex inquietante) Mt. || l. 3. fidens P 4. prumptus Ald, Ep, T 2; proptus P 4; prumptus H, J, P 3, V; prumptus sP; prumptus, corr: prumptus Alt; pro (deletum) ²⁵ prumptus corr: prumptus L; propter G; prumptus est, ut Her; prumptus cett. impleat Ep, Her. iussionem P 6; iussione G, sP.

In Bb sequitur cap. II, 11 huius editionis.

Cap. VIII. deest K, Sich; cum capite VII coniunctum Ep (m. prima); in Bb post c. II, 6 nostrae editionis. || l. 4. VIII deest Alt, Ep (m. prima), L, P 6, T 2 (m. prima); VII Ag, Bb, Gw; Tit. IX ³⁰ Her; XXI Ad, Jlz, Mg, Mt; [XX]I Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. Qui hominem vel regis vel domini sui iussione interfecerit Her. regis — sui] ducali L; ducalius P 6. iussionem L. interfecit L. || l. 5. Si] . . i Alt. homo Ep; hominum Mg, Mt. per iussionem desunt Mg, Mt; per iussionem P 6. duci suo Alt, Ep, H, J, L, P 6, T (m. primae); duci Mg, Mt; ducis Bb, Her; iudicis suis sP; duci sui V. qui desunt Her; quae Mg, Mt; quia sP. in illa Bb, (in deletum) ³⁵ Ad; illa sP. provincia Bb, sP; regionem Bos, Ch. in deest Bb, supra lineam Ep. potestatem Ag, Bb, Ep, H, J, Mg, Mt, P 6, sP, T 2 (m. prima), (m. erasum) L. potestate sua G. || l. 6. occiderit in margine Ch. non deest sP. ei deest Ad, B; et Ag. nec] ne Bb, Ep, L, P 6, T 2. faidosus Ag, B, Bos, Gw, Mt, P 4; feitosus L; feitosus H; feitusus W; fehitus Ep; faldosus Mg; fidus Ad; fridosus Jlz; fedosus G; foedosus Til; facere ausus P 6. f. sit] faidosusit sP. ⁴⁰ quia] quare T 1; qui L. iussio P 6; iussionem Mg; iussione G; lussio V; iussio (corr.) Ad. de domino suo Ad, Alt, B, Bb, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T 2. fuit bis Alt; fecit Mg, Mt. || l. 7. et] ei P 6. iussioni Ad, Ald, B, Gw, Jlz. set sP. dux bis, sed alterum deletum B. eum defendat Ch, T 1; defendat illum P 2; defendet eum sP; defendat Ad. filius Ag, Alt, Mg, Mt, sP; filio L. eius deest L, P 6. || l. 8. et si] sed Alt. ille dux G, Gw; dux Her, P 6. fuarit L. ⁴⁵ alius dux desunt P 2. qui deest Ep. locum Ald, Gw, Jlz. suo sP. accedit deest P 6; accedit Alt, J; accedat Ep; ascendit Mg, Mt; accesserit Ad; succedit G, H, Jlz, T 2; successionem admittat Ald. defendat eum desunt Ald.

1) Cf. Benedictus Levita I, 367; H. Brunner, 'Berliner SB.' 1901, p. 938. 947; 'DRG.' I², p. 553. 2) faidosus, germ. gifeh, 'Fehde' = inimicitiae omnium expositus, terminus iuris Francorum non Baiwariorum; cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 222. 457, n. 16; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 28—31.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
app. II.

VIIIa. [De duce si protervus et elatus vel superbus atque
rebellis fuerit et decretum regis contempserit.]

Si¹ quis autem dux de provincia
illa quem rex ordinaverit, tam audax
aut contumax aut levitate stimulatus
seu protervus et elatus vel superbus
atque rebellis fuerit, qui decretum regis
contempserit²: donatum dignitatis ipsius
ducatus careat, etiam et insuper spem
supernae contemplationis sciat se esse
condemnatum et vim salutis amittat³.

cf. L. Alam.
XXXV.

VIII. [De filiis ducum, si protervi fuerint.]

Si quis filius ducis tam superbus vel stultus fuerit, ut patrem suum dehonore
voluerit per consilium malignorum vel per fortiam et regnum eius auferre ab eo, dum

L. Alam. XXXV, 1. Si quis dux habens filium contumacem et malum, ut revellare
conetur contra patrem suum per stulticiam suam vel per consilium malorum hominum, qui
volunt dissipare provinciam, et hostiliter surrexerit contra patrem suum, dum adhuc pater

Cap. VIIIa. exstat in codd. Ag, Ald, G, Her, Jlz, Mg, Mt, P1—6, sP, Sich, Til, V; in cett.
deest; in P1 cum cap. VIII coniunctum. || l. 1. numerus deest Ald, L, P1, 6, Sich; VIII Ag; Tit. X
Her; XXII Jlz, Mg, Mt; VIII cett.

Rubrica exstat in Her, Til. De duce protervo regis iussa spernente Her. || l. 3. Si] . . i Ald.
autem deest Ald, Jlz. de — illa desunt Sich. || l. 4. quam Mt. ordinaverat Ald, Jlz; ordinavit
Mg, Mt, Sich. tam audax aut desunt Sich. audat Ag. || l. 5. aut contumax] tam contumax Ald.
aut] et Sich. leviter testimolatus Mt; leviter stimulatus Mg; levitate stimulatos P6. || l. 6. seu]
se eo Mg, Mt. elatus] electus Mg, Mt; datus P6. vel deest Mg, Mt. vel superbus desunt Sich. 25
supervus sP. || l. 7. adque sP. rebellis Ag, Ald, G, Her, Jlz, Mg, Mt, P1—6, Sich, Til, V; revellis
sP; rebellus cett. qui] que Mg, Mt. regis] legis Sich. || l. 8. dominatu G; donato Her; donatu
Ald, Jlz, P4; dominatu G; donato Her. donatum — ipsius desunt Sich. dignitatis] dig et Jlz;
dignatis P5. || l. 9. ducatus Ald, Jlz; iudicati Mg; iudicat (corr. Mt); ducatu Her; ducatu ipso
Sich. etiam et insuper Ag, Her, P1, 3—5, sP, Til, V; et insuper Sich; etiam et insuper desunt G; 30
etiam insuper cett. spem Mt, P1, 2, 3, 5, 6, Til, V; spe cett. spem — amittat] sciat se sempernae
contemplationis ordinem condemnasse Sich. || l. 10. superme sP. se] si P6. || l. 11. condemnatum
Ag, Her, Mg, sP, P3, 5, Til, V; dampnandum G; dampnandum Ald, Jlz; dampnatum cett. vim]
viam Her. amittat deest Ald; amittit G; amittat sP; amittat corr: amittit P4. et — amittat]
aut filii (Ag: filie) eius (deest Ag) possideant (Ag: possideant, Mt corr.) hereditatem eius Ag, Mg, Mt. 35

Cap. VIII. deest Sich. pars prima capituli — sciat se (p. 303, l. 3) deest K. || l. 12. VIII] deest
Alt, L, P6, T2 (m. prima); VI corr: VIII Ep; VIII Bb, Gw; VI[III] H; X G, P2—5, sP, Til, V; Tit. XI
Her; XXII Ad; [XX]II Ald; XXIII Jlz, Mg, Mt. Rubrica exstat in Her, L, Til. si] qui Her.
protervi corr. L. || l. 13. Si] . . i Alt. quis] post L. filio Mt; filiis L; filium P5. duci Mt.
tam deest Ag. tam stultus Ch. fuaerit L. ut] vel Alt, Ep, H, J, L, T (m. primae), W; aut 40
P3. suum deest Ad. deonestare P3, sP; dehostare corr: dehonore H. || l. 14. voluerit L.
consilio Ep, J, L, P6, T1 (m. prima). malignorum ut filii possideant hereditatem eius
sP. vel] et Mg, Mt. per deest Ep, Mg, Mt, P4. fortia Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, L; fortia
sua T1 (m. recentior); fortitudinem G. et deest Ch, Mg, Mt. regnum deest Mg, Mt. auferre Jlz;
auferrae L; offerre J; offerret sP. ab eo desunt Bb; habeo P3, 6, sP. 45

1) Hoc caput post interitum Thassilonis legi additum esse, quia haec legis sanctio non
laudabatur, cum Thassilo a. 788 criminis laesae maiestatis accusaretur et damnaretur, docuerunt
J. Merkel, MG. LL. III, p. 336, n. 10 et H. Brunner, 'DRG.' I¹, p. 319, n. 22. 2) Cf. infra
cap. III, 1. 3) Cf. Conc. Toletanum V. a. 636 can. 2. 4; VI. a. 638 can. 14. 18.

adhuc pater eius potest iudicio contendere, in exercitu ambulare, populum iudicare, equum viriliter ascendere, arma sua vivaciter baiulare¹; non est surdus nec cecus, in omnibus iussionem regis potest implere²: sciat se ille filius contra legem fecisse et de hereditate patris sui esse deiectum et nihil amplius ad eum pertinere de facultatibus patris sui, et hoc in potestate regis vel patris sui erit, ut exiliet eum si vult. Nihil aliud habeat in potestatem nisi quod per misericordia rex vel pater eius dare ei voluerint.

Et si supervixerit patrem suum et alios fratres habuerit, non dent ei portionem,

eius potens est et utilitatem regis potest facere et exercitum gubernare, equum ascendere, utilitatem regis implere, et filius eius eum vult dishonorare aut per raptum regnum eius possidere, non obteneat quod inchoavit. Et si pater eius eum vicerit et adpraehendere potuerit, in sua enim sit potestate, aut exiliet eum de provincia aut ubicumque voluerit, transmittat eum aut rege domino suo; et de hereditate paterna amplius ad eum nihil pertineat, quia illicitam rem contra patrem suum fecit. 2. Et si fratres habuerit, ipsi fratres inter se per voluntatem regis dividant hereditatem patris eorum; ad illum autem qui revellavit contra patrem suum, non dent portionem inter ipsis. Et si amplius non fuerint nisi ille unus qui revellavit,

Cap. VIII. || l. 1. pater eius adhuc *Ch, Ep, J, T1, W*; adhuc pater eius vivit *Mg*; adhuc pater vivit *Mt*. in iudicio potest *Jlz*; post iudicium *Alt*. iudicium *Alt, B, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, Mg, Mt, P6, T*; iudicare *Bb*; in iudicio *Ald, Jlz*. contendere *deest Bb, W*; condere *sP*; contendere et *P6*. exercitum *Ch, Ep, Mg, Mt, P2, 6, sP, T*; exercitu *Gw*. populum — baiulare *desunt Alt*. populo *Ep, Gw, L, P6*; populos *Ad, Bb*. || l. 2. aequum *J, P1, 6, T1*; equum *Ag, Mg, P2*. ascendere viriliter *P2*. sua *deest Mt*. veraciter *Ep*; velociter *P6*. baiulare *P6*; bayolare *Gw*; baiolare *Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Jlz, L (m. prima), T1 (m. prima), 2, Mg, Mt, sP*; bauulare *J*; batalare *Lind*. et non *Ald, Jlz*. est *deest Bb*; enim *Ep, W*. nec neque *Ch, G, sP*; non *Bb*. cecus et *corr. T1*. || l. 3. iussionibus *P6*. *Glossa s. XV in margine add:* Dux iussionem regis impleat *T1*. regis *deest Bos, Ch*. se ille filius] ille filius se *Ald*; ille filius *P4*. ille filius *his verbis incipit textus in K*; filius ille *P2*. lege *sP*. fecisset (*t erasum*) *L*. l. 4. de *deest Her, Mg, Mt, W*. hereditatem *Mg, sP*; hereditate *P1*. se esse *Ad, B, Mt, P2, 4*. eiectionem *Bos, Ch, P4*; subiectum *Ep*. nichil, nihil] *deest Ald, Jlz*. ad eum amplius *G*; ad eum *Jlz*; amplius ad eum non *Ald*. facultatebus *corr: facultatibus P4*; facultate *L*. || l. 5. sui *deest Her*; suis *sP*. et *deest Ag, B*. de hoc *P6*. potestatem *sP*. regis vel patris sui *Ag, G, Her, K, Mg, Mt, P1—5, T2 (m. recentior), Til, V*; regis vel patri sui *sP*; patris sui *cett*. erit *deest Ch*. ibit *Til*. ut] et *G*. exsiliet *P3*; exilientur *P4*; exiet *P5*; exulat *Ald, Jlz*. si vult *sP*; si vult *Jlz*; si volunt *P4*; similiter *L*. nihil, nihil] *nici W*. || l. 6. aliud *deest Bb*; aliud *Ep, P6*, *sP*. abeat *P3*. in *deest Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, T1, W*. potestate *Ad, Ald, Alt, B, G, Gw, Jlz, L, Mg, Mt, P1, 4, T2*. potestatem, *m. recentior corr: potestatis Bb*. quod *deest Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, Mg, P6, T1, 2 (m. prima), W*; supra lineam *B, L*. per *deest G*. misericordia *G, L, P3, V*; amicitiam *P6*; misericordiam *cett*. rex vel *desunt Ad, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Gw, H, J, L, P6, T1, 2 (m. prima), W*; regi et *sP*. patris sui *corr: pater suus L*; patris *sP*. dare ei] ei donare *sP*; ei dare *Ald*; ei *deest Ep, Her, Mg, Mt, P5, T2*. || l. 7. voluerint *Ag, G, Her, K, P1—5, Til, V*; voluerit, (*a erasum*) *L*; voluerit *cett*. l. 8. Et — habuerit *desunt Ag*. si *deest sP*. alius fratris *P6*; alios filios *Alt*. det *Mt*.

1) baiulare = portare, ferre, vehere cf. *Thesaurum linguae latinae s. h. v.* etiam infra cap. III, 1: qui . . . fidelis regi erat.

2) Cf.

cf. L. Alam. XXXV, 1. quia contra legem peccavit in patrem suum; et si ille solus de heredibus eius supervixerit patrem suum, in regis erit potestate cui vult, donet aut illi aut alteri.

cf. Ed. Rothari 85 sqq.; L. Alam. XXXIII.

X. [De eo qui scandalum in curte ducis commiserit.]

Si quis in curte ducis scandalum¹ commiserit, ut ibi pugna fiat, per superbiam suam vel per ebrietatem, quicquid ibi factum fuerit, omnia secundum legem componat et propter stultitiam suam in publico componat XL sold.

tunc illa hereditas quod ille dux habuit, post mortem eius in potestate regis sit, cui vult donet aut ad illum filium duci qui revellavit, si post hoc per servicio hoc ad pedes regis conquisivit, aut si alium vult dare, in sua enim est potestate.

Ed. Rothari c. 35 sqq., cf. supra p. 295, l. 10 sqq.

L. Alam. XXXIII: Si quis in curte duci 10 pugna commiserit, et ibi clamor orta fuerit et concursio populi facta fuerit per eius commissum, quidquid ibi factum fuerit per concursum eius, qualiscumque homo neglexerit et aliquid contra legem fecerit, tripliciter 15 componat. Ille autem per cuius voce vel opere haec contentio orta fuerit, LX (Cod. A 5: XL) solidos in publico componat.

Cap. VIII. || l. 1. qui Jlz; quia Ag, Ald, Bb, G, Gw, Her, Mg, Mt, P1—5, sP, Til, V; quare cett. contra deest Bb. legem deest Bb, Ch (m. recentior supra lineam addit Ch); lege sP. peccaverit Ep. 20 et si] sed si Ald, Jlz; et Mg. illi P6. de heredibus] heredes Bb, J, P6, T2; heres Ad, Ald, B, Bos, Ch, Ep, Gw, W; heredis L; de heredes corr: heres Alt, H; heredibus sP; de hereditatibus, corr: de heredibus G. eius deest Ad, B, sP. || l. 2. supervixerit eum Gw. patrem suum desunt Bb; in patrem suum Mt. potestate erit P4; eris potestatem sP; erit potestatem Ag, Mg, Mt; et potestate L. ut cui vult Ald, Jlz. donec sP. aut illi] aut alii L; illi Ad, P4. aut alteri 25 desunt Jlz; aut alii Ald; aut altari G.

In Bb sequitur cap. II, 7 huius editionis.

Cap. X. In Bb post c. II, 6 huius editionis; in duo capita X, XI divisum Bos, P1. || l. 3. X deest Alt, L, P6, Sich, T2 (m. prima); VI K; VII Ep; VIII Gw; cap. X Bb; XI G, P2—5, sP, Til, V; Tit. XII Her; [XX]III Ald; XXIII Ad; XXIII Jlz, Mg, Mt. 30

Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. eo] e P6. curte] curia Her. || l. 4. capiti praeponit Ald: Si quis in curte ducis vel ubicumque pugnaverint campiones, manus ad levandum eum miserit. duci Mg, Mt, sP. scandulu sP; scandalum aut alii Ald. comiserit Ep. ubi Alt, Ep, J; hubi sP. pugnae Mt, sP. fiet sP; fiant Mt; fuerit P1, 6; fieret vel Sich. superviam J; supervia sP; superbia L. suam deest P5, Sich; sua L, sP. || l. 5. vel deest Ald. per deest Gw, P4, Sich. 35 hebrietatem G, P3; hebrietatem L; ebrietatem P1, 5; ebrietatem suam Bb, Ep, Her, W; ebrietatem P4. quidquid sP; quicquid J, T1, T2 (m. rec.). ibi deest Ag; ibidem P4; hibi sP; sibi P2, Jlz add., et postea delet: pugna fiat per superbiam suam. factum] furatum Mg, Mt. omnia deest Sich. legem deest P6. et deest B. et — XL] et istius stultitiae poenas in publicum luat XL solidorum Sich. propter stultitiam suam desunt B, Gw. || l. 6. stultitia sP; stultiam Ald, Bb. in 40 publico — solidos XL desunt Ad. publico Alt, Bb, J. solidos XL, vel sol. XL Ag, Ch, Ep, J, P1, T1, W; XL solidis G.

1) *Cf. supra c. II, 3, 4; infra c. II, 11; XIII, 3.*

Si servus est alicuius qui haec commisit, manus* perdat.
Nullus umquam praesumat in curte ducis scandalum committere¹.

XI. [Ut nullus in campiones sine iussu manus iniiciat.]

Si quis in curte ducis vel ubicumque pugnaverint campiones², manus ad
5 levandum miserit, antequam ille iusserit cui commendatum est praevidere: si liber
est, XL sold³ componat in publico; si servus, manum suam ibi dextram perdat,
aut dominus eius redimat eam cum XX** sold.³

Vetanda est talis causa unde scandalum solet nascere⁴.

*) manum *Ad, Alt, Bb* (*m. recentior*), *Gw, Sich, T2* (*m. recentior*).

10 **) XL sol. *J*.

Cap. X. || l. 1. si servus — scandalum committere (l. 2) desunt Ag. Si qui haec commisit, servus est alicuius Chign. si servus] his verbis incipit cap. XI P1. si res uis sP. alicui est Ep, J; est alicui Alt, H; alicui L, P6; alicui est corr: alicuius est T1; alicuius est Ch, W. qui — commiserit desunt Gw. hoc Ch, Jlz, P5. commiserit Ald, Ch, H, J, W; comiserit Ep. manus corr: manum Bb. manum perdat Ad, Alt, Bb (m. recentior), Gw, T2 (m. recentior); perdat manum Ch; manum amittat Sich.

l. 2. nullus sP; nullum Ep; nullus Mt; ne ullus Ch, Bos, T1; ut nullus Ad, Ald, Jlz. nullus — committere desunt Sich. umqua sP. praesumat umquam Gw. praesumpmat L; praesumat in margine W. in curte ducis praesumat Bb. curtae L. duci Mg, P1, 3, V. comittere Ep, 20 G, P3; committere P6; facere B.

Cap. XI. deest Sich. || l. 3. XI deest Alt, L, P6, T2 (m. prima); III K; VIII Ep; VIII Bb; X Gw; XII G, P1—5, sP, Til, V; Tit. XIII Her; XXIII Ad; [XX]III Ald; XXV Jlz, Mg, Mt. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. Ut nullus sine iussu ducis manus in campiones mittat Her, sive P6. campione L, P6. || l. 4. Si] . . i Alt. ducis deest Ald. vel deest Bb. pugnaverit Ald, 25 G, Mg, sP, corr: pugnaverint Alt, P1; pugnav . . rint W. In margine rubrica s. XV addit: Campiones T1. campones Ad; campionis L; cambiones B; camphiones Mg. manus deest Bos, Ch. l. 3. ad levandum miserit] levaverit Ad; a. l. eum miserit Ald, Jlz; a. l. miserint Ag, B, Ep, Mg, Mt; a. l. commiserit sP. antequam — iusserit desunt Alt, L, P6. ille deest Her. iusserit] miserit Jlz. commendatus P4; commendata sP; commendatum fuerit vel (fuerit vel deleta) Gw. liverus sP; liber 30 homo Ep. || l. 6. est deest P6. solidos vel sold. componat vel conp] componit Ald. in puplico P3, T1; in publice P6. si servus est Ad, Ald, Gw. manum suam ibi dextram perdat P6; ibi manum dexteram perdat sP; ibi manum perdat dexteram Mg, Mt; manum dexteram ibi perdat Ch; ibi manum s. d. p. Ag; manum perdat suam ibi dexteram P4; manum suam dextram ibi perdat Ep, G, J, T1, W; manum suam dextram perdat Jlz; manum suam dexteram perdat Ald, B; manum suam 35 ibi perdat dextram Ad; manum suam dextram perdat P5; manum ibi dextram perdat Bos. || l. 7. dominos Alt, Ch, J. eius] suos Bb. eum redimat Ald, Jlz; redimat eam Ad, Ep, Gw, L, P2, 4, 6, Til, V; redimet eum Her; redimat eum celt.

l. 8. deest Ald, Jlz. vetandum Ep. tale Ep. ut de scandalo Mg. scandalus corr: scandalum Alt, L. solit J, V. nascere corr: nasci Alt, P1; nasci Ad, B, Bb, G, Gw, P2, 4, T2 40 (m. recentior), W; misceri Mg, Mt.

1) Cf. *infra* l. 8. 2) Cf. H. Brunner 'DRG.' II¹, p. 402 sqq. 414 sqq. 3) = aestimatio servi occisi, cf. *infra* c. VI, 12. 4) Cf. *supra* l. 2.

cf. *L. Alam.*
XXX.
XXXI.

XII. [De his qui in curte ducis aliquid furaverint.]

Si quis infra curtem ducis aliquid involaverit, quia domus ducis domus publica est, triniungeldo componat, hoc est ter novem donet liber homo¹; servus vero niungeldo solvat aut manus* perdat.

Et si aliquid invenerit in curte ducis quasi pro neglectum iacere et id tulerit et super noctem celaverit, furtum reputetur, in publico XV** sold² componat.

*) manum *Alt, Bb (m. recentior), W.*

**) XII solidos *Her, L, P 6; XXV Mg, Mt.*

L. Alam. XXX. Si quis in curte regis furtum alicui fecerit, dupliciter componat cui furtum fecit et XL solidos pro fredo in publico solvat. Si servus alienus hoc in curte duci fecerit, dominus eius aut redimat quod valet aut ipsum reddat. XXXI. Si quis res duci quod ad eum perteneunt, exinde aliquid furatus fuerit, ter novigildos componat et ibi fredo non reddit, quia res dominicas sunt et tripliciter componuntur.

Cap. XII. || l. 1. XII deest *Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); IIII K; VIII Ep; Cap. X Bb; XI Gw; XIII G, P 1—5, sP, Til, V; Tit. XIV Her; XXV Ad; [XX]V Ald; XXVI Jlz, Mg, Mt.* 15
Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. iis Her. regis Til. furaverit Her, L, P 6. || l. 2. Si] . . . i
Alt. in P 6; intra Sich. curte Bos, Ch, Ep, H, J, L, P 6, sP, T 1 (m. prima); curtim P 2, 4.
aliquit sP. imbolaverit *L, sP; involaverit Ch, T 2 (m. prima); furatus fuerit Sich. dominus*
duci *P 6; domus ducis desunt Sich; dominus ducis Mg. domus publica Alt, J, P 4; publica Gw,*
P 6. est publica Ald. || l. 3. est] ea *Her; triniungeldo — est desunt Sich; triniungeldo Ad; triniun-* 20
geldo *Ch; triuniungeldo corr: triniungeldo T 1; terniungeldum P 4; tribus niungeldis Ep; trinum-*
geldum *Her; trinniungeldum G; thrinniungeldum Ag; triuniungelt H, J, T 2, W; triuniungeldum Jlz;*
triuniungeldoru *corr. Ald; triumniungeldo L; triunungelt Bb; driuniungelt Alt, B; driuniungulte Gw;*
driunigelt *P 6; trim niungeldum P 2; trimniungeldum K; thrim niungeldum P 3; thrimniungeldum P 5,*
Til, V; trinniüigdum sP; trhimniungeldum P 1; thrimniungeldum Lind; trin vingeldo Bos. componat] 25
solvat *Mg, Mt, sP. id est Ep. est deest P 1. ternovem] ter novem capitibus Ald, Jlz; ter*
novem ueregildis *Sich; ter deest Bb. novies Ad, Bb, Bos, Ch, T 1 (supra lineam); no P 6; nove*
Alt, J, L, T 2. donet Ag, B, G, Her, K, Mg, Mt, P 1—5, sP, Til, V; donet deest Bos, Ch; componat
cett. liverus sP. homo deest Alt, Mg, Mt. si servus vero Ad, Ag, H, L, P 1, 3, 6; si servus est
Bb; si servus Ep, T 2 (m. prima), Sich; servus autem Ald, Jlz; si servus vero est T 2 (m. recentior). 30
vero — aut *desunt Sich. niungeldum Ald, T 2; niungild Ep; niungeldi P 4; niungelt B; niungeldos*
Mg; niungulte Gw; niungeldo Ch; niungeldo Bos, Her, L; niungeldos Ag; niungildos sP; novegeldos
P 6; novegeldo Lind; inungeldum Jlz; mungeldo Mt; mungende W. || l. 4. solvat] componat *Gw.*
manus *corr: manum Bb; manum Alt, W; manu P 6. perdat manus G.*

l. 5. Et si] quod si *Sich. aliquit Ch, sP; aliquis L; quid Mg, Mt. inveneret Ch. in curte* 35
ducis invenerit *Ald, Jlz. quasi] qui si P 6. pro deest Ald, G, Jlz, Sich; pro Ag, Her, K, Mg, Mt,*
P 1—3, 5, Til, V; per cett. neglectu Bb; neglecto Til; neglectum Mg; neglectum Ep; neglectum
perdat (perdat deletum) *Jlz. iaceret Mt. id] eum Ad, Alt (m. prima), Bb (m. prima), Bos, Ch,*
Ep, H, J, L, B 6, T 1, 2 (m. prima); illud Ald, Alt (m. rec.), B, Bb (m. recentior), Gw, Jlz, W.
tullerit *P 3, sP. || l. 6.* et ut super *Mg; et per Ald, Jlz. furte Gw, II, J, L, P 6; furti Alt, B,* 40
Bos, Ch, Ep, L, T 1; furto Ad, W; furtim P 5; furtu Bb; pro furto P 4. in] et in Ald, G, Jlz, Sich.
publico *Alt, J, P 3; publicum P 6, Sich.*

l. 8. solidos vel sot] solidis *G, Sich.*

1) Fere idem etiam infra c. IX, 2. 2) Haec poena ex lege Francorum sumpta esse videtur. Cf. H. Brunner, 'Berliner SB.' 1901, p. 945.

XIII. [De his qui iussionem ducis contempserint.]

cf. *L. Alam.*
XXVII, 1sqq.

Si quis iussionem ducis sui contempserit vel signum quale usus fuerit dux trans-
mittere, aut anulum aut sigillum¹, si neglexerit venire aut facere quod iussum est,
XV² sold³ pro neglecto donet in publico et sic impleat iussionem.

5 XIII. [Ut placita fiant per kalendas.]

cf. *L. Alam.*
XXXVI, 1.

Ut placita* fiant per kalendas³ aut post XV dies, si necesse est, ad causas
inquirendas, ut sit pax in provincia.

*) *Glossa s. XV*: landgricht, hoffgricht, zechen T 1; dinch *Gw.*

L. Alam. XXVII, 1. De his, qui sigillum ducis neglexerit aut mandatum vel signum
10 quaecumque mandaverit, XII solidos si⁴ culpabilis; et si negare voluerit, quod ad illum
nuntius non pervenisset, cum quinque nominatos iuret, si eum sacramentum dominus praebere
voluerit. 2. Si autem sigillum comite neglexerit 3. Si autem centurioni . . .

L. Alam. XXXVI, 1. Ut conventus secundum consuetudinem antiquam fiat in omni
centena coram comite aut suo misso et coram centenario. Ipse placitus fiat de sabbato in
15 sabbato aut quale die comis aut centennarius voluerit, de septem in septem noctes, quando pax
parva est in provintia

Cap. XIII. deest Sich. || l. 1. XIII deest *Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); V K; X Ep; XI Bb; XIII G; P1-5, sP, Til, V; Tit. XV Her; XXVI Ad; [XX]VI Ald; XXVII Mg, Mt.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til.* iis *Til.* contempserit *Her.* || l. 2. Si] . . . i *Alt.* sui deest *Mg, Mt, P6;*
20 suae *H, L, T1;* sue *J;* suis *sP.* quale signum *Gw;* lignum vel quale *Bb;* signum quali *Ad, B, G;*
s. qualis *P6;* quale, in marg. add. manus coecea: signum *H.* fuerit usus *P6.* usus] visus *Bal, Lind.*
dux deest *B;* duci *Ald, Jlz, W;* ut dux *Bos, Ch, T1;* quod dux *Gw.* transmiserit *Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P6, T1;* transerit *Ad.* || l. 3. vel *Ad.* per anulum *Ad, B,* (per supra lineam) *B;* anulum *G, Her, P4;* anulum *P2;* anolum *Ag;* anubam *Ald, Jlz;* nolum *Gw.* si
25 deest *Ad, B.* neglexerit] neglexerit *sP;* contempserit *Ad.* iussum *Ag, Her, K, L, Mt, P1-6, sP, Til, V;* iustum corr: iussum *Mg;* factum *G;* ius *Alt.* est supra lineam *Mg.* || l. 4. XV] XII *Her.* solidos vel sold] solidos componat *Ag.* per *Alt, H, J, L, P6, T (m. primae);* propter *Ep.* neglectu *Mt;* neglectum *Ag, P6, sP;* neglegentiam *Ep.* in publico desunt *G.* publico *Alt, Bb, J, P3.* imple *sP.* iussione *Ald, sP;* iussiones *Mg, Mt.*

30 *Cap. XIII. Hic titulum distinguit Her:* Cap. III De placitis et iudiciis inscriptum. || l. 5. XIII deest *Alt, L, P6, Sich, T2 (m. prima); Tit. I Her; VI K; XI Ep; cap. XII Bb; XV G, P1-5, sP, Til, V; XXVII Ad; [XX]VII Ald; XXVIII Jlz, Mg, Mt.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til.* De his qui iussionem, ut . . . L. kalendas *Til.* || l. 6. Ut — necesse est] Per kalendas aut post XV dies si necesse est fiat conventus in provincia *Sich.* Ut] deest *Ald, Jlz;* . . t *Alt;* St *Mg.* placitas *Ag;*
35 placitum *Mt;* placitis corr: placitus *Mg.* fiat *Mg, Mt, corr:* fiant *P6.* super *Alt, L.* aut deest *J.* et *Ald;* vel *Jlz;* ut *P6.* post deest *Ag, sP.* XV, vel quindecim dies] XII. dies *Ep, Her;* dies XV *Ad.* ad deest *Mg, Mt;* aut *J, L, P6.* casas *Alt, P3.* || l. 7. inquirendas deest *Ep.* ut sit pax in provincia desunt *Sich;* ut pax sit in provincia *Ep;* u. s. in provincia pax *P6;* ut si pax i. p. *Mt.* pax deest *L;* in supra lineam *L.*

40 1) Cf. *Decreta Neuchingensia (infra nr. IV) c. 15;* *H. Brunner. 'DRG.' II¹, p. 338;* *K. Zeumer, 'Neues Archiv' XXIII, p. 86.* 2) Cf. p. 306; *aliam poenam praescribunt Decreta Neuchingensia l. l.* 3) Cf. *Decreta Aschheimensia (infra nr. II) c. 15;* *H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 220.*

cf. *L. Sal.*
LVI, 1; L. Vis.
II, 1, 19;
L. Alam.
XXXVI, 3.

Et omnes liberi conveniant constitutis diebus, ubi iudex¹ ordinaverit.

Et nemo sit ausus contemnere venire² ad placitum qui infra illum comitatum manent, sive regis vassus sive ducis, omnes ad placitum veniant et qui neglexerit venire, damnetur XV* sold³.

Comes vero secum habeat iudicem qui ibi constitutus est iudicare, et librum⁵ legis, ut semper rectum iudicium iudicent. De omni causa quae componenda sunt,

*) XII sol. *Her.*

L. Sal. LVI, 1. Si quis ad mallum venire contempserit . . .

L. Visig. II, 1, 19 (Flav. Chindasv.).
Et si tali admonitione (i. e. per epistolam vel sigillum) conventus aut se dilataverit aut ad iudicem venire contempserit, pro dilatione sola quinque auri solidos petitori et pro contemptu quinque alios iudici coactus exsolvat.

L. Alam. XXXVI, 3. Si quis autem liber ad ipsum placitum neglexerit venire 10 vel semetipsum non praesentaverit aut comite aut centenario aut ad missum comiti in placito, XII sol. sit culpabilis. Qualiscumque persona sit aut vassus ducis aut comitis aut qualis persona, nemo neglegat ad ipsum placitum 15 venire

Cap. XIII. l. 1. et] ut Alt. et omnes — ubi] conveniatur autem ad eum locum, quem Sich. liveri sP. convenient sP; cum veniant L; veniant Mg, Mt. constitutis deest Ald; constituti sP; statutis Ad, Bb. iudex] dux Ep. ordinavit Sich; oraverit Ch, Bos.

l. 2. ausus sit Ch; audeat Sich. contemnere, vel contempnere] deest P6. qui infra — ad 20 placitum] desunt G; manus recentior in margine Mt. qui infra — veniant et desunt Sich. qui] si Bb; quod Ald, Jlz. illum deest P6, sP; illum corr: illius Alt; illam Her. comitatu L, P6; communitatem Her. || l. 3. manet Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, Mg, Mt, W. regem P6; reg Ch. vasus corr: vassus L; f. vassus Ald; vassi Bos, P6; vassis Alt; iussus B, T2 (m. prima); iussu Ad, T2 (m. recentior). duci P6; ducis Ald. placitum] palatium Ald, P2. venient sP; 25 veniat G; conveniant B; iterum conveniant K. et] quia Ald. qui autem venire neglexerit Sich. neglexerit Ep; neglexit Alt. || l. 4. damnetur vel dampnetur] condempnetur Jlz; donet Mg, Mt, P6, Sich; donetur L. XV solidis vel sol] sol XV Ag; XV sol componat Bb.

l. 5. comis Alt, B, Ep, J, P3, 6, sP, T1; comiso, corr: comisso L. vero deest L. secum] secundum sP. habeant Ag. iudicem] ducem P1. ibi] ubi J. iudicium (litterae 30 erasae) . . . constitutum est sP. constitutus est L, P6; constitutus (corr: constitutus) est P4. iudicari sP. liverum sP; liberum Alt. || l. 6. legis] regis P6. semper deest G; super P2. rectum] iustum Bos, Ch. rectum iudicium iudicent] recte iudicetur Sich. iudicium deest G, H; iudicium Mt. iudicet iudicium B. iudicet Bos, Gw, Her, L, P6, Til. omnibus Ad, Bos, Ch, L (m. recentior), T1; omnia Mg, P3, 5, 6, sP. causis Ad, Bos, Ch, L (m. recentior), T1. qui sP. componende 35 Ad, Ch, T1; componendi sP. est Ald, B, Gw, Her, Jlz, Sich, T2, W; sit Bb.

1) *De iudice Baiwariorum* cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 204 sq. 2) Cf. *Decreta Aschheimensia (infra nr. II) c. 15*; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 220. 3) Cf. H. Brunner, 'Berliner SB.' 1901, p. 945; S. Riezler, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, 433.

qui contra legem fecit, conponat, sicut lex habet, et donet uadium comiti illo de fredo*, sicut lex est.

XV. [Ut iudex partem suam accipiat.]

Iudex vero partem suam accipiat de causa quam iudicavit. De III sold⁵ tremissem accipiat, de VI sold II tremisses accipiat, de VIII sold unum solidum accipiat.

De omni conpositione semper nonam partem accipiat, dum rectum iudicat.

XVI. [Qualis iudex fieri debeat¹.]

Iudex autem talis ordinetur qui veritatem secundum hoc edictum iudicet. Non sit

Cf. L. Visig.
I, 1, 7;
L. Alam.
XXI, 1, infra
p. 310.

10 *) glossa add: id est pace T 1.

Cap. XIII. || l. 1. qui contra legem — sicut lex est *desunt Sich.* is qui *G*; quae *corr*: qui *T 1*; qui vero *Ald, Jlz*; quae *Mg, Mt.* lege *sP.* fecit *Ad, Alt, B, Bb, Bos, K, L, Mt, P 2—4, 6, sP, T 2, Til, V*; fecerit *Gw, Her*; facit *cett*; supra lineam glossa s. XV: Alderspach *Ald.* conponat, vel conp] conponit *Ald*; conponant *Ch, J*; conponet *corr*: conponat *Gw*; sic conponat *G.* lex *deest P 6.* habet] est *Ep.* donat *Gw, H, P 2, 4, V.* wadium *corr*: wadium *Ag*; uadium *Jlz, T 2 (m. rec.).* comite *P 6*; committi *Ag.* illi *Ad, Ald, B, Gw, Jlz, Mt, P 3, Til, W*; illum *Mg.* || l. 2. freto *Ad, Ep, H, J, T 1*; fred *Ag.* est] habet *Ag, Ald, Mg, Mt, P 2, sP.*

Cap. XV. *Sich hoc loco titulum distinguit: De iudicibus inscriptum.* || l. 3. XV *deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima)*; Tit. II *Her*; VII *K*; XII *Ep*; cap. XIII *Bb*; XVI *G, P 1—5, sP, Til, V*; XXVIII *Ad*; XXVIII *Ald, Jlz, Mg, Mt.* Rubrica exstat in *Her, L, P 6, Til.* || l. 4. . . udex *Alt, Jlz.* suam *deest Mg, Mt.* accipiet *sP.* quem *sP*; qua *L, P 6, Sich.* iudicavit et *Ag.* III, vel tribus] tres *Mg, Mt, P 3, 6*; VII *Her.* || l. 5. tremissem *bis Jlz*; tremissam *Bb*; tremisse *Ep, H, J, L*; tremissum *P 5*; tremissas *Alt*; trimisse *sP*; in *T 1 glossa s. XV supra lineam addit: tertia pars libre, et in margine: tremissis tertia pars solidi.* accipiet *sP.* de VI solidis II tremisses accipiat *desunt Mg, Mt.* sex vel VI] III *Ald, Her.* solidis vel so] *deest Ep*; solidi, *corr*: solidis *H*; solidos *corr*: solidis *Gw.* II tremisses] duos t. *Gw, P 3, Sich, W*; duas t. *Ald, Jlz*; tremisses II *P 6*; tremisse *bis sed alterum deletum (II deest) L*; II tremissas *Alt, Ch, J*; II tremisse *sP*; II tremissos *Ag*; ut tremisses *Her.* accipiat *deest Ald, Jlz, Sich*; accipia *Ad*; accipiet *sP.* de VIII sol. unum solidum accipiat *deest Ad.* VIII vel novem] *VVII Ald (cf. p. 185, l. 31).* VIII so]. solidum unum *P 6.* unum vel I] uno *L.* solidum vel sold] *deest Ch, P 6, Sich*; solido *L.* || l. 6. accipiat solidum *corr*: solidum accipiat *Gw.* accipiet *sP.*

l. 7. Et sic *addit Sich.* conportione *B*; compulsione, *corr*: compositione *H*; conconpositione *P 5*; semper *deest Ep.* semper nonam] nonam semper *Sich.* novenam partem *Ad, B, Bos, Ch, Ep, Gw, T 1*; novissimam partem *L, P 6*; novinam partem *J*; novimam partem *Bb, H, m. recentior corr*: nonam partem *Bb*; VIII partes *sP*; VIII partem *P 2.* accipiet *sP*; accipiant *Ald*; capiat *Sich.* dum rectum iudicat accipiat *L.* rectum *deest Mg, Mt*; recte *G, Sich.* iudicat] accipiat *deletum W.*

Cap. XVI. cum capite XV coniunctum *Ald, B.* || l. 8. XVI *deest Ald, Alt, B, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima)*; Tit. III *Her*; VIII *K*; XIII *Ep*; cap. XIII *Bb*; XVII *G, P 1—5, sP, Til, V*; XXVIII *Ad*; XXX *Jlz, Mg, Mt.* Rubrica exstat in *Her, L, P 6, Til.* fieri] *fie P 6.* || l. 9. Iudex] . . udex *Ald, Alt.* autem *deest Bos, Ch, Ep, sP*; vero *Sich.* tale *corr*: talis *L*; tali *Ep.* secundum *corr. P 4.* hoc *deest sP*; supra lineam *P 4.* aedictum *Gw, Mt*; hediectum *L*; dictum *Her.* iudicent *sP.* acceptor *Ch, J.* non sit — pecuniae *desunt Ald, Jlz.*

1) *K. Zeumer haec capita (II, 16 — 18) ex deperdita Lege Euriciana sumpta esse docet, quam partim ex Lege Baiw. restituit. Cf. 'Neues Archiv' XXIII, p. 88. 90 et L. Visig. II, 1, 24; p. 72, n. 1; I, 1, 7.*

personarum acceptor¹ neque cupidus pecuniae. Perit lex cupiditatis amore. Praemia et dona legibus vires tulerunt, inpunita manet male vivendi licentia.

Propterea talis constituetur iudex qui plus diligat iusticiam quam pecuniam².

cf. *L. Visig.*
II, 1, 21;
L. Alam.
XLI, 1.

XVII. [Si iudex per munera iniuste iudicaverit³.]

Iudex si accepta pecunia male iudicaverit, ille qui iniuste aliquid ab eo per sententiam iudicantis [abstulerit], [ablata restituat¹].

L. Visig. I, 1, 7. . . . Erit iudicans in indagando vivax in preveniendo fixus in discernendo non anxius in percutiendo parcus in parcendo adsiduus in innocente vindex in noxio temperatus in advena sollicitus in indigena mansuetus. Personam tantum nesciat accipere quanto et contemnet eligere.

L. Visig. II, 1, 21 (Antiqua). Si iudex aut per commodum aut per ignorantiam iudicet causam. Iudex si per quodlibet commodum male iudicaverit et cuicumque iniuste quidquam [auferr] preceperit, ille qui a iudice ordinatus ad tollendum fuerat destinatus, [ea quae tulit, restituat¹]. Nam ipse iudex contrarius

L. Alam. XLI, 1. Ut causas nullus audire praesumat nisi qui a duce per conventionem populi iudex constitutus sit, ut causas iudicet, qui nec mentiosus nec periurator nec munera acceptor sit, sed causas secundum legem veraciter iudicet sine acceptione personarum et timens Deum sit. Et si iustum iudicaverit, credat se apud Deum mercedem recipere et laudem apud hominibus bonam possidere.

Si autem per cupiditatem aut per invidiam alicuius aut per timorem contra legem iudicaverit, cognoscat se deliquisse et XII solidos sit culpabilis cui iniuste iudicavit et quod per illum damnum passus est iniuste, ille iudex restituat ei.

Cap. XVI. || l. 1. pecuniae bis Mg. perit enim Ch. lex] Mt add. sed eras: pecuniae. cupiditas sP, P1, corr. m. recentiore: cupiditatis L; cupidita Ag. amorte sP; amore Ag. praemia] 25 proemia P5; pecuniae K. || l. 2. et dona] donaque Sich; et donet sP. vires] viris J; ūris P6; iures Ch; iura Ald; utres L. tollerunt sP; tulerit L. et inpunita Ald, G, Jlz; inponita, corr: inpunita J. inpunita — licentia desunt Sich. manent Ep; mane vivit Mg, Mt. male manet vivendi Ch. vibendi sP. licentiam Ald Alt, L, Mg, Mt, (m erasum) L.

l. 3. tales Alt, P6, corr: talis Mg. constituetur, corr. m. recentior: constitutus L; constituatur 30 Ald, Bos, G, Gw, Her, Jlz, P4, Til, W; constituat Ep; constituetur P1; constituitur sP; constituet P6. iudex constituetur B, Sich. iudex deest Ald, Jlz. qui] ut Ad, B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P6. diligant iusticiam P6; diliget iusticiam L; diligit iustitias Her; iustitiam diligat Ald; diligit deum P4. peccuniam Bb, G.

Cap. XVII. || l. 4. XVII deest Alt, L, P6, Sich, T2 (m. prima); Tit. IV Her; VIII K; 35 XIII Ep; cap. XV Bb; XVI B; XVIII G, P1—5, sP, Til, V; XXX Ad, Ald; XXXI Jlz, Mg, Mt. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. per munera] propter pecuniam Her. || l. 5. si supra lineam B; deest sP; qui Mg, Mt. accepto, corr: accepta P6; acceptae sP. pecuniae sP. qui ab eo iniuste aliquid Ald. iuste G; iniustae L. aliquid deest Bb, Mg, Mt; aliquid Ch, sP. ab eo] habeo L, P1, sP. ab eo aliquid Ag. per sententiam] persentiam P6; presentiam Mg, Mt, P1; praesuma sP. 40 l. 6. iudicantes L, sP; iudicant dis Ag; iudicis Sich. abstulerit iudicantis H, T2, abstullerit Ag. oblata Ag; absoluta K. restituat P2; resstituat sP; restituit G; reddat Bos, Ch.

1) Cf. Deuteron. XVI, 19: non accipies personam nec munera; vel Paralipom. II. XIX, 7: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas nec personarum acceptio nec cupidus munerum, quae fontes huius legis esse videntur. 2) Cf. Decreta Aschheimensia (infra nr. II) 45 c. 15. 3) Cf. supra p. 309, n. 1; K. Zeumer, 'Neues Archiv' XXIII, p. 93 sqq.; XXIV, p. 76.

Nam iudex qui perperam iudicaverit, [in duplum¹ ei cui damnum intulerat cogatur exsolvi, quia ferre sententiam contra legum nostrarum statuta praesumpsit: et in fisco cogatur XL sold persolvere.

XVIII. [Si per ignorantiam male iudicaverit¹.]

cf. *L. Visig.*
II, 1, 21;
L. Alam.
XXI, 1.

5 Si vero nec per gratiam nec per cupiditatem, sed per errorem iniuste iudicavit, iudicium ipsius in quo errasse cognoscitur, non habeat firmitatem, iudex non vocetur ad culpam*.

*) non vocetur ad culpam] vacet a culpa *Ch*; facit a culpa *Bos*; non vacet ad culpam *Bb, Ep, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima), W*.

10 equitatis [aliud tantum¹ de suo quantum auferri iusserat mox reformet, id est ablate rei simpla redintegratione concessa pro satisfactione sue temeritatis aliud tantum quantum auferri praeceperat de sua facultate illi quem iniuste
15 damnaverit reddat. Quod si non habuerit unde componat, cum his que habere dinoscitur ipse iudex illi cui componere debuit subiaceat serviturus. Sin autem per ignorantiam iniuste iudicaverit et sacramentis se potuerit ex-
20 cusare, quod non per amicitiam vel cupiditate aut per commodum quodlibet, sed tantundem ignoranter hoc fecerit, quod iudicabit non valeat et ipse iudex non implicetur in culpa.

Cap. XVII. || l. 1. iudex id est Ch. perperam glossa add. . . iniuste T 1; per praemia
25 *Ag, Mg, Mt, P 6; per perperam P 4; per pecuniam Alt, B, Gw, P 3, T 2; per pecuniam Bb; pecunia perperam J. iudicavit Sich. in duplum cogatur Sich. ei deest Mt. cui damnum vel cui dampnum] cuidam Alt; damnum cui Ad; damnum quod Her, Sich. intullerat sP; intulerit Alt, B, Bos, H, J, L, Mg, Mt, P 3, 4; intulit Ch, Sich. cogatur deest hoc loco Sich. || l. 2. exolvi J, L; absolvi P 6; exsolvere Ad, Ald, Bos, Ch, Jlz, Mg, Mt, Til; exolvere B, G, Sich, T 1, W; ut solbat sP. quia] qui Ag.*
30 *ferrae L. contra] iuxta Mg, Mt. legem vel Ep; lege sP. nostrarum — fisco desunt J. nostra corr. Alt. statura L, P 6; statum Mg. praesumpsit Ad, Ch; praesumpserit Sich. in deest Sich. l. 3. fiscum W. cogantur sP. solidos persolvere XL L; XL persolvere solidos H. XV solidos sP. persolbat sP; persolvat G; solvere Ag, Ch, T 1; exsolvere Alt, Ep; exolvere Sich.*

Cap. XVIII. cum cap. XVII coniungunt Ag, Alt, Mg, Mt. || l. 4. XVIII deest Ag, Alt, L, Mg,
35 *Mt, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. V Her; X K; XV Ep; XVI Bb; XVII B; XVIII P 1—5, sP, Til, V; XXXI Ad; [XXX]I Ald; XXXII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. Si] Si iudex Her. || l. 5. si quis vero L. nec per cupiditatem nec per gratiam Bb. gratiam] ignorantie sP. cupitatem Ald. sed per] si per J; si semper L, P 6. iniuste] iuste Alt. iudicaverit Ad, Ald, B, Bos, Jlz, P 4, 6, Sich, Til. || l. 6. iudicium deest Mg, Mt. ipsius] suum Ep. in quo —
40 *cognoscitur desunt Ald, Jlz. errare Her. cognoscatur P 5. habet Alt. firmitate P 3; potestatem L. iudex vero Ad; et iudex Ald, G, Jlz; iudext Bos; sed iudex Sich. ad culpam] a culpa P 4.**

1) Vide supra p. 309, n. 1 et p. 310, n. 3.

[TITULUS III.]

DE GENEALOGIIS¹ ET EORUM CONPOSITIONE.

I.

De genealogia qui vocantur Hosi² Drazza³ Fagana⁴ Hahilinga⁵ Anniona^{* 6}:

*) glossa s. XV. addit: nobiles veterum T 1.

5

Titulus III. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, P, sP, Sich, T, Til, V, W; initium tituli G, Mg, Mt. — Sine distinctione tituli cum titulo II conj. et rubrica tituli deest Ad, Ag, Ald, Alt, Bos, G, Jlz, K, Mg, Mt, P 2, 4, sP, Til, V, W.

Titulus in duo capita divisus Alt, B, Bb, Ch, Gw, H, J, L P 6, T 1, W; in III capita divisus Ep.

l. 1. Cap. III Her. || l. 2. genealogia B, Gw, P 6; genealogia corr: genealogia L; genealogiis 10 Bb, H. et eorum conpositione desunt Sich. earum B, Ch; eius Gw. conpositionibus B.

l. 3. caput I cum cap. II, 18 conjunctum Ag; I deest Ad, Ag, Alt, Ep, L, P 1, 3, 4, 6, Sich, T 2 (m. prima); cap. I Bb; Tit. unicus Her; XI K; XVIII T 2 (m. recentior), W; XX Bos, G, P 2, 5, sP, Til, V; XXXII Ad, Mg, Mt; [XXX]II Ald; XXXIII Jlz. Rubricam capiti praepouunt: De genealogiis P 6; de genealogia (corr: genealogia) qui duplanosidra ozza facianaachi accipiunt nonores (accipiunt 15 nonores conj. cum rubrica cap. II) L; De ducum genealogia, ut duplum honorem accipiant et eorum conpositione Til. || l. 4. de genealogia desunt Ald, Jlz, Sich; corr. T 1; . . e genealogia Alt; de genealogis T 2 (m. recentior); de genealogiis W; de genealogia Ch, H, sP; de genealogia corr: de genealogia T 1. quae Bb. vocant L; vocatur Ch, P 5, sP; duplam P 6. hosi drozza fayanaachi hoc loco 20 desunt sed cum rubrica capitis conj. L (cf. l. 15); hosi draozza B, Gw; hosidraozza H, T 2; hosidra ozza P 6; hosi droza Alt; hosidrozza Ad, Bb, P 1, W; hosi drozza corr. m. recentior: hosidrozza T 1; osi drozza Ep; huosi drozza J; hūsi drozzi Ald; hōsi drozzi Jlz; huosi throzza K, P 4, 5, Sich, Til, V; huosi throzz sP; Huositroz Her; huosi dhrozza P 3; huosi thozza P 2; huosi thrirzza G; husi drozza Ch; Husidrohha Bos; uosi throzza Ag; huius sit irozzo Mt; huius sit inrozzo Mg; hosidra ozza Lind. 25 sagana P 2, 6, Sich; fugana K; fagna sP; Zafagana Her. habi lingua Mg; hahilingua Mt, P 6; hahiligga J; hailinga sP, Her; hadinga, corr: hailinga P 4; haitilinga Sich; lingua L (cf. l. 15); hahilinga Ad; bahilinga Bos, Ch; habilinga Ag; habilingua Lind, Til; halulinga G. aennion Ag, Her, K, Mg, Mt, P 2–5, Til, V; ennion Jlz, Sich; aenion G, sP; emō Ald; anion L; anniena Lind.

1) Cf. M. Fastlinger, 'Die wirtschaftliche Bedeutung der bairischen Klöster' p. 10 sqq.; S. Riezler, 'Bairische Geschichte' I, p. 122; 'Oberbair. Archiv' XXXI, 136; F. H. Graf Hundt, 30 'Abhandlungen der bairischen Akademie' XII, 1. XIII; J. Merkel, 'Z. f. RG.' I, p. 255; F. Dahn, 'Könige der Germanen' IX, 2, p. 115 sqq.; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 348 sq.; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 49 sqq. 2) Cf. J. A. Schmeller, 'Bayerisches Wörterbuch' et Glossarium huius editionis s. h. v.; M. Fastlinger l. l. p. 10; idem, 'Der Volksstamm der Hosi' in 'Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte 35 Baierns' XIX (1911), p. 1 sqq.; F. Dahn l. l. p. 117 sqq.; D. v. Kralik l. l. Aliquot episcopi Frisingenses s. IX. attribuuntur genti Hosiorum, ex qua etiam comites de Pitten

isti sunt quasi primi post Agilolfingos qui sunt de genere ducali. Illis enim duplum honorem concedamus et sic duplam compositionem accipiant.

Agilolfingi vero usque ad ducem in quadruplum componantur, quia summi principes sunt inter vos*.

6 Dux vero qui preest in populo, ille semper de genere Agilolfingarum fuit et debet esse, quia sic reges antecessores nostri concesserunt eis: ut qui de genere illorum fidelis regi erat¹ et prudens, ipsum constituerent ducem ad regendum populum illum.

*) nos *Bb, Her.*

10 *Cap. I. || l. 1. quasi] quas sP; qui P6. privi post P3; primi (lacuna) W; primitus Ald; primi G. agilolfingas Bb; agilolvingos Ad, Ald, B, Ep, Gw, H, Jlz, T2 m. rec., W; agilolvingas Alt, J, T1; agilolvimbos L; agilulfingos Mt; agillolfingos corr: agilulfingos Mg; agilolfungos Til; agilolfuungus P6; agiloungos T2 (m. pr.); agilolfinges K; alovingi s[cilicet] corr: ailolvingas Ch; ailolvingas Bos. qui de genere ducali sunt P4. quae Mg. ex genere Alt; de gere*
15 *P1, sP. ducali corr. J; docali sP; ducibus Mg, Mt; ducati Til. || l. 2. duplam Alt, H, J, L, P1, 6, T2; dupla Ep; in hac voce explicit G. concedamus deest Ald, Jlz, corr: concedimus T1; concedimus Ad, Bos, Ch, P4, Sich, W; concelamus P6. ut sic Mt, Sich; et ideo Ald, Jlz. duplum sP; duplicem Sich. accipiunt P6.*

l. 3. agilolvingi Ad, Bb, Ep, Gw, H, T1, 2 m. prima, W; agilolvinga J; agillolfingi sP; agilolfuvingiuo P6; ailolvingi Ch; agilaltvingivos L; egilolvingi Ald, Jlz; agilulfici Mg, Mt; agilolungi Alt; agilolfungi Til. vero deest L, P6. ducem] cruce[m] Her. componat — tit. IV, cap. 12, supra cubitum transpuxerit (p. 324, l. 5) desunt Mg, Mt. componantur vel conp] componant Alt; componatur sP; componat J, L; componuntur Her, K, P2, 3, 5, Sich, Til V. || l. 4. principis corr: principes P6. inter deest Sich; hiter sP. vos deest Sich; nos Bb, Her; suos P4. || l. 5. Hoc loco numero II
25 *praeposito caput distinguit Ep. in deest P4, Sich. illi Gw; illo Ep, L, P4, 6; ille vero sP. degenerare corr: degenere P6; degere L, P1. agilolfingorum Bos, Her, Sich; agilolvingarum Alt, Bb, Ep, Gw, H, J, sP, T; agilolvingorum Ad, Ald, B, Jlz, W; agilolfigarum Ag; agilolf uingarius P6; egilolfingarum P3; Ailolvingarum Ch; Agilolfingorum Til; agilaltvingarum L. fuit] fecit P6. l. 6. esse deest Jlz; esse debet Sich. quia] qui Jlz; quasi Alt. sicut P6. regis L, corr: reges P1.*
30 *antecessoris P2 nostri deest Ad; nostris L; nostros sP. concesserint P6. eis deest Sich. ut qui Ag, Ald, Alt, Jlz, K, P1—5, Sich, T2 (m. recentior) Til, V; ut quid sP; ut quia Her. degere corr: de genere L; denere corr; de genere H. || l. 7. eorum B, Ch. fideles corr: fidelis Bb; fideles Ag, Ep, L, P1. regi fidelis B. regis sP; rei J. erat regi Ad. erant corr: erat Bb, P5; erunt L; erant P1, 3; esset Sich. at prudens sP; et prudens corr: et prudentem L.*
35 *constituerent Ag, Ald, Jlz, K, P1, 3, 4, V; constituerunt sP, Her; constituerant P2, 5; constitueret Sich; constituerit Til; constituebant cett.*

orti esse dicuntur; cf. H. Brunner l. l. p. 349, n. 43; M. Fastlinger, 'Der Volksstamm der Hosi' in 'Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Baierns' XIX, 1; S. v. Riezler, 'Historische Zeitschrift' CXIII, p. 618 sq. 3) Cf. Glossarium s. h. v.; F. Dahn l. l. p. 120; D. v. Kralik l. l. p. 49 sqq., 52. 4) Cf. Glossarium s. h. v.; M. Fastlinger, 'Die wirtschaftliche Bedeutung der bairischen Klöster', p. 14; F. Dahn l. l. p. 120 sq.; D. v. Kralik l. l. p. 52. Tempore Thassilonis III praedia quam maxima possidebat gens Fagana (cf. Trad. Frising. ed. Th. Bitterauf nr. 5), ex qua gente saec. VIII duos iudices baiuvaricos (cf. l. eodem n. 1) et episcopum Frisingensem Ottonem (784—811) ortos esse verisimile est, cf. H. Brunner l. l. 5) Cf. Glossarium
45 *s. h. v.; M. Fastlinger l. l. p. 18; F. Dahn l. l. p. 121; S. Riezler, 'Oberbairisches Archiv' XLIV, p. 53. 65; D. v. Kralik l. l. p. 53. 6) Cf. Glossarium s. h. v.; F. Dahn l. l. p. 122; D. v. Kralik l. l. p. 53 sqq.; Th. v. Grienberger, 'Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung' XXXV, p. 162 sq.*

1) Cf. supra cap. II, 8^a. 9.

Et pro eo quia dux est, addatur ei maior honor quam ceteris parentibus eius sic ut tertia pars addatur super hoc quod parentes eius componuntur.

Si vita parentum eius aufertur, cum DCXL* sold componitur, dux vero cum DCCCCLX** sold componitur¹ parentibus aut regi, si parentes non habuerit. Et secundum hoc edictum alia compositio sequatur, qualiter parentes eius conponi solent:

*) DC Ad, B, Bos, Ch, Gw, P 6, T 1, W; CC Ep; DC corr. supra lineam: DCXL H.

**) DCCCCLX V; DCCCCLX Her, sP; DCCCC Ad, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, T 1, 2 m. prima; non gentis W; DCCC Alt; octigentis Ald, Jlz; DCCCLX T 2 m. recentior; DC P 6.

10

Cap. I. || l. 1. pro eo Ag, Ald, Alt, Her, Jlz, K, P 1—5, sP, Sich, Til, V; per hoc Bb, Bos; propter hoc W; pro hoc cett. quia Ag, Her, K, P 1—3, 5, sP, Sich, Til, V; quod cett. dux est dux Ald; iudex est W; dux em Ag. quam] quia Ep. parentis sP. || l. 2. eis Ch, J. sic ut vel sicut] sic Ep, J. tres (III) Ag, J, sP, T 1. quod] quo Her, Sich; aut sP. parentis L; partes Sich. componuntur] cetera usque ad finem tituli desunt Sich.

15

l. 3. Si] hic numero XX praeposito caput distinguit W. parentorum Ag, Alt, Ch, Ep, H, Her, J, L, P 1—4, 6, sP, W, corr: parentum T 1, V. aufertur eius Ad. aufertur corr: auferetur Gw; auferetur Ag, H, P 6, sP, T 2; auferrtur Ep. cum] deest Ald, Bos, Jlz, P 6; et cum Ad, Ag, Alt, Ch, Ep, H, Her, J, K, L, P 1—5, sP, T, Til, V, W. sexcentis XL Ald; VI centos XL sP. sol. vel solidis] solis Ald. componitur Ag, Her, K, P 3, 5, V, W; componatur Ad, Alt, B, Bb, Gw, L, P 4; 20 conptur Ep; componantur Ch, P 1; conponat H, J; conponat corr: conponit P 2; componuntur Ald, Bos, Jlz, Til; conp vel conpn cett. dux] hic caput distinguunt Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T 1, numeris praepositis: II B, Bb, Ch, Gw, H, T 1; III Ep; rubrica praeposita: accipiant honorem P 6; accipiunt nonores L (cf. infra p. 185, l. 31). dux — componitur desunt K. dux Ag, Ald, Her, Jlz, P 1—5, sP, Til, V, W; .. ucem Alt; de ducem P 6; ducem cett. vero deest W. 25 l. 4. cum deest Ald, Jlz; eum P 1. sol vel sold] solidos Alt. componitur Ag, Her, P 2, 3, 5, V; componatur Ald, Alt, Jlz, P 4, W; componantur P 1, Til; componant B; conponat vel conp cett. aut si p. n. sunt regi conp Ad. habuerit Ag, Her, K, P 1—5, sP, Til, V; habuerint Ald, Jlz; sint Bos; sunt cett. || l. 5. et deest Ald, Jlz. hoc deest L, P 6; haec H, J. aedictum Ag, Ch, Gw, J, L; dictum Alt. alia Ag, Ald, Alt, Her, Jlz, K, P 1—5, sP, Til, V; alio W; haec alia cett. sequatur 30 compositio B, L, P 6; sequitur compositio Gw. compositio vel conp] conpost .. (duo litterae erasae) Ag; conpuscio corr: conposicio H. sequitur P 5. qualiter eius conponi parentes solent Ald. parentis L; conponi vel conp] conponere P 6, sP.

1) Cf. supra cap. II, 1. 2, quibus is qui ducem occidit capitis damnatur. Haec differentia, quae etiam in lege Alamannorum obvenit (cf. capp. 23 et 11) fortasse — ut H. Brunner 35 opinatur — eo explicari potest, quod si quis ducem dolo occiderit, capitis damnabatur, compositione autem afficebatur, si culpa vel casu, vel si post necem in ecclesiam quandam confugerat (cf. cap. I, 7) aut aliis ex causis capitis solutus erat. Minus verisimile antiquior sententia, quam P. Roth, 'Entstehung der lex Baiuvariorum', p. 56 et E. Th. Gaupp, 'Allgemeine Haller Literaturzeitung' 1849, p. 909 probaverant, mihi esse videtur, qui censuerunt, coae- 40 quales tantum ducis compositione affectos esse, si eum necavissent, ceteros morte damnatos. Equidem autem crediderim hanc differentiam ortam esse, quod ea neglegebatur, cum variae partes legis ex diversis fontibus haustae in unam redigerentur legem. Cf. G. Waitz, 'Gesammelte Abhandlungen' I, p. 345; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 460, n. 27; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 655 sq.

45

Ita si duci aliquid accesserit a coequalibus suis, sic eum componere debet. Ubi compositio parentum eius est in IIII^{or} solidis, ducis vero VI sold; ubi illorum in VI sold, ducis vero VIII; ubi vero illis dantur XII sold, duci autem XVIII. Sic semper addatur tertia pars supra in ducis causa usque in novissimam questi-
5 onem quae solet inter homines contingere.

Cap. I. || l. 1. itaque *B, Bos, P 2, 6.* aliquit *sP.* a] haec *L; deest sP.* quo aequalibus *Bb;* quoequalibus *Ag, sP;* quo aequalis *P 1;* quonequalibus *Ep;* conaequalibus *H, L;* coaequalibus *P 3.* eum] autem *J.* componere *vel conp̄] con || nere Ald.* debet *deest Bb, Ep, H, J, L, P 6, T 2 (m. prima), W;* debent *Ald, Jlz, sP.* || *l. 2.* ubi] publico *sP.* conpusicio, *corr: conposicio H;* conpost
10 *Ag.* parentorum *Ag, Alt, Ep, H, Her, J, L, P 1, 3, 4—6, sP, T 1 (m. prima), or erasa V.* eius *deest Ad.* est *deest Ag.* solidis *vel sol] deest Bos;* solidos *Ch.* duci vero VI *desunt Bos.* duci vero VI s. u. i. in VI s. *desunt Alt.* ducis *Ag, Ald, Her, Jlz, K, P 1—5, sP, V, W;* duci *cett.* vero *deest Ad;* vero in *Ald, Bb, Jlz.* solidis *vel sold] solidi B.* hubi *sP;* ubi vero *Bb.* illorum *bis, sed alterum erasum L.* || *l. 3.* in *deest L.* solidis *vel sol] deest Bb;* solidos *T 2.* ducis *Ag, Ald,*
15 *Her, Jlz, K, P 1, 3, 4, 5, sP, T 2 m. rec., Til, V, W;* duci *cett.* VIII *vel novem] in VIII (novem) B,* *Bos, Her, Jlz, K, P 1—4, 6;* in IIIIV *Ald (cf. infra p. 185, l. 31).* ubi vero illis tantum XII sol. *desunt J.* hubi *sP.* vero *deest Bb.* illis *vel ill] illorum W.* dantur *Ag, Ald, Her, Jlz, K, P 2—5,* *Til, V;* datur *sP;* donantur *P 1;* tamen *P 6;* *deest Gw;* *deletum L;* tantum *cett.* XII] XV *Ald (cf. infra p. 185, l. 31).* solidi *vel sol] deest Gw.* ducis *Her, sP.* autem *deest Ch, Gw, W;* vero *Ad,*
20 *Ald, Bb.* XVIII] XVIII *Ad, Ep;* XVII *Alt, L;* XXVI *Ald (cf. p. 185, l. 31).* || *l. 4.* seper *Alt.* addantur (n *erasum) L.* III *Ag, Bb, J, sP.* super *Ad, Ag, Ald, B, Gw, Jlz, P 6, sP.* in *deest Ad, Ald, B, Gw, Jlz* duci *P 6.* causa *deletum Ag;* causam *Ald, Bb, Jlz;* ccausa *sP.* novissima *Alt,* *Bos, Ch, Ep, H, J, L, T 1, 2 (m. prima);* novissima *P 6;* noussimam *Ad.* questione *Alt, Bos, Ch,* *H, L, P 6, T 1, 2 (m. prima);* questiones *Ep;* quescione *J;* quescionem *sP.* || *l. 5.* quae solet — con-
25 tingere *desunt T 2 (m. prima); in margine H.* contigere *Ad;* continere *P 6.*

[TITULUS IV.]

DE LIBERIS¹, QUOMODO CONPONUNTUR.cf. *L. Alam.*
*LVII, 1.*I. [Si quis liberum percusserit per iram².]Si quis liberum per iram percusserit, quod pulislac^{*3} vocant, I sold donet⁴.*) *glossa s. XV add: trucknslac T 1.*

5

cf. etiam infra
c. V, 1; VI, 1.*L. Alam. LVII, 1⁴.* Si quis alium per iram percusserit, quod Alamanni (*cod. B 18: Bavari*) pulislac dicunt, cum uno solido conponat.*Titulus IV. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, K, L, P, sP, Sich, T, Til, V, W; coniunctus cum titulo III Gw; titulum non distinguit T 2; cap. XII et sequentes Mg, Mt.*

10

*l. 1. IIII exstat in Ald; cap. V Her. || l. 2. Rubrica tituli deest Ad, Alt, Gw, T 2; coniuncta cum rubrica cap. I L, P 6. De deest Sich. liberis in raso W; liveris sP; liberi Sich. quomodo conponuntur desunt H; comodo c. sP; quo || do conponantur Ep; quomodo conponantur Ag, B, Bb, Bos, P 4, sP, Sich, Til, W; qu. conponant J; et eorum compositione Ald; et eorum compositionibus Jlz.**Cap. I. deest Mg, Mt. || l. 3. I deest Alt, L, P 3, 6, Sich, T 2 (m. prima); cap. I Bb; Tit. I Her; 15 III Gw; XXXI Ald; XXXIII Ad; XXXIII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. si deest L; quis liberum deest L, P 6. per iram percusserit P 6. || l. 4. Si] . . i Alt, Jlz. quis deest L. liverum sP. per iram desunt Ch. percusserit per iram Ad. quod pulislac vocant desunt Sich. pulslac Ad, Bos; pluslac corr: pulislac J; pulslach Ad, Ch, Jlz; puleslac Lind; bullislach P 4; pullis P 6; populus clac L. vocant] dicunt L. I vel unum] uno L, Sich. solidum vel sol] solido L, Sich; 20 in margine: medio solido conponat Her. conponat Sich.*

1) *Distinctio compositionum secundum statum liberorum, libertorum, servorum, quae titulis IV, V, VI exhibetur, dispositionem Edicti Rothari sequi videtur, in quo cap. 41—74 de compositionibus referunt quae pro vulneribus liberis illatis solvendae sunt, cap. 76—102 compositiones continent libertorum, cap. 103—126 servorum; cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, 25 p. 616 sqq.* 2) *Cf. L. Baiw. V, 1; VI, 1.* 3) *Vide Glossarium s. h. v.; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 636; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 589 sq.; Th. v. Grienberger, l. l. p. 158.* 4) *Cf. L. Salic. XVII, 6; L. Ribuar. I; L. Visig. VI, 4, 3; Ed. Rothari 43; Pact. Alam. V, 1. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 618.*

II. [Si sanguinem effuderit¹.]cf. L. Alam.
LVII, 2.

Si ei sanguinem fuderit*, solidum I et semi conponat.

*) quod plotrunc² vocant vel similia addunt Ald, Bos, Ch, Ep, H, J, Jlz, T, W.III. Si manum iniecerit³.cf. L. Alam.
LVIII.5 Si in eum contra legem manus iniecerit⁴, quod infanc^{**5} dicunt, III solidi donet⁶.

**) glossa s. XV add: zwanc T 1.

L. Alam. LVII, 2⁷. Si autem sanguinem fuderit, sic ut terra tangat, conponat solido uno et semi. cf. etiam infra
c. V, 2; VI, 2.

L. Alam. LVIII, 3³ Si quis liber liberum in via manus iniecerit contra legem et eum cf. etiam infra
c. IV, 1; V, 3;
VI, 3.
10 via contradixerit aut aliquid ei tollere voluerit, cum VI solidis conponat.

Cap. II. deest Mg, Mt; cum cap. I coniunctum Alt, L. || l. 1. II deest Alt, L, P 3, 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. II Her; III Gw; XXXIII Ad; XXXV Jlz; [XXX]V Ald. Rubrica exstat in Her, P 6, Til. si in eum P 6; si quis Her. fuderit Her; effodierit P 6. || l. 2. Si] . i Ad, Jlz; si quis Her. ei Ag, Ald, Bos, Ch, Jlz, K, P 1—5, sP, T 1, Til, V; deest Sich; in eo T 2 (m. rec.),
15 W; eius Ad, B, Gw, Her; in eum cett. fuderit sP; effuderit Ald, Bos, Ch, L, W; effodierit P 6. solidum unum Her, P 2, 3, Til; solidum I Ag, K, V; cum uno solido Bb, Ep, W; cum solido Ald, B, Jlz; cum solido I Ch; solido Ad, Alt, Gw, L; solidum P 6; solido uno vel sol I cett. semen Ag, P 5, V; seme J, P 1; semis L, Ep, P 2, Sich; sem Ad, Her, P 3, sP; semissem Bos, Til. conponat vel conp] conponant Ald; donet Ad.

20 *) l. 3. plotrunc T 2; plotrunc Bos; plötrunc Ch; plutrunc Ald; pluetrunc Jlz. vocant deest; m. recentior add. dicunt J.

Cap. III. deest Mg, Mt; cum capite II coniunctum Alt. || l. 4. III deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. III Her; V Gw; XXXV Ad; XXXVI Jlz; [XXX]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 5. in] im Ald. manus iniecerit contra legem P 6. lege L, sP; leges Sich.
25 manum Alt, H, T 2. iniecerit sP; iecerit L. quod infanc dicunt desunt Sich. infanc Ald, Jlz; infanc B; antfra, corr: antfranc L; infrag P 6. dicant B; dicimus Bos, Ch; ducunt P 3. III solidis Her; sol III P 6; III solidos Ag. donet] conponit Ald; conponat Jlz, Sich.

1) Cf. L. Baiw. V, 2; VI, 2. 2) Vide Glossarium s. h. v.; D. v. Kralik, l. l. p. 589; Th. v. Grienberger, l. l. p. 159. 3) Cf. L. Baiw. V, 3; VI, 3; cf. etiam L. Sal. XVII, 9.
4) Cf. Decreta Neuchingensia (infra nr. IV) c. 13. 5) Infanc idem quod in medio aevo 'Anefang' dicebatur, cf. K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang', p. 5; A. A. W. Schelling, 'Die Anefangsklage der Volksrechte' (diss. inaug. Münster 1909) p. 39; D. v. Kralik, l. l. p. 447. 6) E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 620. 7) Ex L. Rib. II. Si quis ingenuus ingenuum percusserit, ut sanguis exiat, terra tangat, bis novem sol. culpabilis iudicetur. — Cf. L. Sal. XVII, 5. Si quis hominem plagaverit ita, ut sanguis in terra cadat, et ei fuerit
35 adprobatum, DC dinarios, qui faciunt sol. XV, culpabilis iudicetur. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, 619 sq.

III. [Si venam percusserit¹.]

Si in eo venam percusserit, ut sine igne sanguinem stagnare non possit, quod adargrati^{*2} dicunt, vel in capite testa appareat¹ quod kepolsceini^{**2} vocant, et si os fregerit et pellem non fregit quod palcprust^{***3} dicunt, et si talis plaga ei fuerit, quod tumens sit: si aliquid de istis contigerit, cum VI^{****} sold componat. 5

*) adergrad, glossa s. XV. T 1.

**) hirnschal, glossa s. XV. T 1.

***) peinschrot, glossa s. XV. T 1.

****) III Alt; III corr: VI H; XII Gw.

L. Alam. LVII, 34. Si autem ferrum calidum intraverit ad stagnandum sanguinem 10 cum III solidis componat.

cf. etiam infra
c. V, 3; VI, 3.

L. Alam. LVII, 3. Si enim percusserit eum, ut testa appareat et radatur, cum III solidis componat.

L. Alam. LVII, 35. Si enim brachium fregerit, ita ut pellem non rumpit, quod Alamanni balcbrust ante cubitum dicunt, cum III solidis componat. 15

Cap. III. deest Mg, Mt; cum cap. III coniunctum Alt. || l. 1. III deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. IV Her; VI Gw; XXXVI Ad; XXXVII Jlz; [XXX]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. vena L. || l. 2. in eum Alt, Bb, Ep, H, J, T (m. primae); desunt L; eius Ad, B, Gw; ei Sich. vena in eum P 6. vena Alt, Ep, H, J, P 6, T 2 (m. prima); veniam P 3, corr: venam Ag; nervum Sich. ut] et Ald, sP. sine] si . . . W. igne deest W; igue corr: igne P 4. 20 sanguinem Ad, Ag, Ald, Alt, Her, Jlz, K, P 1—5, sP, T 2 (m. recentior), V; sanguis Sich; deest cett. stagnari Sich; stanguare Ch, J. non possit bis Alt. posset Bb; potest P 6; posit L. quod adargrati dicunt desunt Sich. || l. 3. adargrati Ald, Ch, H, Jlz, T; atargrati sP; arthan grati Ag; adarcgrati Ep, J, L, W; adarcgrati B; athargrati Bos, Her, K, P 1, 3, 5, Til, V; athargrati P 4; adartreti Gw; arthagrati P 2; atharciati Bal; artrati P 6; arcrati Ad, Alt. dicit H; dicitur Ad; 25 vocant Ch, Bos; ducunt P 3. capitae L. apparead L; adpareat Bos, Til; adparet Lind; pareat sP. quod kepolsceini vocant desunt Sich. kepol sceini B, Bb, Ep, Gw, T 1; kepolsceini J, W; kepolskeini H; cepolsceini L; kebolstein T 2; sceppol sein P 6; kepolskeini Ad; kepolschin Ald, Jlz; keblscim Bos, Ch; gebolscelli Alt; gebulschini K; gebulschinidic P 4; gebulschyni sP; gebulskini P 3, 5, Til, V; gebulskini P 1; gebulskim Ag, Her; gelbukin P 2; sceppolsein Lind. vocant m. recentior T 1; vocat, 30 corr: vocant L; dicunt Her. || l. 4. ossam T 1; os Ag, B, Bos, Her, K, P 1—5, Sich, Til, V; hos sP; ossa cett. fregerit Ag, Ald, B, Her, Jlz, P 2, 3—5, sP, Sich, Til, V; frangit L, P 6; fregit cett. et pellem non fregit desunt L, P 6, sP. et] vel Ag. pelle Ep, J; cutem Ad. fregerit Her, P 4, 5, Sich. palchprust Ald, Bos, Ch, Jlz; palkbrust Sich; balchprust P 4; placprust Ag, Her, P 1; baleprust P 5; palprust sP; paleprust Til; baltrunt (n erasum) L; paloprust Ep, K; polbrust P 6; 35 puleprust et polprust Lind. dicunt vel dic] dicit L; vocant Ag, P 6, sP. si deest P 2. talis ei plaga Bb. plagas sP. ei deest sP, Sich. fuaerit L. quod] quae Ag, B, Her, K, P 1—5, Sich, Til, V; qui sP. || l. 5. tumen sit L; centum mensit sP; tinens sit Jlz; tumeat Sich. si deest Ag. si — contigerit desunt Sich. aliquid sP; aliquis Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, L, T 1; aliquus T 2 m. prima. de istis desunt Ad; de histis L. contingerit Ald, Bb, H, T 1, 2 (m. recentior), W; 40 contingeret Alt; contingerat J, T 2 (m. prima); congerit L. cum deest sP; quam P 6. solis Ald. componatur Ad, B.

1) Cf. L. Baiw. V, 3; VI, 3. 2) Vide Glossarium s. h. v.; D. v. Kralik l. l. p. 448; Th. v. Grienberger l. l. p. 160. 3) Vide Glossarium s. h. v.; D. v. Kralik l. l. p. 584; Th. v. Grienberger l. l. p. 158.

V. [Si ossa tulerit¹.]

Si os tulerit de plaga de capite vel de brachio supra cubitum, cum VI* sold² conponat².

cf. L. Sal.
XVII, 4;
L. Alam.
LVII, 4, 31.

VI. [Si cervella appareat³.]

Si cervella in capite appareant vel interiora membra plagata fuerint, quod hrevavunt⁴ dicunt,

cf. L. Sal.
XVII, 5, 6;
L. Alam.
LVII, 6, 55.

5 *) III Her; XII Sich.

L. Salica XVII, 4 (cod. 5, 6). Si quis hominem ita plagaverit in capud, ut exinde tres ossa exierint . . .

L. Sal. XVII, 5 (Cod. 5, 6). Si quis
10 hominem ita plagaverit in caput, ut cerebrum appareat et trea ossa desuper cerebrum exierint. . . .

L. Sal. XVII, 6 (Cod. 5, 6). Si vero
15 intranea perveniat.

L. Alam. LVII, 4⁵. Si autem de capite ossum fractum de plaga tulerit, ita ut super publica via lata XXIII pedis in scuto sonaverit, ille ossus cum VI solidis conponat.

L. Alam. LVII, 31⁶. Si quis alium brachium super cubitum transpuxerit, cum VI solidis conponat.

L. Alam. LVII, 6. Si autem testa trescapulata fuerit, ita ut cervella appareant, ut medicus cum pinna aut cum fanone cervella tetigit, cum XII solidis conponat⁷.

L. Alam. LVII, 55. Si autem interiora
membra vulneratus fuerit, quod hrevovunt
dicunt, cum XII solidis conponat⁸.

cf. etiam infra
c. V, 3; VI, 3.

cf. etiam infra
c. V, 4; VI, 5.

20 Cap. V. deest L, Mg, Mt; cum capite IV coniunctum Ad, Alt, P6. || l. 1. V deest Ad, Ald, Alt, Jlz, P6, Sich, T2 (m. prima); Tit. V Her; VII Gw. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 2. si] . . . i Ad. os Ag, Ald, Ep, Jlz, Her, K, P1—5, sP, Sich, Til, V; ossa cett. tulerit Ep, sP; deest Her. deplaga W. decapite W; capite sP, Sich. vel debrachio W; de prachio Bb; vel de brachia sP; vel de prachio J; vel brachio Sich. cubito Alt, Bb, Ch, Ep, J, T1 (m. prima); capito P6. cum
25 deest Sich. VI deest P5. solidis vel sol] solidos Ad. donet Ad.

Cap. VI. deest Mg, Mt; cum cap. V coniunctum Alt. || l. 3. VI deest Alt, L, P5, 6, Sich, T2 (m. prima); Tit. VI Her; VIII Gw; XXXVII Ad; XXXVIII Jlz; [XXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. appareant L (m. recentior); aperuerit Her; adparuerit Til. || l. 4. Si] . . . i Jlz. cervilla Ad, B, Gw; cerebrum Sich. appareat (corr: appareant) in capite L. appareant
30 Ag, Her, K, L (m. recentior), P1—3, 5, Til, V; apparuerit sP; appareat cett. vel deest T1 (m. prima). in interiora Ad, Ag, Ald, Alt, Ep, Gw, Her, J, T1, 2 m. rec., Til, V, W. membra Alt, Gw. plagata Her, K, P1, 3, 4, 5, Sich, Til, V; plaga Ag, P2, sP; plagatus cett. fuerat P6; fuerint Ag, Her, P1, 3, 4, 5, Sich, Til, V; fugeirit Ch; fugerit Bos; fuerit cett. quod — dicunt desunt Sich. hrevavunt Ad, B, Gw, Her, J, K, P1, 3, T1, V, W; hreuawnt Til; hreuauunt P4; hreuauunti
35 H; hreuauunt Ag; hreuawunt Jlz; hreuauunt P2; hreuauunt Ald; hraefawnt Lind; reuauunt P6; reuauunt Bb, Ep, L, T2 (m. rec.); revaant sP; revauunti T2 (m. pr.); rewnt Bos, Ch; fercuunt Alt. dicitur P2; ducunt P3.

1) Cf. L. Baiw. V, 4; VI, 4. 2) Cf. Lex Rib. III; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 621 sq. 3) Cf. L. Baiw. V, 5; VI, 5. V. etiam Suneson V, 23 (in Wilda, 'Straf-
40 recht' p. 737). — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, p. 621 sq. 4) Cf. D. v. Kralik, l. l. p. 445. 5) Ex L. Rib. LXVIII, 1. Si quis in caput vel in quacumque membro plagatus fuerit et ossus exinde exierit qui super viam XII pedom in scuto sonaverit, XXXVI sol. factus ei culpabilis iudicetur, et ex Pacto Alam. I, 3. Si quis alteri caput frangit sic, ut ossus de capite ipsius tollatur et super via in scuto sonet, solvat sol. VI; cf. Ed.

cum XII* sold conponat.

*cf. L. Alam.
LVIII; supra
p. 317, l. 9.*

VII. [Si funibus ligaverit.]

Si¹ quis eum funibus ligaverit contra legem, XII sold conponat.

VIII. [Si per vim implexaverit.]

Si eum per vim implexaverit² et non ligaverit, quod hraopant^{**3} dicunt, cum VI^{***} sold conponat.

*) XV P 1, W; XVI (*deletum*) XV Ald.

**) antfanc L.

***) quinque P 2; XII Ad; III Her.

Cap. VI. || l. 1. conponatur B; conponit Ald.

10

Cap. VII. deest Ad, Mg, Mt; cum capite VI coniunctum Alt. || l. 2. VII. deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. VII Her; VIII Gw; XI Ald, Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til; in L capiti VIII anteposita. De funibus ligatum P 6. || l. 3. quis deest Alt, Bb, P 6. cum B; eum cum P 5. finibus P 2, 6. funibus eum Sich. ligavit Sich; alligaverit Bos, Ch. cum XII sold Alt, B, Gw, H, Jlz, J, K, L, P 3, 6, T 2, Til, (cum m. recentior addit J); cum XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). solidis vel sol] solidos Ag. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. VIII. deest Mg, Mt, Sich; cum cap. VII coniunctum Alt. || l. 4. VIII deest Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. VIII Her; VIII Gw; XXXVIII Ad; XLI Jlz; [XL]I Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til; in L capiti VII anteposita. || l. 5. si ei P 2; si quis eum P 4. per deest J, vim (corr.) Ald; uum (corr.) J. inplaxaverit P 6; inplexaverit P 3; amplexaverit Ep. et non ligaverit desunt J. non supra lineam sP. hraopant Ad, Alt, H, T 2; hraopant corr: dhraopant J; hraobant Bb; hrapant Bos, Ch, T 1; hreopant Gw; hrpant Bos; rheopant B; raopant W; rauphent Ald, Jlz; raupant Ep; hropant Ag, P 2, 5, 6, Til, V; hropan K; hropa m. recentior supra lineam sP; hrobaten Her; ropant P 3; hroupant P 4; haraopan corr: haraopant P 1. dicitur Ad. || l. 6. cum deest Bb, Ep, W; supra lineam H; corr. P 4. solidis vel solid] solidos P 2; soledos L. conponat vel conp] conponit Ald.

Rothari 47: Si quis alium plagaverit in caput, ut ossa rumpatur, pro uno osso conponat sol. XII; si duo fuerint, conponat sol. XXIV; si tres ossas fuerint, conponat sol. XXXVI; si super fuerint, non numerentur: sic ita ut unus ossus tales inveniatur qui ad pedes XII supra viam sonum in scutum facere possit et ipsa mensura de certo pede hominis mediocris mensuretur, nam non ad manum. L. Vis. VI, 4, 1. Si ingenuus ingenuum quolibet hictu in capite percusserit, pro libore det sol. V, pro cute rupta sol. X, pro plaga usque ad ossum sol. XX, pro osso fracto sol. C. . . . L. Frisionum Add. Sap. 3, c. 24. Si ossa de vulnere exierint tantae magnitudinis, ut in scutum iactum XII pedum spatio distante homine possit audiri, unum ter IIII sol. conponatur, aliud ter duobus, tertium ter uno solido. 6) Cf. Pact. Alam. II, 5. Si quis brachium super cubito transpuxerit, solvat sol. VI. 7) Cf. Pact. Alam. I, 1. Si quis alteri caput frigerit sic, ut cervella pareat, solvat sol. XII. 8) Cf. Pact. Alam. II, 11. Si quis in revo placatus fuerit in pectus aut in latus, solvat sol. XII aut cum XII medicos electos iuret; L. Rib. IV. Si quis ingenuus altero transpuxerit aut infra costas placaverit, XXXVI sol. culp. iudicetur aut cum VI iuret.

1) Cf. L. Sal. XXXII, 1. Si quis hominem ingenuum sine causa ligaverit; L. Rib. XLI, 1. Si quis ingenuus ingenuum ligaverit; Ed. Roth. XLII. Si quis hominem liberum legaverit absque iussione regis sine causa; L. Fris. XXII, 82. Qui libero homini manus

VIII. [Si oculum eruerit¹.]

Si quis libero oculum eruerit vel manum vel pedem tulerit, cum XL* sold conponat.

cf. L. Sal.
XXVIII, 1;
L. Alam.
LVII, 13, 14,
39, 66.

*) X Ep; XV Sich.

L. Sal. (Cod. 5, 6) XXVIII, 1. Si quis
5 alteri manum vel pedem vel oculum eiecerit
(Cod. 2 add.: aut excusserit) aut auriculam
vel nasum amputaverit . . . den. IIIIM, qui
faciunt sol. C, culpabilis iudicetur².

L. Alam. LVII, 13³. Si enim visus
tactus fuerit de oculo, ita ut quasi vitro remaneat,
XX sol. conponat⁴. 14. Si autem ipse visus
foris exit et melus, XL solidos conponat⁵.

cf. etiam
infra c. V, 6;
VI, 6. 7. 11.

L. Alam. LVII, 39. Si autem [sc.
brachium] a cubito absciderit, XL solidos con-
ponat.

L. Alam. LVII, 66. Si totum pedem
absciderit, cum XL solidis conponat⁶.

10

Cap. VIII. deest Mg, Mt; cum cap. VIII coniunctum Alt. || l. 1. VIII deest Alt, L, P6, Sich,
T2 (m. prima); Tit. IX Her; X Gw; XXXVIII Ad; XLII Jtz; [XL]II Ald. Rubrica exstat in
15 Her, L, P6, Til. eruerit liber L, P6. || l. 2. libero deest L, P6; livero sP; liberum corr.: libero H;
libro corr.: libero J; liberi Alt; libero cett. oculos Jtz, sP; oculos Ald. eruerit deest P1;
eruaerit L. manu L. pedem vel manum Bb. tulerit sP. cum deest Bb, Ch, Ep, L,
Sich. XL solidis vel sol] XL solidos J. conponat vel conp] conponit Ald.

iniecerit et eum innocentem ligaverit; L. Burg. XXXII, 1. Si quis hominem innocentem
20 ligaverit. — Pact. Alam. III, 12. Si quis alterum ligat et foris marcham eum vindit
. . . L. Alam. XLV. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, 450. 2) inplexare forsitan =
inplectere vel inplegiare, in plegium mittere, pignerare vel = implicare, 'umfassen',
'umschlingen'; forsitan = includere (cf. infra IV, 25). 3) Vide Glossarium s. h. v.;
D. v. Kralik, l. l. p. 441 sqq.; Th. v. Grienberger, l. l. p. 158.

1) Cf. L. Baiw. V, 6; VI, 6. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 623 sq.
2) Cf. L. Sal. XX, 1; XXIX add. 4—7. 3) Ex Lege Rib. V, 3. Si quis ingenuus in-
genuum oculum excusserit, C sol. culpabilis iudicetur. Si visum in oculum restiterit et
videre non poterat, L sol. culpabilis iudicetur. — Cf. Ed. Rothari 48. Si quis alii ocu-
lum excusserit, pro mortuum adpretietur . . . ; l. eod. 81; L. Sal. XXIX, 1, add. 6;
30 L. Visig. VI, 4, 3. 4) Cf. Pactum Alam. II, 1. Si quis alteri oculum ruperit et ille
pupillus intus restit, solvat sol. XX. 5) Cf. Pactum Alam. II, 2. Si oculus ille foras
exierit, sol. XL aut cum XII medicus electus iuret. 6) Cf. Pactum Alam. II, 25.
Si quis alteri pedem truncaverit, solvat sol. XL, et L. Rib. V, 8. Si quis ingenuus in-
genuum pedem excusserit, C sol. conponatur. Si pedes mancus pependerit, L sol. culp.
35 iudicetur; L. Sal. XXVIII, 1 (supra l. 4).

cf. L. Sal.
XXVIII, 2;
L. Rib. V, 6;
L. Alam.
LVII, 38.
cf. L. Sal.
XXVIII,
4—10;
L. Alam.
LVII, 41—52.

X. [Si mancauerit¹.]

Et si talis plaga vel fractura fuerit, ut exinde mancus sit, cum XX* solidi componat.

XI. [De pollice et ceteris digitis, quomodo componantur².]

Si quis alicuius pollicem absciderit, cum XII** solidi componat.

Et si proximum a pollice vel minimum absciderit, cum VIII solidi componat, unum sic 5

*) XXX solidis K.

**) XX solidis P 5.

L. Sal. (Cod. 5, 6) XXVIII, 2. Si vero manum capulaverit et ipsa manca super eum pendiderit. . . ; cf. etiam codd. 7—9: XLVII, 1.

L. Rib. V, 6. Sic in omni mancatione si membrus mancus pependerit, medietate componat quam componere debuerit, si ipse membrus abscisus fuisset³.

cf. etiam infra
c. V, 7; VI, 7.

L. Sal. (Cod. 5, 6) XXVIII, 4. Si quis pulcra de manu vel pede excusserit . . . , XLV s. c. i.

5. Si vero ipse pollicis mancatu pependerit . . . , s. XXX c. i.

6. Secundum vero digitum unde sagittatur sagitta, excusserit . . . , s. XXXV c. i.

L. Alam. LVII, 38⁴. Si enim totus brachius mancus fuerit, ut nihil ex eo facere possit, componat cum XX solidis.

L. Alam. LVII, 41. Si enim summam 15 tatem pollice absciderit, cum VI solidis componat. LVII, 42⁵. Si autem totum, cum XII.

L. Alam. LVII, 43⁶. A proximo pollice si a primo nodo absciderit, duos solidos et semis componat. LVII, 44⁶. Si enim in secundo 20 nodo absciderit, V solidos. — LVII, 52⁶. Illo minimo digito ita solvatur ut plex.

Cap. X. deest Ag, Mg, Mt; cum capite VIII coniunctum Alt, L. || l. 1. X deest Ad, Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. X Her; XI Gw; XLIII Jlz; [XL]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til; in L cum texto capitum VIII et X sine intervallo coniuncta. || l. 2. et] . . t Ad; deest 25 Gw, Jlz. plaga fuerit vel fractura Ad, Bb; fractura vel plaga fuerit B. fractura P 3. inde Sich. mancus corr. P 6, T 1; mancatu Her. sit] fuerit Ep; fiat Sich. cum deest Bb. componat vel conp] componit Ald.

Cap. XI. deest Mg, Mt; cum cap. X coniunctum Alt; in duo capita numeris XII et XIII praescriptis divisum Gw. || l. 3. XI deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); X Ag; Tit. XI Her; XII 30 et XIII Gw; XL Ad; XLIII Jlz; [XL]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. et deest P 6. eorum digitorum L, P 6. componuntur L, P 6. || l. 4. Si] . . i Alt. alicuius corr. T 2. pollicem, pollicem. absciderit Ad, T 2. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31); XX solidis P 4. solidis vel so] solidos P 2. componat vel conp] componit Ald.

l. 5. hic incipit caput XIII Gw. et deest Ald, Jlz. proximo sP. a deest Ald, Jlz. pollice 35 vel pollice] pollicem L; pollici Ald, Jlz; prox . . . Ad. vel] aut sP. abscise corr: abscisum P 6. cum deest L, P 6, Sich. XII et corr: VIII Alt; uuu Ald (= VIII cf. p. 185, l. 31). X so] componat unum cum V so] et alium cum V P 5. componat vel conp] componit Ald. unum sic e. a. sic desunt L, Sich. uno P 6. sic] sicut Bb.

1) Cf. infra c. V, 6; VI, 6; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 625 sq. 40

2) Cf. infra c. V, 7; VI, 7; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 626; H. Schreuer, 'Verbrechenskonkurrenz' p. 20. 3) Cf. etiam L. Rib. LXVIII, 5. 4) Cf. Pactum Alam. II, 15. 25.

5) Cf. Legem Rib. V, 5. Si quis ingenuus ingenuo pollicem excusserit, L sol. culp. iudicetur. Quodsi plex ibidem mancus pependerit, XXV sol. culpabilis iudicetur; L. Sal. XXIX, 3. 4; Pact. Alam. II, 16. Si quis digitum pollice 45 truncaverit, solvat solidos XII. 17. Si mancat aut in primo nodo truncatus fuerit,

et alium sic.

Illos medianos duos digitos cum X solidis componat, unum cum V solidis et alium cum V.

cf. L. Sal.
XXVIII,
7—10.
L. Alam.
LVII, 46-51.

Et si non fuerint abscisi, et est mancus stat rectus, ut non possit plicare¹, hoc impeditum est ad arma baiolare²: maior est compositio quam de absciso, tertiam

7. *Sequentes vero digitos, id est tres, si pariter in uno hictu excusserit, . . . s. XLV c. i.*

8. *Et si unum medianum excusserit, . . . s. XV c. i.*

10 9. *Si vero quattuor digitos excusserit, . . . s. XV c. i.*

15 10. *Si vero minimus digitus excusserit, . . . s. XV c. i.*

L. Alam. LVII, 46³. Si longissimus digitus in primo nodo abscisus fuerit, solidum unum et semis componat. — LVII, 47. Si in secundo nodo, III. — LVII, 48³. Si totus a palma abscisus fuerit, cum VI solidis componat. — LVII, 49⁴. Si enim digitus annularis in primo nodo abscisus fuerit, duos solidos componat. — LVII, 50⁴. Si in secundo nodo, quatuor. — LVII, 51⁴. Si totum, VIII.

cf. etiam infra
c. V, 7 et VI, 7.

L. Alam. LVII, 53. Si quis autem longissimum digitum sic placaverit, ut exinde mancus sit, ita ut complicare non possit aut scutum prendere aut arma in terra propter illum recipere, XII solidos componat.

Cap. XI. || l. 1. et deest Ep, Jlz. alio P 6. alterum Bb.

20 l. 2. illum corr: illos Ad; illos autem Sich. medios P 5, W; medianos sP. duos deest Sich. duos digitos desunt L; dui digitos Ag. cum deest Sich. solidis vel sot deest Alt. componat vel comp deest Alt, Bos, Ch, Ep, H, J, T, W; componit Ald. uno Ch, J, L, P 6, T 1, W. cum deest H, Sich, T 2 (m. prima). V] II Ald (cf. p. 185, l. 31). solidis deest Ad, Ag, Ald, Bb, Ch, Ep, Gw, J, Jlz, Sich, T 1, W. alio Ch, J, P 6, T 1. || l. 3. cum V desunt Ep; V Sich; similiter P 4.

25 l. 4. Sed si Sich. si deest P 6. si abscisi non fuerint Ch; si abscissi n. f. Bos. abscissa Her; abscissi B, Sich; abscisus Lind. fuaerint L; fuerit Her, sP; fuerunt P 5. et] sed P 6. et fuerit mancus Jlz; et est manu W; sed est vulneratus mancus Sich. stat rectus] et stat rectus Ad, Ald, B, Bb, Bos, Gw, P 6; est arectum sP; ita Sich; stat Jlz; stat erectus L. non posset J, T 1; possit sP; u possit W; non possint Her, P 6; non possit eum Ald, Jlz; non possit add. et del:
30 ut non Ch. plicari B, Sich; placare Ep, Her, P 1; plagare L; eum plicare Ald; eum Jlz. || l. 5. hoc est impeditum Jlz; hoc impeditum Ep; hoc impedito est Sich. baiulare Ag, Ep, Her, P 2, 4, 5, T 1, Til, W; baiubare corr: baiulare P 6; baiulanda Sich; bayolare Gw; baiularem L; biolare Bos, Ch; batalare Lind; portare Ald, Jlz. maior est compositio Alt; maiorem compositionem Ep, H, P 6, sP, T 2; maiorem compositionem accipiat Ad, B, Gw; compositionem (maior est
35 desunt) L. de deest L, P 6. abscisione P 4; abscio Ald; abscisso Her, P 6, Sich, Til. tertiam] III sP.

solvat solidos VI. 6) Cf. Leg. Rib. V, 7. Si secundo digito, unde sagittatur, excusserit, XXXVI sol. componatur; L. Sal. XXIX, 5; Pact. Alam. II, 18. Si secundum digito truncatus fuerit, solidos X solvat. Si mancat, solvat solidos V. 23. Si minimus digitus truncatus fuerit, solvat solidos X. Si mancaverit, solvat solidos V.

40 1) Cf. P. Roth, 'Zur Geschichte des bairischen Volksrechts' p. 6. 2) baiolare hoc est baiulare, portare ferre, cf. supra p. 303 n. 1. 3) Cf. Pact. Alam. II, 20. Si tercius digitus truncatus fuerit, solvat solidos III. Si mancat, solvat solidos III; L. Sal. XXIX, 6—8. 4) Cf. Pact. Alam. II, 21. Si quartus digitus truncatus fuerit, solvat solidos V. II, 22. Si in primo noto truncatus fuerit, solvat solidos III; L. Sal. l. l.

partem supra addet¹. Ad XII adde IIII*, fiunt XVI**; ad VIII adde III***, fiunt XII****; ad V adde II† et tremisse††, fiunt VII solū et tremisse.

Sic enim debes iudicare et sic componere.

cf. *L. Alam.*
LVII, 31. 32.

XII. [De brachiis transpunctis².]

Si quis alicui brachium supra cubitum transpuxerit, cum VI^{†††} solū componat; si ante cubitum 5 transpuxerit, cum III^{††††} solū componat.

*) VI *Bb*.

**) XVIII *Bb*; XIII *Ep*; XI *P 6*.

***) III et semi *Bb*.

****) XIII et semi *Bb*.

†) unum *Alt*.

††) semis *Bb*.

†††) III sol. *Alt*; V sol. *Mg, Mt*; II sol. *Sich*.

††††) V sol. *Mg, Mt*; II sol. *K*.

10

L. Alam. LVII, 31³. Si quis alii brachium super cubitum transpuxerit, cum VI 15 solidis componat. *LVII*, 32⁴. Si ante⁵ cubitum transpuxerit, cum III solidis componat.

Cap. XI. || *l. 1.* super *B, Ch, Ep, P 5, 6, Sich.* addat *Ald, B, Bos, Jlz, L, P 2, 4, 5, 6*; addent *Ep*; et det *sP.* ad XII adde IIII fiunt *desunt Bos.* XII (duodecim) VII *P 6*; XV *Ald* (cf. p. 185, l. 31). adde *deest Gw*; addat *Ald*; addet *Sich*; ad *Ch*; inde *P 3.* IIII, quatuor] III *m. rec. corr*: IIII *P 2*; VI *Bb.* et fiunt *Ad, Ald, Gw, Jlz*; fiunt *Sich.* XVI, sedecim] XII *m. rec.* 20 *corr*: XVI *P 2*; XVI solidi *L.* ad VIII — fiunt XII *desunt B.* ad VIII — fiunt VII *desunt L.* ad VIII adde III] et III *sP.* adde *deest Gw.* fiunt XII — adde II *desunt Ald, Jlz.* et fiunt *Ad, Gw*; fiunt *Sich.* || *l. 2.* XII] ad VII adde IIII fiunt XI addit *Lind.* adde *deest Gw.* due *Ag.* tremisse vel trem] tremissem *Ald, B, Bos, H, Her, Jlz, P 5, 6, Sich, T 2, Til, W*; trimisse *Alt.* semis *Bb.* fiunt *Sich.* sex solidi *Ad*; VII sol. *Ag, Bb, Bos, Jlz, K, P 1, 3, T 2 (m. recentior), V*; VII solidis *P 2*; 25 VI solidi *Alt, B, Gw, H, sP*; VI *sP, T 2 (m. prima)*; solū *deest cett.* tremisse vel tremis] trimisso *sP*; tremissem *P 5, 6*; trimisso *Ag*; tremissem *Ad, Ald, B, Gw, H, Her, Jlz, Sich, Til, W*; tremisses *Ch, T 1*; trimisse *Alt*; tremissem *Bos*; semis *Bb.*

l. 3. Sic — componere *desunt Sich.* enim *deest Bb*; eum *Bos, T 2, Til*; *erasum, in margine r̄ H*; em̄ *Her.* debet *Ad.* iud̄ *H.* sic *deest B, Ep, Gw*; sic eum *T 1 m. prima.* componantur *P 4.* 30

Cap. XII. cum capite XI coniunctum Alt. || *l. 4.* XII *deest Alt, L, Mg, Mt, P 6, Sich, T 2 m. prima*; XI *Ag*; Tit. XII *Her*; XIII *Gw*; XLV *Jlz*; [XL]V *Ald*; LI *Ad.* Rubrica exstat in *Her, L, P 8, Til.* || *l. 5.* Si] . . i *Alt, Jlz.* si q. a. b. s. cubitum transpuxerit *desunt Mg, Mt.* alii *Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, L, P 1, T 2, W*; alio *T 1*; alium *P 6*; alicuius *Her, sP.* supra cubitum brachium *Ag, sP.* super *Ep, P 6.* transpuxerit *Ag*; transpungxerit *sP.* cum VI — 35 transpuxerit *desunt W.* cum] *hac in voce textum iungunt cum cap. III, 1 huius editionis Mg, Mt.* cum *deest Ad, Sich.* componit *Ald.* si] . . i *Alt.* ante] autem *Mg, Mt (cf. L. Alam. supra l. 16).* *l. 6.* transpuxerit *Ag, sP*; transpungxerint *Mg, Mt*; *deest Sich.* cum *deest Ad, Sich.* solidos *Her.*

1) Exceptio regulae quam *cap. IV, 10* continet; cf. etiam *leg. Rib. V, 6 (p. 322, l. 11).*

2) Cf. *E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 627*; *P. Roth, 'Zur Geschichte des bairischen 40 Volksrechtes' p. 7.* 3) Cf. *Pactum II, 5.* Si quis brachium super cubito transpuxerit, solvat sol. VI.

4) Cf. *Pactum II, 6.* Si subtus cubitum fuerit, sol. III solvat. 5) Sic *Codd. A 3. 4. 5, B 8. 9. 13. 14.* Hanc lectionem, non illam quam *K. Lehmann* in sua editione

XIII. [De nare¹.]cf. L. Alam.
LVII, 15 17.Si quis alicui nasum transpuxerit, cum VIII^{*} sold conponat.XIII. [De aure².]cf. L. Sal.
XXVIII, 1
supra p. 321
l. 6;
Pact. Alam.
II, 3. 4;
L. Alam.
LVII, 8. 9.Si quis aurem transpuxerit, III sold^{**} conponat.5 Si aurem alicui absciderit, cum XX sold³ conponat.

*) solidis VIII Ep; III sol. Sich.

**) VI solidos Gw.

L. Alam. LVII, 15⁴. Si enim nasus transpunctus fuerit, cum VI solidis conponat. cf. etiam
infra c. VI, 8.

16. Si enim summitatem nasi ut muccus continere non possit, abscisus fuerit, c. XII sol. c.

10 17. Si autem totus a presso abscisus fuerit, cum XL sol. c.

Pactus Alam. II, 3. Et qui auriculum
simaverit, solvat solidos XX³.L. Alam. LVII, 8⁵. Si quis aliquis
aurem alterius absciderit et non exsurdaverit,
XII solidos conponat.

Cap. XIII. cum capite XII coniunctum Ad, Alt. || l. 1. XIII deest Ad, Alt, L, P 6, Sich,
15 T 2 (m. prima); XII Ag; Tit. XIII Her; XV Gw; XXXIII Mg, Mt; XLVI Jlz; [XL]VI Ald.
Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 2. Si] . . i Ad, Alt. alicuius L, sP; alii cui J. nasu
Alt, J; naso P 6. transpuxit Bb; transpuxerit Ag, sP; conpuxerint, corr: transpuxerit Mg.
cum deest Sich. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. XIII. cum capite XIII coniunctum Alt; in duo capita (XLVII et XLVIII) divisum Jlz;
20 pars prima cum capite XIII coniuncta Ald. || l. 3. XIII deest Ald, Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima);
XIII Ag; Tit. XIV Her; XVI Gw; XXXIII Mg, Mt; XLVII Jlz; [XL]VII Ald; LII Ad. Rubrica
exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 4. quis deest Ald, Jlz; autem Sich. aurum Jlz, P 3. transpuxerit
Ag, P 6, sP; transpuxerit P 2; alicui absciderit (cf. L. Alam. supra l. 12) Ald, Jlz. cum III sol.
Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, T, W. conponat vel conp] conponit Ald.

l. 5. deest Sich. Si] . . i Ald, Alt; si quis B, Bos, P 6. aurem] autem Bos, Ch, H, P 1, 4,
25 T 2 (m. prima). alicui deest Ch; corr. Ad; alicuius sP; alicui libero Ald, Jlz; alicubi P 1—3, 6 Bos.
cum XX — plagaverit desunt Ad. cum deest Mg, Mt. sold] supra lineam add. eum Ag. con-
ponat vel conp] conponit Ald.

probavit ('autem'), genuinam esse prorsus simili textu Pact. Alam. II, 6 et Legis Baiw. (h. t.)
30 docemur; cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 627, n. 3.

1) Cf. L. Baiw. VI, 8. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 627 sq.
2) Cf. L. Baiw. VI, 11. 3) Cf. de hac concordantia Legis Baiw. cum Pacto Alam.
O. Stobbe, 'Geschichte der deutschen Rechtsquellen' I, 158 n.; P. Roth, 'Zur Geschichte des
bairischen Volksrechtes' p. 5 sq.; H. Brunner, 'DRG.' I¹, p. 314 n. 7; E. v. Schwind, 'Neues
35 Archiv' XXXIII, p. 628. 4) Ex L. Rib. V, 2: Si nasum excusserit, ut muccare non
possit, C sol. (codd. 6. 7: ut muccum retinere non possit, L sol.) culpabilis iudicetur.
Si muccare praevalit, L sol. (codd. 6. 7: Et si muccum retinere poterit, XXV sol.) culpa-
bilis iudicetur. — Cf. L. Sal. XXIX, 1 (supra p. 321, l. 4 sqq.) et XXIX, 14 (cod. 5. 6):
Si nasum exciserit . . . 5) Cf. infra p. 326 n. 5.

cf. Pact.
Alam. II, 4;
L. Alam.
LVII, 9.

Si eum sic plagaverit, ut inde surdus fiat, cum XL sold* conponat¹.
Si aurem maculaverit², ut exinde turpis appareat, quod lidiscarti**³ vocant, cum VI sold conponat.

cf. L. Alam.
LVII, 11. 12.
18. 19.

XV. [De labiis⁴.]

Labium subterius similiter conponat et palpebram subteriorem simili modo. Si sic s

*) XX sol. Ad.

***) glossa s. XV add: libschattu T 1.

cf. etiam infra
c. VI, 11.

Pactus Alam. II, 4. Si totum excusserit aut si placaverit, ut audire non possit, solvat solidos XL aut cum XII iuret.

L. Alam. LVII, 9⁵. Si autem sic abscederit profundo, ut eum exsurdaverit, XL solidos conponat. 10

L. Alam. LVII, 10⁵. Si enim medietatem aurem abscederit, quod scardi Alamanni dicunt, cum sex sol. conponat.

L. Alam. LVII, 11. Si enim superior palpebris maculata fuerit, ut cludere non possit, cum VI solidis conponat. 15

Cap. XIII. || l. 1. deest Sich; hic incipit cap. [XL]VII Ald. si] . . i Alt, Jlz. si sic eum Ald. ut] Ag add. et del.: an. exinde Bb, H, T2. surdus inde Ch; inde sur P6. cum deest Mg, Mt. XL sold] XX sol Ad. conponat vel conp] conponit Ald.

l. 2. hic caput distinguit numero XLVIII adjecto Jlz. Si aurem] . . i autem Alt. maculaverit] foedaverit Sich; alicui maculaverit K. exinde deest Bos, Ch; inde Sich; in inde Her; T2 20 add. et del.: surdus fiat. tupis P2. apareat Ald; apparuerit sP; fiat P2. quod lidiscarti vocant desunt Sich. lidiscarti B, Bos, Gw, J, P3, Til; litscarti Ad; lidiscarti Ag, Alt, Bb, H, Her, P2, 4, T, V, W; litscardi K; litscardi Bal, corr. Thuanus; liscarti sP, P5; liti care L; lidcharti, corr: lidscharti(!) P1; lidiscarti Ch; lidescharti Ald, Jlz; lidstasti P6; scarti Ep. licis, quodquot lidus cardi Mg, Mt. l. 3. cum deest Sich. VI] III Her. conponat vel conp] conponit Ald. 25

Cap. XV. cum capite XIV coniunctum Ald, Alt, Jlz. || l. 4. XV deest Ald, Alt, Jlz, L, P6, Sich, T2 (m. prima); XIII corr: XV Ep; XIII Ag; Tit. VX Her; XVII Gw; XXV Mt; XXXV Mg; LIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. || l. 5. labia Ep, H, J, L, P2, 6, T2 m. prima, W. . . abia Alt. superius B, Mg, Mt; subteriore Ep, Gw, H, J, L, P6, T2 (m. prima); subteriore Alt; subterium Ad; subteriora W; subteriore Bb, Bos, Ch, sP, T1 (m. prima); inferior Sich. con- 30 ponat deest P1; componantur Sich; conponit Ald. palpebre Alt, Ep, J, L, T2 (m. prima); palpebrae H; palbre P6; palpebrem Ad, Ch, P1, sP, T1 (m. prima); palpebra Sich; palpebras W. subteriore Ep, H, J, L, P6, T2 (m. prima); subteriore Alt; subteriores W; superiorem Mg, Mt; inferior Sich. simili modo desunt Sich. si deest L. sic deest Alt.

1) De hac concordantia legis Baiw. cum Pacto Alam. cf. O. Stobbe, 'Geschichte der 35 deutschen Rechtsquellen' I, 158 n.; P. Roth, 'Zur Geschichte des bairischen Volksrechtes' p. 5 sq.; H. Brunner, 'DRG.' I¹, p. 314 n. 7; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 628.

2) Cf. L. Baiw. VI, 9. 3) Vide Glossarium s. h. v.; D. v. Kralik l. l. p. 449; Th. v. Grienberger, l. l. p. 160. 4) Cf. L. Baiw. VI, 9. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 628. 5) Cf. L. Rib. V, 1. Si quis ingenuus ingenuum auriculam excusserit, ut audire 40 non possit, C sol. culpabilis iudicetur. Si autem audire non perdiderit, L sol. culpabilis iudicetur. — Cf. L. Sal. XXIX, 15 (codd. 5. 6).

plagaverit, ut lacrimam continere non possint, vel subterius labium salivam non continet, tunc cum VI sold conponat.

Superiorem vero palpebram vel superius labium si maculaverit, cum III* sold conponat.

5 *Alt addit:* Si quis alicui linguam absciderit, cum XL sol. conponat. Si autem alius intelligit, X sol. conponat.

cf. L. Sal. XXVIII, 16; L. Alam. LVII, 26.

[XVI. De dentibus¹.]

Si quis alicui dentem maxillarem, quem marchzand**² vocant, excusserit, cum XII sold conponat.

cf. L. Sal. XXVIII, 17; L. Alam. LVII, 22. 23.

*) VI solidis sP.

10 **) *glossa s. XV add:* stockzā T 1.

L. Alam. LVII, 12. Si enim subterior maculata fuerit, ut lacrimas continere non possit, cum XII solidis conponat.

L. Alam. LVII, 18. Si enim labium superius alicuius maculaverit, ita ut dentes appareant, cum VI sol. conponat. 19. Si subterius, ut salivam continere non possit, cum XII sol. conponat.

L. Sal. XXIX, 16 (Codd. 5. 6): Si linguam alteri capulaverit et (ut) loqui non possit

L. Alam. LVII, 26. Si autem lingua tota abscisa fuerit, XL solidos conponat. Si autem media, ut aliquid intellegat quod loquitur, cum XX solidis conponat.

20 *L. Sal. (Cod. 5, 6) XXVIII, 17.* Si quis dentem excusserit. . . ., sol. XV culp. iud.

L. Alam. LVII, 22. Si autem dentem absciderit, quem marczan dicunt¹ Alamanni (cod. B 18: Bavari vel Alamanni), cum III solidis conponat.

Cap. XV. || l. 1. placuerit sP; fuerit percussa Sich. et sP. lacrima Mg, Mt, sP; lachrymam Her, Sich, Til. contineri Mg, Mt. possunt Alt; possint Ag, H, Her, J, L, P 1, 2, 3, T 1, V, W; possit cett. vel subterior — VI solidis conponat desunt Sich. vel] quod P 6. subterior Bb, H, J, L, P 6, T 1 (m. prima); subterium P 5; suteriora Alt; subteriora T 2, W; subteriore Ep; subteris Ag; supterius Mg; superius Bos, Ch. labia Alt, Ep, H, J, L, P 6, T 1 (m. prima), 2, W; labrum Her, sP. salivam deest Ad; salibam Ag; saliva sP. non continet salivam Bb. non 30 continet tunc cum desunt Mg, Mt. continent T 2, W; contineat Ald, Gw, Jlz, P 6; contenet H; hii continet sP. tunc deest Ald, Jlz; tunc ea sP. cum deest L, sP. || l. 2. sol VI conponat Ag, Bos, Ch, Ep, J, K, L, P 1, T 2, W; sol. VI conponit Ald; sol. conp VI B, H, P 2, 6, V.

l. 3. Superius vero labium et superiorem palpebram Sich. si superiorem Gw, Mt; si superiore Ep, Mg, T 2; . . uperiorem Alt; superiore P 2. palpebre Ep, P 6; palpebra Mg; palpebrem Alt, 35 Ch, H, J, Jlz, L, sP, T 1 (m. prima). superiorem Alt, H, J, L, P 6, T 1 (m. prima); superior T 2 (m. prima); superiore Ep; superiora Bos, Ch, W. labiam Alt, H, J, L, sP, T 1 (m. prima); labia Bos, Ch, Ep, W; labrum Her. si deest Gw. cum deest Mg, Mt, Sich. sol tribus Ald; III solidos Her. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. XVI. cum capite XV coniunctum Mg. || l. 6. XVI deest Alt, L, Mg, P 6, Sich, T 2 (m. 40 prima); XIII corr: XVI Ep; XV Ag; Tit. XVI Her; XVIII supra lineam Gw; XXXVI Mt; [XL]VIII Ald; XLVIII Jlz; LIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 7. maximillarem Bb. qui Ag, Mg, Mt, sP; quem Ald, B, Bos, Her, K, P 1—5, Sich, Til, V; vel Jlz; quod cett. marhzand Ad, Ch, T 2; marchzand Bb, J, P 1, 3, T 1, W; marckzan Sich; marhzand B; marhzand H; marchzand Til; marchzant Ag, Ald, Ep, Gw, Her, Jlz, P 2, 4, V; marczand Alt; marzan L, P 6; 45 marhgan Mt; marhant corr: marhgant Mg; mazait sP; marchzan Bos. vocat sP; vocatur Ad; dicunt P 4. cum XII — excusserit desunt Mg, Mt. cum deest Sich. XV sol. Ald (cf. p. 185, l. 31). l. 8. conponat vel conp] conponit Ald.

1) Cf. L. Baiw. VI, 10. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 629.

2) = 'Eckzahn', cf. Glossarium s. h. v.; A. Dopsch, 'Wirtschaftliche und soziale Grund- 50 lagen der Europäischen Kulturentwicklung' p. 349; D. v. Kralik, l. l. p. 584.

Alios vero dentes si excusserit, unumquemque¹ cum VI sold conponat.

cf. L. Sal.
XXVIII, 18;
L. Alam.
LVII, 59.

Alt addit: Si quis aliquem castraverit², cum XX sold conponat.

XVII. [De in ripa proiectis³.]

Cf. L. Sal.
XLI, 9.

Si quis alium de ripa vel de ponte in aquam inpinxerit, quod baiuuari inunuan^{*4} dicunt, cum XII** sold conponat. 5

*) *T, glossa s. XV add:* inunvvan et inunvvani p . . . t . . . gesserit post . . marm.

***) sex solidis *Ad.*

L. Sal. (Cod. 5, 6) XXVIII, 18. Si quis hominem castraverit ingenuum aut viri-
culam suam transcapulaverit, unde mancus sit. . .
19. Si vero ad integrum tulerit.

L. Alam. LVII, 23. De alias vero de
qualecumque excusserit, unamquemque cum
solido uno conponat. 10

L. Alam. LVII, 58. Si aliquis alium
genetalia ab totum absciderit, XL solidos con-
ponat. — *LVII, 59.* Si autem castraverit,
ita ut virilia non tollat, cum XX solidis con-
ponat². 15

L. Sal. (Cod. 7—9) XLI, 9. Si quis hominem in puteum aut in pelago inpinxerit. . .

Cap. XVI. || l. 1. Alios vero — conponat *desunt Sich.* alios *Ag, Her, K, P1—5, Til, V;*
alii *sP;* . . e aliis *Alt;* de aliis *cett.* vero *deest Bos, Ch.* dentes *Ag, Her, K, P1—5, sP, Til, V;*
dentibus *cett.* si *deest J.* unumquemque *Ag, Ald, Bos, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P1—5, sP, Til, V;*
unamquamque *Alt;* alicui homini unum *Ep, W;* alicui hominum unum *Ad, Bb;* alicui hominem unum *H* 20
(*m. recentior*), *J;* alicui omnem unum *H (m. prima);* alicui omnem uno semper *P6;* alicui hominem
uno semper *L;* alicui hominum unum semper *B, Gw;* alicui hominum unumquemque *Ch, T1;* alicui
hominum unum *T2 (m. prima);* alicui hominum unumquemque *T2 (m. rec.);* alicui unumquemque
Ald, Jlz. cum *deest Mg, Mt.* solidis *vel sold]* solidos *P2.* conponat *deest Bos.*

Cap. XVII. cum capite XVI coniunctum Alt; initium capituli — ponte deest Ald. || l. 3. XVII 25
deest Ald, Alt, L, P6, Sich, T2 (m. prima); XV corr: XVII Ep; XVI Ag; Tit. XVII Her; XVIII
Gw; XXXVI Mg; XXXVII Mt; XLV Ad; L Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. in *deest*
L, P6. || l. 4. Si] . . i *Ad.* Si — de ponte *desunt Ald.* alium *deest Ag, Mg, Mt;* alicui *L, P6;*
aliquem *Ep;* alterum *Sich.* *riba corr: ripa P4; riba P5.* *vel corr. P1.* de *deest Sich.*
pontae *L;* pontem *sP.* in aquam] *desunt Jlz;* in aqua *Ag, Mg.* pinxerit in aquam *Ep;* expinxerit 30
in aqua *sP.* inpinxerit *Ald, B, Bos, Ch, J, Jlz, K, L, Mt, P1, 4, T1, 2 m. rec., W (corr.);* in-
pinxerit *Ag, Mg, P6;* inpunxerit *Bb, Gw;* spinxerit *P5;* truserit *Sich.;* pinxerit *cett.* quod
baiuuari in unuan dicunt *desunt Sich.* baiuarii *P5, sP, T2 m. prima;* bacuarii *L;* baiuario *Ag;*
baiuarii *Ad, Bos, Ep, K, P2, 4, Til, V, W;* bauuarum *Ald;* bauuarii *B, P6;* bauuarii *Gw;* paiuuarii *J;*
baiovarii *H, Mg, Mt, P3, T2;* baiouuarii *Bb;* baioarii *Her, P1, T1;* baioari *Ch, Jlz.* in unuan *Bos,* 35
Ch, Gw, H; in vnuuan *Her;* in un wan *Bb;* inunuan *Ag, L, Mg, Mt, P3;* inuunuan *P6;* in
unumuan *P5;* inunuan *B;* innuan *sP;* inuinuan *K;* munwan *Til;* inunwan, inunuan *cett.* || *l. 5.*
cum *deest Mg, Mt, Sich.* XI *Mg, Mt;* XV *Ald (cf. p. 185, l. 31);* duoducim *corr: duodecim P2.*
solidos *P2.* conponat *vel conp]* conponit *Ald.*

1) *Cf. H. Schreuer, 'Die Behandlung der Verbrechenskonzurrenz in den Volksrechten' p. 23.* 40

2) *Cf. L. Rib. VI.* Si quis ingenuus ingenuum castraverit, CC sol. culpabilis iudicetur.

3) *Cf. L. Baiw. VI, 11; L. Sal. XLI, 9.* 4) *Cf. L. Baiw. IV, 19. 21; X, 4 et Glossarium*
s. h. v.; D. v. Kralik, l. l. p. 611 sq.; Th. v. Grienberger, l. l. p. 162.

XVIII. [De ab equo proiectis].

Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod marachfalli¹ vocant, cum VI* sold² conponat³.

cf. L. Sal.
XXXI, 1;
Ed. Rothari
XXX;
Pact. Alam.
III, 22;
L. Alam.
LIX, 1.

XVIII. [De scalis proiectis].

Et si alicui scalam iniuste eiecerit vel quodcumque genus ascensionis et ille desuper fuerit relictus, quod in unuan dicunt, cum XII sold conponat.

*) III solidis Her.

L. Sal. XXXI, 1. Si quis baronem ingenuum de via sua ostaverit aut inpinxerit.
10 Ed. Rothari XXX. De marahworfin³.
Si quis hominem liberum de cavallo in terra iactaverit per quolibet ingenio iniquo animo, octoginta solidos ei conponat; et si aliquam lesionem ei fecerit, sicut in hoc edictum adnexum
15 est, conponat.

Pact. Alam. III, 22. Si quis aliquem de cavallo iactat, solvat solidos VI.

L. Alam. LIX, 1. Si quis liber liberum in via de cavallo iectaverit et eum tullerit et statim reddit in loco, addat ei consimilem et XII solidos.

Cap. XVIII. deest Sich. || l. 1. XVIII deest Alt, L, P6, T2 (m. prima); XIII corr: XIII sP; XVI corr: XVIII Ep; XVII Ag; Tit. XVIII Her; XX Gw; XXXVII Mg; XXXVIII Mt; XLVI Ad; [XL]VIII Ald; LI Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. de ab equo] dequo L; de equo P6. || l. 2. Si] . . i Alt. quis deest Mt. de m. recentior supra lineam T1. equos suos
20 sP; eoquo suo P5; aequo suo J, T1. deposuerit L. marachfalli H; marachfal Alt; marfalli L; marachfalli T2; marachifalli sP; marsali P6; marachfalli Ag, Her, Mg, Mt, P4, 5, V; marachfalli Ep; marfalli Ad; marachfalli P2; marachfal Alt; marachfelli B, Bos, Ch, Gw; marachfalla Ald, Jlz; marachfelli T1; marfalli Lind; marachfalli cett. dicunt Bb, P6, T1 (m. prima), W. cum deest Ag, B, Til. solid. VI Bos, P1. || l. 3. conponant Gw.
25 Cap. XVIII. deest Sich. || l. 4. XVIII deest Alt, H, L, P6, T2 (m. prima); XVI[III] Ch; XVIII Ag; Tit. XIX Her; XXI Gw; XXXVIII Mg; XXXVIII Mt; XLVII Ad; [L]I Ald; LII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. scala P6. || l. 5. et deest Alt, Bb, Ch, Jlz, Mg, Mt. si] . . i quis Alt; si quis Bb, Jlz, Mt. alicuius Mg, Mt, T1 (m. recentior); aliquem cui Ald. de scala Ep; e scala L; de scalam P1; scalam Ag; scandalum Mg, Mt; scandalum (erasum), scalam sP. iniuste
30 eiecerit desunt Ad. iniuste deest Her. eiecerit sP; eierit P6; iniecerit Her. vel deest sP. quacumque Alt, L, P6; quaecumque Ad (in raso), B, Bb, Gw; quaecumque Ch, Ep (in raso), H, J, T; quacumque Bos; quacumque W; quacumque Ald, Jlz. genus Ag, Bos, Her, K, Mg, Mt, P1—5, sP, T1 (m. recentior), Til, V; deest L; in raso Ad; genera cett. ascensus T1 (m. recentior), W; ascensui praeparata Ad, Ald, B, Gw, Jlz; ascensionis Ag, Her, K, Mg, Mt, P1—5, sP, Til, V;
35 ascensui cett. illi Alt, P3. || l. 6. desuper — dicunt] ita aut stamma super caput inminuat sP. fuerit desuper Ald. fuerat Bos, Ch, Ep, J, Jlz, T1 (m. prima); erit Her. inunuan J; inuani Ag, Mg, Mt; inunwani Ad, Ch, Ep, H, P1, 4, T1, 2, Til, V; inunuvani Bb; inunuuanni P2; inunuuani Ad, P3, 4; unuuant Bos, P6; inunuuant W; inunuuam Her; unuuam L; in unwant Lind; inunwan vel inunuan cett. vocant Bb. cum deest Ag, Mg, Mt. XV solis Ald (cf. p. 185, l. 31). solidis vel sol] solidos P2.
40 conponat vel conp] conponit Ald.

1) Vide Glossarium s. h. v. et supra p. 328 l. 4 et n. 4; D. v. Kralik, l. l. p. 583.

2) O. Stobbe, 'Geschichte der deutschen Rechtsquellen' I, p. 158 n. hunc titulum ex Pacto Alam. (III, 22) derivatum esse putat, quam opinionem H. Brunner, 'DRG.' I¹, 314, n. 7 haud verisimilem esse docuit; cf. etiam P. Roth, 'Zur Geschichte des bairischen Volksrechtes', p. 5 sq.; E. v. Schwind,
45 'Neues Archiv' XXXIII, p. 630. 3) Cf. etiam Ed. Rothari 373: marahuorf.

XX. [De in ignem proiectis].

Similiter qui in ignem inpinxerit ita, ut flamma super caput emineat, cum XII* sold conponat.

cf. L. Sal.
XVII, 2.

XXI. [De sagittis cum toxica].

Si quis cum toxicata sagitta alicui sanguinem fuderit, cum XII sold conponat, 5 eo quod inunuuan¹ est.

cf. L. Vis.
VI, 2, 3;
L. Sal.
XIX, 1.

XXII. [De potione mortifera²].

Similiter qui potionem huiusmodi donaverit alicui in quo mortiferum esse dino-

*) VI solidis *Bos, Ch.*

L. Sal. XVII, 2. Si quis alterum de sagitta toxicata percutere voluerit et praeter- 10
sclupaverit . . .

L. Sal. XVIII, 1. Si quis alteri herbas dederit bibere, ut moriatur . . . 2. Si quis
alteri maleficium fecerit et ille . . . evaserit . . .

L. Visig. VI, 2, 3 (Chindasv.). . . . Hac primum ingenuos sive servos veneficos
. . . . si venenatam potionem alicui dederint, et qui biberit, mortuus exinde fuerit, 15

Cap. XX. deest B, Sich; cum capite XIX coniunctum Mg, Mt. || l. 1. XX deest Alt, L, Mg,
Mt, P 6, T 2 (m. prima); X Bb; XVIII Ag; Tit. XX Her; XXII Gw; XLVIII Ad; [L]I Ald; LIII
Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. igne L, P 6. || l. 2. . . imiliter Alt; simul modo sP. qui
deest J; qui alium W. in deest Ad, P 6. in igne sP; in ignem Her. pinxerit Ep; expinxerit
sP; inpinxerit Ag; unpunxerit Gw; ininxerit Her. ita deest Mg, Mt. ut in flamma P 6; aut flam- 20
mam Mg, Mt; ut flammam corr: ut flamma H. super caput desunt sP; super capita L; super
capud Ald, J, P 3; super caput eius Ad. imineat sP; emicat Jlz. || l. 3. XV solidis Ald (cf.
p. 185, l. 31). XII deest P 5. conponat vel conp] conponit Ald; eo quod inunwan est addunt Ald,
Jlz; eo quod inunuuan impinxerit add. Her; eo quod inunwant impinxerit add. Bal.

In Ag, Mg, Mt sequitur caput IV, 22 huius editionis.

25

Cap. XXI. deest L, Sich; in Ag, Mg, Mt post cap. 22 huius editionis. || l. 4. XXI deest Alt,
P 6, T 2 (m. prima); XI Bb; XVIII corr: XXI Ep; XX B; Tit. XXI Her; XXIII Gw; XL Mg;
XLI Mt; XLVIII Ad; [L]II Ald; LIII Jlz. Rubrica exstat in Her, P 6, Til. de sagitta intoxicata
Her. || l. 5. Si] . . i Jlz. quis quod (quod deletum) Jlz. cum doxita, corr: e doxicata H; con-
toxicata P 6; cum toxigata Ep; cum doxigata, corr: e. toxicata T 1; cum toxicata Ag, Ald, B, Bos, 30
Ch, Her, K, P 1, 2, 4, 5, Til, V, W; cum tossicata sP; cum tossiacam Mg, Mt; cum tosicata P 3; cum
doxicata cett. sagita Ch, J; sagittam Mg, Mt. alicuius Bb. sanguim Ad. effunderit sP;
effuderit Ad; tulerit Mg, Mt. cum deest Mg, Mt; c Alt. XV Ald (cf. p. 185, l. 31). conponat vel
conp] conponit Ald. || l. 6. eo deest P 6. eo — est desunt Ald, Her, Jlz (cf. p. 330, l. 24 sq.).
inunuuanest J, P 3; inunuuan ist Ad, Alt, B, T 2, V, W; in unuuan est Gw; inunuuanist Bb, Bos, Ch, 35
P 5; in unuuan ist H; inuuanist sP; inunuuanist P 1, 2; inunanist Ag; inunuuanist T 1; inuuanist
sunt Mg, Mt; inuuanistat P 6; unwan est K; in unwani est Lind; innuuanist Thu; inuuanist Til.

In Ag, Mg, Mt sequitur caput IV, 23 huius editionis.

Cap. XXII. capiti XXI. praepositum Ag, Mg, Mt. || l. 7. XXII deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m.
prima); XII Bb; XX Ag; XX[II] T 2 (m. recentior); XX corr: XXV Ep; XXI B; Tit. XXII Her; 40
XXIII Gw; XXXVIII Mg; XL Mt; L Ad; [L]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til.
l. 8. . . imiliter qui Alt; si quis Ald; si quis, corr: similiter qui H; similiter deest Sich. qui] quod
Mg, Mt; qu P 6. hoiusmodi corr: huiusmodi P 3; huiuscemodi P 6; in vim modi sP. donavit
Ald; dederit Sich (cf. l. Visig. supra l. 15). alicui deest Her; alicui donaverit, corr: donaverit
alicui W. qua Her, P 2, 3, Sich, Til. mortiferum corr. T 2; mortifera sP; mortiferum aliquid 45
Her, Sich. esse] est sP; fuisse Sich. dignoscitur P 6, Sich, Til; tenoscitur sP.

1) Vide supra p. 328, l. 4 et n. 4. 2) Cf. Ed. Rothari 140; L. Ribuarua LXXXIII, 2;
M. Krammer, 'Neues Archiv' XXX, 272 sq.

scitur, quamvis parvum sit aut multum: si evaderit, cum XII sold* conponat.

XXIII. [De hostiliter cinctis].

Si¹ quis liberum hostili manu cincxerit, quod heriraita² dicunt, id est cum XLII³ clyppeis, et sagittam in curtem proiecerit aut quodcumque telarum genus, cum XL sold* conponat, duci vero nihilominus.

XXIII. [De minus cinctis hostili manu].

Si autem minus fuerint scuta, verumtamen ita per vim iniuste cincxerit, quod

*) VI solidis *Mg, Mt.*

illi etiam continuo subpliciis subditi morte sint turpissima puniendi. Si certe poculo veneni potatus evaserit, in eius potestate tradendus est ille, qui dedit, ut de eo facere quod voluerit, sui sit incunctanter arbitrii.

Cap. XXII. || l. 1. parūu (u erasum) T1; parum Ad, Ch, Sich, W. parvum sit aut bis Jlz. sit deest Ep. aut] an Ald. evaserit Ad, Ald, B, Bb, Bos, Gw, Jlz, Mt, sP, Sich, T1 (m. recentior), W; aevaderit L. cum deest Mg, Mt, Sich. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). solidis vel sol] solidos P2. conponat vel conp] nonponat corr: conponat Ch; conponit Ald.

In Ag, Mg, Mt sequitur caput IV, 21 huius editionis.

Cap. XXIII. deest Sich. || l. 2. XXIII deest Alt, L, P6, T2 (m. prima); XIII Bb; XXI corr: XXIII Ep; XXII Ag, B; Tit. XXIII Her; XXV Gw; XLI Mg; XLII Mt; LI Ad; [L]III Ald; LV Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. De cinctis hostili manu Her. || l. 3. Si] . . i Alt. liberum sP; liberum hominem Bos, Ch, Ep, Gw, J, T, (hominem supra lineam) H; hominem liberum W. hostile J; ostili sP; osti L. manum Ag, sP. cincxerit Ag, P2, V; cincxerit cett. quod deest sP. heriraita Ep, H, J, W; heriraite Ch; herixeita Ald; herireit Ad; herirere L; herirata T2 (m. prima); heireita Til; herereita P4; erireita P6; eriscita Ag; erircita sP; beriscista Mt; berriscista Mg; herireita cett. dicit Ag, J, P2, 3, 5, V; diē Alt, H, T1, W; dicitur Ad. id est desunt Gw, T2 (m. prior); idem Her, sP; hoc est P6; id B. cum deest Alt. || l. 4. XLII, XL duobus, XL duo] XL Ald, Her. clypeis Ad, Ald, B, Bos, J, Jlz, T1, 2; clyppeis corr: clippeis H; clyppeis P1, 5, V; clippeos Alt, L, P6; clipeis vel clippeis cett. sagitta J; sagittis sagittam Jlz; sagitam P6; sagittam et se Ald. curte B, Gw, J, Mg, Mt, P1, 6, T1; curritae L; curtim Bb, P2, 4. proiecit Mg, Mt; proicerit H, P5, V. cuiuscumque Ad, Alt, B, Bb, Ep, Gw, H, J, L, P6, T; quocumque Ag, sP, corr: quodcumque Mg. telorum Ad, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, Mg, T1 (m. recentior), Til, W; tollarum sP; thesaurum Mg, Mt. || l. 5. solidis vel sol] deest P6. conponat vel conp] conponit Ald. vero corr. L; autem (corr.) Ald. nichilominus Ad, Ald, T2, W; nihillominus Ep, L, Mg, Mt, P4, 5, 6; nichilominus Ch; nihilominus sP.

Cap. XXIII. deest Sich; cum capite XXIII coniunctum Alt, Her. || l. 6. XXIII deest Alt, Her, L, P2, 6, T2 (m. prima); XIII Bb; XXII corr: XXIII Ep; XXIII Ag, B; XXV corr: XXIII W; XXVI Gw; XLIII Mg, Mt; LII Ad; [L]V Ald; LVI Jlz. Rubrica exstat in L, P6, Til. cunctis Her, L, P6. || l. 7. autem in raso Ad. minus] ministri Mg. fuerit minus Ad; minus fuerit Ald. scutorum Ald, Jlz; scutorum numerus Ad; secuta P2. verumtamen Ald, Ch; verum Alt, L, P6. ita ut per vim P6; ita per vim ita Ch. iniuste — vocant] in margine Gw. iniustae L. cincxerit Ag, Mt, P6, V; cincxerint corr: cincxerint Mg; cimxerit Ad; cesserit sP; cincxerit cett.

1) Cf. *L. Visig. VIII, 1, 4.* 2) *Vide Glossarium s. h. v.; cf. L. Ribuar. LXIV; H. Schreuer, 'Verbrechenskonkurrenz' p. 49; D. v. Kralik l. l. p. 439.* 3) Cf. *J. Grimm, 'Deutsche Rechtsaltertümer' I⁴, p. 302.*

heimzuht¹ vocant, cum XII sold conponat.

XXV. [De invitis obtentis pro pignore].

Si quis liberum contra legem per vim pro pignore tenuerit aut in domo recluderit huiusmodi, ut liberum non habeat egressum, cum XL sold conponat².

XXVI. [De porcis dispersis].

Si quis liberi porcos propter presumptionem heiulati aut huiusmodi sonu eicerit vel disperserit, ubi LXX* fuerunt porci et ipse pastor bucinam portaverit porcilem, cum XII sold conponat.

*) LXXII *Alt, B, Bb, Bos, Ch, Gw, H, Her, J, Jlz, L, P 6, T 1, 2; XX Mg, Mt.*

*In ed. Merke-
liana (textus
I): app. V.*

*Cap. XXIII. || l. 1. heimzuth L; heimzaht P 4; hemzuth P 6; heimzovuhc Alt; heimzut Ch, W; 10
hemizuch K; beimzuht P 5; heimsoch corr: heimsuch Bb; heizuht Ad; heinsucht Jlz; heimzot Her;
eimzuzh Mg, Mt; emighut sP; eimzuht Ag. dicunt Bos; dicitur Ch. cum deest Jlz. XV Ald
(cf. p. 185, l. 31). solidis vel so] solidos Jlz, P 2. conponat vel conp] conponit Ald. te ea addidit L
manus recentior.*

*Cap. XXV. deest Sich. || l. 2. XXV deest Alt, Gw, L, P 6, T 2 (m. prima); XV Bb; XXIII 15
corr: XXV Ep; XXIII Ag, B; Tit. XXIV Her; XXVI corr: XXV W; XLIII Mg, Mt; LIII Ad;
[L]VI Ald; LVII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. de vim pro pignus ostensis L; de vim
pign absten P 6. pro pignore detentis Her. || l. 3. Si] . . i Alt, Gw. liverum sP. contra legem
liberum P 5. lege sP; deest P 4. per vim desunt H. pro pignus Ep, H, L, T 2; per pignus Ad, B,
Gw; pignus Alt; pignorare corr: pignore sP; propigare Mg; pro pignorare corr: pro pignore P 4. 20
tenuerit L; tenuerint Ag. aut] deest P 5; an P 6. in domo desunt Bb; domui Ad, Alt, B, Gw,
H, J, L, T 2; domui corr: domi P 6; domi Ald, Jlz, W; domo Bos, Ch; domus Ep. || l. 4. re-
cluserit Ald, B, Jlz, sP, Til, W; recludere corr: recluserit T 1; recludetur P 6; reclauserit Ep; re-
cludit Bos, Ch. aut huiusmodi Alt, Gw, L, P 6; ut huiusmodi Bb, Ep, J, T 2 (m. prima); et huius-
modi T 2 (m. recentior); vel huiusmodi Ald, Bos, Ch, Jlz, T 1; uta huiusmodi H; huiusmodo B; 25
huiusmodi. m. rec. addit facit T 1. ut] aut L. liber P 6; liverum sP; lib Bb. non liberum habeat Gw;
liberum habeat non H, L, T 2 (m. prima); l. n. abeat Ep. aegressum L; gressum Bos, Ch. solidis vel
so] solidos P 2. conponat vel conp] conponit Ald.*

*Cap. XXVI. In fine legis (post tit. XXII huius editionis) J; hoc loco (T 1 m. recentior in mar- 30
gine) et in fine legis (bis) in codicibus Ch, Gw, T 1 quorum variae lectiones hic numeris 1 et 2 distin-
guuntur; deest Ep, Sich, W; hoc loco cett. || l. 5. XXVI deest Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); XVI Bb;
XXV Ag, B; XXVII Gw; Tit. XXXIX Her; XLV Mg, Mt; LIII Ad; [L]VII Ald; LVIII Jlz.
Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. dispersis deest L, P 6. || l. 6. liber P 6, Til; livero sP. porcos
deest L, P 6; bis Ad. propter praesumptionem desunt Bb. hieulati P 1; haeulati L; heiulatu Her;
eiulati Ep, J, P 4—6, sP, Til, W; eiulatu Bb, Bos, Ch; eiulatus Ald, Jlz, T 1¹; eiulaverit T 2, corr. 35
ex eiulati H. huiusmodo B, Ch¹; eiusmodi sP. sono Bos, Ch, Gw, H, P 4, T 2, Til; sonum Ad,
Ag, B; soni Ald, Jlz; solus sP. eiecerit Ad, Ch, H, Mg, P 1, 4; aegecerit L; eierit P 6. || l. 7. vel]
aut Gw. dispersis P 1; dispererit Ald. hubi sP; si Bos, Ch¹. LXXV Ald (cf. p. 185, l. 31).
porci fuerint Ald, Gw, Jlz. fuerint vel fuef] fuerunt Ad, Ch¹, P 1, 2, sP, V; fuerit Mt; fuerint cett.
ipsi sP. bucinam pastor Ald. buzinam Alt, Bb, T 2; puzinam H, T 1; buccinam Bos, Til. posta- 40
verit H. porcilem portaverit Gw¹. porcile Ag, B, sP; porcilem Til; purcellem Lind, P 6; pasto-
ralem supra lineam: vel porcilem P 4; vel porcilem pastoraalem Chign. || l. 8. solidis vel so] solidos
P 1. conponat vel conp] conponit Ald.*

1) Vide Glossarium s. h. v.; D. v. Kralik l. l. p. 438; H. Schreuer, 'Verbrechenskonnkurrenz'
p. 50 n. 2) Cf. supra cap. IV, 8.

XXVII. [De simulatis, quod wancstodal¹ dicunt].

In ed. Merke-
liana (textus
I): c. IV, 26.

Si quis liber a faciae inimicorum suorum fugerit, et alius eum per vim constare fecerit aut se contra illum paraverit, interdum inimici illius coniunxerint et interfecerint, et iste nihil amplius commiserit nec ipse tetigerit, quod uancstodal¹ dicunt, cum XII* sold conponat parentibus suis.

Alt addit: Si quis articulas abscederit, cum VI solidis conponat.

cf. L. Alam.
LVII, 64.
cf. L. Alam.
LVII, 60, 63.

Si quis supter genua transpunxerit, cum III solidis, (s)uper genicula, VI solidos conponat, et in uno iecto ambas coxas transpunxerit², XII solidis conponat.

*) XL solidis W.

10 L. Alam. LVII, 64. Si autem articulus prior abscisus fuerit, cum VI solidis conponat. LVII, 65. Illi alii articuli si abscisi fuerint toti, unusquisque cum III solidis.

L. Alam. LVII, 63. Si tibia subtus genuculo transpuncta fuerit, III solidos conponat.

15 L. Alam. LVII, 60. Si quis alium ambas coxas uno iectu transpunxerit, cum XII solidis conponat.

Cap. XXVII. deest Sich. || l. 1. XXVII deest Ald, Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); XVII Bb; XXVIII corr: XXVI Ep; XXVI Ag, B, Bos, J, T 1, W; XXVIII Gw; Tit. XXX Her; XLVI Mg, Mt; LV Ad; LVIII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. quod — dicunt desunt Her. quod] qui L; quomodo P 6. wancsto P 6; wuac instodal L. || l. 2. Si] . . i Alt. si — liber] similiter
20 Jlz. quis deest Ald. liver sP; libera Mg; biber P 1; liberum qui Ep. a deest P 1. faciae J, L, V; facies Mg; facie cett. inimicorum corr: inimicorum P 6. suorum deest Ag, J, Mg. fugerit] fuerit Mt. et alius desunt L, P 6. eum deest Mg, P 6; m. recentior addit in margine Mg. per vim constare eum Ch. per vim P 6. || l. 3. contrare sP; scostare L. fecerit deest Mg. aut] ut sP. se] si P 2, Til. illos P 4. interdum quod Ag, Mg, Mt, sP; interim quod T 1 (in raso);
25 interim Ad, Ald, B, Jlz; et interim Ald, Jlz; et interdum W. inimici Til. illius] eius, supra lineam add: vel illius Gw. coniunxerit Ag, Her, L, Mg, Mt; coniunxerit corr: coniunxerint J; coniunxerit P 6; coniunxerint sP; se coniunxerit Ald; se ei coniunxerint (se ei supra lineam) T 1. l. 4. interfecerint Ag, H, P 2—5, sP, V; eum interfecerint T 1 (m. recentior); interfecerit Mt; interfecerit Mg; interfecerint cett. isti sP. nichil Ald, Alt, Ch, T 2, W. amplius] fecerit
30 vel addunt Ald, Bos, Ch, Ep, J, Jlz, T 1, W. comiserit Bb, J, T 1. nec ipse] recipe L, P 6; nec ipse ipsum Ad; nec ipse eum T 1 (m. recentior); nec ipse quod (quod deletum) Jlz. quod deest Mg, Mt. wancstodal, uancstodal] uanchstodal Ald, Bb, Ch; uancstodal Ad; wanstol wanchstodal Jlz; uanstodal K, T 1; uancstuodal Gw; uancstodal P 6; uuuac istodal L; vancstodal sP; uuihancstodal Mg, Mt; wuastodal Her. || l. 5. cum deest Mt. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31);
35 XXXX solidis W. solidis vel sot] solidos P 2, sP. conponit p. s. Ald; conponant p. s. sP; conponat eum p. s. T 1 (m. recentior); conparentibus suis conponat Bos, Ch; conponat parentibus Mg, Mt.

1) Vide Glossarium s. h. v.; D. v. Kralik l. l. p. 618; cf. etiam infra c. VIII, 17, ubi eidem voci alius sensus inest, et H. Brunner, 'DRG.' II¹, 574. 2) Cf. H. Schreuer, 'Verbrechenskonkurrenz' p. 16.

In ed. Merke-
liana (textus
I): c. IV, 27.

cf. L. Alam.
LVII, 62.

XXVIII. [De plaga claudicationis¹].

Si quis aliquem plagaverit, ut exinde claudus fiat, sic ut pes eius ros tangat, quod tautragil² vocant, cum XII sold³ componat.

In ed. Merke-
liana (textus
I): c. IV, 28.

cf. L. Alam.
LX, 1.

XXVIII. [De interfectione liberi hominis³].

Si quis liberum hominem occiderit, solvat parentibus suis, si habet, si autem non⁴ habet, solvat duci vel cui commendatus fuit, dum vixit, bis LXXX* sold⁵, hoc sunt CLX**⁴.

*) LXX Ald, Gw, Jlz.

***) CXL Gw; LXI L; LX Ad.

cf. etiam infra
c. VI, 11.

L. Alam. LVII, 62. Si quis autem alium in genuculo placaverit, ita ut claudus permaneat, ut pes eius ros tangat, quod Alamanni (cod. B 18: Bavari) tautragil dicunt, cum XII solidis componat.

L. Alam. LX, 1⁵. Si quis autem liber liberum occiderit, componat eum bis octuaginta solidis ad filios suos. Si autem filios non reliquit nec heredes habuit, solvat eum CC solidis.

Cap. XXVIII. deest Sich. || l. 1. XXVIII deest Alt, Gw, L, P 6, T 2 (m. prima); XVIII Bb, sP; XXVII Ag, B, Bos, J, T 1, W; Tit. XXXI Her; XLVII Mg, Mt; LVI Ad; [L]VIII Ald; 15 LVIII corr: LX Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. claudicacinus L; claudicatio P 6. l. 2. Si] . . i Alt. aliquem corr. P 6; aliquis Ald. ut] aut Ep. einde Ald. claudis Mg, Mt, sP; clausus T 2 (m. prima); corr. P 2. fiat — vocant desunt Mg, Mt. sic deest Ag. ut deest Ag, H, T 2 (m. prima); supra lineam T 1. pedes (literae d, e erasae) J. ros tangat, corr. m. rec.: restringatur T 1; rorem tangat Ald, Jlz, W; ros tangat sP, P 5; ros tangit Alt, Gw, H, J, L, T 2 (m. 20 prima). tautragil H, T 2; traudegil Ag; tödregil Ald, Jlz; tauthegil Ad; tot drigilt sP; athaudregil Her; taudregil cett. || l. 3. cum] con corr. P 2. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). componat vel conp̄] conponit Ald; conponent Ag.

Cap. XXVIII. cum capite XXVIII coniunctum Ad. || l. 4. XXVIII deest Ad, Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); XVIII Bb; XXVIII Ag, B, J, T 1, W; Tit. XXXII Her; XLVIII Mg, Mt; 25 LX Ald; LXI Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 5. Si] . . i Alt. liverum sP. hominem deest sP; hominum L. hocciderit P 3. solvat eum Mg, T 1. patribus sP. suis deest L. si habet parentes Bos, Ch, T 1; si abet sP. autem deest Bb, Gw, Sich; vero Ad. || l. 6. parentibus solvat P 6; solbat sP. duci] comiti vel duci Sich. commendatum Ep, sP. fuerit Ald, Her, L, Mt, P 1, 5. dum vixit desunt J; cum vixit Mg, Mt. octoginta W; LXX Ald, Gw, Jlz, L. solidos 30 vel sol] deest Ald, Jlz, sP; solidis B, W; solidis componat Her. hoc sunt] id sunt P 4. qui fiunt Ald, Jlz; hoc est B, Mt. CXL (X supra lineam) P 6. hoc sunt CLX desunt Sich.

1) Cf. L. Baiw. V, 8; VI, 11. 2) Vide Glossarium s. h. v. et infra p. 346, ll. 4 et 22 sqq.; tautragil = 'Tauzieher', 'Taufreicher', 'Tauschlepper', 'der im Tau dahinstreicht'; E. G. Graff, 'Althochdeutscher Sprachschatz' V, 501; O. Schade, 'Althochdeutsches Wörterbuch' p. 924; 35 D. v. Kralik, l. l. p. 601 sq.; Th. v. Grienberger, l. l. p. 156. 3) Cf. infra L. Baiw. c. XVI, 5. 4) Cf. L. Baiw. V, 9; VI, 12; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 334, n. 7; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 631; A. Luschin v. Ebengreuth, 'Oesterreichische Reichsgeschichte'² p. 64 LXXX solidos priorem compositionem liberi hominis occisi fuisse putat, quod relationi compositionum liberorum, manumissorum ac servorum (1 : 1/2 : 1/4) haud raro usitatae 40 respondet. 5) Cf. Leg. Sal. XLI, 1; Leg. Rib. VII. Si quis homo ingenuum Ribuarium interfecerit, CC sol. culp. iudicetur.

XXX. [De eorum feminis].

De feminis vero eorum, si aliquid de istis actis contigerit, omnia dupliciter¹ componantur. Et quia femina cum arma defendere se nequiverit, duplicem compositionem accipiat.

Si autem pugnare voluerit per audaciam cordis sui sicut vir, non erit duplex
5 conpositio eius, sed sicut fratres eius ita et ipsa recipiat.

XXXI. De peregrinis* transeuntibus viam².

Nemo enim ausus sit inquietare vel nocere peregrinum, qui alii propter

*) *gl. s. XV add. wanderergast T 1.*

*In ed. Merke-
liana (textus
I): c. IV, 29.
cf. L. Alam.
XLVIII;
LIX, 2; LX, 2.*

*In ed. Merke-
liana (textus
I): c. IV, 30.*

*L. Alam. XLVIII. . . De feminis autem si ita contigerit, dupliciter componat,
10 qualiter illum virum. LIX, 2. Haec omnia conpositio quod ad viris iudicavimus, ad feminis
eorum omnia dupliciter componantur. LX, 2. Feminas autem eorum semper in duplum.*

*Cap. XXX. || l. 1. XXX deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); XX Bb; XXVIII Ag, B,
Bos, J, T 1, W; Tit. XXXIII Her; XLVIII Mg, Mt; LVII Ad; [LX]I Ald; LXII Jlz; CLXXVII
Ch. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. eorum deest Her; forum L. foeminis Her. || l. 2. de deest Ald, Jlz;
15 . . e Alt. feminis] finis P 6; foeminis Sich. aliquid Ch; aliquis Ep, sP. de deest Sich. histis
P 2; tale Sich. actis deest B, Sich; corr. L; actus Mg; actum Ad, Mt; actibus W; aut his K.
continuerit Bb, Ep, J, P 6, T 2 (m. prima); fuerit Ad; contingerit Ag, Alt, H. omne id Sich.
duplicia Bos, Ch, P 1, T 1. componatur sP, Sich; componatur corr: componuntur L; componuntur
Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, P 6, T 1; conp Ep, Mg, Mt. || l. 3. et quia Ald, Jlz, K, Mg, Mt, P 1—5,
20 sP, T 2 (m. recentior) V; et qui Ag; quia Sich; dum cett. foemina Sich. cum deest Bb, Bos, Ch;
se Sich. armis Ad, Ald, B, Gw, Her, Jlz, P 4, T 1 (m. recentior), Sich, Til, W; arma corr: armis T 2.
se defendere Bos, Her, P 1, 2, 3, Til, W; fendere Alt, H; ferre Bb; defendere se Ag, Ald, Jlz, P 4, 5,
sP, T 1 (m. recentior); defendere (se deest) cett. nequieverit L, sP; nequivit Sich. dupliciter L;
duplice J, Mt, sP. compositione J; conpositionem corr: compositionem H. duplicem compositionem
25 accipiat desunt Sich. accipiant Ald, Alt, L, P 6.*

*l. 4. si autem — accipiat desunt B, Bb, Ep, Gw, H, L, P 3, 6, T 2 (m. prima), W. autem]
vero Ad. pugnare, corr: pugnare P 2. audacia Jlz. sui deest Sich; suis Ad. sicut] ut Ad.
sicut vir non timet Her. vir prudens Sich. duplex conpositio eius non erit Her. non erit
desunt P 1; non erat corr: non erit P 2. || l. 5. compositionis sP. eius deest Ald, sP. sed —
30 accipiant desunt Ad, Bos, Ch, J, T 1. set sP. fratris Ald, Her, Jlz. ita deest Ald. et ipsa
deest Alt, J. ipse sP. accipiat Alt, J; componatur Her.*

Hoc loco titulum distinguit de peregrinis inscriptum Sich.

*Cap. XXXI. || l. 6. XXXI deest Alt, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); XXI Bb; XXX B, Bos,
Ch, J, T 1, W; Tit. XXX Her; L Mg, Mt; LVIII Ad; [LX]II Ald; LXIII Jlz. Haec verba ru-
35 bricae cum textu capitis coniuncta exstant in omnibus codd.; Her, L, P 6, Sich, Til in forma rubricae
huic praeponunt: De peregrinis. De peregrinis. Peregrinis transeuntibus, viam nemo ausus sit inquietare
Her. de deest Ald, Her, Jlz; . . e Alt. peregrinis corr: peregrinis Mg; peregrinos Ald, Jlz.
transeunt Ald, Bb, Ep, J, Jlz, L, T 1 (m. prima); deest Sich. viam deest Sich; per viam Ald,
Ch, Jlz. || l. 7. nemo] nomo P 6. enim deest Ad, Ald, Bos, Gw, Her, Jlz, Mg, Mt, Sich, Til; cum
40 Ch; autem P 3. ausu sit sP; sit ausus corr: ausus sit B; audeat Sich. inquiaetare L; inquietatem
sP. inquietare peregrinum vel nocere Sich. peregrinum deest Ald, Gw, Jlz; peregrinis Alt; peregrino
Bos, Her. quia] qui Her, P 2, 3, V; et B 2; quia et B; quia cett. qui aliqua propter Domini
necessitatem discurrunt Her. quia — necessaria est] quia aliis alia causa est ambulandi Sich.*

1) Cf. *infra c. X, 1; XVI, 5.* — *Dupliciter virgo componitur secundum L. Saxonum 15;
45 tripliciter femina, postquam coeperit infantes habere, secundum Legem Salicam XXIV, 6 et secun-
dum Legem Ribuariorum XII, 1; cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 614 sq.; H. Schreuer, 'Ver-
brechenskonkurrenz', p. 73. 2) Cf. *Benedictum Levitam I, 364.* — *Hoc caput tempore recen-**

Deum, alii propter necessitatem discurrunt. Tamen una pax omnibus necessaria est. Si autem aliquis tam praesumptuosus fuerit, ut peregrinum nocere voluerit, et fecerit aut dispoliaverit vel lederit vel plagaverit aut ipsum ligaverit vel venderit aut occiderit et exinde probatus fuerit, CLX* sold in fisco cogatur exsolvere et peregrino, si viventem reliquit, omnia iniuria, quod fecit ei vel quod tulit, 5 dupliciter conponat, sicut solet unum de infra provincia conponere¹.

XXXII. [De illorum interfectione²].

Si autem eum occiderit, C** sold auro adpreciatos cogatur exsolvere. Si

*) CL Ep; CXL Ad, Bb, P 6.

***) CXL Bb.

10

In ed. Merke-
liana (textus
I): c. 1 V, 31.

Cap. XXXI. || l. 1. ali propter Deum sP; propter Deum aliqui Ad; deum et alii B, Gw. pro necessitate Ad; propterea Mg, Mt; propter Ag. transcurreunt Ch. omnibus] hominibus Ep, Mg, Mt. necessaria corr. L. || l. 2. est necessaria Bb. autem deest L, P 6. aliquis deest Ald, Jlz. tam] talem sP; tamen L, P 3. praesumptuosus Ad, Ald, B, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, P 4, Sich, Til, W. fuaerit L; est Ald, Jlz. ut deest J, Mg, Mt; aut sP; et Ad, Alt, B, Bb, Gw, H, L, P 6, T. peregrino Ad, Alt, Sich; peregrinis L, P 6. nocere bis Jlz. voluaerit L. || l. 3. aut fecerit Ep, sP; desunt Sich. aut deest sP; et Sich. despoliaverit Ald, B, Bos, Jlz, K, P 4, 6, T 2 (m. recentior), W; expoliaverit Ep, sP; spoliaverit Gw. vel lederit — vendiderit desunt L. vel lederit desunt P 4. leserit Ad, Ald, B, Bos, Gw, Her, Jlz, Mt, Sich, Til; lederit P 2; lederit corr: lederet P 6; dederit W. vel plagaverit desunt Ag, Mg, Mt, sP; aut plagaverit P 6. aut ipsum liga- 20 verit desunt Alt, P 6; vel ligaverit Gw; a. i. legaverit Ag. vendiderit V; vendiderit cett. || l. 4. aut occiderit desunt Her. hocciderit P 3; occiderit c. . . . (?) (3 literae erasae) Ag; occiserit L. et corr. P 1. conprobatus, corr: probatus Jlz. CLX] cu LX Ald; solidos deest sP. cogatur in fisco B. in fisco W; fisco Mg, Sich; fico Mt. cogatur deest Ad; cogantur sP. exolvere B, sP, W, corr: exsolvere J; exsoluerit (t deletum) Ad; persolvere P 2; solvere Ald, Alt; inferre Sich. 25 l. 5. et deest Sich. peregrinum si sP; si peregrinum Mt; peregrino Mg; religio Ald, Jlz; peregrino L, P 6; peregrino autem Sich. si] se L, P 6. viventem] videntem L; ventem P 1; iubentem Mg. reliquit Bb, Ep, H, J, L, Mg, Mt, T 1, 2, V; reliquit cett. omnem quam ei fecit iniuriam corr: o. i., qu. e. f. W. omnem Ad, Ald, B, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, P 4, Sich, W; omnibus T 1 (m. recentior). iniuriam Ad, Ald, B, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, P 4, Sich, W; iniuriis T 1 (m. recentior). 30 quod fecit — tulit desunt Sich. quae Bb, Gw; quam Ad, Ald, B, Her, Jlz, P 4, W; quas T 1 (m. recentior). ei fecit Alt, Gw, L, P 6; fecerat ei Ad; fecit Lind. vel deest sP; illud Mg, Mt. quod deest Ep, sP; quae Bb. || l. 6. dupliciter tulit Ch; tulit, dupliciter sP. conponat vel conp] conponit Ald. sicut — conponere dicunt Sich. uni P 4, W; deest sP. de deest Ald, Bos, Ch, Jlz. infra] deest P 5; in Ald. provinciam Ad, Ald, Bb, Ch, H, Jlz, P 5, W. conponere vel conp] con- 35 ponatur J; conponi Bos, Ch, T 1, W.

Cap. XXXII. deest L. || l. 7. XXXII deest Alt, P 6, Sich, T 2 (m. prima); XXII Bb; XXXI B, Bos, J, T 1, W; Tit. XXXI Her; LI Mg, Mt; LVIII Ad; [LX]I Ald; LXIII Jlz. Rubrica exstat in Her, P 6, Til. De interfectione peregrinorum Her. || l. 8. Si] . . . i Alt. autem deest Mg. eum deest B, Her, Mg, Mt, P 6; supra lineam Alt; o eum (o deletum) Ag. sold vel solidos] solidis 40 Her. auro adpreciatos auro P 1. adpreciatum Mg, Mt; adprecatis B; adpreciato J, sP; adpre- tiatus Ep, Her; adpraeliatos P 5; adpreciatus Ag; appreciatos Ad, Sich; adpreciatos corr: adpreciatis Gw. exolvere B, sP, Sich, T 2, W.

tiore legi additum esse putant J. Merkel, 'Archiv' XI, 653, S. Riezler, 'Forschungen zur deutschen Geschichte' XVI, p. 447 ss., quam opinionem non probat H. Brunner, 'DRG.' I¹, p. 318, 46 n. 22; I², p. 463, n. 36. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 663.

1) Cf. H. Brunner, 'Zeitschrift der Savignystiftung für Rechtsgeschichte, germanistische Abtheilung' XXIII, p. 211. 2) Cf. Benedictum Levitam I, 364. — Hoc caput recentiore tempore legi additum esse opinantur: H. Brunner, 'DRG.' I¹, p. 318, n. 22; I², p. 463, n. 36; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 663 sq.

50

parentes desunt, fiscus accipiat et pro delicto hoc pauperibus tribuat, ut posset is Dominum propitium habere, qui dixit: „Peregrinum et advenam non contristabis” de suis rebus; si dux illi concesserit aliquid habere, componat cum LXXX sold.*

*) LXX sol *Gw.*

5 *Exod. XXII, 21: Peregrinum et advenam non contristabis.*

Cap. XXXII. || l. 1. accipiant, corr: accipiat P 2. hoc deest P 6; hec Ad, Sich. pauperibus hoc sP. pauper P 4. tribuatur Gw. cetera usque ad finem tituli desunt Sich. aut P 1, sP. posset is J; possit is Bos, Mt, Til; possitis Ald, Ag, Bb, Ep, Gw, Jlz, Mg, T 2, W; positus B; posset T 1 (m. prima); ut possetis Alt; possit Ad, Her, P 4; possetis cett. || l. 2. Dominum] Deum Ad, Ag, 10 Ald, Alt, Her, Jlz, Mg, Mt, sP. propitium deest Gw. habere propitium Ch. qui] quia Mg, Mt, P 6. dixit (xit erasa) P 2. peregrinu sP. et deest Mt. advenum Ch, J; advenam T 2. contristabis de suis rebus. Si dux Bos, K, P 6, T 2, Til; contristabis. De suis rebus, si Dux Her; contristabit. De suis rebus si dux Bb; contristabit de suis rebus. Si dux Alt; contristabunt de rebus suis. Si dux Mg, Mt; contristabis de rebus suis. Si dux sP; contristabis de suis rebus si dux Ald, Jlz. || l. 3. ille 15 Mg, Mt, sP. concesserit a. h. illi Ep. consesserit P 3; consenserit sP. aliquid deest Alt. componat LXXX solidos Ad, Alt, T 2 (m. pr.). cum LXXX sol Ep, J, T 1. solidis vel sot LXXX Ag, Mg, Mt; octoginta solidos W; LXXX solidis Ald; LXXX solidos J.

In Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Ep, G, Gw, H, Her, Jlz, K, L, Mg, Mt, P, sP, T 2, V sequitur cap. LX, 5 huius editionis.

[TITULUS V.]

DE LIBERIS QUI PER MANUM DIMISSI SUNT LIBERI, QUOD FRILATZ VOCANT¹.

cf. L. Alam.
LVII, 1
supra p. 316.

I. [Si quis libertum percusserit².]

Si quis eum percussit, quod pulislac³ vocant, cum medio sold⁴ conponat. 5

cf. L. Alam.
LVII, 2
supra p. 317.

II. [Si sanguinem effuderit⁴.]

Si ei sanguinem perfuderit, cum VIII* saicas⁵ et semi conponat.

*) III Ad, Bb, Ch, T1; VI Her; VII corr: VIII P6; VIII corr: VIII H; IX Til.

Titulus V. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, J, K, L, Mg, Mt, P1—6, sP, T, V, W. Cap. VI Her. — deest Em, G, S, Sich, Vl; titulum non distinguit T2. In hoc titulo capita 10 non distinguuntur L, P6.

Rubrica tituli deest Alt, Mt, T2. V deest P5. || l. 2. de — vocant] de manumissis id est frilaz Ald; de manumissis id est frilatz et eorum compositione Jlz. liveris sP. qui deest Bb. dimissi deest sP; dimissis Bb; missi B. liberi — vocant] quomodo conponantur Ad, Ep, K. liberi deest H, P1; libeli Mg; liveri sP. quod — vocant] quomodo conponuntur Bal, Lind. || l. 3. frilatz Ag, Her, 15 P2, Til, V; frilath sP; frilatz P5; fralatz Mg; friilaz L; frilat P6. vocamus Ch. quomodo conponantur addit Til.

Cap. I. || l. 4. I deest Ald, Alt, L, P6, T2 (m. prima); cap. I Bb; Tit. I Her; LIII Mg, Mt; LXI Ad; LXVII Jlz. Rubrica exstat in Her, Til. liberum Her, Til. || l. 5. Si] . . i Alt. quis deest B. eum quis T2 (m. prima). eum] liberum Ch; manumissum Ald, Jlz; frigilazs L. 20 percussit Bb, Gw, L, P1—3, 6, V, W; percusserit cett. pulslach Ad, Ald, Ch, Jlz; pulslac Bos; pulislach Bb; pulis P6; bullislach P4; pulisduc Ep; publislac L; pulislach T2 (m. recentior); pulscal Alt; pullis iam Mg, Mt. vocant deest Alt; vocatur Ad. cum medio bis, primum deletum P6; cum dimidio Bos, Ch, P4.

Cap. II. deest Jlz; cum cap. I coniunctum Ald, L, P6. || l. 6. II deest Ald, Alt, L, P6, 25 T2 (m. prima); cap. II Bb; Tit. II Her; LIII Mg, Mt; LXII Ad. Rubrica exstat in Her, Til. l. 7. Si] . . i Alt. ei Ag, Ald, B, Gw, Her, K, Mt, P1—4, sP, Til, V, W; eum P5, 6; in eum corr: in eo T1; in eo Bos, Ch, H, T2; eius Ad; enim J, Mg; in eum cett. sanguis P6. fuderit Alt, B, Gw, P4, W; effuderit Ald, Bos, Ch; perfunderit sP; profuderit Her. VIII vel octo] III Ad, Bb, Ch; III corr: III^{bus} T1; VI Her; VII corr: VIII P6; VIII corr: VIII H; IX Til. saigas 30 P1—3, sP, Til; saigis K, P4, T2 (m. recentior); solid saigis Her; saicis Ad, Ald, B, Bos, Ch, Gw, W; saiccas H; saicas corr: saicis T1; saiccas Mg, Mt. conponat et semi Ad; conponat et semis L. semis Bos, Her, L, P2, 4; seme P1; semes Ep; semem Mg; femem sP; semen P5; sem Ag, Mt, V. conponat vel conp̄] conponit Ald; deest Her.

1) Cf. supra p. 316, n. 1. 2) Cf. L. Baiw. IV, 1; VI, 1. 3) Vide Glossa- 35
rium s. h. v.; supra p. 316, n. 3. 4) Cf. L. Baiw. IV, 2; VI, 2. 5) Vide Glossarium
s. h. v.

III. [Si manus iniecerit et ita plagaverit, ut medicum inquirat, vel si venam percusserit¹.]

cf. L. Alam.
LVIII;
LVII, 3
supra
p. 317, 318.

Si in eum contra legem manus iniecerit, quod infanc² dicunt, vel si eum plagaverit, ut propter hoc medicum inquirat³, vel sic ut in capite testa appareat vel vena percussa fuerit, cum solido et semi componat⁴.

III. [Si ossa tulerit⁵.]

cf. L. Sal.
XVII, 4. 5;
L. Alam.
LVII, 4. 31
supra p. 319.

Si in eum talem plagam fecerit, ut exinde os tollatur de capite vel de brachio supra cubitum, cum III* sold⁶ componat.

V. [Si cervella adparuerit⁶.]

cf. L. Sal.
XVII, 4. 5. 6;
L. Alam.
LVII, 6. 56
supra p. 319.

Si quis eum percusserit, ut cervella eius appareant, vel in interiora membra

*) IIII sol. supra lineam Ag.

Cap. III. cum cap. II coniunctum L, P6. || l. 1. III deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. III Her; LV Mg, Mt; LXIII Ad; [LX]III Ald. Rubrica exstat sic in Til; Si plaga medico opus habet Her. || l. 3. Si] . . i Alt. in deest Ag, Mg, Mt. eam sP; quis Mg, Mt. manum Ep, J, T1, W. infanch Bb, Jlz; infang L; infank Her; infunc sP; infant Mg, Mt; anvanc Bos, Ch; fanc P2. dicitur P6; vocant sP, P5. vel deest T1 (m. prima); et Ch. si in eum J, T2 (m. prima); si ita eum H, W. placaverit sP. || l. 4. ut Bb, Bos, Her, K, Mg, Mt, P1—5, Til, V; deest Ag; et sP; quod cett. propter hoc Ag, Bos, Her, K, Mg, Mt, P1—3, 5, sP, Til, V; per hoc cett. medicum (c supra lineam) P4; modicum Jlz. inquirat Ag, B, Her, Mt, P2—5, sP, Til, V; inquirat corr: inquirant Mg; requirit Alt; quaerat Bos, Ch, K; requirat cett. vel deest Her. sic ut vel sicut] sic T1, T2 (m. prima); ut sic Ep; si eum corr: sicut P2; sic qui Ald. in deest Ald. capita P1. intesta Ald; teste H; eius B. vel sic ut vena L. percussa fuerit] percusserit P6. || l. 5. sol vel solido] solido I L, Mg. et deest Ep. semi vel sem] semis Ep, L; semisse Ad, B, Mt; semen P5. componat vel conp] componit Ald.

Cap. IIII. cum cap. III coniunctum L, P6. || l. 6. IIII deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. IIII Her; LVI Mg, Mt; LXIII Ad; [LX]V Ald. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 7. Si] . . i Alt, Jlz. in deest Ald, Jlz, Mt. ei Ald, Jlz. talem deest P6; tale Ch. plaga P5. fecerit] fuerit sP. exinde deest Gw. ossus L, P6; os Ag, Alt, Bos, Her, K, L, P1—6, T2, Til, V, W; hos sP; ossis Ep; ossum H, J, Mt; ossuum Mg; ossa cett. tollantur Ad, Ald, B, Bb, Gw, Jlz; sustollatur L, P6. W. a capite Bb; de capitae L. prachio J. || l. 8. super Ep, P6, sP. cubitum deest Ag, Gw, K, Mg, Mt, P2—5, sP, Til, V; cubito Alt, B, P1; cubito corr: cubitum H; cubita P6; capita L. cum deest P2. cum tribus bis, alterum deletum Ald. III vel tres] tribus Ad, Ch, Gw. solidis vel sol] solidos P2. componat vel conp] componet Ald.

Cap. V. cum cap. IV coniunctum L, P6. || l. 9. V deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); IIII corr: IIII Ep; Tit. V Her; LVII Mg, Mt; LXV Ad; [LX]V (!) Ald. Rubrica exstat in Her, Til. apparuerit Her. || l. 10. Si] . . i Alt. quis deest Ep. eum deest Bos, Ch; eum ita Ald, Jlz; in eum Ep. ut] et sP. cervellas Ag; cervellum Mg, Mt; cervellae Gw, P4. eius deest Ep, sP; ei Mg, Mt. appareat corr: appareant L; apareat Ald; appareant Ad, B, Gw, P1—5, sP, V; appareat cett. vel] de sP; ille Mg, Mt. interiorem sP; in interiora Ag, Alt, Bos, Gw, K, Mg, Mt, P1—3, Til, V; interiora (in deest) cett. membra Gw, P2, T2.

1) Cf. L. Baiw. IV, 3. 4; VI, 3 et supra p. 317, n. 5. 2) Vide Glossarium s. h. v.; cf. supra IV, 3, p. 317, n. 5. 3) Cf. Pact. Alam. I, 1 . . . ut medicum ille querat. 4) H. Schreuer, 'Verbrechenskonkurrenz' p. 66. 5) Cf. L. Baiw. IV, 5; VI, 4. 6) Cf. L. Baiw. IV, 6; VI, 5.

cf. L. Sal.
XXXII, 1
supra p. 320
n. 1.

vulneraverit, quod hrevavunt¹ dicunt, vel eum ligaverit contra legem, cum VI* sold conponat.

cf. L. Sal.
XXVIII, 1;
L. Alam.
LVII, 13. 14.
39. 61
supra p. 321.

VI. [Si eum mancaverit².]

Si quis ei oculum³ vel manum vel pedem excusserit³, cum X sold** conponat.

cf. L. Sal.
XXVIII, 4-10 et
L. Alam.
LVII, 41-52
supra
p. 322 sqq.

VII. [De pollice et caeteris digitis, quomodo conponantur⁴.] 5

Si quis alicui pollicem absciderit, cum VI sold conponat.

At proximum a pollice et minimum digitum cum tribus sold***⁵ conponat.

Et medianos duos cum duobus sold[†] conponat.

*) III Her.

**) XII Ag.

***) tribus sol. Alt; sol. uno Bos, P 4, Til; sol. et semi cett.

†) cum duobus sol. Alt, Mg, Mt⁶; cum sold cett.

10

Cap. V. || l. 1. vulneravit Ag, Bb, Ch, J, Jlz; vulnerave[rave]rit, rave erasa P 4. quod] qui Ald. hreuauunt Ad, B, H, Her, J, K, P 1, 3, 5, Til, V; hereuauunt Mt; hreuauwant Chign; hrevawant Lind; reuauunt Bb, Ep, Gw, L, P 6, W; hrevavunt corr: reuauunt T 1; here. uauunt una litera erasa 15 Ag; hreuauunt P 4; reuauunt T 2; hereuabunt Mg; hereuauunt Ag; hreuauunt P 2; hreuwant Jlz; uerhwnt Ch; verhwint Bos; fercauunt (supra lineam) Alt; freuuabunbt sP; habere Ald. dicunt deest Ald, L (m. prima), sed supra lineam add. L m. recentior; dicitur Ad; dicant B; vocant sP. vel] et Ald. plagaverit Bos, Ch. cum deest sP. cum VI] c VI Mg, Mt. V corr: VI H. l. 2. conponat vel conp] conponit Ald. 20

Cap. VI. cum cap. V coniunctum L, P 6. || l. 3. VI deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. VI Her; V corr: VI Ep; LVIII Mg, Mt; LXVI Ad; [LX]VI Ald. Rubrica exstat in Her, Til. l. 4. Si] . . i Alt. quis deest Alt, Gw, H, T 2. cum Alt, Bos, Ch, Ep, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); deest sP. oculo Alt, Bos, H, J, L, P 6, T 1; oculo Ch; manum Jlz. vel deest Bos, Jlz. manu Bos, Ch, H, J, T 1; oculum Jlz. aut sP. pede B, Bos, Ch, H, J, T 1. cum deest Ag. 25 solidis vel sol] solidos P 2. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. VII. cum cap. VI coniunctum L, P 6; in duo capita VII et VIII divisum Gw. || l. 5. VII deest Alt, Ch, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. VII Her; VI corr: VII Ep; LVIII Mg, Mt; LXVII Ad; [LX]VII Ald. Rubrica exstat in Her, Til. digintis Til. quomodo conponantur desunt Her. || l. 6. Si] . . i Alt. quis deest Bb. alicui] ei Ch, W. policem, pollicem. VI] III (cf. 30 p. 185, l. 31) Ald, Her. solidos P 2; deest Gw. conponat vel conp] conponatur Ad, T 2; adponatur L, corr: conponant H; apponatur B.

l. 7. hic caput VIII distinguit Gw. at deest Ad, B, Bos, Gw, Her, K, P 3, Til; deletum T 2; at P 2, V, W; aut Ag, Mg, Mt, P 1, sP; et Ch; ac Jlz; si Ald; ad cett. a police, apolice, a pollice] policem sP; ad policem L; appolice Jlz; cum sol. addit sed deletit Ald. minime P 5. digitum 35 deest Ald, Jlz. solido vel sol] tribus sol Alt; solido uno Bos, P 3, Til. et semi desunt L; et semis B, Ep, H; et semen P 5. conponat vel conp] conponit Ald.

l. 8. deest Ald, Bb, Jlz, W. et Ag, B, Bos, Ch, Gw, Her, K, Mg, Mt, P 1-5, sP, Til, V; deest Ad, Ald, Bb, Jlz, W; deletum T 2; ad cett. medianos vel median] medianus L; medianum Mg, Mt. digitos duos P 5. duos deest Alt, Bos, Ch, Mg, Mt, sP. cum deest Ag, sP. solido vel sol] soldos Ag. 40

1) Cf. supra p. 319, n. 4. 2) Cf. L. Baiw. IV, 9. 10; VI, 6. 3) Cf. supra p. 321, n. 3. 4) Cf. c. IV, 11; VI, 7. 5) Cf. H. Brunner, qui 'DRG.' I², p. 455, n. 6 probavit hanc lectionem ceteris esse praeferendam.

VIII. [De plaga claudicationis¹.]

cf. L. Alam.
LVII, 62
supra p. 334.

Si quis eum plagaverit, ut exinde claudus permaneat, sic ut pes eius ros tangat, cum VI sold conponat.

VIII. [De interfectione liberti hominis².]

cf. L. Alam.
LX, 1
supra p. 334.

Si eum occiderit, conponat eum domino suo cum XL* sold.

*) XX sol. Gw.

Cap. VIII. cum cap. VII coniunctum L, P6. || l. 1. VIII deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); VII corr: VIII Ep; VII Ch; Tit. VIII Her; VIII Gw; LX Mg, Mt; LXVIII Ad; [LX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 2. Si] . . i Alt, Jlz. eum deest Ald, Alt, J; in eum Ep. ita percusserit Ald, Jlz (corr. e percusserit ita Ald). ut deest sP; et Alt. permaneat] appareat Bb, P6. sic ut vel sicut] sic T2 (m. prima). pedes Ald, Jlz. eius deest Mt. rorem Bos, Ch, W. tangit Alt, Ep, J, L, P2, 6, T1; tangant Ald, Jlz. || l. 3. solidis vel sol] solidos P2. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. VIII. cum cap. VIII coniunctum L, P6. || l. 4. VIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); VIII corr: VIII Ep; Tit. IX Her; X Gw; LXI Mg, Mt; LXVIII Ad; [LX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, Til. hominis deest Her. || l. 5. Si] . . i Alt; Si quis Bos, Her, L, P6. occidit sP; hocciderit P3. conponat vel conp] conponit Ald. eum deest Ad. suo deest Bos, P5. cum deest Ald, Jlz. cum XL conponat solidos P2; cum XL sol. conponat J, P1, sP.

1) Cf. L. Bair. IV, 28; VI, 11. 2) Cf. L. Bair. IV, 29; VI, 12.

[TITULUS VI.]

DE SERVIS¹, QUOMODO CONPONANTUR.

cf. L. Alam.
LVII, 1
supra p. 316.

I. [Si quis servum percusserit².]

Si quis servum alienum per iram percusserit, cum tremisse conponat³.

cf. L. Alam.
LVII, 2
supra p. 317.

II. [Si sanguinem fuderit⁴.]

Si sanguinem fuderit⁵, medium sold donet.

5

Titulus VI. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, Mg, Mt, P, sP, Sich, T, Til, V, W. Cap. VII Her; titulus deest Em, G, S, Vl; titulum non distinguit T2. In hoc titulo capita non distinguuntur L, P 6.

Rubrica tituli deest Ald, Alt, T2. || l. 2. De liberis qui per manum dimissi de servis quomodo 10 conponatur Mg. de servis et eorum conposicionibus Jlz. cervis J. quimodo L; quomo P 1. conponantur Ag, B, Bb, Ep, Gw, Her, P 1—5, sP, Sich, Til, V, W; deest H; conponuntur cett. P 3 addit: cap. XII.

Cap. I. || l. 3. I deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. I Her; LXII Mg, Mt; LXX Ald; LXXV Ad *Rubrica exstat in Her, Til.* || l. 4. Si] . . i Alt. percurrit Ep. tremesse corr: 15 tremisse H; tremisse eum Ald. conponat vel conp̄] conponit Ald.

Cap. II. || l. 5. II deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); cap. II Bb; Tit. II Her; LXIII Mg; cap. LXIII Mt; [LXX]I Ald; LXXVI Ad. *Rubrica exstat in Her, Til.* De eo qui servi sanguinem fudit Her. || l. 6. Si] . . i eum Alt; si ei Ald, Jlz. fuderit Ad, Ag, Alt, B, Gw, Her, K, Mg, Mt, P 1—5, Til, V; confuderit Bb, H, J, P 6, T 1, 2 (m. prima); ei effuderit W; effoderit L; ei fuderit 20 T 2 (m. recentior); fudit Sich; effuderit cett. medio Mg, Mt; cum medio Ald, J, Jlz; cum medium Ag; dimidium Bos, Ch. donet] conponat vel conp̄ Ag, Bb, Jlz, Mg, Mt, P 5, 6, T 2 m. rec.; conponit Ald; donat sP.

1) Cf. supra p. 316, n. 1. 2) Cf. L. Baiw. IV, 1; V, 1. 3) Cf. L. Rib. XIX, 1: Si ingenuos servo ictu percusserit, ut sanguis non exiat, usque ternos colpus 25 singulos solidos conponat. 4) Cf. L. Baiw. IV, 2; V, 2. 5) Cf. L. Rib. XX, 1: Si servus ingenuo sanguinis effusionem fecerit . . . 2. Similiter si ingenuus aut regius vel ecclesiasticus homo servo hoc fecerit, quinto dimidio solido culpabilis iudicetur.

III. [Si manum iniecerit¹.]

Si in eo contra legem infanc² fecerit vel in capite plagam, ut testa appareat vel vena percussa vel plaga tumens fuerit, cum I soldo componat.

cf. L. Alam.
LVIII;
LVII, 3
supra
p. 317, 318.

III. [Si ossa tulerit³.]

Si⁴ in eo talem plagam fecerit, ut exinde fracturas ossuum tollat, cum solido et semi componat.

cf. L. Sal.
XVII, 4;
L. Alam.
LVII, 4. 31
supra p. 319.

V. [Si cervella adparuerit⁵.]

Si eum plagaverit, ut cervella appareant vel in interiora membra vulneraverit, quod

cf. L. Sal.
XVII, 4. 5. 6;
L. Alam.
LVII, 4. 6. 55
supra p. 319.

Cap. III. cum cap. II coniunctum Ald. || l. 1. III deest Ald, Alt, L, Jlz, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. III Her; LXIII Mg, Mt; LXXVII Ad. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 2. Si] . . i Alt, Ch. si in eo Ad, Ag, Ald, Her, Jlz, K, Mg, P 1—5, Til, V; si eum L; si quis in eo Mt; sine eam sP; si in eum cett. lege sP. infanch Jlz, K; infan P 6; anfanc L. fecerit infanc P 4. manum iniecerit Sich. in capite desunt Sich; in capite, (s deletum) Ad; capite Ep. plaga Alt, H, J, L, Mg, Mt, P 6, sP, T 2 (m. prima); plagavit Ag, Ep; plagaverit Ald, Bos, Ch, Gw, Jlz, T 1; sic percusserit Sich. ut deest Ag; aut L, sP. test sP. compareat Jlz. || l. 3. vene Mt; venam Ald, Jlz; in venam Gw. percussa deest sP; ab eadem manu add. Alt; percusso Mg, Mt; percusserit Ald, Gw, Jlz; percussit P 6; pertusa Sich. vel deest Mg, Mt, sP; ut P 4; de Ag. plaga tumens] deplagatum Mg; de plagatum Mt; deplagatum sP. fuaverit L. cum deest Mg, Mt, Sich. componat vel conp] componit Ald.

Cap. IIII. || l. 4. IIII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. IIII Her; LXV Mg, Mt; [LXX]II Ald; LXXVIII Ad. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 5. Si] . . i Alt. in deest Ald, Jlz, L, W. eam sP; eo Ad, Ag, Her, K, Mg, Mt, P 1—5, Til, V; ei Ald, Jlz, W; eum cett. plagam talem Bb. ex ea Her; ex L, P 6, Sich. fracturam Mg, Mt; fractura Ald, Bb, Ep, Her, Jlz, sP, Sich, W; fracturas deest L, P 6. ossium Ad, Ald, Alt, B, Bos, Ch, Gw, Jlz, K, Til; ossa Bb; os suum P 1, T 2; ossam Ep, J; ossum Ag, P 4, sP; ossium L; os Sich, W; ossuum cett. sustollat W; tollant Bb; tollatur Ald, Jlz, Sich. cum deest Sich. semi et solido Mg, Mt; semini et solido sP; semi et spledum Ag; solido I et semis H; solido et semis B, L, Sich; solido et seme Ep; solido et semisse Bos, Til.

Cap. V. || l. 7. V. deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. V Her; V, VI B; LXVI Mg, Mt; [LXX]III Ald; LXXVIII Ad. Rubrica exstat Her, Til. aperuerit Her. || l. 8. Si] . . i Jlz. in eum Alt, Ch, Ep, H, (in deletum) T 2. plagaverit ut desunt sP. cervelle P 4; cervilla Gw; cerebrum Sich. apareat Ald; appareat corr: appareant L; appareant Ag, Alt, Bos, K, P 1—5, V, (n erasum) H; apparuerit sP; appareat cett. in interiora Ad, Ag, Alt, B, Bb, Gw, K, P 1—3, 5, Til, V; interiora (in deest) cett. membra deest B, Bos, Ch; membra Gw; membra vel Mg, Mt. vulneraverat, corr: vulneraverit sP; vulneravit Ch. quod hrevavunt — hoc cum (p. 344, l. 2) desunt Sich.

1) Cf. L. Baiw. IV, 3. 4; V, 3. 2) Vide Glossarium s. h. v. 3) Cf. L. Baiw. IV, 5; V, 4. 4) Cf. L. Rib. XXI: Quod si ingenuus aut regius vel ecclesiasticus homo servo osso frigerit, VIII sol. culpabilis iudicetur . . . 5) Cf. L. Baiw. IV, 6; V, 5.

hrevavunt vocant, et si eum tantum cederit et turnaverit, usque dum eum semivivum relinquat, hoc cum III*¹ sold conponat.

cf. L. Sal.
XXVIII, 1;
L. Alam.
LVII, 13. 14.
39. 66 supra
p. 821.

VI. [Si oculum vel manum tulerit².]

Si ei oculum vel manum vel pedem absciderit, cum V sold**³ conponat.

cf. L. Sal.
XXVIII,
4 - 10;
L. Alam.
LVII, 41-52
supra
p. 322 sqq.

VII. [Si pollicem vel caeteros digitos absciderit⁴.]

Si pollicem ei absciderit, cum III***¹ sold conponat.

Et proximum a pollice et minimum cum II sold conponat, et medianos cum I sold**** conponat.

*) III sol. *Ad, B, sP*; III^{bus} sol. *Gw*; VII sol. *L*; IIII *cett.*

**) V sol. *Alt*; III sol. *Her*; III^{or} sol. *Ep*; VI *cett.*

***) III sol. *Ad, sP*; tribus solidis *Ald, Jlz, L*; IIII *cett.*

****) sol. et semis *Ald, Alt, Ep, J, L, P 6*; s. et semi *Ad, Bb, Bos, Ch, Jlz, T 1, W.*

Cap. V. || l. 1. hreuauunt Ad, B, Her, J, K, P 1, 5, T 1, Til, V, corr ex: heuauunt H; hreuauunt P 2, 4; hrevawant Ald; hereuauunt Ag; hereuauunt Mg, Mt; hreuwant Jlz; hrefawnt Lind; hreuunt Ch; hrefawnt Bos; rheuavunt Bb; ferceuunt (corr.) Alt; reuauunt Ep, Gw, L, P 6, T 2 (m. prima), W; revavunt P 3; reuauunt T 2 (m. recentior); reua vith (corr.) sP. dicunt Ald, Bb, Jlz, Mg, Mt, P 4; dicitur Ad. in eum (in deletum) Ad. tantum eum Ald. ceciderit Ad, Ald, B, Gw, Jlz, Mg, Mt; uterit P 6; caterit L; citerit W; cederint Ag; caederit K. ut B, T 2 (m. recentior). turnaverit, glossa addit vel tumaverit Ch, T 1; turbaverit Mg, Mt; turnaverint Ald; turnaverint Ag; turuaue P 2; tornaverit Gw; turuauerit Bal, cod. Thuan., Til. vel usque T 2 (m. recentior); et os L. 20 ei Ag, sP; eis Mg. semi inunum sP. || l. 2. reliquerit et L. hoc deest Gw. cum deest Ald, Bb, Jlz. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. VI. deest P 1. || l. 3. VI deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); cap. VI Bb; Tit. VI Her; VII B; LXVII Mg, Mt; [LXX]IIII Ald; LXXX Ad. Rubrica exstat in Her, Til. Si Si servo quis Her. || l. 4. .i ei Alt; ei deest Ag; eum corr: ei P 2; eum Her. oculo H, J, L, T 2 25 (m. prima). vel] ut sP. manu H, J. vel deest Ch, J. pede H, J. cum deest Sich. solidis vel sol] deest Ad; solidos P 2.

Cap. VII. cum cap. VI coniunctum Ep, J. || l. 5. VII deest Alt, Ep, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); Tit. VII Her; VI P 1; VIII B; LXVIII Mg, Mt; [LXX]V Ald; LXXXI Ad. Rubrica exstat in Her, Til. De digitum abscissure Her. || l. 6. deest J. si deest Ep. pollicem Ag, Alt, 30 Ep, H, L, Mg, sP, T 2. ei pol(l)icem Ald, Bos, Gw, P 3; ei ei pollicem Ad. ei deest B, Bos, L, Mg, Mt, P 6, sP. absciderit ei P 2. cum deest Sich. conponat solidis Ad. conponat vel conp] conponit Ald; ei conponat sP.

l. 7. Et proximum — II. solidis conponat desunt Her. ad Alt, Bb, H, J, T 1; a Ep, L, P 6; ac Jlz; at Ald, T 2, W. proximo Ep, H, J, L, Mg, Mt, P 6. a deest sP. police Ag, Alt, Bb, 35 Ep, H, J, L, Mg, Mt, P 6, T 1 (m. prima), 2. et] ad L. minimum digitum Gw, P 6, T 1; mimum Mt. cum duobus conponat solidis Sich. || l. 8. II, duo, duobus. conponat vel conp] deest Ch; conponit Ald; conponetur L. et deest Mg, Mt. medianum Mg, Mt; medianus L; medianis Her; mediano P 6; medios Bos; medios duos Ag, Ch, Ep, J, T 1, W. uno vel I deest Ald, Bb, Ch, Ep, J, Jlz, T 1. solido deest Sich. conponat et semis B, Gw, H, T 2; conponat et semi Ad; con- 40 ponat et semis (corr: semi) H; conponat deest P 6, Sich.

1) Haec lectio genuina mihi esse videtur, quia relationi usitatae compositionum magis respondet. 2) Cf. *L. Baiw. IV, 9. 10; V, 6; L. Rib. XXVI: Quod si (sc. servus*

servo) oculum auriculam nasum manum pedem excusserit, . . . ; Ed. Rothari 105.

3) Cf. *H. Brunner, qui 'DRG.' I², p. 455, n. 6 hanc lectionem probavit ceteris esse prae- 45 ferendam.* 4) Cf. *L. Baiw. IV, 11; V, 7.*

VIII. [Si nasum transpuxerit¹⁾].

Si ei nasum transpuxerit, cum II sold et semi* conponat.

cf. L. Alam.
LVII, 15-17
supra p. 325.

VIII. [De labiis maculatis²⁾].

Si labia subteriora maculaverit vel aurem vel palpebram subteriore[m] maculaverit, cum sold
5 et semi conponat.

cf. Pactum
Alam II, 3. 4;
L. Alam.
LVII, 8-13.
18. 19 supra
p. 323-327.

Superiores vero cum uno sold conponat.

X. [De dentibus excussis³⁾].

Si ei dentem maxillarem excusserit, quem marchzand vocant, cum III sold conponat.

cf. L. Sal.
XCVIII, 17;
L. Alam.
LVII, 22. 23
supra
p. 327 sq.

Alios vero cum sold et semi conponat.

10 *) II sol. Ad, B, Bb, Ep, Gw, H, J, K, L, P 6, T 1, 2 (m. prima), W.

Cap. VIII. || l. 1. VIII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); VII Ep, J, P 1; cap. VIII Bb; Tit. VIII Her; VIII B, Ch; LXVIII Mg, Mt; [LXX]VI Ald; LXXXII Ad. Rubrica exstat in Her, Til. De nare Her. || l. 2. .i ei Alt. ei nasum] nasum Ep; nasum eius Mg, Mt; nasum ei Ag, Ald, sP; ei naso L, P 6; nasu J. transpuxerit vel transpuxerit] transpuxerit Alt. cum
15 deest Sich. duobus et semi solidis Ald. semis corr: semi Alt; semis Sich; semen P 5. conponat vel conp] deest L; conponit Ald.

Cap. VIII. || l. 3. VIII deest Alt, Bb, Ch, Jlz, L, P 6, Sich, T 2 (m. prima); VIII Ep, P 1; Tit. IX Her; X B; LXX Mg, Mt; [LXX]VII Ald; LXXXIII Ad. Rubrica exstat in Her, Til. maculatis deest Her. || l. 4. labiam Mt; labium Ad, Ald, Bb, Gw, Jlz, Mg, Sich. supteriora Ch; subteriore L; 20 supteriore J; subteriore Bb, Ep, Mg, Mt; subterius Ad, Ald, Gw, Jlz; inferius Sich. auram Mt; aurum J; aurem absciderit Ad. vel] aut sP. palpebrem Ad, Ag, Alt, Ch, Ep, H, J, P 3, 6, T 1, 2 (m. prima); palpebra Mg; palpebre Bos, L. subteriore[m] corr. P 2, 4; supteriore[m] Ch, T 1, 2; subteriori sP; subteriore Ep, Mg; subterius Ad; subterioram Her; inferiore[m] Sich. maculaverit deest Gw, Sich. cum deest Sich. cum I solido P 6; cum soldi Ag; solido uno Sich. || l. 5. semi vel
25 sem] semis Alt, B, Ep, Gw, L, P 4, 6, Sich; semen P 5. conponat vel conp] deest Ag; conponit Ald.

l. 6. deest P 2. ad Bb, Ep, H, J, T 1, 2 (m. prima); at W; et L, P 6; deest cett. superiore Mg, P 6; superiore[m] Ald, Jlz, L, Mt, T 2 (m. recentior); ..uperiores Alt; subteriore Ep; superiora Sich. vero deest Ep. cum deest Sich. uno vel I deest Ald, Her. solido I P 1, 4, sP.

Cap. X. || l. 7. X deest Alt, Ep (m. prima), Gw, Jlz, L, P 6, Sich; Tit. X Her; VIII Bb, 30 Ep (m. recentior), P 1; XI B; LXXI Mg, Mt; [LXX]VIII Ald; LXXXIII Ad. Rubrica exstat Her, Til. excussis deest Her. || l. 8. Si] .i Alt. ei deest Mg, Mt. maximillarem Bb; maxillare sP. excusserit deest Ald, Jlz. quem — vocant desunt Sich. quem Ag, Ald, B, Gw, K, Mg, Mt, P 1-5, sP, Til, V; quam Her; quod cett. marchzand B, Bb, J, P 3, Til, W; marchzant Ep, Gw, Her, P 4; marhzand H; marhzant Ad, Ch, T 2; marczant K, P 2, 5, V; marczand Alt, P 1; marzand L, T 1; 35 marzan P 6; maracgant sP; mariz Mt; moriz Mg; marchant Bos; marchzan Lind; morczant Ag; marchiat Ald; marichzant Jlz. vocatur Ad. cum deest Sich. III vel tribus] tres P 1, 2; IIII Her; VI sP. conponat vel conp] deest T 1 (m. prima); conponit Ald.

l. 9. alius sP; alias L; aliis Mg. autem sP. dentes addit Sich. cum deest Sich. sol et semen P 6. semis Alt, B, Bb, Ep, Gw, J, L, Mt, P 4, 6, Sich, T; semis, (secundum s erasum) H; 40 semen P 5. conponat vel conp] conponit Ald.

1) Cf. L. Baiw. IV, 13.
IV, 16.

2) Cf. L. Baiw. IV, 14. 15.

3) Cf. L. Baiw.

cf. *Pact.*
Alam. II, 3. 4;
L. Alam.
LVII, 8—10
supra
p. 325 sq.

XI. [Si aurem absciderit et eum in aquam impinxit¹⁾].

¹Si aurem eius absciderit*, cum solido et semi componat.

¹Si aurem eius transpuxerit, cum I solido componat.

cf. *L. Alam.*
LVII, 9, 62;
L. Sal. XLI, 9
supra p. 326.
328, 334.

Si eum surdaverit¹ vel sic eum plagaverit, ut claudus permaneat², quod tautragil³ vocant, et si in aquam impinxit de ripa vel de ponte⁴, in istis causis semper IIII sold⁵ componat.

XII. [Si eum occiderit⁵⁾].

Si eum occiderit, solvat eum domino suo cum XX sold⁶.

cf. *L. Alam.*
LX, 1
supra p. 334.

*) III sol. *Ald*, *Jlz*, *L*, *Mg*, *Mt*, *sP*.

Cap. XI. in duo capita divisum Ep, Gw, T2 (m. recentior), W; cum capite X. coniunctum Her. 10
l. 1. XI deest Alt, Ch, L, P6, Sich; VIII Gw; VIII corr: X Ep; X Bb, P1; XII B; LXXII Mg, Mt; [LXX]VIII Ald; LXXXV (corr.) Ad. Rubrica exstat in Til. || l. 2. deest Alt, P6. Si] . . i Ad. autem corr: aurem H; aures Sich. eius deest Mg, Mt; ei Ag, Ch, Ep, sP. absciderit] absderit (corr.) L. sol et semen P5. cum solido — transpuxerit (l. 3) desunt L. cum deest Sich. semis B, Ep, Gw, Mt, Sich. componat vel conp̄] conponit Ald. 15

l. 3. deest Her. hic incipit novum caput numero X inscriptum Ep, Gw. (in Ep num. X corr: XI). Si] . . i quis Alt. eius deest Gw, P2; aelus Mt; ei Ag, Ep. transpuxerit sP; transpuxerit P2. cum deest Sich. uno vel I deest sP. solido uno P4.

l. 4. hic incipit novum caput numero XII inscriptum T2 (m. recentior), W. ei corr: eum P4; autem Ald, Jlz. exsurdaverit sP; exurdaverit L. sic] si Ag, Jlz, Mg, Mt. eum deest P2. 20 placaverit sP; plagat Ald; percusserit Sich. ut] aut Ag, sP; sic ut Jlz. claudum Ag. permaneant Ag, P3; fiat Ad. quod Baioarii taudregil vocant Sich. taudragil H, T2, W; taudregilt sP; tödregil Jlz; töregil Ald; thaudregil P3, Til; taudhregl Ad; auregil Mg, Mt; tauregel Her; taudregil cett. || l. 5. vocant deest Ald, Jlz; vocat corr: vocant L; vocatur Ad. et] aut Mg, Mt. in aqua Ad, B, Ep, J, Mg, P1, T2; iniqua sP. inpinxit eum Alt; impinxit Ag, V; impinxit eum 25 Bos; inpuxerit eum T2; inpunxit eum corr: inpinxit eum Gw; expinxit sP; pinxit eum Ad; detrusit Sich. vel de ripa vel de ponte P6; vel ponte Sich. semper deest Ep. super Bos. l. 6. IIII sold Ad, Ag, Ep, Her, K, Mg, Mt, P1—3, 5, Sich, sP, Til, V; eum IIII sold Bos, Ch; cum IIII sold cett. IIII deest Ag, P3. solidis vel sol] solidus J. componat vel conp̄] conponit Ald.

Cap. XII. cum cap. XI coniunctum Ad, Mg, Mt, sP. || l. 7. XII deest Ad, Ag, Alt, Ch, Jlz, L, 30 Mg, Mt, P6, sP; XI Bb, Gw, P1; Tit. XI Her; XIII B, T2, W; LXXX Ald. Rubrica exstat in Her, Til. De servo occiso Her. || l. 8. Si] i Ad, Alt; si autem P3, Til. hocciderit P3; occidit Sich. solvat e. d. suo desunt sP. salvat P1. eum deest Alt. suo deest Ald, Jlz. cum deest Sich. solidis XX P6; XX sol P5; XX solidos P2; XXX solidis Sich; XX s. componat Alt, J, L, sP (L erasum). 35

1) Cf. *L. Baiw. IV*, 14. 2) Cf. *L. Baiw. IV*, 28; *V*, 8. 3) Vide *Glossarium s. h. v. et supra p. 334, l. 2. 21 sq. et n. 2.* 4) Cf. *L. Baiw. IV*, 17. 5) Cf. *L. Baiw. IV*, 29; *V*, 9; *L. Rib. VIII*. Si quis servum interfecerit, XXXVI sol. culpabilis iudicetur. 6) *Eadem compositio L. Baiw. XVIII*, 2.

[VII.]

DE NUPTIIS ET OPERATIONIBUS DIE DOMINICO
INLICITIS PROHIBENDIS.I. [De nuptiis incestis prohibendis¹.]cf. *L. Alam.*
XXXIX.

5 Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, privignam,

L. Alam. XXXIX. De nuptiis inlicitis. Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, norum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam

Titulus VII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, K, L, Mg, Mt, P, sP, T, Til, V, W; deest Em, G, S, VI, cap. IIII etiam Sich. Hic titulus in tres titulos: De nuptiis
10 *illicitis Cap. VIII; De operationibus Dominica die illicitis Cap. IX; De liberis ad servitutum non redigendis Cap. X divisus est Her.*

Rubrica tituli deest Ad, Alt, L, Mt, P 6, Sich. || l. 2. De nuptiis prohibendis inlicitis Ch, Ep, J, T 1, W; De nuptiis illicitis Her (cf. supra l. 10); De nuptiis et operationibus inlicitis prohibendis Til; De nuptiis illicitis prohibendis et operationibus diei dominici Gw; De nuptiis et operat' die
15 *domin' prohibendis illicitis T 2, (inlicitis H); De nuptiis incestis et operationibus in dominicis diebus prohibendis Ald, Jlz. Ne die dominico opera servilia fiant Sich. et deest Ag, Mg. operationibus vel operat] de operibus Bb. die dominico H, P 1, 3, 4, sP; die domino P 2; die dominicae V; diei dominice K; die domiñ T 2; diebus dominicis B; dominicis Mg; di Bb; dicit dominus Ag. prohibendis inlicitis Bb, K, P 1, 4; prohibendis illicitis B, T 2 (cf. etiam supra l. 15); inlicitis prohi-*
20 *bendum Ag.*

Cap. I. deest Sich. || l. 4. I deest Ald, Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); titulus unicus Her; cap. I Bb, P 4; LXXIII Mg, Mt; LXXXVI Ad. Rubrica exstat in L, P 6, Til. Ad veneficiis (corr: veneficos) incestis (corr: incestos) pro hibentis (corr: hibentes) L. || l. 5. nuptia, corr: nuptias L; . . nuptias Alt; nuptiis sP; nuptius Ald; nuptijs Jlz. perhibemus corr: prouthebemus H; prohi-
25 *bendis Ald; prohibendi Jlz. incestas prohibemus B. incestis Ald, Jlz; incertas Ag, Alt, sP. itaque] ita Ad; in Gw; namque Bb; istas quem Mg, Mt. uxorem alterius Bb. non habere liceat T 2 (m. recentior); licentiam haberent sP; non liceat habere B, P 6. habere non licitum Ald; habere non sit licitum Jlz. socram T 1. norum L; nurum, socrum sP. provignam Ag, Ep, H, J, L, T 2 (m. prima); privigna Mg; privingnam Ch; privingam Jlz; privingam P 3.*

30 1) *Hanc legem (c. 1 — 3) ex lege Visigothorum Euricana sumptam esse K. Zeumer 'Neues Archiv' XXIII, p. 104 sqq., 110 sq. demonstravit et legi Baiuvariorum tempore recentiore (Thassilonis III) inclusam esse P. Roth, 'Entstehung der Lex Baiuvariorum', p. 71; J. Merkel, MG. LL. III, p. 229; S. Riezler, 'Forschungen zur deutschen Geschichte' XVI, p. 444 sq. docuerunt. — Cf. H. Brunner, 'Berliner SB.' 1901, p. 955; 'DRG.' I², p. 463,*
35 *n. 36, cf. etiam p. 453, n. 20; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, p. 421. 423; XXXIII, p. 689 sqq.; A. Hauck, 'Kirchengeschichte' II², p. 439, n. 5; Benedictum Levitam I, 310.*

novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla praesumptione iungantur¹.

*cf. L. Alam.
XXXIX.*

II. [Si contra hoc quis gesserit].

Si quis contra haec fecerit, a loci iudicibus separentur² et omnes facultates amittat, quas fiscus adquirat³.

5

*cf. L. Alam.
XXXIX.*

III. [De minoribus personis⁴].

Si minores personae sunt quae se inlicita coniunctione polluerunt, careant libertate, servis fiscalibus adgregentur³.

sororis, fratris uxorem, uxoris sororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla praesumptione iungantur.

10

Si quis contra haec fecerit, a loci iudicibus separe(n)tur² et omnes facultates amittat, quas fiscus adquirat.

Si minores personae sunt qui se inlicita coniunctione polluerunt, careant libertatem servis fiscalibus adgregandi (*Cod. B 18*: adgregentur).

*Cap. I. || l. 1. innovercam L; noverca Mg, sP; noveram P 3. novercam, filiam sororis, 15
uxorem fratris, filiam fratris Jlz. filia fratris J, sP; filias fratris L, P 6; familiam (corr: filiam)
fratris V; filiam familiam fratris P 2, 3, 5; desunt Her. filiam sororis desunt Ald, Bb; filia sororis sP;
filiam sorores L; et filiam sororis Mg, Mt. fratris uxore sP; uxorem fratris Ald; fratres uxorem L.
uxoris sororem bis, alterum deletum J; uxoris sororis sP. sororem uxoris Ald, Jlz; uxores (corr:
uxoris) sororem B. uxorem filii, fratrum filii sororum P 4. filias fratrum Bb; filia fratrum K; 20
filiis fratrum sP. filias sororum Bb; filiis sororum sP; filii sororem P 6. || l. 2. inter se desunt
Bos, Ch; intra se Her. nulla inter se praesumptione Gw. nullam Mt, P 1, m erasum L. prae-
sumptione Mg, sP; praesumptionem corr: praesumptione L. iungant Mg, Mt; iung Ep; iungatur J;
iungat, corr: iungantur P 4; ligantur Her.*

*Cap. II. cum cap. I coniunctum Ad, Her; deest Sich. || l. 3. II deest Ad, Ald, Alt, Her, Jlz, 25
L, P 6; LXXIII Mg, Mt. Rubrica exstat in L, P 6, Til. quis] se P 6; deest L. in-
gesserit P 6. || l. 4. Si] . . i Ad. qui Gw. contra deest B, Gw; autem L, P 6; autem contra P 1.
haec Alt, Her, K, P 1—5, Til, V; deest L, P 6; ab eo Ag; eos sP; has eos Mg, Mt; hoc cett.
fecerint Gw. a loci] loci Ep, H, L, P 6, W; alici P 2; alvei B. separetur P 2, 4. om̄s facultatis J.
et] ut sP. amittat L, Mt, P 4, 6; amittat sP; amittant Bb; admittantur Ep.; amittant cett. 30
fiscum Ep; fiscus P 1. || l. 5. atquirat P 6, sP; acquirat Ald, Jlz, Til, W; aquirat Ch.*

*Cap. III. cum cap. II coniunctum B, Her; deest Sich. || l. 6. III deest Alt, B, Gw, Her, Jlz,
L, P 6; LXXV Mg, Mt; [LXXX]III Ald; LXXXVII Ad. Rubrica exstat in L, P 6, Til. de mi-
nores personas P 6. || l. 7. Si] . . i Alt; se corr: si J; si quis P 6, corr. L. minoras J; minorem sP.
persona H, J, T 1; personas Ep, P 6, corr. L. sunt personae Ald, Jlz. sunt deest Ep. qui 35
sP; quia Her. quae se inlicita in raso P 3. inlita Ep; inlicite Ad; illicita Her, W. coniunctione
Mg; coniunctione sP; conpugtionem L; coniunctionem Ep. polluaerunt L; polluerint Gw, Jlz; pol-
luerit P 6; polleverint Ald; pulluerint P 3; miscuerunt W. libertatem Ag, Alt, Ep, H, J, L,
Mg, P 6, T, corr: libertate V. servi Mg, Mt, sP; et servis Her, T 1, 2 (m. recentior). || l. 8. fisca-
bus J. adgregentur vel aggregentur] adgregantur Ch, Jlz, P 3, corr: adgregentur T 1; adgregatur 40
Alt, J; agregentur sP; ingregantur P 1.*

In Ch, Ep, J, T 1, W sequitur cap. VII, 5; in Alt titulus VIII. huius editionis.

1) Cf. etiam *Cod. Theod. III, 12, 3*; F. K. v. Savigny, 'Geschichte des römischen Rechtes' II, p. 85. 2) Cf. *Ed. Rothari c. 185*; L. Visig. III, 5, 1. 3) Non concordat cum L. Baiw. II, 1; VII, 5. Cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 463, n. 36; E. v. Schwind, 46 'Neues Archiv' XXXIII, p. 633 sq.

III. (De diebus dominicis¹.)

Si quis die dominico operam servilem fecerit liber homo, id est si bovem iunxerit et cum carro ambulaverit, dextrum bovem perdat; si autem secaverit foenum vel colligerit aut messem secaverit aut colligerit vel aliquod opus servile fecerit die

In ed. Merke-
liana
(textus I):
app. I.
cf. Poenit.
Theodori I,
11 § 1.
L. Alam.
XXXVIII.

5 *Poenitentiale Theodori I, XI, § 1. Qui operantur die dominica, eos Graeci prima vice arguunt, secunda tollunt aliquid ab eis, tertia vice partem tertiam de rebus eorum aut vapulent vel VII dies poeniteant*².

10

15

Lex Alam. XXXVIII. Ut die dominico nemo opera servile praesumat facere, quia hoc lex prohibuit et sacra scriptura in omnibus testavit. Si quis servus in hoc vitio inventus fuerit, vapuletur fustibus. Liber autem corripatur usque ad tertium. Si autem post tertiam correctionem in hoc vitio inventus fuerit et Deo vacare die dominico neglexerit et opera servile fecerit, tunc tertiam partem de hereditatem suam perdat. Si autem super haec inventus fuerit, ut die dominico honorem non inpendat et opera servile fecerit, tunc coactus et probatus coram comite ubi tunc dux ordinaverit, in servitio tradatur et qui noluit Deo vacare, in sempiternum servus permaneat.

20 *Cap. IIII. sequitur in Ep, J, T1, W post I, 13 nostrae editionis, in Ch post I, 12 nostrae editionis; in Alt post X, 20; hoc loco cett. coniunctum cum cap. I, 13 Ep. Hic novum titulum distinguit cap. IX. De operationibus Dominica die illicitis Her. || l. 1. IIII deest Ad, Alt, Ch, Ep, Jlz, L, P 6; XIII J, T1, W; LXXVI Mg, Mt; [LXXX]IIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til; in margine: de diebus dominicis Alt; dies Dominica T1 (m. recentior). || l. 2. Si] . . i Ad, B.*
25 *opera Ad, Ald, Bos, Ch, Jlz, Mg, sP, T1; opus Bb, P4, W; in raso T2. servilia Ad, Ald, Bos, Ch, Jlz, T1; servile Bb, Mg, P4, sP, W; in raso T2. facerit corr: fecerit J. liber homo desunt Ald, Jlz; liver homo sP; qualibet homo Mg; quilibet homo Mt. id est si bovem Ag, Alt, Bos, Gw, Her, K, Mg, Mt, P1-4, Sich, Til, V; id est si bobem sP; si bovem cett. iunxerit bovem Bb. iunxerit Ag; duxerit Sich. || l. 3. et deest sP; aut Sich. cum deest Ald. carra Ald, Jlz. am-*
30 *bulavit liber homo Ald; ambulaverit liber homo Jlz. dextro bove L, corr: dextrum bovem J; dextram bovem W; dextrum bove V; dextrum bobem sP. perdat dextrum bovem Jlz. secaverit corr. H; secaberit sP; segaverit Ep; siccaverit Her, Mt; seclauderet L; secuere Sich; sepem clauderet P 6; sepem clauderet vel Ald, Jlz. foenum, fenum, feñum. fenum secaverit Ald, Jlz; foenum secaverit Bos. vel deest Ald, Jlz, P 6. vel collegerit aut messem seccaverit aut colligerit desunt Alt.*
35 *l. 4. colligerit Bb, P1-3, sP, V; collegit T2 (m. prima); colligit Ad; colligat Gw, L, P 6; collegerit cett. aut bis B. aut messem s. a. collegerit desunt Mg, Mt, W. misses sP. segaverit Ep, H, P 6; secuere Sich; si caverit sP; siccaverit Her. aut collegerit desunt Ald, Jlz, P 4; vel colligerit Ad, P 2; aut colligeri sP; aut colligerit Ag, Bb, Gw, K, V; et collegerit Sich; aut collegeret corr: aut collegerit H; aut collegerit cett. die dominico aut collegerit v. a. o. s. fecerit Ep. vel aliquod*
40 *Ag, Bb, Gw, Her, Jlz, K, L, Mg, P1-4, T2 (m. recentior), Til, V, W; aliquid sP; aliquod Ald; vel aliud Sich; vel aliquid cett. opus deest Mg, Mt. die dominico fecerit Bb, Ch; fecerit in die dominico Ad.*

1) Cf. *Benedictum Levitam I, 340 qui hoc caput valde mutavit. — Hoc caput quin tempore recentiore legi insertum sit, dubitari nequit; cf. J. Merkel, 'Neues Archiv' XI, p. 627; S. Riezler, 'Forschungen zur deutschen Geschichte' XVI, p. 446; H. Brunner, 'SB. d. Berliner Akademie der Wissenschaften' 1901, p. 954, n. 1; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, p. 434.*
2) *H. Wasserschleben, 'Die Bussordnungen der abendländischen Kirche' p. 195; cf. etiam p. 146. 167. 488.*

dominico, corripiatur semel vel bis et si non emendaverit, rumpatur dorsus eius L percussionibus. Et si iterum praesumpserit operare die dominico, auferatur de rebus eius tertia pars et si nec sic cessaverit, tunc perdat libertatem suam et sit servus¹ qui noluit in die sancto esse liber.

Servus autem pro tali crimine vapuletur. Et si non emendaverit, manum 5 dextram perdat, quia talis causa vetanda est quae Deum ad iracundiam provocat et exinde flagellamur in frugibus et penuriam patimur.

Et hoc vetandum est in die dominico; et quamvis in itinere positus cum carra vel cum nave, pauset* die dominico usque in secundam feriam. Et si noluerit custodire praeceptum Domini, quia Dominus dixit: «Nullum opus servile facias in die 10

*) pauset id est raste Gw.

Cap. IIII. || l. 1. aut bis Ag, Mg, Mt; aut vis sP; et bis Ald; bis P 6. et bis Sich. et si desunt sP. aemendaverit L. rompatur L; rumpatur corr: rumpantur W. dorso J (m. prima), L, P 2, 3, 6, T (m. primae), W; in dorso Bos, Ch; dorsus Gw, K, J (m. recentior), P 1, sP, Til, V; dorsum cett. quinquaginta vel L] deest Gw, P 4, W. vel L, P 6; † Ag, B, H; id est Sich; vel P 1, 15
l. 2. percussiones Ald, Bb, Ep, H, J, Jlz, L, T 2 (m. prima); percusso eius P 6. si deest Ag, L. siterum corr: si iterum P 2. praesumpsit Ag, Alt, Bb, H, J, Jlz, Mg, T 2; presupserit Ald. operari Ad, Ald, B, Bb, Ch, Jlz, Mt, Sich, T 1, W. die dominico operare sP. dominico corri (corri deletum) T 2. auferetur Alt, L, P 6; offeratur sP. || l. 3. tertia pars Ad, Ag, Ald, B, Bb, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, Mg, Mt, P 1—4, Sich, T (m. recentiores), Til, V, W; tertiam pars sP; tertiam partem 20 cett. si nec sic Ald, B, Bos, Ch, Jlz, K, Mg, Mt, P 2—4, T 1, 2 (m. recentior), Til, V; si nec sic quidem Sich; si nec tunc Ep, W; sine J; ne si sP; et si non Gw; et si sP; si non Alt, L, P 6; si nec cett. cesserit P 6; cessaverit operari die dominico Bos, Ch. tunc deest P 4, W. libertatem sP. et deest Sich. sit servus in seculum Ad; si servus sP; si servus Ep, Mg. || l. 4. qui] quia Ad, Ald. voluit Ag. esse in die sancto liber Mg, Mt. in die sancto dominico Gw; die 25 sancto dominico Sich; in die dominico sancto Ep; die dominico H; in die dom̄ T 2; die sancto Bos, Ch; in die secundo Her. liber esse Ad, Alt, Ch, Gw, P 1—4; esse liverum sP; liber Mg, Mt, P 3.
l. 5. hic caput distinguunt, numero IIII praeposito B, Gw. Si servus autem B, Gw, H, J, Mt, P 6, T 2 m. pr.; lacuna Ep. autem deest Ad; vero Ald, Jlz. tale Ep, H, J, L, sP, T 2 (m. prima). crimine] culpa Ad, Ald, Bb, Jlz. vapulet Ad, Ald, B, Jlz, Sich; vapuletur sP. non deest P 2. 30 emendaverit se Sich. manum dexteram Gw, J, L, Mg, Mt, P 2, 6, Sich; m. dextra Ag; m. dexteram Ch; dexteram manum sP. dex[lacuna]ia talis Ep. || l. 6. perdax sP. qui L; qui corr: quia J; quia T 1. causa] culpa Ald, Jlz. vetanda Ald, Ch, J; vitanda Jlz. est deest B. quae] qui Mg, Mt, P 1; quem L; quid sP. Deum] Dominum Bos, Ch. iracundia sP; iracundiam P 6. provocant Ep, J. || l. 7. et deest L, sP. flagellantur homines Bos, Ch. unum ex penuria L; 35 penuria Ald, H, J, sP, T 2 (m. pr.); penuriam corr. m. recentior: penuriam Mt. patiuntur Bos, Ch.
l. 8. Et — est] Vetandum quoque est Sich. et ideo hoc Ald, Jlz. vetandum Alt, Bb, L (m. prima); vitandum est Jlz. in die dominico — nave] ut si in die dominico in via forte positus cum carro vel navi fuerit Sich. ut si quis Ep; et si vis Alt, T 2 (m. prima); et si vis corr. m. rec.: et si quis H; et si P 6; et suis L; et quamvis Ag, K, Mg, Mt, P 1—4, T 1, Til, V; quamvis sP; 40 et quamvis aliquis Bos, Ch; et si quis cett. in deest L. in itinere positus cum Gw; in itinere sit positus T 1, sit supra lineam altera manu; est positus B 2; positus Mt; positus est Ad, B; positus sit Ald, Jlz. carro Ad, B, Mg, Mt, Til, W; carta P 3. || l. 9. et cum nave Mg, Mt; vel mane Ep; e. c. navi P 2, sP. pausset Ag, J; non pauset W. pauset] positus sP. die dominica desunt sP, Sich. dominico, vel dom̄, vel dom̄c] dominica Bb, T 1; do dominicus (do deletum) Mg; domi- 45 nicus Mt. usque — feria] usque ad bis ecclesia dei feria sP. secunda feria Alt, Ch, Ep, H, L, Mt, T 1 (m. prima); II feria J; feriam secundam Sich. Et si noluerit c. p. Domini] desunt Ep; et si praeceptum Domini neglexerit Sich. si deest Her. || l. 10. quia] quoniam Alt; quare T 1; quem sP; quo Sich. Dominus deest Sich. dicit B; dicitur Sich. nullus Mt; nullu sP. servile opus Mg; opuservile sP; opus servile corr: opus servilem J; opus Ald, B, Ep, Gw, H, Jlz, L, P 6, T 2 (m. 50 prima), W. fatias P 6; facies Mg; faciat Mt; faciatis K, L; facies T 2 (m. recentior). in die] inde Ald; die Bb.

1) Non concordat cum L. Baiw. II, 1 et VII, 5.

sancto, neque tu neque servus tuus neque ancilla tua neque bos tuus neque asinus tuus neque ullus subiectorum tuorum». Et qui hoc in itinere vel ubicumque observare neglexerit, XII solidi condemnetur; et si frequens hoc fecerit, superiori sententiae subiaceat.

6 V. [Ut liberum sine mortale crimine non liceat inservire.]

Ut nullum liberum sine mortali crimine liceat inservire nec de hereditate sua expellere¹; sed liberi qui iustis legibus deserviunt, sine impedimento hereditates suas possideant.

In ed. Merkeliana (textus I): c. VII, 4.

Exod. XX, 10. Non facies omne opus in eo (= septimo die) tu et filius tuus et filia
10 tua, servus tuus et ancilla tua, iumentum tuum et advena qui est intra portas tuas.

Cap. IIII. || l. 1. sancto] dominico sancto Ep; dominico H; [. . .]co W; dom̄ T 2. neque tu — ancilla tua desunt Ad. neque servus tuus desunt K; neque servus tuus — asinus tuus desunt Alt. neque ancilla tua desunt L, P 6; nec ancilla tua sP. neque ancilla — bos tuus desunt Mg, Mt. || l. 2. neque bos] ne bos sP. neque (corr: neque) asinus L. nec
15 ullus Alt. ullum Bb, sP; ullus Ag, Her, K, Mg, Mt, P 1—4, Sich, Til, V, W; ulla persona Ad, Ald, Gw, Jlz, T 2 (m. recentior); ulla cett. subiunctorum Ad. tuorum persona B. et qui — neglexerit desunt Sich. et deest Jlz. qui] quia Her. hoc in] in hoc Mg; hoc sP; in P 2, Her. itinere suo Her. ubicumque sP. servare Ald, Jlz, W; observare servorum tuorum P 4. || l. 3. neglexit sP. XII sol Ag, Ald, Her, Jlz, Mg, Mt, sP, P 1, 2, Sich, V; culpabilis XII sol W; cum
20 XII sol cett. XV Ald (cf. p. 185, l. 31). solidis vel sol] deest Ch, Ep; solidorum W. condampnetur Ch, P 1; condemnetur Bos, Mt, Til, W; condempnetur Ald, Jlz, Mg, P 2; comp̄demnetur Ag; componat Ad, B, Gw, L, P 6, Sich. et si frequens — subiaceat desunt Alt. fecerit hoc frequenter Ald, Jlz; hoc frequenter f. Bos, Ch, T 2; frequenter hoc f. P 4, Sich, T 1; hoc frequens fecerit P 2, W. sub-
25 superiori P 3; superiore Ep; superiora H, J, T 2 (m. prima); superiorem L, P 6; supernae Sich. sententia Bb, Bos, Ch, Ep, H, J, Mg, P 3, T 1 (m. prima); sententiam L, P 6. || l. 4. subiaceat sententiae Sich. hoc iaceat sP.

In Alt sequitur cap. XIV, 17 huius editionis; in Ep, J, W cap. II, 1; in Ch cap. I, 13.

Cap. V. post cap. III huius editionis in Ch, Ep, J, T 1, W; post cap. X tituli XV h. e. in Alt; coniunctum cum cap. IIII Ald; deest Sich. Hic novum titulum distinguit Cap. X. De liberis ad ser-
30 vitudinem non redigendis inscriptum Her. || l. 5. V. deest Ald, Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); titulus unicus Her; IIII Ch, Ep, J, T 1, W; XIII T 2 (m. recentior); LXXVII Mg, Mt; LXXXVIII Ad. Rubrica exstat in L, P 6, Til. sine mortale crimine non licet inservire ut liberis L. mortali Til.
l. 6. ut deest Ald, Jlz; et Ad. nullus L, P 3; nulli Mt; . . ullum Ald. liberum sP. liceat sine mortali crimine Ag, Mg, Mt (Ag: mortale). mortale Ag, Ep, sP. crimen Ep, P 3, 5, V; crimine
35 criminis (criminis erasum) L; criminiae Ad; criminem sP. in inservire Her; inservile sP. neque Jlz, P 4. de deest Her, P 6. hereditate tua (corr: sua) L; hereditates suas sP; hereditatem suam Ep; hereditate Ad. || l. 7. sed liberi q. i. l. deserviunt desunt B. sed] si L, P 6. liberi deest Ald; liveri sP. iustus L; in iustis P 4; in istis Bb. deservi || unt corr: deservi || serviunt Alt. hereditates suas Alt, B, Gw, Her, K, P 1, 3—5, T 2 (m. recentior), Til, V, W; hereditatis suas Ag;
40 hereditates sua sP; hereditatis suae Bos, Ch, Ep, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); hereditatem suam Ald, Bb, Jlz, Mg, Mt; hereditatem Ad; hereditates P 2. || l. 8. possideant H, Til, V; possideat Ep, P 6, sP; possideat (corr: possideant) L; possideat libertatem Bos, Ch; possideant libertatem T 1; possideant cett.

1) Cf. L. Baiw. II, 1. — Huic legi — cum capp. I, 10; VII, 2. 4; IX, 4. 9. 20 non
45 concordanti — derogant decretorum Neuchingensium (infra n° IV) capp. 14. 17. — H. Brunner, 'DRG.' I², p. 462, n. 36; II¹, p. 457 sq. n. 1; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 632 sqq.; O. Gierke, 'Schuld und Haftung' p. 174; H. Planitz, 'Die Vermögensvollstreckung im deutschen mittelalterlichen Recht' p. 147.

Quamvis pauper sit, tamen libertatem suam non perdat nec hereditatem suam, nisi ex spontanea voluntate alicui tradere voluerit; hoc potestatem habeat faciendi.

Qui contra hoc* praeceptum fecerit, sive dux sive iudex sive aliqua persona, cognoscat se contra legem fecisse, LX sold** sit culpabilis in publico, et liberum quem servitio obpresserit, vel hereditatem tulit, ad pristinam libertatem restituat et res eius reddat quas iniuste abstulit, et alias similes restituat et cum XL sold componat illi homini quem contra legem inservivit.

*) In T 1 glossa s. XV add: Duces non tantae libertatis.

***) LX sol. *Alt, Her, K, Mt, P 1, 4, sP*; LX corr: XL V.

10

Cap. VII. || l. 1. quamvis] quam L, P 6. pauperes sint T 2 (*m. recentior*). libertatem suam sP; suam libertatem Bb. non deest Ad, P 2. perdant T 2; perdat deest Ad. de hereditatem suam P 2; hreditatem suam Ald; h. s. non perdat Ep, sP. || l. 2. suam supra lineam altera manu P 5. nisi corr. L; nisi si P 2, V. ex deest Ad, Ep; si P 1, 2, Til; se Bos. spontanea || tanca Alt; spontaneam Ag; pontanea J, L, Mt, P 6, sP; expontanea P 1, 3, 5 corr: ex spontanea P 5. voluntate spontanea Ald. 15 voluntate deest Alt; voluntatem Mg, sP; voluntate sua Bb. se addit Her. tradere alicui Bb, Gw. voluit Ad; velit Bb; voluerint T 2. hanc T 2. potestate Ald, P 6. habeat deest Ch, H, L, P 6. habent faciendi T 2; habeat faciendum Mt, sP; habeat facienti P 3; facienda corr: faciendam L; fatienda P 6; habeat W; habendi Ep.

l. 4. contra deest Ep. hanc corr: hunc L. praeceptum hec (*hec deletum*) Ald. fecerit 20 praeceptum P 4; hoc praeceptum contra fecerit Ep. sive dux sive comes Mg, Mt; sive dux sive rex Ad; sive dux Ep, P 4. persona aliqua P 4. || l. 5. se cognoscat Jlz; agnoscat se P 6, Til; cognoscat P 4. fecisset sP. LX Alt, Her, K, Mt, P 1, 4, sP; LX corr: XL V; et XL Jlz; XL cett. solidorum Ad, Ald, B, Gw, W. culpavilis sP; cul L. puplico Ald, P 3; publice sP. et si liberum P 6; et liverum sP. || l. 6. qui P 1, 6; que sP; que corr: quem L. in servitio Ad, Ald, 25 Bos, Gw, H, Jlz, L, Mg, T; in semucio Ch; servitium Ep; in servitium Alt, Mt, P 6. oppresserit servitio P 2. obpressit (*oppressit*) Alt, Ch, Gw, Jlz; obpresit Ald; obpresserat Ad, P 4; ob Mg, Mt. vel hereditatem — reddat desunt Mg, Mt. vel deest P 6. tullit sP; tulerit H, T 2. ad pristinam] apristinam P 1. libertatem sP. restituat corr: restituat P 4. || l. 7. reddat] restituat Ad. quas iniuste — restituat et] et alia similia quod [*deest Mg, Mt*; quae Ad, Bos, Ch, W] iniuste abstulit Ad, 30 B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T, W. similia his W. iniuste *m. recentior* Ch; iuste Mg. et] aut Her. et alias — inservivit] et componat illi X[L] (L *deest, forsitan abscisum*) Alt. alias deest sP. similis sP. et cum Bb. cum deest Mg, Mt, P 1, 3. solidos H. || l. 8. componat vel conp] componit Ald. illi homini desunt Ad, B, Bb, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T 2 *m. prima*, W. homini deest Bos, Ch, T 1; hominem sP. quem] cui Ep, Mg, Mt; qui Her, P 2. legem in margine Bb; 35 lem P 3. inserviunt L, Mg, Mt, P 6.

In Alt sequitur cap. X, 1 huius editionis.

[VIII.]

DE UXORIBUS ET CAUSIS, QUAE SEPE CONTINGUNT.

I. [Si cum uxore alterius quis concubuerit¹.]

Si quis cum uxore alterius concu-
buerit libera, conponat hoc marito eius
cum suo ueregeldo², id est CLX sold.

Si quis cum uxore alterius concu-
buerit libera, si repertus fuerit, cum
werageldo² illius uxoris³ contra maritum
conponat.

Et si in lecto cum illa interfectus fuerit, pro ipsa compositione quam debuit
solvere marito eius, in suo scelere iaceat sine vindicta⁴.

16 *Titulus VIII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, Mg, Mt, P 1—6, sP, Sich, T, Til, V; capp. I—VII in W; titulus deest Em, G, S, VI.*

*Rubrica tituli deest Ad, Alt; VIII deest P 5. || l. 2. de uxoribus, viduis et ancillis atque vir-
ginibus (coniunctum cum cap. VII, 5) Ald; de uxoribus virginibus viduis et ancillis Jlz; de uxoribus
et adulteriis Sich. et earum causis Bos, Ch, J, T 1; et eorum causis Bb; et causis earum H, T 2.
15 quae saepe contingunt desunt H.*

*Cap. I. l. 3. I deest Alt, L, P 6, sP, Sich, T 2 (m. prima); cap. I Bb; Tit. I Her; LXXVIII
Mg, Mt; [LXXX]V Ald; LXXXVIII Ad; LXXXIII Jlz. Rubrica exstat Her, Til. si quis cum
alterius uxore concubuerit Her. || l. 4. cum deest Bb, Her. uxorem Bb, Her. alterius] alius Her.
cucunberit sP. libera deest Sich; liberam Bb, Her; libera sP; liberi H; velliberet P 6. || l. 5—7.
20 *textus I Ag, Her, K, L, Mg, Mt, P 1—5, sP, Sich, Til, V; textus II cett; cum — conponat erasa T 2
m. prima; si repertus fuerit conponat hoc marito eius cum suo werageldo id est CLX sol. T 2 m. re-
centior. se repertus Lind. hoc deest Sich. maritum Sich. eius] ei eius Ag. werageldo Ad
(corr.), Alt, Bb, Ch, H, J, T 1; werageld Bos; werageldo Ag, B, Gw, Her, K, P 1, 5, T 2 (m. recentior),
V, W; weredeldo, corr: weregildo L; weregildo Ep, P 2, 4, Sich; ueregild sP; waregeldo P 3, Til;
25 wergeldo Ald, Jlz; widrigilt Mt; widrigilt Mg; wredregildo P 6; widrigildo Lind. illius] ipsius Bb.
uxorem Ald, Jlz. id est cum CLX solidis Ag; id est CXL sol P 2, 4, Sich; regi id est cum CXL sol
Mg, Mt.**

*l. 8. et in raso T 2. cum deest Mg, Mt. illa deest Mg, Mt, P 2; ea P 4. interfectos corr:
interfectus Mt. et pro Mg, Mt, P 6; propter Bos, Ch, T 1; post Bb. ipsam Alt, Bb, Bos, Ch, J,
30 P 6, T 1; ipsam (m. erasum) L. compositionem Alt, Bb, Bos, Ch, J, P 6, T 1; compositio sP; con-
pensione corr: conposicione H; conposicione cett. quod Alt, Ch, Ep, H, J, L, T; quam quod Ad;
quem Ag, sP. solvere] sori et lacuna trium litterarum W. solvere debuit Sich. merito H.
marito eius solvere P 2; solvere, marito eius solvat B. scelera Alt, J; scelero Jlz. iacere Alt;
iacet P 5. vindicte Ch, J; uindicta P 2.*

35 1) Cf. L. Sal. XXV. 2) Cf. Glossarium et D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII,
p. 38 sqq. 3) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹ § 142, 2. 4) H. Siegel, 'Geschichte des
deutschen Gerichtsverfahrens' I, p. 86, n. 20; H. Scherer, 'Die Klage gegen den toten Mann'
p. 111. 176, n. 2.

Et si in lectum calcaverit uno pede et prohibetur a mulieri et amplius nihil fecerit, cum XII solidis conponat, eo quod iniuste in extraneum calcavit thorum*.

II. [De servis qui hoc commiserint.]

Si servus hoc fecerit et interfectus cum libera in extraneo fuerit thoro**, XX*** soldā in suo damno minuetur ipsius coniugis ueragelt; cetera vero quae remanent, dominus eius cogatur solvere, usque dum repletus fuerit numerus sceleris compositionis.

Et si ille servus evaderit et interfectus non fuerit, sed tamen crimine devictus, dominus vero eius reddat eum illi cuius uxorem maculavit pro XX sold; cetera vero per omnia impleat pro eo, quod servo suo disciplinam minime inposuit.

*) thronum *Ag, L, P 6*.

***) throno *P 6*; trono *L*.

***) XXX sol. *L, P 6*; XL sol. *Gw*.

Cap. I. || l. 1. et si] rate Alt; quod si Sich; et, supra lineam: si Ep. lecto B 1, Ep, Her, L, Mg, Mt, P 3, 6, sP, Tl; lectum cett. cum uno pede P 2; uno Jlz. prohibetur Ald, Bb, Jlz; prohibeatur Her; prohibetis corr: prohibetur J; prohibetur habetur (habetur deletum) sP; prohibitus Alt, Ch, H, L, P 4, T 1, 2 m. prima, W; proibitus Ep, P 6; prohibitus fuerit (f. supra lineam) T 2 m. recentior; prohibitus est Ad, B, Gw; prohibitus sit L; maliere corr: muliere J; mulieri Ep. et deest Jlz, W. nichil vel nihil] nihil amplius Sich. refecerit L, P 6. XII^{ta} T 1 (m. recentior); XV Ald (cf. p. 185, l. 31), J; conponat vel conp] conponit Ald. et quod Alt. iniuste deest Bb. in deest P 1, Sich. 20 extraneo Mg; extranea Ep; extraneam Bb, Ch, J, P 3, 4, T 1, 2. calcavit corr. P 2; calcaverit Ald, sP. thorum corr. Mt; horum Ep; thronum Ag, L, P 6; throsum sP; thorum cett.

Cap. II. || l. 3. II deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; Tit. II Her; II, III B; LXXVIII Mt; LXXX]VI Ald; LXXXVIII Mg; XC Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Tl. servo Her, P 6; his L. qui hoc commiserint] adultero Her. commiserit P 6; commixerint L. || l. 4. quis servus 35 (quis deletum) P 2; serbus sP. et deest sP. cum deest Mg, Mt. fuerit cum libera i. . e. thoro Gw. extranea Ag, Alt, Ch, Ep, H, J, L (m. prima), P 4, 6, T 2; extranea corr: extraneo T 1. fuerit] fuit P 1; fecerit P 2. || l. 5. in XX sol Ag, Mg, Mt; cum XX sol sP; solidos W. damno vel dampno. minuat P 6, Sich, W; minetur B. ipsius] eius Sich. coniug Mg, Mt; cuius sP; coniugi Ald, Jlz; coniugii Sich. weregeldi coniugies Bb. weregeldo Bos; weregeldi Bb, H, T 2, W; weragelti T 1; 30 uueragaldi Ad; wergeldi Ald, Jlz; wergeldo Ch; weragelt Her, L, P 5; weregehald Ag; weragildi Ep; uuerageldum Gw; weragildo Sich; uueragild sP, P 4; weragelt K, P 1, 2, V; werageldi Alt; widrigeld Mt; weragelti T 1; widriglid Mg; wedregild P 6; waregelt P 3; waregeldus Tl; weragaldidun Ad; werageltidun B. coetera B; caetere Sich; contra sP. quem Ep. || l. 6. remanent (secundum n deletum) P 1. eius deest Ep, Gw. cogantur sP; hic agatur L. exsolvere Ch, P 6, T 1. 35 repellitus sP; repulsus Ad. numerus] num Ep, H; nom P 6. sceleris deest Ad; sceleri Mt; scelere Mg; sceleratae Her. || l. 7. compositione Gw, P 6; compositioni B 1, Bb, L, W; conps Ep; conps Ag; conpusciones corr: conposicionis H; cum praesunt Mg, Mt.

l. 8. Et si] quodsi Sich. si deest Mg, Mt. evaserit Ad, Ald, B 1, Ep, Gw, Her, Jlz, P 2, 4, Sich, T 2 (m. recentior), W; evadit Bos; evenerit Ag. et deest Mg, Mt. set sP. tamen Sich 40 deest Ag. criminum Mg, Mt; criminis Sich; crim Ag. convictus Sich. || l. 9. vero deest P 4, Sich; vos L. eius vero sP. eum reddat Sich. eum deest Mt; eo sP. illius Mt. cui sP. maculavit (cu erasa) Ep; tulit, et supra lineam maculavit P 4. contaminavit Sich. per Alt, H, L, P 1, 6. sol solvat L. coetera B; ceteri sP. || l. 10. per omnia (per supra lineam) Ad; omnia Ald; omnia per P 4. impleta Mg, Mt. pro quo Bb, Ep, Gw, H, J, L, P 6; pro quod T 2 (m. 45 prima); pro eo quod cett. servo bis Bb; servos Ag. suos Ag. discipline sP; disciplinam corr: disciplinam H. menime sP; minimam H, T 2 (m. prima). posuit H, T 2 (m. prima).

III. [Si propter libidinem manum iniecerit.]

cf. L. Alam.
LVI, 1.

Si quis propter libidinem liberae manum iniecerit¹ aut virgini seu uxori alterius, quod Baiuarii horcrift² vocant, cum VI solidis conponat.

III. [Si indumenta super genicula elevaverit.]

cf. L. Alam.
LVI, 1.

Si indumenta super genacula elevaverit, quod himilzorun³ vocant, cum XII solidis conponat.

L. Alam. LVI, 1. Si quis libera femina virgo vadit in itinere suo inter duas villas et obviavit eam aliquis et per raptum denudat caput eius, cum VI solidis conponat.

Et si eius vestimenta levaverit, usque ad genacula denudet, cum VI solidis conponat.

Et si eam denudaverit, usque genitalia eius appareant vel posteriora, cum XII solidis conp.

Cap. III. || l. 1. III deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; Tit. III Her; III B; LXXX Mg, Mt; [LXXX]VII Ald; XCI Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. Si] Qui Her. libitem L. iniecerit L. || l. 2. Si] . . i Alt. quis deest Mg, Mt, P 6, sP. libidinem sP; libidem P 6. liberae deest L; libera P 6; libera sP; liberam Bb; liberum Mg, Mt. manum P 5; manu sP; manus B; manum Sich. iniecerit sP; iniacerit Ep; iniecerit V. virginem Bb, sP; virginis Ep, Mg; virgim P 1; vir || virgini P 2. seu] aut B, Bb, Jlz; eum Mg. uxore Mg; uxorem Bb, Mt; uxoris sP. l. 3. alter P 2. baiuarii P 2, 4; baiuarii Ep, sP, W; deest Ald, Jlz; baiuarii P 2, 4, 5; bauuarii B, Gw, K; bauuarii Alt; bauuarii P 6; baiuarii Ch, Her, P 1, Sich, T 1; baiuarii H, Mg, Mt, T 2; baiuarii Ad, Bb, P 3; baiuarii Ag; bacuarii L; paiuuarrii J. horcrift Ep, K, P 1, 3, 5, T 1, Til, V, W; horgrif Alt; horicrif, (i erasum) J; horcerif Bb; horcriet L; hoorcriet P 6; huorcrif T 2; huorgrif Gw; horchrift Ad; hörchrift Ch, H; hortchrift Her, Mt; hortchrist Mg; hort:scrift sP; hörgrif Ald; härgriff Jlz; horchrist (!) P 2; hörchrist Bos; hortchrist Ep; hortricst Ag; horumerift P 4; hocrhiet Lind; horcrist cod. Thuanus Bal; hūorcrist B; hurer ist Sich. dicunt Bb, Bos, Ch. cum deest Sich. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. III. cum capite III coniunctum Ald. || l. 4. III deest Ald, Alt, Jlz, L, P 6, Sich; V B; Tit. V Her; LXXXI Mg, Mt; XCII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. si i. genus suae levaverit supra L. geniculum P 6; genua Her. || l. 5. Si] . . i Alt. si indumenta desunt Ald. indumentum Ep. genacula Ag, Her, Mg, Mt, P 1—5, sP, V; genucla K; genicula Sich; genunculos Bb; genuclos Alt, H, J, T 1, W; genuculos Ch, P 6; genuclos T 2 (m. prima); genuclaus L; genulos Bos; iunuclis Ep; genua Ad, Ald, B 1, Gw, Jlz, T 2 (m. recentior). levaverit Ag, Gw, Mg, sP, T 2 (m. recentior), Sich; elevaverin W. quod deest Her. quod — vocant desunt Sich. himilzorun Alt, H, K, P 6, T 2; himilzorunga Ep, J; himilzorun B, Gw, P 3, 5, T 1, Til, V, W; himilzorun P 2; hhimilzorun sP; himilzorun Her; himizorun Bb; himilzorun Ald, Her, Jlz, L, P 1; himilzor P 4; himilzorun Ag; himilzorn Ad; himilzorn Ch; himithorn Bos; nihilzorun Mg, Mt; quod himilzorun vocant desunt Sich. cum deest Sich. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31).

1) Cf. L. Sal. XX; LXXVI, 1. 2. 2) huor, hōr = fornicatio, adulterium, libido (E. G. Graff, 'Sprachschatz' IV, 1010) et grift germ. 'greifen, umfassen'; (Lexer, 'Mhd. Wörterbuch' I, p. 1084); huorcrift quod dicimus 'unzüchtiges Angreifen', 'Griff an die Waden unter die Kleider'. Cf. W. E. Wilda, 'Das Strafrecht der Germanen' p. 809, n. 3; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 563; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 440; Th. v. Grienberger, 'Mittheilungen des Institutes für österreichische Geschichtsforschung' XXXV, p. 157. 3) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 563; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 439; vide Glosarium s. h. v.; Th. v. Grienberger l. l. p. 157 sq.

V. [De discriminialibus reiectis.]

Si autem discriminialia¹ eicerit de capite, quod uualcuurf² dicunt, vel virgini libidinose crines de capite extraxerit, cum XII* solidis conponat.

VI. [De raptu virginum³.]

cf. L. Alam.
LIII, 1.

Si quis virginem rapuerit contra ipsius voluntatem et parentum eius, cum XL** 6 solidis conponat, et alios XL cogatur in fisco.

VII. [Si quis viduam rapuerit³.]

Si autem viduam rapuerit quae coacta ex tecto egreditur, propter orfanorum

*) XV solidis Ep.

***) XII solidis Her, sP.

10

L. Alam. LIII, 1. Si quis filiam alterius non sponsatam acciperit sibi ad uxorem, si pater eius eam requirit, reddat eam et cum XL solidis eam conponat.

Cap. V. deest K, L; deest hoc loco et capiti VIII, 17 postpositum atque coniunctum sP (cf. infra p. 361, l. 25). coniunctum cum cap. IIII Ag, Mg, Mt. || l. 1. V deest Ag, Alt, Jlz, Mg, Mt, P 6, sP, Sich; Tit. V Her; VI B; [LXXX]VIII Ald; XCIII Ad. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 2. Si 15 . . i Alt. aut Gw; quis Ep. discriminialia P 2; disciminalia P 1; discrimialia P 6; decriminalia Ep; in discriminialia H, T 2 (m. prima); crinalia Mg. eicerit V; eiecerit cett. de capite eiecerit P 2, Sich. quod deest Ag, Til; quol Mt. uualcuurf J; waturf Alt, Ch; waturf Bos; uualtuurf Ag, H, P 3, T 2 (m. prima), W, (1 erasum) T 1; waltwoft Til; uualuurf (una littera erasa) Ep; uualtuurfd P 1; uualtuuerf Bb; uualtuurf P 4, 5, V; uualtuurst P 2, 4; uualuurf Ag, sP; uultuurf 20 Her, P 1; uuatuurst Sich; ualfur Mt; falfurf corr: valurf Mg; wultworf Lind; pantuurf(!) Ad, B, Gw, T 2 (m. recentior); pantwarf Ald; pantwars Jlz. dicant B 1; vocant Ag, Mg, Mt. virgine Ag, Bb, Mg, Mt, P 6; virginae P 5. || l. 3. libidinose Gw, Her; libidinose supra lineam H; libidinose corr: libidinose P 2; libidinosa P 5; libidos Mg; libido sed Mt. crinis Ag, Mg, Mt; criminis P 4. extraxerit de capite Ald, Jlz. detraxerit Ad, Alt, B, Gw; traxerit H, Mg, Mt, Sich, T 2; retraxerit Ep. 25 cum deest Mg, Mt, Sich. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. VI. || l. 4. VI deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; V Ag, sP; Tit. VI Her; VII B; LXXXII Mg, Mt; [LXXX]VIII Ald; XCIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. raptore P 6; raptione L. || l. 5. rapuaerit corr: rapuerit L. et deest Sich. parentibus Sich. illius Ad; eius P 2. cum deest Mg, Mt, Sich. || l. 6. conponat vel conp] conponit Ald. alius sP, P 1; alias Alt. 30 cogatur in desunt Sich. fisco] add: persolvere Ch, T 1; exsolvere Ald, Jlz; solvere W; inferat Sich.

Cap. VII. || l. 7. VII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; VI Ag, sP; Tit. VII Her; VIII B; LXXXIII Mg, Mt; LXXXX Ald; XCV Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 8. Si] . . i Alt. viduam deest W; vidua Ag, Ep. rapuerit viduam Ad. rapuaerit L; rapuerit in raso P 3. qui 35 Ep, J; quem sP. quacta (qua in rasura) H; acta corr: coacta T 2. ex tecto — orfanorum desunt Alt. ticto sP. aegreditur L; egriditur P 6; egredietur sP. propter deest Til. orphanorum Gw, Jlz, P 4, T 2, Til; orphanos Sich. horti in horum Mg, Mt.

1) Discriminialia capitis mulierum (secundum Isidori Etymol. XIX, 31 § 8) sunt vocata ex eo, quod caput auro discernunt. — In glossis theotiscis discriminialia dicuntur: 40 undirbant, underbant, enderbant, capitis virginalis aureum ornamentum; cf. Graff, 'Sprachschatz' III, 137; I. Merkel, MG. LL. III, p. 299, n. 27. 2) Walcwurf = eiectio discriminialium, 'Herunterreissen des Haargebändes, Auflösen der Haartracht'; cf. D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 614 sqq.; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 563. 3) Cf. L. Sal. XIII. — W. E. Wilda, 'Das Strafrecht der Germanen', p. 836; H. Brunner, 'DRG.' II¹, 668. 45

et propriae penuriae rebus, cum LXXX sold conponat et XL cogatur* in fisco, quia vetanda est talis praesumptio, et eius defensio in Deo et in duce atque iudicibus debet consistere.

VIII. [De fornicatione cum libera.]

6 Si quis cum libera per consensum ipsius fornicaverit¹ et nolet eam in coniugium sociare: cum XII sold conponat, quia nondum sponsata nec a parentibus sociata sed in sua libidine maculata. *cf. L. Alam. LVI, 1.*

VIII. [Si servus cum libera fornicaverit.]

Si servus cum libera fornicaverit et hoc repertum fuerit, ille cuius servus
10 est, reddat illum parentibus eius ad poenam quam meruit, luendam vel ad inter-

*) LXL sol. *Ad, Ag, Alt, B, Bb, Ep, H, K, Mt, P 1—4, sP, T 2, V, W.*

L. Alam. LVI, 1. Si autem cum ea (= libera) fornicaverit contra voluntatem eius, XL solidis conponat.

Cap. VII. || l. 1. propria T 2 m. prima; propriam Her, Sich; pro Til. penuri Mg, Mt; pecuniae Ag, P 1; periurie sP; penuria H, T 2 m. prima; penuriam Her, Sich. rebus deest Sich; res Ad, Ald, B, Ch, Gw, Jlz, W; rerum Her; rebus Til. cum deest P 6, Sich. LXX corr: LXXX Gw; XXX^{ta} Mg, Mt. solidis deest B, P 6, sP. conponat vel conp] conponet Ch; conponit Ald. XL sol. L, P 6; LX cett. cogatur deest L, P 6, Sich; coagatur H. in fisco persolvere Ald, Jlz; in fisco solvere W; fisco inferat cetera desunt usque ad finem capitis Sich. || l. 2. quia] quare T 1; quae L. quia — praesumptio desunt Mt. vetandanda P 6; vitanda Ald, Alt, Jlz, K, P 1—3, Til, V, W; talis supra lineam H. talis praesumptio et hic explicit W. presumptio sP. in deum H, T 2 (m. prima). in duci Mg. adque sP; et Gw. || l. 3. iudicibus Ep; in iudicibus Ag, Bos, Her, K, P 1—3, 5, sP; in ducibus Ad, Mg; ducibus Mt; in iudicibus P 4, Til, V; iudicibus cett. debet deest Bb. consistera Ag; constare Ad.

25 *Cap. VIII. deest W. || l. 4. VIII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; VII Ag, sP; Tit. VII Her; VIII B, Ch; LXXXIII Mg, Mt; [LXXXX]I Ald; XCVI Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. l. 5. Si] . . i Alt. cum supra lineam H. libera sP. cum Alt, B 1, Gw, L, P 6, V; per cett. consensu Alt, B 1, Ep, Gw, J, L, P 6, T 1; concessum sP. illius Ad; eius Bos, Ch. fornicatur Ald, Jlz; fornicata fuerit Sich. nollet Alt, Ep, H, K, Mg, Mt, T 1, T 2 (m. prima), Til; nolit Ad, B, Gw, P 4; noluerit T 2 (m. recentior), Sich; non vult Ald, Ch, Jlz; nolet cett. eam sibi Ch; eum Sich; ei T 2 (m. recentior). in coniugium Alt, B, Her, K, P 1—5, sP, Til, V; in congium corr: in coniugium L; in coniugi H; in coniugem Sich; in iugio Ald; in coniugio cett. || l. 6. sotiare Ep, P 1; sociari Ad, Alt, Bb, Gw, H, J, L, T; sotiari Ch; accipere Sich. cum deest Sich. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). solidis vel sol] deest Ep. conponat vel conp] conponit Ald; cetera desunt usque ad finem capitis Sich. quia] qui L; quae T 2 (m. prima); quare T 1. non dum] non Ald, Mg, Mt. sponsata est Gw; sponsata Ep, P 2—4, V; sponsam P 1; sponsa Ad; desponsata Ald, Jlz; est desponsata Ch, T 1; cum desponsata Mg; cum disponsata Mt; spontanea Her, K. nec apparentibus Mg, Mt. sociata vel sotiata. set sP. || l. 7. lividinem sP. libidine corr. Alt. maculata est Ad, Ald, B, Gw, Her, Jlz.*

40 *Cap. VIII. deest Sich, W. || l. 8. VIII deest Ad, Alt, Jlz, L, P 6; VIII Ag, sP; Tit. IX Her; X B; LXXXV Mg, Mt; [LXXXX]II Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 9. Si] . . i Ad, Alt; quis servus Alt; serbus sP. libera sP. fornicatur Ald, Jlz; furaverit P 3. fuerit deest P 4. illi Mg. seruu' Ald. || l. 10. illum deest J; eum B, Mg, Mt. eius] suis Ag, B, J, Mg, Mt; ipsius sP. penam, poenam, penam. quae L, P 6; quem Ep; qui Ag; quia K, P 2, 3, 5, sP, V. luendum sP. vel] multum sP. ad supra lineam J; deest Ag, Mg, Mt. interficiendam T 2 (m. prior).*

1) Cf. *L. Sal. XXV, 2*; *W. E. Wilda, 'Strafrecht' p. 814*; *H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 660 sq.*

ficiendum¹; et amplius nihil cogatur exsolvere, quia talis praesumptio excitat inimicitias in populo.

X. [Si cum libera manumissa fornicaverit.]

Si cum manumissa, quam frilaza² vocant, et maritum habet, concubuerit, cum XL solidis³ componat parentibus vel domino vel marito eius.

XI. [Si cum virgine, quae per manum libera missa est.]

Si quis cum virgine quae dimissa est libera, concubuerit, cum VIII* sold⁴ componat parentibus vel domino.

XII. [Si cum ancilla alterius.]

Si⁴ quis cum ancilla alterius maritata concubuerit, cum XX sold^{**5} componat domino.

*) VI sol. *L*; VIII sol. *Ag, sP*; XX sol. *Ald, Jlz*.

***) III sol. *Til*.

Cap. VIII. || l. 1. nichil *Alt, Ch, T2*; non *Ald, Ep.* cogantur *sP*; cogatur aliud *Ald.* exolvere *B, L, P1, sP*; solvere *Ad.* quia] qui *L.* talis est *T2 (m. prima).* excitet *L*; excita *Mt.* 15
inimicitia *sP*; inimicitiam *Her, Mg, Mt*; inimicias *Ald*; inimicitia *H.*

Cap. X. deest Sich, W. || l. 3. X deest *Alt, Jlz, L, P6*; VIII *Ag, sP*; Tit. X *Her*; XI *B*; LXXXVI *Mg, Mt*; [LXXXX]III *Ald*; LXXXVII *Ad.* Rubrica exstat *Her, L, P6, Til.* libera deest *L, P6.* manum missam *L.* || l. 4. Si] . . i *Alt*; si quis *Ch.* manum missa *sP*; missa manu *J.* quam] quod *Ad, Alt, B, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P6, T.* frilaza *Ch, Ep, J, Mt*; frilazza *T1*; frin- 20
lazam *Mg*; frilaz *Ad, Ald*; frilazin *Ag, Her, K, P1, 3-5, Til, V*; frilazd *L*; frigilastz *sP*; frilaxin *P2*; frilacha *Bos.* invocant *Mt, sP.* habent *Ag.* concubuerit *bis, sed alterum deletum Mg*; concubuerit *L.* cum deest *Ch.* || l. 5. XII *Her.* solidis *bis, sed alterum deletum Ald.* componat vel conp] con *Ch*; componit *Ald.* parentibus deest *sP*; parentibus suis *Ad, P4, 6.* domini *L, P3*; dominus eius *sP.* vel marito vel domino *P5.* 25

Cap. XI. deest Sich, W; cum cap. X coniunctum Gw. || l. 6. XI deest *Ald, Alt, Ch, Gw, Jlz, P6*; X *Ag, sP*; Tit. XI *Her*; XII *B*; LXXXVI *Mt*; LXXXVII *Mg*; LXXXVIII *Ad.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til*; in *P6 capiti VIII, 12 huius editionis praeposita.* Si cum virgine manumissa *Her.* Si] Et *P6*; etsi *L.* qui *L.* per — est] nanumissa est *P6*; manum missa est *L.* || l. 7. Si] . . i *Ald, Alt.* cum deest *L, P6.* virginem *L, sP*; virgine corr: virgini *B1.* qui *Ag, Alt, Ep,* 30
Mg, P1, 5, sP, V; quid *P3.* in dimissa *Mg, Mt*; missa *P3.* libera est *Ch.* concubuerit (a *erasum*) *L.* cum deest *Mg, Mt.* || l. 8. componat vel conp] componit *Ald.* parentibus domino *P6*; parentibus dominico *L.* vel domino vel parentibus eius *sP*; p. v. dominini *Ag*; p. v. domini *Mg*; domino *Jlz*; domino suo *Ald.*

In *Alt* sequitur caput XIII huius editionis.

Cap. XII. deest L, W; post cap. VIII, 13 huius editionis Alt; post c. VIII, 14 P6. || l. 9. XII deest *Alt, Ch, Jlz, P6, Sich*; XI *Ag, Gw, sP*; Tit. XII *Her*; XIII *B*; LXXXVIII *Mg, Mt*; [XC]III *Ald*; XCVIII *Ad.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til*; in *P6 praeposita capiti XIII huius editionis.* l. 10. ancill . . (a *erasum*) *Ad*; deest *P6.* alterius deest *Alt.* maritate *H, T2 (m. prima)*; maritata *Ep*; marita *J, P3*; mactata *Ag.* concubuerit deest *B, Gw, Her, K, P1, 6.* cum deest *sP, Sich.* 40
cum XX solidis — concubuerit (*p. 359, l. 2*) desunt *P3.* sold] solido *sP.* componat vel conp] compona *sP*; componit *Ald.* || l. 11. domino deest *Alt, K, P1, Til*; domino suo *L, Mg, Mt, sP*; dominum *Sich.*

In *Alt* sequitur caput XV, in *P6 cap. XIII huius editionis.*

1) Cf. *H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 661.* 2) Cf. *Glossarium s. h. v.* 3) *Hoc est cum wergeldo (arg. V, 9); cf. etiam VIII, 1, 12.* 4) Cf. *L. Sal. XXV, 3 sqq.; L. Visig.* 45
III, 4, 16; L. Burg. c. 30; K. Zeumer, 'Neues Archiv' XXIV, p. 612. 5) *Hoc est cum wergeldo (arg. c. VI, 12); cf. etiam c. VIII, 1, 10.*

XIII. [Si cum ancilla virgine.]

Si quis cum ancilla virgine concubuerit, cum IIII sold* conponat.

XIII. [Si uxorem propriam propter invidiam dimiserit.]

Si quis liber liberam uxorem suam sine aliquo vitio¹ per invidiam dimiserit², cum XLVIII sold** conponat parentibus.

Mulieri autem dotem suam secundum genealogiam suam solvat legitime, et quicquid illa de rebus parentum ibi adduxit, omnia reddatur mulieri illi.

XV. [Si desponsatam non acceperit³.]

Si quis liber, postquam sponsaverit alicuius filiam liberam legitime, sicut lex est,

cf. L. Sal.
XCVI;
L. Alam.
LII.

10 *) III sol. *Bos*, P 2.

***) XVIII sol. *Ag*, *Sich*; XL sol. *L*, P 2, 6.

L. Sal. XCVI (Codd. 7—9). Si quis filiam alienam sponsaverit et se retraxerit et eam noluerit prendere . . .

L. Alam. LII. Si quis filiam alienam desponsatam dimiserit et aliam duxerit, con-

15 *Cap. XIII. deest W; coniunctum cum cap. XII Ch, P 3. || l. 1. XIII deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P 6; in margine additum T 1; XII Ag, Gw, sP; Tit. XIII Her; XIII B; LXXXVIII Mg; XC corr: C Ad; [LXXX]V Ald. Rubrica exstat in Her. Si deest Her. || l. 2. Si — concubuerit desunt P 3 (cf. p. 358, l. 41). Si] . . i Alt. quis deest B, Bos, Ch, Ep, J, P 1, 4, 5, T 1, 2; ancilla corr: ancilla Mg; ancille Alt. virginem Ag, L, supra lineam H. cum deest Sich. IIII, 20 IIII^{or}, quatuor s.] V Ald (cf. p. 185, l. 31). conponat vel conp] deest P 3; conponit Ald.*

In Alt sequitur cap. XII huius editionis.

Cap. XIII. deest W. || l. 3. XIII deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P 6, Sich; XIII Ag, Gw, sP; Tit. XIII Her; XV B; XC Mg; [XC]VI Ald; CI Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Tl. Si quis propter invidiam uxorem dimiserit Her. propriam] propterea L; propter invidiam desunt L, P 6. 25 l. 4. quis deest Mg, Mt. liber liberam] liber Mt; libera Mg; liberam Ad, Ag, P 6; liveri sP. alico sP; alio P 6. votio J; vtio B; iudicio sP. || l. 5. cum deest Sich. XL solidis et VIII Ep; XL et VIII solidis Ch, J, P 3, T 1. conponit parentibus Ald; cum parentes eius, m. rec. corr: conponat parentibus eius L; conponat parentibus suis P 6; conponat parentes Sich.

l. 6. J add. per errorem: X. muliere corr: mulieri J; mulier sP; mulieris Mt. autem] 30 aut Ch, Mg, Mt. dotem suam desunt Ald, Jlz. solvet secundum genealogiam suam legitime Ch, Ep, J, P 6; secundum g. s. legitime solvat B. genealogiam Alt, sP. suam deest P 6, Sich. solvet Ch, Ep, J, L, Mt, T 1; solbat sP. legitime Mg, Mt; legitime Alt, Jlz; legiptime Gw. || l. 7. quidquid sP; quicquid Ch; quicumque Mg, Mt. illa deest Sich. parentorum Ag, Alt, B, Ep, J, L, Mt, P 3, 5, 6, sP, T 1; parentorum (or erasa) P 1, V. hibi sP; ubi Ep; illuc Ald, Jlz; deest Sich. 35 abduxit Ad; abduxerit sP; aduxit L; attulit Sich. omne Ald, Jlz, Sich. reddatur Ag, Ald, Ep, H, Jlz, P 1—3, 5, sP, Sich, V; reddant corr. m. rec: reddantur L; redatur J; reddant Ch, reddat Bb; reddantur cett. mulieri illi desunt Sich. illi deest Ald; illa P 6.

In P 6 sequitur caput VIII, 12 huius editionis.

Cap. XV. deest W. || l. 8. XV deest Ald, Alt, Ch, Jlz, L, M, P 6, Sich; corr: T 2; XIII Ag, 40 Gw, sP; XIII corr: XV T 1; Tit. XV Her; XVI B; XCI Mg; CII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Tl. ponsam P 6; sponsatam L. accipit P 6. || l. 9. Si] . . i Alt. liber deest Ald, Jlz; livera sP. postquam deest Ald, Jlz, Sich; posquam P 6. sponsaverat Gw. liberam deest Alt; supra lineam m. recentior Ep; leberam corr: liberam P 4; livera sP. legitime — lex est desunt Sich. legitime Alt, Jlz.

46 1) Cf. *L. Alam. LII et e. g. Ed. Rothari c. 180.* 2) Cf. *E. Loening, 'Geschichte des deutschen Kirchenrechts' II, p. 619.* 3) Cf. *Ed. Rothari 178 sqq.*

et eam dimiserit et contra legem aliam duxerit, cum XXIII* sold conponat parentibus et cum XII sacramentalibus iuret de suo genere nominatos¹, ut non per invidiam parentum eius nec per ullum crimen eam dimisisset, sed propter amorem alterius alteram duxerit, et sit finitum inter illos et postea filiam suam donet cui vult.

cf. L. Alam.
LI.

XVI. [Si alterius sponsam rapuerit².]

Si quis sponsam alterius rapuerit, vel per suasionem sibi eam duxerit uxorem, ipsam reddat et conponat bis LXXX sold, hoc est CLX**³.

*) XX sol. B; XXIII sol. Ad, sP.

***) bis et hoc est CLXs desunt, ergo: LXXX sold Ad, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, Jlz, L, P 6, T 1, 2 (m. prima).

ponat eam, quod disponavit et dimisit, cum XL solidis, et cum XII sacramentalibus iuret, cum quinque nominatos et sex (septem) advocatos, ut per nullo vitio nec temptatam eam habuisset nec vitium in illa invenisset, sed amor de alia eum adduxit, ut illam dimisisset et aliam habuisset uxorem.

L. Alam. LI. Si quis sponsatam alterius contra legem acciperit, reddat eam et cum 15 CC solidis conponat. Si autem reddere noluerit, solvat eam cum CCCC solidis, aut (alii codice addunt: etiam) si mortua fuerit post eum.

Cap. XV. || l. 1. et deest Lind. demiserit sP. et deest Bos, K, Mg, Mt. duxerit] inxerit sP; dimiserit P 1. cum deest Sich. conponat vel conp] cum corr: conponat L; conponit Ald. parentibus conponat Ch. || l. 2. et deest sP. XII vel duodecim] XV Ald (cf. p. 185, l. 31). sacra- 20 mentales Ep, H, L, P 1, 3, 6, T 2 (m. prima); sacramentalis J, T 1 (m. prima); sacramentale sP; sacramentalibus cett. de suo genere nominatis iuret Ald, Jlz. genere (ne deleta) Ad; iure corr: genere P 2. nominatos Alt, Bb, Ep, H, Her, J, L, Mg, P 1, 3, 6, T 1, 2, V; nominatus Ag, sP; nominatis cett. ut non] ut Ald; et non P 1; si nec Sich. invidia corr: invidia sP. parentorum Ad, Ag, Alt, Ep, J, L, Mg, Mt, P 1, 3, 5, 6, sP; parentorum corr. m. rec.: parentum T 1; parentorum 25 (or erasa) V. || l. 3. eius deest Bb, Sich. illum Ag, Ep, J, L, Mg, T 1, V; illud Bb; illum corr: ullum H, P 5; nullum sP; ullum cett. crimine corr: crimen L. eam deest Mg, Mt; supra lineam H. dimisset P 6; dimisisset Ag; dimisit L; dimissa est Mg, Mt; dimiserit Gw, Sich. amorem deest Bos, Ch; amore sP. alterius alteram] alterius alterius P 6; adulterius altera sP; alteram Sich. duxerat sP; duceret Bb; duxisset Ad, Ep. || l. 4. et deest Sich. sit] sic Her, L, P 6, sP. finitus sP. 30 inter illas Mg, Mt; inter suos illos (suos deletum) Jlz. postea donet filiam suam Ald, Bb, Her; pro ea donec filia sua sP. donet deest Bos, Ch; det P 1, Sich. voluerit Sich.

In Ald, Jlz sequitur caput XVII huius editionis.

Cap. XVI. in Ald, Jlz sequitur post cap. VIII, 17 huius editionis; deest W. || l. 5. XVI deest Ald, Alt, Ch, L, Mt, P 6, Sich; XV Ag, Gw, sP; XV corr: XVI T 1; Tit. XVI Her; XVII B; 35 XCII Mg; CIII Ad; CVIII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. sponsam alterius P 6. l. 6. Si] . . i Alt. sponsam alterius Ag, Mg, Mt, Til; sponsam alterius alicuius P 6; alicuius sponsam P 4; desponsatam alicui Sich; sponsam alicuius cett. rapuerit L. vel deest T 1 (m. prima). per deest Mt, sP. swasionem Jlz; suasionem corr. P 6; suasionem Mt, P 4, Sich; suasionem Mg; persuasionem Her. sibi eum sP; eam sibi Ch, Jlz; sibi Mg, Mt. dixerit J. uxorem deest Ep. || l. 7. conponat bis 40 LXXX s. hoc sunt CLX Mg; conponat biis hoc LXXX sol oc sunt conponat CLX sol. P 3; conponat bis LXXX solidis id est CLX P 4; conponat bis LXXX sol. Sich; conponat LXXX solidis vel sold Ad, Alt, B, Bos, H, L, P 6, T 2 (m. prima); conponat LXXX solidos Gw; conponit LXXX solidis Ald; conponat cum LXXX solidis Jlz; cum LXXX solidis conponat Bb, Ch, Ep, J, T 1.

In Ald, Jlz sequitur caput XVIII huius editionis.

1) Cf. W. E. Wilda, 'Das Strafrecht der Germanen' p. 806; H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' I, p. 184 sq. 266 sq.; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 381. 383. 2) Cf. L. Sal. XIII, 10; Ed. Rothari c. 191. 3) Hoc est weregildum (cf. supra c. IV, 29; VIII, 1).

XVII. [Si promissione foeminam fraudaverit.]

Si quis liberam feminam suaserit quasi ad coniugem et in via eam dimiserit, quod Baiuuarii uanclugi*¹ vocant, cum XII sold** componat.

XVIII. [De avorso per potionem facto².]

cf. L. Visig.
VI, 3, 1.

5 Si qua mulier potionem, ut avorsum faceret, dederit, si ancilla est, CC flagella suscipiat,

*) wancstodal³ vel similia multi codd. ordinis alterius; cf. infra l. 22.

**) XI sol. P 5.

L. Visig. VI, 3, 1 (Antiqua). De his qui potionem ad avorsum dederint. — Si quis mulieri pregnantī potionem ad avorsum aut pro necando infante dederit, occidatur; et mulier

10 Cap. XVII. deest W; cum cap. XVI coniunctum Ald; in sP adiungitur c. VIII, 5. || l. 1. XVII deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P 6, Sich; XVI Ag, Gw, sP; Tit. XVII Her; XVIII B; XCIII Mg; [XC]VIII Ald; CIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. de repromissionem corr: de repromissione L; de promionē P 6. foeminam deest L, P 6. || l. 2. Si] . . i Alt, Her. libera Ag 1; libera sP. liberam — coniugem] liberae persuaserit, ut coniunx esse velit Sich. swaserit Jlz.

15 ad deest Bb; a L. coniugium Ch, P 4; coniugium corr: coniugium J; coniuge Ag; coniugam Bos; conuge L; coniugem suam Ald; confugium Ad; curruum iugem Mg, Mt. in viam Ep, P 2, sP. eam deest P 4. dimiserit eam P 2. || l. 3. quod — vocant desunt Sich. baiuuarii Alt, Bos, Ep, K, Til, V; baiuuuarii J; baiuuari P 4; baiuarii P 5, sP; baiuari Ag; bauuarii B, Gw, P 2; bauuuuarii P 6; bawarii Ald; baiouuarii H, Mg, Mt, P 3; baiouuari T 2; baiouarii Ad, Bb, Ch, Her, P 1, T 1; baiouari

20 Jlz; bacuarii L. uanclugi P 1; wancluge K; uancluge P 2; uancluge V; uancluga P 3; wancluga Til; uanclugo P 4; vuanclugt Her; uanlug P 5; uanclage Mg; uanclage Mt; uancluge Ag; uanclagi sP; wancstodal Ad, Alt, Ch, Ep, H, J, T 1; uanstodal B; wanchstōdal Jlz; uuachistodal L; wanstuōdal Ald; vancstodal T 2; wancstoldal Bos; wancstuodal Gw; uuachstodat (dat supra lineam) P 6; wachstōdal Lind. vocan P 2; dicunt Ald, Ch, Jlz; dicant corr: dicunt B; dicant P 6; vocant. Si autem discriminalia eiecerit de capite, quod uualuurf vocant, vel virginem lividinem se crinis de capite extraxerit, cum XII sold componat sP (cf. c. VIII, 5; supra p. 356, l. 2. 13) sP. cum deest Sich. XII solidis eam componat Sich. componat vel conp] componit Ald.

In Jlz sequitur caput XVI huius editionis.

30 Cap. XVIII. deest Sich, W. || l. 4. XVIII deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P 3; XII sP; XVII Ag, Gw; Tit. XVIII Her; XVIII et XVIII T 1; XCIII Mg; [XC]VIII Ald; CV Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. De] si P 6. avorso Her. portionem L. facto addunt Her, Til. l. 5. Si] . . i Alt, Her. quis Ald, Alt, Bb, H, Her, J, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); quae T 1; que Ep; qua cett. mulieri Her; mulieri libere Ald, Jlz; mulier cum Ag, Mg, sP; mulier quae Ch, Ep, Gw, H, J, K, P 1—5, T 1, 2 (m. prima), Til, V. potionem ut] ictu quolibet Mt. pocionem Ald, Alt, P 3; alii potionem Bos; potanem Mg. ut — dederit] dederit aut avorsum fecerit Ad, B, Ch, Gw, T 2; d. a. a. fecerit dederit (dederit deletum) H; dederit aut avorsum faceret Alt; dederit ut avorsum faceret Bb, J, L, P 6, T 1, Til; dederit ut avorsum fecerit Ep, T 1; aut avorsum facere dederit Mg. aorsum corr: avorsum J; aworsen Jlz; aborsum P 4. si servus aut ancilla Ald, Jlz.

40 est deest Ald, Jlz. CC flagella] aflagella P 6. accipiat Ad, H, Mg, Mt, sP, T 2.

1) D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 617 sq. wanclugi ex 'wanc' (= 'perfid, heimtückisch') et 'lugi' (ex liugan, loga = 'heiraten') compositum esse verisimile esse docuit et idem significare quod nos 'trügerisches eheliches Versprechen', 'Trugverlobung' dicimus. Haec opinio praeferenda mihi esse videtur illi alteri quam Th. v. Grienberger, 'Mittheilungen des

45 Instituts für österreichische Geschichtsforschung' XXXV, p. 160 defendit; nam etymologia quam proponit (wanc, ranc, wrenc = 'Kunstgriff, Hinterlist'; lugis = mendatium falsum et

et si ingenua, careat libertate servitio deputanda cui dux iusserit¹.

cf. L. Visig.
VI, 3, 2;
L. Alam.
LXX.
LXXXVIII,
1. 2.

XVIII. Vario modo dicit de avorso.

Si quis mulieri ictu quolibet avorsum fecerit, si mulier mortua fuerit, tamquam

que potionem ad avorsum facere quesibit, si ancilla est, CC flagella suscipiat; si ingenua est, careat dignitate persone et cui iusserimus, servitura tradatur.

Lex Visig. VI, 3, 2 (Antiqua). Si quis mulierem gravidam percusserit quocumque hictu aut per aliquam hoccasionem mulierem ingenuam abortare fecerit, et exinde mortua fuerit, pro homicidio puniatur. Si autem tantummodo partus excutiatur et mulier in nullo debilitata fuerit et ingenuus ingenue hoc intulisse cognoscitur, si formatum³ infantem extinxerit, CL solidos reddat. Si vero in-formem³, C solidos pro facto restituat.

L. Alam. LXX. Si qua mulier gravida fuerit et per factum alterius infans natus mortuus fuerit, aut si vivus natus fuerit et novem noctes non vivit, cui reputatum fuerit, XL sol. solvat aut cum XII medios electos iuret. 10

L. Alam. LXXXVIII, 1. Si quis aliquis mulieri praegnantis avorsum fecerit, ita ut iam cognoscere possis, utrum vir an femina fuisset, si vir debuit esse, cum XII solidis componat, si autem femina, cum XXIV. 2. Si nec 15 utrum cognoscere potest etiam non fuit formatus in liniamenta corporis, XII sol. componat. Si amplius requiret, cum sacramentalis se edoniet.

Cap. XVIII. || l. 1. si ingenuus aut ingenua *Ald*; si ingenuus vel ingenua *Jlz.* libertatem *sP*; libertatem *Ag, Alt, J, P6, sP*; corr. *L*; libertatem suam *Ep, H, T2 (m. prima)*; liber 20 libertate *Her*; liber libertatem (*m. deletum*) *Mg.* servio *P3.* deputando *Ch, Ep, J*; deputata *Ag, K, Mg, P1—5, sP, Til, V*; deputetur *Ald, Jlz*; deputanda sit *Gw*; deputatus *Her.*

Cap. XVIII. deest W. || l. 2. XVIII *deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6, Sich*; XIII *sP*; XVIII *Gw*; Tit. XIX *Her*; XVIII *et XVIII T1*; XX *B*; XC *Ald*; XCV *Mg*; CVI *Ad.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til.* Varia de abortu *Her.* dicit *deest L, P6. || l. 3.* Si] . . i *Alt.* qua 25 *Ag, Bos, Ch.* mulier *Ag, Bos, Ch, Mg, Mt*; liberae mulieri *Sich*; vidue addunt *Ald, Jlz.* ictu in raso *H*; hictu *sP*; cum ictu *Ald, Jlz*; ictum *Ad*; coitu⁴ *Alt, Ep, L, P6, T2 (m. prima)*; coita *Bb*; coitum *Ch*; coitu ictu *J, T1 (coitu deletum T1)*; cottum ictum *Bos.* quolibet *sP*; colibet *Mt, P1, 6*; quodlibet *P2, T2.* aborsum *P4*; abortum *Sich.* fecerit] fuerit *Alt.* si mulier mortua *desunt Alt.* si molier, corr.: si mulier *H*; similiter *Ag, Ep.* si mortua fuerit mulier *Ald, Jlz.* 30 fuaserit *L.* tamquam corr. *B*; tanquam *Ch, P2, sP.* mortua fuerit tamquam *bis Ep.*

wanclugi = 'listige Vorstellung', 'Täuschung durch angewandte List'), dubia esse videtur.

2) Hoc caput ex *L. Visig. Euricana* sumptum esse videtur; cf. *K. Zeumer, L. Visig. (MG. LL. I, 1) p. 29, n. 1.* 3) Forsitan per errorem ex capite IV, 27 (p. 333, n. 1) transsumptum; cf. *D. von Kralik, l. l. p. 616 sqq.* 35

1) Alia ordinatur poena *L. Baiw. VIII, 20.* 2) Partem priorem huius capitis ex *L. Visig. Euricana* sumptam esse putat *K. Zeumer*; cf. *L. Visig. (MG. Legum Sectio I, 1) p. 29, n. 1*; *L. Sal. XXIV, 3. 4*; *LXXVI, 4 sqq.*; *L. Rib. XXXVI, 10.* 3) Cf. *L. Alam. LXXXVIII, 2*; *E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 634.* 4) coitu forsitan = cum ictu. 40

homicida teneatur. Si autem tantum partus extinguitur, si adhuc partus vivus non fuit, XX sold* componat¹.

Si autem iam vivens fuit, weregeldum persolvat¹ L et III sold et tremisse.

XX. De compositione avorsi perpetrati².

5 Si avorsum fecerit, inprimis XII sold cogatur exsolvere. Deinde ipse et posteri sui per singulos annos, id est autumnus, singulum solidum solvant usque in

cf. L. Alam.
LXXXVIII.
1 (supra
p. 362).

*) XL sol. Ad, Ald, Alt, B, Ep, Gw, H, Jlz, L, T 2.

Cap. XVIII. || l. 1. homicidia corr: homicida L; homida Ad. teneantur corr: teneatur L. sin sP. partus tantum P 2. partus deest Bb; partum Mg, Mt, P 6; partus eius Sich. exting-
10 witur Jlz; extinguitur Mg, Mt. si adhuc] si autem Jlz; et si B, P 4. si — fuit] et vivus ad lumen non venerit Gw; qui nondum vivere inceperat Sich. vivens Bb. non vivus Jlz. fuit] fuerit Ald, B, L, P 4; extinguitur P 1. || l. 2. XX solidis — vivens fuit desunt P 6. cum XX sol. Bb, Ch, T 1, V. componat vel conp] componit Ald.

l. 3. cum capite sequente coniuncta numero [XC]I addito Ald. iam deest Ch, T 1. vivens
15 iam Gw. vivus Ald, Ep, Jlz; vivus corr: vivens H; vivens cett. fuerit Ch, Sich; fiat sP. wirgelt Alt, K, L, P 1, corr: uuirngelt V; uirghelt Ag; uuirgilt Her; uuiregelt P 5; uuregild sP; weregeldum P 4; vueregildum Sich; weregelt H, T 2; weregeld Ep; weregeldum Til; wergelt Bos, Ch; wirngelt Ad, Gw, Jlz; wirngeldo Ald, J; wiringelt T 1; wirnglet P 3; wirengele Bb; widriglid Mg; wridgeld Mt; uunrgeld P 6; uunrgelt P 2. solvat Mt; solbat sP. L et III Mg, P 2, 4, sP, V;
20 LIII Sich; LIII cett. solidis K. tremissem Mt, P 2, Sich, Til. L et III sol. et tremisse desunt Ad, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T.

Cap. XX. cum cap. XIX. coniunctum Alt; cum l. ultima capitis XIX. coniunctum Ald, Jlz; deest W.
l. 4. XX deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P 6, Sich; XVIII Ag, Gw, sP; XIX corr: XX T 1; Tit. XX Her; XXI B; [XC]I Ald (cf. lin. 14. 22); XCVI Mg; CVII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til;
25 sine distinctione cum textu coniuncta L. De — perpetrati] de wergeldo L; de uunrgeldo P 6. || l. 5. Si quis avorsum fecerit Ag, Mg, Mt; si autem avorsum fecerit H, T 2; si aborsum fecerit P 4; hoc est coniuncta cum persolvat (v. l. 3) Ald, Jlz; si abortum fecerit Sich; fecerit deest Ad. cum XII sol Ad, Alt, B, Bb, Bos, Gw, H, J, Jlz, K, T 1, 2; XIII sol Mg; cum XV sol Ald (cf. p. 185, l. 31); cum XII sacramentalibus iuret (s. i. deleta) Ch; cum XII Ag 1. conp. cogatur exsolvere
30 Mg, Mt. cogantur P 3; cogatur Sich. exolvere B, L, Sich; et solvere sP; persolvere Ad. et deinde sP. ipse deest Sich; ipse et desunt sP; ipsi et Ag, P 6. posteriori Ep; posteriorii sP. l. 6. sui deest Sich; eius Ad, Ald, Jlz. singulis annis Sich. id est autumnus desunt P 4, Sich. autumnus Ag, Alt, Ep, J, L, P 1, 3, 6, T 2 (m. prima), V, corr: autumno H; autumno T 2 (m. recentior); autannum Bos, Mt; ut unus sP; aut tumnum Mg; per autumnos Ad; per autumnum Ch, T 1;
35 autumnis Ald, Bb, Jlz; autumnios Til; autumnos cett. singulum vel singut Bos, Ch, Ep, J, P 5, T 1, V; singuli Ag, Gw, H, Mg, Mt, P 4, T 2; singulis Ald, Bb, Jlz; singulus sP; deest Sich; singulos cett. solidum Ad, Ald, Gw, Her, J, Jlz, P 4, T 1; solidos K, P 1; deest Mg, Mt, Sich; sol cett. solvant deest Til; solvat Ag, Bb, Bos, J; solbant sP.

1) Cf. infra cc. VIII, 20. 21, quibus alia poena sancita est. 2) De interpretatione
40 huius capitis, quod discordare videtur cum cc. VIII, 18. 19, cf. P. Roth, 'Entstehung', p. 49; J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 659; O. Stobbe, 'Geschichte der DRQ.' I, p. 161, qui in cc. 18. 19 regulam ex iure Visigothorum transsumptam, in hoc autem capite antiquam consuetudinem Bavaricam lege latam esse docet. — Concordantiam discrepantium H. Brunner, 'DRG.' I², p. 458, n. 22 proponit poenam huius capitis wergildum esse supponens, quod valde dubium mihi esse videtur.
45 Cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 659 sqq.

septimam propinquitatem de patre in filios. Et si neglectum unius anni fecerint, tunc iterum XII* solidi solvere cogantur et deinceps ordine praefato, donec series rationabilis impleatur.

XXI. [De diuturna dolore parentum¹.]

Propterea diuturnam iudicaverunt antecessores² nostri compositionem et iudices, postquam religio christianitatis inolevit in mundo, quia diuturnam, postquam incarnationem suscepit anima, quamvis ad nativitatis lucem minime pervenisset, patitur poenam, quia sine sacramento regenerationis avortivo modo tradita est ad inferos³.

*) XV sol. L.

10

Cap. XX. || l. 1. septem *Ag*; VII *Mg*, *Mt*, *sP*; sempiternam *P1*. propinquitatem *Ag*; propinquitatem *P6*; propinquantem *Mt*. filio *Mg*, *Mt*, *Sich*, *Til*. et] sed *Mg*, *Mt*. si *deest L*, *P6*. neglecti *Alt*, *L*, *T2* (*m. prima*); neglectum *Her*, *Til*; neglecti *P6*; nec lectum *Ep*, *sP*. unius *deest Ep*; *bis P6*; unum *Bb*; unus *sP*. anni *deest Ep*; annum *Bb*. fecerit *Ag*, *Ep*, *Jlz*, *Mg*, *Mt*, *sP*; fecerit *P6*; fuerit *Sich*. || l. 2. tunc] ter *L*, *P6*. iterum *deest Sich*. XII solidos 15 (sol) XV sol *Ald*, *L*; cum XII sol *Alt*, *Mg*, *Mt*; XII solidi *Ad*; XII solidis *Sich*. cogantur exsolvere *Ad*, *Ch*; cogatur exsolvere *Ald*, *Ep*, *Jlz*; cogatur solvere *Sich*; solvere cogatur *L*, *P6*, *corr*: cogantur *Gw*, *P3*. deinceps *corr*: deinceps *H*; deinceps *Sich*. praefato *P3*; praefato faciat *Bos*, *Ch*, *T1*; praefato faciant *Ald*, *Jlz*; praefato *Ep*. donec *deest Ald*, *Bos*, *Jlz*; donec et *J*; rationabile *Ald*. series *sP*; series *Mg*. || l. 3. rationabiles *Ald*, *Alt*, *H*, *J*, *L*, *Mg*, *P1*, *T2* (*m. prima*), 20 *corr*: rationabilis *T1*; rationabilis *Ch*; rationabilis *Bos*; praescripta *Sich*. impleantur *Mg*; solvatur *Sich*.

Cap. XXI. *deest W*; coniunctum cum capite XX *Ag*, *Ald*, *Her*, *Jlz*, *K*, *Mg*, *Mt*, *P2-4*, *sP*, *V*. l. 4. XXI *deest Ag*, *Ald*, *Alt*, *Ch*, *Jlz*, *K*, *L*, *Mg*, *Mt*, *P2-6*, *sP*, *Sich*, *V*; XX *Gw*; XXII *B*; CVIII *Ad*. Rubrica exstat in *L*, *P6*, *Til*. diuturna] compositione *addit Til*. dolorem *P6*. 25 l. 5. Propterea] . . . propterea *Alt*; tam *addit Sich*. diuturna *Mg*, *Mt*; diuturnum *Ad*; diuturnam *Ald*. nostris *sP*. antecessores nostri et iudices compositionem *Ad*. compositionis *sP*; compositionem *corr*: compositionem *P5*; compositionem *corr*: compositionem *H*; compositio *Ag*; princeps *Mt*; principes *Mg*; abortus *addit Sich*. et iudices *desunt P4*, *Sich*. || l. 6. postquam] quam primum *Her*; quia postquam *Sich*. religio *Ch*; religio *Ag*, *Bb*, *Ch*, *J*, *T2*; religio *P3*, *corr*: religio *H*; religio *Alt*, *L*, *P6*. 30 inolevit religio christianitatis *P2*. christianitatis] Christi amittatis *Ag*; Christi in vita eis *Mg*, *Mt*; christiana *Sich*. inpleat *sP*. in mundo *desunt Sich*; cetera omnia *desunt Bos*. quia] qui *sP*. quia diuturnam *desunt Ag*, *Bos*, *Ch*, *Sich*. diuturna *L*, *Mg*, *Mt*; diuturnam *sP*. postquam *L*; per quem *sP*; propterea quia *Mg*, *Mt*; et *Sich*. || l. 7. incarnatione *Ag*, *Ch*, *T1*; incarnationem iam *Sich*; incarnationem *Alt*, *Ep*, *H*, *T2* (*m. prima*); carnem *P6*. suscipit *sP*. animam *Ch*, *Jlz*, 35 *Mt*, *sP*, *T1*. quamvis — poenam] diuturnam etiam patitur poenam *Sich*. quasvis *Mt*; quavisuis *Mg*; quam eius *sP*. nativitatem *H*, *sP*, *corr*: nativitatis *P2*. lucem nativitatis *Ad*. lucis *sP*. minimum *Ag*, *Mg*, *Mt*. pervenisse *sP*. || l. 8. patitur *Ag*, *P4*; patitur *sP*; patitur *Mt*; patitur *Mg*. poenam, poenam. quare *T1*; quare *Ep*, *sP*; qui *L*. sine] si non *sP*. sacramento *sP*. generationis *L*, *P6*; religionis *Jlz*. avortivo *Ad*, *Ag*, *Alt*, *H*, *J*, *L*, *P1*, *2*, *6*, *sP*, *T1*, *2* (*m. prima*), *V*; 40 furtivo *Bb*; abortivo *cett*. modo *deest P6*. ad *deest Sich*. || l. 9. inferas *Mg*, *Mt*; inferas *P6*, *Sich*.

1) Cf. S. Riezler, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, p. 438; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 661. 2) Cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 459, n. 25. 3) Haec opinio quinto saeculo doctrina ecclesiae confirmari coepit; cf. adnotationes J. Merkelii, MG. LL. III, p. 302, n. 51.

XXII. [De debilitate avorsi.]

cf. *L. Visig.*
VI, 3, 6.

Si vero ancilla a quacumque persona debilitata fuerit, ut avorsum faceret, si adhuc vivus non fuit, IIII sold̄ conponat.

XXIII. [De avorso ancillae ut supra.]

cf. *L. Visig.*
VI, 3, 6.

5 Si autem iam vivus, X sold̄* conponat, ancillae domino reformentur.

*) XL sol. *L, Mt*; XL *Mg*.

L. Visig. VI, 3, 6 (Antiqua). Si ancillam servus abortare fecerit, X solidos dominus servi ancille domino reformare cogatur et ipse servus CC insuper flagella suscipiat.

10 *Cap. XXII. deest W. || l. 1. XXII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, Sich; XX Ag, sP; XXI Gw, P2—5, V; Tit. XXI Her; XXIII B; [XC]II Ald; XCVII Mg, Mt; CVIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. debilitatem L. || l. 2. Si] . . i Alt. vero] autem Sich. a deest Alt, B 1, Ep, Gw, H, L, Mg, Mt, P6, sP, T2 (m. prima); aut Ad, Her; ex Ald, Jlz. quaecumque Ad, Ag, Her, Mg, Mt. personam P6. debilitata fuerit persona Ag 1, Ch. debilita L, P6, T2 (m. prima); debilitate Alt, J, sP, T1; devitata Mg, Mt; debilitatem Sich. fuaerit L; passa fuerit Sich. ut deest P6, sP, T1 (m. prima); et B, Gw; aut Alt, Ch, L, P2, 3, Sich, T1. aborsum P4; abortum Sich; vorsum L. faceret Ag, Ald, Bos, Her, Jlz, K, P1—5, Til, V; faciat Bb, Mg, Mt, sP; fecerit cett. si advivus P6. || l. 3. vivus deest Ep; vivens Ad; infans vivus Sich. uuius Ag. fuerit corr: fuit T2 (m. prima); fuerit H. cum IIII s. T2, Til. IIII in raso L. III sol P1, 2, 4. solidis vel sol] solidos Gw. conponat vel conp̄] conponit Ald.*

20 *Cap. XXIII. cum cap. XXII. coniunctum Ad, Ag, Ald, Alt, B, Her, J, Jlz, Mg, Mt, sP. || l. 4. XXIII deest Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Ch, J, Jlz, L, Mg, Mt, P6, sP, Sich; XXII Gw, P2—4, V; XXIII B. Rubrica exstat in L, P6, Til. ut supra desunt P6. || l. 5. Si] . . i Ad; Si — conponat desunt Ag. iam deest Bb. vibus sP; fuerit addit Sich. X cetera desunt Sich. solidos vel sol] solidos corr: solidis Gw; solidi Ad; deest Mg. conponat corr: compositionis Gw; deest Ad, Ald, Her, Jlz. ancilla Ag 2, Ep, Mg, Mt, sP, P3, T2 (m. recentior); et ancille Bos, Ch. domina sP; dominae Ad, Ald, Alt, B, Ep, Gw, H, J, L, P1, 2, 6, T1, 2 (m. prima); domino Ag 2, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P3, 4, 5, T2 (m. recentior), Til, V. reformentur deest P4; reform̄tur Alt, T2; reformetur Ad, B, Ep, P6; reformem P1; deformeto Mt; deformetur Mg; conponit Ald.*

[TITULUS IX.]

DE FVRTO.

I. [Si liber furtum fecerit.]

Si quis liber aliquid furaverit, qualemcumque rem niungeldo¹ conponat, hoc est novem capita restituat².

5

Titulus IX. Codd. *Ad, Ag, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, Mg, Mt, P, sP, Sich, T, Til, V*; in *Em* partes capitum 2—9. VIII *Til*; Cap. XII *Her*; deest *G, S, Vl, W*.

l. 2. Rubrica tituli deest *Ad, Ag, Alt, Ch, L, Mg, P6*; de furtu *Jlz, P1—5, V*; de furtis *Mt, Sich*.

10

Cap. I. deest *Em*. Huic capiti et sequenti inter se iunctis, quasi ultimo capiti tituli VIII, numerum XXI. apponit *Ag*.

l. 3. I deest *Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2*; Tit. I *Her*; c. I *Bb*; cap. I *P3, 4*; XXI *Ag*; I, corr. e XXXIII *Gw*; XCVIII *Mg, Mt*; [XC]III *Ald*; CX *Ad*. Rubrica exstat in *Her, L, P6, Sich, Til*. de furto si liber fecerit *L*; item de furtu si liber fecerit *P6*. || *l. 4.* Si] . . i *Alt*. quis deest *Bb, L*. 15
liver *sP*; liber baiouariorum *Mg, Mt* furatur *Ald, Jlz*; furatus fuerit *Sich, T2* (*m. recentior*). qualemcumque re niungeldo *Alt, Ep, H, J, T2 m. prima*; qualemcumque re niungeldo *Bb*; qualemcumque rem niungeldo *Ad, Her, P3*; qualemcumque rem niungeldo *P6*; qualemcumque rem niungeldo *Ch*; qualemcumque rem niungeldo *Ag*; qualemcumque rem niungeldo *sP*; qualemcumque regnum geldo *L*; qualemcumque regni ungeldo *Mt*; qualemcumque regni ungeldo *Mg*. qualemcumque — hoc est] deest 20
Sich. conponat vel conp] conponit *Ald*. hoc est *desunt sP*; hoc est nomen *Mt*. || *l. 5.* novem deest *Bos, Ch*; nov *Ald*; nove *J, P6*; nove *m. recentior corr*: novem *H*; vñ *Jlz*. capitea *P6*; capitalia *Til*; cap *sP*; capi *Ag*. restiuat *Her*.

1) Cf. *Glossarium s. h. v.* 2) *Eadem conpositio (niungeldum) supra cap. I, 3*; *novi-gildam L. Burg. c. IX*; *L. Alam. LXV, 1*; cf. etiam *ibidem LXI, 1*; *LXII, 1*; *LXV, 1*; 25
L. Visig. VII, 2, 13. 14; *L. Chamav. 24*; *L. Sax. 36*. — *H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 644.*

II. [Si in ecclesia furaverit.]

Et si in ecclesia¹ vel infra curtem ducis² vel in fabrica³ vel in mulino⁴ aliquid furaverit, triniungeldo componat⁵, hoc est ter novem reddat, quia iste IIII^{**} domus casae publicae sunt et semper patentēs^{***}.

cf. L. Visig.
VII, 2, 12;
L. Sal.
XXII;
L. Alam. VI.
XXXI.

*) in fabrica] infra basilica P 6; infra basilicam Lind.

**) tres B.

***) Ald, Jlz addunt: Si negare voluerit, cum triplici sacramento iuret, sicut ter novies componere debet⁶.

L. Visig. VII, 2, 12 (Antiqua). Si quis de mulinis aliquid involaverit, quodquod furatum est, restituat, insuper componat, sicut de aliis furtis lege tenetur et extra C flagella suscipiat.

L. Sal. XXII. De furtis in molino commissis. Si quis ingenuus in molino anona furaverit. . . .

L. Alam. VI. Si quis res ecclesiae furaverit et convictus fuerit, ut solvatur unicuique rem quae furaverit, tres novigeldos solvat.

15 L. Alam. XXXI. Si quis res ducis quod ad eum perteneunt exinde aliquid furatus fuerit, ter novigeldos componat et ibi fredo non reddit, quia res dominicas sunt et tripliciter componuntur.

Cap. II. Partes capituli (supra l. 3—368 l. 4 et l. 7) leguntur etiam in Em; anteriori iungunt Ag, Ald, Ch; in duo capita II, III dividunt B, Gw. || l. 1. II] deest Ag, Ald, Alt, Ch, Jlz, L, P 3, 6, Sich; II corr. e XXVIII Gw; Tit. II Her; II, III Bb; XCVIII Mg, Mt; CXI Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. Si quis in publico furaverit Her. || l. 2. et] . . t Alt; m. recentior add. sP. et — ecclesia] si vero aliquid tulerit de ecclesia Sich. si supra lineam H. si in ecclesia] sinecct sP; si infra ecclesiam P 2; si in ecclesia H; si in ecclesiam J, Mg, Mt, P 3, 6, V; si in ecclesia furaverit L. infra] deest P 2; intra Ag, Bos; in Bb; ex Sich. curte Ag, Alt, Bb, Ep, H, J, L, Mg, P 6, Sich, T 1; 25 curtum P 2. duce L, P 6. in fabricam Ad; in fabr. Mg, Mt; in fabricino P 4; infra brica P 1; ex fabrica Sich. vel in molino — hoc est] desunt Sich. vel deest Mg. mulino Alt, Ep, Her, P 2, 3, V; mola Bos, Ch, Gw; molendino Ald; molino corr: molendino H; molino cett. || l. 3. furaverit aliquid Ch; furatus fuerit T 2 (m. recentior); furatur Ald, Jlz; furaverat corr: furaverit Mg. triniungeldo Ch; thrinniungeldo Ag; tribusniungeld Ep; triuniungeldo Ald; driuniungeld P 6; driuniungelt 30 Alt, B, T 2; driuniungeldo H, Jlz; triunniungeld Gw; tri . . niungeldo (e erasum) T 1; triniungeldo Ad, Bos; triunungeldo (!) Bb, J; triumniungelt L; trimniungeldo Mt, P 3, Til; trimniungeldo Mg; thrimniungeldo Her, K, P 1, 2, 5, V; trim nugild sP; ter niungeldum P 4; triunigelt Lind. componit Ald. hoc est] his verbis incipit fragmentum Em. est] deest L. nove Alt, H, J, L, (m. recentior: novem) H; nobem sP; novem capita Ald, P 2; novem capite Jlz; VIII vel novem cett. 35 reddat] restituat Ag, Ald, Jlz, Mg, Mt, sP; componat P 1; reddat capita Sich; retdat Em. quia] quare T 1; qui sP. istas Alt, Ep, H, J, L, P 6, corr: iste T 1; ista sP; iuste Mg; hac Sich; istae vel iste cett. istas casas quatuor publice sunt Em. quatuor deest Ald, Sich. domus] deest P 6; domos Alt, Ep, H, Mg, T 2. || l. 4. casas Alt, Ep, H, L, P 6; deest Ad, B, Gw, J, Sich; care Ag; cese Mg, Mt; vel casae Bos, Ch, T 1. sunt publicae Sich. publicas Ep; publices Alt; puplice J; publicae cett. 40 et deest Ep. semper] deest Bos. patentēs] parentes Ag; patente sunt sP.

1) Hic tractantur furta in ecclesia commissa, supra (c. I, 3) furta rerum ecclesiasticarum eorumque poenae. 2) Cf. c. II, 12. 3) fabrica est forsitan quodlibet aedificium, forsitan etiam (ut Baluzius arg. variarum lectionum supra l. 5 opinatur) basilica; cf. Du Cange, Glossarium s. h. v.; K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang' p. 43. 4) Cf. M. Krammer, 45 'Neues Archiv' XXX, p. 277 sqq. 5) Cf. supra I, 3. 6) Discordat cum regula sequente.

Et si negare voluerit, secundum qualitatem pecuniae iuret¹. Si una saiga², id est III denarios, furaverit, solus iuret secundum legem vestram*. Si duas saigas, hoc est VI denarios, vel amplius usque unum solidum, quod sunt III tremisses, cum sacramentale uno iuret.

Et si amplius quam solidum sive III** denarios vel plus usque quinque sold^{***} 5 furaverit, cum sacramentalibus sex† iuret.

Si bovem domitum³ vel vaccam mulsam, id est lactantem, furaverit, cum VI††

*) nostram *Her, Til*; suam *Alt, Bb, Bos, Ch, Em, Ep, H, P 4, T 2 (m. prima)*; suam vel vestram *T 2 (m. recentior)*.

**) III *L*.

10

***) sex sold *Ad*.

†) III *B*; tribus *Ald, Jlz*.

††) III *Her*.

Cap. II. || l. 1. et deest Mt. negare voluerit] negaverit Ep; nare voluerit P 6. pecuniae Bb, H. Si una saiga — cap. V (p. 372, l. 2) desunt Sich. Si de una Ald, Jlz. una saiga Ag, 15 Her, K, Mg, Mt, P 1—3, 5, 6, sP, T 2, V; una saiga corr: una saiga Ep; unam saigam P 4, Til; una saica cett. || l. 2. id deest sP. id est III den. desunt Her. III dr L; III dinarios H, sP; tribus dinariis Ald, Jlz; tertio denario Mg, Mt. furaverit — cap. IIII (p. 371, l. 1) desunt in J, quod folium remotum est. furaverit — VI denarios desunt Ald, Jlz. fuī L; furatus fuerit T 2 (m. recentior). si in duas Em, H, L, P 6. || l. 3. saigas Ag, Ep, Her, K, Mg, Mt, P 1—5, sP, 20 T 2, Til, V; saicas cett. hoc — denarios desunt Her. VI deest sP. dinī P 5; dr L. usque solidum Ald, Alt, B, Bb, Em, H, L, T 1 (m. prima), 2 (m. prima); usque ad solidum Ad; usque ad I solidum Bos, P 4, 5, sP, Til; usque solidum unum Ald, Jlz; usque ad solidum I Ch, K, T 1 (m. rec.); usque solido Ep, P 6; usque solidos Gw. unum solidum desunt Mg, Mt. quod] quae Mg, Mt; qui P 4. || l. 4. tremisses tres Jlz. tremisse L, sP; tremissi (!) Mg, Mt. cum 25 sacramentale — 5 sol furaverit (l. 5) desunt Bos, Ch. cum sacramentale uno iuret desunt Ald, Jlz. cum sacramentali T 2 (m. prima); cum sacramentale Alt, L; cum uno sacramentale Ep; cum uno sacramentale sP; cum sacramentali uno Ad, B, Bb, Mt, T 2 (m. recentior), Til; cum sacramentales Em, P 6, his in vocibus explicit pag. 1 fr. Em; cum sacramentalibus VI Bos.

l. 5. Et si — iuret desunt Bos. Et] deest Ald, Jlz. si] deest Ep, L. quam] deest Ep; que 30 (erasum) L; quod sP; q; P 6; qui Ag; supra Gw. quam — usque quinque sold] usque unum denarium et amplius que V sol Mg, Mt. solidum vel sol deest L; solido P 6; de uno solido Ald, Jlz; solidum I T 1. sive] vel Ep. III denarios] IIII dr L; III Ad; III dinī sP; III solidos Bb, Ch, H (in raso), T 1; tribus solidis Ald, Jlz. plus] deest Gw, Her; amplius Ag, P 1, 6. usque plus Ald, Jlz. quinque vel V] ad V sol Ald, Jlz, P 4, sP, Til; ad sex sol Ad. || l. 6. furaverit corr. T 1; 35 furavit P 2, 3, 4, Til, V; fuī L; fur au H; furatus est Ad; furatus fuerit T 2 (m. recentior); curaverit Ag; accusatur Ald, Jlz. sacramentales VI Ep, H, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); VI sacramentalibus Mg, sP; sacramentalibus Mt; tribus vel III sacramentalibus Ald, Bb, Jlz.

l. 7. Hic incipit pag. 2 fr. Em; hic distinguunt cap. III B, Gw. Si] . . i Alt. bovem] ovem T 2; bouum sP; de bove Ald, Jlz. domito Ald, Jlz; domatum sP. vacca mulsa Ald, Jlz; 40 vaccam L; vaccam mulsandem sP; vaccam multriciam P 4; vacca usa Mg, Mt. id est deest sP. lactante Ald, Jlz; lactentem Mg. fugaverit corr: furaverit Gw; furatus fuerit T 2 (m. recentior); fr L; accusatus erit Ald, Jlz.

1) Differunt a *L. Baiw. I, 3; XX, 1. 2; XXI, 1; J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 662, n. 35; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, p. 441; XXXIII, p. 656 sq. et supra p. 271, n. 3. 15*
2) Cf. supra p. 271, n. 5. 3) Cf. *L. Sal. (codd. 5. 6) III, 6: vacca domita; Ed. Rothari c. 250: boves iugo domiti; 251. 291: boves uinctorii; Pactus Alam. III, 7: domitum armentum.*

sacramentalibus iuret, vel II campiones pugnent et sortiant de illis, cui Deus fortiolem dederit¹.

III. [Si maiorem pecuniam furaverit.]

Et si maior pecunia furata fuerit, hoc est XII solidorum valente vel amplius, aut
5 equum totidem precii vel mancipium, et negare voluerit, cum XII sacramentalibus
iuret de leuda² sua, vel duo campiones propter hoc pugnent.

Cap. II. || l. 1. sacramentales *Em, Ep, H, L, P 6, T*; sacramentalibus *cett.* II vel duo] duos *B, L, P 1, 6, T 2 (m. prior)*; hii *sP.* camphiones *Ad, Mg, Mt*; canphiones *sP*; cambiones *B.* pugnerit *L*; pugnet *Ag 1, Ald, P 6, corr:* pugnent *B*; pungent *P 1*; pungnent *Ch, Em*; ponent *sP.*
10 sortiantur *Ald, B, Bb, Ch, Ep, Gw, Jlz, T 2 (m. recentior)*; sortiant *m. recentior:* sortiantur *H*; sortientur *Ad*; soltiant *Ag*; sortiunt *P 3*; sociant *P 1*; soroient *sP*; sortiatur *Bos, Til.* cui] \tilde{q} *Ch*; quem *Bos.* Deus] dominus *Her.* || l. 2. fortiolem] fortiam *Mg, Mt, P 4*; fortiter *Ag, P 2, 3, 5, sP, Til, V*; pugnam fortiolem *Ald*; fortiolem pugnam *Jlz*; victoriam *T 2 (m. recentior).* dederit pugnam *Ad, B, Gw*; dederit III³ *Mg, Mt.*

15 Capita III — VIII (non desistat) *desunt Em.*

Cap. III. *deest Em, Sich*; cum cap. II coniunctum *Her.* In *J* folium excisum est, in quo hoc caput scriptum erat. || l. 3. III] *deest Alt, Ch, Jlz, L, P 6*; II *Ag*; IIII *B, Bb, Gw*; [XC]IIII *Ald*; C *Mg*; CI *Mt*; CXII *Ad.* Rubrica exstat in *L, P 6, Til.* || l. 4. si *deest sP.* maiorem pecuniam furatus fuerit *Ad, Alt, B, Ch, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2*; maiorem pecuniam furaverit *Bb, Bos, Ep*;
20 maior pecuniae furaverit *sP*; de maiori pecunia accusatur *Ald*; de a^{ori} (= ampliori?) pecunia accusatur *Jlz.* peccuniam *Bb.* id est *Ch.* XII] XV *Ald (cf. supra p. 185, l. 31).* solidorum *Ad, Ald, Alt, Bb, Ep, Gw, H, Her, L, T 1, V*; solidos *Ag, K*; sol *cett.* valente *Mt, P 2, 3, 5, sP, V*; *deest P 1*; valens *Bb, Til*; valor *Her*; valentem *cett.* aut] vel *Ald, Her, Jlz.* || l. 5. aequum *B, L, P 1, 2*; equo *Ald, Jlz*; equus *Her.* totidem] tandem *B (m. recentior)*; cottidem *Ep*; tantidem *Ad*;
25 eiusdem *Ald, Jlz*; tanti *Her*; dum *Mg, Mt.* et] et si *Ad, Ald, Bb, Ch, Gw, Jlz.* XII] XV *Ald (cf. p. 185, l. 31).* sacramentales *Bb, Ep, H, L, P 6, T 1, 2 (m. prima).* || l. 6. de liuta sua iuret *Ep.* de leuda *Bos, Ch, T 1*; de lita *P 1*; de lites *sP*; vel lite *Ad*; delictę *Ag*; de litate *Mg, Mt*; debilitate *L*; de liuda *Bb*; de liute *H*; de leude *Alt, T 2 (manus prima)*; de lite *cett.* sua] *deest sP.* duos *Her, Mg, P 6, sP.* camphiones *Mg, sP*; canpiones *P 2*; cambiones *B.* propter campiones hoc *P 5.*
30 propter hoc] proinde *Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2.* pugnet *Mg*; pungnent *Ch, sP.*

1) Cf. supra II, 1; infra XII, 8; XVIII, 3; Decr. Dingolf. (infra n° III) c. 4; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 414 sqq. 2) Hoc est forsitan idem, quod supra c. VIII, 15 obvenit: sacramentales de suo genere nominati. Cf. J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 663, n. 36; G. Waitz, 35 'Deutsche Verfassungsgeschichte' II, 1 p. 348 sqq.; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 11; I¹, p. 121, n. 13; I², p. 166, n. 15; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 30 sqq., qui vocem 'leuda' primo populum, 'Volks-, Stammesgenossen' significasse docet, et postea ad sensum arctiorem 'eine bestimmt umgrenzte Stammesgenossenschaft' redactam esse putat. 3) Ex eo, quod hoc loco numerus 'III' textui insertus est, concludamus necesse est in archetypo codicum *Mg* et *Mt*
40 usitatam capitum enumerationem adhibitam fuisse.

cf. L. Visig.
VII, 3, 3;
L. Alam.
XLV—XLVII.

IV. [Si liberum hominem furaverit¹.]

Si quis liber liberum hominem furaverit et vendiderit et exinde probatus fuerit, reducat eum et libertati restituat et cum LXXX sold²* conponat eum³. In publico vero XL solidos solvat propter praesumptionem quam fecit.

Et si eum revocare non potuerit, tunc ipse fur perdat libertatem³ suam pro eo, ⁵

*) LXXX sol. *Ag, Ald, Ep, Her, Jlz, Mg, Mt, P1—5, sP, Til, V*; XII sol.⁴ *Ad, B, Gw*; XL sol. *cett.*

L. Visig. VII, 3, 3 (Antiqua). Qui filium aut filiam alicuius ingenui vel ingenue plagiaverit aut sollicitaverit et in populo nostro vel in alias regiones transferri fecerit, huius isceleris autor patri aut matri fratribusque, si fuerint, sive proximis parentibus in potestate tradatur, ut illi occidendi aut vendendi eum habeant potestatem aut, si voluerint, compositionem homicidii ab ipso plagiatore consequantur . . . Quod si eum ex peregrinis ad propria potuerit revocare, plagiator . . . medietatem homicidii exolvat, aut si non habuerit, unde conponat, ipse subiaceat servituti.

L. Alam. XLV. Si quis liber liberum extra terminos vendiderit, revocet eum infra provinciam et restituat eum libertati et XL cum sol. ¹⁰ conponat. Si autem eum revocare non potuerit,

¹⁵ cum weregeldo parentibus solvat, id est bis octuaginta solidos, si heredem reliquit. Si autem heredem non reliquit, cum 200 solidis conponat.

Cap. IV. deest *Em, Sich*; in *J* folium excisum est, in quo initium capituli (— tradidit p. 371, l. 1) scriptum erat. || l. 1. IV deest *Alt, Ch, Jlz, L, P6*; III *Ag*; Tit. III *Her*; V *B, Bb, Gw*; [XC]V *Ald*; CI *Mg, Mt*; CXIII *Ad*. Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til*. si quis *Her*. || l. 2. Si] . . i *Alt*. liber deest *Ad, B, Bb, Gw, K, L, P6*. liberum *sP*. hominem deest *Ald, Jlz*. furatus fuerit *T2 (m. rec.)*; furatur *Ald, Jlz*; fur L. et vendiderit supra lineam *H*; aut vendiderit *Ald*. et ²⁵ exinde] exinde *P6*. provatus *sP*. || l. 3. in libertatem *Ad, Ald, B, Bos, Ch, Gw, K, T1*; libertatem *Alt, Ep, H, L, P6, Sich, T2 (m. prima)*. et deest *Bos*. eum conponat *Ch*. eum] deest *Jlz, P3*. vero deest *sP*; suo *L*. || l. 4. XL solvat *Ag, Her, P2, V*; solvat XL solidos *Ald, Jlz*; XL solvatur *Mg*; XL solidos *Gw*; XXXX solidos solbat *sP*; XL solidos solvat *cett*. quam] que *Alt, P6*; quem *Ep*; quem *corr*: quam *L*. ³⁰

l. 5. eum] iterum *Mg*. poterit *Ald, Ch, Gw, P2, T2*. fur deest *Ad, Ald, Jlz*. libertatem suam perdat *Gw*. libertatem *sP*. pro deest *Ep*.

1) De differentiis huius legis et L. Baiw. XVI, 5 cf. H. Brunner, 'DRG.' I², p. 458, n. 22; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 635. 657 sq. 2) Eadem poena ac L. Baiw. XVI, 5. 3) Haec poena e lege Visigothorum sumpta, quae vero in c. XVI, 5 ⁵³ non repetitur, discordat etiam cum c. VII, 5; cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 658. 4) Cf. L. Alam. XLVII. Si liber liberum infra provinciam vendiderit, revocet eum in pristinam libertatem et cum XII solidis conponat.

quod conlibertum suum servitio tradidit, si solvere non valet weragelt¹ parentibus, et amplius non requiratur*².

V. [Si servus liberum furaverit.]

Si vero servus liberum furaverit et vendiderit, dominus eius ligatum praesentet
5 coram iudice. In ducis potestate sit disciplina eius aut manus perdat aut oculos;
sine signo numquam evadat, quamvis deliciosus sit apud dominum suum.

*In ed. Merke-
liana
(textus I):
app. III.
cf. L. Visig.
VII, 3, 5. 6.*

*) *Ald, Jlz addunt*: aut domino eius solvat. Si pecuniam non habet, perdat liber-
tatem suam et sit servus pro eo parentum aut domini illius.

*L. Visig. VII, 3, 5. Si servus ingenuum plagiaverit ex domini iussione, ipse dominus
10 compositionem que est de ingenuis constituta, compellatur implere; ita ut dominus C publice
flagella suscipiat et servum iussa domini complentem molestia non contingat.*

6. Si servus sine conscientia domini sui ingenuum plagiaverit, parentibus plagiati sine
aliqua dilatione tradatur, ut quod de eo facere voluerint, in eorum consistat arbitrio. Quod si
qui plagiatus est, reduci potuerit, et dominus pro servo componere vellit, libram auri pro iniuriam
15 ingenui dabit.

*Cap. IV. || l. 1. conlibertum] cum libertum sP; libertum Ag; collibertum B; cui libertum P6.
servitium L. tradiderit Ald, Jlz. cum vocibus: si solvere pergat J. solvere erasum T2 (m. prima);
volvare Ag; vero Alt. non deest Bb. valat sP. wergelt Alt, Bb; wergeld P6;
weregild sP; wergeldum Ald, Bos, Ch, Jlz, Til; werageld J; werageltum T1; weraghelt Ag; weregelt
20 Gw, Her, P5; wergilt P1; waregelt P3; weragild P4; wiragelt P2; weragel Ad; vulneragehethl Mg,
Mt; p̄ eregildum Ep. solvat parentibus Bb, T2 (m. recentior); parentibus solvat J; parentibus
det Ch; parentibus cett. || l. 2. et amplius desunt Mg, Mt. et — requiratur desunt Ald, Jlz.
queratur Ep; quiratur P2; si vero servus liberum furaverit et vendiderit, dominus
eius ligatum eum representet (cf. IX, 5) addit Ep.*

25 *In Ad, Ag, Ald, Alt, B1, G, Gw, H, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P1—6, sP, Sich, T2, Til, V, VI
sequitur cap. IX, 6 huius editionis.*

*Cap. V. deest Em, Ep, Sich, W; hoc loco, numero V adiecto J, T1, numero IIII adiecto Ch,
sine numero Bos; in fine tituli IV cett. || l. 3. V. deest Alt, Bos, H, L, P6, T2 (m. prima); IIII
Ch; V J, T1; XXIII Bb; XXXII B; Tit. XXXII Her; LII Mg, Mt; LX Ad; [LX]II Ald; LXV
30 Jlz; XXXIII cett. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. furaverit aut vendiderit Her. || l. 4. vero
deest Ald, Bb. liverum sP. furatur et vendiderit Ald, Jlz; occiderit et furaverit K; vendiderit
et furaverit Ad, Alt, B, Gw, H, L, P6, sP, T2 (m. prima); furatus fuerit et vendiderit T2 (m. re-
centior); vendiderit aut furatus fuerit Bb; fura et venderit (corr: vendiderit) P4. eius deest Ad;
vero sP. ligatum deest sP; liget eum et Mg; ligatum eum Ad. presente P6; presentem sP;
35 presentet eum Bos, Ch, T1; eum presentet, cetera desunt Ep. || l. 5. coram deest Jlz; cor Ch.
iudici Alt, Jlz; duce Mg. in duci P6, sP; in duce Mt; in iudicis B. potestatem sit Ag, Mg, Mt;
sit potestate Bb, Gw; sit in potestate Ad; potestate fit Bos. disciplinam eius P6, (m. deletum) Mg;
eius disciplina Ald, Jlz. et manus sP; ut manus Ald; ut aut manus Jlz. oculum sP; oculus Bos.
l. 6. sine] signe (g erasum) Ag. signum J, T1 (m. prima); quibus P4. nunquam (deletum)
40 evadat nunquam Ald; nunqua evadat Mg; nunquam evasit P6; euadatdat Ag; evadet sP. quam
B, Bb, Gw, H, J, P6, T1; quem Alt; quia T2 (m. prima); qui L. diliciosus Ald, J, Mt, sP,
T2 (m. recentior); condilitiosus L; deliciosus corr: diliciosus T1.*

l. 7. aut] vel Jlz.

1) *Cf. Glossarium et supra p. 353, n. 2.* 2) *Haec ultima pars capituli fortasse
45 tempore recentiore addita est; cf. J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 663.*

Et si dominus eius hoc iussit aut consentiens fuit, superiori sententiae subiaceat¹ ipse et illum servum perdat.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. IX, 5;
cf. L. Vis.
VII, 2, 16.

VI. [Fur nocturno tempore captus in furto².]

Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas secum portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidii querella nascatur.

5

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 6;
cf. L. Vis.
VII, 2, 6.

VII. [Si alienum servum in furtum suaderit³.]

Si quis alienum servum ad furtum suaderit⁴ aut aliquid damnosum in fraudem

L. Visigothorum VII, 2, 16 (Antiqua). [Si fur nocturnus, dum capitur occidatur]. Fur nocturnus captus in furtum, dum res furtivas secum portare conatur, si fuerit occisus, mors eius nullo modo vindicetur.

10

L. Visig. VII, 2, 6 (Antiqua). [Si servus alienus suadeatur ad inlicita facienda]. Si quis servum alienum ad furtum faciendum aut alias quascumque res inlicitas committendas, vel etiam adversus se ipsum forte persuaserit, ut domino eius perditionem exhibeat, quod facilius

Cap. V. || l. 1. dominus P4; domus L. iusserit Ch. consentiens L. superiora sententia J, P6; superiore sententia (sententia in margine) L; superiori sententia Bos, Ch, Mg, sP, T1; 15 subeiori sententia Bb; superiore sententiae Alt, H, T2 (m. prima). || l. 2. et ipse P6. servum illum B. perdat Ag, Her, K, Mg, Mt, P1-4, T2 (m. rec), Til, V; non perdat sP; reddat cett.

In omnibus codd. exceptis Ch, sP, T1 sequitur titulus V huius editionis.

Cap. VI. deest Em. || l. 3. VI deest Alt, Jlz, L, P6, Sich; IIII Ag; Tit. IIII Her; V Bb, 20 Bos, Ch, Ep, H, K, P1-5, sP, T1, 2, Til, V; CII Mg, Mt; CXII Ald; CXIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. De furto nocturno Her. capitur L. in furto desunt L. || l. 4. fur] . . ur Jlz. in nocturno Her. temporum sP. captum sP; capitus corr: captus L. furtum Ag, Mg, Mt, sP; furtu Ep, P4, 5, V; fusto B. rem furtivam Mg, Mt; res furtiva Ag; res furtiva (m. re- 25 centior: res furtivas) L; res furativas sP; res furtiuuas P3. si fuerit — nascatur] nulla ex hoc homicidio querela nascatur, si in furto occidatur Bb. hoccisus P3. || l. 5. ex deest Her. hoc] deest Ald, L, P6; ho Mg. homicidii Ag, B, Ep, Gw, Her, K, Mg, Mt, P1-5, Sich, V; homicidio cett. querella Ag, Mt, P1, 3, 5, T2 (m. prima), V; querela deest Ald, Jlz; querilla sP; per illa P6; querela cett.

Cap. VII. deest Em, Sich. || l. 6. VII deest Alt, Jlz, L, P6; V Ag; Tit. V Her; VI Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P1-5, sP, T1, 2, Til, V; CIII Mg, Mt; CXIII Ald; CXV Ad. Rubrica exstat in 30 Her, L, P6, Til. in furtum desunt L. suaserit P6, Til; Si alieno servo furtum persuasum fuerit Her. l. 7. Si] . . i Alt. servum alienum L, P4, 6; alicuius servus Mg, Mt. serbum sP. ad deest Mg, Mt; aut B, H, L, P6, T2 m. prima; aut in Alt. suaserit Ad, Ag, Ald, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, Jlz, P2, Til. aut aliquid] aliquid Mg, Mt; ad aliquid Ep; aut ad aliquod Gw. damnosum vel 35 dampnosum] damnosus P3; et damnosum (et erasum) Ad. fraude Ag, Mg, Mt.

1) Hoc caput ad sententiam cap. IX, 4 referendum eaque de causa hoc loco ponendum esse J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 663 docuit. 2) = Benedictus Levita I, 343. — Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 483. 3) fere = Ben. Levita I, 342. — Hoc caput legis Baiw. ex lege Visig. Euriciana sumptum esse K. Zeumer putat, cf. MG. Legum Sectio I, 1 (L. Visigothorum) p. 29. 4) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 569.

domini sui, ut posset accusare eum, et fraus ipsa fuerit detecta per investigationem iudicis, dominus nec servum perdat nec aliquid damni pro compositione patiat, sed ille cuius conludione crimen admissum est, tamquam fur damnetur, in novicuplum¹ compositionem cogatur exsolvere. 'Servus vero' quod tulit, reddat et 'insuper CC ictus flagellorum
5 extensus publice accipiat'.

*eum per malam et iniquam persuasionem ad suum servitium fraudulentè addicat et fraus ipsa iudicis fuerit investigatione detecta, dominus servi nec servum perdat nec ullam calumniam pertimescat; sed ipse cuius conludio vel suasionè servus crimen admiserat, ut eum sibi per aliquam occasionem ad servitium potuisset addicere, ipse eius servi domino quan-
10 tum ille involaverit aut quantum culpavilem rem admiserit, septuplo compositionem implere cogatur. Ipse autem servus in conventu publice C flagella suscipiat pro eo, quod dominum suum dispiciens insidiantè consenserat; et sic postmodum domino suo reddatur.*

Cap. VII. || l. 1. possit *Ad, Ag, Ald, B, Bb, Ch, Ep, Gw, H, Jlz, P 4, sP, T 2 m. rec.*; possent *Mg, Mt.* accusare *Bb, J, T 2, V*; accusaret *Ad*; acusaret *sP.* et] ut *L.* ipsa deest *Ad.* detecta
15 fuerit *Ald, Jlz.* deiecta *K, L*; tecta *Ad.* per] post *Ag, Mg, Mt.* investigatione *Ag, Alt, sP*; vestigatione *P 6*; investicationem *J.* iudicis] ducis *Ad.* || l. 2. nec dominus *Alt, B, Gw, L, P 6, T 2.* damni vel dampni] damnum *Ag, L, Mg, Mt, sP.* pro compositione damni *Ch.* pro compositione] per compositionem *Ald, P 4*; pro compositionis *sP*; prae compositione *Her.* paciantur *sP*; faciatur *P 1*; faciat *Ad, Alt, B, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2 m. prima.* || l. 3. conludione *Ag, K,*
20 *P 2, 4, 5, Til, V*; conludsione *P 1*; collusione *Her*; conlutione *Mt*; cumludione *P 3*; cumludionem *sP*; conlusione *Ep (corr.), Mg, T 2 (m. rec.)*; conclusionem *Til*; conclusionem *P 6*; consilio *Ald, Jlz*; conclusionem *cett.* crimine *L.* admissus *P 3*; amissum *Ad.* est] *In dimidia parte huius plagulae codicis L nihil scriptum est et folium quod sequitur et ultimum quaternionis fuerat, est excisum. In sequente pagina cum voce 'tamquam' manus incipit altera.* dampnetur vel damnetur. in] et in *Ad.*
25 in novicuplum] hymno occaplim *sP*; novicuplim *Ag, P 2, V*; novicuplum *Bos, P 3, Til*; novicuplum *Ep, Her*; novicupli *K, P 1*; novi cupuli *Mt*; novicopuli *Mg*; non cuplum *Ch*; novuplum *Ald, Alt, Bb, H, J, L, P 6, T 1, 2*; nocuplum *B, Gw*; nouoplum *Jlz*; ocuplum *Ad*; novem dupla *P 4.* compositione *K, P 1—5, V*; compositionem *Ag, B, Ep, Til*; comp̄s *Mg, Mt*; et compositionem *Her*; componat *cett.* || l. 4. cogatur] ne cogatur *Ad, Bb, Gw, H, J, L, P 6, T 1*; nec cogatur *Alt, Bb, Ch, T 2*;
30 exigatur *Mg, Mt.* nunc cogatur exsolvere servus. Sed servus quod tulit etc. *J.* cogatur — servus desunt *Ald, Jlz.* exsolvere deest *Bb.* exsolvere. Servus vero] exsolvere servus. Sed servus *Ad, Ch, H*; exsolvere servus sed servus vero *Bos*; exsolvere servum. Sed servus *T 1, 2 (m. rec.)*; exsolvere servus *P 2*; exsolvere servus, sed vero *Alt, B, L, P 6, T 2 m. prima*; exsolvere servus, sed *Gw.* quod tulit] contullerit *sP*; quod tullit *Ep.* CC deest *Mt*; eo *Her.* ictos *Bb, J, L, T 1, 2*; igtos *sP*;
35 ictu *Ag*; idus corr: ictus *Jlz.* flagellarum *Alt, Bb, Ch, J, T 1*; flagellatorum *P 2.* || l. 5. extensu *Alt, corr: extensus H, L*; extentus *P 1.* puplice *Alt, J*; pulice *Ad*; in publico *Bos, Ch.*

1) Cf. P. Roth, 'Entstehung des bairischen Volksrechts', p. 49.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 7;
cf. L. Vis.
VII, 2, 8.

VIII. [Si nesciens de fure aliquid comparaverit¹.]

Si quis a fure nesciens² comparavit, requiret accepto spatio³ venditorem; quem si non potuerit invenire, probet se cum sacramento et testibus innocentem⁴. Et quod apud eum cognoscitur, ex medietate restituat⁵ et furem quaerere non desistat.

Quod si furem celare voluerit periurans, et postea detectus inventus fuerit, 5 tamquam ille fur ita in crimine damnetur.

L. Visigothorum VII, 2, 8 (Recessv.). [Si de fure quis nesciens comparaverit.] Universam rem nulli ingenuo liceat de incognito homine comparare, nisi certe fideiussorem adhibeat cui credi possit, ut excusatio ignorantie auferatur. Quod si aliter fecerit qui comparaverit, a iudice districtus autorem praesentet infra tempus sufficienter a iudice constitutum. Quem si non potuerit invenire, adprobet se aut sacramento aut testibus innocentem, quod eum furem nescierit, et quod apud eum agnoscitur, accepta pretii medietate restituat, adque ambo datis invicem sacramentis promittant, quod furem fideliter querant. Quod si omnino fur invenire nequiverit, rem tantum que emta est, domino rei emtor ex integritate reformet. Si vero dominus rei furem noverit et eum publicare noluerit, rem ex toto amittat quam emtor 15 quiete possideat. Haec et de servis forma servabitur.

Cap. VIII. Initium deest Em. || l. 1. VIII deest Alt, Jlz, L, P6; VI Ag; Tit. VI Her; VII Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P1-5, sP, T2, V; CIII Mg, Mt; [CX]III Ald; CXVI Ad. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. Qui Her. nescies P6. a fure Til. quiddam Her. compaverit P6; emit Her. || l. 2. Si — non desistat (l. 4) desunt Em. Si] . . i Alt. de fure Ad, Ald, Alt, B, Bb, 20 Ch, H, J, Jlz, K, sP, T1, 2; de furto Gw; ad fure sP; a fura Ag; furem L; de furem P6; comparavit] aliquid comparavit Ald, Jlz, T2 (m. recentior); aliquid comperaverit P5, Sich; comparaverit Alt, L, Jlz, Mg, Mt, P6; comparat Ad. requirat Ald, B, Bb, Bos, Ep, L, P6, Sich. accepto deest Ad; acceptos Ag, sP; accepto Alt, J; certo Sich. spatio] pandio Mg, Mt. venditorum sP; vinditorum P6. || l. 3. quem bis, sed primum deletum Jlz; quam Mg, Mt; et sP. si deest P6. 25 poterit Ald. inveniret Mt. praebeat Bb; prebet H, P3. se deest Ad. se secum Mt. sacramenta corr: sacramento T1; sacramentalibus Bos, Ch. et testibus] desunt Ad; testibus P2. innocentes corr: innocentem H, L; innocente Alt; inocente sP. innocentem — cognoscitur ex desunt P6. l. 4. cognoscitur] agnoscitur K. medietatem P6, corr: medietate L; medietate Ag; media etate Alt. restituat m. recentior supra lineam L. furaem corr: furem Mt. desistat] desinat Bb; 30 distillat sP.

l. 5. Quod si] pergit Em. quod L, Mt, P6. fure P6; fur sP. celare deest P6; celavere P3. voluerit] non voluerit P6; voluit sP. periurans] corr. Ep. et periurans Bos, Ch, T1; et periuras J; perierans Ald, Jlz; peierans Sich; periurant Em. detectus] deiectus K, P3, sP; intectus, corr: intecto L; detectus voluerit (voluerit deletum) Em. fuerit inventus Ch, J, T1. 35 inventus] deest Ald, Jlz, Sich. invento, corr: inventus L. || l. 6. tamquam quam Ag, P4, sP, V. ille deest Sich. fur ille Bb, P2. ita in crimine desunt Ald, Jlz, Sich. ita deest B, Ep, P2; sic Sich. in deest Alt, sP. orimine Ag. damnetur vel dampnetur] dampnetur sP; condemnetur Sich.

1) = Benedictus Levita I, 344. — Hoc caput L. Baiw. e lege Visig. Euricana sumptum esse K. Zeumer putat, cf. L. Visig. (MG. Legum Sectio I, 1) p. 30; L. Ribuar. XXXIII, 4; 40 Ed. Rothari c. 232. 2) Cf. L. Baiw. IX, 15: si furtivum praesumpserit emere . . . et scienter hoc fecit; P. Roth, 'Entstehung des bairischen Volksrechts' p. 54; H. Brunner, 'DRG.' I², p. 458, n. 22. 3) Cf. H. Meyer, 'Entwerung und Eigenthum' p. 88. 258; 'Das Publizitätsprinzip im deutschen Bürgerlichen Recht' p. 68. 4) Cf. H. Meyer l. l. p. 100; K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang' p. 49 sq.; H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' I, p. 257. 5) Cf. 45 H. Meyer, l. l. p. 258.

VIII. [Si aurum vel species reliquas.]

[Si¹ quis aurum argentum iumenta vel pecora aut quascumque res usque sold X* vel amplius² furaverit, et exinde probatus fuerit, tunc fur comprehensus iudici tradatur et secundum legem vindictae subiaceat¹, ut ei qui perdidit, in 5 simplio** conponat.

Verumtamen non prius damnetur ad mortem³, quam vel simplex de facultatibus furis conponat⁴.

*) XV L.

**) in septuplo *Alt*, T 2 (*m. prima*).

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 8;
cf. L. Burg.
IV, 1.

10 *L. Burg. IV, 1. Quicumque mancipium alienum sollicitaverit, cavallum quoque equam bovem aut vaccam, tam Burgundio quam Romanus ingenuus furto auferre praesumpserit, occidatur; et de occisi facultatibus is qui perdidit superius comprehensa mancipia atque animalia, apud sollicitatorem aut furem si non potuerit invenire, in simplum recipiat.*

*Cap. VIII. deest Em, Sich. || l. 1. VIII deest Alt, Jlz, L, P 6; VII Ag; Tit. VII Her; VIII B, Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P 1-5, sP, T 2, Til, V; CV Mg, Mt; CVII Ad; [CX]V Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. De furto in auro vel aliis speciebus Her. Si deest P 6. aurum] autem L. l. 2. Si] . . i Alt. aurum vel argentum Bb. iumenta deest Mg, Mt. vel pecora] pecora T 2. aut] vel Ald, Mg, P 2; ut L, Mg. quascumque Mg, Mt; quasque sP; qualescumque Ald. res deest Ald. usque ad Ald, B, Bos, Jlz, Til. || l. 3. solidus, corr: solidos Bb. X] XV L; 20 XL Mt. vel amplius desunt Ch. furaverit — probatus] desunt sP. furatur Ald, Jlz; furatus fuerit T 2 (*m. recentior*); fuerit furatus Ch; fuerit Ag. tunc fur comprehensus desunt Ad. tunc] ter P 6. fur — secundum] desunt Bb. comprehensus Alt, J, L, P 6; cop̄ P 4; comprehendatur et T 2; comprehensus supra lineam *m. recentior* corr: comprehendendus H. || l. 4. iudici traditus Gw; tradat iudici Mg; iudici traditur B. legem deest P 6; lege sP. vindicta Alt, Bb, J, 25 P 6, T 1, 2 (*m. prima*); vindictam L. ut ei Ag, Bos, Ep, Her, K, P 3, 4, sP, V; et ei Ald, B, Jlz, P 1, 2; aut ei Bos, Til; ei Mg, Mt; et Ad; et ut ei cett. qui] quem P 1. perdit Ald; perdiderit Ad. l. 5. señblo J; simblum Ep; simplio *m. recentior* corr: simplio Ch; symplo T 2 (*m. recentior*). conponat] deest sP; conponatur Ad, Gw, P 4; reddat Ald, Jlz.*

l. 6. Verumtamen — conponat (l. 7)] desunt Em; in margine veruntamen Ad, L. verum-
30 *tamen non] desunt sP. prius — quam] priusquam dampnetur ad mortem L. damnetur vel dampnetur] damnet Ad. ad mortem] ad mortis poenam Her. quam ad mortem corr: ad mortem quam P 2. quam] qualis P 6; quem P 1, 3. vel deest Gw, Her, P 6. simples Ag; simplum Ad, B, P 4; simplex compositio Ch, T 1. || l. 7. furoni Alt, Bb, H, J, P 1, 6, T 2 (*m. prima*); furo L; propriis Ad; prius P 2, 3, Til; suis furis (suis deletum) Jlz; fur B; fueris, e erasum Ag.*
35 *conponat vel conp̄] conponatur Ald, Bb, Gw, P 4, T 1 (*m. recentior*); dampnatur Jlz.*

1) *Hanc legem ex lege Visigothorum Euriciana ortam esse iam P. Roth, 'Entstehung der Lex Baiwariorum' p. 39 docuit; eadem ex concordantia cum lege Burg. IV, 1 (cf. supra l. 10) H. Brunner, 'DRG.' I², p. 463, n. 36 verisimilia esse demonstravit. — Cf. etiam L. Visig. VII, 1, 5; VII, 2, 14; Liutprand. c. 80. — De distinctione furtorum maiorum minorumque*
40 *cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 639 sqq. 2) Cf. P. Roth l. c.; discordat cum c. IX, 3: maiorem peccuniam . . . hoc est XII sol. valentem vel amplius. — Cf. etiam H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 641, n. 30; p. 642. 3) Poena mortis discordat cum lege Baiw. II, 1; VII, 5 et IX, 1; cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII, p. 635. 4) J. Merkel hanc partem legis recentiore esse credit; cf. 'Archiv' XI, p. 663.*

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 9;
cf. L. Vis.
VII, 2, 23.

X. [Si occulte alienum animal interfecerit¹.]

Si quis occulte in nocte vel in die alienum² caballum aut bovem aut aliquod animal occiderit² et negaverit et postea exinde probatus fuerit, tamquam furtivum componat.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 10;
cf. L. Vis.
VII, 4, 13.

XI. [Si casu occiderit alienum animal³.]

Si quis autem non volens casu faciente occiderit alienum animal et non negaverit, 5 consimile dare non tardet et cadaver mortuum accipiat¹.

L. Visig. VII, 2, 23 (Recessv.). Si furtive alienus quadrupes occidatur. Si quis caballum alienum aut bovem vel quodlibet animalium genus nocte aut occulte occidisse convincitur, novcupli compositionem dare cogatur etc.

L. Visig. VIII, 4, 13 (Antiqua). Si quis alienum iumentum percusserit, ita ut debile 10 efficiatur aut de ipsa fortasse percussione mortuum fuerit, ille qui percussit, alium eiusdem meriti domino reformare cogatur et illud debile sue vindicet potestati. Quodsi iumentum non habuerit, pretium iuste estimationis domino iumentum restituat. Et similis hordo tam de caballo quam de bove vel de reliquis animalibus ab omnibus observetur¹.

Cap. X. || l. 1. X deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; VIII Ag; Tit. VIII Her; VIII Bb, 15 Bos, Ch, Ep, H, K, P 1—5, sP, T 2, Til, V; CVI Mg, Mt; CVIII Ad; [CX]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. Si quis Her. animal alienum P 6. || l. 2. Si] . . i Alt. quis deest L. quis — aut] nocte vel in die occulte caballum aut Sich. hocculte P 3. hocculto in nocte vel hic explicit fragmentum Em. in die] die P 2. alenum Ald. caballum alienum P 4; cabalum sP; cavallum Ad, Alt, B, Gw, H, J, Jlz, Mg, P 5, T 1, 2; aut bovem L; aut bobem sP; aut bovem aut 20 asinum P 2. aliquid Ag, Alt, B, Ep, Her, J, L, P 3, 4, 6, T 1, 2 (m. prima); aliquot sP; quodlibet Mt; quolibet Mg; aliud Sich. animal deest Her; animal J. || l. 3. hocciderit P 3. et postea — componat et initium capituli XI — negaverit (l. 5) desunt Jlz. postea deest Ald. exinde deest Alt, Sich; inde Ad. probatus J; probatum Sich. tanquam B, sP. furtibus Mg, Mt; furtivam Her. componatur (ur erasum) H. 25

Cap. XI. deest Em. In T 2 hoc loco et insuper post XIII, 14 manu recentiore in marg. Initium capituli (— negaverit) deest, cetera capiti X coniungit Jlz. || l. 4. XI deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; VIII Ag; Tit. IX Her; X Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P 2—5, sP, T 2, Til, V; XX P 1; CVII Mg, Mt; CVIII Ad; [CX]VII Ald. Rubrica exstat Her, L, P 6, Til. animal alienum Her. || l. 5. Si] . . i Alt. quis] deest Ag, Bos, Ep, Her, Mg, Mt, P 1, 2, 3, 5, sP, Sich, Til, V. autem non volens 30 Ag, Alt, Ep, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P 1—5, sP, T 2, Til, V; autem non volens sed Ald; autem Sich; desunt cett. casui Alt, B, Gw, H, J, L, P 6; casui (i deletum) T 2; casu sP; casus Ag. facienti Alt, Gw, H, J, L, P 6; deest Sich; facientem sP; facient Ag; accidenti Ad. hocciderit P 3. alienum] deest Bos, Ch, Sich; halienum P 3. animal deest Sich. animal alienum Ad. || l. 6. consimilem Alt, Bb, Gw, H, J, P 1, T 1, 2; cum similem Mg; consimilem le corr: consimile ille L. 35 vel dare Mg, Mt. tardet Ad, Ald, Bb, Bos, Ep, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P 2, 5, T 2 (m. recentior), Til; tardat, corr: tardet B; tardat cett. et deest Ad. cadaver mortuum accipiat et ipsi simile restituat Sich. mortuorum Ep, sP. accipit Ch.

1) = Benedictus Levita I, 345. 2) Hanc partem capituli ex L. Visigoth. Euriciana sumptam esse K. Zeumer putat, cf. MG. Legum Sectio I, 1 (L. Visig.) p. 30. 3) Cf. 40 Ed. Rothari c. 337. 339; Ben. Levita I, 346.

XII. [De tintinabulo¹.]

‘Si quis tintinabulum furaverit’ de caballo ‘vel de bove, cum sold conponat’; si de vacca, cum duobus* tremissis conponat; si de minutis pecoribus, cum tremisse conponat¹.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 11;
cf. L. Visig.
VII, 2, 11.

XIII. [De horto².]

Si quis in ortum furtive alicuius intraverit, cum III** sold conponat. Et quicquid ibi tulit, secundum legem furtivum conponat.

In ed. Merke-
liana
(textus I)
c. 12;
cf. L. Sal.
XXVII, 6.

*) III tremisses P 6.

**) III sol. Bb, Gw.

L. Visig. VII, 2, 11 (Antiqua). De tintinabulis furatis. ‘Si quis tintinabulum involaverit de iumento vel bove, solidum reddat; de vacca tremisses duos, de verbicibus vel quibuscumque pecoribus tremisses singulos cogatur exsolvere’.

L. Sal. XXVII, 6. Si quis in orto alieno in furtum ingressus fuerit, excepto capitale et dilatura DC din. qui fac. sol. XV, culp. iud. . . Cod. 5. 6. si quis . . . de pomario . . . deruperit.

15 Cap. XII. deest Em. || l. 1. XII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; X Ag; Tit. X Her; XI Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P 2—5, sP, Sich, T 2, Til, V; XXI P 1; CVIII Mg, Mt; CX Ad; [CX]VIII Ald. Rubrica exstat Her, L, P 6, Til. tinabulo L; tintinnabulo Her. || l. 2. Si] . . i Alt, Jlz. tintinabulum Ad, Ald, B, Bb, Gw, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P 1—4, 6, T 2; tinnabulum L; tintinnabum Ch; tintinabolum Her. de caballo furatus fuerit Sich. furavit P 4; furatur Ald, Jlz; furatus fuerit 20 T 2 (m. rec.). cavallo Ad, Alt, H, J, Mg, sP, T 1, 2 m. prima. de bove] bovem L; de bovem P 6, sP; bove Mt. cum deest Sich. uno solido Ald, J, Jlz, Mg, P 6, T 1, 2; solido I Ad, Ch, H. si de vacca — conponat desunt Ald. si] sive Ad, B, Gw, L, P 6. || l. 3. cum deest Sich. duabus Ad, B, Jlz, Mg, Mt; duobus corr: duabus T 2; duos L. tremisses Ep, H, Her, J, L, P 6; tremisibus Ad, B, Bos, Jlz, Sich, Til; tremisse sP, T 1; tremis Bb. conponat deest Ad, Sich. si de 25 minutis — conponat desunt K, P 6. si de inimicis Jlz. peccoribus V. cum deest Sich. tremisse uno Ad, Bos, Ch, Jlz, P 3, T 2; tremises I J; trimisse sP; tremisso P 4; tremis I T 1; tremis Bb.

In Alt sequitur c. IX, 14 huius editionis.

Cap. XIII. deest Em, priori capiti iungunt L, P 6. In Alt post XXII, 1 huius editionis. || l. 4. XIII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; XI Ag; Tit. XI Her; XII Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P 2—5, sP, 30 T 2, Til, V; XXII P 1; CVIII Mg, Mt; CXI Ad; [CX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, Til. l. 5. alterius hortum furtive intraverit Sich. horto Alt, B; ortum Ald, Ch, Ep, Jlz, Mg, Mt, P 1—5, sP, T 2, V; hortum Ad, Ag, Bos, Her, K, Til; ortu H, J, 1, m. recentior corr: ortum H; orto cett.; alicuius furtive Ald, Bb, Jlz. furtivae V; furtivi Alt, P 6; furtivem sP; furtivo, corr: furtivi L; furtum Mg, Mt; furtivam Her. alicuius bis, sed alterum erasum L. intraverit] intraderit sP. cum 35 deest Sich. cum IV solidis Bb, Gw; cum III P 6. et quicquid — servanda est (p. 378, l. 1) desunt Alt. et — conponat desunt Sich. quicquid] quod B, Bb, Gw, H, J, T 2; quitquit Ch; quid L. || l. 6. hibi sP. tullit Ep, sP; tollit P 4; tulerit Ag. lege sP. furtivam Her, L; furtiva sP; furtum Mg, Mt. conponat deest Ald.

1) Cf. L. Sal. XXVII, 1. 2. Add. 1; Rothari 289; L. Burg. IV, 5. — H. Brunner, 40 ‘DRG.’ I², p. 438, n. 49; E. v. Schwind, ‘Neues Archiv’ XXXI, p. 448. — Hoc caput ex lege Visig. Euriciana sumptum esse K. Zeumer putat; cf. L. Visig. p. 30. 2) Cf. L. Sal. XXVII, 6 (Codd. 5, 6: XXVII, 7, 8); L. Burg. XXV; L. Visig. VIII, 3, 2; P. Roth, ‘Entstehung’, p. 39; E. v. Schwind, ‘Neues Archiv’ XXXI, p. 449; H. Brunner, ‘DRG.’ I², p. 438, n. 49.

Ita et de pomariis lex servanda est¹.

*In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 13.*

XIII. [De furtiva re comparata.]

Ut² nullus presumat furtivam rem comparare infra provinciam. Quod comparare voluerit, prius inquiret³, si furtivum est an non.

*In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 14;
cf. L. Visig.
VII, 2, 9.*

XV. [Idem ut supra⁴.]

'Si furtivum presumpserit emere⁵ et exinde probatus fuerit 'et scienter hoc fecit', tunc similem rem donet illi cuius pecuniam comparavit, et in fisco pro fredo XII sold⁶ sit culpabilis.

L. Visig. VII, 2, 9. 'Si quis rem furtivam sciens a fure comparaverit' . . .

Cap. XIII. || l. 1. Ita — est] De sacramentis et accusationibus Ald (cf. infra p. 380, 10 l. 37 sq.); desunt Alt, Bb, H, L, P6, T2 (m. prima); in margine T2 m. rec. pomario B, Gw; pomeriis Ad, J, T1. eadem lex Ad; lex eadem Jlz. observetur Ep.

In Alt sequitur c. XXII, 2 huius editionis.

Cap. XIII. deest Em, Sich; cum capite XIII. coniunctum Ald; in Alt post c. IX, 12. || l. 2. XIII deest Ald, Alt, Jlz, L, P6; XII Ag; Tit. XII Her; XIII Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P2—5, 15 sP, T2, Til, V; XXIII P1; CX Mg, Mt; CXII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. furtivam rem L, P6, in L per rasuram corr: furtiva re. comparare P6; componat L. || l. 3. ut deest Ald; . . t Alt; et Ad, T2 (m. pr.). ullus Ald. praesumat Ag; praesumat corr: praesumat L. furtivum J, corr: T2. rem furtivam Ep. infra — comparare] m. recentior supra lineam Mt. provintia vel provincia Alt, J, P6, sP, T1. rem comparare infra provintia; quod comparare infra 20 provintia (q. c. i. p. erasa) J. quod si Ad, Ald, B, Gw, Jlz; quod autem T2 (m. recentior). l. 4. compare Alt; capere L, P6. prius quam sP. requirat Ad. si deest L, P6. furtum Mt, P5; furtiva Her. est] sit Ad, Ald, B, Jlz, T2. an] aut sP.

Cap. XV. deest Em, Sich; cum capite XIII. coniunctum Her. || l. 5. XV] deest Alt, Her, Jlz, L, P6; XIII Ag; XIII Bb, Bos, Ch, Ep, H, K, P2—5, sP, T2, Til, V; XXIII P1; 25 CXI Mg, Mt; CXIII Ad; [CX]X Ald. Rubrica exstat in L, P6, Til. item L, P6. || l. 6. si quis H, T2. furtum Ag, Mg, Mt. praesumpserit Alt, L; praesumpsit P6; praesumit P4. provatus sP. et scienter hoc fecit desunt Ag; e. sc. h. fecerit Alt; quod hoc scienter fecit Jlz; quod hoc scienter fecerit Ald; scienter hoc fecit Mt; scienter hoc fecerit Mg, sP; quod (m. recentior addit: in) s. h. f. H; et sc. hoc facit Her; si scienter hoc fecit B, Bb; si nescienter hoc fecit Gw; 30 nescienter hoc fecit L; nesciente hoc fecit P6. || l. 7. tunc simile Ad; tunc similiter Mt; similem Ald, Alt, B, Bb, Gw, H, Jlz, L, P6; tunc similem cett. donet illi cuius] donec alicui P6. donat sP. cui Alt, Bb, H, J, L, T2 (m. prima); cuius cett. pecunia Alt, J, P6, T1. et in fisco] in fisco L; et fisco Mg. fredo Ad, Ch, H, J, L, T. || l. 8. XII sol.] cum XII sol. Alt; VII sol. sP; XV solidorum (cf. supra p. 185, l. 31) Ald; XII solidorum Gw. culpabilis sit P4; sit 35 culpa sP; his in vocibus deficit B.

1) Cf. L. Baiw. XXII, 1; ex lege Visigothorum sumptum esse probat H. Brunner, 'DRG.' I², p. 438, n. 49. 2) Cf. L. Visig. VII, 2, 8 (supra p. 374, l. 7); Ed. Rothari cap. 284. 3) Secundum H. Meyer, 'Entwerung und Eigentum', p. 97 ius singulare Baiwaricum; cf. etiam l. l. p. 39. 4) fere = Benedictus Levita I, 347. 5) Cf. L. Baiw. 40 IX, 8: si quis de fure nesciens comparavit.

XVI. [De custodia furtivae rei¹.]

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 15.

Similiter ille qui de manu furis furtivam rem ad custodiendam acciperit, quasi si consentiens furi est, ita conponat, sicut superius diximus², aut cum uno sacramentale iuret, quod nescivit furtivum; quando conparavit vel quando commenda-
5 datum suscepit³.

Una lex erit utrisque, qui emit furtivum aut qui commendatum suscepit.

Si autem ille qui furtivam rem commendatam suscepit et quaerenti domino negaverit³: ille fur est, sicut ille qui furavit, et ita conponat, sicut lex habet.

Cap. XVI. deest Em. || l. 1. XVI deest Alt, Jlz, L, P6; Tit. XIII Her; XIII Ag, Bos;
10 XV Bb, Ch, Ep, H, K, P2—5, sP, T2, Til, V; XXV P1; CXII Mg, Mt; CXIII Ad; [CXX]I Ald.
Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. rei furtivae Her. furtivi L, P6. rei] regi P6. || l. 2.
similiter ille desunt Sich. . . imiliter Alt. et ille Mg, Mt; illi P2. de manu furis desunt Sich.
alterius furis Gw; furoni Alt, Bb, J, L, P6, T2 (m. prima); furonis T2 (m. rec.); furoni corr. m.
rec.: furonis vel furis H. rem furtivam Sich; furtivum J, Jlz. ad deest Sich. acceperit ad
15 custodiendum Ad. ad] at sP. custodiendum Ald, Bos, Ch, Her, P2, T2 m. rec., Til; custodiendam
rem Bb. acciperit Ag, Ep, J, P1, sP, T1, V; receperit P6; acceperit cett. || l. 3. quasi si con-
sentiens furi Mt, P2, 3, 5, V, (furia) Mg; quasi si consenties fuerit sP; quasi consensu furoni est Bb,
H, J, P6; quasi si consensu furoni est Alt; quasi consensu furis est Gw; quasi consentiens furti T1;
quasi consensu furoni (corr: furoni) est L; quasi si consentaneus furi esset (in raso) T2 m. rec.;
20 quasi consentiens fuerit P1; quasi consentiens eius furti est Ch; quasi consentiens eius furti et Bos;
quasi consensor furis est Ad; quasi sit consentiens furi P4; quasi conscius furti Sich. ita] deest
Mg, Mt; sic P4. conponit Ald; hac in voce finis capituli, ut cetera desint Sich. sicut L.
diximus deest P4. aut cum uno] ut unum sP. || l. 4. sacramentali Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Jlz,
Mt, Til; sacramentalem sP. iurent Ag. nesciet sP; nescienter Mg, Mt; nesciunt Ag, Ep; nesciit
25 corr: nescisset L. furtiva Ep; furtivam Her; furtum, corr: furtum T1. vel] deest Ag, P6;
aut Ald, Jlz. commendatum sP.

l. 6. Una — suscepit desunt Ald, Jlz, P2, sP. Si autem illis una lex erit H, J, P6, T1, 2
(m. prima), (in T1 si corr: sic); si autem illius u. l. e. L; sic autem una l. e. Alt; sic autem illis
u. l. e. Bos, Ch; sic autem utrisque T2 m. rec. erit] est Ch, J, T1; et P5; deest Ad, Bos.
30 utrisque deest P4, T2 m. rec.; utriusque Ag, Ch, J, T1; utraque Her. emit] enim Mg, Mt.
furtivam Her, Mg, Mt; furtivum Bb, J; furtum P6. aut] au J; et Ad, Gw. aut qui desunt,
sed m. recentior add. Mt. commendatum, corr: commendatam Mt; commendatam Mg. suscipit
Ch, P5.

l. 7. Si — suscepit] desunt Ad, Mt, P3, Til, supra lineam m. rec. addit Mt. si autem] in raso
35 Ag; sic T2. ille deest Ald, sP; illi Her, Mg, Mt, P1, 2, V; illi, corr: ille H. qui deest Ald.
furtivum sP; furtivam L. rem] deest Mg, Mt (m. recentior). commendatum Ag, Ep, Her, Mt
(m. rec.); illi commendatam sP; non commendatam P6; commendatum, corr: commendatam T2.
commendatam suscepit Ald; suscepit commendatam Jlz. suscipit Bos, Ch; suscepit sP. et]
deest Ald, Jlz; et qui Mg, Mt. quaerente Ch, Ep, Mg, Mt, T1; quaerentem Alt, Bb, H, J, L, P6.
40 domini J; dominum Alt, Bb, H, L, P6. || l. 8. negaverit corr. L; negavit Mg, Mt. ille] ita Ald, Jlz.
fur est et latro Ad. sicut ille qui] desunt P4; sicut ille qui L. sicut ille furabatur Ad. furatus
fuit T2 (m. recentior); furatus erat Ald; furatus Jlz; furaverit P3, Til. et ita] ita P4. conponat
vel conp] conponit Ald. habet] est L, P3, 6; est, corr: habet Ald.

1) Cf. Benedictum Levitam I, 348. 2) Cf. L. Visig. VII, 2, 7: Non solum ille qui
45 furtum fecerit, sed etiam et quicumque conscius fuerit vel furti ablata sciens suscepit,
in numero furantium habeatur et simili vindicta subiaceat. 3) Cf. Decr. Neuchingensia
(infra n° IV) c. 7; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 579.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 16;
cf. Pactum
Childeb. et
Chlot. c. 3.

XVII. [De conpositione a latrone accepta.]

Ut nemo de probato furtu conpositionem a latrone ausus sit accipere, nisi ante iudicem suum iudicetur.

Si autem presumpserit hoc facere et celaverit iudici suo¹, tunc latronis culpa subiacebit¹.

5

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 17;
cf. L. Visig.
II, 1, 23.

XVIII. [Ut sacramenta non cito fiant².]

Ut sacramenta non cito fiant; iudex causam suam bene cognoscat et prius veraciter

Pact. Childeberti et Chlotarii (MG. Capitularia I, p. 5; a. 511—558) c. 3. Si quis furtum suum invenerit et occulte sine iudice conpositionem acceperit, latroni similis est¹.

L. Visig. II, 1, 23 (Antiqua). Iudex, ut bene causam agnoscat, primum testes interroget, deinde iscripturas requirat, ut veritas

10

Cap. XVII. deest Em, Sich. || l. 1. XVII deest Alt, Jlz, L, P 6; Tit. XIV Her; XV Ag, Bos; XVI Bb, Ch, Ep, H, K, P 2—5, sP, T 2, Til, V; XXVI P 1; CXIII Mg, Mt; CXV Ad; [CXX]II Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. conpositionem corr: conpositione L. a deest L. latroni 15 L, P 6. accepta deest L, P 6. || l. 2. ut deest Ald, Jlz; et Ad, T 2 (m. prima); . . t Alt. de deest L, P 6. probatum Bb, J, L, P 6; provatum sP; probatu P 3; comprobato Her. furtum Bb, J, L, P 6; furte H, T 2 (m. prima); furtu Ag, Alt, Ch (m. prima), Ep, Jlz, P 1, 3—5, sP, T 1, V; furto cett. (Gw supra lineam add.). conpositione Bb, Ep, H, J, P 2, 6. a) de Mt; aut de Her. latroni Alt, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); latroni corr: latroni H; latronem V; lotrone sP. ausus sic Bb; aususit 20 sP; ausus sit J; hic usus sit L; ausis sit Mt. nisi ante] iurante L; nisi prius ante Ald, Jlz. l. 3. iudicetur suum iudicium Ald, Jlz. iudice Alt, H, L, T 1; iudici J; iudicem suum T 2; iuditio P 6; iudicem cett. suo Alt, J, L, P 6, T 1; suum corr: suo H. iudicetur] indicetur Bb. iudicetur — iudici suo] in margine addita H.

l. 4. facit L. celarerit corr: celaverit Mt. iudice L, P 6, sP; iudicio P 1; iudicem Ald, 25 Bb, Jlz, P 4, 5, T 2; a iudici Ag. suum Ald, Bb, Jlz, P 4, 5, T 2; sui P 3. latrones L. culpa Alt, Bb, Ch, H, J, L, Mg, Mt, P 6, sP, T 1, 2 (m. prima). || l. 5. subiaceat Ald, Ch, Gw, Jlz, K, P 5, 6; supiacebit J; subiaceat corr: subiacebit sP.

Cap. XVIII. deest Em. In Sich hic incipit novus titulus rubrica: Sacramenta ne cito fiant in-
scripta, quo capita nostra 18—20 comprehenduntur. || l. 6. XVIII deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; 30 Tit. XV Her; XVI Ag, Bos; XVII Bb, Ep, H, K, P 1—4, sP, T 2, Til, V; XXVII P 1; CXIII Mg, Mt; CXVI Ad; [CXX]III Ald. Rubrica exstat in Gw, Her, L, P 6, Sich, Til. non — fiant] cito nono fatiat P 6; in L addit in margine m. recentior: NB. iuramenta. || l. 7. Ut] .l Alt; deest Ad, Ald. ut — fiant rubrica (desunt in textu) Gw, Her, Sich. sacramenta sP. cito non P 2, 3, sP. fiat sP. usquedum iudex Mg, Mt; idex Ad. bene causam cognoscat Ch, T 1; cognoscat bene 35 causam suam P 4. causam deest Bb. suam deest Ag, Ald, Alt, Bb, Ch, H, J, Jlz, K, L, P 6, T 1, 2; semper Sich. bene] bis non P 6. noscat Sich. et prius] De sacramentis et accusationibus et prius Ald (cf. supra p. 378, l. 10); et prius Ag, Bos, Ep, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P 1—5, sP, Sich, Til, V; prius cett. veraciter P 3, sP; et veraciter Ch, (et m. rec. supra lineam) T 1; ac veraciter Ad; vel tacitus Her. 40

1) Huc spectat decr. Dingolf. (infra n° III) cap. XI. 2) Cf. Benedictum Levitam I, c. 349. — Primam et ultimam partem huius legis ex lege Visig. Euricana sumptas esse K. Zeumer, 'N. Archiv' XXIV, p. 78 sq. demonstravit; cf. etiam MG. LL. I, 1 (L. Visig.) p. 30. 70. Totum caput ex lege Visigothorum et lege Alamannorum compilatum esse videtur; cf. H. Brunner, 'Berliner SB.' 1901, p. 950 sqq. (contra K. Zeumer l. c. p. 109, n. 5); 45 E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXI, p. 416 sqq.

inquirat, ut eum veritas latere non possit nec facile ad sacramenta veniatur.

Hoc autem volumus inter Baiuuarios in perpetuum custodire, ut causa ^{cf. L. Alam. XLII, 1.} investigata et veraciter inventa apud iudicem sit iudicata; nulli liceat iurare*, sed sicut iudicatum est, cogatur exsolvi.

5 In¹ his vero causis sacramenta prestantur, in quibus nullam probationem discussio iudicantis ^{cf. L. Vis. II, 1, 23.} invenerit**.

*) periurare *Ad, Ag, Ald, Ep, Gw, Her, K, Mg, Mt, P 1—5, sP, T 2 m. rec., Til, V*; peierare *Jlz*.

10 **) *Ald, Jlz in fine capituli addunt*: Et si quis cum manu alterius periurat (*Jlz*: peieret), si probatum fuerit, cum XII sol. illi componat.

possit certius inveniri, ne ad sacramentum facile veniatur.

L. Alam. XLII, 1. Si quis interpellatus ante ducem de quaecumque causa, quod iam manifestum est tribus vel quattuor testibus . . . cognoscat hoc iudex: tunc licentiam ille homo qui mallatus ante iudicem de causa illa, potestatem iurandi non habeat, sed sicut lex habet, in hoc iudicio persolvat. . . .

15 *Hoc enim iustitiae potius indagatio vera commendat, ut scripture ex omnibus intercurrent et iurandi necessitas sese omnino suspendat.* In his vero causis sacramenta prestantur, in quibus nullam scripturam vel probationem seu certa indicia veritatis discussio iudicantis invenerit.

25 *Cap. XVIII. || l. 1. inquirat deest Ad, Ald, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); inquireret Mt. eum] cum Mg, Mt. laterae non possit L; latere non posset Alt, J; latere non possit P 1; latere non possit P 3; non lateat Bb. sacramenta sP; sacramentu corr: sacramenta Alt. veniantur Mg; veniat Bb, H, J, L, T 1, 2 (m. prima); veniant T 2 (m. rec.); venia P 6.*

30 *l. 2. volumus deest P 6. baiuuarios P 4, 5, Til, V; baiuarios Ep; baiuarius Ag, sP; baiuuarios Alt, J; baiuarios Ch, Jlz, P 1, Sich, T 1 (m. rec.); baiuarius corr: baiuarios T 2 (m. prima); baiuuarios H, Mg, Mt; baiuuarios Bos; baiuuarios P 3; bauuarios Ad, P 2; bawaros Ald; bauuarios Gw, P 6; bauuarios Bb; bacuarios L. imperpetuum Jlz, P 6. custodiri Ad, Ald, Bos, Ch, Gw, Jlz, P 2, 4, T 2 m. rec.; observari Sich. ut deest Ag; et sP. causam Alt, Bb, Ep, H, J, Mg, Mt, P 6, T 2 m. prima. || l. 3. investigatam Bb, J, P 6, T 2 m. prima, m^o erasum H, L; vestigata Alt.*
 35 *et veraciter inventa desunt Ag. et] et que Her. veratiter P 3. inventam Bb, H, J, P 5, T 1, 2 (m. prima), m^o erasum L. iudicem deest Ad; iudice P 6. sit deest Ad, Sich; et Bb, Gw, L, P 6: iudicatam Ag, Bb, sP, m^o erasum L; indicata Ch, J. leceat corr: liceat P 6. sed deest Bb, L, sed add. m. rec., P 6; et Jlz, Mg, Mt; sit Her. || l. 4. iudicata Ag, Mg, Mt. est deest P 6. cogatur] cogitas sP. exsolvere Ald, Bos, Ch, J, Jlz, P 6, T 1; exolvi Ep, Sich, corr: exsolvi P 1; exolvi sP;*
 40 *exsolvi corr. m. rec. exsolvere H. || l. 5. hiis Jlz. sacramenta deest Ag; sacramenta sP. praestetur sP; praestantur P 3. nulla Ch, P 6, sP; ullam Jlz. provationem sP. vel discussionem Bb. l. 6. invenire sP; invenerunt Mg; invenire potest Ald; deest Jlz; m. rec. in margine addit: NB. in quibus causis fiant sacramenta L. || l. 10. XV Ald (cf. supra p. 185 l. 31). componit Ald.*

1) Cf. H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' I, p. 265 sq.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 18;
cf. L. Visig.
VI, 1, 6.
cf. I. S. Pauli
adThess.V, 21.

XVIII. (De falsa suggestione¹.)

Si quis contra caput alterius falsa suggesserit, vel pro quacumque invidia de iniusta accusatione commoverit, ipse poenam vel damnum quod alteri intulit, excipiat¹.

Neminem dampnes, antequam inquiras veritatem. Scriptum est: „Omnia autem probate, quod bonum est tenete”.

In ed. Merke-
liana
(textus I):
c. 19;
cf. L. Visig.
VI, 1, 5.

XX. [De accusatione servi alterius².]

Si quis servum accusaverit iniuste alienum, et innocens tormenta pertulerit, pro eo quod innocentem in tormenta tradidit, domino simile mancipium reddere non moretur.

L. Visig. VI, 1, 6 Chindasv. (quae lex antiquae Eurici legi substituta esse videtur):
Si quis principi contra quemlibet falsa suggesserit hanc penam in se suisque 10
rebus suscipiat, qui hoc alium innocentem pati voluerat. — VII, 1, 5. Quicumque accusatur
in crimine . . . si vero innocens adprobatur, de iudicio securus abscedat. Ille vero qui accusabit,
et penam et damnum suscipiat quod debuit percipi accusatus.

St. Pauli I. ad Thessalon. V, 21. Omnia autem probate, quod bonum est tenete.

L. Visig. VI, 1, 5³. Si servus in aliquo crimine accusatur, antea non torqueatur, 15
quam ille qui accusat, ac se condicione constringat; ut, si innocens tormenta pertulerit pro
eo quod innocentem in tormentis tradidit, alium eiusdem meriti servum domino reformare

Cap. XVIII. deest Em. || l. 1. XVIII] deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; Tit. XVI Her; XVII
Ag, Bos; XVIII Bb, Ep, H, K, P 1—4, sP, T 2, Til, V; XXVIII P 1; CXV Mg, Mt; CXVII
Ad; [CXX]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. suggestione P 6; subgestione L. || l. 2. 20
quae Ch. caput] deest L, P 6; capud Alt, H, J, Mt, P 3, T 2. alterius caput Bb. falsum Bb;
falsas Mg; falla sP. falsa suggesserit] periuraverit Ald; peieret Jlz. suggesserat P 6;
sugesserit sP; suggesserat L. pro deest Gw, H, P 1, Sich, T 2 (m. prima). quaecumque] qualicum-
que Sich; iusta Mg, Mt. de deest Ad, Bos, Mg, Mt, Sich. || l. 3. iniustam Ad, P 6; falsam Sich;
iniusta re Ald, Ch, Jlz, T 1; iniusta re iniustam Bos. accusationem Ad, Ald, Bos, Ch, Jlz, P 6, sP, 25
Sich, T 1. comoverit Ep; cummoverit J. ipsi Alt, Bb; ipsa Mt; ipsam Ch, Her; in se Sich.
pene P 6. vel] illi sP. dampnum Ald, Bb, Ch, Gw, P 1, 4. alter P 4; altari J. intulerit P 4;
inferre voluit Sich.

l. 4. Neminem — tenete (l. 5) desunt Sich. nemini Alt. dampnes Ald, Bb, Ch, Gw, P 1, 4;
condempnes seu dampnes Jlz; dampnest sP. inquires Alt, Ch, T 1; inquires J; inquirat sP. scriptum 30
quippe est Mg, Mt; scriptum est enim Ald, Jlz, T 2 (m. recentior). autem deest Ad, Ald, Her, Jlz,
L, P 2, 4, 6, T 2. || l. 5. provate sP.

Cap. XX. deest Em. || l. 6. XX deest Alt, Jlz, L, P 6, Sich; Tit. XVII Her; XVIII Ag,
Bos; XVIII Bb, Ep, H, K, P 2—5, sP, T 2, Til, V; XXVIII P 1; CXVI Mg, Mt; CXVIII Ad;
[CXX]V Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 7. Si] . . i Alt. quis] que Ch. servum 35
alienum Gw, P 4, Sich; servum alterius P 6. accusaverit Ch, J. iniuste accusaverit P 4, Sich.
alienum iniuste accusaverit P 5. alienum iniuste sP. alienum deest Gw, P 4, 6. pertulerit tormenta
Gw; tormenta protulit P 6; tormenta protulerit L. pertulerit — tormenta] desunt P 3. pro eo —
tradidit] desunt, sed in margine eadem manu add. T 1. || l. 8. in tormenta] tormenta Ep. tradiderit
Ald, Jlz. domino eius Ald, Jlz. similem Ag, Ald, H, Jlz, L, Mg, P 6; simile ceteri. mancipium 40
simile M; mancipia similem Mg. mancipio P 5; mancipium, supra lineam: penam H. morere Ep.

1) *Cf. L. Sal. XVIII, 1: Si quis ad regem innocentem hominem absentem accu-*
saverit . . . ; Benedictum Levitam I, 350; Decr. Neuchingense (infra n° IV) c. 11; de hoc
delicto cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 677. 2) Cf. L. Sal. XL; Benedictum Levitam
I, 352. 3) Cf. etiam L. Visig. IX, 1, 2.

Si vero innocens in tormenta mortuus fuerit, duos servos eiusdem meriti sine dilatione restituat.

Si non habuerit servum aut unde conponat: ipse subiaceat servituti, qui innocentem fecit occidi.

6 cogatur. Si vero innocens in tormentis mortuus vel debilitatus fuerit, duos equalis meriti servos cum eodem domino reddere non moretur, et ille, qui debilitatus est, ingenuus in patrocinio domini sui permaneat. Et si subditus questioni mortuus fuerit, adque ille qui subdidit, unde conponere non habuerit, ipse subdendus est servituti, qui innocentem fecit occidi.

10 *Cap. XX. || l. 1. Si] sin Gw; corr. L. vero] autem Bb; corr. L. in] inter Ald, Jlz, Mt; in, corr: inter T 1. in̄orm̄ta Ch. tormentis Bb, Gw, Her, Sich; tormentis corr. P 4; tormento Ad, Bos, K, P 2, T 2 (m. rec.), Til. moritur Ald. duos vel II. duos — meriti desunt Ag. eiusdem] eius Ad. meriti deest Ald. meritis sine Mg, sP; meritis inest L, corr: meriti inest P 6; meritis insine J; meritis (sine (?) erasum) H. dilatione deest L, P 6; delationem sP. || l. 2. re-*

15 stituit Ep; domino restituat Ad, Ald, Jlz.

l. 3. serbum sP; servos Sich, T 2 (m. prima). aut deest Sich; aud L; corr. P 4. inde J. conponet Ch; conponit Ald. ipse] ibi Mt. subiacciat Ad. servitati corr: servituti P 2; servitium P 1. quia Ald, Gw, Jlz, P 4. feci occidere sP. || l. 4. hoccidi P 3.

In Alt sequitur cap. XVI, 1 huius editionis.

[TITULUS X.]

DE INCENDIO DOMORUM ET EORUM CONPOSITIONE.

cf. L. Sal.
XVI, 1;
L. Alam.
LXXVI, 1.

I. [De immissione ignis per noctem¹.]

Si quis super aliquem in nocte ignem inposuerit et incenderit liberi vel servi domum, inprimis secundum qualitatem personae omnia aedificia componat atque restituat et quicquid ibi arserit, restituat unaquaeque suppellectilia.

L. Sal. XVI, 1. Si quis casa qualibet super homines dormientes (Codd. 7—9: hominem dormientem) incenderit, quanti ingenui intus fuerint, mallare debent, et si aliquis intus arserit (Codd. 7—9: et si quis ibidem arserit),

L. Alam. LXXVI, 1. Si quis aliquem foco in nocte miserit, ut domus incendat seu et sala sua, et inventus et probatus fuerit, omnia quid ibidem arsit, similem restituat et super haec XL solidos componat.

Titulus X. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, K, L, Mg, Mt, P1—6, sP, T1, 2, Til, V; fragmentum capitis I. Sich; deest B, Em, G, Vl, W.

In Alt sequitur post cap. VII, 5 huius editionis. Coniunctus cum titulo IX. huius editionis Ag. l. 1. VIII Bos, Til; cap. XIII Her. Rubrica tituli deest Ad, Alt, P 6; in lacuna addita T 2. || l. 2. Si incendia L. incendiis Her, Jlz, Sich, T 2. et eorum compositione desunt Ald, Her, Jlz, Sich. earum Ch, Gw, Til. compositio sP.

Cap. I. Pars ultima capitis cum c. 2 coniuncta Mg, Mt. || l. 3. I deest Alt, Bb, L, P 6, T 2 (m. prima); cap. I P 4; Tit. I Her; XVIII Ag; CXVII Mg, Mt; CXVIII Ad; [CXX]VI Ald. Rubrica exstat in Her, Til. || l. 4. super] deest Alt, Sich; per Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T 1, 2. super aliquem] aliquem per Bb. aliquem deest Sich; aliquam Ad, Ald, Alt, Bos, Ch, Gw, H, J, T 1; invidiam vel odium addunt Ald, Bos, Ch, Jlz, T 1; invidiam vel dolum addunt Ad, Bb, Gw; invidiam vel domum addit J. in nocte] nocte Sich; innocentem Ep, Mg, Mt, P 4; inocentem sP. igne J, P 6. inposuerit alicui Ald, Bos, Ch, Gw, Jlz, T 1; supposuit P 6. incenderit Ep. liberi sP; liberi alicuius Sich. vel servi desunt Alt, H, L, P 6, T 2 (m. prima); vel servum J. domum vel servi Ad. domus corr: domum Mg. || l. 5. in primis omnia aedificia secundum qualitatem personae Sich. qualitate sP. personem sP. omni P 1. componat vel conp] componit Ald. adque sP; adqui L. restaurat Ald. et quicquid — restituat desunt Bb, L, Mg, Mt. || l. 6. quicquid vel quicquid. hibi sP; illi Ald. arserit ibi P 1; ibi asserit Her. restaurat Ald; cetera omnia desunt usque ad finem tituli Sich. unaquaque Alt, J, P 6, sP, T 1; unamquaque Mg; unamquamque Mt; et unamquamque Ald, Jlz; unumquodque Ad, Gw. subpellectilia Alt, Bb, H; suppellectilia P 4; suppellectilia sP, Til; subpellectile Gw; suppellectile P 5; suppellectilia Ch; superlectilem Ald; suppellectilem Jlz; suppellectile Ad; subiectalia corr: subiectilia P 6; subiectilia L; subiectalia J.

1) Cf. supra L. Baiw. I, 6; L. Visig. VIII, 2, 1; Benedictum Levitam I, 351.

Et quanti liberi nudi evaserint de ipso incendio, unumquemque cum sua hreuauunti^{*.1} conponat. De feminis vero dupletur². Tunc domus culmen³ cum XL sold⁴ conponat.

II. De scuria liberi.

De scuria^{**} vero liberi, si conclusa parietibus et pessulis cum clave munita^{Cf. L. Alam. LXXVI, 2.} fuerit, cum XII^{***} sold⁴ culmen conponat.

*) sua hreuauunti] sex solidis *Alt.*

***) scolaria *L*, escolaria *P 6*.

****) XV solidis *L*; VI sol. *corr*: XV sol. *Ald.*

*malb. alfathio, hoc est MMD din. qui faciunt
10 sol. LXIII, culp. iud.*

*Codd. 7. 8. . . . incenderit, ei cui casa
est, malb. anteba, sol. LXIII culp. iud. Illi
vero qui exinde evaserint, unusquisque ex
ipsis mallare eum debent etc.*

*L. Alam. LXXVI, 2. Si enim domus
infra curte incenderit aut scuria aut granica
vel cellaria, omnia similiter restituat et cum
XII solidis conponat.*

15 *Cap. I. || l. 1. Et deest Her. quanto Alt. liveri sP; liberti Ald, Jlz. nadi sP. evase-
rint nudi Ad, P 4. de ipso incendio evaserint P 3, Til. de ipso incendio — (cap. 3) id est
balnearius (p. 387, l. 2) desunt Bos, Ch. unumquemquem sP; unumquenque T 2, Til. sua bis,
alterum deletum Jlz; suo Her. hreuauuanti P 4; hreuanti Her, K, P 1, 2, V; hereuanti Mg, Mt;
revavanti Bb, P 6; revavunt Ep; reuanti P 5, sP; hereanti Ag; hrevaunt Ad; hrefawnti Lind. || l. 2.
20 conponat vel conp] conponit Ald. de feminis — conponat numero CXVIII anteposito cum textu
capitis sequentis coniuncta Mg, Mt. vere Her. duplicetur Ad, P 6; dupletur corr: duplicetur H;
dupliciter Bb, Jlz, K, P 3, 4, T 2, Til; dupliciter Ald; duplè Ag. et tunc Ag, Ep, Her, K, Mg,
Mt, P 1—5, sP, Til, V. tunc domus culmen] tunc unumquodque culmen quod ignis deiecitur Ald;
tunc unumquodque domus culmen quod ignis deiecerit Jlz. domui Alt, Bb, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2
25 (m. prima); domi Her; dominus Ad. culmen] cubiculum P 6. cum deest Ad, Ald, Jlz. X solidis
Jlz. conponat vel conp] conponit Ald; conponatur Gw.*

*Cap. II. deest Bos, Ch, Sich; cum capite I. coniunctum et in duo capita divisum Mg, Mt. || l. 3.
II deest Ag, Alt, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; cap. II Bb; Tit. II Her; CXX Ad; [CXX]VIII Ald. Rubrica
exstat in Her, L, P 6, Til. de scolariis liberis L; de scuria incensa Her; de scolia P 6. || l. 4.
30 Si vero curia Ald, Jlz. De] . . e Ag. scuria] scoria Bb, H, P 3; curia Ald, Jlz, T 2 (m. rec.);
scolaria L; escolaria P 6. vero deest Her. de liberis L; liberis Bb, H, J, P 6, T 2 (m. prima);
liveri sP. si conclusa P 1; si conclusis Her; si conclusi Alt; sicut clusa Bb; si clusa Ald, Jlz;
si inclusa non fuerit (non deletum) Ad. pessulis (li in raso) P 1; pessalis L; pesalis sP; pesculis
Mg, Mt. et cum Gw. clavi munita Gw, P 2; clavem minuta Mg; clave minuta L, P 1, 3, 5, sP,
35 Til, V; clavi unita Jlz. || l. 5. fuerat Bb; fuit P 6. cum deest L, Mg, Mt. culmen deest Alt,
Gw, Her, L, P 6. conponat culmen Ad, Ald, J, Jlz.*

1) Cf. *L. Baiw. IV, 6; V, 5; VI, 5, ubi hae compositiones secundum statum vulneratorum ordinatae sunt; cf. H. Schreuer, 'Verbrechensconcurrrenz' p. 50.* 2) Cf. *supra IV, 30; infra XVI, 5.* 3) Cf. *infra X, 6.* 4) Cf. *supra I, 6, secundum quam legem is qui res
40 ecclesiae cremavit, culmen domus cum 24 sol. tantum conponere debet.*

Si autem septa non fuerit, sed talis, quod baiuuari scof¹ dicunt, absque parietibus, cum VI* sold[†] conponat.

De illo granario², quod parc³ appellant, cum III sold^{**} conponat.

De mita¹ vero, si illam detegerit vel incenderit, cum III sold^{***} conponat.

De minore vero, quod scopar⁴ appellant, cum sold[†] conponat, et [universa 6 cum parilia² restituat¹].

III. De minoribus aedificiis.

Si quis desertaverit⁵ aut culmen eicerit, quod sepe contingit, aut incendio

- *) VII sol. *L*; II sol. *Bb*.
 **) III sol. *Ad, Alt, Bb*.
 ***) III sol. *Her*.
 †) VI solidis *Ep*.

10

Cap. II. || l. 1. septa deest *Her*; septe *P6*; sep ta (octo litterae erasae) *P3*. fuerit *sP*; fuerint *P6*. tali *sP*. quodquod *P1*. baiuuarii *K, P3, Tñ*; baiuuari *Alt*; baiuuuari *J*; baiuarii *Ag, Ep, sP*; bauuarii *Ad, P2*; bauuuarii *Gw, P6*; baiuarii *Ald, Jlz, T1*; baiovarii *H, P3*; 15 baiouuari *Mg, Mt*; baiuari *Bb*; baiuari *Bb, P1*; boioarii *Her*; bacuarius corr: bacuarii *L*. scof *Ag, Bb, Her, J, K, L, Mt, P2, 4, 6, sP, V*; scopf *H, T2*; scopph *Gw*; scoph *Tñ*; scuffa *Ad, T1*; scupha *Jlz*; sculfa *Ep*; scofpli *P3*. || l. 2. parietibus in raso *P1*; parentibus *L, P6*. conponat vel conp] conponit *Ald*.

l. 3. de deest *Ald, Jlz*. illo corr: illum *Ald*; illud *Jlz*. granarium *Ald, Jlz*. parch 20 *Ald, G, J, Jlz, P3, Tñ*; parhc *Bb*; pare *Mt*; porc *P4*; prac *P6*; prach *sP*; patre *P1*. apellant *Ep*; appellamus *Alt, T2*; appt *J*; apponat *L*; vocant *Ag, Mg, Mt, sP*; dicitur *Ald, Jlz*. cum IIII solidis — incenderit (l. 4) desunt *sP*. III solidis *Ag, Ep, K, Mg, Mt, P2-5, Tñ, V*; VV solidis *Ald* (cf. p. 185, l. 31); IIII solidis cett. conponat vel conp] conponit *Ald*.

l. 4. deest *Mt*. de mitta *L*; demedam *P6*; demida *Ep*; si mitam *Mg*; mitam *Ald, Jlz*. 25 vero] vos *L*. si illam — de minore vero (l. 5) desunt *Ag*. illam deest *Ald, Jlz*; illa *Mg, P1*. tetigerit *Bb, P2*; detexerit *Ald, Jlz*. incendiderit *T1*. VI solidis *Ald* (cf. p. 185, l. 31).

l. 5. De — conponat desunt *Ald, Bb, Jlz*; De — restituat desunt *Alt, Ch*. Hic numero CXVIII praescripto caput distinguitur *Mg, Mt*. vero deest *P4*; vos *L*. scobar *Gw*; scopas *K*; scarb *L*. appellamus *T2*; appellatur *T1*; apellant *sP*; appt *J*; apponat (corr.) *L*. cum sold — restituat (l. 6) 30 desunt *Mg, Mt*. I solido *J, T1, 2*; solido I *P4*. ueniuersa *Ad*. || l. 6. cum parilia *Ep, P1, 2, 3, 5, V*; parialia *P6*; comparialia *Ag, K, Tñ*; cum parilibus *P4*; cum alia *sP*; cum Paraba *Her*; parialia cett. restituatur *Ag, H, J, L, P6, T2* (m. prima); restituantur *Ad, Bb, Gw, T2* (m. recentior).

Hic titulum distinguunt *Bb, Ch, Jlz, T1*.

Cap. III. deest *Sich*. Pars prima (— balnearius p. 387, l. 2) deest *Bos, Ch*; cum cap. II (cf. 35 l. 28) huius editionis coniunctum *Mg, Mt*. || l. 7. Numerus rubricam sequitur *Ad, Ag, Bb, Ep, J, P1-3, sP, T1, V*; III deest *Ald, Alt, H, Jlz, L, Mg, Mt, P6*; cap. I *Bb*; I *T1*; Tit. III *Her*; XX *Ag*; CXXI *Ad*. Rubrica exstat in *Ald, Bb, Ep, Gw, Her, J, K, L, P1-6, T1, Tñ, V*. de minorum aedificiorum *J, T1*; de minorum aedificiorum compositione *Bb*; de culminum eiectione minorum aedificiorum *Her, Tñ*; de culminis eiectione aedificiorum *L, P6* (*L*: colminis). || l. 8. Si] . . i *Alt, Jlz*. 40 si quis desertaverit desunt *Mg, Mt*. desersaverit *sP*. aut] vel *Bb, Jlz*; a *Mg, Mt*. eicerit corr: eiecerit *L*; deiecerit *Ald, Jlz*. quod — contingit desunt *Mg, Mt*. contigit *J, sP, T2* (m. prima); contingat *Alt*.

- 1) Cf. *D. v. Kralik l. l. p. 590*; vide *Glossarium s. h. v.* 2) Vide *Glossarium s. h. v.*
 3) Cf. *D. v. Kralik l. l. p. 587 sqq.*; *Glossarium s. h. v.* 4) *Loco eodem p. 590*; *Glossarium* 45
s. h. v. 5) *Hoc est desertum facere, vastare, vide Du Cange, Glossarium.*

tradiderit, uniuscuiusque quod, firstfalli¹ dicunt, quae per se constructa sunt, id est balnearius pistoria coquina vel cetera huiusmodi, cum III sold conponat et restituat dissipata vel incensa.

IV. [De igne immisso et extincto.]

cf. *L. Visig.*
VIII, 2, 3.

6 Si autem ignem posuerit in domo ita, ut flamma eructuat et non perarserit et a familiis liberata fuerit: unumquemque de liberis cum sua hreuauunti² conponat, eo quod illos inunuuan³, quod dicunt, in disperationem vitę fecerit; et non conponat amplius nisi tantum quantum ignis consumpserit⁴.

L. Visig. VIII, 2, 3. quod si . . . incendio concremeretur, tantum quantum
10 *flamma consumsit, reddere vel conponere compellatur.*

Cap. III. || l. 1. aut uniuscuiusque L; uniuscuiusque Mg, P 6; uniuscuiusque (?) erasum T 2 (m. prima); unumquodque T 2 (m. recentior); uniusquam edificia Ald, Jlz. firstfelli T 1; firstifalli L; firstfallit sP; firstfalli Her, K; first P 2; firstfalli P 5; firstfalli Mg, Mt; firstvalli Ald, Jlz; sir ē falli Ag; firstsul⁵ Alt. dicitur Ad, Ald, Jlz; vocant P 2. qui Mg, Mt; quia Her. constructi
15 *Alt, Bb, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); structi Gw; contruncata Mg, Mt. sunt deest Ad. id est] idem sP. || l. 2. balnearius deest Alt; balnearia corr: balnearius Ad; balnearium Ald, Her, Jlz, Til; balneariis Bb; balnearios P 4; belnearius sP. pistoria deest J; pistoriaco corr: pistoriacus L; pastoria Alt; pistoriam Bos; pistorinum Ald; pistorinum Jlz; pistoriam Til. coquinam Bos, Til; quoquina Ag, L, Mg, Mt, P 3, sP; vel coquina P 2. cum deest sP. conponat vel conp] conponit*
20 *Ald. || l. 3. dispata P 6; dissipatis Mg, Mt. vel deest Mg, Mt. inensa Alt; inensa Bb; inensa P 1; incensi Mg, Mt.*

Cap. IV. deest Sich. || l. 4. IIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P 6; II Bb, T 1; Tit. IIII Her; XXI Ag; CXX Mg, Mt; CXXII Ad; CXXX Ald. Rubrica exstat Her, L, P 6, Til. ignis P 6. misso L; immanso P 6; commisso Her. et deest P 6. || l. 5. Si] . . i Alt, Jlz. igne Mg. posuerit deest
25 *Ald, Jlz; imposuerit Her; inposuerit Mg, Mt. domo Ad, Ep, Her, K, Mg, Mt, P 1, 2, 3, 5, sP, Til, V; domu J; domum cett. flamma eructet Til; flamma eructua P 5; flammam eruat sP; flamma eructuet P 2, 4; flammam eructuat Her; flamma aeructuet Ep; flammaverit Ald. non deest Bb. perarserit] arserit L, P 6. et] sed Bos, Ch, P 5; hoc est Ad. || l. 6. a deest Mg, Mt. familia K; famulis Ald, Jlz, sP, T 2; flamma Bb. liberata sP; liberatum Bb; libertatis Mg, Mt. fuerat corr: fuerit L;*
30 *fuerunt Mg. unumquemquem sP. liberis sP. hrevavunti Ad, Ald, Ch, Gw, H, Jlz, P 1, T 1, 2 (m. prima); hreuauunti P 3; hreuawnti Bos; hrevavunta J; hrevavuntiva Ag, K, P 2, T 2 (m. rec.), V; hreuauuuntiva Her; hreuauuntiva P 4; hrevavuntiva Til; herevavunti Ep; herevavuntiva Mg; herevavuntiva Mt; herevavuntiva P 6; herevavunti Bb; revavunti L; revavuntiva sP; herevavuntiva Alt; herevavuntiva Lind. conponat vel conp] conponit Ald. || l. 7. quod illos bis Gw; quod illis Her, Jlz, P 6, sP;*
35 *quod illo Alt; quod L. inunuuan Ald; inunuuan J; inunuuan sP; inunuuan Mg, Mt, P 1, 3; in unuan Bos; in un Wan Til; in Vnuuan Her; inunuuan L; inunuuan T 2 (m. prima); inunguan P 6; inunū Ag. quod dicunt in] id est P 4. disperationem Ag, Alt, H, L, Mt, P 1, 3—5, sP, T 1, V; disperatione J, T 1; disperatione Mg; disperationem cett. vitae deest Mg, Mt. fecerint sP, corr: fecerit Gw; fecerat Ch, T 1. conponat vel conp] conponit Ch, Ald; conponat arsi Mg, Mt. || l. 8.*
40 *amplius supra lineam L. nisi — consumpserit desunt Gw. nisi deest Mg. tantum deest Ad; tamen vel tam Alt, Bb, H, T 2. quantum deest Alt, Bb, H, L, T 2 (m. prima); quod P 6. igne H. consumpserit ignis Ad; ignis praesumpserit Her.*

1) = *culminis eiectione*, cf. *D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 430; Th. v. Grienberger, l. l. p. 160.* 2) Cf. *L. Baiw. IV, 6; V, 5; VI, 5; D. v. Kralik, 'Neues Archiv'*
45 *XXXVIII, p. 446; vide Glossarium s. h. v.* 3) Cf. *D. v. Kralik l. l. p. 611 s.; infra IV, 17. 19. 21; vide Glossarium.* 4) Cf. *H. Schreuer, 'Verbrechenskonnurrenz' p. 38.* 5) Cf. *infra X, 7.*

Ducalis vero disciplina¹ integer permaneat.

Et si negare voluerit, de istis cum campione se defendat aut cum XII* sacramentalibus iuret².

De servorum vero firstfalli³, uniuscuiusque ut manum recisam⁴ componat.

V. [De dissipatione domus⁵.]

Modo⁶ quia de domorum incensione sermo perfinitur, censemus incongruum non esse, ut de dissipatione domus aedificiorum compositione edisseremus.

*) XVI *Ag, Mg, Mt.*

Cap. IV. || *l. 1.* decalis *P1*; sed ducali *L*; diccalis *Bb*. vero *deest P6, L.* edisciplina *P6.* integra *Ald, Bb, Bos, Gw, Jlz, P4, T2, Til*; inter *Mg.* permanea *P6*; permaneat *XL in 10 XL solidos corr: permaneat in XL solidos Ald; permaneat in XL solidos Jlz.*

l. 2. et — istis] de his vero si negare voluerit *Ad.* cum *deest Bb, L.* campioni *L*; campio *P3*; campione *P2*; campionem *Ag*; camphione *Mg, Mt*; camphiones *sP.* defenda *P1.* aut] et *P1*; ut *P6.* XII] *XV Ald (cf. p. 185, l. 31); XVI Ag, Mg, Mt.* || *l. 3.* sacramentales *Bb, H, J, L, P6, T1, 2 (m. prima); sacramentalibus sP.*

l. 4. servorum] minorum *Alt.* vero] vos *L*; autem *Ald, Jlz*; vero quod *P1.* firstfalli *P4*; firstvalli *Ald, Jlz*; fistfalli *corr: firstfalli P1; firstfalli Her; fistfalli Mg, Mt.* unusquisque *Alt, L, P1, 6, sP*; unuscuiusque *Mt*; uniuscuius *Mg*; uniuscuiusque *Her.* ut] *deest sP*; cum *Her*; aut *Ep.* manus recisa *Alt, L, T2 (m. rec.); manus recisas Gw; manus recitasa corr: recitasa P6; manu recisa Ald, Bos, Jlz, T1; manu rescissa Her; manu recisa Ch; (manus deest) resicca Bb; manure cisa J; 20 manam recisa P3.* componat vel conp] *deest Ald; componit Ald, Ch; conpnt L.*

Cap. V. deest Sich; cum cap. IIII coniunctum Alt. || *l. 5.* V *deest Alt, Ch, Jlz, L, P2, 6; III Bb, T1; Tit. V Her; XXIII Ag; CXXI Mg, Mt; CXXIII Ad; [CXXX]I Ald.* Rubrica exstat in *Her, L, P6, Til.* dissipatine *P6.* domus *P6, corr. L.* || *l. 6.* modo vero *P2.* quia de] qui de *Ad, Bb, J, T1*; qui *H, sP*; quidem *Alt, L, P6, T2 (m. prima); de quidem Bos, Ch; quid 25 de Ag; quoque de Mg, Mt; cum Her.* incensionem *sP.* sermo *deest Ep; sermone Bos, Ch; sermo corr. m. rec: sermonem H; sermonem Ad, Gw.* perfinitum *Alt, Gw, H, J, L, P6, T1, 2 (m. prima); corr. Bb; perfinito Bos, Ch; finitur Ald, Jlz; esse Ad.* cessemur *sP.* || *l. 7.* est *Ad, Alt, Bb, Gw, H, J, L, P6, T1, 2 (m. prima); est esse Ch; esset Mg, sP.* de supra lineam *T1.* dissipationem *sP.* dissipatione — compositione] disperatione vel inimicicia nec non et in cura (curia 30 *Mg*) et de dissipatione domorum componere *Mg, Mt.* domus aedificiorumquo *Ad, Bos, Ch; domui aedificiorum Alt, Bb, H (m. prima), J, L, P6, T2 (m. prima); domui aedificiorumque T1; domorum aedificiorum Ald, Jlz; domus et aedificiorum Gw, Her; aedificiorum et domorum T2 (m. recentior); domus edificio P2.* compositione *deest Alt, L, P6, erasum T2, m. recentior: .c̄.; componat Ag; compositionem Bb; compositionis sP.* non addunt *Alt, Bb, H, J, L, T1, 2; n̄c add. Ad.* edissemus 35 *H, L, P6, corr: edisseramus H (m. recentior); disseramus Ad; disseremus P4; edisseramus Ald, T2 (m. recentior), Til; sedisseremus Ag; edisseremur P3; edisseremus corr. Ch.*

1) Cf. supra c. II, 4 in fine. 2) Cf. L. Angl. et Werin. III, 1. 3) L. Baiw. IV, 9; V, 6; VI, 6; X, 3. 4) Cf. supra c. IV, 9; V, 6; VI, 6. 5) Cf. H. Schreuer, 'Verbrechenskonkurrenz' p. 38. 6) Forma textus huius capituli valde differt a forma 40 regulari ac in omnibus ceteris capitibus usitata.

VI. [De culmine.]

Si quis delicti vel quolibet causa praesumptione vel inimicitia nec non et incuria aut certe hebitatione¹ liberi culmen eicerit, domini domus XL* sold conponat².

VII. [De columna culminis.]

Si eam columnam a qua culmen sustentatur, quam firstsul³ vocant, XII sold conponat.

VIII. [De angulari columna interiori.]

Si interioris aedificii illam columnam eicerit, quam winchilsul⁴ vocant, VI sold**
10 conponat.

*) X sol. P 1; LX sol. Her.

***) cum sol. Ald.

Cap. VI. deest Sich; cum capite V. coniunctum Alt, Her. || l. 1. V deest Alt, Ch, Jlz, L, P 3, 6; III Bb, T 1; XXV Ag; CXXII Mg, Mt; CXXIII Ad; [CXXX]II Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 2. Si] . . i Jlz. quid Bb. delicti Her; delicto Ald, Jlz; derelicti Mg; derelicta Mt; relictii edificii T 2 (m. rec.); relictii cett. vel supra lineam Mt; pro Bos, Ch. qualibet Ad, Ald, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, T 2 (m. recentior), Til; colibet P 6, sP; quodlibet P 3, 4; quilibet P 5. causam Bb; casa Ep. praesumptione Alt, Bb, Bos, Ep, Her, J, L, Mg, Mt, P 1 — 3, Til, V; praesumptionem Ad, P 6, sP; praesumptionis P 4; praesumptione P 5; per praesumptionem cett. vel
20 deest K; et Mg, Mt. vel et incuriae inimicitiae nec non aut L; vel incuriae inimicitia nec non aut P 6. inimicitiam Ad, Bb, Gw, H, Jlz, T 2; inimiciam Ald. || l. 3. incuriae Bb, H, J, L, P 6; in curiam Ad, Ald, Gw, Jlz, T 2 (m. recentior); in curte Alt; curia sP. aut] au Mt. certa corr: certe H; certe est Mg, Mt. hebitatione Ag, P 5, V; hebetatione K, P 2, Til; hebetationem Ald, Jlz; habitatione Her, Mg, Mt; est habitatione sP; abitatione Ep; ebitatione P 3; ebitatione P 1;
25 ebetatione Ad, P 4; ebitatione Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); ambitionem vel hebetationem T 2 (m. rec.). liberi sP; liberi vel Mg. culmen corr. Mt. eicerit Bb, Ep, H, J, P 2, T 1, V; eicere sP; eierit L; deiecerit Ald, Jlz; eiecerit cett. domino Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, P 2, 4, T 1, Til. domui Alt, H, J, L, P 6, T 1, 2 m. prima. XL deest Ag; cum XI Til. l. 4. conponat vel conp] conponit Ald.

30 Cap. VII. deest Sich; coniunctum cum cap. VI. Ag, Mg, Mt. || l. 5. VII deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; V Bb, T 1; Tit. VI Her; CXXV Ad; [CXXX]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. De culmine Her. calumna L. culmine L. || l. 6. Si] . . i Jlz. eum L; ea Mt. calumna L; columnum sP; columpnam Ald, Gw, Jlz; P 1; columna Mt. a deest K, Mg. quae K; quam Mg, Mt, corr: qua H. culmen deest Ald. sustentatur Til; sustentatur corr. Ald; sustantatur Ad; sustatur P 6; sustinuit Mg, Mt. quam] qua L. uirstsul Ad, Ch; uirstsul Bos; fristsul P 1; furstsul P 2, 5; fril Mt; firil Mg; firstfalli⁵ Alt, L; firstvalli⁵ Jlz. dicunt Jlz; vocant supra lineam add.: eicerit T 2 (m. recentior). XII sold desunt Til; cum XII sold Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, H, J, Jlz, P 4, sP, T 1, 2; cum XV sold Ald (cf. p. 185, l. 31). || l. 7. conponat vel conp] deest Til; conponit Ald.

40 Cap. VIII. deest Sich; cum cap. VII. coniunctum Ag, Alt, Mg, Mt. || l. 8. VIII deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; VI Bb, T 1; Tit. VII Her; CXXVI Ad; [CXXX]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. de columna liminis Her. angulare L, P 6. calumna L. interioris L, P 6. l. 9. Si] . . i Jlz. interiores J; interiori sP; interiorem Mg, Mt. hedificii sP. illam corr: illum Mg. columpnam illam Gw. columnam deest Bos, Ch; calumnam L; columpnam Ald, Gw, Jlz, P 1.
45 eicerit Ep, H, J, P 1, 2, sP, T 1, V; eiecerit cett. quam winchilsul vocant eiecerit Gw. quam deest P 1; q H. uinchilsul P 1, V; uinchilsul Her; uinchilsul P 3, Til; wincilsul L; uinchilsul Lind; uumchilsul P 2; winchilsul Gw; uunchilsul Ad; uulchilsul P 6; dilsult Mg, Mt. cum VI sol. Alt, Ch, Gw, H, J, Jlz, T 1, 2; cum sol. Ald.

1) hebetatio = 'Stumpfheit, Stumpfsinn, Unverstand'. 2) Cf. L. Baiw. X, 1 (p. 385, l. 2). 3) Cf. D. v. Kralik, l. l. p. 430; vide Glossarium. 4) Cf. D. v. Kralik, l. l. p. 622; columna angularis, (c. X, 10) 'Ecksäule', 'Pfoften'. 5) Cf. supra c. X, 3. 4.

VIII. [De ceteris huius ordinis columnis.]

Ceterae vero huius ordinis componantur cum III* sold.

X. [De exterioris ordinis angulari columna.]

Exterioris vero ordinis columnam angularem cum III** sold componat.

XI. [De ceteris huius ordinis columnis.]

Illas alias columnas huius ordinis singulas cum singulis sold componat.

XII. [De trabibus.]

Trabes vero singuli cum III solidos componantur.

*) III sol. Bb, P 6.

***) III solidis P 6.

Cap. VIII. deest Sich; cum cap. VIII. coniunctum Her, Mg, Mt, P 1. || l. 1. VIII deest Alt, Ch, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 1, 3, 6; VII Bb, T 1; XXVI Ag; CXXVII Ad; [CXXX]V Ald. Rubrica exstat in L, P 6, Til, in L cum textu capituli coniuncta. ceteris deest L, P 6. columnis deest L, P 6. l. 2. cetera Ad, Ag, Ch, Gw, Mg, Mt, P 1, T 2; cetera eius T 1; cetera corr: ceterae L; ceteri P 4; ceteras J, Jlz, P 6; . . eteras Ald; ceteris sP. vero in raso P 1. hius L; uius sP. componantur vel conp̄ hoc loco deest Ad, Ald, Alt, Her, Jlz; componatur Mg, Mt. VIbus cum solidis Ald (cf. p. 185, l. 31); cum III solidos P 5. sold] componat add. Ad, Alt, Jlz; componantur Her; componit Ald.

Cap. X. deest Sich; coniunctum cum cap. VIII. Ad, Ag, Ald, Her, Mg, Mt. || l. 3. X deest Ad, Ag, Ald, Alt, Ch, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; VIII Bb, T 1; VIII P 1. Rubrica exstat in L, P 6, Til. exteriores P 6. ordinis deest L, P 6. columna deest L, P 6. || l. 4. exteriores Ag, H, J, P 6, sP; . . exteriores Ad, Ald; exteri K; exteriore Mg, Mt. vero deest Ad. columpnam Ald, Jlz, P 1; columna Ad, Alt, Bb, Ch, H, J, L, Mg, Mt, P 6, T 1, 2; columpna Gw. angularis Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, Mt, P 6, T 1, 2. tres sol P 1. componat vel conp̄] componit Ald; componatur Gw, L, Mt.

Cap. XI. deest Sich; cum cap. X. coniunctum Ag, Ald, Her, Jlz, Mg, Mt. || l. 5. XI deest Ag, Ald, Alt, Ch, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; VIII Bb, T 1; X P 1; CXXVIII Ad. Rubrica exstat in L, P 6, Til. columnis deest L, P 6. || l. 6. Ille Ad, Alt, Bb, L; . . llas Ald. alie Ad, Bb, L. columpnas Ald, Gw, Jlz, P 1; columnae Ad, Bb; columna corr: columnas L. huius ordinis columpnas Ald, Jlz. hius L. singulas vel sing] singulae Ad, Bb; singulis corr: singulas Gw; singulis L, P 6; singulares P 4. singulas cum singulis] singulos Mg, Mt. cum deest Ep, Gw. singulis vel sing] 30 deest Chign; singulo J. solidis vel sol] solido H, J; deest Bb, Jlz. componat vel conp̄] componantur Bb; componit Ald.

Cap. XII. deest Bb, Sich; coniunctum cum cap. XI. Ag, Mg, Mt, T 2 (m. prima). || l. 7. XII deest Ag, Alt, Ch, H (m. prima), Jlz, L, Mg, Mt, P 6, T 2 (m. prima); Tit. VIII Her; X T 1; XI P 1; CXXVIII Ad; [CXXX]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. trabes P 6; trabis L. || l. 8. 35 traves Mg, sP; . . rabes Ad. singuli vel sing] singulis L, P 6, sP; singule Gw; singulas Ald, Bos, Ch, Her, Jlz, T 1. solidos V; solidis vel sol] cett. componat vel conp̄] deest Ald; componantur Bos, Gw, K, P 3, 4, 5, Til, V; deest Ald.

XIII. [De spangis quae parietes continent.]

Exteriores vero, quas spangas vocamus, eo quod ordinem continent parietum, cum III sold conponat.

XIII. [De ceteris aedificii sumptibus.]

6 Cetera vero, id est asseres¹ laterculi² axes^{*.3} vel quicquid in aedificio construitur, singula cum singulis sold conponat.

Et si una persona haec omnia commiserit in alterius aedificio, amplius non cogatur solvere quam culminis deiectionem⁴ vel ea quae maiora huius commiserit criminis; minora huius personae non secuntur nisi tantum restituendi secundum
10 legem.

*) axes. hoc est tigillos Gw.

Cap. XIII. deest Sich; cum cap. XII. coniunctum Ad, Ag, Her, Mg, Mt, P 6, sP. || l. 1. XIII deest Ad, Ag, Alt, Ch, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 6, sP; X Bb; XI T 1; XII H, P 1, T 2 (m. prima); [CXXX]VII Ald. Rubrica exstat in L, Til. De] D Til. spangis] exteriores qui L. || l. 2. vero
15 deest P 4, T 1 (m. prima). quas deest sP; quos Bb, J, T 1. spanga J; pangas K; cambas Mg, Mt. vocant Ch, Her, J, T 1. eos (s erasum) L; eos P 6; eo restituendi secundum legem Ald (cf. p. 391, l. 9). continet Ag, Ald, sP; continent corr: contineant L; continent corr. Gw. parietis Mg, Mt; parietem sP. || l. 3. III vel tribus] tres P 1, 3. solidis vel so] solidos H. conponat vel con] conponit Ald; conponatur H; conponantur Ad, Gw.

20 Cap. XIII. deest Sich; cum cap. XIII. coniunctum Ag, Mg, Mt; in duo capita divisum Gw, H, P 6. l. 4. XIII deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6, T 2 (m. prima); Tit. IX Her; XI Bb; XII T 1; XIII H, P 1, sP; CXXX Ad; [CXXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. sumptibus deest L, P 6. || l. 5. ceteras J, L, sP; ceterae T 1. id est desunt Jlz. est erasum L. asseres P 6; arseres P 5; assere Ag. laterculos Ald, Bos, Jlz, Til. axse sP; exes Mt. in deest P 6.
25 inaedificatio Mg. constituitur Alt, Bb, sP, T 2. construitur — aedificio (l. 7) desunt L. || l. 6. singula vel sing] deest Bos, Ch; singulos P 6. cum deest Ch, P 6. singulis vel sing] deest P 6; singulo Ad; singulos Mg, Mt. solidis vel so] solido Ad; deest Gw. conponat vel con] conponit Ald; conponantur Gw, P 4.

l. 7. Hic caput distinguunt Gw, H, P 6 (Gw numero XV, P 6 rubrica: Item ut supra praepositis).
30 unam Mg, Mt; in una Alt, Gw. personam Mg. omnia] quidem Mg, Mt. comiserit Ep. hedi-
ficio sP; aedificatio Mg; aedificii P 5. amplius deest Bb. || l. 8. cogantur P 6. deiectione Bos,
H, J, L, P 6, T 2 (m. prima); deiectionis Ald, Jlz. ea deest Ad. maioras Alt; maiores P 4.
huius deest Her. commiserint V; comiserit Ep, L; commiserint Bos, P 2—4, Til; commiserit Ag.
commiserit — huius desunt P 5. || l. 9. crimina Her. criminis commiserit Ald, Jlz. maiora Alt;
35 minore P 6; minores P 4. persona Ag, Alt, Mg, Mt. non sequentur P 4; non sequitur Til; non
sequuntur Ad, Jlz. consecuntur P 1. nisi] non Her. restituenda Her; restituendi nisi tan-
tum sP. restituendi secundum legem desunt Ald (cf. p. 391, l. 16).

1) asseres = 'dicke Stangen, starke Latten'. 2) laterculi = 'Ziegelsteine, Brand-
steine'. 3) axes = 'Dielen, Bretter, Bohlen'. 4) Cf. L. Baiw. X, 6.

XV. [De curtes dissipatione.]

Si curtem¹ dissipaverit aut inrumperit liber liberi, cum III* soldū conponat et restituat damnum.

Cf. L. Sal.
XXVII, 23;
Ed. Rothari
285.

XVI. [De exteriori sepe.]

Si illum sepem eruperit vel dissipaverit, quem ezziszun² vocant, cum I solido s et restitutione.

XVII. [De superiori pertica.]

Cf. L. Sal.
XXXIII, 1.

Superiorem vero virgā, quam etortcartea³ vocamus, qui sepis continet

*) VI sol. L.

L. Sal. (cod. 5, 6) XXVII, 23. Si quis vero clausuram alienam deruperit . . . 10

Ed. Rothari 285. Si quis sepem alienum ruperit⁴ . . .

L. Sal. XXXIII, 1 (codd. 2 — 6) . . . retorta, unde sepis continetur⁵.

Cap. XV. deest Sich; cum cap. XIII. coniunctum Ag, Mg, Mt. || l. 1. XV deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; Tit. X Her; XII Bb; XIII T 1; XIII H, P 1, T 2 (m. prima); XVI Gw; [CXXX]VIII Ald; CXXXVIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. curte L, P 6. dissipatione deest L, P 6. || l. 2. curtim P 4; curte J. dissipaverit liber liberi aut irruperit Ald, Jlz. rumperit L, P 6; inruperit Ad, Bos, Gw, Mt, Til; inrumpserit sP; irruperit Ald; irrumperit Her. liber liberi aut irripuerit Jlz; liber liveri sP; liber riberi P 3; liber libero Chign. solidis vel sol] deest T 1. conponat vel conp] conponit Ald. || l. 3. et restituat damnum desunt P 6. restituet Ag, Ald, Bb, Ch, Gw, P 1, 3, 6, sP, T 1, 2, V; restituit corr: restituat Mg; restituat corr: restituet J. 20 dampnum restituat Ald, Jlz. damnum vel dampnum.

Cap. XVI. deest Sich; cum cap. XV. coniunctum Ag, Mg, Mt. || l. 4. XVI deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; Tit. XI Her; XIII Bb; XIII T 1; XV H, P 1, T 2 (m. prima); XVII Gw; CXL Ald; CXLVIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. de sepe rupta Her. exteriori L, P 6. || l. 5. Si] . . i Alt. illam Ad, Ald, Ep, Her, Jlz, P 6, T 2 (m. recentior), Til; in illam Bos. 25 sepem deest Bos; septem sP; sepe Mg; spem corr: sepem P 1. ruperit Mg, Mt; erumperit Alt, L, P 6, T 2; erupperit sP; irruperit Her. quam Ad, Ald, Bos, Jlz, Mt, T 2 (m. recentior), Til. ezziszun Ad, Ag, Bb, Ep, Gw, G, P 2, 4, T 1, 2, V; ezzisc zun Til; ezziszun Her; ezziscun K; ezzeszun Ch; eziszun Alt; ezzisegun J; ezziszzun Ald; ezzichzunn Jlz; ezziszin P 3; ezisezun Mg, Mt; ezzeschun Bos; eziscozun (!) P 6; zziscozū L; eggiszunt P 1; deest sP. I sol.] I sol. conponat Ad, 30 Alt, Bb, Ch, H, J, L, Mg, Mt, P 2, T 1, 2; conponit Ald. || l. 6. et restitutione desunt P 2; et restituat Ald, Bb, T 2; et restituat damnum T 2 (m. recentior); et restitutionem Ag, Jlz, L, Mg, Mt, sP; et restitutione Ad, Alt, Ep, Gw, H, Her, K, P 1, 3—6, Til, V; est restitutio Bos; et restituet cett.

Cap. XVII. deest Sich; cum capite XVI. coniunctum Ag, Alt, Her, Mg, Mt. || l. 7. XVII deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; XIII Bb; XV T 1; XVI H, P 1, T 2 (m. prima); XVIII Gw; 35 [CXL]I Ald; CXLX Ad. Rubrica exstat in L, P 6, Til. superiore L, P 6. || l. 8. Superiore H, J, P 6; superiora L, T 2 (m. prima); . . uperiorem Jlz. vero deest Her, L. virga H, J, L, P 6, T 2. quam deest J; que Jlz. etortcartea J, P 1, 2, T 1; etortcartea Ag, Mg, Mt, Til, V; et ortcartea P 5; etortcartia Ep; etortcatea P 2; etortcartea P 3; etortcartea (secundum e erasum) H; etortcarteam P 4; etacarita P 6; etirkarta Gw; etorgarta Bb; et argarta Ad; et ergarta Bos, Ch, T 2 m. rec.; . . rgarta 40 T 2 (m. prima); etagarta Ald, Jlz; etacarita Lind; aethar chartea Her; mezzaha Alt; et arcursa corr: et arcarta L. vocant Ad, Ch, Mg, Mt; deest Ald, Jlz. qui Ag, Ep, Her, J, K, Mg, Mt, P 1—3, T 1, 2, V; qui corr: que H; quem L, P 6; que cett. sepem K; sepes Her.

1) Secundum J. Merkel (LL. III, p. 309 n. 17) = 'Hof, Hofzaun'. 2) Cf. D. v. Kralik, l. l. p. 429; vide Glossarium s. h. v. 3) Vide Glossarium s. h. v. 4) Cf. etiam L. Burg. 45 XXVII, 1. Si quis sepem . . . ruperit; L. Vis. VIII, 3, 6. 5) Cf. L. Rib. 43.

firmitatem, si eam iniuste reciderit, simili modo cum sold conponat eo, quod minime tunc sepis vitiatis animalibus sustenet impetum.

XVIII. [De signis ob defensionem positis.]

Qui autem signum quod propter defensionem ponitur aut iniustum iter excludendum vel pascendum vel campum defendendum¹ vel applicandum secundum morem antiquum, quod signum uiffun² vocamus, abstulerit vel iniuste reciderit, cum I solido conponat.

Cap. XVII. || l. 1. ea Ag. iuste Mg, Mt. absciderit P 4; reciderit vel tulerit Ald, Jlz, simul sP. cum uno solido conponit Ald; cum uno solido conponat Jlz; conponat cum solido Ag, Mg, Mt; conponat cum solido I sP. conponat deest P 6. litteris eo initialis D anteposita et postea deleta Ch; de eo Bos. || l. 2. minime tunc desunt Ald. tunc sepis desunt L. sepes Bb, P 6; seps H, J, T 2 m. prima. vitiatus Gw; uiatas P 6; vitiatos L; vitalis Bb; vitiata Lind; viciatorum Ald, Jlz. animalis Ad, Bb; animalium Ald, Bos, Ch, Gw, Jlz; animabus P 1. sustenet V; sustenit J; sustinent L; continet sP; sustinet cett. inpecum Mg, Mt; impetus Gw; impletum sP.

Cap. XVIII. deest Sich; cum cap. XVII coniunctum Ag, Mg, Mt. || l. 3. XVIII deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; Tit. XII Her; XV Bb; XVI T 1; XVII H, P 1, T 2 (m. prima); XVIII Gw; [CXL]II Ald; C^XLXI Ad. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. ob defensionem positis deest L, P 6. || l. 4. Qui] cui Ad, Mg, Mt; Sui Ald. signa Ad; signum corr: signa H. quem Alt, L, P 6; quam J, T 2 m. prima; quem corr: quae H; quae Ad, erasum T 1 (m. prima). defensione Ald, Ep, J. ponuntur Ad, Alt, H, J, L, P 6, erasum T 2 m. prima. iniuste sP. iter excludendi Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, T 1, 2 (m. prima); excludendum Ag; inexcludendi L, P 6; iter expludendum Mt; iter excluderit corr: iter excludendi Ad; iter excindendum Til. || l. 5. vel deest Ald, Jlz, Mg, Mt; aut Her; et sic porro Bos. pascendi Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, P 6, T 1, 2 (m. prima); deest Ald, Jlz; parcendi J. vel campum] campumque Bos, Ch, Gw; vel caput Mg; campi L; campum Alt, Bb, Gw, H, J, P 6, T 1, 2 (m. prima). vel campum defendendum desunt K, Mt. defendi Ad, J, L, P 6; defendendi Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, T 1, 2 (m. prima); defendum P 1. vel applicandum desunt K. applicandi Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, P 6, T 1; amplicandi H, J, T 2 (m. prima); amplicandum Ag, Ep, P 3, Til; adplicandi Gw, L; adplicandum sP; amplificandi T 2 (m. recentior); amplificandum Her, secundum deest Mg. || l. 6. mo || morem P 2; more Mg. anticuum quod Mt; canti || cumque L; antiquam quod Ep, sP. quem — vocamus desunt Alt. quem J, P 6. signum deest T 2 (m. prima). uiffun H (corr.), Gw; uiffun P 3, 6; wifon L; vuiffan Her; wiffan T 2; wifan Jlz; wiffa Bb; gaifan sP; wifam Ad, Ald, Ep; wiffam cett. vocant Ad, Mg, Mt, P 4. abstulerit deest sP; obstulerit L. rexiderit Ep; rederit corr: reciderit sP. || l. 7. conponat vel conp] conponit Ald.

In Alt sequitur caput XIV, 1 huius editionis.

1) Cf. A. Dopsch, 'Die wirtschaftlichen und sozialen Grundlagen der europäischen Kultur-entwicklung' p. 390. 2) = 'Markzeichen von Grundstücken', 'Strohvisch', Lexer WB. III, 1, p. 878; cf. D. v. Kralik, l. l. p. 621; Th. v. Grienberger l. l. p. 155; H. Brunner, 'DR II', p. 459; V. v. Meibom, 'Das deutsche Pfandrecht', p. 100; H. Planitz, 'Die Vermögensvollstreckung im mittelalterlichen Recht' I, p. 79.

cf. L. Visig.
VIII, 4, 24. 25;
L. Sal.
XXXI, 3;
L. Burg.
XXVII, 3.

XVIII. [De via publica¹.]

Si quis viam publicam, ubi dux* egreditur, vel viam equalem alicuius clausurit
contra legem, cum XII sold conponat et illam sepem tollat.

Et si negare voluerit, cum XII sacramentalibus iuret.

cf.
leges easdem.

XX. [De via convicinali².]

De via convicinali vel pastorale, qui eam alicui contra legem clausurit, cum
VI** sold conponat et aperiat vel cum VI*** sacramentalibus iuret.

*) rex vel dux *Ald, Alt, Bos, Ch, H, J, Jlz, T 2*; e rex corr: dux *T 1 (m. rec.)*.

**) XII solidis *Mg, Mt*.

***) uno *sP*; XII *Jlz, P 4*.

L. Visig. VIII, 4, 24 (Antiqua). Si iter publicum clausum sit. . . 25. Viam, per quam ad civitatem sive ad provincias nostras ire consuevimus, nullus precepti nostri temerator existat, ut eum excludat.

L. Burg. XXVII, 3. Omnes sane volumus hoc evidenter agnoscere: quicumque viam publicam aut vicinalem clausurit, XII sol. se multae nomine noverit inlaturum, ita ut sepis illa impune a transitoribus deponatur et messis quantum viae spatium continere putatur, conteratur.

L. Sal. XXXI, 3 (cod. 5, 6). Si via, quod ad farinario vadit, clausurit. . .

Cap. XVIII. deest Sich; in Alt post cap. XVII, 6 huius editionis; cum cap. XVIII coniunctum Ag, Mg, Mt. || l. 1. XVIII deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; Tit. XIII Her; XVI Bb; XVII T 1; XVIII H, P 1; XX Gw; LXI Ad; [CXL]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. || l. 2. via H (m. prima), J, P 6, T 2 (m. prima). publica H (m. prima), P 6, T 2 (m. prima); puplica J. hubi sP. via H (m. prima), J, L, P 6, T 2 (m. prima); unam Her. equale J; equalem Ad, Bb, Ch, Gw, Jlz, P 3, T 2 (m. recentior); equalem corr: aqualem Mg; aequalem Her, K, P 1, 4, 6, T 1, Til; equala L; equalae corr: equalae H; publica equali (publica deletum) T 2 (m. prima); aqualem Alt; aqualem Ag, Ald, Ep, Mt, P 2, 5, sP, V. || l. 3. XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). illa sP. tollit P 4.

l. 4. XV Ald (cf. p. 185, l. 31). sacramentales H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); sagramentales sP. iuret] iuret secundum quod lex continet P 5.

Cap. XX. deest Sich; cum cap. XVIII coniunctum Ag, Mg, Mt. || l. 5. XX deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; Tit. XIII Her; XVII Bb; XVIII T 1; XVIII corr: XX T 2 (m. prima); XVIII H, P 1; XXI Gw; XCII Ad; [CXL]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. de convicinali via L; de convicinali via P 6. || l. 6. De deest Ald, Jlz; . . e Alt. via deest L; viam Jlz. convicinali L; convitinali J; cumvicinalem Ald; convicinali Jlz, Mt; convicinali Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, P 2, 4, T 2, Til. vel] ad Her. pastorale Ag; pastoralem Ald, Jlz, Mg, Mt; pastorale corr: pastorali Bb; pastorali Alt, Bos, Ch, Gw, P 2, 4, T 2, Til. qui] cui Jlz. eam deest Ald, Jlz, Mt; m. recentior supra lineam addit Mt; bis Ad. contra legem Ag, Ep, Her, K, Mg, Mt, P 1-5, sP, Til, V; desunt cett. contra legem alicui P 4. || l. 7. et aperiat desunt Ald, Jlz, sP. vel deest sP; aut Ag, Ep. XV sacramentalibus Ald (cf. p. 185, l. 31); uno sagramentale sP (cf. p. 395, l. 3); VI sacramentales Ep, H, J, L, P 6, T 1, 2 (m. prima); VI deest Mt.

In Mg, Mt sequitur cap. X, 22 huius editionis.

1) Cf. etiam Benedictum Levitam I, 353. M. Krammer, 'N. Archiv' XXX, p. 281; W. E. Wilda, 'Strafrecht' p. 780. 2) Cf. Benedictum Levitam I, 354.

XXI. [De semita.]

De semita¹ convicinale, si quis eam clauserit, cum III solid conponat aut cum uno sacramentale iuret.

XXII. [De fonte².]

5 Si fontem quacumque inmunditia coinquinaverit vel maculaverit, emundet eum ut prius, ut nullus sit suspicio coinquinationis et cum VI solidos conponat*.

XXIII. [Idem ut supra.]

Si autem plurimorum in vicinio puteus fuerat, compositionem inter se multentur. Ille vero puteum in pristinum restituat gradum.

10 *) Ad, Ag, Ald, Bos, Ch, Gw, H, J, Jlz, P 6, T 1, 2 addunt: aut cum VI sacramentales iuret (vel similia, cf. infra l. 48).

Cap. XXI. deest L, Sich; cum cap. XX coniunctum Ag; capiti XXIII postpositum Mg, Mt. l. 1. XXI deest Ad, Ag, Alt, Ch, Jlz, Mg, Mt, P 6; Tit. XV Her; XVIII Bb; XVIII T 1; XX H, P 1; XXII Gw; [CXL]V Ald. Rubrica exstat in Her, P 6, Til. || l. 2. De deest Ald, Her, Jlz; . . e Ad, Alt. semita in raso P 1; semitam Ald, Her, Jlz. convicinales Mg, Mt; convitinale J; convicinalem Ald, Her, Jlz; convicinali Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, P 2, T 2, Til. si quis] qui Alt, Bb, Gw, H, Mt, P 6, T 2 (m. prima); quis J, L, Mg. quis eam] si eam quis Ep. eam deest Ag, Ald, Alt, H, Her, J, Jlz, K, Mg, Mt, P 1—4, sP, T 2 (m. prima), V. cum deest sP. conponat vel conp] deest Alt; conponit Ald. aut deest sP; vel Alt, Ch, Jlz, P 2. || l. 3. uno vel I] deest Ald. sacramentale sP
20 sacramentali Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, T 2, Til.

In Mg, Mt sequitur titulus XI; in Alt c. VII, 4 huius editionis.

Cap. XXII. deest Alt, Sich; coniunctum cum cap. XXI Ag, P 6, cum cap. XX Mg, Mt. || l. 4. XXII deest Ag, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; Tit. XVI Her; XVIII Bb; XX T 1; XXI H, P 1; XXIII Gw; XCIII Ad; [CXL]VI Ald. Rubrica exstat in Her, Til. de fonte inquinato Her. || l. 5. Si quis Ald, Jlz. quamcumque Ag, Jlz, Mg, Mt. inmundiciae Bb, H, J; inmunditea corr: inmunditia P 6; inmunditiam Mg, Mt. quoinquinaverit Ag, Ep, P 5; quohinquinaverit L; conquinaverit sP; conpuriaverit Mg, Mt. commaculaverit vel coinquinaverit T 2 (m. prima). vel deest Mg, Mt. maculavit P 2. maculaverit — eum desunt H (m. prima). || l. 6. eum corr: eam L; eam Her, P 4, 6, sP. ut prius Ag, Ald, Bb, Jlz, K, L, P 1, 2, 5, 6, sP, V; ut fuit prius Ep; prius Ad, Gw, Mg, Mt, P 3, 4, T 2 (m. recentior), Til; inprimis cett. ut deest L, P 6; un corr: ut P 2. nullus sit Ag, P 1, 2, 5, 6; nullus (corr: nullas) sit L; nullusit sP; nullas sit Mg, Mt. suspicatio P 2; suspicatio Mg, Mt. quoinquinationis Ag, Mt, P 1, 5, sP; et inquinacionis K; quoinquinati L. . . s et cum — sacra . . in raso m. recentior H. et deest Ep; aut T 2. solidos V; solidis vel sot cett. conponat vel conp] conponit Ald.
30

Hic in Ald incipit titulus XI rubrica de violentia praeposita.

Cap. XXIII. deest Alt, Sich; cum cap. XXII coniunctum Ag, Her, Mg, Mt. || l. 7. XXIII deest Ad, Ag, Ch, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; XX Bb; XXI T 1; XXII H, P 1; XXIII Gw; [CXL]VII Ald. Rubrica exstat in L, P 6, Til. Item L. || l. 8. Si] . . i Ad. autem in plurimorum Ag. in vicino Ad, Ag, Ch, P 3, T 1, 2 (m. recentior); in vicinia J; vicino P 6, corr. Ald; in vitio Her. puteos Ep. fuerit Ep, Gw, Her, L, Mg, Mt, P 4; erat Ad; ferat sP. compositione Ch, Gw, P 6; compositionem corr. T 1; compositiones sP. inter] iter Mt. mutentur L, P 6; mutent Ald, Jlz; multetur Mg, Mt; multentur Bos, Til. || l. 9. illi Ad, Alt, Bos, Ch, H, J, L, P 6, T 1. ille — gradum desunt Mg, Mt. vero deest Ep, P 6. puteum (puteum) in pristinum puteum restituat(ur) gradum Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, P 6, T 1, 2; in pristinum gradum restituat puteum Jlz; in pristinum usum puteum restituat Ald. puteum deest L; puteus Ad. restituatur Ad, H, J, L, P 6, T 2 (m. prima); restituant Bos, Ch, T 1; restituent Gw.
45

In Mg, Mt sequitur c. X, 21 huius editionis.

l. 10. aut] ac Ad. cum VI desunt T 2 (m. prima); cum I H; cum III Ad. sacramentales J, T 1, 2 (m. prima), corr: sacramentale H; sacramentalibus cett.

50 1) = 'Fusssteig, Fussweg'. 2) Cf. Benedictum Levitam I, 355.

[XI.]

DE VIOLENTIA.

I. [De curte.]

L. Alam. XCIV. Si quis in curtem* alterius per vim contra legem¹ intraverit**, cum III solidi conponat³. 5

II. [De domo.]

Si autem in domum per violentiam intraverit***, et ibi suum nihil invenerit, cum VI**** solidi conponat³.

*) civitatem P 6.

**) *Ald, Jlz add.*: quod hoverunst vocatur. 10

***) quod huspruch³ vocatur *add. Ald*; quod husrunst³ vocatur *add. Jlz*.

****) LIII *corr*: III *Mt*.

L. Alam. XCIII = Pactus V, 3. . . . Et si intus per furore intrat et de suo nihil invenit, VI solidos conponat. Et si in curte aliena ingressus fuerit simili modo.

Titulus XI. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, G, Gw, H, Her, J, K, L, Mg, Mt, 15 P 1—6, sP, Sich, T 1, 2, Til, V; deest B, Em, S, Vl, W. XI] X Til; Tit. XIII Her.

In Alt titulus sequitur post cap. XIII, 5 huius editionis; in Mg, Mt tituli rubrica tamquam pars legis capiti X, 21 adiungitur; coniunctus cum cap. X, 23 Ald.

l. 2. Rubrica tituli deest Ad, Alt, P 6; violenta P 3; de violentia curte P 6.

Cap. I. || l. 3. I deest Ad, Alt, Bb, Ch, L, Mg, Mt, P 6, Sich; cap. I P 4; tit. I Her; 20 [CXL]VIII Ald; CLVI Jlz. Rubrica exstat in Her, P 6, Til; in P 6 coniuncta cum rubrica tituli (cf. l. 19). de deest P 6. || l. 4. Si] . . i Ad, Jlz. curte Ag, Alt, Gw, H, J, L, Mt, P 6, T 1, 2 (m. prima); curtim Bb, P 4; cructe Bos, Ch; civitatem sP. per vim contra legem desunt Sich. cum deest Sich. || l. 5. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. II. coniunctum cum cap. I Ag, Alt, L, P 6. || l. 6. II deest Ag, Alt, Jlz, L, Mg, Mt, P 6, 25 Sich; Tit. II Her; CXIII(!) Ad; [CXL]VIII Ald. Rubrica tituli exstat Her, Til. || l. 7. in domum desunt K; in domo Mg, Mt. per violentiam in domo L. violentia sP. hibi sP. nihil suum Ad. nichil Ald, Alt, Ch, T 2; nil P 4. cum deest Mg, Mt, Sich. || l. 8. solidis vel sot] solidos H. conponat vel conp] conponit Ald; conponatur H.

1) Cf. K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang' p. 65 n. 1. 2) Cf. H. Brunner, 'DRG.' 20 II¹, p. 582. 3) Cf. K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang' p. 64 sq. *Decreta Neuchingensia (infra n. IV) c. 12.*

III. [Ut supra.]

Nemo enim ingrediatur alienam domum per violentiam¹, quia hoc scandalum* generat.

III. [Simili modo.]

Et postquam intraverit et se cognoscerit reum, iniuste quod intrasset, det uadium² domino domus; et si ille defuerit, mittat ipsum uadium³ supra liminare³ et non cogatur amplius solvere quam III sold.

*) zwitracht¹, unaynckheit¹ add. glossa saec. XV T 1.

Cap. III. deest Sich; coniunctum cum cap. II Ag, Alt, Her, Mg, Mt. || l. 1. III deest Ag, Alt, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; XCV Ad; CL Ald. Rubrica exstat in P 6, Til. Simili modo P 6. || l. 2. enim deest Gw. ingrediatur P 6; ingreditur Her. alienum Alt; alienam corr: alienum P 2. domum alienam Bb; domum P 1; alienam in domum Mt; alienam in domom (corr: domum) Mg. quia] qui P 6. hoc deest Ald; per hoc Bos, Ch, T 1. || l. 3. generatur Alt; nascitur Ch, J, T 1; nascetur Bos.

Cap. IIII. coniunctum cum cap. III Ag, Her, Mg, Mt. || l. 4. IIII deest Ag, Alt, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 6, Sich; XCVI Ad; [CL]I Ald. Rubrica exstat in L, P 6, Til. || l. 5. Et] . . t Alt; ut Ald, Jlz; at Sich. et — intraverit m. recentior supra lineam Mt. postquam] si Gw; postea qui sP. intravit sP. se cognoverit Ad, Bos, Gw, P 2, 5, 6, T 2 (m. recentior), Til; se cognoscere Mg; se recognoscerit sP; cognoverit se Ald, Jlz. se — intrasset] noverit se iniuste intrasse et ob id reum fore Sich. reum] eum Mg, Mt; fecisse Her. iniustum quod sP; eo quod iniuste Ep, P 5; iniusteque Bos, Ch, T 1; quod iniuste Ald, Gw, Jlz, P 4, T 2 (m. recentior). intrasse Bos, Ch, sP, Sich, T 1; intraverit Bb, Gw; intrisset P 6. dat P 6; di L. det domino domus wadium Sich. l. 6. wadium Jlz; wadia Mg, Mt; uadii sP; wadium Bb; wadium Jlz; wandium Bos. domini Ag, Alt, H, Her, J, K, L, Mg, Mt, P 1, 3, 4, sP, T 2 (m. prima), V. domui Alt, H, J, L, P 6, T 2 (m. prima). ille fuerit T 2 (m. prima); defuerit ille Bb. ipsum deest Sich; ipse Mg, Mt; illut Ep. wadium Ald, Jlz. super supralimitare H, J, L, m. recentior corr: supra supraliminare H; super (deletum) supra-limitare (corr: supraliminare) T 2; supra superliminare Ch, T 1; super supralimitarem Bb; supralimitate Her; supra limitare Alt, Gw, P 6; super limitare Ep; supralimitarem sP; superliminarem Mg, Mt; superliminari Sich. || l. 7. cogetur Sich. amplius deest L, P 6. solvere deest sed m. recentior add. L. solidos III Ep; solidi Mt; III solidos componat Bb.

In Alt sequitur cap. XIII, 6 huius editionis.

In Ald, Bos, Ch, J, Jlz, T 1 sequuntur capp. XII, XI et XIII ex decretis Neuchingensibus (infra n° IV).

1) Cf. K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang' p. 64 sq. Decreta Neuchingensia (infra n° IV) c. 12. 2) Cf. H. Siegel, 'Geschichte des deutschen Gerichtsverfahrens' I, p. 44; R. Sohm, 'Der Process der Lex Salica' p. 67; J. Grimm, 'DRA.' II⁴, 199 sq.; K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang' p. 67 sq.; O. Gierke, 'Schuld und Haftung' p. 305; K. Wahle, 'Kritische Vierteljahr-Schrift' 3. F. 3. XIII (XLIX), p. 325. 3) Vide Glossarium.

[XII.]

DE TERMINIS RVPTIS.

cf. *L. Visig.*
X, 3, 2.

I.¹ [De limitibus.]

Si quis limites conplanaverit aut terminos fixos fuerit ausus evellere, si ingenuus est, per singula² signa vel notas³ VI solidos⁴ componat⁴. 5

*) *omnes codd. exceptis Ald, Jlz textum legis Euricianae, quem mutare voluerunt, per errorem sequentes addunt: vicanos vel vicenas, vicinos, vicinas etc. (cf. l. 28 sqq.).*

L. Visig. X, 3, 2. Qui istudio pervadendi limites conplanaverit aut terminos fixos fuerit ausus evellere: si ingenuus est, per singula signa vel notas XX (*Eur. haud dubie: vicanos*) solidus cui fraudem fecit, cogatur inferre. Si servus est, per singula signa quin- 10

Titulus XII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, Sich, T, Til, V; capp. I—VIII (p. 403, l. 3) P5; capp. I—IX (p. 404, l. 3) K, Titulus deest Alt, B, Em, S, Vl, W. || l. 1. XII] XI Til; Cap. XV Her.

l. 2. Rubrica tituli deest Ad. terminum P1. suptis Mg; rubtis L; nuptis P1.

Cap. I. || l. 3. I deest L, P6, Sich; Tit. I Her; XCVII Ad; CXXIII Mt; CXXIII Mg; 15 [OL]V Ald; OLXIII Jlz. Rubrica exstat in Her, P6, Til; in L (rubrica tituli?): de terminis rubtis. de limites P6. || l. 4. limites deest Bos; limitem Mt, P1, sP; limite Mg; limiter J. conplaverit corr: conplanaverit L; conplantaverit Bos, Mg, P6; conplanaveris P5. at corr: aut T2. auterminos corr: aut terminos P2. terminus de milites fixus L; termine fixis corr: termine fixus sP; terminos fixus H; terminos fixas P6. fuerit aussus J; ausus fuerit Ad, Ald, Ch, Jlz, Mg, Mt, Sich. 20 se vellere P1; evellere J. si ingenuus est desunt Sich. per singulas Ag; pro singulis Ald, Jlz. singulus L; singulos P6. || l. 5. signis Ald, Jlz. vel deest L, P6. notas Ag, Ep, K, Mg, Mt, P1—4, sP, T2 (m. recentior), V; noctes P1, 6; noct' L; notis Ad, Ald, Bb, Jlz; notus Alt, J, T2 (m. prima); notus corr: notos H; notos Bos, Ch, Gw, T1. notas vel notus vel notos] addunt vicanos Ep, P3—5, Til, V; addit vicenas P2; addit vicenas corr. m. recentior: vicinos Ag; 25 addunt vicinas Her, Sich, T2 (m. rec.); addunt vicinis Ad, Bb, Gw; addit vicinus L; addunt vicino Mg, Mt; vicin-s, una littera erasa T2 (m. prima); addunt vicinos cett; deest tantum Ald, Jlz. cum VI sol. Bos, Ch, Ep, J, T1; II solidos Bb; III solid. Her; VI sol. P6.

1) *Capita I—VII huius tituli e lege Euricana sumpta esse K. Zeumer docuit MG. Leg. sectio I, 1, p. 3. 397.* 2) *Cf. H. Schreuer, 'Verbrechensconcurrentz' p. 37.* 3) *Eadem 30 compositio VI solidorum infra c. XII, 6.* 4) *Iam lex agraria quam Gaius Caesar apud Romanos tulit, „in terminos singulos, quos eiecerint locove moverint, ‘quingenta aureos’ in publico dari” iussit. Dig. XLVII, 21, 3. pr.; cf. Th. Mommsen, 'Röm. Strafrecht' p. 822 sq.; cf. etiam L. Burg. LV, 6. 7; L. Rom. Burg. XXXIX; Ed. Rothari 236 — 239; W. Wilda, 'Das Strafrecht der Germanen' p. 925.* 35

II. [Si servus hoc fecit.]

cf. *L. Visig.*
X, 3, 2.

Si servus est, per singula signa L flagella suscipiat.

III. Si casu.

cf. *L. Visig.*
*X, 3, 2.*Si quis dum arat vel plantat vineam, terminum casu non voluntate evellerit vicinis praesentibus
5 restituat terminum et nullum damnum patiat.III. [De contentione terminorum²].cf. *L. Visig.*
*X, 3, 3.*Quotiescumque de terminis fuerit orta contentio, signa quae antiquitus constituta sunt, oportet
inquirere: id est agerem* terrae quem propter fines fundorum antiquitus apparuerint fuisse ingestum,*) *glossa s. XV add. rain T 1.*10 quagena flagella suscipiat. Si quis *autem*, dum arat vel vineam plantat, terminum casu
non voluntate convellerit, vicinis praesentibus restituat terminum et *postmodum ex hoc*
nullum damnum aut periculum vereatur.15 *L. Visig. X, 3, 3 (Antiqua).* Quotiescumque de terminis fuerit orta contentio, signa
que antiquitus constituta sunt, oportet inquiri, id est aggeres terrae sive arcas quas
propter fines fundorum antiquitus apparuerit fuisse *coniectos adque constructas*, lapides20 *Cap. II. coniunctum cum cap. I Ald, Ch, Her, Jlz, Mg, Mt. || l. 1. II deest Ad, Ald, Ch, Her, Jlz, L, Mg, Mt, P 6, Sich; cap. II Bb. Rubrica exstat in P 6, Til (coniuncta cum textu capitis L). fecit P 6. l. 2. Si deest L; . . i Ad. est deest J, T 2. pro singulis Ald, Jlz. signat corr: sigula L L; signis L Ald; signis quinquaginta Jlz; signata † P 6; signal P 3; signa † Ag, Mg, Mt; signa vel notas vicena P 4 (cf. supra p. 398, l. 28 sqq.); signa Ad, Ep, Gw. flagello sP. accipiat Mg, Mt; suscipere Jlz.*25 *Cap. III. || l. 3. III deest Ad, Gw, Jlz, L, P 6, Sich; II Ch; Tit. II Her; CXXVIII Mg, Mt; [CL]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. De limitibus casu motis Her. || l. 4. Si] . . i Ad. dum arat desunt Ad; dum arati Mt. arat corr. T 1. planta sP; plantati Mt. vineam plantat P 3, et terminum Ch; terminus sP; termini L, P 6; terminos Ag, Bos, Ep, Gw, Her, K, Mg, Mt, P 1—5, Sich, Til, V. casum sP. casu evellerit cum voluntate Bb. non] vel Sich. voluntatem sP; volente Gw; volente corr: voluntate J. eruperit Ep; avulserit Sich. vicinis corr. L; vicini sP; vieunos Mt. || l. 5. nullam Bb, J, V. damnum vel dampnum. patiat dampnum Ald; patietur P 2.*30 *Cap. III. || l. 6. III deest Jlz, L, P 6, Sich; III Ch; Tit. III Her; XCVIII Ad; CXXV Mg, Mt; [CL]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, P 6, Til. termini L, P 6. || l. 7. quotiescumque, n erasum H; quotiescumque Bos, Ch, L, Mg, P 1—3, 6, Sich, T 1, 2 (m. prima); cotiescumque J. terminum Mg; termino Mt; terminos sP. contemptio sP. signi L, P 6. antiqui tunc L; antiqua tunc Bb, T 2 (m. prima); antiqua quae tunc T 2 (m. recentior). constitute P 3. sunt constituta Ep. oportet J. inquirere oportet Ald, Jlz. || l. 8. inquire P 6. agere Bb, H, J, L, 35 P 6, sP, T 2 (m. prima); agerem Ag, Gw, V; aggere Ep; aggeret Mg, Mt; aggerem cett. terram Mg, Mt; deest L. quam P 2; quae Ag, Bb, sP; ã Ald; qui Mg, Mt. probter L. finis P 3, fudorum corr: fundorum L. antiqui tunc Alt, Bb, H, J, L, P 6, T 2; antiqui Gw; antiquis sP, aparuerint Bb, T 2 (m. prima); apparuert P 6; adparuerit Bos; apparuerunt Ald; apparuerit Ch, Her, Mg, Mt, P 4, T 1, Til; apparuerint Jlz; temporis T 2 (m. recentior); constituerunt Sich. fuisset — 40 defixos] Lapides etiam sunt defixi Sich. fuisset L; fuissent Bb; fuisse Ad, Ag, Ald, Bos, Ch, Ep, Gw, Her, Jlz, K, P 1—5, T 1, Til, V; fuisset cett. ingestum fuisse Gw; ingesserit T 2 (m. recentiore ingestum deest P 4; ingeste Bb; ingessus sP; ingressum Ag, Mg; ingressus Mt.*1) Cf. *L. Burg.* 55, 7; *Ed. Rothari* 237. 2) *J. Grimm, 'DRA.' II⁴, p. 70.*

lapides etiam, quos propter indicium terminorum notis evidentibus sculptos vel constiterit esse defixos. Si haec signa defuerint, tunc in arboribus notas quas decoreas¹ vocant convenit observare, sed illas quae antiquitus probantur incisae*.

cf. *L. Visig.*
X, 3, 4.

Quodsi intra terminos alienos per absentiam aut per ignorantiam domini partem aliquam forte possederit: statim eam, cum antiqui et evidentes ab inspectoribus fines agnoscuntur², amittat domino reformandam.

*) *hic add.*: Tunc iurent tres vicini, quibus notum est, vel plures et ostendant, sicut rectum est *Ald, Jlz.*

etiam quos propter indicia terminorum notis evidentibus sculptos constiterit esse defixos. Si haec signa defuerint, tunc in arboribus notas quas decurias vocant convenit observari, sed ille quae antiquitus probantur incise.

L. Visig. X, 3, 4 (Flavius g. Reccesvindus rex). Si quis intra terminos alienos per absentiam aut per ignorantiam domini partem aliquam forte possederit, ita ut diuturna mansio etiam multo tempore inolita vel amplius quam L annos hominum partis eius habitatio publice et immobiliter consistere aut permanere nullatenus conprobetur, statim cum per antiqua

Cap. IIII. || l. 1. lapide sP. eiam P6; et Ch; etiam, iam erasa Mt. quos Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, Her, Jlz, P4, T2 (m. rec.), Til; quas cett. propter corr: propter L. indicium Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, H, Her, Jlz, P4, T1, 2, Til; iudicium cett. terminorum] minorum Ag. evidentis P6; erudentibus sP; et videntibus Mg, Mt. sculptis Ep, H, Her, J, Jlz, L, P6, T1; sculptes P4; scultis Bos, Ch; scubitos Mg, Mt. vel deest Bos, Ch, P2, T1, 2 (m. recentior). constituerit H, J, Mg, Mt, P6, T2; constituerint Bb, Gw; constituerint (n erasum) L. esse de fisco J; et est defixo sP. || l. 2. signa deest P4, sP; signum K. defuerit sP. tunc in] vel unci sP. tunc deest P4. in arboribus] in arborum Her; minoribus P4. nota Bb; notis Ag, Ald, Ep, Her, Jlz, K, Mg, Mt, P1—5, V; illi notis sP. qua Mg; de qua Bb; quasdam Sich. decoreas Ag, Ald, Ep, Jlz, K, Mg, Mt, P1—3, 5, Til, V; decurias P4; decore sP (cf. l. 24); decurvas Bos, Ch, Gw, J, T1; decurvas L, Lind, P6; decurias Ad; decurias H; decorticas Her, in raso T2; curvas Bb; deest Sich. avocant sP (cf. l. 22); vocat Bb, P1; deest Sich. convenit] oportet Sich. sed] set sP; simul Bos, Ch; si Ad, Alt, Bb, H, J, L, P6, T1, 2. illa Bb, Ep, Mg, Mt, sP, T2; ille Ald, Jlz; ille P6; illas cett. || l. 3. quae — terminos (l. 4) man. recentior in margine L. antiquitus] iam olim Sich; antiquitus posite sunt Ald, Jlz. probant Bb, H, J, L, Mg, Mt, P6, T1, 2 (m. prima); 30 probatur Ep; provantur sP; conprobantur P4; fuerint Sich. incisa Bb; incise sP.

l. 4. quod Mt, T1; quod si supra lineam P1; quodsi quis Ald, Jlz. intra terminos] inter terminos Ep; inter terminos Sich. alienos deest P4; alienus sP. absentia sP; obsentia Ag. per ignorantia sP, corr. H; ignorantiam Gw, P4, Sich. domni P6. aliquam forte partem quis Sich. parte sP. aliquit sP. || l. 5. forte deest Bb; forti J; fortem Ag, Mg, Mt. possederit forte Ald, Jlz. 35 possederit Bb, Bos, Ep, H, K, L, P1, 3, 5, sP, V; possederet Ad. statim — evidentes desunt Gw. statim amittat si veteres et evidentes notae apparuerint Sich. ea sP. eam cum desunt P4. antiquis Ad, Bb, Ch, Mg, Mt, sP, T1, 2; antiquitatis Her. et deest Her. evidente H, J, L; evidentia corr: evidente P6; evidenter Bb, Ch; evidentem T1; evidentibus T2; evidentis Her, P3; videntes Mg, Mt; evidentes cett. ab inspectoribus Bos, Gw, Her, K, Mg, Mt, P1—5, sP, V; cum inspectoribus Ag; 40 inspectoribus, supra lineam add: qui T2; inspectoribus cett. finis Ad, Ch, H, J, L, P3; finem Mg, Mt; famis P6; fines cett. fines agnoscuntur ab inspectoribus Ep. agnoscunt T2; agnoscantur corr: agnoscatur L; agnoscantur P4, sP; cognoscuntur Ad. amittat P1, 4, V; amitta sP; et addit Gw. l. 6. domno L. reformandam Til, Mt; reformandam et VI solidos componit Ald; reformandam e. VI. s. componat Jlz; reformando Her; reformante L; ne forinante P6; reformante Alt, Ch, H, T1, 2; 45 reformanta Bos; reformantem Bb, J; reformanda cett.

l. 7. vicini Ald.

1) = decuriae, qua voce signa terminalia arboribus incisa appellabantur; cf. *L. Visig. VIII, 6, 1; X, 3, 3; L. Rom. Burg. 39 ubi decusae appellantur; J. Grimm, 'DRA.' II⁴, p. 73.*
2) *J. Grimm, 'Deutsche Grenz-Alterthümer' p. 132.*

Nec contra signa evidentia ullum longe possessionis tempus opponit, nisi si comparavit ab aliquo. Tunc venditorem ostendat et secundum legem definiant.

V. [De novo termino prohibendo.]

cf. L. Eurici
CCLXXVI.

Nemo novum terminum sine consensu partis alterius aut sine inspectore constituat.

5 VI. [Si liber hoc fecerit.]

Quodsi forte liber hoc fecerit, damnum pervasionis excipiat quod legibus continetur, id est VI sold¹. cf. L. Eurici
CCLXXVI.

signa evidentibus inspectoribus fines loci alterius cognoscuntur, amittat domino reformandam. Nec contra signa evidentia debitum dominium ullum longe possessionis tempus excludat, sed
10 hoc

L. Eurici CCLXXVI (= L. Visig. X, 3, 5. i. f.). Nullus novum terminum sine consorte part[is al]terius aut sine <in>spectore constituat. [Quod]si forsitan liber hoc fecerit, damnu[m] pervasoris excipiat quod legibus con[ti]netur.

Cap. IIII. || l. 1. ne L; naec Sich. signa deest L; signum Ag, Ep, Mg, Mt, P1—3, 5, sP, Sich; 15 signu V. evidentie Ep, Sich; et videntia Mg, Mt; evidentiam P5. ullum deest P4; illum P6; ullam P5; ullo Mg, Mt. longum P4. possessiones Ald, H, Jlz; possessiones corr: possessionis J, L; possessores P6. tempus corr. H; temptus P6. opponit P2, 3, V; obponis sP; apponat L, P6; apponis Mg, Mt; opponant corr: opponat J; oppotius Ag; proderit Sich; obponat vel opponat cett. nisi comparavit — definiat desunt Sich. nisi si Ag, Bos, Her, J, P2—5, sP, Til, V, 20 supra lineam T2; nisi cett. nisi sicut paravit Ep. comparaverit Ad, Ald, Gw, Mg, Mt. ab] deest Mg, Mt; de Ad, Bb, Ch, J, L, P6, sP, T1. || l. 2. tunc deest sP. venditorem in raso T2; venditor P4; venditore Ag, P2, sP; vinditore P3, V; venditores Mt; venditorum J, L; vinditorem H. lege sP. diffiniat P6; diffiniant Gw; difiniant P3; deffiniat Alt, K, sP; restituat Ald; conponat seu restituat Jlz.

Cap. V. || l. 3. V deest Ch, Jlz, L, P6, Sich; Tit. IIII Her; XCVIII Ad; CXXVI Mg; 25 CXXVII Mt; [CL]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, P6, Til. De termino novo prohibentem L; terminum prohibendum P6. || l. 4. ut nemo Mg, Mt; si quis Ald; . . i quis Jlz. novum bis sed alterum deletum Ad; corr. Ag; novo P6. consensum sP; consensu corr. P1. portis J; domini (deletum) paris sui P4. alterius partis Ad, P2, Sich. aut si non Ag, Mg, sP. inspectoraes P3; 30 inspectorem Mg. constituat corr. L; rem constituat Mg; restituat J.

Cap. VI. deest Mt; coniunctum cum cap. V Ald, Her, Jlz, P6. || l. 5. VI deest Ald, Ch, Her, Jlz, L, P6, Sich; C Ad; CXXVII Mg. Rubrica exstat in L, Til. libero, o erasum L. || l. 6. quod si (si supra lineam) L; si Ald, Jlz. forte deest Ald; furtu sP. liber deest P2; liver sP. hoc liber Mg. damnum vel dampnum] parvum P2. persuasiones T2 (m. prima); persuasiones Bb, L; 35 persuasionis Ad, Ch, J, T1, 2 (m. rec.); provasionis sP; exsuasionis Mg; deest Sich. accipiat Ad, Ep, H, Jlz; percipiat Mg. quod] cot sP. in legibus Ald, Jlz. continet Bb, H, J, Mg, P6, T1, corr. L; contineat Ag, sP. || l. 7. sol. VI H; VI sol. conponat Bos, Ch, T1.

1) Cf. supra c. XII, 1. P. Roth, 'Entstehung' p. 43.

cf. L. Eor.
CCLXXVI.

VII. [Si servus.]

Si vero servus hoc admiserit domino nesciente, CC flagella publice extensus accipiat et nullum ex hoc praeiudicium domino conparetur.

cf. L. Alam.
LXXXI.

VIII. [De signis non evidentibus¹.]

Quotiens de conmarcanis contentio nascitur, ubi evidentia signa non apparent, 5
in arboribus aut in montibus nec in fluminibus², et iste dicit: „hucusque ante-
cessores mei tenuerunt et in alodem mihi reliquerunt”³ et ostendit secundum
propriam arbitrium locum; alter vero nihilominus in istius partem ingreditur,
alium ostendit locum secundum prioris verba, suum et suorum antecessorum semper
fuisse usque in praesens asseritur; et si alia probatio nusquam inveniri dinoscitur. 10

Si vero hoc servus admiserit [do]mino nesciente, CC flagella public[e ex]tensus
accipiat et nullum ex hoc pr[ae]iudicium domino conparetur.

L. Alam. LXXXI. Si quis contentio orta fuerit inter duas genealogias de termino
terrae eorum, unus dicit: Hic est noster terminus; alius revadit in alium locum et dicit: Hic
est noster terminus, ibi de praesente sit comis de plebe illa, ponat signum, ubi isti voluerint et ubi 15
alii voluerint terminos, et girent ipsam contentionem. Postquam girata fuerit, veniant in
medium et de praesenti comite tollant de ipsa terra, quod Alamanni ‘corfo’ dicunt, et rama de
ipsis arboribus infigant in ipsa terra quod tollunt et illas genealogias, qui contendunt, levent illa
terra praesente comite et comendent in sua manu. Ille involvat in fanone et ponat sigillum

Cap. VII. coniunctum cum cap. VI Ald, Her, P 6. || l. 1. VII deest Ald, Ch, Her, Jlz, L, P 6; 20
CI Ad; CXXVIII Mg, Mt. Rubrica exstat in Til. || l. 2. serbus sP. hoc admiserit Ag, Bos, Ep, Her,
K, P 1—5, sP, Sich, Til, V; hoc amiserit Mt; hoc amiserit Mg; admiserit hoc P 5; amiserit P 6;
ammiserit Ad; admiserit (hoc deest) cett. domine sP. nescientem sP. CC vel ducenta tunc Her, Sich.
puplice Bb, J. extensus deest Bb; extenso L; extentus P 5. accipiant L; excipiat Sich. ex hoc
desunt Bos. pre ex hoc iudicium sP; pro hoc praeiudicium K. || l. 3. praeiudicio domino Bb; 25
postiudicium (supra lineam:) domini L; domino periudicium Mg, Mt. non conparetur L; con-
parentur J; comparatur Her; componat P 6; conponetur sP; compensetur P 4; computetur Sich.

Cap. VIII. deest Sich; hic incipit secunda manus P 6. || l. 4. VIII deest Ch, L, P 6; Tit. V
Her; CII Ad; CXXVIII Mg, Mt; [CL]VIII Ald; CLXVII Jlz. Rubrica exstat in Her, L, Til.
De signa non evidentia L. || l. 5. quoties Ch, L, P 4, T 1; quotiescunque Bos. conmercanis L, 30
Mg, sP; commacarnis Ald; conmarcatis P 6; conmarcanis Jlz, P 3; commarchanis Bos, Her, Til.
nascatur L, P 2. ubi] ab Ag, Mg, Mt, sP. evidenti et signa sP. non supra lineam T 1.
nec] necnon H, T 2. || l. 6. hucusquae L; usque huc Ch, Gw, Mt. || l. 7. tenuerunt antecessores
mei Bb. antecessores meis tenuerunt sP; antecessores mei habuerunt P 4. et in alodem] in
alodem sP; et modo Mg, Mt; et in alode P 4. michi Jlz. relinquerunt P 6, sP. requirunt corr: 35
reliquerunt L. ostende Mg, Mt; ostendit locum Gw. secundum] sicut Mg, Mt. || l. 8. propriam deest L.
locum arbitrium Jlz; arbitrium Gw. alter — alium ostendit locum desunt Bb. alter vero] altero Ep.
nihilominus vel nichilminus] nihilominus Ep, J, L, Mg, Mt, P 1—6; nihilominibus sP. in istius] in
is cuius sP; istius Jlz. parte Mg, Mt. ingreditur et Ep. || l. 9. aliam sP; et alium Jlz.
locum ostendit et Ald, Jlz. verba prioris Ep. vebum sP. et suum T 2 (m. recentior); suam Her. 40
suum antecessorem Ad; suorum antecessorum P 6; antecessorum suorum Jlz. semper quod fuisset
Mg, Mt, sP; semper quod fuisse Ag; semper finisse Til. || l. 10. praeses sP. asserit Ald, Bos,
Ch, Gw, Jlz, T 1, Til; aseritur corr: asseritur L. et si ali P 6; si alia Ald; et alia Jlz. pro-
vatio sP; probationis P 6. nusquam] nusque L; usque sP; quam P 6. invenire H, Her, J, L,
P 1, 2, sP, T 1, corr: inveniri Gw; inveniret P 3. dignoscitur Bos, Til. 45

1) Cf. J. Merkel, ‘Archiv’, XI, p. 666, qui hoc et sequentia capita tempore recentiore legi ad-
dita esse putat; H. Siegel, ‘Deutsches Gerichtsverfahren’ I, p. 124 sqq. 2) J. Grimm, ‘Deutsche
Grenzalterthümer’ p. 138; ‘DRA.’ II⁴, p. 73 sq. 3) Cf. L. Baiw. XVII, 2; XVIII, 3.

nec utriusque invasionem compensare voluerint: 'tunc spondeant' invicem uuehadinc², quod dicimus¹, et in campiones non sortiantur, sed cui Deus fortiorem dederit et victoriam³, ad ipsius partem designata pars, ut quaerit, pertineat.

VIII. [De iacentibus columnis⁴.]

5 Si quis, priusquam finita fuerit contentio per fortiam aedificia elevare voluerit et e contrario ille alter iacentibus columnis contradixerit⁵ et inde testem habuerit et is propter contumaciam legi obtemperare noluerit, sed suum perfecerit domum et cetera aedificia sepi conclusionem firmaverit: tunc dicat: „emunda* territorium

*) *Glossa addit: id est rumi Gw.*

10 et comendet in manu fidele usque ad constituto placito. Tunc spondeant inter se pugna duorum. Quando parati sunt ad pugnam, tunc ponat ipsa terra in medio et tangant ipsa terra cum spatibus suas, quos pugnare habebunt, et testificent Deum creatorem, ut cui sit iustitia, illi donet Deus victoriam, et pugnent. Qualis de ipsis vicerit, ipse possideat illa contentione et illi alii praesumptione, quare proprietate contradixerunt, cum XII sol. componant.

15 *Cap. VIII. || l. 1. utrisque P 5; uti usque Ag. invasione L, sP. voluerit Ag, Ch, Mg, Mt, sP; voluerint corr: valuerint H; voluerunt Her. spondeat P 3, sP. wehading Ald, Jlz, L; uuehadinc P 1; uuehadine P 2; wehadinch K; vueladinc Her; uuehdinc Ad; uueadhinc Mg, Mt; uue ad hmc sP. || l. 2. quod w. dicimus Bb, Gw; quod dicimus w. Ald, Jlz. dimus Ep. et deest Ag. in deest Ald, Jlz, K, P 4. campiones Ad; camphiones Mg, Mt (h erasum Mt); campionibus P 4. non deest P 4. non sociantur Mg, Mt; non sorciuntur sP; consortiantur Bb, T 2 (m. recentior). set sP, corr: sed L; et P 4. quem Bos, Ch. deus m. rec. addit L. dederit fortiorem Bos; dederit fortiam Til. fortiam Ald, Mg, Mt; sorciam Jlz; fortior e Ag; fortiorem pugnam Ad, Gw. et deest Ald, Jlz, P 4, sP, T 2 (m. recentior); ex Ch. || l. 3. victoria Ch. Hic explicit fragmentum legis in P 5. ad supra lineam m. recentior L; ab Mg, Mt; et Bb, J; in raso H; et ad Ad. 25 designatam Bb, Her. ut queritur P 6; ut queret Mt; exqueret corr: ut queret Mg; ut traquem Her. pertineat corr. Ad; pertineatur L; perteneat Ep.*

Cap. VIII. deest P 5, Sich. || l. 4. VIII deest Ch, Jlz, L, P 6; Tit. VI Her; X Bb; CIII Ad; CXXX Mg, Mt; CLX Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. calumnias L; columnas iacentibus Her. l. 5. quis deest Bb, Mg, Mt. finita deest Ald, Jlz; infinita P 6. fuerint P 6; deest Her. contentio Mg, Mt; contentia sP. fortia Ad, Bb, Bos, Ch, Gw, L; sortia Ag. aedificata (corr: aedificat a) elevare P 6; aedificia evellere Bb; aedificiam alienare sP; aedificare ac praeliare Mg, Mt. || l. 6. e contrarii Ag; e contra sit sP; contrario Ad; e contraria P 6; contrarii Mg, Mt. alter] aliter L. iacentibus] latentibus Jlz. columnas vel columnis] calumnias corr: calumnias L. contradixit P 2. testes Mg, Mt. ahabuerit P 6. || l. 7. is] eis sP; his Ag, Ep, J, L, Mg, Mt, P 1, 3; si is Her. 30 propter contumaciam Ag, Bos, Ep, Her, K, Mg, Mt, P 2—4, 6, sP, Til, V; propt contumaciam P 1; contumaciter cett. legi contumaciter Ad. obtemperare J; optemperare P 1; obtemporalem Mg, Mt. voluerit Ag, J. set sP. suam Ad, Ald, Bb, Bos, Gw, Her, Jlz, K, P 2, 3, T 2, Til. perficeret corr: perfecerit P 2; perfecerit Ch, H, J, L, Mg, sP, P 1, 3, 6, sP, T 1, V; perfecerit cett. || l. 8. sepe Mt; sepe Mg. conclusionem Mg; conclusionis sP; conclusiones corr: conclusionem L. et mandatorum 40 territorium sP; territorium L; emunda territorium J; emundant (corr: emundanter) suorum Mt; emundanter suorum Mg.

1) Cf. *L. Baiw. XVII, 2.* 2) Vide *Glossarium; cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹ p. 415.*

3) Cf. *supra c. II, 1; IX, 2; H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' p. 235.* 4) Cf. *D. de operis novi nuntiatione XXXIX, 1.* 5) Cf. *H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren'*

45 p. 143 sq.

meum usque ad legis perfnitionem". Et ille e contrario in suum dicit posuisse et mundare minime debere; iste vero dicit: „ego testem habeo, quod tibi iacentibus columnis contradixi": tunc testes iurantes testimonium praeferant et cum campionibus¹ determinetur sententia¹.

X. [De caeteris huiusmodi²].

5

In ceteris huiusmodi aedificiis et horum conclusionibus nullatenus testificatio consistat, sed is qui aedificavit, cum sua lege defendat.

Si autem curte adhuc cinctus non fuerit, ille qui defendere voluerit, iacet³ securem saigam valentem³ contra meridiem, orientem atque occidentem, a septentrione vero, ut umbra pertingit, amplius non ponat sepem, nisi determinata fuerit¹⁰ contentio.

Cap. VIII. || l. 1. usque deest Ag. perfnitionis sP. ille deest P 2. e deest Ag, Jlz, L, Mg, Mt, P 1, 6, sP; a Bos, Til; ad Her. contrarium Ag, Her; contraria P 6. suo Ch. dicat Ep; ducit Mg, Mt. posuisset Mt, sP; pos. . . (?) sionem T 2 (m. prima); posuisse T 2 (m. recentior); possessio H; potius Her. posuisse — mundare desunt L. || l. 2. et mundare] mandare sP; et quod 15 mundare Ad; et mdare Ag; et munda P 3; se emundare Her; emundare P 6; mundare Mt; et emundare Bos, Til; et inundare P 4. minime deest Ag, Mg, Mt, P 1; menime sP; non Gw; maxime Her. debeat Ad, Bb, Bos, Ch, H, J, L, T 1, 2 (m. prima); deberet P 1, sP. isti P 6. vero deest Mg, Mt. quod ego (quod erasum) L. ego] ego dicit Her. testes T 2. tibi m. recentior L. l. 3. columnis vel columpnis] calumpniis L. Hoc verbo explicit textus legis in codice K. 20 contradixit Ag, sP. tunc testimonium iure testes praeferant Ad. testis Ald, Jlz; tes corr. m. recentior: testis L. iurentes J, T 2 (m. prima); iurant P 6; iuret H; iuret et Ald, Jlz; iure Ad, Gw, L. preferat H; praeferat L; proferat Ag, Ald, Jlz, Mg, Mt, sP; proferant Bos, Til. cum deest L. campiones J, L, T 1; campionibus sP; camphonibus Mg. || l. 4. terminetur Ald, Jlz.

Cap. X. deest K, P 5, Sich; coniunctum cum cap. IX Her. || l. 5. X deest Ch, Her, Jlz, L, P 4; 25 XI Bb; CIII Ad; CXXXI Mg, Mt; [CLX]I Ald. Rubrica exstat in L, Til. huiusormnis L. l. 6. Si in huiusmodi Ald, Jlz. huiusmodi corr. L. aedificiis deest Jlz. et orum corr. m. recentior: et horum L; eorum sP; et orum P 3; et eorum Ag, Jlz. honorum Mg, Mt. conclusionibus horum P 2. inclusionibus P 1. tenus Ag. testificatio corr. Ep; testification P 2. l. 7. consistit Gw, L; constitit Ad. sedis P 6; sed his Ag, Ald, Ep, L, Mg, Mt, P 1, 3, 4. hedifi- 30 cavit sP; aedificat Mg, Mt. cum] eva Ad.

l. 8. curtis P 4; in curte Bos, Ch, L, T 1 (m. recentior); curia T 2 (m. recentior). adhuc curte Ad. adhuc deest sP. cinctus deest Gw; corr. L; cintus P 2; cunctis P 1; tinctus Mg, Mt; cincta T 2. non fuerit cinctus Bb. qui deest Ch. quidostendere corr: qui deftendere P 6. voluit corr: voluerit L. iatet P 6; lactet Ag; lacte Mg, Mt; lactem sP; iacet a domo Ald, Jlz. || l. 9. securem corr. L; 35 securam P 6; securam P 3; securim Ad, Bb, Gw, Her, P 2, 4, T 2; secure Bos. saicam valentem Ad, Ald, Jlz, T 2; saica valente T 1 (m. prima); saica valentem Bb, Bos, Ch, T 1 (m. rec.); sagittam valentem Ep, Her; quae saica valente H, J, L, T 2 (m. prima), corr: quae sole calente L. meridie Mg, Mt. contra meridiem contra orientem atque occidentem Gw; orientem atque occidentem meridiem Ald; o. et o. et meridiem Jlz; m. et occidentem et contra orientem, corr: m. e. orientem e. c. 40 occidentem Ad; m. in orientem a. o. T 2 (m. prima); m. et orientem a. o. T 2 (m. recentior). adque L, P 3. a septentrione V; ac septentrionem Ald, Jlz; ad septem trone J; a septentrionem Mg, Mt, P 6; a septentrionem Ag; a septètrionem P 2, sP; a septentrione cett. || l. 10. vero deest Ch, J, T 1; nisi Ald, Jlz. ut] aut Ag. pertingat Her, Jlz; pertinget Ald; pergingit P 3. ponantur J; ponatur H, L; ponit corr: ponat P 4. septem P 3, 6. terminata Ag; determina Bb; 45 determinatam sP; determinatio J; detur minuta P 3. || l. 11. contemptio sP.

1) Cf. H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' p. 126 sq.; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 402. 415 sq. 2) Cf. D. de operis novi nuntiatione XXXIX, 1. 3) Cf. infra XVII, 2; H. Siegel, l. eod. p. 144; J. Grimm, 'DRA.' I⁴, p. 78 sqq.; 'Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften' 1843, p. 128.

XI. [De materiis non elevatis.]

cf. *L. Sal.*
XXVII, 15.

Si aliquis alicuius materiamen¹ in silva aut propter inimicitias vel invidiam truncaverit vel lederit, cum alio simili restituat et cum sold conponat.

Et si ea sibi in usum miserit, nisi per convenientiam non potest cum alio placare restituendi et cum sold, dum ipsam habet, conponat.

Ed. Merkeli-
ana textus I:
XII, 12.

L. Sal. XXVII, 15. Si quis in silva meterium alterius concapulaverit aut incenderit.

Cap. XI. deest K, P 5, Sich. || l. 1. XI deest Ch, Jlz, L; Tit. VII Her; X P 4; c. XI Bb; CV Ad; CXXXII Mg, Mt; [CLX]II Ald. Rubrica exstat in L. || l. 2. quis Bb, Mg, Mt, P 6, T 2; que Ch; quis aliquis P 1. materiamen Ag, Ep, Mg, Mt, P 2, 4, 6, sP, V; materiumen P 3; materiam
10 cett, L in margine. in] ni J. aut deest Ald, Jlz, P 3; aut L; aut in sP. prope sP; propter
vel P 3. inimicitia Ag; inimicitiam Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt; inimicias H. vel invidia H, J, L;
desunt Mg, Mt, sP. || l. 3. vel leserit Ad, Ald, Bb, Bos, Gw, Jlz, P 1, 4, Til; vel lederit corr. m.
recentior: vel leserit L; vel dederit Mg, Mt; velle ederit sP; vel lederit cett; vel in raso V. cum
alio desunt L; ei alia Her. alia similia Ad, Bos, Ch, H, J, T 1, 2 (m. prima); alio simile Ep, P 4;
15 aliis similibus Bb; alia simili Ald, Gw, Jlz, T 2 (m. recentior), Til; aliam similem Her. restituat —
solido] secundum solidum Ag. cum I (vel uno) sold Ald, Ch, Jlz, Mg, T 1; cum solido I P 4.
conponat vel conp̄] conponit Ald.

l. 4. Hic cap. distinguunt Ad, Ag, Bb, Gw, H, J, P 4, T 1; numero XII praeposito Ag, Bb,
Gw, H, J, T 1; numero XI P 4; CVI Ad. et deest Her, P 6; ut Gw. eam Ad, Ald, Bb, Bos,
20 Gw, Jlz, L, sP, T 2 (m. recentior), Til; se Mg, Mt. eas ibi P 3. sibi] ibi Mg, Mt. usum]
visum H, J; suum Ag, Mg, Mt; suo sP. nisi] si Her. propter P 6. conventiam Ad, H, T 2
(m. prima), m. recentior add. et si H; conveniam Bb; convenientia sP. non deest L. potest]
post Mg, Mt. cum — restituendi] debet ei in mallo placare ad restituendum Her. alio Ep,
P 1—4, 6, V; alico J; suo Ag, Mg, Mt, sP; alia cett. || l. 5. placere Ag, Ep, L, Mg, Mt, P 4; placari P 2.
25 restituendo Ald, Jlz. cum] dum Jlz. solido vel sol] solidum Mt; I sol. Mg. dum deest P 4; cum
Ch, T 1. conponat dum ipsam habeat L. ipsum Ag; ipsa P 4, sP. habet deest Mt; habeat
Ag, L; habat Mg; hec P 4. conponat vel conp̄] conponet Ch.

1) = *materia; trabes, 'Bauholz'; cf. Brinckmeier, Glossarium diplomaticum s. h. v.*

[XIII.]

DE PIGNORIBVS.

cf. L. Visig.
V, 6, 1.

I. [Ut minime liceat pignorare¹.]

‘Pignorare nemini liceat’ nisi per iussionem iudicis¹. Si forte est aliquis homo tam durus vel inobediens aut contumax rebellis iustitiae, qui non vult recte respondere, non vult iusticiam facere: ille est contemptor legis, talis dstringatur a iudice.

L. Visig. V, 6, 1. ‘Pignerandi licentiam in omnibus submovemus’; alioquin si non acceptum pignus praesumserit ingenuus de iure alterius usurpare, ‘duplum cogatur exsolvere’.

Titulus XIII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, T, Til, V; cap. 1 et 3 Sich.

Titulum non distinguunt P1, T2. Titulus deest B, Em, G, K, P5, S, VI, W.

In Alt sequitur post XVI, 15 huius editionis; in P1 coniunctus cum titulo XII.

Numerus tituli deest in omnibus codd; XII Til; cap. XVI Her.

Rubrica tituli deest Ad, Ch, L, P1, T2.

15

Cap. I. || l. 3. I deest Alt, Ch, L, P6; cap. I P4; Tit. I Her; XII P1; CVII Ad; CXXXIII Mg, Mt; [CLX]III Ald; CLXXI Jlz. Rubrica exstat in Her, L, Til. nemini Til. l. 4. pignorare P2; pignerari Ag; .. ignerare Jlz. neminem L, sP. nisi de pignoribus Mt. per iussionem in raso L. iudicis] ducis Ald. est deest L, Sich. aliquos corr: aliquis Mt. homo — vel desunt Sich. || l. 5. vel] aut L; quam J; vel tam Ad, Gw; tamque Ch, T1. contumax et inobediens Sich. inobediens vel inoboediens] inovediens sP. aut] vel L. contemnis Mt; contemnens Mg. rebellens Ch, J, Mg, T1, 2 (m. prima), corr. m. recentior: rebellis H; erasum L; rebellet Bb; repelles Alt; repellens Mt; seu rebellis T2 (m. recentior). iustie Mt. qui non — iudice] non recte responderit, is a iudice dstringatur Sich. non deest Mg, Mt. recte spondere et non vult iusticiam facere T2 (m. prima); iusticiam facere nec recte respondere T2 (m. recentior). 25 l. 6. spondere corr. m. recentior: respondere H; respondens Ch. non vult] vel Alt. iusticia Ag, Mg; recte Ald. contemptor sP; temptator Bos, Ch. dstringatur P2; dstringatur Her; (de erasum) H; disrugatur Ald. || l. 7. a deest Ch; ad sP. iudicis sP.

1) *Cf. H. Planitz, ‘Die Vermögensvollstreckung im deutschen mittelalterlichen Recht’ I, p. 9. 143 sqq.; H. Brunner, ‘DRG.’ II¹ p. 446 sq.; O. Gierke, ‘Schuld und Haftung’ p. 42 sq.; 30 infra c. XIII, 3.*

II. [De eo qui non vult iusticiam facere.]

Si quis liber alicui libero qui eum mallat* de qualicumque re, dedignabitur iustitiam facere¹: ille qui quaerit causam suam, habeat ibi testes II vel III² qui audiant et videant, qualiter ille respondeat, ut possint ante iudices testes esse.

5 Tunc iudex iubeat eum in praesenti venire³ et iudicet ei, et conponat XII sold, quia non dignabatur iusticiam facere ei cui debuit. Sic omnis qui non dignabitur iustitiam facere ei cui debuit, de qua re appellatus fuerit, pro fatigatione quam facit, ei qui eum appellat, conponat XII** sold et postea respondeat secundum legem et faciat iusticiam, sicut lex habet.

10 Duci vero XL solidos.

*) glossa add.: id est mahalot Gw.

**) XV solidos L.

-
- Cap. II. deest Sich. || l. 1. II deest Alt, Ch, Jlz, L; Tit. II Her; XIII P 1; CVIII Ad; CXXXIII Mg, Mt; [CLX]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. facere iustitiam Her.
- 15 l. 2. Si] . . i Alt. quis] aliquis Bb. liber alicui Ag, Ald, Bos, Ep, Gw, Her, Jlz, Mg, Mt, P 1—4, 6, sP, T 2 (m. recentior), Til, V; alicui liber cett. alicui deest L. liberum Alt, H, J, L, T 2 (m. prima). mallet Ad, Ald, Bos, Ch, Gw, J, Jlz, T 1, 2 (manus prima); mallat corr: mallet H. quaecumque Alt, Ep, H, Her, J, L, P 3, 6; quacumque Ch. re deest L; rem J, Mg, P 3, 6. dedignabitur] non dignaverit Bb, Bos, Ch, H, J, L, T 1, 2; non dedignaverit Alt; non dedignatur
- 20 Ad, Gw; dedignatur Ald, Jlz, P 4. || l. 3. suam deest Ad; suum J. ibi habeat Ag, Mg, Mt, sP. testes ibi Ep. duos testes vel tres Ald, Alt, Jlz, L; II testes vel III P 6; II testes vel P 4. l. 4. audeant Ch, sP. et] vel Bb. ille deest Ag; illi Ad, Bb, Ch, H, L, Mg, P 1, T 1. respondeant Mg, Mt, corr: respondeat J; respondebat Ald. possent Mg, Mt, P 6; posset sP. iudices Ag, Bos, Ep, Her, L, Mt, P 1—4, 6, Til, V, corr: iudicem H; iudicem cett. esse testes L.
- 25 l. 5. iudex bis Gw; in raso P 1. iubeat P 3. in praesente Alt, H, J, T 1; in praesentiam Ald, Bb, Bos, Ch, Jlz, L (corr.), T 2; in praesentia Gw; in praesens Ad. vin . . . nire corr: venire P 6. eum Ch, P 2, 6, sP. et deest Mt; ut Ch. cum XII solidis (vel so) Ch, Jlz, T 1, 2; cum XII solidos H; cum XV solidis Ald (cf. p. 185, l. 31). XII solidos (vel so)] XII solidis Ad; XV solidos L.
- 30 l. 6. quare Ad, Ag, Alt, Bb, Gw, H, J, L, T 1, 2; quod Bos, Ch. non deest Gw, supra lineam L. dignatur Gw; dinabatur P 1; dignabitur P 2; dignabat Mg; dignavit Bb, H, J, L, T 1, 2 (m. prima); dedignaverit Alt; dignatus est Ad, Bos, Ch; dedignavit T 2 (m. recentior). ei facere P 4. ei deest Ad, Alt. cui] qui Alt. Sic omnis — ei cui debuit] desunt Ad, Ag, Her, Mg, Mt, P 1, 2, sP; in margine eadem manus H. omnes J, L, P 4. que P 3. non deest Gw. || l. 7. dignaverit Bb, H, T 1, 2 (m. prima), corr: dignaverint L; dignaverint J; dignatur Ald, Gw, Jlz, P 4; dignabitur Ep, P 3, 6, Til, V; dignatus erit Ch; dignatus fuerit Bos; dedignaverit Alt, T 2 (m. recentior). facere iusticiam T 2. ei cui corr. L; cui P 3, 4, T 2. debuit corr: debuerint L; debet Ep. debuit et T 2. quacumque Ep. rem P 3, 6, sP; re cui Gw; re si Her. appellatus Ep. fuerit deest T 2 (m. prima); fuerat Bb. per Ag, L. fatigatione Bb; fatigationem Ag, L, P 3, sP, corr: fatigatione Mg.
- 35 l. 8. quam deest Mg, Mt; qui Alt; qua Ch, H, J, L; quod sP. fecit Ald, Bb, Ch, Jlz, L, P 2, T 2; faciat Mg, Mt; fecerit Her. ei fecit Ald. appellat Ep, P 3; appellat Ad; deest Her. conponat vel conp] deest Mg, Mt; conponit Ald. cum XII sold Ch, Gw, H, J, Jlz, T 1, 2; cum XV so) Ald (cf. p. 185, l. 31); sol. XII Ag. respondit P 1; respondet Gw, J, T 1; respond J, T 1; respond corr. in margine: respondeat H. || l. 9. et faciat — solidos (l. 10) desunt Alt. sicut] secundum quod Bb. legem Ag, Bos, Her, J, L, Mg, Mt, P 1—4, 6, sP, Til, V, corr: lex H; in lege Ep. habet] iubet T 2.
- 45 l. 10. duci] dici sP. solidos] solidos conponat Ep, Mg, Mt; solidos conponit Ald; solidos pro freto Ad, Bos, Gw, H, J, T 1, 2; solidos pro fredo Ch, Jlz.

1) Cf. H. Planitz l. l. p. 7. 22 sqq. 147—151. 2) Cf. c. II, 1; XVI, 2. 3) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 339 sq., n. 48.

cf. L. Visig.
V, 6, 1
(suprap. 406).

III. [Si contra legem pignoraverit.]

Si quis aliquem contra legem pignoraverit sine iussione ducis^{*1}, [pignus sine lesione reddat et aliud simile addat¹]; duci vero pro fredo^{**} XL sold²; et illud pignus si leserit, conponat quantum aestimaverit³ qui causas iudicat.

Talis enim presumptio⁴ non debet fieri, quia hoc scandalum generat, et pro omni pignore quod contra legem tulerit, semper cum VI sold⁵ conponat.

Si pignus illud minus valet quam VI sold^{***}, tunc pignus reddat et cum VI sold⁶ conponat; si autem pignus quod tulit, plus valet quam VI sold⁷, ipsum inlesum reddat et simile aliud addat; duci vero pro fredo XL sold⁸.

*) iudicis *Ag, Mg, Mt, sP*; iudici *Alt*.

**) glossa s. XV add. frevel T 1.

***) XI sol. *Ch*; cum XI sol. *Bos*; V sol. *Jlz*.

10

Cap. III. || l. 1. III deest *Alt, Ch, Jlz, L*; Tit. III *Her*; XIII *P 1*; CVIII *Ad*; CXXXV *Mg, Mt*; [CLX]V *Ald*. Rubrica exstat in *Her, L, Til*. Si quis *Her*. || l. 2. Si] . . i *Alt*. alium *Sich*. contra legem desunt *Sich*. pignaverit T 2 (m. prima), corr: pignoraverit *H*; pigneraverit *Ag*; 15 pignorare voluerit *Ad*; pignoraverit et *Til*. sine] si in P 4. duci *L*; ducis *Ald*; iudicis *Ag, Mg, Mt, sP*; iudici *Alt*. pignus fuerit P 4. || l. 3. lesionem *Ag*. alium *Alt, Gw, J, L, T 1, 2* (m. prima), corr: aliud *H*; alius *sP*. similem *Ag, Alt, J, L, Mg, T 1, 2* (m. prima); m. erasum (= corr: simile) *H*. addat] reddat *Bb, P 1*; aliud *Ald, Jlz*. duci] iudici *Ald, Jlz, sP*. duci — XL solidos desunt *Alt*. pro fredo desunt *Gw*. XL solidos pro fredo P 2. fredo *Ad, Ag, H, J, L, T 1, 2*. 20 solidos solvat *Bos, Mt, P 4, Sich, Til*. et si illum *Alt*. illum *Alt, J, L, T 1*, corr: illud *H*; illo *sP*; aliut P 6; aliud *Bos, Mg, Mt*. || l. 4. si leserit illud pignus P 4. pigno *sP*. si deest *Alt*. lesit *Alt*. conponat vel conp] conponit *Ald*. quantum deest *Sich*. existimaverit *Alt, Bb*; pro aestimatione eius *Sich*; efamaverit *Her*. qui] quia *Ag, P 6*; quia enim *Her*. iudicat *Her*.

l. 5. Talis — generat desunt *Sich*. tales enim *sP*; quia talis *Ch*. presuptio *Mg*. quia] 25 quare T 1; qui *Ch*; quia qui P 6; quod talis enim *Her*. generat] gerit P 4. per *Mg, Mt, sP*; l. 6. omne *Mt, T 1*; omni corr: omne *H*; omnem *Mg*. pignus *Alt, H, J, L, Mt, T 1*; pignorem *Mg*; pignoro P 3. tulerit *sP*; tulit *L*. VI (vel sex) sol]dis] V solidis *Jlz*; VI solidos *Sich*; XI solidis *Ch*; cum XI. sol. *Bos*. conponat vel conp] conponit *Ald*; solvat *Sich*.

l. 7. Si pignus — quam VI solidos (l. 7) desunt *Ag*. si autem pignus *Ald*; si illud pignus *Sich*. 30 ille *Alt, Ch, Ep, J, L, sP, T 1*, corr: illud *H*. quam deest *Bb*; cum *Mg, Mt, sP*. solidos vel sol] solidi *Alt, Bb, Gw*. tunc pignus — quam VI solidos (l. 8) desunt *Mg*. redat corr: reddat *L*. l. 8. conponat — plus v. q. VI solidos desunt, sed manus recentior add. supra lineam *Mt*. conponat vel conp] conponit *Ald*. et si autem *Ch, H, J, L, T 1, 2* (m. prima). quod tulit supra lineam *H*; quod tullit, si *sP*. plaus *J*. quam VI solidos desunt *Sich*. solidos vel sol] solidus *J*; solidi *Bb, Gw*. 35 ipsum deest *Ch*; ipse *sP*; si ipsum *Mg, Mt*. || l. 9. inlesum] non lesum *Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, H, J, T 1, 2*. non reddat *J*; restituat *Ag, Mg, Mt, sP*. et simile aliud addat desunt *Her, L*. similem *Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, Mg, T 1, 2* (m. prima). aliud similem *Gw*. aliud deest *Ad*; alium *Alt, Bb, Ch, J, Mg, T 1, 2* (m. prima), corr: alium *H*; aliut *sP*. addat] reddat *H, Jlz, P 4, sP, T 2*; reddat *Mg*. fredo *Gw, H, J, L, T 1, 2*. solidos conponat *Bos, Ch, Ep, Mg, Mt*; solidos numeret *Sich*, ubi cetera 40 omnia desunt usque ad finem tituli.

In *Bos, Ch* sequitur caput XIII, 7 huius editionis.

1) Cf. supra c. XIII, 1; R. Sohm, 'Der Process der Lex Salica' p. 48 sq.; H. Planitz, l. l. p. 145, n. 10. 146. 2) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 449. 457; O. Gierke, 'Schuld und Haftung' p. 39. 3) Cf. H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' p. 175. 4) Cf. supra 45 IX, 4; H. Planitz l. l. p. 11.

III. [Si porcos ad pignus tulerit.]

Si quis contra legem porcos ad pignus tulerit, unumquemque cum II* saigis¹ conponat².

Illam ductricem**.³ cum tremisse conponat.

5

V. [Si oves tulerit in pignus.]

Si quis oves in pignus contra legem tulerit, taceat de causa pro qua pignus tulit, et cum solido*** conponat. Nisi forte ille homo alias res non habet per quae possit pignus tollere; si nisi ipsas oves nihil aliud habet, non erit culpabilis quia necessitas hoc compellit facere.

10

*) V L; XII Ag, Bos, Ep, Her, Mg, Mt, P 2 — 4, 6, sP, Til, V.

**) glossa add. zuthsu Gw.

***) XII solidis Mg, Mt.

Cap. III. deest Sich. cap. 4—6 in Bos, Ch post cap. XIII, 17 huius ed., huic capiti numero XVI praeposito. || l. 1. III deest Alt, Jlz, L; Tit. III Her; XV P 1; XVI Bos, Ch (cf. supra l. 13); CX Ad; CXXXVI Mg, Mt; [CLX]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. De porcis in pignus ablati Her, porcos Til. in pignus Til. || l. 2. Si] . . i Alt. in pignus porcos t. P 4. in pignus Ag, Ald, Bos, Ep, Her, Jlz, Mg, Mt, P 1—4, 6, sP, Til, V; pro pignore Ad; ad pignus cett. tulerit sP; tulit Bb. unumquemquem sP; unumquenque T 2; unumqueque J; unamquemque Mg. duas (vel II) Alt, H, J, T 1; duabus (vel II) Ad, Ag, Ald, Bb, Ch, Gw, Jlz; duabus T 2; II P 1. saicas Alt, H, J, T 1; saigas Ag, Ep, Her, Mt, P 2, 3, 6, sP; saiga Mg; stugis corr: saigis P 4; saicis cett. l. 4. illum J; illa Ag; illam que Mt. doctricem L; ductra Mt; ductram est Mg; dustricem P 6. tremissa J, P 1, 3, 6, V; tremisso Ag; tremissis Ch. conponat vel conp] deest T 2 (m. prima); conponit Ald.

Cap. V. deest Sich. || l. 5. V deest Alt, Jlz, L; Tit. V Her; XVI P 1; XVII Bos, Ch (cf. supra p. 409 l. 13); CXI Ad; CXXXVII Mg, Mt; [CLX]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. De ovibus in pignus ablati Her. || l. 6. Si] . . i Alt. q̄ corr: q̄ Ch. in] ad Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, T 1, 2. contra legem ad pignus Ad. contra legem desunt Ag, Mg, Mt, sP. tulerit sP; intulerit Her, P 6. pro qua bis, prima deleta P 6. || l. 7. tulerit Alt, T 2; tullit sP; tibi J. cum deest Mg, Mt. uno (vel I) solido Ald, Bb, Jlz, T 2; solido I Ch, H, J, T 1; XII solidis Mg, Mt. conponat vel conp] conponit Ald. nisi] si Bb. habeat Ad, Gw, Mg, Mt. per deest Ald; propter Ch, T 1. per quas — aliud habet desunt Ag, Mg, Mt. quae Ep, P 1, 2, V; quem P 3, 6, sP; quas cett. || l. 8. pignus possit Ad, Ch, P 4. possis Alt, T 2; posset Jlz. in pignus Ald, Jlz. tollere et si negare voluerit, cum VI sacramentalibus iuret secundum legem suam Ald, Jlz. si nisi Ald, Bos, Ep, Jlz, P 1—4, sP, Til, V; nisi cett. si nihil aliud habet nisi ipsas oves Her, P 4, T 2 (m. recentior). ipsa sP. oves corr. P 3. nihil vel nichil] si nihil Her. aliut sP. habeat Ald, Jlz. erit] est Ag. culpa sP. que corr: quia L; qui Ag. || l. 9. conpulit Alt, T 2.

In Alt sequitur titulus XI de violentia, in T 2 lineae septem sunt erasae in quibus manus recentior scripsit cap. XIII, 9; in Gw sequitur cap. XIII, 7.

1) Eadem compositio ac in Pacto Alam. III, 7. 2) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 449. 3) Cf. L. Alam. LXV, 1.

VI. [Si messem vel pratam araverit¹.]

cf. L. Sal.
XXVII, 24;
Ed. Rothari
356.

Si quis messem vel pratam alterius araverit usque ad tres sulces in longitudine iugeris vel in transversa VI sulces, cum III solidis componat, aut si negare voluerit, iuret cum sacramentale uno.

VII. [Si messem maturam furaverit.]

Si quis messem iam maturam in agro furaverit, cum VI solidis componat².
Et si negare voluerit, cum VI sacramentalibus* iuret secundum legem suam.

VIII. [Si alterius initiaverit messem.]

cf. Pact. Alam.
IV, 2 (infra
p. 411, l. 13).

Si quis messem alterius initiaverit maleficis artibus³ et inventus fuerit, cum

*) cum sacramentale *L*; cum sacramentali *Bb*.

L. Sal. XXVII, 24. Si quis campo alieno araverit extra consilium domini sui, sol. XV culp. iud.

Ed. Rothari 356. Si quis pratam alienum segaverit aut exaraverit, componat sol. VI.

Cap. VI. deest Sich; in Gw post cap. XIII, 7; in T2 post XIII, 8; in Alt post titulum XI huius editionis. || l. 1. VI deest Alt, Jlz, L; Tit. VI Her; VII Gw; XVII P1; XVIII Bos (cf. 16 supra p. 409 l. 13), Ch; CXII Ad; CXXXVIII Mg, Mt; [CLX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis messem aut pratam alienum invaserit Her. prata Til. || l. 2. Si] . . i Alt. qui Ch. messem alterius vel prata Ch. pradum Ep. aruerit Her. usque deest Bb, T1. tres vel III] tertio Mt; tertios Mg. sulces deest Alt, Bb, H, J, L; sulcos Ag, Ald, Bos, Ch, Ep, Gw, Her, Jlz, Til; sulcos, corr: sulces T2; virgas Ad. in longo Bb, H, J, L, T2 (m. prima); in logo corr: in 20 longo (n supra lineam) Alt; in longum Ad, Ch, Gw, T1; in longitudinem sP; in longitudine cett. l. 3. iugere Alt, H, J; iugera Bb; sungere L; iugis Mg, Mt; iungeris Ag, sP; iugeris cett. vel deest Mg, Mt, P2; et Ald. in deest Mt. in transverso Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, T1; in traverso T2; in traversa Ag, Her, P4, Til. sulices T2 (m. prima); sulcis Mg, Mt; sulces Ag, Ep, P1—4, 6, sP, V; sculptos L; sulcos, corr: solcos Ch; sulcos cett. componat vel conp] componit Ald. 25 et Ad, Alt, Ch, H, J, T1; ut sP; aut cett. negare] iurare Mg, Mt. || l. 4. cum I. s. iuret Ald, P4. uno (vel I) sacramentale Alt, Ep, H, J, L, P1—4; sacramentali uno Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, T2 (m. recentior), Til; uno sacramentale sP; sacramentale suo Ag.

In Gw sequitur cap. XIII, 8; in Ch sequitur titulus XV huius editionis.

Cap. VII. deest Sich; coniunctum cum XIII, 6 Her; in Ch post XIII, 3; in Gw post XIII, 5 huius 30 editionis. || l. 5. VII deest Alt, Ch, Her, Jlz, L; VI Gw; XVIII P1; CXIII Ad; CXXXVIII Mg, Mt; [CLX]VIII Ald. Rubrica exstat in L, Til. nessem L. || l. 6. que Ch. messem maturam iam Ald, Ch, H, J; maturam iam messem Jlz; m. i. naturam P1. agris Ad. furaverit corr. P6; furatus fuerit T2 (m. recentior); furatur Ald, Jlz. cum — initiaverit (l. 9) desunt Ad. solidis vel sol] solidos P2.

l. 7. et si negare — legem suam desunt Ald, Jlz (cf. cap. V p. 409 l. 33). VI deest Gw. 35 sacramentales Ep, H, J, Mg, Mt, T1; deest P4.

In Gw sequitur cap. XIII, 6.

Cap. VIII. deest Sich; coniunctum cum cap. XIII, 7 Ad, Her; in Gw post XIII, 6. || l. 8. VIII deest Ad, Alt, Ch, Her, Jlz, L; XVIII P1; CXL Mg, Mt; CLXX Ald. Rubrica exstat in L, Til. l. 9. si — initiaverit deest Ad. quam Ald; que Ch. messes a. vittaverit Bos; alterius initia- 40 verit messem L. messes Til, V. maleficis artibus] apud maleficas artes Ad, Alt, Ch, T1, 2 (m. prima); apud maleficas artes Bos; corr: apud maleficas artes H; apud maleficas artes Bb; apud maleficas artes J; apud maleficiartes L; cum maleficis artibus Ald, Jlz; maleficiis artibus Mg, Mt, sP. et deest Ad, Jlz, L. cum deest Ad.

1) Cf. etiam *Ed. Rothari 354.* 2) Cf. *Pact. Alam. IV, 2.* 3) *Hoc usu non quasi 45 argumento uti potest, hanc legem ex tempore religionis paganorum esse. Cf. P. Roth, 'Entstehung der L. Baiuv.' p. 10; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII p. 678.*

XII solidis conponat, quod aranscarti dicunt, et familiam eius et omnem substantiam eius vel pecora eius habeat in cura usque ad annum.

Et si aliquod perdiderit homo ille de rebus suis in illo anno, ille reddat; et si negare voluerit, cum XII sacramentalibus* iuret aut cum campione cincto¹ defendat se, hoc est pugna duorum.

*) VI sacramentalibus P 6.

10 *Alt, T 2 addunt:* Si² quis homo qui parentem suum occisum vindicare voluerit et vicinus suus vel alius parentes ad vindictam invitaverit et alii sic secuntur eum quos non invitavit et non fecerint ibi quicque post vindictam: sic componere iudicatum fuerit, ille qui invitavit donet wadium pro se et pro illis quos invitavit; illi vero qui sic secuti sunt non invitati, conponat unusquisque cum XII solidis.

Pact. Alam. IV, 2. Si quis messem alienam inquoat . . ., solidos conponat aut cum XII iuret, ut pro malo hoc non fecisset; de initiata messe priserit, III solidos solvat.

15 *Cap. VIII. || l. 1. XV Ald (cf. p. 185 l. 31). conponat vel conp] conponit Ald. quod aranscarti dicunt desunt Alt, T 2 (m. prima). dicunt aranscarti Gw. arnscar Ad; aranscardi P 2; aran scarti Her; aranscarti T 2 (m. recentior); anscarti L; aranserat Mt; aranscart Mg. dicitur L. familia Alt. et omnem substantiam eius desunt sed m. recentior in margine add. Mt. || l. 2. eius deest L, sP. pecora vel peccora. habeat eius corr: eius habeat Ald. eius deest Ep. abeat sP; 20 habet L. in deest sed m. recentior supra lineam addit P 6. curam Mg, P 6; curte L. usque deest Gw. annos L; damnum corr. m. recentior: annum H.*

l. 3. aliquid sP; aliud Ad; aliquid Til. de res suas Alt, J, L, T 1; de re sua Bb. in illum annum Alt, T 2 (m. prima); nullum annum L. illi Ad, Alt, Bb, Gw, H, sP, T 2; deest Ag, L, Mg, Mt; ille homo P 6. reddet L; reddat cum simili Ald, Jlz. || l. 4. si deest Mg. XII 25 sacramentales H, J, L, T 1; VI sacramentalibus P 6; XV sacramentalibus Ald (cf. p. 185, l. 31); XII sagramentalibus sP. cum deest Ald, Jlz. campione sP; campimone Ad; camphione (h erasum) Mt. cincto] cuncta P 1. se defendat P 2, sP. || l. 5. se] sed Mg, Mt. est deest Ad, Mg, Mt, T 2 (m. prima). pugnam (m erasum) P 6; in pugna P 1. duorum bis, primum erasum Ag.

l. 7. Si] . . i Alt. || l. 8. vicinos suos T 2 (m. recentior). alios Alt, T 2 (m. recentior). 30 vindicta Alt. || l. 9. conponere] cum pondere T 2. || l. 10. waduam Alt.

In fine addit T 2 (m. recentior): hic deest a, indicans hoc loco titulum XIII huius editionis deesse.

In Alt, T 2 (m. prima) sequitur titulus XVII huius editionis.

1) Cf. H. Siegel, 'Geschichte des deutschen Gerichtsverfahrens' I, 209; H. Brunner, 35 'DRG.' II¹, p. 416. 2) Cf. J. Merkel, 'Archiv' XI, 668.

VIII. [Si servum ad fugiendum suaserit¹.]

Si quis servum alienum ad fugiendum suaderit et foras terminum eum duxerit, hoc est foras marca², cum XII solidis conponat et ipsum reducat. Et si negare voluerit, cum XII sacramentalibus iuret aut cum campionibus suam quaerat iusticiam*.

Si ancilla est, cum XXIII^{**} solidis conponat³ et ipsam reddat.

*) et in publicum det XL solidos *Ald, Jlz.*

***) XX sol. *L*; XX et III *Ag*; XXVV *Ald* (cf. p. 185 l. 31); III sol. *Mt.*

Cap. VIII. deest Alt, Sich, T2 (m. prima); in raso T2 (m. recentior). || l. 1. VIII deest Ch, Jlz, L, P6; Tit. VII Her; XX P1; CXIII Ad; CXLI Mg, Mt; [CLXX]I Ald. Rubrica exstat in 10 Her, L, Til. Si quis servum alienum ad f. persuaserit Her. || l. 2. quis] quem Ald, Ch. alienum deest Ad. ad deest Mg, Mt. fugendum Ald, H. suaderit Ag, Ch, H, Her, J, L, P1, 3, 4, 6, T1, V; suaserit cett. et foras — duxerit hoc est desunt P2. et deest T2. foris Ad, T2. eum deest Gw, T1 (m. prima). || l. 3. hoc — marca desunt Gw. marca Ag, Ep, H, Her, J, L, P1, 6, V; marcha Mg, Mt, P1, 3, T2 (m. recentior); marcam Ad, P4; marcas sP; marcham cett. solidis 16 XII P1. conponat vel conp] conponit Ald. reducat corr: redducit Ch; reddat Bos; reducat aut cum simili conponat Ald, Jlz. et] aut Ep. || l. 4. cum XII sacramentales H, J, L, T1; cum XII sacramentalibus sP; cum XV sacramentalibus Ald (cf. p. 185 l. 31); XII sacramentalibus (cum deest) Mt, P6. campione Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, Jlz, T1; campioni L; camphionibus (h erasum) Mt; canpionibus sP; campimone Ad. suam queret iusticiam sP; s. q. iustitia Mg; 20 iusticiam suam defendat Ald, Jlz. sua Bb. querit J.

l. 6. deest Gw. ancillam Ald, P6. est deest Ald, Jlz. conponat deest Ald, Jlz. ipsa sP. reddat] reducat Ad, P2.

1) Cf. supra c. I, 4, in quo eadem quaestio de servis ecclesiae tractatur. 2) Hoc argumento docemur, 'marcam' idem significare, quod Romani 'terminum' nominabant, nos 25 'Grenze' dicimus; cf. A. Dopsch, 'Die wirtschaftlichen und sozialen Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung' p. 348. 3) Cf. supra IV, 30: 'de feminis . . . omnia dupliciter conponantur'.

[XIII.]

DE VITIATIS ANIMALIBUS ET EORUM CONPOSITIONE¹.

I. [De animalibus vitiosis.]

Qui sepe damnum inferunt et huius vitii adsuescunt, si se in stipitem*
 5 maculaverint introeundo vel exeundo et ibi mortui fuerint, si sepis legitime fuerit
 exaltata, id est mediocri statura virili usque ad mammas**.² nihil cogatur solvere
 dominus sepis***.

*) *Glossa add.*: id est stechcho *Gw*.

**) *Glossa add.*: hoc est prusth *Gw*.

10 ***) *Ald, Jlz addunt*: Si autem sepis humilior sit, quodcumque animal in ea mortuum
 vel lesum fiat, dominus sepis conponat, tamquam ipse manu sua fecerit.

Titulus XIII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, T, Til, V.

In Alt post X, 18, in T2 (m. prima) post XVI, 16 huius editionis. || l. 1. XIII] XIII Til;
 15 *Cap. XVII Her; XXXII T2.*

Rubrica tituli deest Ad, Alt, L; bis, sed prima deleta; rubricae vocem secundum superscripsit Ald. || l. 2. vitiosis H, Her, Til. et eorum compositione desunt Her. et deest sP. compositione vel conp] compositionibus Gw, Jlz, Mt, P1; conponat J; conp H, sP; compositione CLX P3.

Cap. I. l. 3. I deest Ald, Alt, L, Mt, P6, T2 m. prima; cap. I Bb, P4; Tit. I Her; CXV Ad; 20 CXLII Mg; CLXXX Jlz. Rubrica exstat in Her, L, Til. damnosis Her. || l. 4. que Ad, Bb; animalia que Ald, Her, Jlz, P4. sepe vel saepe vel sepe] sepe corr: sepi Gw; sepi Ep, Til. damnum, dampnum] dampna Jlz. infert L. huius] his Bb; huic Til. viciis Bb, Mg, Mt, sP; vitio Til; vitia corr: vitio H; vitia P6; vicum L. assuescunt Ad, Ald, Bos, Jlz, Til; asuescunt P4; adsuescant sP; adsuaescunt H; ad suum commisissent Mg, Mt. sese corr: si se H; sic se Ag, sP; si sepe L; 25 desunt Mg, Mt. stipite Ald, Bb, Ep, Gw, Jlz, T2. || l. 5. maculaverit sP, corr: maculaverint H, L. introeundo J; intereundo P1, Til. vel] et Gw. exeundo L. mortua Ad, Ald, Gw, Jlz. fuerit Ad. saepis P1; sepes Bos, P2—4, Til; seps Bb, H; sepps J; sepe sP; spes corr: sepes L. fuerit legitime Ald. fuerint P6, sP; fecerit Mg. || l. 6. exaltatus Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, J, L, T1, corr: exaltata H; exalta Ald, Mg. id est] idem sP. mediocri — mammas] media tris || tatura sP. 30 staturae usque ad mammas mediocri Gw. mediocris Alt, Bb, Mg, Mt, P6. staturae Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, Jlz, L, P1, T1; statuere Ald; statuta Ep. virilis Bb, P6. māmās Mg; mamillas Bb; manus L. nihil vel nichil. solvere deest Ep, L; exsolvere Jlz, P1. || l. 7. domino sP.

l. 11. faceret Jlz.

1) *Cf. L. Rib. LXX, 3. 4. 5; L. Visig. VIII, 3, 13 in fine; L. Burg. XXIII, 2;*
 25 *Ed. Rothari 303. 305. 2) h. e. 'Brust, Gürtel'; cf. J. Grimm, 'RA.' I⁴, p. 140.*

II. [Qui eum in sepem compellerit.]

Si alter persona ipsum animal per vim sallire compellerit, solvat animal, quia iniuste eum in periculum mortis eiecit¹.

III. [Si dominus sepi fecerit.]

Si ipse dominus sepi simili modo ex sua clausura cum canibus vel ceteris 5 flagellis eiecit, cum simile conponat¹.

III. [Statim si mortua non fuerit².]

Si autem statim mortuum non fuerit, sed vulneratum evaderit ad domum domini sui, et dominus animalis hoc cognoverit et dicit ad illum reum qui ipsum animal compellebat in mortem: recipe animal quod ledisti, quod nos auursam³ 10 vocamus.

Cap. II. cum cap. I coniunctum Ch. || l. 1. II deest Alt, Ch, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. II Her; CXVI Ad; CXLIII Mg, Mt; [CLXX]III Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis animal in s. c. Her. ea Til. spem L. compulerit Til. || l. 2. alter Ad, Ch, Ep, H, J, L, P 2, 3, 4, 6, T 1, V; aliter Ag, Alt, sP; autem Mg, Mt; autem alia Her; altera cett. persona corr. Mt; personam sP. 15 sallire Alt, Bos, H, J, L, P 1—4, T 2, Til, V; sallere P 6, sP; persallierit et Mg, Mt; psallere Ag; salire cett. compellit Alt, Gw, L, T 2; compelit J; compelerit Ald; compulerit Ad, Bos, Jlz, P 1, Til; id compellerit Her. solbat sP; solvata corr: solvat P 6; salvat Alt. puia corr: quia Alt; qui Ag. l. 3. iniuste corr: iniuste L. eum] id Gw; illud Ald, Jlz; illud animal T 2. periculo Ad, Ag, Alt, Bb, H, J, L, Mg, Mt, T 1; periculi sP; publico Bos, Ch. iniecit Ald, Jlz, T 2 (m. recentior). 20

Cap. III. cum cap. II coniunctum Gw. || l. 4. III deest Alt, Gw, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); II Ch; Tit. III Her; CXVII Ad; CXLVIII Mg, Mt; [CLXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. sepi hoc Her, Til. || l. 5. ipsis P 6. domino sP. sepi Mt. simili modo in raso P 1. (su)a clausura — v(el) in raso P 1. con sP. || l. 6. flagellis ceteris Ald, Jlz. eiecit P 2, V; eiecerit L; eiecerit corr. Ald; iniecerit Jlz; eiecerit cett. . . . rit — comp. in raso P 1. cum simile desunt Bb; 25 simili modo T 2; similiter Mg, Mt. simili Ad, Ald, Bos, Ep, Gw, Her, Jlz, P 2, 6, Til.

Cap. IIII. cum capite III coniunctum Ald, Alt. || l. 7. IIII deest Ald, Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); III Ch, Gw; Tit. IV Her; CXVIII Ad; CXLV Mg, Mt. Rubrica exstat in Her, L, Til. si non statim m. f. Her. si erasum L. || l. 8. mortuus statim non Bb; non statim mortuus Mt. statim deest P 2. mortuus Alt, Bb, Ch, J, T 1, 2 (m. prima); mortuus corr: mortuum H, Gw; mortua L. 30 non deest Jlz, Mg. sed] et Ad, Alt, Bb, Gw, H, J, L, T 1, 2 (m. prima); sed et T 2 (m. recentior). vulneratus Alt, Bb, Ch, L, Mt, T 1, 2 (m. prima), corr: vulneratum Gw, H; vulneratis corr: vulneratus Mg; vulneratur J; vulneratum cett. evaserit Ad, Ald, Bos, Gw, Jlz, L, Mt, P 4, T 2 (m. recentior), Til. domus P 3. || l. 9. animalis bis P 2; animal L; animalibus P 3. hoc deest Her. cognoverit] rescierit Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T 1, 2, corr. m. recentior prescierit H. et deest 35 Ald, Jlz. dicit vel diç] dicat Ald, Ch, Jlz. ad illum desunt P 4; ad eum Bb. qui hoc ipsum P 4. l. 10. compellabat Ep, L, Mg, Mt, P 6, sP; co || pellabat Ag; compellat J; compulit P 4. morte Ag, J, Mg. recipere Alt, T 2 (m. prima); recipi Ag; recipiat Mg, Mt. quod ledisti desunt Ald, Gw, Jlz. quod] quem Alt, J, L, corr: quod T 1. lesisti Ad, Bb, Bos, Ch, Her, T 1, 2 (m. recentior), Til; ledistis sP; dedisti Mt; ledisti cett. quem nos Alt, H, J, L, T 1. auursan Ad, Bb, H, J; auorsan 40 Ald, Jlz, T 1, 2; auorsam Her; auorsum P 6; auarsan Alt; auarsan vel auasel Gw; auorsane L; aworsen Bos, Ch; aborsum P 4; auosan Ep; auortis Mg, Mt; abiussam Ag. || l. 11. vocamus] vomus L.

1) Cf. Ed. Rothari 304. 2) Cf. L. Vis. VIII, 4, 13. Si quis alienum iumentum percusserit, ita ut debile efficiatur aut de ipsa fortasse percussione mortuum fuerit, ille 45 qui percussit alium eiusdem meriti domino reformare cogatur et illud debile sue vindicet potestati . . . ; cf. Rothari 337. 339 (infra p. 415, l. 7). 3) Cf. D. v. Kralik, 'N. A.' XXXVIII, 415.

V. [Si confessus est, recipiat eum.]

Si autem confessus est, recipiat¹ donec sanetur, et aliud interim ad operationem restituat interdum, quale illud fuerat quod lesit. *cf. L. Sal. IX, 1; Ed. Rothari 339.*

VI. [De restituenda animalia.]

Si vero mortuum fuerit, quod in locum posuit, teneat possessor animalis laesi. Iste vero cadaver quod sanare nequiverat, ad suum teneat usum². *cf. Ed. Rothari 339.*

L. Sal. IX, 1. . . . quod si fecerit (= si animal vastavit) et confessus fuerit, capitale in locum restituat, ipsum vero debilem quem percussit, ad se recipiat.

Rothari 339. Si quis caballum alienum plagaverit aut aliquam lesionem fecerit, tunc dominus illius cavalli retradat cavallum ipsum illi homini qui ei lesionem fecit, ut ipse eum sanet; et dum ipsum sanare potuerit, det illi suum proprium cavallum qualiter usque suam faciat utilitatem. Et si cavallus qui lesus fuit, ad pristinam redierit sanitatem, reddat ipsum proprio domino; si autem ex ipsa lesione mortuus fuerit, reddat alium similem. Et si contegerit ipse cavallus qui pigneratus est, post ipsum moriatur, tunc satisfaciat ille qui eum pigneratum habuit, si pulsatus fuerit, quia non per illius neglectum mortuos fuit: postea nulla sit repetitio.

Cap. V. cum cap. IIII coniunctum Ald, Her, P 6. || l. 1. V deest Ald, Alt, Jlz, L, P 6, sP, T 2 (m. prima); IIII Ch, Gw; CXVIII Ad; CXLVI Mg, Mt. Rubrica exstat in L, Til. || l. 2. si — recipiat desunt Ald. si] si is Her. confessum Alt; confes sP; conversus Mt. est deest Alt; fuerit Mg, Mt. recipia sP. donet Ep. sanetur illum Mg, Mt. alium Alt, Gw, H, J, L, Mg, T 1, T 2 (m. prima); alio sP. interima P 6; interi sP; iterum Mg, Mt. || l. 3. restituat Ad, Ald, Bos, Ep, Gw, Her, Jlz, L, P 4, sP, T 2 (m. recentior), Til; restituet et Mg. interdum deest Bos, Ch, Gw, P 4, deletum T 2 (m. recentior); interea Ald, Jlz. qualis Alt, Gw, H, J, L, T 1, 2 (m. prima); qualem Mg, Mt; quat Ad. ille Alt, Gw, H, J, L, T 2 (m. prima); illius Ad, Ch, T 1; illum sP; ipsum Mg, Mt. fuit Bb; fuerit Mt, Mg, sP. quodleste Ag. quem Alt, Gw, H, J, L, P 4; deest sP. ledit Ad, Alt, H, J, L, T 1, 2 (m. prima); restituat sP; lesit, reddat Ep; lesum fuerat Bb.

Cap. VI. cum cap. V coniunctum Her. || l. 4. VI deest Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); V Ch, Gw; CXX Ad; CXLVII Mg, Mt; [CLXX]V Ald. Rubrica exstat in L, Til. de re restituenda etc. L. de restituendis animalibus Til. || l. 5. vero animal mortuum Ald, Jlz; mortuum vero Ad; vero mortuus sP. mortuus corr: mortuum H. fuerat L; fuerit animal T 1; animal Bos, Ch. quem corr: quod H; quem Alt, Gw, J, L, T 1. posuit deest Mg; in raso Mt. teneat deest Mt; teneat P 3. possessores Ag; possesor P 2. animalii Alt, L; animali H, J, T 1, 2 (m. prima). lediti Alt, J, L, T 1, 2 (m. prima), corr: lesi H; laesi vel lesi cett. || l. 6. iste vero — usum desunt Alt. isti P 6; icti Her; isti corr: iste L. cadaver deest Bos, Ch. quem J, L, T 1. sanare corr. P 1; sanaret Mg. nequirat corr: nequiverat P 3; nequiverat corr: nequiverit L; nequiverat J; nequiverit Gw, P 1; nequieverat sP. usum teneat suum Bb. teat sP.

1) Cf. p. 414, n. 1.

2) Cf. infra l. 7 et p. 414, n. 1.

VII. [Si laesum recipere noluerit.]

Si autem laesum animal, qui id lederi se conpellebat, recipere noluerit, dominus animalis cadaver sibi sumat in usum et ille alius nihilominus ex integro cogatur exsolvere.

VIII. [Si oculum animalis alterius excusserit¹.]

cf.
Ed. Rothari
337.

Si quis alicuius caballo aut bovi vel cuilibet quadrupedi unum oculum excusserit, adpretiet illud pecus quid valet, et tertiam partem conponat.

VIII. [Si bove cornu.]

Si quis bovem alterius cornu a capite excusserit, cum tremisse conponat; si cornu exilierit et os remanserit, II saigas donet².

Roth. 337. Si quis caballum alienum aurem vel oculum excusserit, . . .

Cap. VII. cum cap. VI coniunctum Her, P 6. || l. 1. VII deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); VI Ch, Gw; CXXI Ad; CXLVIII Mg, Mt; [CLXX]VI Ald. Rubrica exstat in L, Til. || l. 2. Se P 6. qui id P 2, 6, Til, V; quid Ep, P 1, 3; quid id sP; que id Ag; desunt Ald, Jlz; quem Alt, J, L; quem corr: quod T 1; quod cett. lederi Ep, P 1, 3, V; ledi T 2 (m. recentior); lederit Mg, Mt, P 2, sP; 15 ledere cett. se deest Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, Jlz, L, P 4, T 1, 2; si P 6. conpellebat Ag, Ep, L, Mt; conpellebat sP. accipere Bb. voluerit Ald, J. || l. 3. dominus vero animalis Ch, T 1; d. animal P 1. cadaber, corr: cadaver L. summat Ag; assumat Jlz. in usum desunt Ag, Mg, Mt, sP; ut usum Ep. ille alius desunt Alt; ille aliis L; ille aliud Ad. nihilominus vel nichilominus] nihilominus Ep, L, Mt, P 1, 4, sP. et Mg. integro cogatur] interrogatus sP. 20 l. 4. solvere Bb, P 4; exolvere J, sP.

Cap. VIII. l. 5. VIII deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. V Her; VII Ch, Gw; XII J; CXXII Ad; CXLVIII Mg, Mt; [CLXX]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si oculum quis alicui animali excusserit Her. alterius animalis Til. || l. 6. quis deest Bb. caballum alicuius L. alicui Ag, Her; cuius Mg, Mt; alterius Bos, Til. caballum Alt, Ch, H, J, L, Mg, sP; cavallum 25 Ad, Bb, J, Mg, T 1, 2 (m. pr.); cavallo vel caballo cett. aut] vel sP. bovem Ad, Ag, Alt, Bb, Ch, H, J, L, Mg, Mt, T 1, 2 (m. prima). vel] aut Ald, Jlz. quolibet Alt, Bb, Gw, H, J, L, P 1, T 2 (m. prima); quodlibet Ad, Ch, T 1. cuilibet] de addunt Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, T; a add. Ep; et add. et postea del. L. quadrupedia Alt, Bb, H, J, L, T; quatrupedia P 3; quadrupede Gw; quadrupedis T 2 (m. prima); quadrupediis Ch; quadrupedibus Ad; quadrupedium Mg, Mt, sP; quadru- 30 pedianum Ep. uno oculo J, L; ono (corr: uno) oculo H; unum oculo (corr: oculum) Alt; unum Gw; oculum Ep, sP; oculum unum Bb. excuserit L. || l. 7. adpretietur Ad, Gw; adpretiaret P 2; adpreciat P 4; adpretiato Bb. illum Alt, J, L, T 1, 2 (m. prima); deest Ag; illut sP; illud cett. pecus et (corr: ad) illud Bb. pecus deest Alt, T 2 (m. prima). quod Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, Mg, Mt, P 1, 4, sP, T 2 (m. prima); qui L; quia P 6; quantum Ald, Jlz, T 2 (m. recentior). vallet L. 35 et deest Alt, Bb, P 1. partem tertiam Ch, T 1; vicia partem L.

Cap. VIII. cum capite VIII coniunctum Alt. || l. 8. VIII deest Alt, L, P 6, T 2 (m. prima); Tit. VI Her; VIII Ch, Gw; CXXIII Ad; CL Mg, Mt; [CLXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. bovi Her; bovis Til. cornu excusserit Her. || l. 9. bovi Ad, Ald, Bos, Ch, Ep, Gw, Her, Jlz, P 4, T 2 (m. recentior); bovem corr: bove Bb. alterius deest L; alicuius Ald; alicuius bovi 40 (bovi deletum) Jlz. a capite cornu T 2. cornum Ep, T 1; cornua Ag, P 4; curnu J. a deest Her. a capite cum osse excusserit Ald, Jlz; excusserit a capite Ch. con, corr: cum L; com corr: cum H. tremissa Ch; tremesse Mg; tremisso P 4; trimisse sP. si cornu desunt, m. recentior super lineam addit P 6. si cornu — remanserit desunt Ad. || l. 10. cornum Ep, Mg; curnu J, T 2; curnum sP. exsilierit Bb; exiliet Mt; exiluerit Bos, Til. ossa Alt, L, T 2 (m. prima), corr: ossum H; ossum 45 J, T 1. remans[erit] Ep; remanserint T 2 (m. prima), corr: remanserit H. cum II saigas sP. saicas Ad, Ald, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, Jlz, T 1, 2 (m. pr.). donat P 1; conponat Ag, Bb, Jlz, Mg, Mt.

1) Cf. Ben. Levitam I, 366.

2) Cf. J. Merkel, 'Archiv' XI, p. 669.

X. [Si vaccae.]

Si vaccae excusserit, duas saigas componat.

Ald, Jlz add.: et si os remanserit, cum una saica componat.

XI. [Si caudam amputavit.]

5 Si¹ caudam amputaverit² vel aurem, si equus est, quod marach dicimus³, cum solido componat.

cf. L. Visig. VIII, 4, 3; L. Alam. LXIII, 1, 2.

XII. [De mediocribus.]

Si mediocris⁴ fuerit, quod wilz⁵ vocant, cum medio solido componat.

cf. L. Alam. LXIII, 2.

*) *glossa add.:* uuil P 4.

10 *L. Visig. VIII, 4, 3. Si quis alieni caballi coma turpaverit aut caudam curtaverit, eiusdem meriti alium cum eo sine dilatione domino restituat.*

L. Alam. LXIII, 1. Si equo, quod marach dicunt, oculum excusserit aut excurtaverit, cum III sol. componat.

2. *Illo alio caballo 'mediano', si oculo excusserit, solidum unum et semis componat; et si eum excurtaverit, similiter componat.*

15

Cap. X. deest Alt; cum cap. VIII con. Gw. || l. 1. X deest Gw, Jlz, L; Tit. VII Her; VIII Ch; CXXIII Ad; CLI Mg, Mt; [CLXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. si caudam excusserit sive aurem Her. || l. 2. si quis v. Mt. vaccam Bb, H, J, L, P 1, T 2 (m. prima); a vacca Ad, T 1; vaccae cornu Ald, Gw, Jlz. excuserit L. dua saigas Mt; duabus saicis Ad, 20 Gw; II (vel duas) saicas Ag, Ald, Bb, Ch, H, J, Jlz, L, T 1; desunt T 2. componat deest Ch, T 1; similiter componat (similiter bis sed alterum deletum) T 2; donet Ald. || l. 3. et deest Jlz.

Cap. XI. deest Alt; coniunctum cum X Bb, Her. || l. 4. XI deest Bb, Her, Jlz, L, P 6; VIII Gw; X Ch; CXXV Ad; CLII Mg, Mt; CLXXX Ald. Rubrica exstat in L, Til. amputaverit Til. l. 5. si — dicimus] si equo quod march dicitur caudam vel aurem amputaverit Gw. si deest Jlz; 25 sic J. caudam] mudam J. amputauerit (u erasum) L. vel aurem] taurem Mg, Mt. aure Ag. equus corr. L; equis J; equus Ad; aequas corr: aequus P 6. quem Ald, Bos, Jlz, P 4, T 2, Til. marac P 4; march Ald, Ch, Gw, Her, Jlz, P 3, T 2, Til; marhc Bb, J; marh Ad, H; maerh Bos; mara L. dicunt Bos, Ch, H, J, L, T 1. cum uno solido Ald, Jlz, Mg. || l. 6. componat vel conp] conponit Ald.

30 *Cap. XII. deest Alt, Jlz; coniunctum cum cap. XI Her, P 6. || l. 7. XII deest Her, L, P 6; X Gw; XI Bb, Ch; CXXVI Ad; CLIII Mg, Mt; [CLXXX]I Ald. Rubrica exstat in L, Til. de mediocribus Til. || l. 8. mediocri Bb; mediocres Ald. fuerint Ald; fuit Ch. quem Ald, Bos, T 2 (m. recentior), Til. wilz vel uuilz] uuiltz Ag; fuiltz sP; uulz P 2, 4, 6; vultz Her; uultz Mg, Mt, P 1; uult L. vocamus L, Mg, Mt; voe Ad, J. co medio P 6; cemedio corr: cum medio H; 33 medio Mg, Mt. componat vel conp] conponit Ald.*

1) *Capita 11. 12. 13 ex lege Visigothorum et lege Alamannorum collata esse videntur; cf. supra l. 10 et n. 2. 3. 4. 5.* 2) *Cf. L. Visig. VIII, 4, 3; supra l. 10.* 3) *Cf. L. Alam. LXIII, 1; marach, 'das wertvolle Streitross'; cf. D. v. Kralik l. l. p. 583.* 4) *Cf. L. Alam. LXIII, 2 (medianus).* 5) *wilz = equus weletabus; J. Merkel, Mon. Germ. LL. III, p. 317, n. 76; D. v. Kralik l. l. p. 620; Th. v. Grienberger l. l. p. 156.*

Et si deterior fuerit quod angargnago¹ dicimus, qui in hoste utilis non est, cum tremisse conponat.

XIII. [Deterioribus.]

Similiter qui alterius bovi caudam amputaverit² vel aurem, cum tremissa conponat.

XIII. [De vaccae huiusmodi.]

Si vaccam alterius huiusmodi lederit, cum II saigas conponat.

XV. [De iniuste usis.]

Et si unum earum contra legem minaverit³ quod sweizcholi⁴ dicimus, pari sententia subiaceat.

Cap. XII. || l. 1. et deest Mg, Mt. deteriore J; deteriori Ag. fuerint corr: fuerit Gw. a quod sP; quem T2 (m. recentior) Til. angargnaco P3, 6, Til; angarnago Gw, Mg, Mt; angarganago Ep; angargango sP; angarnaco L; ingarnago P4. dicunt Ep. quae Mg, Mt; quia Ald, sP; quod J. in oste utilis Ep, J, P6, sP; in orte utilis L; in ostibilis Mg, Mt; iniuste utilis Bos, Ch; in hoste utilis Ag. || l. 2. trimisse sP; tremise Bb, J, T1; tremisso P4; tremissa Ch. 15

Cap. XIII. deest Alt; cum cap. XII con. Her. || l. 3. XIII deest Her, Jlz, L, P6, sP, T2 (m. prima); XI Gw; XII Bb, Ch; CXXVII Ad; CLIII Mg, Mt; [CLXXX]II Ald. Rubrica exstat in L, Til. de deterioris L. || l. 4. bovi alterius Gw. altius T2. bovem Ad, H, J, L, Mg, Mt, T2 (m. prima); bove Bb; bovis (corr.) T1; bobi sP. cauda Ad, sP; cuidam corr: caudam P3. vel aurem amputaverit Gw. amputavit sP. aurem] are sP. tremissa Ch, P3, 6, V; trimisse sP; 20 tremise J, T1; tremisso P4; tremisse cett. || l. 5. conponat vel conp] conponit Ald.

Cap. XIII. deest Alt Jlz; cum cap. XIII con. Her, sP. || l. 6. XIII deest Her, L, P6, sP, T2 (m. pr.); XII Ch, Gw; XIII Bb; CXXVIII Ad; CLV Mg, Mt; [CLXXX]III Ald. Rubrica exstat in L, Til. huiusmodi laesione Til. || l. 7. vacca Ag, sP; vaca L. huiusmodi alterius P3. alterius deest T2 (m. prima). huiusmodi deest Bb; huiusmodo T2. leserit Ad, Ald, Bos, Gw, P2, 4, 25 T2 (m. recentior), Til. duabus saicis Gw; duobus saicis Ch; duabus saigis Ad, Bos, P4; duas saicis T2 (m. pr.); duas saigis T2 (m. rec.); duos saigas P1; duos saicas J; II saigis P6; secundu saigas sP; duabus Ald; duas (vel II) saicas Bb, H, L, T1.

In T2 (m. rec.) sequitur in margine cap. IX, 11 huius editionis.

Cap. XV. deest Alt; coniunctum cum XIII Ag, Her, Mg, Mt, P6, sP; post c. IX, 4 T2 (m. 30 recentior). || l. 8. XV deest Ag, Ch, Her, L, Mg, Mt, P6, sP, T2 (m. prima); XIII Gw; XIII Bb; XVI T2 (m. recentior); CXXVIII Ad; [CLXXX]VIII Ald. Rubrica exstat in L, Til. usis animalibus Til. || l. 9. ut Ald; e L. unam Ald, Gw, Her, J, Jlz, Mg, Mt, sP; humim L. earum deest Ag; eorum Bos, Ch, sP, Til; aurem Mg, Mt. lehem Til. minaverit] initiaverit Ch, corr: minaverit T1; vittaverit Bos; minuerit Mg, Mt. sweizcholi Bos, Ch, P3, T1, Til; sweizcholi 35 T2; sweizcholi Bb, Gw; suueizcoli H, L, corr: suueizcholi H; suueizcholi Ep; suaizchol Ad; suezcholi J, P2, 4; suueizcholi P6, V; suueizcoli sP; suueizcholi Ag; suueizcoli Mg; suezcoli Ald; suescoli Jlz; siueizcoli Mt; suueizcoli P1. dicimus — subiaceat in raso V. dicunt Ad, Ch, H, Her, L, T1; deest P6; dicit J. pars sP. || l. 10. sententia deest Ald, Jlz; sententie Ad, Bos, Gw, Her, P1, 3, 4, 6, Til; sententiam Ag, L. suiacebit L. 40

1) angarnago 'der Grasnager'; cf. Palander, 'Die ahd. Tiernamen' p. 97; D. v. Kralik l. l. p. 415; Th. v. Grienberger l. eodem. 2) Cf. L. Visig. VIII, 4, 3; supra p. 417, l. 10; L. Alam. LXIII, 3. 3) minare = 'antreiben'; minatores porcorum = swintribaere, 'Quellen und Erörterungen' I, 414. 415. 4) forsitan = usque ad sudoris effusionem cruciatio, 'Schweissplage', vide Glossarium; cf. D. v. Kralik l. l. p. 598 sq.; Th. v. Grienberger l. l. p. 160. 45

XVI. [Item sic.]

Si quis autem contumaciter alterius iumento propter dispectionem domini sui vel quacumque inimicitia hoc iniuste perpetraverit, haec universa in componendo duplentur.

5 XVII. [Ut minime praesumat animal occidere alienum.]

Ut nemo praesumat alienum animal occidere¹ neque porcum, quamvis in damnum eum invenerit. Sed reclaudat eum, donec domino eius ostendat damnum¹. Et aliqui

cf. L. Visig.
VIII, 3, 13;
L. Alam.
LXVII, 2.

L. Visigothorum VIII, 3, 13 (Antiqua)².
Si quis caballum aut pecus alienum in vinea,
10 messe, prato vel orto invenerit, non expellat
iratus, ne dum de damnum expellit, evertat;
sed ad domum suam inclusurus adducat et
dominum caballorum vel pecorum faciat certio-
riorem, ut presentibus his aut vicinis eorum
15 damnum quod inlatum fuerit, estimetur et ad
campum utraque partes convenient, ut post-

L. Alam. LXVII, 2. Si autem ipsa
grex iumentorum damnum fecerit aut in Prado
aut in messe, foris mina(tur) et dic(atur) do-
mino eius, ut veniat videre, quale damnum
fecit¹; et quantum aestimaverint arbitrii, aut
tu firmare ausus fueris, quod tantum damnum
fecissent, tantum dominus iumentorum restituat.

Cap. XVI. || l. 1. XVI deest Alt, Jlz, L, P 3, 6, T 2 (m. prima); Tit. VIII Her; XIII sP; XIII Ch, Gw; XV Ag, Bb; XVII T 2 (m. recentior); CXXX Ad; CLVI Mg, Mt; [CLXXX]V Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. de iniuste usis animalibus Her. item ut supra si contumaciter
20 perpetratur Til. || l. 2. si] et si Ad, Alt, Bb, Gw, H, J, L, T 1, 2; ut si Bos, Ch. quis deest Gw, P 4; quis autem Ag, Ald, Ep, Her, Jlz, Mg, Mt, P 1—3, 6, sP, Til, V; quis cett. contumax Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T 1, 2; contumacites Mg, Mt. in alterius iumento Ald, Jlz, T 2 (m. recentior). iumentum Ad, Alt, Gw, H, J, L, T 1; iumenta P 1; iumentum Bb, T 2 (m. prima); interfecerit addit Bos; iumentum abutitur vel (glossa addit: interficit) Ch; iumento utitur Her;
25 inuenta Mg; iumento Mt. propter L. dispectionem P 2; despectionem Ad, Ald, Ch, Her, P 4, T 2; despectionem Jlz. || l. 3. quacumque Ag, Ep; quacumque Bb, T 2 (m. recentior); aliqua Ch. inimicitiam Bb, Mg, T 2 (m. recentior); inimicitia Ald; inimicitia L. perpetravit Her. universa deest Bos, Ch; omnia Ad. in componendo] componendi Ad, Alt, Bb, J, L, T 1, 2 (m. prima); componenda P 4, corr: componendi H; componendo Gw, Jlz; compositionem sP; in compositione Mg,
30 Mt, T 2 (m. recentior). || l. 4. dupliciter componi Ch; dupliciter componantur Bos; duplentur Ad, Ep, Gw, Her, J, Mt, P 1—4, sP, T 1, Til, V; duplentur Mg; dublentur Ag; duplentur corr. m. recentior: duplicentur H; dupliciter P 6; duplicantur Lind; duplicentur cett.

In Alt, T 2 sequitur cap. XVIII, 1 huius editionis.

Cap. XVII. coniunctum cum XVI Her, in Alt post c. VII, 4; in T 2 post XVII, 6 manu secunda
35 rubrica inscripta: XXXII de alienis animalibus occisis. || l. 5. XVII deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); XIII sP; XV Ch, Gw; XVI Ag, Bb, T 1; XVIII T 2 (m. tertia); CXXXI Ad; CLVII Mg, Mt; [CLXXX]VI Ald. Rubrica exstat in L, Til. animal alienum occidere Til. || l. 6. ut deest Ald, Jlz; et T 2 (m. prima). occidere alienum animal Ch; animal alienum occidere Ald, Jlz. occidere deest Her. porcus J; porci L; porco Ag. si vis corr: quamvis H; si vis L; si quis Alt, Bb; si
40 quamvis J. || l. 7. eum in damno Alt, T 2. damnum H, J, L, Mg, Mt, sP; damno vel dampno cett. eum deest P 4, sP; illud Ch, T 1. inveniret L; invenero Ald, Jlz; vitiare addunt Her, Mg. sed reclaudat Ag, Bos, Ep, Mg, Mt, P 1, V; desunt Ad; sed recludat Ald, Jlz, P 2, 4, 6, T 2 (m. recentior), Til; set reclaudat sP; sed reducat P 3; sed includat Her; recludat Bb, Gw, J, T 2 (m. prima); reclaudat Alt, H; recludet Ch, (corr.) T 1. eum] illud Ch. dominus Ep, T 2 (m. prima); dominum P 3. eius deest Mg, Mt; pecoris Gw. ostendit Ag. damnum vel dampnum]
45 damnam corr: damnum P 2. et si Bb. aliqui Ag, Ald, Alt, Bos, Ch, Ep, Her, J, Jlz, P 1—3, T 2 (m. recentior), Til, V; aliqua L; aliquid Mg, Mt, P 6, sP; alicui P 4; aliquis cett.

1) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 532.

2) Cf. etiam L. Sal. IX, 1 sqq.

de vicinis eorum videat hoc et designent locum qui lesus est, et alia quae intacta sunt usque ad maturitatem et collegat cuius messis est, et quantum minus invenerit in laesione illa, contra haec aequalitatem integram ille reddat, cuius animalia fuerunt et damnum fecerunt¹.

Ita et de vinea et de prato faciat, sicut aestimatores arbitraverunt¹, et conponat. 5

quam damnum inspexerint, pars campi vel vinee sive prati aut messis que defracta fuerit, mensuretur; et donec fructus colligantur, expectetur, ut tantum de inpasto loco ei cui damnum intulerit, facta spatii exequatione tradatur, et presentibus testibus et de eo loco qui eversus est et de eo qui est integer, fructus colligantur ut quidquid minus in his locis que a pecoribus eversa fuerint, repperitur, ille cuius pecora fuerint, reformare cogatur¹. Pecora vero postquam ipsorum locorum spatia mensuraverint, sicut est in legibus constitutum, domino reformatur.

10

15

Cap. XVII. || l. 1. eius Ch. videant Ald, Alt, Bos, Ch, Ep, Her, Jlz, Mg, Mt, T 2, Til; videunt sP; ostendat P 4. designet Gw, Mg, Mt, sP; desingnet L. hoc locum Her. qui] qua Mg, Mt. inlesus Ad, Alt, Bb, H, J, L. esse L. alia quae vel aliaque] alia qui J; aliquid L; alia qui sP; alie que P 3; aliqui Mg, Mt. intacte P 3; intacta sP. || l. 2. maritatem corr: maturitatem Ep, J. et deest P 3. colligatur L; collegat Ag, Alt, Ep, J, P 1, 6, V; colegat sP; colligat cett. cui Alt. messus corr: messis L; messes J, Til, corr: messis H; mensis P 6; messe sP. quantum invenerit mirum Mg. quantominus Ch, T 1. minus deest Ald, Jlz. || l. 3. illa — integram desunt Gw, 25 econtra P 4. haec deest Ald, Alt, Bb, H, L, P 4; haet P 3. equalem vel aequalem Alt, Bb, L, corr: aequale H; equalia Ad; aequaliter P 4. integrum P 4; integra Ad. illi Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, H, Jlz, L; illa T 1; tantum Gw. cui Alt. || l. 4. fuerunt et desunt Gw; fecerunt et L; fuerunt qui Alt, T 2 (m. prima); fuerunt que T 2 (m. recentior). et damnum fecerunt supra lineam H. damnum vel dampnum] dampni Mt. 30

l. 5. et deest Her. vineis Ald, Jlz. de deest Ad. prata Alt, Ch, H, J, L, T 1; pratis Ald, Jlz; Prado Ep; pato corr: prato P 3; similiter add. Ad, Ald, Alt, B, Bb, Bos, Ch, H, J, Jlz, L, Sich, T, Til. faciant Alt, sP, T 2 (m. prima); faciat Mt; fiant Ag. et sicut Gw. aestimatores Ag; extimatores Bb. arbitraverint Ad, Ch, Gw, Mg, P 4, sP, T 1; arbitrentur Ald, Jlz. et deest Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, sP, T 1, 2 (m. prima); ita Mg, Mt. conponat ea Jlz; conponit ea Ald; 35 conponatur Alt, L; conponantur Ad, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, T 1; et conponunt Her.

In Bos, Ch sequuntur cap. XIII, 4. 5. 6 huius editionis.

1) Cf. H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' p. 175.

[TITULUS XV.]

DE COMMENDATIS ET COMMODATIS.

cf. L. Euric.
CCLXXVIII.

I. [De custodia.]

Si quis caballum aut quodlibet animalium genus ad custodiendum mercede placita commenda-
5 daverit¹, si perierit, eiusdem meriti* ille qui commendata suscepit, exsolvat, si tamen mercedem fuerit
pro custodia consecutus.

cf. L. Euric.
CCLXXVIII.*) *glossa add.*: vel pretii *Ch*.*Lex Visigothorum Eurici*: [Tit. De c]om mendat is vel commodatis.

[CCLXXVIII. Q]ui cavallum aut quodlibet animalium [gen]us ad custodiendum
10 mercede placi[ta] commendaverit, si perierit, eius[dem] meriti ille, qui commendata
suscepit, [exs]olvat; si tamen mercedem fuerit [pro] custodia consecutus.

Titulus XV. Codd.: Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, Sich, T, Til, V. *Coniunctus cum titulo XIII Ald.* || l. 1. XV] Cap. XVIII Her; XXXIII T2; *deest cett.*

15 *Rubrica tituli deest Ad, Ald, Alt.* || l. 2. de condatis et commendatis L. comendatis Ep, Mt. et] vel Bb, T2. et commodatis *desunt H.* comodatis sP; commendatis rebus Mt; commodatis rebus Mg.

Cap. I. || l. 3. I *deest Alt, L, P6, T2 (m. prima)*; c. I Bb; Tit. I Her; CXXXII Ad; CLVIII Mg, Mt; [CLXXX]VII Ald; CXC VII Jlz. *Rubrica exstat in Her, L, Til.* || l. 4. cavallum Bb, H, J, Mg, Mt, T1, 2 (*m. prima*). aut] vel Ch, T1. quodlibet Ad, Ald, Bos, Ch, Gw, H, Her, Jlz, Mt, P2, 6, Sich, T1, V; quolibet *cett.* animalium] animantium Mt. ad custodiendum alicui Sich. commendaverit mercede placita Bb. mercedem Ag, Alt, Her, Mg, Mt, sP; *deest Sich.* placita *deest Mg, Mt, Sich*; placito Her, P3. comendaverit Ep; commendaverat Her, L, P1—3, 6, Til, V; commendavit Sich. || l. 5. perierit] petierit Ad. eiusdem] eius Ep; *corr. P6.* meriti *glossa supra*
25 *lineam add.*: vel pretii Ch; vel pretii meriti Bos. ille] is Sich. qui *deest Ag, Mg, Mt.* com-
mendatum Sich. exolvat Ep, J, sP, Sich; et solvat Ag, Mg, Mt. mercede H, J, L, T2. f. p. c. consequutus Bos, Til; fuerunt pro custodiendum consecutus sP; pro custodia consecutus fuerit Ch; fuerit consecutus p. c. Ad; fuerit consecutus Gw; f. per custodiam c. Mg, Mt; f. per custodia c. P1; suscepit p. c. Her. || l. 6. consecutus *deest Her.*

30 1) *De hac forma contractus cf. O. Stobbe, 'Zur Geschichte des deutschen Vertragsrechtes'*
p. 215.

cf. L. Euric.
CCLXXVIII.

Quod si etiam nulla placita mercede susceperat et mortuum esse probaverit, nec ille mercedem requirat nec ab illo aliquid requiratur, ea tamen ratione, ut prebeat sacramenta ille qui commendata susceperat, quod non per suam culpam neque per negligentiam morte consumpta sint, et reddat corium*¹.

Eadem et de commodatis forma servetur.

5

II. [Si aurum furaverit².]

cf. L. Visig.
V, 5, 3.

Si cui aurum vel argentum vel ornamenta vel quaecumque species fuerint commendatae

*) glossa add.: hoc est hut Gw.

Quod si etiam qui nulla placita mercede susceperat ea mortua esse probaverit, nec ille mercedem requirat, nec ab illo aliquid requiratur; ea tamen ratione, ut praebeat sacramenta ille qui commendata susceperat, quod non per suam culpam nec per negligentiam animal morte consumpta sit. Eadem et de commodatis forma servetur.

L. Vis. V, 5, 3. Si alicui aurum, argentum vel ornamenta vel species fuerint commendatae

Cap. I. || l. 1. etiam] deest Ad, Sich; aam corr: iam P 6; et Ch. nulla] deest Sich; qui nihil T 2 (m. prima); nullo Her, T 2 (m. recentior); nullam Ald, Ch, T 1. placita deest Sich; 15 placida Alt, Bos; placito Her, T 2 (m. recentior); placitam Ch, T 1; placitam nec P 4. mercedem placitam Ald, Jlz. mercede Ad, Alt, Bos, Gw, H, J, L, T 2 (m. prima), Til; mercedum Ep; mercedem cett. susceperat Ag, Alt, Bb, H, J, P 3, V; susceperit P 6, sP; non susceperit Sich; susceperit Ep; suscepta Gw. et ea mortua Ch, T 1; et mortuum Ald, Bos, Ep, Jlz, Mg, P 3, 4, 6, sP, Sich, T 2 (m. recentior), Til, V; mortu. corr: mortuum T 2; at mortua Ad; mortua cett. esset P 3. 20 probaverit (corr.) Ag, P 3; se probaverit L; probaverat Ch; proverit P 6; provaverit sP; prohibuerit Her. nec (m. recentior) Ch. || l. 2. requirat P 2. nec ab illo desunt Her, Mg, Mt; nec ab altero Sich; nec i ab illo P 6; nec ab illo P 3; nec ab a illo Ag; nec ab alio Alt, T 2 (m. prima); nec apillo J. aliquid requiratur deest Her. aliquid sP; aliquid Ep. ea tamen — servetur desunt Sich. ea tamen ratione Ald, Jlz, T 2 (m. recentior); tamen ratione Alt, H, J, L, T 2 m. prima; tamen 25 rationem Ad, sP; tamen ratio est Ag, Bos, Bb, Ch, Ep, Gw, Her, Mg, Mt, P 1—4, 6, T 1, Til, V. ut deest L. praebeat sP. sacramenta sP; sacramentum Ald, Jlz; sacramentale corr: sacramenta ille Mt. qui deest Ad. || l. 3. comendata Ep; commendatum Bb; commendatus P 3, sP. susceperat Alt, H, J, P 1, 3, sP, T 2 (m. prima), V; acciperat L; acceperat Gw; recepit Ep. quod non] nec Mg, Mt; quo domino P 1. per suam culpam] per suam culpa sP; sua culpa L. neque] nec Ag, Alt, Ch, Her, Mg, Mt, T 2. negli- 30 gentia Ad; neglegentia Ag, Mg, P 4; neglegentiam Mt, sP, V; neglenciam L; neglientiam Ald. deest Ep. mortuum Ald, Jlz; mortem Alt; mortua cett. consumpta sit Mg, Mt, P 3; non consumpta sint J; consumptaque sint Ad, Gw; et consumptum sit Ald; et sumptum sit Jlz. || l. 4. corio Bb, H, J; chorio L; coria Alt, Ch, T 2; curium P 3; quorium Ag.

l. 5. eadem deest Ag, Ep, Her, Mg, Mt, P 1—4, 6, sP, Til, V; idem Ad. de commondatis 35 corr: de commodatis Bb; de commendatis Ald, Bos, Ch, H, J, Mt, P 3, 6; de commendata hec Ad; dicimus datis L; ammodatis sP. formam servietur sP; forma eadem servetur P 4.

Cap. II. deest Alt, Jlz, L, P 3, 6, T 2 m. prima. || l. 6. II.] cap. II Bb, P 4; Tit. II Her; CXXXIII Ad; CLVIII Mg, Mt; [CLXXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis aurum alteri commendaverit Her. || l. 7. cui] quis Bb. aurum, argentum vel o. Sich. orna- 40 mentum Ep. quacumque Alt, P 6. species corr. Ad; specie P 2; res Ald. fuerint] deest Ch; fuerunt sP; fuerint et P 6. commendata Bb, sP, P 6, corr: commendatę Ad; comendate Ep.

1) Cf. L. Rib. LXXII, 6; Rothari 348; J. Grimm, 'Deutsche Rechts - Altertümer' II⁴, p. 132; R. Sohm, 'Prozess der Lex Salica', p. 113, n. 38; K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang', p. 15, n. 3. 2) Capita 2, 4, 5 = Benedictus Levita I, 356.

sive custodiendae traditae sint sive vendendae, et in domo ipsius cum rebus ipsius forsitan fuerint incendio concrematę, una cum testibus qui commendata susceperat, prebeat sacramenta nihil exinde suis profuisse compendiis et nihil cogatur exsolvere excepto auro et argento, quod ardere non potuit. *cf. L. Euric. CCLXXX.*

III. [De incendio huius modi¹.]

5 Si quis forte dum domum flamma consumpsit, se quasi auxilium adlaturus ingesserit et *cf. L. Euric. CCLXXX.*

sive custodiendae tradite aut forte vendende, id si perierit vel in domo ipsius qui accepit cum rebus eius fuerint incendio concrematum, una cum testibus² qui commendata susceperat, praebeat sacramentum nihil exinde [suis p]rofuisse compendiis et nihil cogat(ur) [exsol]vere excepto auro et argento, quod [ardere] non potuit.

10 Si quis dum domum flam[ma] consumit, se quasi auxilium praebi[turus] ingresserit et

Cap. II. || l. 1. sivaе P2; vel Gw, P4. custodiendae] ad custodiendum Ep, P4; custodiendi Alt; custodiente L, Mg, Mt; custodienda Her, Sich. datae Sich. traditae — vendendae] desunt Mg, Mt. sint deest Ad, Ep, P4; sunt Gw, H, L, P3, 6, T2 m. prima. sive in domo ipsius vendendę P2. vendend. ., manus recentior vendende H; vendente J, L; vivende P3; vindite
 15 *Alt; vendendae ut P1. domum Her. ipsius] eius P4. cum rebus ipsius] desunt Her, P1, Sich; cum rebus suis Ad, Mg, Mt, T2; cum rebus eius Gw; cum rebus Ald, Alt. forsitan deest Ald; forsitant P2, sP; forsita Her. fuerit Mg; fueri sP. || l. 2. concremata L; concrematae incendio Sich. custestibus corr: cu testibus Mg. qui] quae Bb, J, P2; quae m. recentior corr: quibus H; quem Mg, Mt. commodata m. recentior corr: commendata T2; comendata Ep. susciperat*
 20 *Ag, Alt, Ep, H, J, P3, sP, T2 (m. prima), V; susceperant P1. susceperat quem commendata bis Mg. prebeat sacramenta] sacramenta iuret Bos, Ch. praeveat sP. sacramentum Ald, Jlz; sacramento Mg, Mt; sagramenta sP. nihil] deest Alt, T2 (m. prima); nichil Ad, Ald, Ch, Jlz; quod nichil T2 (m. recentior); nihil quod Til. exinde deest Mt; ex Sich. || l. 3. profuisset suis compendiis T2; pro suis compendiis Mg; sui pro suis compendiis Ag; deest sed m. recentior add. pro suis conpediis Mt;*
 25 *suis pro [. . .]pendiis Ep. et nihil m. recentior Mt; nihil Sich; desunt Bos. cogatur] deest Bos, Ch; cogitatur P1. exsolvere] deest Bos, Ch; exolvere Ep, J, Sich, T2; et solvere sP. excepto deest Bos, Ch. auro supra lineam L; aurum Mg. et deest L; vel Ch, T1. argentum Mg. deardere Mt. ardere[. . .] potuit Ep. potuerit Her.*

Cap. III. cum cap. II coniunctum Ag. || l. 4. III deest Ag, Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima);
 30 *Tit. III Her; CXXXVIII Ad; CLX Mg, Mt; [CLXXX]VIII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. De incendio furatis Her. || l. 5. Si] . . i Alt. fortem Ald, sP, deest Sich. domum dum Sich. dum deest Ag, Mg; cum Ald, Jlz. domus Bb, H, J, Mg, Mt; dominus L; domum suam Ald. flammam sP; flammet Her. consumpsit] con P3; consumit Bos, Gw, Til; consupsit L; consumpsit P4, sP; combussit Bb; grassatur Sich. se] deest Sich; sed Bos, Ch, T1. ad auxilium Bb, Gw, T1;*
 35 *au[. . .]lium Ep. allaturus Ad, Ald, Jlz, T2; allaturus (corr.) Mt; ablaturus L; aut laturus sP; adlaturis P3; adlatura m. recentior corr: allaturum H; laturus Sich. ingesserit] iniesserit Mg, Mt; ingreditur Bos, Ch; ingredierit T1; accesserit Sich.*

1) *Eadem poena Dig. XLVII, 9, 1: Praetor ait in eum qui in incendio ruina naufragio rate nave expugnata quid rapuisse dolo malo dicetur: in quadruplum . . .*
 40 *iudicium dabo. 2) Hic incipit textus legis Eurici.*

cf. *L. Euric. CCLXXX*; *L. Vis. V, 5, 3.* aliquid forte rapuerit¹, dominus domus diligenter inquirat. Et si eum potuerit invenire, ille qui rapuerat, in quadruplum² rapta restituat. Et si de commendatis rebus apud direptorem aliquid forte repperierit, domino restituere non moretur.

III³. [De commendatis furatis.]

Si vero quae commendata fuerant, furtu probantur ablata, ei qui commendata perdiderat, spatium tribuatur, donec furem suum investigatione perquirat. Et si eum invenerit, commendatori res proprias tantummodo reformare procuret; compositio vero furti ad eum qui habuit commendata, pertineat⁴.

aliquid forte rapu[erit, d]ominus domus diligenter inqui[rat, e]t si eum potuerit invenire, ille qui ra[puerit], in quadruplum rapta restituat. Et si [de co]mmendatis rebus apud susceptorem [aliqui]d forte repperierit, domino restituere non moretur.

Si vero quae commen[data fu]erant, furto probantur ablata, ei [qui com]mendata susceperat, spatium tri[buatur] donec furem suum investigatione [perqui]rat. Et si eum invenerit, commen[datori]⁵ res suas proprias tantummodo reformare cogatur; compositio vero furti ad eum qui habuit commendata, pertineat.

Cap. III. || l. 1. aliquid] qui *Mg, Mt*; aliquod *Ch, J, T1*. forte *corr. L*; furto *Sich*. rapuerit in rasura pro: ingesserit *Bb*. dominus *m. recentior corr*: domino *H*; domino *Mg, Mt*; domini *L*. domus] domui *Alt, H, J, L*; domum *Ag, Mg*. diligenter *deest Ag, Mg, Mt, sP*. et si eum — cap. VIII . . . ea die usufructuariam (p. 427, l. 2) *desunt in J, quod folium remotum est*. et si in eo *Ch, T1*; et si in eum *Bb, H, L*; et si illum *Sich*. potuerit *corr*: potuerit *Alt*; potuit *Her*. invenire potuerit *Ald, Jlz*. inuenire *Ad*. ille *deest Sich*. || l. 2. rapuerit *Her, Jlz, L, P6*; rapuit *Sich*. rapta *deest Alt, T1, m. recentior add. J*. si] se *L*. de commendatis] commendatis *sP*; comendatis *Ep*. direptorem *Gw*; rectorem *Mg, Mt*; ereptorem *P4*. et aliquid *Mg, Mt*. l. 3. fortem *Ag, sP*. repperierit *Alt, T2*; reppererit *Ad, Ch, Gw, T1*; repererit *Bb*; repperet *corr*: repperit *P6*; reppe *P2*; reperit *Bos, Her, P4, Til*; repeterit *Sich*; repperit *cett*. non] nom *L* moretur] differat *Sich*.

Cap. IIII. *deest J* (cf. supra l. 19); cum cap. III coniunctum *Ag*. || l. 4. IIII *deest Ag, Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima)*; Tit. IIII *Her: CXXXV Ad; CLXI Mg, Mt; CXC Ald*. Rubrica exstat in *Her, L, Til*. De commendat fura *T*; De commendatis et furatis *Til*. || l. 5. Si] . . . i *Alt*. quae] ea que *Ald, Ch, T1*; qui *Her, sP*; quem *L*. commendata fuerant — ei qui] in margine *T1*. comendata *Ep*; commodata *T2 (m. prima)*. fuerat *Ag, Her, L, P3, sP*; fuerit *Mg, Mt*; fuerant fur] erant *P1*. furtu *Ag, Ep, H, P1, 3, 4, 6, V*; furtum *Mg, Mt*; furto *cett*. provantur *sP*. oblata *sP*. ei qui] ei que *P2*. qui *deest sP*. commendata perdiderat] comendata p. *Ep*; commenda p. *Ad*; c. perdididerantur *sP*; perdiderat commendata *Ald, Jlz* (in *Jlz* perdiderat bis sed primum deletum). || l. 6. spatium tribuatur] *desunt sP*. suam *H, L*; suum *Ag, Ald, Bb, Ep, Jlz, Mg, Mt, P1, 4, 6, sP, Sich, Til, V*; sua *cett*. investigationem *sP*. eum] in eum *H*; in eo *Bb*; *deest L*. commendatore *Alt, Bb, H, L, T2 (m. prima)*; commendatoris *Ag*; comendatori *Ep*; commendator *Sich*. rem proprias *Mg, Mt*. || l. 7. tantummodo res proprias *Ad*. tantummodo *P4*; tamtummodo *Ald*. deformare *L*; formare *Mg, Mt*. praecurret *H, L, P6*; praecuret *Ag, Bb, sP, T1, V*; praecurrat *Her*; praecurrit *Alt*; percaret *P4*. compositio — pertineat] compositionem vero furti habeat cui commendata fuerant *Gw*. compositio (ne erasum) *H*; conpustio *Bb*; conposcio *sP*. vero erasum *L*; *deest P6*. furti] fur *Mg, Mt*. habuit] habeat *Jlz*. commendatam *Ag, P1—3, 6, T2 (m. prima), V*; comendatam *Ep*; commendatum *Her, Mg, Mt*; rem commendatam *Bos, Sich, Til*. || l. 8. perteneat *P4, Til, V*; retineat *Bb, L*; reteneat *H, T1*; retineat vel pertineat *Ad*.

1) *Hoc delictum lege Baiwariorum non furtum censebatur*; cf. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 638. 2) *Vide p. 423, n. 1.* 3) *Vide p. 422, n. 2.* 4) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II, p. 509; O. Gierke, 'Deutsches Privatrecht' II, p. 555; K. Rauch, 'Spurfolge und Anefang', p. 41. 5) *Hic explicit textus legis Eurici.*

V¹. [De tempus statuto.]

Et si fur non fuerit infra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino suscipiente reddatur, damnum verò ex medio uterque susteneat.

Et postmodum, si dominus rerum apud eum cui commendaverat, quae fuerint subpressa, repperit, cum haec ille prius se dixerat perdidisse vel furtu fuisse sublata, sicut fur eam quam exigì legum statuta praecipunt, compositionem cogatur implere.

cf. L. Euric.
CCLXXX;
L. Vis. V, 5, 3.

Certe si fur non fuerit infra statutum tempus inventus, medietas rerum commendatarum domino a suscipiente reddatur, ²damnum vero ex medio uterque susteneant. Et si postmodum dominus rerum apud eum cui commendaverat, quae fuerint suppressa repperierit, cum haec ille se prius dixerit perdidisse vel furto fuisse sublata, sicut fur ea quae caelavit, ut legum statuta praecipunt, compositione implere cogatur.

Cap. V. deest J (cf. p. 424, l. 19), Sich; cum cap. IIII coniunctum Her. || l. 1, V] deest Alt, Ep, Her, Jlz, L, P 6; III Ag; CXXXVI Ad; CLXII Mg, Mt; [CXC]I Ald. Rubrica exstat in L, Til. De tempore statuto Til. stato corr: statuto L. || l. 2. Et] . . t Alt. Et si — inventus] et si fur ad statutum tempus non fuerit inventus Ald. fuerit — medietas rerum desunt sP. fuerit] fuit Her, P 6. infra L, P 1, 3, 4, T 1, 2; ad Ald, Jlz; intra cett. statutum corr. L, T 2; statum Ag, Bb, Bos, P 3, Til. medetas P 6. commendatarum Alt, Bb, Ep, H, P 3; commendaturum Mt, sP; que commendatarum L. || l. 3. suscipientem sP. reddantur Bb. dampnum Ald, Bb, Jlz, P 1, 4. vero deest Ald, Jlz. ex medio] medio Alt, Bb, Bos, H, L, T 1; medium Ch. utrumque Bb, H, Jlz, T 1; utrique Her. susteneat H, Til, V; sustineant Mt; sustineatur Ag; susteneatur sP; sustineantur Mg; sustineat cett.

l. 4. et] hic caput distinguunt Her, Til; Tit. V. De commendatis subtractis inscriptum Her; sequenti capiti iungit Til. et si T 2. si deest Alt, Bb, Ch, H, L, T 1, 2. dominus postmodum Bb. rerum deest Bb, Ch, H, L, T 1. apud deest Gw. eum corr: eam L. cui] qui Ad, Alt, Bb, H, L, T 1, 2; vim Ag, P 2, 3, 6, sP, V; vi P 1. comendaverat Alt, Ep, L; commendaverit Ag, Bb, Mg, Mt; commendatur sP. quae Alt, Bb, H, L, T 2 (m. prima); quicumque sP; quaecumque cett. subpressa] suppressa vel repressa Ag, Mg, Mt, P 1—4, T 2 (m. rec.), V; supressa vel repressa Her, sP; supresa vel represa Ep; suppressa repressa Bb, Bos, Ch, H, L, T 1; suppressa vel expressa P 6, Til. repperit corr. Alt; reperit Bb, Bos, Her; repererit Til; repperit Ald, Ep, H, Jlz, L, P 1, 2, 6, V; repperitur Ch, T 1; fuerit Ag, Mg, Mt, sP. || l. 5. cum] cui P 6. haec] hoc Jlz; lex L. prius ille se Mg, Mt; ille se prius Jlz. ille] ipse Bb. se deest Her, P 3. dixerat (c erasum) Ep; dixerit Mg, Mt; redixerit Her. vel furtu fuisse desunt P 2. furtu Ag, Ep, H, P 1, 3, 4, sP, V; furtum Mg; furtus P 6; futurum Mt; furto cett. fuisset sublatum Mg, Mt; sublata fuisse Ald; fuisset sublata sP. sicut] sicur P 3; si est Ald, Jlz. fur] a fure Ad, Bos, Gw, P 4; furata Bos, Ch, T 1; fuerat Mg, Mt; a fine Til. eam quam Alt, T 2; eam cum Bb, L; eam cum, m. recentior corr: e ab eo H; ea Gw; ea ab eo Til; eam ab eo Her, P 1—3, sP, V; eum ab eo P 6; eam habeo Ag; quia ab eo Ald, Jlz; ab eo Ad, Bos, Ch, Mg, Mt, T 1. exigì] eigi Ald; exiget Her. legum] letum L. || l. 6. statutam Bb; statutum corr: statuta Ch; statura P 3; stata P 6. praecipiant sP; recipiat Her. compositionem] compositione Ald, Mg; compositione m. rec. corr: et compositionem H; et compositione Her, P 1; et compositionem Ad, Ag, Bos, Ep, P 2, 6, Sich, Til, V; ut componere sP; sic ab illo exigantur et compositione Gw. concogatur Gw; cogantur P 6.

1) Vide p. 422, n. 2. 2) Hic incipitur textus legis Eurici.

VI¹. [De re in contentione posita.]

cf. L. Euric.
CCLXXXVIII.

Rem in contentione positam non liceat donare nec vindere*².

VII. [De viduis.]

cf. L. Euric.
CCCXXII;
L. Vis. IV, 2, 14.

De viduis quae post mortem mariti sui in viduitate permaneant, aequalem inter filios suos, id est qualem unus ex filiis usufructuariam habeat portionem, quem usque ad tempus vitae suae usufructuario iure possideat³.

*) l. 2. Rem — vendere] *Ald, Jlz*: Si quis aliquam rem in contentione positam donet vel vendat, querenti cum simile conponat et in publico XL sol. det, et ei qui se malliat, de eadem re iusticiam faciat.

L. Visig. Eurici [CCLXLVI]II. Rem in contemptione positam [non l]iceat donare nec 10 vindere².

L. Visig. Eurici CCCXXII = L. Visig. IV, 2, 14. Mater, si in viduitate permansit, aequalem inter filios suos, id est qualem unus ex filiis, usufructuariam habeat portionem; quam usque ad tempus vitae suae usufructuario iure possideat . . . Quod si eam filii hanc

Cap. VI. coniunctum cum cap. V Ch, Til; deest J (cf. p. 424 l. 19); verba Rem — vindere 15 tamquam tituli sequentis rubricam huius tituli numero XXXIII iungit T2. || l. 1. VI deest Alt, Ch, Jlz, L, P6; III Ag; Tit. VI Her; XXXIII T2 (m. prima); VI T2 (m. recent.); CXXXVII Ad; CLXIII Mg, Mt; [CXC]II Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. || l. 2. Rem] . em Ad. contentionem Ag, P3, sP, Til; tentione Alt, Bb, H (m. prima), T2 (m. prima); contentione H (m. rec.), T2 (m. rec.); tentionem L. posita m. recentior corr: positam H; posita Ep; positum sP. licet L. 20 nec] vel Gw, sP. vindere V; vendere cett.

Cap. VII. deest J (cf. p. 424, l. 19); hic titulum distinguunt T2, De viduis inscriptum Her, Sich; Cap. XIX Her. || l. 3. VII deest Alt, Jlz, L, Mt, P6; Tit. I Her; V Ag; VI Ch; CXXXVII Ad; CLXIII Mg; [CXC]VI(!) Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. Quae in viduitate permanet Her. || l. 4. De] . . e Alt; deest Ald, Her, Jlz. viduis deest Her; viduas corr: viduis L; viduae Ald, Jlz, Sich. quae] 25 qui Alt, sP, T2 (m. prima); si Bal, Lind. post] per Bb. maritis sP; maritus corr: maritum L. sui deest Ag, Bos, Her, L, Mg, Mt; si Ad, Alt, Bb, Ep, Gw, H, P1—4, 6, sP, T2, Til. in viduitate] individuitate Mg; in viduitatem L, sP. permanent Ald, Jlz, Mg, P4, Sich; permaneant Ad, Ag, Ep, Gw, Mt, P1—3, 6, sP, Til, V; permaneat Alt, Bb, H, L. aequalem — ex filiis] si inequalem inter filios suos habere debeant porcionem, equalem sicut unus ex illis Ald, Jlz. 30 l. 5. id est] idem sP; idem corr: id est Mt. qualis sP. unum P1, T2 (m. prima); uni Her; usum Mg, Mt; usus Ep. e filiis Bb. usufructuariam habeat — vitae suae usufructuario iure] usum fructuario iure Mg, Mt. usufructuariam Bb, Sich, T2, Til, corr. ex usufructuarium Alt; usufructuarium H, L; usufructuaria P1; usufructuario] add. sed postea cancellavit: iure possideat Ag; usibus fructuario sP; usus fructuario P2; usufructuario cett. habeant Ad, Ald, Bos, Jlz; abeat sP; 35 habet P4, Sich. usque] quem usque Alt, T2 (m. prima); que usque Bb; et usque Ad, Ald, Jlz, V; quem deest cett. || l. 6. usufructuario sP. possideant iure Ald. possideat Ep, H, sP, Til; possideant Bos, Jlz, Sich; possideat cett.

l. 8. quaerente Jlz. conponit Ald.

1) = *Ben. Levita I, 357.* 2) *Cf. L. Rom. Vis. Cod. Theodosianum IV, 5, 1; Sum- 40 marium a. h. t. ed. Haenel p. 6; L. Rom. Cur. IV, c. 5; MG. LL. V, p. 343.* 3) *Cf. A. Heusler, 'Institutionen des deutschen Privatrechts' II, p. 342; cf. etiam Nov. Iust. CXVII, c. 5; Cod. Theod. 3, 9.*

VIII. [De secundis nuptiis.]

Quodsi mater ad alias nuptias forte transierit, ea die usufructuariam portionem, quam de bonis mariti fuerat consecuta, filii inter reliquas res paternas qui ex eo nati sunt coniugio, vindicabunt.

cf. L. Euric.
CCCXXII;
L. Visig.
IV, 2, 14.

Mater vero si habet proprias res et cum dote sua quam per legem habet, egrediat¹. Et si ibi nec filios nec filias generavit, post mortem eius omnia quae de filiis suis detulit, ad illos revertatur.

portionem matris evertere [Post obitum vero matris portio, quam acceperat, ad filios equaliter revertatur, quia non possunt] de pater[na hereditate fraudari. Quod si ma]ter ad ali[as nuptias forte transierit, ex ea die] usufruc[tuariam portionem
10 *quam de bonis] mariti fu[erat consecuta filii inter reli]quas res [paternas qui ex eo nati sunt con]iugio, vin[dicabunt].*

Cap. VIII. coniunctum cum cap. VII Alt, T2. || l. 1. VIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. II Her; VI Ag; VII Bb; CXXXVIII Ad; CLXV Mg, Mt; [CXC?]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. Secundum nuptias L. || l. 2. Quodsi — usufructuariam desunt J (cf. p. 424, l. 19). ad deest Bb, Ch, H, L, Mt, T1; m. recentior add. Ch; et P1. alias fortasse nuptias Sich. transierit forte Bb. trans[ierit ea di]e in raso P1. ea die] eadem die L; eo die P3, Sich; illa die Bb. usufructuaria Alt, H, L, T1; usufructuario Ad, Ch, Gw, Her, P4; usufructurio sP; usufructuarium Mg, Mt; usus fructuarii Ald, Jlz. quam] qui J; quae Bb, Gw; quod L. bonis Ad, Ald, Alt, Ch, Gw, H, J, L, T1, 2 (m. prima); boni Bb; de bonis cett. || l. 3. maritis sP. fuerit Alt, Jlz, P6, sP; fuerint Ald. consecuta] secuta Ag, Ald, Mg, Mt; consequuta Bos, Til. inter] mater Bb, H, L. res paternas reliquas corr: reliquas res paternas Gw. reliquas] reliquias J, sP, T1; aliquas Alt. paternas res Ad; res ternas L. qui] quis sP. ea Ep. in coniugio T2 (m. recentior); cum iugio Gw. vindicabunt Ald, Bb, Ch, Her, Jlz, P2, Sich; iudicabunt Ag, Mg, Mt, sP.

25 *l. 4. mater deest Sich; materna Mt. verum Sich. res proprias Ch. et cum dote sua] cum illis (illas Jlz) et cum dote sua Ald, Jlz; et dotem suam Bb; et cum dotem suam Mg, Mt; et cum dotes suas sP; et dote sua Ad, Gw, H, J, L; et cum dote Ch. et deest P4. quam] quod Ad, Alt, Bb, H, J, L, T1, 2 (m. prima). per lege Mg; legem P6. || l. 5. egrediet sP; egrediatur Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, Mg, Mt, P4, Sich, T1, 2 Til; egrediar Ag. ibi deest*
30 *Sich; ubi Ald. nec deest Ad, Alt, Bos, Her, P1, 3, 4, 6, T2, V. filios] filius sP. generaverit Ad, Alt, T2; generat Bb; generabit Bos, Ch; procreavit Sich. post mortem eius desunt Mt. omni P6. quae] qui L. || l. 6. filius J. suis deest Ch; bis, sed alterum deletum T2; erasum T1. detulit] tulerit sP. illos] alios Bos. revertantur Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, Sich, T1, 2, Til.*

1) Cf. A. Heusler, l. l. p. 343 sq.

cf. *L. Visig.*
IV, 5, 4;
L. Alam.
LXXXV.

VIII. [De divisione inter fratres.]

Ut fratres hereditatem patris aequaliter dividant. Quamvis multas mulieres habuisset et totae liberę fuissent de genealogia sua quamvis non aequaliter divites, unusquisque hereditatem matris suae possideat*, res autem paternas aequaliter dividant¹.

Si vero de ancilla habuerit filios**, non accipiant portionem inter fratres², nisi tantum quantum ei per misericordiam dare voluerint fratres eius, quia in

*) *glossa s. XV add.*: Kopf in Kopf T 1.

**) *glossa s. XV add.*: vulgo concepti T 1.

L. Visig. IV, 5, 4 (Erv.). Quod si ex uno patre et diversis matribus filii fuerint, facultas que de patre venerit, illi tantum inter se erunt equaliter divisuri, qui ex uno patre fuerint procreati.

Lex Alam. LXXXV. Si qui fratres post mortem patris eorum aliquanti fuerint, dividant portionem patris eorum. Dum haec non fuerit factum, nullus rem suam dissipare faciat, usque dum aequaliter partiant.

Hic titulum distinguunt: De hereditate fratrum *inscriptum T 2 (m. prima)*, Ut fratres haereditatem patris aequaliter dividant *inscriptum Sich.*

Cap. VIII. || l. 1. VIII *deest Alt, Jlz, L, P 6; V Ch; VII Ag; cap. VIII Bb; VIII, in margine: CLXXXII P 3; CXXXVIII Ad; CLXVI Mg, Mt; [CXC?]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til.* VIII de herede fratrum T 2 (*m. rec.*). || l. 2. Ut fratres — dividant *desunt Sich.* Ut *deest Ald, Bos, Jlz; . . t Alt; et Ad.* fratres] *bis Mg.* patris aequaliter hereditatem *Mg, Mt.* aequaliter dividant] *equalidant Ad.* dividant *sP; dividat Mt.* quamvis] ut quamvis *Bos, P 6; sive Ad, Alt, Bb, H, L; si Gw; Si quis Sich.* habuisset mulieres *Ch; uxores habuerit Sich.* || l. 3. et totae] sed e dote *Mg, Mt.* totas *Alt, H, Her, J, L, T 2; tota P 3, T 1; omnes Ald, Sich.* liberas *Alt, H, Her, J, L, P 1, T 2; vivere sP; liberes Ep, P 2.* de genealogia sua fuissent *Ch.* fuisset *sP; fuerant Alt, H, L; fuerint Ad, Sich; essent P 2.* de genealogia — possideat] de genealogia quisque sua hereditatem matris suae possideat quamvis non aequaliter divites fuerint *Sich.* de genealogia — divites] *desunt Alt, T 2 (m. prima).* genealogiam suam *P 6; sua genealogia Bos.* genealogia *H, J, P 1, sP; genealogia corr: genealogia T 2.* quamvis] *quanvis Til; aut quas H, J, L; aut que Bb; aut si T 1; vel si Ch; quamquam Ad.* divites *deest Alt; devites sP; dives Her, L.* || l. 4. hereditate *Mg; hereditas sP.* matris suae] matris *Ald, Jlz.* possideat *H, J, Til, V; possideant Alt, Mg, Mt, P 2, T 2 (m. prima); [. . .]sedeat Ep; possident sP; possideat cett.* autem] vero *Mg, Mt; ad L. paterna J.* aequaliter] *deest Gw.* dividant *sP.*

l. 5. Si *erasum Mt; sive Ag.* ancillis *Her.* habuer[. . .]lios *Ep.* filium *Alt; corr. T 2 m. recentior.* accipiant portionem inter fratres] recipiant portionem cum ipsis scilicet inter fratres *Jlz.* accipiant] recipiant *Jlz; accipiat Alt, P 3, corr. T 2 m. recentior; P 6 add. et postea deletit priorem.* portionem] partem *L, Mg, Mt.* inter fratres *deest Her.* || l. 6. tantum *deest Ad, Ald, Ep, Jlz.* ei per misericordiam *Ad, Ep, Her, P 1—3, V; per misericordiam Ag, Alt, Bos, T 2 (m. prima); per misericordiam eis Gw, T 2 (m. recentior); ei per misericordiam P 6; per midiam Ch; per misericordia ei Bb, J; eis per misericordiam sP; illis per misericordiam P 4; alii per misericordiam Sich.* voluerit *Alt, L.* fratres eius *desunt Alt, Sich, T 2 (m. prima); fratres eorum Bos, Gw, Her, Til.* in veteri lege *desunt Alt; in veteri lege Ag, Bos, Ep, Gw, H, P 4, sP, T 1, Til, V; in veteri lege J, L, Mg, Mt; in veteri legem P 6; in veteri testamento Sich.*

1) Cf. A. Heusler l. c. II, p. 344. — Eadem regula iuris obvenit etiam saeculo XIV. in 'Bair. LdR.' (1346) art. 113. 2) Haec lex e doctrina ecclesiastica sumpta est: cf. Gen. 21, 10. 12; Paulus ad Galatas IV, 30. — Quomodo haec doctrina ecclesiastica in leges Germanicas recepta sit, de hac quaestione disseruit H. Brunner, 'Zeitschrift der Savigny-stiftung. Germ. Abt.' XXIII, p. 202; K. Zeumer, 'Neues Archiv' XXVI, p. 100; M. Wolff, 'Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung' XVII, p. 382.

vetere lege scriptum est: 'Non enim erit heres filius ancillæ cum filio libere'. Tamen debent ^{cf. S. Paul} misericordiam considerare, quia caro eorum est. _{ad Gal. IV, 30.}

X. [De eo qui sine liberis moritur¹.]

De eo qui sine filiis et filiabus mortuus est, mulier accipiat portionem suam, dum viduitatem custodierit, id est medietatem pecuniae. Medietas autem ad propinquos mariti pertineat.

Si autem mulier mortua fuerit aut alium maritum tulit, tunc quod proprium habet et de mariti rebus quae per legem ei debentur², accipiat; ceteras res propinqui prioris mariti accipiant.

10 S. Pauli ad Galat. IV, 30 (Sabatier III, 778): Non enim erit heres filius ancillae cum filio liberae.

Cap. VIII. || l. 1. scriptum est] criptum tum est sP. enim deest Alt, Sich, T2. heres erit Ad, Ag, Ald, Bb, Ch, Gw, H, Her, Jlz, Mg, Mt, P6, T2; eris heris sP; erit eres L, P3. liberae] livere sP. tamen — caro eorum est] debent tamen caeteri clementiae esse memores Sich. debent] debent per (per erasum) P6; debet sP. || l. 2. misericordiam deest Bos, Ch. considerare Ald. quia — est] in margine P6. quia] qui Ald, J, Jlz. caro] corò P1; corò, corr: caro Mt. est deest Bb.

Cap. X. in duo capita: X et XI divisum P1. || l. 3. X] deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. IV Her; VI Ch; VIII Ag; VIII Bb; X, in margine: CLXXXIII P4; CXXXX Ad; CLXVII Mg, Mt; [CC]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, T2, Til. De muliere absque filiis T2 (quasi rubrica tituli). || l. 4. De eo qui] Si Ald; Ut Jlz; de ea muliere que T2 (m. prima). sine filios et filias Alt, J, L, corr. m. recentior: sine filiis et filiabus T2; sine filio et sine filia Bb; sine filius et filiabus sP; sine filiis et filiabus corr: s. f. e. filiis H; sine liberis Sich. mortuus est J; mortuus est filius Mg; moritur Sich. accipiat mulier P2. accipiet Mt; recipiat Jlz; accipit Sich. || l. 5. et dum Mg. viduitatem eius P2. custodiat Ald, Jlz; custodit Sich. pecunii Alt, H, J, L. medietas autem] medietas autem altera Gw, Her; medietas vero Jlz; medietatem autem Ad, T1; alteram autem medietatem Bos, Ch. ad propinquos] ad propinquis L; propinquis Alt, J; propinquo sP; propinqui Ad, Bos, Ch, T1. || l. 6. marito sP; maritis T1. pertineat] T2 (m. recentior) corr. in rasura . . .; pertinet Alt; pertineant P1, 2, 3, 6; pertinent V; teneant Ad, Bos, Ch, H, J, L, T1.

l. 7. mortua fuerit mulier Ad. aut] ut sP. alium maritum tulerit Ad, Ch, Gw, Mg, Mt, T2; a. m. tulerit sP; a. m. accipit Ald, Jlz; alteri marito nupserit Sich. quod proprium habet] proprium habet Ad; quod proprium est vel habet Ald; quod proprium habet accipiat Sich. || l. 8. et quod de mariti rebus per Gw; et quod de rebus mariti per Sich. et deest Bos, P1, 3, 6. quae per legem Ag, Ep, Her, Mg, Mt, P2, 3, 6, sP, V; per quem legem P1; quod per legem cett. ei deest P2. debentur Ag, Ep, Her, Mg, Mt, P1, 2, 6, sP, Til, V; debetur Ald, Jlz, P3, Sich, T2; dabatur Ad; dabitur cett. accipiant corr: accipiat Mg; secundus accipiat Her. ceteras bis Ald; et ceteras Ad.; cetera T2 (m. rec.). || l. 9. propinqui qui Bb; propinquas res Her. prioris deest Sich. accipiat H; accipiant Her, P3.

40 1) Cf. A. Heusler l. c. II, p. 344. 2) Per legem mulieri debetur inprimis dos, forte etiam 'quidquid de rebus parentum . . . adduxit', cf. c. VIII, 14 in fine, XV, 8.

Si autem maritus qui nec filios nec filias nec nepotes nec pronepotes nec ullum de propinquis habet, sed in uxorem¹ aut donatione aut testamento¹ sive partem sive omnes contulerit facultates; et haec deinceps in viduitate persistit, et memoriam mariti cum pudicitia castitatis observat: omnia quae a marito ei sunt donata, possideat, et ea in quem voluerit, pro suo iure transfundat. 5

cf. L. Eurici
CCCXXXIV;
L. Visig.
IV, 2, 11.

Quodsi maritus et mulier sine herede mortui fuerint, et nullus usque ad septimum gradum de propinquis et quibuscumque parentibus invenitur, tunc illas res fiscus² adquirat.

L. Euric. CCCXXXIII; L. Visig. (Antiqua) IV, 2, 11. [Maritus et uxor² tunc] sibi [he]re[ditario iure succedant, quando] nullus usque [ad septimum gradum de propi]nquis aut qui[buscumque parentibus inve]nitur. 10

Cap. X. Folium continens textum: Si autem — cap. XVI, 3 . . . si dominus firmam esse (p. 433, l. 2) excisum J. || l. 1. hic cap. XI distinguit P 1. maritus eius Ad, Bos, Ch, sP, T 1; maritus mortuus est Alt. qui] deest Ald, Jlz, Sich; quae T 1. nec filios] filios sP; in eo filios Mg, Mt; filius sP; nec maritus filios (maritus del.) Ad. nec pronepotes nec nepotes Sich. nepotes] nepotest sP. nec pronepotes] desunt Mg, Mt. || l. 2. de propinquis] propinquis Bb, H, L. habet sed] desunt Bb, H, L, T 2 (m. prima); 15 habet prioribus habet Alt; habuerit sed Sich. in uxorem desunt Alt; in uxore Bb, H; uxori Ald, Jlz; in uxoris partem Ad, Gw. aut donatione Ald, Bos, Gw, Her, Jlz, P 1—3, Sich, Til, V; aut per donationem Ch; aut donationes L; aut dominationem radendo corr: aut donationem T 1; aut donationem eett. aut testamento] desunt Alt; aut testamento Ald, Bos, Ep, Gw, Her, Jlz, P 1, 2, 4, 6, Sich, T 2 (m. recentior), Til, V; aut testamento corr: aut testamenta Mt; aut testamen II; aut testa- 20 mus L; aut testamentum cett. sive partem] desunt Ad; si parte sP; sive patrem sive matrem L. l. 3. facultates contulerit Bb; contulerit f. sP; solverit Sich. in] deest Bb, H. viduitatem L, Mg, sP; divinitatem Mt. persistit] perfuit Mg, Mt. || l. 4. mariti memoriam Alt; memoratum maritum Sich. memoria H, L; in memoriam Mg, Mt. pudicitie sP; pudiciticia corr: pudiciticia Mt. castitatis] caritatis Bb; castitati L. omnia bis Ep. quae] deest H, L, sP. ei a marito Jlz; a 25 marito eius L, Mg, Mt. ei deest Sich. || l. 5. sunt ei donata Ch; sunt data Ald, Jlz. possideat Ep, P 4, sP, T 1, Til, V; possideat cett. et eam Mg; et ea H; in ea L. in quem] in quo sP; in que Alt, T 2 (m. prima); in cui H (m. recentior); que Ag. voluerunt Ag, sP; voluerit usum Ald, Jlz. pro suo iure] per suo iure Mg, Mt; pro suo P 6. transfurdas sP.

l. 6. Hic caput distinguit Tit. V. De iis qui sine heredibus moriantur in scriptum Her. 30 quod, corr. m. rec.: quodsi P 6. sive corr: sine V. heredes Alt, L; heredes corr: herede T 1; heres Ag, Mt; heredibus Ad, Bb, H, Mg; hereditate P 6. morti Mt. et nullus] ut nullus Ag, Mg, Mt. usque ad] usque Ad; usque in Alt, Ch, T. septimum gradum] septem gradus Mg, Mt; VII gradus sP; septem gradum Ag, L. || l. 7. et quibuscumque parentibus desunt Sich. quibus- 35 cumque deest Gw; quicumque Ald. inventus L; adfuerit Sich. tunc] tum Ch, T. illas res] alias res Alt; illa res L, sP; res illas Sich; illas Ad, Ald, Jlz. fiscus] ficus L, Mt; in fisco sP. atquirat P 6; perquirat sP; acquirat Ald, Sich; aquirat Jlz.

In T 2 sequitur cap. XVI, 16 huius editionis, in Alt cap. VII, 4.

1) Haec verba ex lege et iure Visigothorum sumpta esse puto, cf. L. Visig. IV, 2, 4 (Antiqua): . . . ut nec donationem nec ullum faciant testamentum; Coll. iuris Romano-Visi- 40 gothici (fragmenta Gaudenziana) VIII: . . . dum sanus est, per donationis cartulam aut moriens per testamentum; MG. L. Visig. ed. K. Zeumer, pag. 470. 2) De hac differentia legum Visigothorum et Baiwariorum cf. J. Ficker, 'Untersuchungen zur Erbfolge der ost-germanischen Rechte' I, p. 434.

[TITULUS XVI.]

DE VENDITIONIBUS.

cf. *L. Eurici*
CCLXXXVI.I. [Si res alienas vendiderit¹.]

Si quis vindiderit res alienas sine voluntate domini sui aut servum aut ancillam aut quaecumque rem, ipsam per legem reddat et consimilem aliam reddat, et si ipsam non potest invenire, duos consimiles reddat².

L. Vis. Eurici. TIT. DE VENDITIONIBUS.

Tit. XVI. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, Sich, T, Til, V. Capitula huius tituli in Alt post IX, 19 huius editionis, in T2 post XIX, 10.

10 *l. 1. XVI] XV Til; XXII T2; XVI sP; deest cett. || l. 2. de venditionibus] desunt Ad, Alt, L; de venditionibus P6; de venditionibus sP.*

Cap. I. deest J (cf. p. 430, l. 11). || l. 3. I] deest Alt, Jlz, L, Mt, P3, T2 (m. prima); c. I. Bb; cap. I P4; Tit. I Her; CXXXXI Ad; CLXVIII Mg; [CC?]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. l. 4. Si] i Alt, Jlz. vindiderit P3, V; vendiderit cett. vendiderit alienas res Mg, Mt; res alienas vendiderit L. vel servum vel Sich. aut ancillam H. || l. 5. aut quaecumque rem Ag, L, P3, V; aut quaecumque re sP; vel quaecumque rem Alt; vel quaecumque re T2 (m. prima); vel quaecumque rem Ald, T2 (m. recentior); vel quaecumque aliam rem Sich; aut quaecumque rem cett. ipsam deest Ald; ipsa Mt, sP; ipsam rem P4. reddat per legem P6. per legem desunt Gw; per lege sP. reddant Mg, Mt; perdat Ag. consimili alium, manus recentior: consimilem aliam T2; 20 consimilem alienam Ag; consimili aliam sP; alium similem Alt; cum similem aliam L; cum similem alium Bb; consimilem Ald, Gw; consimilem alium (con erasum) H; consimilem alium Ag, Ch, Jlz, P1, 3, T1; aliam consimilem Sich. reddat Ag, Bos, Ep, Her, Mt, P1—4, 6, sP, Til, V; deest Sich; rem Mg; addat cett. || l. 6. ipsum Alt, Bb, Ch, H, L, P3, T1; ipsa sP. invenire non potest L. poterit Alt, Sich, T2; potuerit sP; possit Gw. duos Bb, Ch, Ep, H, L, T1, 2 (m. recentior); 25 II sP; duas cett. consimiles] cum similem L; consimili sP; similes Ag.

1) Cf. *Ben. Levitam I, 365.* 2) Cf. *infra c. XVI, 4.*

II. [Si quis possessionem vendiderit.]

Si quis vendiderit possessionem suam alicui terram cultam non cultam prata vel silvas: post accepto pretio aut per cartam aut per testes¹ conprobetur firma emptio.

Ille testes per aurem debet esse tractus², quia sic habet lex vestra*; duos vel tres³ vel amplius debent esse testes. 5

Venditio si fuerit violenter extorta, id est aut metu mortis aut per custodiam, nulla valeat ratione⁴.

*) nostra Ald, H, Jlz.

L. Visig. Eurici [CCLXXXVI]. Venditio per scripturam facta plenam [habeat] firmitatem. Si etiam scriptura fac[ta no]n fuerit, datum praetium testibus con[prob]atur et emptio habeat firmitatem. 10

[Vendi]tio si fuerit violenter extorta, id est [aut m]etu mortis aut per custodiam, nu[lla vale]at ratione.

Cap. II, deest J (cf. p. 430 l. 11); cum cap. I coniunctum Ald, Gw, P6. || l. 1. II] cap. II Bb; Tit. II. Her; CXXXXII Ad; CLXVIII Mg, Mt; deest Ald, Alt, Gw, Jlz, L, P6, T2 (m. prima). 15 Rubrica exstat in Her, L, Til. vendit Her. || l. 2. Si] i Alt. alicui] alian sP; corr. Alt. terra Alt, Mg. culta non culta Alt, L; cultam non culta H; culta non cultam Mg, Mt; non cultam (non inter lineas) Ep; cultam incultam Gw. pratas Ch, Ep; pratam P6; prato sP; pratum Her. || l. 3. vel deest L, Sich. silva L, Mt; silvam Her; silvas in P6. acceptum Ad, Ald, Bb, Bos, Jlz, Mg, Sich, T2 (m. recentior), Til; accepta L. pretium Ald, Bb, Bos, Jlz, Mg, Sich, T2 (m. recentior), Til; 20 deest Ad. aut] ut Her, sP. carta Alt; kartam Ad, Gw; chartam Bos, Sich, Til. aut] ut Bb. testis Alt. conprovetur sP; conprobatur Sich. firma] formę P4. emptio T2 (m. prima); coemptio T2 (m. recentior).

l. 4. Dehinc omnia usque ad finem capituli desunt Sich. ille] et Gw; et ille Ald, Jlz; illi T2. testis Ad, Ald, Alt, Bb, Ch, Ep, Jlz, Mt, P1—4, T1, V. debent Gw, T2; debes Ag. 25 tracti Gw, T2; tractos Mg; tractatus (ta erasum) P6. lex vestra habet Alt, T2; lex vestra est Gw; habet lex nostra Ald, H, Jlz; habet lex Ep, Her, Mg, Mt. duo] duos L, P3; coram duo Mg, Mt (corr.); quia duo Ald; quod duo Jlz. || l. 5. vel amplius Ald, Alt, Ep, Jlz, Mg, Mt, P2—4, 6, sP, T, Til, V; vel ampliū Ag; desunt cett. debet Alt. testes inter lineas m. recentior T1; testis Mt; testium T2. 30

l. 6. venditio si] si venditio Bos, Ep, Her, P4, Til; si venditio si Mg, Mt, P1—3, 6, Til, V; si vinditio su sP. fuerit Ag, Ald, Alt, Ch, Jlz, P4, T1, 2; furti Mg, Mt; fuit cett. exorta Ep, Gw, H, L, P1, sP; orta Bb; abstracta extorta Mt; abstracta extortam Mg. id est ut Ag. metum Bb, sP; metus Ag. nulla valeat ratione Alt; nulla ratio firma sit Ep, Mg, Mt, P4; nulla rationem f. s. sP; nulla ratione firmatur L; nulla ratione firma sit cett. 35

1) Cf. O. Gierke, 'Schuld u. Haftung', p. 377, n. 10. 2) Cf. infra XVII, 3, 6; J. Grimm, 'DRA.' I⁴, p. 199; H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' I, p. 197; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 392. 3) Cf. supra c. II, 1; XIII, 2; infra XVI, 16. 4) Cf. L. Rom. Visig. Cod. Theodos. III, 1, 9 interpr.

III. [Si a servo alieno comparaverit¹.]cf. L. Eurici
CCLXXXVII.

Si² quis a servo alieno aliquid comparaverit nesciente domino suo: si dominus firmam esse noluerit*) emptionem, reddatur pretium emptori et emptio nihil habeat firmitatis³.

Si ipsud non habet, consimile reddat.

5 IIII. [De contentione venditae rei⁴.]cf. L. Eurici
CCLXXXVIII.

Quotiens de vindita re contentio commovetur, si alienam fuisse constiterit, nullus sine domini

*) voluerit J.

L. Eur. [CCLXXXV]II. Si quid a servo alieno fuerit conpa[ratum] domino nesciente, si dominus firmam [esse n]oluerit emptionem, praetium red[dat e]mptori et emptio nihil
10 habeat firmitatis.

L. Eur. [CCLXXXVI]III. Quoties de vindita re contentio [comm]ovetur, si alienam fuisse constite[rit, n]ullum domino praeiudicium conpare[tur. E]t domino qui

Cap. III. prima pars capituli — firmam esse deest J (cf. p. 430 l. 11). || l. 1. III] deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); II Gw; Tit. III Her; CXXXXIII Ad; CLXX Mg, Mt; CCVIII Ald.
15 Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis Her. emerit Her. || l. 2. .i quis Alt. comparaverit deest Gw. nescientem sP. domino suo] domi suo P 3. si dominus] si domino Mg, Mt; si dominus eius Alt. firma Mg, Mt; firmum Sich. emptionem esse noluerit P 4. esse] es, m. recentior inter lineas corr: esse P 3. || l. 3. noluerit] voluerit J, qua voce denuo incipit textus codicis. emptionem deest Sich; emptio Mg, Mt; emtionem sP. reddat P 4, Sich. pretium] pecuniam P 4.
20 et deest Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, T 1, 2. emptio] empti J; emtioni huic Mg; emptioni P 6; emptio eius P 4. nihil] deest Mg; nihi P 1; nichil Ad, Ald, Alt, Ch, Jlz, T 2. habet Mt. firmitatem J; firmatis L.

l. 4. Si ipsud — reddat] desunt Alt, T 2; aut ipsam aut consimilem reddat Sich. ipsum Ad, Ag, Ald, Bos, Gw, Jlz, Mg, Mt, P 2, 4, Til; illud Ch; ipsut L; ipsa sP; ipse Her; ipsud cett. cum
25 simile Ch, J, T 1; consimilem H, Mg, Mt; consimili Ag; consimilem cett.

Cap. IIII. deest Sich; cum cap. III. coniunctum Ch. || l. 5. IIII] deest Alt, Ch, Jlz, L, P 2, 6, T 2 (m. prima); III Gw; cap. IIII Bb; Tit. IIII Her; CXLIII Ad; CLXXI Mg; CLXXXI Mt; CCVIII Ald.
Rubrica exstat in Her, L, Til. venditi L. || l. 6. quoties Jlz, L, P 4, T 1; . . uociens Alt; quociendi sP. vendit recontentio Ag. vindita re P 2; vendita rem H (corr.), P 6, V; vindita rem P 4; vendi-
30 tore Ep, T 2 (m. prima); venditoribus P 4; venditione Mg, Mt; vendita re cett. contentione sP. commovetur in raso P 1; comovetur sP; removetur Ag; movetur Her. aliena Ep, Gw, L; alienam, m erasum H; alienum Bos, Mg, Mt. fuisset Mt, sP. consistenter Ep; constituerit Alt, sP, T 2 (m. prima); constituitur L. domino Ag, Alt, Bb, H, J, L, T 2 (m. prima); domine P 6; domini sui Jlz.

35 1) Cf. Bened. Levitam I, p. 306. 2) Cf. Ed. Rothari 233: Servus cuiuscumque non liceat sine permissum domini sui neque terram neque mancipia neque qualemcumque rem vindere aut liberum dimittere. Si quis de servo comparaverit, et pretium perdat et quod de servo emit, proprio domino restituat. 3) Cf. Herbert Meyer, 'Entwerung und Eigenthum', p. 63 sq. 4) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 510; Herbert Meyer, 'Ent-
40 werung und Eigenthum', p. 39.

preiudicio conparetur. Et domino is qui aliena vendere presumpsit, duplum cogatur exsolvere¹, nihilominus emptori, quod accepit pretium, redditurus; et qui quid ad comparatę rei profectum studio suae utilitatis emptor adiecerit, a locorum iudicibus aestimetur et ei qui laborasse cognoscitur, a venditore iuris alieni satisfactio iusta reddatur.

cf. L. Euric.
CCLXX; L. Sal.
XXXIX, 4;
L. Alam. XLVsq.
LX, 2.

V. [Si ingenuum hominem vendiderit².]

5

Si quis ingenuum vendiderit, cum ille suam probaverit libertatem, is qui eum vendidit reducat eum in locum suum et restituat ei libertatem sicut prius habuit, et conponat ei

vendere aliena praesumerit, duplum cogatur exsolvere, nihilominus emptori quod accepit praetium redditurus; et quidquid ad <con>parate rei profectum studio suae utilitatis emptor adiecerit, a locorum iudicibus estimetur, et ei [qui laborasse] cognoscitur, a venditore iuris alieni satisfactio iusta reddatur.

Cap. VIII. || l. 1. periudicio sP; iudicio Mg, Mt. conparetur — qui aliena] *desunt Ad.* conparet Bos, Ch, Gw, Jlz, P2, T1, 2, Til; conperet Ald; [con]nparetur Ep; comparatio corr: conpareretur Mg. Et *deest sP.* domino *deest Gw;* de domino P4; dominus T2 (*m. prima*); domino corr: domini H; domine P6. is] his Ag, Ep, J, L, Mg, Mt, P1, 3, sP. is fuisse (*fuisse del.*) Jlz. 15 aliena Ad, Ep, Gw, Her, P1, 4, sP, T2 (*m. recentior*), Til, V; alienum Ald, Bos; alienum corr: alienam Mg; alienam cett. vendideret Mt; vendiderat corr: vendideret Mg. presumpit Gw; praesumpserit sP; praesumpserit Ag, Ep; presumat Ad; praesupsit Jlz; praesumserit T2 (*m. prima*); praesumsit T2 (*m. recentior*). solvere cogatur duplum Her. dupplum sP. cogatur exolvere Ch, J, T2; cogatur domino exsolvere Gw; cogatur [ex]solvere Ep; cogatur solvere P4; exsolvere cogatur Mg, 20 Mt; exolvere cogatur sP; exsolvere cogantur Ag. || l. 2. nihilominus Ad, Ald, Alt, Bb, Ch, Jlz; nihilominus Ep, L, P1, 4, sP; nihil hominis J. quod T2; quia Ch, Gw; qui cett. accipit Mg, P4. redditur Mt; rediturum P4. ad *deest Mg, Mt, P4, sP.* comparatae rei] comparat sP; comparat ei Mg, Mt; comparatae rei Bos, P3; comparatam rei Bb; comparati rei P4; conperatae rei Ald; comparatae regi P6; comparata rei H, J, L; comparare rei Alt. perfectum Ald, Bb, L; perfecto Mg, Mt, P4. 25 studio suae] stodio sue V; studio se P1, sP. || l. 3. suae *deest Ald, P4;* sui H, J, L, T1; sive Mg, Mt; seu Ag. utilitates Bos. emptor] semper P6; emptum T1 (*m. prima*); emptum J; emptorum, *m. recentior*: emptum H. adiecerat Alt, P4, T1; adiacerit P6; adiacerat corr: adiecerat T2; adiecit Gw, L, corr. Ep; eiecerit Ag; a deiecerit sP; ea deiecerit Mt. a locorum iudicibus] a iudicibus Gw; alicorum iudicibus J; illicorum iudicibus sP; docorum iudicibus L; apud locorum 30 iudices Her. aestimatur Alt; [aesti]metur Ep; existimetur Bb. ei] eis sP. qui] *deest P2;* quid P6. laborasse sP; laborasset Mg, Mt. cognoscetur Alt; cognoscetur, *m. recentior* cognoscitur T2; cominiscitur Ald, Jlz. a venditore] evenditore P2; a venditorem H, P1. || l. 4. alienis Ag, Mg, Mt, sP. satisfacio Ch; satisfacco Jlz; satis facios sP; satisfacto P4. iusti T1; iuste Pos, Ch; iusto P2. reddatur *deest Bb, H, J, L, T1.* 35

Cap. V. *deest Sich* || l. 5. V *deest Ald, Jlz, L, P6, T2 (m. prima);* VIII Ch, Gw; cap. V Alt, Her, P4; CLXXII Mg, Mt; CCX Ald; CCXII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis Her. vendideris L. || l. 6. Si] . . i Alt. inienuum sP; ingenuum hominem L. suum L, Mt, sP. probaverit sP; probaberit corr: probaverit Mg; probaberit P3; haberet Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, Jlz, L, T1. probaverit suam libertatem Alt, Jlz. is qui — ei libertatem *desunt Bb.* is *deest* 40 Ald, Jlz; hiis sP; his Ag, Ep, L, Mg, Mt, P3. vendiderit corr: vendidit Gw; vendiderit Bos, J, L, Til; vendedit sP. || l. 7. reducit corr: reducat sP. locum suum Ag, Ald, Bos, Ep, Gw, Her, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, Sich, T2 (*m. recentior*), Til, V; loco suo cett. sicut bis sed alterum deletum P2. prius] antea Alt, T2.

1) Cf. supra c. XVI, 1. 2) In hoc capite modus quo autores legis Baiwariorum in suo labore usi sunt, evidentissime apparet. Lex Euriciana in legem Baiwariorum recepta ob discordantiam, quae pro parte obvenit, pro parte secundum iura Baiwariorum mutata est. Cf. etiam L. Rib. XVI.

cum XL sol.*¹ excepto quod emptori in duplum pretium quod accepit, cogatur exsolvere².

Similis ratio dupliciter de feminis servetur³.

Et si eum vel illam foris provincia vendiderit et iterum reducere non potuerit, tunc cum weregeldo conponat, hoc est CLX sol.¹ solvat parentibus.

*) XXX sol. *L*; sol. V *Mt*; V sol. *Ag*, *Mg*.

L. Eur. CCLXL. [Si quis ingenuum vendiderit, cu[m] ille] suam probaverit libertatem, serv[um aut] praetium servi ab illo, qui vendedit, [acci]piat ille sibi, quem vinditum
10 fuisse [consti]terit . . . [excepto quod emptori in dup[um] praetium quod accepit, cogatur exsolve[re]¹,

[Haec] et de mulieribus forma servetur¹.

L. Sal. XXXVIII, 5 (Hessels Cod. 3).

15 Si quis hominem ingenuum plagiaverit et vendiderit

L. Alam. XLV. Si quis liber liberum extra terminos vendiderit, revocet eum infra provinciam et restituat eum libertatem et cum XL solidis conponat.

Si autem eum revocare non potuerit, cum weregeldo eum parentibus solvat, id est bis octuaginta solidos, si heredem reliquit; si autem heredem non reliquit, cum CC solidis conponat.

L. Alam. XLVI. De feminis autem liberis si extra marcha vendita fuerit, revocit eam ad pristinam libertatem et cum LXXX sold. conponat . . .

L. Alam. LX, 2. Feminas autem eorum semper in duplum.

20 *Cap. V. || l. 1.* cum XXXX s. *Ch*, *J*, *Jlz.* quod] *deest L*; qui *Mg*, *Mt.* empturi *sP*.
pretium] *deest Mg*; precio *P4.* accipit *P4.* exolvere *Ad*, *Bb*, *J*, *sP*, *T1.*

l. 2. Similiter *sP.* duplicetur *Alt.* feminis. Et . . . vendiderit] *federit Bb.* de
feminis] *desunt Mt.* servetur et de feminis *Mg.*

l. 3. si *deest Ald.* eum vel illam] *eam Gw*; eum vel illa *Mg*; eum vellam *sP.* foris pro-
25 vincia] *desunt Ad*, *Bos*, *Ch*, *Gw*, *H*, *J*, *L*, *T*; foris provinciam *Ag*, *Ep*, *Her*, *Jlz*, *P2*; foris in provinciam
Ald; foris provinciae *sP*; ex proviscia *T2.* et iterum] ut illum *H*, *L*; ut illam *Bb*; et illum *Bos*,
Ch, *J*, *T1*; et illam *Gw*; et unc (? *legi nequit*) *Ad.* reducere] *solvere Ag.* poterit *Ad*, *Ald*, *Bb*,
Ch, *Gw*, *H*, *J*, *L*, *P2*, *T1*; posset *Alt*; pt *Jlz.* || *l. 4.* tunc] tunc enim *Ch*, *T1* (*m. recentior*). cum]
eum *Mg*, *Mt*, *P6.* ueregeldo *Bos*, *Her*, *P2*, *Til*, *V*; ueregeldo *Ald*, *Alt*, *Bb*, *Jlz*; ueregeldo *Gw*;
30 ueregeldo *Ad*, *Ch*, *H*, *J*, *T*; ueregild *sP*; ueregelt *L*; uegregeldo *corr*: uedregeldo *Mt*;
ueregildo *P3*, *4*, *6*; ueregildo *P1*; uedregildum *Ag*; uedregildum *Mg.* hoc] *oc sP*; id *Mt.* est
deest Ald. CLX] *CXL Ad*, *Til*; *XLC corr*: *CLX Mg*; *CLC Gw.* solvat solidos *corr*: solidos
solvat *Ad.* solvat *deest Mt*, *T2* (*m. prima*); solvat *sP*; conponat *Bos*, *P3*, *Til.*

1) *Eadem poena ac infra c. IX, 4.* 2) *De hac poena in c. IX, 4 non tractatur;*
35 *ex lege Visig. sumpta est. Cf. infra l. 6 et contra R. Loening, 'Vertragsbruch' p. 114 sq. et*
E. Rabel, 'Die Haftung des Verkäufers' p. 291, Herbertum Meyer in 'Otto Gierke . . . dar-
gebrachte Festschrift' p. 1002. 3) *Concordat cum regula generali capitis IV, 30.*

cf. L. Eurici
CCLXXI.

VI. [Si servum proprium nesciens¹.]

Si quis servum suum vendiderit forsitan eius nesciens facultates² quas habebat, dominus eius potestatem habeat qui eum vendidit, requirendi res eius, ubicumque invenire potuerit.

cf. L. Eurici
CCLXXII.

VII. [Si servus de suo fuerit redemptus³.]

Si quis servus de peculio suo fuerit redemptus, et hoc dominus eius forte nescierit, de domini potestate non exeat; quia non pretium, sed res servi sui dum ignorat accepit⁴.

cf. L. Eurici
CCLXXIII.

VIII. [De commutatione⁵.]

Commutatio, hoc est quod cambias, talem qualem emptio habeat firmitatem.

L. Eur. CCLXXI. Si quis servum suum vendiderit [t, for]sitam eius nesciens facultates, habe[at in]quirendi liberam potestatem; et sibi v[indicet] ille qui vendidit, cum potuerit invenire.

L. Eur. CCLXXII. Si servus de peculio suo fuerit e[mptus] et hoc dominus eius forte nescierit, [de do]mini potestate non exeat; quia non pr[etium], sed res servi sui, dum ignorat, accepit.

L. Eur. CCLXXIII. Commutatio talem qualem emptio habeat firmitatem. 15

Cap. VI. deest Sich. || l. 1. VI deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); V Ch, Gw; tit. VI Her; VIII (!) Bb; CLXXIII Mg, Mt; [CCX]I Ald; CCXIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. nesciens] deest Til; vendiderit Her. || l. 2. suum deest Her, P 3. vendidit Ald. et forsitan Ag, Ep, Mg, Mt; et forsita sP. eius nesciens] eius Ag, L; eius domini nesciens Ald, Jlz; eo nesciente Bos, Ch, T 1; ei nesciens Mg. nesciens dominus facultatis, habeat potestatem qui eum vendidit Bb. facultatis Bb, L; facultatem Bos, Ch, Ep. quas] deest Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T. habeat Ad, Bb, Bos, Ch, Gw, J, L, Mt, P 1, T 1; habet P 4; erasum H. dominus — habeat desunt Bos, Ch. dominus eius desunt Bb. || l. 3. vendiderit sP; vendit Her. ubicumque] hubicumque sP. invenire potuerit] invenire eum Ad. poterit Alt, T 2 (m. prima).

Cap. VII. cum cap. VII. coniunctum Mt, Mg; deest Sich. || l. 4. VII deest Alt, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; VI Ch, Gw; tit. VII Her; X (!) Bb; [CCX]II Ald; CCXIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. || l. 5. Si] i Ald. servus] deest Bb, Ch, J; servum Ag, P 1. peculio] inter lineas manus rec. add. pecunia T 1. domi]nus eiu]s in raso P 1. eius deest Her. forte deest Ald, Jlz. de domini potestatem Mg, sP; domini potestatem Bb. || l. 6. non deest Bb, L. quia] corr. Gw; qui L. servi sui] servis suis sP; domini sui Ald. dum accepit ignoravit Bos, Ch. dum] dummodo, modo erasum T 1. ignoravit Ad, Ald, Jlz, T 1; ignorabat Ep. accipit P 4, sP.

Cap. VIII. deest Sich. || l. 7. VIII deest Alt, Jlz, L, Mt, P 6, T 2 m. prima; VII Ch, Gw; tit. VIII Her; XI Bb; CLXXIII Mg; [CCX]III Ald; CCXV Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. l. 8. commutatio hoc rectum hoc est Ch; commutatio hoc rectum, quod Bos. commutatio] ommutatio Alt; communicatio Ald, P 2; . . ommunicatio Jlz. quod] quid Ag. cambias] campias Ald, J, Jlz, sP; cabias P 6; campius L; cum cambias Ch, (cum inter lineas manu recentiore additum) T 1; concambias Ad, Gw; cambias vocant Her. talem firmitatem qualem emptio habet Ch. tales corr: talem Gw; tale Ag; qualem sP; qui talem Mt. qualem] qualis Ad, Alt, Bb, H, J, L, T 1; deest Ag. empti Mg, Mt. habet Ag; habebat Ald.

1) = Ben. Levita I, 358. Cf. etiam infra (n° IV) syn. Niuhing c. 1. 2) Cf. infra c. XVI, 7: peculium servi. 3) Cf. Ben. Levita I, 359, 4) Cf. Cod. Just. IV, 49, 7. 5) Cod. Just. IV, 34, 2. Nov. Valent. III, 31, 4. L. Rom. Burg. 35, 5. Cf. Liutpr. 116: sed et de conparationem statuimus sicut de commutatione.

VIII. [De venditionis forma¹.]cf. L. Eurici
CCLXLIII.

Venditionis haec forma servetur, ut seu res seu mancipium vel quodlibet genus animalium venditur, nemo propterea firmitatem venditionis inrumpat, quod dicat se vili pretio vendidisse².

Sed postquam factum est negotium, non sit mutatum; nisi forte vitium
5 invenerit, quod ille venditor celavit, hoc est in mancipio aut in cavallo aut in
qualicumque peculio; id est aut cecum aut herniosum^{*.3} aut cadivum^{**.⁴} aut
leprosum⁵.

*) glossa addit: ponderoso T1; hoc est hirniiuotic Gw.

**) cativo id est holoht Gw.

10 L. Eur. CCLXLIII. Venditionis haec forma serve[tur, ut] <seu res> [seu m]an-
cipia seu quodlibet animalium ge[nus v]enditur, nemo propterea firmitatem [vendi]tionis
inrumpat, quod dicat rem vili [prae]tio vendidisse.

Cap. VIII. cum cap. VIII. coniunctum Ag, Mg, Mt, sP; at Ag, Mg, Mt caput in duo capita
dividunt adscriptis infra numeris VIII Ag; CLXXV Mt; sine numero Mg. || l. 1. VIII deest Alt, Jlz,
15 L, Mg, P6, sP, T2 m. prima; hoc loco deest Ag, Mt; cf. infra p. 438 l. 3. 18; VIII Ch, Gw; cap. VIII (!)
Bb, P4; Tit. IX Her; [CCX]III Ald; CCXVI Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. venditionis L.
formae L. || l. 2. vinditionis L; . . enditionis P4; venditiones H (m. prima), T2 (m. recentior);
venditione T2 (m. prima); venditores Jlz. hoc Mg, Mt; hac T2. formam Mg, Mt. ser-
ventur T2. seu] sex Bb. res] reus T2 (m. prima). quotlibet Bb; quolibet Ag, Alt, H, L,
20 Mg, sP. || l. 3. vinditur H, T2 (m. rec.); venditor Alt, H, J, L, P6, T2 (m. prima); venditorum P4;
vendatur Sich. propterea] probterea L; propter eam Ch, sP, T1; post Ald, Jlz. firmitates Mt;
firmitatis Mg. inrumpit Ch, T1, 2; inrumpas Ag. quod dicat — vendidisse] desunt Ad. se vili]
tale J; servilem Mg, Mt; servili P4; se sivile (se deletum) H. si Alt, Bb, Ch, L, sP, T1. vili]
vile Ag, Alt, Ch, Gw, P1—3, 6, V; vile, manus recentior vili T1; bolem sP; ille L. precium
25 Mg, Mt, sP; pretium corr: pretio Gw. vendidisse sP; vendisse Ald; vendidisset Alt, Bb, Ch, H,
J, L, Mg, Mt, T1, 2.

l. 4. set sP. est deest sP. sit mutatum] simulatum Mg, Mt; est mutandum Sich. nisi]
si sP. || l. 5. ille] illi T2; deest P2, 4, Sich. vinditor sP. celaverit P2; scelavit Ald. hoc
est] hoc Ag. in mancipiis Ep; in mancipia Bb, H, J, P1, 3, 6; mancipia Ag, Mg, Mt, P2, sP, V;
30 mancipio Alt, T2 (m. prima); mancum Sich. aut deest Ad; vel Alt, T2. cavallo Ad, Bb, H,
J, T1, 2, V; caballos Ag, Ep, Mg, Mt; caballo cett. aut] vel Sich. in qualicumque Ad, Ald, Bb,
Ep, Gw, Her, Jlz, P1—4, 6, Sich, T2, Til, V; qualicumque Alt; quacumque Ch; in quacumque sP;
in quocumque Bos; in qualecumque cett. || l. 6. peculios Ag; peculia P3; mancipio Sich. id est
desunt Bb, Bos, Sich. aut deest Bos, Gw, Sich. caeco Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, T1, 2
35 (m. prima); caecus Mg, Mt. caeco — cadivum erasa T2; m. recentior: cecum vel irniosum
aut cadivum. ernioso Bb, Ch, J; aernioso L; erniosus sP; erniossum P6; hernioso H; herniosus
Mg, Mt; herniosum Her, P1, 3, Sich, Til; irniosum T2 m. recentior; hirnioso Ad; hirniosum P4;
errinioso Bos; ternioso Alt. aut deest J. cadivum] in raso T2 (m. recentior); cadivo J, T1;
cativo Ad, Alt, Bb, H, L; caduum P6; caduvum P1; cattibum sP; claudus Mt; clausdus Mg;
40 claudum, in margine cadivum Her; caduco Bos, Ch; caducum Til. || l. 7. aut leprosum] ut libro-
sum sP. leproso Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T1, 2 m. prima; leprosus Mg, Mt; leproso
m. prima.

1) Cf. Ben. Lovita I, 362. 2) Hac lege usus exceptionis Romanae ob laesionem
enormem apud Visigothos et Baiwarios negari videtur; cf. O. Stobbe, 'DPrR.' III², p. 250.
45 3) herniosus hoc est hernia laborans, vide Du Cange, Glossarium. 4) cadivus, hoc est
qui per se cadit, vide Du Cange, Glossarium. 5) leprosus, hoc est morbo leprae in-
fectus, vide Du Cange, Glossarium.

In animalibus autem sunt vitia, que aliquotiens celare potest venditor.

Si autem venditor dixerit vitium, stet emptio, non potest mutare¹.

Si autem non dixerit, mutare potest in illa die et in alia et in tertia die¹.

Et si plus de tribus noctibus habuerit post se, non potest mutare, nisi forte eum invenire non poterit infra tres dies. Tunc quando invenerit, recipiat, qui vitiatum vendidit; aut si non vult recipere, iuret cum sacramentale uno: 'quia vitium ibi nullum sciebam in illa die, quando negotium fecimus' et stet factum.

cf. *Lex Eurici*
COLXLVII.

X. [De arra².]

Qui arras* dederit³ pro quacumque re, pretium cogatur implere, quod placuit emptori. Et

*) *glossa addit*: hoc est uetui *Gw*; leitkauf *T 1*.

10

Cap. VIII. || l. 1. in animalibus J. autem deest Alt; aut L, Mg, Mt. sit vitium Bb. que] quod Ad, Alt, Bb, Ch, H, J, T 1. aliquoties Mg; aliquando Sich. celare] scelare Ald. venditur Mg, Mt; vinditor sP; vendit Alt, T 2 (m. pr.).

l. 2. Si autem emptori venditor dixerit Ald. dixerit vitium] vitium indicaverit Sich. vitium] vitiatum est, supra lineam glossa: vel vitium vel inest Gw. stet — mutare] emptio valet Sich; emptio 15 sit immutata Gw. iste temptationes potest mutare sP. stet] est et L. emptio] emptor Mg, Mt; emptio et Ald, Jlz, manus recentior T 2. mutari Ald, Bb, Ep, Jlz, P 4, T 2 m. recentior; mutarare P 3.

l. 3. Hic distinguunt novum caput Ag, Mg, Mt; sine numero Mt; numero anteposito VIII Ag; CLXXV Mg. non deest Ad, P 3; supra lineam L. non dixerit, mutare potest desunt Her, P 6. dixerit hoc Gw. praedixerit Sich. mutari Ald, Bb, Ep, Jlz, P 2, Sich, T 1; matura P 3. in die 20 illa Ad; vel illa die Sich. die. deest Gw. et in alia et in tertia die] desunt Bb; et in tertia die Ag; in alia et III die sP; et in alia vel tertia die Ald, Jlz; et in alia et tertia die J, L, Mt, P 1, 2; et in alia tertia die H; vel altera vel tertia Sich. die deletum T 2 m. recentior. || l. 4. de tribus noctibus] quam dies tres et noctes Gw; de tris noctibus sP; quam tribus noctibus Sich; de tribus Ad. de tribus habuerit noctibus P 6. habuerint Ad, Bb, H, L. habuerit post se Ag, Ep, P 2, 4, 6, sP, V; 25 post se habuerit Alt, T 2 (m. prima); habuerit postea Ald, Gw, Jlz, Mg, Mt, P 3, Til; habet apud se Her; habuerit penes se Sich; habuerit postea se cett. possunt Ad. mutari Ald, Ep, Jlz, P 4; maturare P 3; amplius rescindi emptio Sich. eum infra tres dies invenire non potuerit Gw; vendidorem intra diem tertium invenire non potuerit Sich. eum deest Ag, Mg, Mt; ea sP; cum Ep, P 2; non cum (non erasum) H. || l. 5. inveniri Ep; invenire corr: P 1. poterit Ad, Ald, Bb, 30 Ep, Gw, J, Jlz, P 1, 2, 4, 6, V; posset Alt, T 2; potest H, Mg, Mt; potuerit cett. infra corr: intra J; intra Ag, Alt. dies tres Ald. tres] hos Bb; III Ag, sP; tertia L; deest Mg, Mt, P 4. tunc autem Bb. tunc — factum (l. 7)] si autem ille non vult recipere vitiosum animal, iuret cum uno sacramentali, quod vitium nullum scierit, et sic emptio stabit Sich. invenerint L; inveniat Her. qui vitiatum] quia vitiatum sP; quia vitiatum P 4; sibi vitiatum quem Mg, Mt. || l. 6. vendedit sP; 35 vendit Ag. aut] et Mg, Mt. vult] ult L. cum deest Her. sacramentali uno Ad, Bb, Bos, Ch, T 2 m. recentior; uno sacramentale Alt; uno sacramentali Ald, Jlz; sacramentale I sP; sacramentale uno et dicet Ag, Gw. quia — sciebam] porro in eo nullum vitium sciebam Ad; quod nullum vitium sciebam Gw; quia ibi nullum vitium sciebam Ald; quia ibi vitium nullum sciebam Jlz; quia vitium ibi in illum nullum sciebam Ag. quia] quod Alt, Ch, Gw, T 2; quare corr: quod T 1. ibi 40 deest Gw, Her, P 2; ubi Alt, P 3, T 2 m. prima, V; sibi J. || l. 7. sciebat J, Mg, Mt, T 2. in illa die desunt Mg, Mt. illa deest Jlz; illum Her. diem Her. quando deest L. et stet factum desunt Mg, Mt; et stet factum, supra lineam vel pactum Ch; et fiet factum Her. et deest Bb.

Cap. X. deest Sich. In T 2 hic incipit titulus XXIV DE ARRIS inscriptus. || l. 8. X deest Alt, Jlz, L, P 6, T 2 (m. prima); VIII Ch, Gw; cap. X P 4; tit. X Her; CLXXVI Mg, Mt; 45 [CCX]V Ald; CCXVII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. de arris Her, Til. || l. 9. qui] .. ui Alt; quia L. arras sP; arram Sich. dedit Ag, Mg, Mt, sP. quaecumque L. re deest sP; rem Mg, Mt, P 3, 6. implere — emptori] solvere Sich. placuerit Ald, Jlz. emptori sP; emptoris Mt. et si — facere] si hoc non fecerit ante diem placitum aut cupiat sibi terminum prolongari Sich.

1) Cf. O. Stobbe, 'DPr.R.' III², p. 246 sq. 2) Cum lege Euriciana non concordat. — 50 Cf. Ben. Levita I, p. 363. — H. Siegel, 'D. Gerichtsverfahren' I, p. 128; 'Das Versprechen

si non occurrerit ad diem constitutum vel antea non rogaverit placitum ampliorem, si hoc neglexerit facere, tunc perdat arras et pretium quod debuit, impleat.

XI. [De firmatione¹.]

Et² si mancipium alioquin si dicit: 'Istum mancipium ego conprehendi extra terminum ubi dux exercitum duxit'; et alibi: 'Dux illum per debitam et iustam

L. Eur. [CCLXLVI]I. Qui arras pro quacumque acceperit re, [prae]tium cogatur implere, quod placuit. [Empt]or vero si non occurr(er)it ad diem con[stitu]tum, arras tantummodo recipiat quas [dedi]t, et res definita non valeat.

Cap. X. || l. 1. occurrerit *Ad, Ag, Alt, Her, Mg, P3, 4, Sich, T2, Til*; adcurrerit *Gw, Jlz*; acurrerit *sP*; accurrerit *cott.* ad diem] a diem *Mt.* constitutum *P3*; constitutum *L.* rogaverunt *Her, sP*; longaverit *Alt, T2 (m. prima)*; rogaverit *T2 (m. recentior).* ad placitum *Bos, Ch, J, T1 m. recentior*; ad placitum *Ad.* ampliore *Mg.* si — facere] *desunt Ad, Gw.* si hoc neglexerit — debuit] aut neglexerit — debuit *in margine L.* si *deest Ag, Ch, H, Her, J, Mg, Mt, P1, 3, sP, Sich, T1, 2, V*; qui *P4*; et *Alt, Bos, P2, T2.* || l. 2. hoc] hoc si *Bos, P2*; hoc *m. recentior supra lineam add.*: si *P6.* hoc neglexerit] non edeserit *Mt*; non deserit *Mg*; hoc neclexerit *Ep*; hoc necleserit hoc *sP*; hoc nexerit *Ag.* arras *deest Bos, Ch, T1.* quod debuit implere impleat *Ag*; quod debeat impleat *Her.* quod *deest Ad.*

Cap. XI. deest Sich. || l. 3. XI *deest Alt, Jlz, L, P6, T2 m. prima*; X *Ch, Gw*; tit. XI *Her*; CLXXVII *Mg, Mt*; [CCX]VI *Ald*; CCXVIII *Ad.* Rubrica exstat in *Her, L, Til.* De mancipiis *Her*; de firmitate *Til.* || l. 4. Et] . . . t *Alt*; *deest V.* si est *Ald, Jlz.* de mancipiis *Her.* alioquin si dicit] alium qui non se dicit *Mg, Mt*; et si aliquis dicit *Ald, Jlz*; si aliquis dicat *Her*; alicuius aliquis interciaverit dicens *P4*; alioquin dicit *Ag*; alioquin si dicat *sP*; alioquin sic dicat *Ad*; alioquin sit dicit *P2*; alioquin sic dicat *Ad*; aliquid sit dicit *Til.* si dicit istum] sed instutum *L.* istum] *deest J*; istud *Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Jlz, P1, 4, T2 (m. recentior), Til*; istud *Ep.* mancipium] mancium *Ad.* prehendi *Alt, Bb, Ch, H, J, L, T1, 2*; conprehendit *sP.* || l. 5. et] vel *Bos, P1, 2, 6, Til, V.* alibi] alio *P4.* dux] duxi *Bb*; dixi *P3.* illud *Bb*; illum *corr: illud Gw*; illa *Ag, sP*; illam *Mg, Mt*; illorum *Her.* per debitam et iustam culpam] per debita et iusta culpa *Bb, H, J, L, T1, 2 (m. prima)*; pro debita et iusta culpa *Ch*; pro debita iuxta culpa *sP*; per debitam et iuxta culpam *Ag, Mg, Mt*; per debitum (*corr: debitam*) et iustam culpam *P6*; pro debita et iustum culpam *Bos.*

als *Verpflichtungsgrund*' p. 33, n. 17; A. Heusler, 'Institutionen des deutschen Privatrechts' II, p. 254; O. Gierke, 'Schuld und Haftung', p. 348 sqq., qui arrham iuris bavarici non solum wadium esse putat; cf. etiam R. Schroeder, 'DRG.'⁵ p. 286, n. 26; p. 308, n. 125. 3) Cf. infra c. XVII, 3, testis . . . propter arras, qui donat quasi pro pignus qualemcumque rem.

1) Hoc caput seriemque quae sequitur — usque c. XVIII, 3 ex collectione legum processualium quae in iudicio in usu et forse declaratae erant, sumpta esse Merkel 'Arch.' XI, p. 672 sqq. bonis argumentis verisimile fecit; cf. Schwind, 'N. Arch.' XXXIII, p. 665. 667. 2) Cf. L. Baiw. XVI, 12; XVIII, 3. — Merkel, 'Zeitschrift für deutsches Recht' XIV, p. 233; H. Siegel, 'Deutsches Gerichtsverfahren' I, p. 259 sqq.; Merkel, 'Zeitschrift für Rechtsgeschichte' II, p. 101 sqq.; London, 'Anfangsklage' p. 416; H. Brunner, 'Zur Rechtsgeschichte der Urkunde' I, p. 266 sqq.; 'DRG.' II¹, p. 510 sq.; Schultze, 'Festgabe für Felix Dahn' I, p. 6 sq.; Herbert Meyer, 'Entwerung und Eigenthum', p. 39 sq.; Rauch, 'Spurfolge und Anfang' p. 19.

culpam tulit et mihi licenter tradidit; reliqua ornamenta: 'quod mancipii mei ex propria mea materia laboraverunt et fecerunt' aut 'fabri', huiusmodi si fuerit, 'propterea tradidi et firmabo'. Si haec defuerint, in supradictis rebus nullatenus potest firmare*.

Si autem firmaverit, non potest ab eo cui firmavit, nisi ipse voluerit, retrahere, si campio quaesitoris vicerit.

XII. [Item ut supra¹.]

Si firmare promiserit emptori, id est suiron², et non potuerit per haec verba veraciter, ut supra diximus, et constitutum ruperit: tunc pretium reddat et talem terram aut speciem qualem se firmare pollicebat, restituat sine mora, eo quod valde reprehensibilis est res alterius dare, quia aliquotiens exinde scandala nascantur.

*) implere *Ag, Mg, Mt, sP*.

Cap. XI. || l. 1. tullit Ag, L, Mt, sP. et deest Bb, sP. licentur Ep. reliqua J. reliqua ornamenta] aut si aliqua ornamenta sint dicit Til. ornamenta corr: ornamenta P1. quod] quae Ad, Bb, Gw, Her, P4. mancipia mea Ad, Ald, Gw, Her, Jlz, T2, Til; mancipium mei J; mancipium ei P2; mancipium meum P4. ex — fecerunt] Laboraverunt et fecerunt ex propria mea materia Gw. ex] vel ex Ch, T1. || l. 2. proprio meo J; propria materia mea Ad. laboraverunt sP; laboraverit P4. fecerunt deest Mg, Mt; fecerit P4. aut deest Bb, Mg, Mt. fabri] fabrica Ald, Ch, Jlz, Mg, Mt, T1; ad fabrica Bos; fabricaverunt T2 (m. recentior). huiusmodi homines (modi supra lineam) Gw. si deest P4. fuerit Ag, Ald, Ch, H, J, Jlz, Mg, Mt, P2—4, Sich, T1, V; fuerunt sP; fuerint cett. l. 3. tradidit P6; tradi L. firmavo sP. haec] aec Mt. defuerunt sP; defuerit Mg, Mt; defueit Alt, T2. in superius dictis Her; insup dictis Mt.

l. 4. firmare corr: P6.

l. 5. firmaverunt sP; firmaverit, nisi ipse firmaverit Ad. potest] bis sed primum deletum T2; post Mg. cui deest Her. firmavit] firmaverit Bb; firmavit P1; infirmari Her. nisi ipse voluerit] desunt Ad. nisi] ni L. retrahere] rethrahere Ag; trahere Ch, P4. || l. 6. si campio] his vocibus incipit c. XII. in Bos, Til. si] aut nisi Ald, Jlz; sic sP. campio] capio sP; cambio Gw; camphio Mg. quaesitoris] questoris Ch, Her; quaestorum Bos; quaesitores P3, 4, Til; quesitoris Ad; venditoris Bb. vicerit] vincit L; vicere sP; non vicerit P4.

Cap. XII. deest Sich; cum cap. XI. coniunctum Alt, Jlz, Mg, Mt; si campio quaesitoris vicerit (supra l. 28) cum hoc capite coniuncta Bos, Til. || l. 7. XII deest Alt, Ag, L, Mg, Mt, P6, T2 (m. prima); XI Ch, Gw; tit. XII Her; [CCX]VII Ald; CCXVIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. de firmatione Her. ut] ubi L. || l. 8. si] si se Ad, Bb, Ch, Gw, H, L, P1, T1, 2. firmari sP. promiserit] permiserit L; praesumpserit sP. suiron Alt, Ch, J, P3, T1; swiron Til; sueron Bb, T2; sueron Gw; suiror sP; siuiron Ep, Mt; suuro P6; siuiron Ag; suergen Ald, Jlz; si viro addixerit Her. et deest Alt; si P2. potuerunt sP; poterit Ald, Bb. per haec] pro haec L. || l. 9. veraciter P3; veritatis Her. constitutum L; statutum P4. ruperit] repperit L; rupperunt sP; rapuerit Her. reddatur Ag. || l. 10. aut] et Her. quale Mg; talem sP. se deest Bb, Mg, Mt. pollicebat firmare Her. firmarem sP. pollicebatur Ad, Ald, Gw, Jlz, Til; pollicebat se Bb. sine] si Mg, Mt. eo deest Her. || l. 11. quod male valde Mg. reprehensibile Ald, Gw, Her, Jlz, P4, T2 (m. recentior); reprehensibiles corr: reprehensibilis L; reprehensivilem sP. res est Bos. est] sit Gw; et sP; est et Ag, Ep, Mg, Mt, P2, 3, V. res — dare] qui res alterius dare praesumpserit Til. alterius ausus dare Ep. quia] qui Ag, L, Mg, sP, T2 (m. prima). aliquoties Ch, Mg, P4, T1, 2; alocquoties J; aliquo es Mt; alicotiens sP. scandalum Mg, Mt; scanda Ald. || l. 12. nascantur Ad, Ag, Alt, Bb, Ch, H, J, L, Mt, P1—3, T1, 2 (m. prima), Til, V; nascitur Mg; nascatur sP; nascuntur cett.

1) Cf. supra p. 439, n. 2. 2) suiron = iurare, confirmare vide Glossarium. — J. Grimm, 'DRA.' I⁴, p. 160; II⁴, p. 87.

XIII. [Item ut supra.]

Simili modo, qui propria donaverit, ut quibusdam iniustis machinamentis sibi sociaret, quod nunquam tenuerat.

XIII. Simili modo.

- 5 Si mancipium fuerit et dicit: 'pater meus mihi reliquid in hereditatem' aut 'ego in propria domo enutrivi eum de propriis meis mancipiis natum'.
Similiter de iumentis vel huiusmodi quae fuerint adserere.

XV. [Ut per chartam firmetur aut testes.]

- 10 Quicquid vendiderit homo aut comparaverit qualemcumque rem, omnia sint firmata aut per cartas aut per testes¹, qui hoc probare possent; hoc est de mancipiis, de terra, casis vel silvis, ut postea non sit contentio.

Cap. XIII. deest *Sich*; cum cap. XI coniunctum *Alt*, *Her*. || l. 1. XIII deest *Alt*, *Jlz*, *L*, *P6*, *T2 m. prima*; XII *Ch*, *Gw*; CLXXVIII *Mg*, *Mt*; [CCX]VIII *Ald*; CCXX *Ad*. Rubrica exstat in *L*, *Til*. ut] ubi *L*. || l. 2. qui] quia *Jlz*; quia corr: qui *Gw*; deest *Alt*, *Mg*, *Mt*, *T2 (m. prima)*. quibusdam] aut quibusdam *sP*; cuiusdam *Ad*, *Alt*, *Bos*, *Ch*, *Gw*, *H*, *L*, *T1*, *2*; cuidam *J*; vel cuiusdam *P1*. iniustus deest *Ald*, *Alt*, *Jlz*, *sP*; iniusti *Mg*, *Mt*. machamentis *Ag*. sibi] sime *sP*. || l. 3. sociaret *Ag*, *Bos*, *Ep*, *Mg*, *Mt*, *P2-4*, *6*, *Til*, *V*; saciaret *sP*; sociarit *Her*; sociare *cett*. quam *Alt*, *Gw*, *H*, *J*, *L*, *P3*, *4*, *T2*; quem *Ad*; que *Ch*, *Jlz*, *T1*. nunquam] nuncque *sP*; numquid *Ag*. tenuerit *Mg*, *Mt*, *P6*.

20 Cap. XIII. deest *Sich*; cum cap. XIII coniunctum *Ald*, *Alt*, *Her*. || l. 4. XIII deest *Ald*, *Alt*, *Jlz*, *L*, *P6*, *T2 m. prima*; XIII *Ch*, *Gw*; CLXXVIII *Mg*, *Mt*; CCXXI *Ad*. Rubrica exstat in *L*, *Til*. || l. 5. Si] . . i *Alt*. . . ancipium (m erasum) *Mt*; mancipius *L*. fuerit] est *Ald*. dicitur *L*. mihi reliquid] reliquid mihi *Ag*, *Bb*, *Ep*, *Mg*, *Mt*, *P1-4*, *V*; relinquit mihi *P6*, *sP*; reliquit mihi *Ad*, *Bos*, *Her*, *Til*; mihi reliquit *Ald*, *Ch*, *Gw*; misit mihi *Jlz*. in deest *Her*, *Mg*, *Mt*. hereditatem *sP*; hereditatem suam *Her*. aut] avi *sP*. || l. 6. ego] egro *Mt*. in deest *Mt*. domo propria *Mg*. enutrivi *Ad*, *Ag*, *Bb*. illud *Bos*, *Til*. a proprio meo mancipio *Ad*, *Alt*, *Bb*, *Ch*, *Gw*, *H*, *J*, *L*, *T1*, *2*; a proprio meo mancipium *L*.

30 l. 7. iumentis] inventis *Til*. vel] et *Jlz*. huiusmodi *L*. qui *sP*. fuerint *Ag*, *Ald*, *Bos*, *Ch*, *Ep*, *Her*, *Jlz*, *P1-4*, *6*, *T2*, *Til*, *V*; fuerit *cett*. adserere deest *P4*; asserere *Ad*, *Ald*, *Jlz*; adferre *Ag*; adserere potest *Til*.

Cap. XV. deest *Sich*; cum cap. XIV coniunctum *Ad*, *Ald*, *Alt*, *Her*, *Jlz*. || l. 8. XV deest *A*, *Ald*, *Alt*, *H*, *Jlz*, *L*, *P6*; XIII *Ch*, *Gw*; cap. XV *P4*; CLXXX *Mg*, *Mt*. Rubrica exstat in *L*, *Til*. per chartam] pertica *L*. firmitur] firmamente *L*. testem *Til*. || l. 9. homo vendiderit *Bb*. vendiderunt *sP*. aut] vel *Ad*. aut comparaverit] in *T2 m. recentior supra lineam add*: vel emerit. qualemcumque *Ag*, *Alt*, *Ch*, *H*, *J*, *L*, *Mg*, *sP*. re *Alt*, *H*, *J*, *T2*; rae *L*. sint] sunt *P6*. || l. 10. carta *Alt*, *L*; cartas *Ag*, *Bos*, *Ep*, *P1-4*, *6*, *sP*, *V*; chartas *Her*, *Til*; kartas *Gw*; cartam *cett*. aut per testes] autestes *P6*; aut per tres testes *L*. qui — contentio in margine manus recentior *add*. *Mt*. qui] quod *sP*. provare *sP*; epliare *L*. hoc deest *Til*. possent *H*, *J*, *L*, *P1-3*, *6*, *T2*, *V*; possit *sP*; possint *cett*. est] deest *P6*. || l. 11. de terra] terra *Gw*; de tera *J*. casas *H*, *J*, *L*; casa *Ch*, *T1*; de casis *Ad*, *Mg*, *Mt*, *T2*; de causis *Ep*. vel silvis] silvis *Gw*; vel de silvis *Mg*, *Mt*; vel de silva *Ad*. ut] aut *L*. sint *P6*. contentia *J*; contemptio *sP*.

In *Alt* sequitur titulus XIII, in *T2* titulus XX huius editionis.

1) Cf. *Herbert Meyer*, 'Entwerung und Eigenthum' p. 40; *O. Gierke*, 'Schuld und Haftung' p. 377.

cf. *L. Visig.*
II, 5, 2.

XVI. De pactis vel placitis¹.

Pacta vel placita, quae per scripturam quacumque facta sunt vel per testes denominatos tres vel amplius², dummodo in his dies et annus sit evidenter expressus³, immutare nulla ratione permittimus.

XVII. [De his qui propriam alodem vendiderunt⁴.]

De his qui propriam alodem vendunt vel quascumque res et ab emptore alter abstrahere voluerit et sibi sociare in patrimonium. Tunc dicat emptor ad venditorem:

L. Visigothorum II, 5, 2 (Antiqua). De pactis et placitis conscribendis. Pacta vel placita, que per scripturam iustissime hac legitime facta sunt, dummodo in his dies vel annus sit evidenter expressus³, nullatenus inmutari permittimus.

Cap. XVI. deest Alt, Sich; post cap. XV, 10 T2 (m. prima); cum cap. XV con. Ad; hic incipit titulus XXI. Cap. XXI. De pactis et placitis Her. || l. 1. XVI deest Ad, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); XV Gw; capitulum XVI Bb; capitulum unicum Her; CLXXXI Mg, Mt; CCXX Ald. Rubrica deest Ald, Gw, Jlz, Mg, P3; cum textu capituli coniuncta Bb, Ep, J, Mg, Mt, P2, 3, 6, V; bis L, secunda rubrica: De pactis vel placita L. pactis] Glossa supra lineam add: decretis Ch, T1. vel placitis desunt Ep, Mg, Mt, P3. placita Ag, Bb, Ch, P1, 2, 4, 6, T1; de placita sP; glossa supra lineam add: eo quod placeat Ch, T1. || l. 2. pacta deest Ep, Mg, Mt, P4; pactu sP. pactis vel placita P2; pacta vel placitis Ch, T1; pacta pacta Bb. placita Ad. qui Ch; quem Mg, Mt. per deest Mg, Mt, sP. scriptura Ag, Alt, J, L, T2 (m. prima), V, (a corr: u) Mg; scripturam cett. quacumque Ag, Bb, H, J; quecumque L, sP; quam per cumque Mg, Mt; quacumque cett. sunt] est Mt. per deest L. testes deest L, P2. nominatos Mg, Mt; denominatur J; denominantur Ch, Gw, T1 corr: denominatos H; denominandos Bb; denominatis P3. denominatos tres vel hic desunt L (cf. l. 27). || l. 3. tres] duos Her. amplius] am Bb. in hijs Jlz; .I. inis sP; et in his Gw; in eis Her. diebus Ch, Gw, T2. et] vel Bb (cf. l. Vis. supra l. 8) sit et annus P4. annus, anñ] anni L; annis Gw; annos Mg, Mt, P6, T1; anñ, corr. m. rec.: annis H; anno sP. sit et videnter sP; ei videnter Mt. expresus J; expressos Bb; expressa habemus Gw; et precisus Mt; praescisus Mg; expresus vel per testes denominatur III L (cf. l. 22); expresus — permittimus] expresus nulla ratione permitti Her. imutare Ald. || l. 4. ratione] ratione sinere Ch, J, T1; ratione sinere H, L; ratione sine Bb; ratione non P4; deest cett. permitti Her, P6. In T2 sequitur c. XIII. 1; in Ch, J, T1 c. XVII.; in cett. Tit. XVII nostrae editionis.

Cap. XVII. hoc loco Ch, J, T1; deest Sich; in fine tituli XVIII cett. || l. 5. XVII deest Ald, Alt, Jlz, L, P6, T2 m. prima; VIII Gw, XVI Ch; XVII J, T1; XC Mg; CXC Mt; CCXXX Ad; Cap. XXIII. Tit. Unicus Her. Rubrica exstat in Her, L, T2, Til. alodem deest L; alodem Her. vend T2; vendidit L. || l. 6. de his desunt Ald, Her, Jlz; de eis P6. alodem propriam qui Bb. proprium alodem L, Mg, Mt; proprium alodium Ald; proprium allodium Jlz; propriam allodem Her, T2 (m. recentior); propriam olodem Ep; propriam alodes sP. vendidit, m. recentior corr: vendunt L, Mg; vendiderit Ald. quacumque corr: quascumque P6; quacumque sP. ab] ap J. emptori Alt, Bb, J, L, T2. || l. 7. abstrahere voluerit alter Ad; volunt abstrahere P6; alter abstrare (corr: abstrahere) voluerit Bb; alter abstraere voluerit L; alter abstaere voluerunt sP; alter abstrahere voluerint (corr) Alt. patrimonio Mg. et tunc Jlz. dicat, diç] dicit Her. ad deest Ald. venditori Ald. venditorem terre Ad, Bb, Gw, T2 (m. recentior).

1) Cf. K. Zeumer, 'N. Arch.' XXIV, p. 109; H. Brunner, 'Sitzungsberichte der Berliner Akademie der Wissenschaften' 1901, p. 950; E. v. Schwind, 'N. Arch.' XXXI, p. 418 sqq.
2) Cf. c. II, 1; XI, 2; XIII, 2; syn. Ding (supra No. II) c. 2; c. I, 1 (testes sex vel amplius).
3) Cf. etiam l. Vis. II, 5, 1: Scripture que diem et annum habuerint evidenter expressum . . . , omni habeantur stabiles firmitate; l. Alam. XLII, 2: Scriptura non valet, nisi in quam annus et dies evidenter ostenditur.
4) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 516 sq.

'Terram' aut quaecumque fuerit res, 'abstrahere mihi vult vicinus meus' aut quis fuerit. Et iste respondit: 'Ego quod tibi donavi cum lege integra et verbis testificatione firmare volo'. Super VII* noctes fiat constitutum.

Si dicit cum utrisque utraeque partes conveniunt: 'Cur invadere conaris territorium, quam ego iuste iure hereditatis donavi?' Et ille alius contra: 'Cur meum donare debuisti, quod mei antecessores antea tenuerunt¹.' Iste vero dicit: 'Non ita sed mei antecessores tenuerunt et mihi in alodem reliquerunt, et vestita est illius manu, cui tradidi, et firmare² volo cum lege.'

Si statim voluerit, liberam habet potestatem; sin autem postea, super III** dies

10 *) VI. *Alt, Bb, L, Her.*

***) duas *Her.*

Cap. XVII. || l. 1. terra *Mg.* autem *Ch.* quascumque *Ad, Alt, Gw, H, J, L, T2* (*m. prima*); quicumque *P4*; quacumque *P6.* res fuerit *Ad, Gw, sP*; res fuerint *Bb.* fuerit *Jlz, Mg, Mt*; fuerint *Ald.* res deest *Ald, Jlz, Mg, Mt.* abstraere *L.* abstrahere — vicinus meus *desunt Ald, Jlz.* mihi] minime *P4.* aut] ut *Alt, Bb, H, J, T2 (m. prima).* aut — fuerit] dicens quod sua fuerit *Bos, Ch, T1*; d. q. sue fuerint *Ald, Jlz*; d. q. sua fuerint *Ad.* quis] qui *Ag, Mg, Mt, sP*; quisquis *Gw.* fuerunt *sP.* || l. 2. et iste respondet *Bb, Bos, Her, P2*; e. i. responderit *Ad*; e. i. respondit *Gw, T2*; alterum et *Mt*; iterum et *Mg*; (iste respondet *desunt Mg, Mt.* ego deest *Alt, T2 (m. prima).* quod deest *Ad*; qui *Mg, Mt.* tibi deest *Bos*; tibi *sP.* donavit *Ag.* legem *Mg, Mt.* integram *Mt.* verborum *Ald, Gw, Jlz*; verbum *L*; vervum *sP*; verbo *Ag*; verbi *P2*; verba *Mg, Mt*; verbū *Ch.* testificationem *L*; testificationis *Ag, Mg, Mt, sP*; testificatione *Ad*; et testificatione *H.* || l. 3. volui *Alt, L, T2 (m. prima)*; volo *T2 (m. recentior)*; nuolo (*n. erasum*) *Ag.* super] sic per *Ald, Jlz.* noctes VII *Gw*; VII notes *P1.* fiet *Mg, Mt.* fiat statutum *Ad*; constitutum fiat *Bb.*

l. 4. si] sic *Bos, Ch*; sit *L*; sed *Alt*; sic deinde *Her.* dicat *Her, sP*; intus *L.* cum deest *Mg, Mt.* utrisque utraeque *Ald, Bos, Jlz, P2, 3, 6, T2 (m. recentior)* *Til, V*; utrique utrasque *Ad, Alt, Ch, J, L, T1*; utrimque utraeque *Bb*; utrisque utrasque *P1*; utrisque utraque *Ag, P4, sP*; utrisque *Ep*; utriusque utraque *Mg, Mt*; utrisque cum utraeque *Her.* parte *sP.* scō veniunt *sP.* convenient partes *Ep.* conveniat *P4*; convenient *Ep, T2 (m. recentior).* cluur invadere *P3*; curent vadere *sP.* conare *Mg.* territorium *H*; territorium meum *Ag, Ch, J, L, Mg, Mt, P3, sP, T1.* || l. 5. quam] quod *Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Her, P4*; quem *P6, Til*; quae *Ag, Mg, Mt*; qui *sP*; cum *Ep.* iusto iure *Ald, Bos, Ch*; iuste iuret *Mt*; iure iuste *sP.* hereditas *J.* donavit *Mt.* et deest *Bos, P3.* alius ille *Ald.* aliud *Mg, Mt*; alter *Gw.* contra *Ad, Bos, Ep, Mg, Mt, P2, 4, 6, sP, Til*; econtra *P1*; econtra *cett.* antecessores mei *Bos, Til.* econtra — quod mei antecessores *supra lineam L.* cur] cor *L, P4, sP*; cum *Ag, Mg, Mt.* meum] eum *Ag*; mecum *Ep.* || l. 6. debuistis *sP*; voluisti *Mg, Mt.* quod] quia *Bb*; qui *Alt, H, J, L*; quae *T1.* mei antecessores *P6*; antecessores meae *P3*; mei antecessores *sP.* antea deest *Her*; ante *P2.* antea — sed mei antecessores *desunt Ald, Jlz* isti *P6*; ite *Ep.* iste — tenuerunt *desunt Bb*; in margine *T1.* vero] vos *L.* dicit deest *L*; cit *sP.* || l. 7. antea tenuerunt *Gw*; illud tenuerunt *Her.* michi *Ad.* in deest *Ep, Her.* alodem *T2 (m. recentior)*; alodium *Ald, Jlz*; alode *sP*; alodem *Her.* relinquerunt *P4, 6.* vestita est illius] vestitatē illi *Ag.* est *supra lineam L.* illi *sP*; illa *Mg, Mt.* manus illius *Ad*; manu ipsius *Bb.* manu *Ald, Alt, Gw, H, J, Jlz, T2 (m. prima), Her. corr*: manus *L.* cui] aut *L.* || l. 8. tradidisti *Alt, L, T2 (m. prima)*; tradidit *Mg, Mt.* cum deest

45 *Mg, Mt. P4.*

l. 9. si deest *Mt.* voluerit *corr*: voluerit *Mt.* liberam *sP.* habet *Ag, Bb, Ep, H, Her, Mt, P2, 6, sP, V*; habeta *Mg*; habeas *L*; habeat *cett.* sin] si *Ad, Gw, corr*: sin *J*; sint *Ag, Mg, Mt.* super de (*de erasum*) *L*; post *Ald, Jlz.* dies deest *Her, L, Mg, Mt.*

1) *Cfr. supra c. XII, 8; infra XVII, 2; l. Alam. LXXXI (supra pag. 402, l. 13).* 2) *Cf. supra c. XVI, 11. 12. 13.*

aut V* aut certe VII ea ratione firmet¹. Per IIII angulos campi aut designatis terminis per haec verba tollat de ipsa terra vel aratrum circumducatur² vel de herbis aut ramis³, silva si fuerit: 'Ego tibi tradidi et legitime firmabo.' Per ternas vices dicat haec verba et cum dextera manu tradat, cum sinistra vero porrigat wadium huic, qui de terra ipsa eum mallet per haec verba: 'Ecce wadium tibi do, quod tuam terram alteri non do legem faciendi. Tunc ille alter suscipiat wadium et donet illud vicessoribus⁴ istius ad legem faciendam.

Si causa fuerit inter illos pugnae, dicat ille qui wadium suscepit: 'Iniuste territorium meum alteri firmasti, id est farsuuirotos⁵, ipsum mihi debes reddere et cum XII sol. componere.' Tunc spondeat pugna duorum et ad dei pertineat iudicium.

*) tres Her.

Cap. XVII. || l. 1. aut] vel Jlz. certe deest Alt. e ratione L; ea rationē Ag. firmetur Mt, T1; firmavit Ch. per deest Ep. angulis Mg; angeli Mt; anguli Ag. aut deest Alt; ut H, Mt. || l. 2. terminis] termis J; campis Ald, Jlz. per] post Ep, P4. verva sP. vel aratum] desunt Alt; corr. Mt; aut aratrum Ad; vel aratrum Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, Ep, H, Jlz, P1, 2, 3, 6; vel ratum L; vel araturum J. 15 circumducatur Ald. de herbis Ep; de herba Ag, L; de rebus sP; herbis (de deest) Ad, P4. aut ramos Mg; aut de ramis Ep, sP; vel ramis Bb. || l. 3. silva sP; sylva Bos, Her, Ldb, Til; si silva Ad, Ep, Gw, Mg, Mt. si supra lineam Ald. fuerit et dicat Ep. legitime Gw; legitime Jlz. per ternas vices dicat] per nos vindicat Mg, Mt. || l. 4. haec verba dicat Gw. haec verba — tradat desunt Ald, T2 (m. prima); in margine T2 (m. recentior). haec] et Mg, Mt. verva sP. cum 20 deest Mg. dextera Ag, Bb, Ch, Ep, Gw, T1. manum Mg, P1; munu P6. tradat deest Ad. cum] e cum sP. sinistra P3. vero deest Alt; manu sP. porrigat] porriget Her; tradat sP. uadia sP; wadium Ad; wadium Bb. huic qui — ecce wadium (l. 5) desunt Bb. que sP. || l. 5. terra ipsa Her, Ldb, P2, 3, 4, 6, sP, Til, V; terra ipsam P1. mallet Ad, Bos, Mg, Mt, P4, sP, T2 (m. recentior), Til. ecce] ego Ald, Alt, T2. tibi do] trado L. quod] quam H. 25 tua terra Mg, Mt, sP; terram tuam Bos, Ldb. || l. 6. non deest Ald, Jlz. dedi Gw. legi Mg. Mt. faciendo Ald, Her, Jlz, T2 (m. recentior) Til; faciendum Mt; faciendam T2 (m. prima), tunc] ter Her. ille deest Mg, Mt, Jlz; illi P6; autem Ald. accipiat P4. wadium Ad, Ald. donec P6; ducet Bos, Ch. illum Ald, Bos, Ch, Jlz, Mg, Mt, P2, 3, Til; illud Ep, L, sP; illi Gw. vicessoribus Mt; successoribus P4; incensoribus Ald; inessoribus Jlz; fideiussoribus Ad; 30 vel fideiussoribus Gw; figessoribus Ag. || l. 7. istas T2 (m. prima); sciens sP. faciendi Alt, Ch; Gw, H, J, L, T1, 2 (m. prima); faciendum Ep, Her; faciend. m Til; faciendam cett. || l. 8. causam Ag, sP. pugnae inter illos Gw. illos] se Ald, Jlz. pugna Ch, T1. illa Mg. qui deest Bb. wadium Ad, Ald; wadia sP. suscipit L; suscipiat Her. territorium Ald; territorium sP. || l. 9. mihi meum (mihi deletum) Jlz. farsuuirotos Ad, H, P2, 35 Til, V; farsuirotos Ep, P4; farsuuirotos P4; oursuuirotos T1; farsuuirotos P3; farsuuirotos Mg, Mt, sP; farsuuirotos Gw; sui rotos Bb; farsuuirotos corr: farsuuirotos Alt; farsuuirotos Her; farsuuirotos Ldb; farsuuirotos Ag. debes mihi Ald, Alt, Ch, Jlz, T1. debet L. reddere] tradere Ald. cum eo XII sol. Alt, T2 (m. prima); cum XV sol (cf. p. 185 l. 31) Ald. || l. 10. componere, conp] componat Bb, Her, J, L, P3. spondeant P4, 6; respondeat Bos, Mg, Mt, P4, Til (re erasum) H; spondeatur 40 Her. pugnam Ad, Ald, Bb, Ch, Jlz, P4, T1, 2; ad pugna Ag; pugna cett. ad deest Ald. Dei] Di Ep. iudicium pertineat Her.

1) De forma firmationis cfr. praeter opera quae supra p. 439, n. 1 notavi O. Gierke, 'Schuld und Haftung' p. 304; K. v. Amira, 'Münchner SB' 1911, 2, p. 9 sq. 2) Exempla huius formae adhibitae in pactis; cf. Trad. Fris. I, nr. 111, 198, 302, 326, 528, 540, 587, 981, 1028. 45 3) Haec symbola in alienatione praediorum adhibita obveniunt c. 9; Trad. Fris. I, nr. 411, 484, 492. 4) vicessores = fideiussores ('Bürger') cfr. Schade II, 917; Partsch, 'Griechisches Bürgerschaftsrecht' I, 37, qui emendationem 'fideiussoribus' falsam esse putat, vicessor secundum eius opinionem = 'Ersatzmann', 'Bürge' cfr. Grimm, 'DRA' I⁴ p. 169 sq., significat; Bitterauf nr. 400 b (a 819); 460 (a 822); 466 (a 822); 507 (a 824) etc., in quibus documentis eandem contractus 50 formam obvenire docuit Amira l. c. 5) suiron = firmare; supra c. XVI, 12 p. 160; II, 4 p. 87; D. v. Kralik, l. l. p. 599 sq.

Sin autem, cum sacramento se defendat, id est cum XII, quod suam terram iniuste non firmaret alteri, nec suae dicioni restituere deberetur nec cum XII solidos componere.

Cap. XVII. || l. 1. sin] sine Mg, Mt; si Her. sacramento sP. se manus recentior add. supra lineam Mt; sed P 6. defendat se Ad. id est desunt Ald, Jlz. cum deest Ad, Ch, T1. XII] XV. Ald (cf. p. 185 l. 30). quod] deest L, quam Alt, T2 (m. prima); sol L. suum P 1. || l. 2. non firmasset iniuste alteri Ad; alteri iniuste n. f. Ald. firmasset Ad, Ald, Ch, Ep, J, Jlz, Mg, Mt, T1; firmasti Alt, Bb, Gw, H, L, T2 (m. prima); firmaret Bos, Her, P1—4, 6, sP T2 (m. recentior), Til, V. alterius Mg, Mt. sua Ch. edictioni Ch; dictioni P 6; titioni corr: ditioni H; dictionis est ut Mt; dicionis est ut Mg; dictionis sP. restitutioni Bb; conditione L. 10 debeat Ald, Ch, Ep, Jlz, T 1, 2 (m. recentior); debere P 5; debeat Ep, corr: deberetur L; deberet Ad, Bos, Ldb, Til; debetur Her. nec cum — componere desunt Mg, Mt. cum deest Ald, Jlz. XV Ald. solidis, sol] deest P 5; solidos V. componere, conp] componat Bb, L.

In omnibus codicibus exceptis Ch, J, T1 sequitur titulus XVII; in cett. XVIII huius editionis.

[XVII.]

TE TESTIBUS ET EORUM CAUSIS.

I. De testibus.

Si quis homo pratum vel agrum vel exartum¹ alterius contra legem malo ordine² invaserit, et dicit suum esse, propter praesumptionem cum VI solidis componat et exeat. ⁵

II. [Si suum voluerit vindicare³.]

Si autem suum voluerit vindicare illum agrum aut pratum vel exartum vel unde illa contentio est, taliter vindicet: Iuret cum VI sacramentalibus et dicat: Ego tua

Titulus XVII. Codd. *Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, T, Tñl, V.* 10

In Alt, T2 post additamentum ad cap. XIII. 8 huius editionis (p. 411 l. 12).

l. 1. Tit. XVI. *Tñl*; *Cap. XXII Her.* || *l. 2.* *Rubrica tituli deest Ad, Jlz, L, T2.* et — *causis desunt Ald.* eius *H, J, L, T1*; eius *in margine Alt.*

Cap. I. || *l. 3.* *I deest Alt, Gw, Jlz, L, P6*; capitulum *I Bb*; Tit. *I Her*; *CLXXXII Mg, Mt*; *[CCXX]I Ald*; *CCXXII Ad.* *Rubrica exstat in Her, L, Tñl*; de vindicatione *Her.* || *l. 4.* *pradum* ¹⁵ *Ep*; *prato Ag*; *pratam Ch.* vel *exartum Ep, P1—3, 6, sP, V*; vel *exortum m. rec. corr*: vel *exaratum H*; vel *exaratum Ag, Alt, Bb, Gw*; vel *ortum Ad, Ald, Jlz, P4, T1*; vel *hortum Bos, Ch*; *exortum J*; vel *exortum L, exorto Mt*; *exarto Mg*; *exaraverit T2, m. recentior corr*: vel *ortum exaraverit.* alterius] *arterius Ald.* mala *H, J, T1*; male *Alt, L.* invaserit malo ordine *Bb*; malo ordine aut sic invaserit *T2 (m. recentior).* ordinem *sP.* || *l. 5.* *praesumptione J*; pro ²⁰ *sumtionem sP.* et inde *exeat Mg, Mt*; et *exat P3.*

Cap. II. cum cap. 1 coniunctum Her. || *l. 6.* *II deest Alt, Ch, Her, Jlz, L, P3, 6, T2 (m. prima)*; *corr. Gw*; *CLXXXIII Mg, Mt*; *[CCXX]II Ald*; *CCXXIII Ad.* *Rubrica exstat in L, Tñl.* || *l. 7.* *servum suum Ag.* vindicare *deest P4, 5*; vindicare *Ald, Bb, Jlz*; evindicare *Ep.* illum *deest Gw.* aut *corr*: ut *H*; apud *Bb, Gw, L.* pratum] aptum *L*; pratum vel ortum *Ald, Jlz.* vel *deest* ²⁵ *T2 (m. prima).* exartum *Ep, Mg, Mt, P1, 2, 3, sP, Tñl, V*; exaratum *Bos, Ch*; ortum *P4*; exaratum *cett.* || *l. 8.* *ista Her.* contemptio est *sP*; contentionem *Ag, L*; contentio *P4*; contentio orta est *Ep.* vindicet *Ald, Jlz, P6*; iudicetur *Her*; vindice *sP.* iured *L*; ut iuret *T2*; et iuret ei *Mg, Mt.* VI *deest sP*; *VV Ald (cf. p. 185 l. 31)*; VII *Jlz.* sacramentales *H, J, L, T1*; sacramentis *Jlz.* ego] ut ego *Ad, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T1*; et ego *Alt, T2*; et *erasum T2.* ³⁰ *in Ad, Alt, Bb, H, J, L, T1, 2 (m. prima), V; deest cett.*

1) exartum, *silvae pars in agrum conversa = germ. 'Rodung'*; cf. *Dietz, 'Etymologisches WB. der romanischen Sprachen' s. v. essart; Brinkmeyer, Glossarium dipl. I, 742; Du Cange s. h. v.; cf. l. Burg. 13 de exartis; Ed. Roth. 355. 356.* 2) Cf. *l. Alam. XCVIII: Si quis . . . malo ordine pervaserit.* 3) Cf. *L. Saxon. 63. — Bruns, 'Recht des Besitzes' p. 287 sq., 297, 304; 'Jahrbuch des gemeinen D. Rechts' IV, 27; Sachse, 'Beweisverfahren' p. 104 sq., 255; H. Brunner, 'DRG' II¹ p. 515.* 35

opera priora non invasi contra legem nec cum VI sold̄ componere debeo nec exire,
quia mea opera et labor prior hic est quam tuus.

Tunc dicat ille qui quaerit: Ego habeo testes qui hoc sciunt, quod labores de
isto campo semper ego tuli nemine contradicente, exaravi, mundavi, possedi usque
5 hodie et pater meus relinquit mihi in possessione sua¹.

Ille homo qui hoc testificare voluerit, conmarcanus eius debet esse et debet
habere VI solidorum pecuniam et similem agrum².

Tunc ille testis iuret taliter: Quia ego hoc meis auribus audivi et oculis meis vidi,
quod istius hominis priora opera fuerunt in isto agro quam tua, et labores fructuum ille
10 tulit. Post sacramentum reddat agrum.

Tunc ille defensor, si sperat, quod iustitia de illo agro suo fuisset — et³ hoc in

- Cap. II. || l. 1. priore *Alt, J, L, T1*, corr: priori *H*; prior *Ad, Ald, Gw, Jlz*; priorem *Mg, Mt*; priora corr: propria *T2*; priora cett. invasi *L, sP*; evasi *Mg, Mt*; vasi *T2 (m. prima)*; invasi *T2 (m. rec.)* non contra *Ald.* lege *sP.* neque *Her.* cum *deest Mg, Mt.*
15 VI] XII *Bos, Ch, T1.* componere, conp̄] componat *L*; conp̄one *Mg.* deat corr: debeat *sP.*
nec] ne *P6.* || l. 2. quia] quem *sP*; qua *Ad*; qui antea *Ag.* mea opera mea *P2.* et *deest Ep.*
prior labor hic *Ad*; labore priore hic *T2 (m. prima)*; labor primum hic *sP*; prior hic labor *Gw*; labor prius hic *Her.* quam tuos *Alt*; quam tua *Her, T2 (m. prima)*; quam tuis *J*; quantus *Mg, Mt*; quateruus *Ag*; potius quam tuus *Ald, Jlz.*
20 l. 3. Tunc *deest Mg, Mt.* dicit *P3, 6.* ego] si ego *P1.* testes habeo *P4.* qui] quia *sP*; que *P3.* labores *sP.* || l. 4. isto] hoc *Bb.* agro *Ald, Ch, H, J, Jlz, T1.* ego semper tuli *Bb*; ego semper tullit *sP*; semper tuli ego *Ald, Jlz*; semper ego tulli *L*; semper tuli *Her.* nemini *Alt, J, T1*; neminem *Ag, L, Mg, Mt.* contradicentem *Ag, L, Mg, Mt*; contradicite, corr: contradicente *P3.* exaravi *deest hoc loco Ep*; exartavi *Ag, Alt, Ep, Mg, Mt, P1, 4, Til, V, corr: exaravi H*; exortavit *sP.* emundavi *Mt*; mandavi *L*; emandavi *Mg.* possedi *Bos, H, J, L, T1.*
25 || l. 5. odie *L, sP*; hodie et exartavi *Ep.* patre *Ag.* relinquit *L, P6 (n. erasum L)*; reliquit vel reliquit cett. mihi] me *sP.* possessionem suam *Ep, H (m. recentior), sP*; possessionem *Bb.*
l. 6. illae *L.* homo *deest Ep.* hoc *deest P4.* testimonium hoc *P4*; testificatus est *Ad*; testifare *Ep*; testificari *Ald.* voluerit *deest Ad.* cummarcanus *L, P6*; cummarchanus *Bb, Mg, Mt*; cummercanis *sP*; conmarcanis *Ep, J*; conmarcanus *Ad*; conmarchius *Alt, T2*; comarcanus *P4*; commarchanus *Bos, P3, Til*; quomarchanus *Ag.* eius *deest Ald, Jlz, Mg, Mt.* debet] det *Mt.* || l. 7. VI, sex peccuniam *Bb*; pecunia *Alt, H, J, L*; pecuniae *T2.* simile *sP.* agrum] grū *Mt*; grūtū *Mg.*
35 l. 8. tunc] tū *Mg, Mt.* iuret ille testis *Ad, Alt*; iuret testis ille *T2*; ille testes iuret *Mg, Mt, P6*; illi testes iuret *Ag*; ille testis iurent *sP*; ille iuret testes *J*; ille iuret testis *Bb, T1*; iuret *Ag.* quia] que *sP.* ego *deest Ch.* hoc *deest Alt.* uribus corr: auribus *P3*; auris *Ag, Mg.* et *deest sP.* et oculis meis vidi *desunt P1.* meis *deest Bb, T2 (m. prima).* vidi quod in raso *P4.* || l. 9. quod] quia *Bb.* istis *sP*; illius *Ald.* homini *Mg, Mt.* prior
40 *Ad, Alt, Bb, H, J, T2 (m. prima)*; propterea *L*; proprior *Her.* opera priora *Ep.* opus *Bb.* fuit *Ad, Alt, Bb, H, J, L, T2 (m. prima)*; fuerint *P6*; fuerant *Her.* agro isto *T2.* tuam *Mg, Mt*; tuum *Bb.* labores *sP*; laboris *T2 (m. recentior)*; laborem *Mg, Mt*; laborum *Her.* fructum *Ag, Alt, Her, Mg, Mt, P3, sP.* illi *Ag*; illit corr: illi *Mg*; ille quos (*supra lineam*) *P4.* || l. 10. tullit *L, sP.* post] per *P4.* sagramentum *sP.* agrum] terram illam *Bos, Ch,*
45 *T1.* a || agrum *Jlz.*
l. 11. illae defensor *L*; defensor ille *P1.* iusticiam *Ald, Alt, Ch, Gw, H, Jlz, T1*; iniustitia *Mg.* habeat de illo agro suo *Gw.* sua *Ep*; sui *T2 (m. recentior).* fuisset *deest Ad, Bb, H, J, L*; habeat *Ald, Bos, Ch, Gw, Jlz, T1.* et hoc — pereat *desunt Alt, T2 (m. prima)*: in margine add. *T2 (m. recentior).* et hoc in] et in *P3, sP, Til*; et hoc *Bos, Ch, T1*; et in hoc in *Ald.*

50 1) Cf. *l. Baiw. XII, 8; XVIII, 3.* 2) Cf. *Ph. Heck, 'Beiträge zur Geschichte der Stände im Mittelalter' I, p. 88, n. 1.* 3) et — pereat = *L. Baiw. II, 1 (n. 3).*

praesente populo fiat, ne per invidiam aliquis pereat — dicat ad illum testem¹: Mendacium iurasti contra me, sponde mihi pugnam duorum² et manifestet Deus, si mendacium an veritatem iurasti, contra me, et componere debes cum XII sold^{*} et illam terram reddere, quam mendaciter abstulisti³.

Si vincerit ille qui quaerit, componat cum XII sold^{**} et illam terram reddat; et si illam terram non potuerit donare, aliam in proximo quantum iactus est de secure⁴ saiga valente; et si in proximo non habet nec comparare potest, iuret secundum pretium agri, ut ipsum agrum cum pretio valente nec cum duplo nec cum triplo conquirere

*) VI sol. *Alt.*

**) VI sol. *Alt*, T2 (*m. prima*).

Cap. II. || l. 1. praesente *Ad, Bb, Ch, Gw, J, L, Mt, P6, T1, V*; praesentia *Ald, Jlz*; praesenti *cett.* populi *Ald, Jlz.* ne] nec *Gw, L*; neque *Ag, Mg, Mt.* per *deest Ag, Mg, Mt.* invidia *L, Mg, Mt.* aliquid *Mg, Mt.* pereat] speret aut *Mg, Mt*; per ea *sP.* dicat ad illum *desunt Ald*; dicit ad illum *Ag.* testem mendacem. iurasti mihi (mihi *deletum*) T2. || l. 2. mendatum *Her.* responde *J, sP.* sponde mihi — contra me *desunt Ag, Mg, Mt.* pugna *Alt, J, L, P1, 2, sP.* manifestabit Deus *Ad, Her*; Deus manifestet *Ald, Jlz.* || l. 3. veritatem an mendatum T2 (*m. recentior*); mendacium an veritatem *Ag, Alt, Bos, Ep, Her, Jlz, P1, 3, 4, sP, T2 (m. prima) Tñ, V*; mendatum vel veritatem *Ald*; mendacium aut veritatem *Her, P3*; mendacium annuerit *atte P6*, mendacium *cett.* iurasti *deest Ad*; iurastis *sP.* et contra me] contra me et *Ag, Ald, Bos, Ep, Her, Jlz, P1—4, 6, sP, T2 (m. recentior), Tñ*; contra me mendacium et *Ad.* componere *debes contra me Ad.* componere *bis Gw*; compone *Bb*; et componere *Mg, Mt*; quod non *sP.* debet *sP*; debeas *Her.* cum *deest Mg, Mt.* VI sol. *Alt*; XV sol. *Ald (cf. p. 185 l. 31).* || l. 4. illa terra *sP.* terram *deest Alt, T2 (m. prima)*; terram quam (quam *deletum*) *Ald.* reddere *deest T1 (m. prima)*; reddat *sP.* quam] quod *Ag, Alt, H, J, L, Mg, Mt*; quia *sP*: quem *P6.* quod — reddet (l. 5) *bis L (= L1, L2).* mendacium *Alt*, mandatam *Her.* abstulistis *L (2).*

l. 5. vincerat *L*; vinceret *Alt*; vincerit (n *erasum*) *P4*; vicerit *Ad, Ag, Ald, Bb, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, Mg, Mt, T1, 2 (m. rec.) Tñ*; vincerit *cor*: vincerit *H.* ille *deest Alt.* querat *L (2).* componere *Ald*; componat *deest Mg, Mt.* VI sol. *Alt, T2 (m. prima)*; XV *Ald (cf. p. 185 l. 31).* sol. *deest Her.* illa *Ag, L (2), Mg, Mt, sP.* terra *L, Mt.* reddat *Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ep, H, Her, L (2), Mt, P2, 4, 6, sP, Tñ, V*; reddere *L (1)*; reddet *cett.* || l. 6. illa terra *Mt, sP.* in *corr*: non *Mg.* donare non potuerit *Bb.* poterit *Alt, sP, T2*; potest *Her.* donet *Alt, T2 (m. prima)*; dare *Ag, Mg, Mt, sP*; reddere, donet *Bos, Ep*; donare, donet *T2 (m. rec.), Tñ.* alia *Bb, Mt*; illam *P6.* in *deest sP.* quantum] quam *Mg, Mt.* iactus] iustus *L*; luctus *Mg, Mt.* est *deest Alt, T2 (m. prima).* de *corr*: cum *Bb*; *deest H, Mg, Mt.* segura *Alt, Bos, Ch, L, T1, 2 (m. prima)*; securi *P2, T2 (m. recentior) Her, Tñ*; securia *J*; securam *P3*; se cui *sP.* || l. 7. saiga *Ag, Ep, Mg, Mt, P1, 2, 3, sP, T2, Tñ, V*; saigiga *corr*: saiga *P6*; saga *P3*; saigam *P4*; saicas *Bb*; saicam *Ald, Jlz*; saiga *Mt, add. sed postea del*: quam luctus est; fuga volante *Her*; saica *cett.* valenti *Ad, Bb, Ep*; valentes *Ag, Gw, H, J, L, T2*; valentem *Ald, Jlz, P4, sP.* et si — pretio valente *desunt Her.* si *deest Ad, Ald.* proximu *sP.* conporare *sP*; conperare *Ch*; conpare *P2*; conperare *Ald.* posset *Ad, Alt, H, J, L, T1, 2*; possit *Ch, T*; non posset *P1*; potest *Ald, Mt, P6*; potet *sP.* iured *sP*; iure *L.* precium] proprium *Bb.* || l. 8. ut] et *H*; aut *P3.* ipsa *L*; ipsut *Ep.* valentem cum precio *sP*; conpretio valente *J.* pretium *corr*: pretio *L.* cum *deest J, sP, T2 (m. prima).* dupplo *sP*; duplum *H, J, L, T2 (m. prima).* nec cum triplo *desunt Ag.* cum *deest Ald, J, sP, T2*; con *P6.* triplum *H, J, L, T2 (m. prima)*; treplo *Alt*; tripplo *sP.* conquirere *corr*: *P6*; conquerere *Alt, Bb, H, J, T2.*

1) Cf. H. Brunner, 'DRG' II¹, p. 436 sq. 2) Cf. L. Baiw. XII, 8; XVII, 3; XVIII, 3; L. Saxonum c. 68. 3) Quamquam formis iurandi et pugnae duorum nihil usus Christiani inest, tamen non verisimile est, legem Baiw. tempore pagano conditam esse. Roth, 'Entstehung', p. 10; E. v. Schwind, 'N. Arch.' XXXIII, p. 680. 4) Cf. supra c. XI, 10 n.

potui, et donet ubi habet et ipsum agrum quem donet, iuret, quod talis sit qualis
suus fuerat.

III. Si testem habuerit per aurem tractum¹.

Si quis testem habuerit per aurem tractum² de qualibet causa finita ratione, et
hoc confirmant per testes: post haec non debet repetere nec inquietare illum a
quo finivit rationem suam. Et si voluerit, tunc per testes defendat se; ille testis
testificet sicut scit, unde ad testem per aurem tractus fuit et hoc per sacramentum
confirmet.

Non debet testem veritatis repellere causaticus eius*, nisi (forte) aliquis testem

*) *Glossa add: id est casaho Gw.*

Cap. II. || l. 1. potui] non potui(t) Alt, Bb, Bos, Ch, H, J, L, T1, 2; potuit Ch, Her, J, L, sP, T1; posset Gw; potuisset Mg, Mt, Til. et deest Bos, P1, Til. donec ubi P6: donet ubique Alt; donec ubi sP. habet] abet sP. ipsum agrum qui donet desunt Gw. si ipsum agrum sP; de ipso agro Bos, Ch, T1. agrum supra lineam P6. quem Ad, Ald, Ep, Her, Mg, Mt, P1-4, 6, T2 (m. prima), Til, V; qui cett. donet Ad, Bos, J, P1, sP, T1; donaverit P4; donat cett. quod] quod iste Ch, J, P1, T1; quod ita Ad, Bb, H, L; quod ille ager Gw. talis supra lineam T1; talus P6. qualus corr: qualis P6; quales Alt. || l. 2. suus deest P6; suos Alt; suis Her; ipsius Mg, Mt. fuit Ald, Alt, Mg, Mt, T2; fuerat m. recentior add: suus P6; fuerat J; fuerit Ag.

Cap. III. || l. 3. III deest Ag, Alt, Ch, Jlz, P6, T2 (m. prima); tit. II Her; VI P3; CLXXXIII Mg, Mt.; [CCXX]III Ald; CCXXIII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til; De teste aure tracto Her. l. 4. Si] . . . i Alt. quem Ag. testem deest Ald; testes Mg, Mt. habuerunt sP. tractum in raso T2; tractam Alt; tractos Mg, Mt. qualibet] qua licet Bb. finit, corr: finita P6; finitam Mg, Mt. rationem Mt. || l. 5. hoc deest Mg, Mt; oc sP; hanc Bb. confirmat H, T2, corr. Gw; confirmat, corr: confirmant L; firmant, m. rec. corr: confirmant P6; confirmatur Ald, Jlz; confirmarit Bos, P3, Til; confirmetur Ad; confirmata Mg, Mt; confirmante Ch, T1. testem T2. post corr. P1. haec deest Mg, Mt. debet (de in raso) P6; debent (n erasum) P4; debet Mg; habet P3, Til. repetere Ag, J, L, sP, T1; separare Mg, Mt; rempente Ald. inquietare corr. L, P4, 6; quietare H, J; inquirere Her. illum] eum Ald, Jlz. || l. 6. finivit] finit Ag; requirit P4. noluerit Bb. tunc deest Ad, Ag, Ald, Ch, Ep, Gw, H, J, Jlz, L, T1. defendet L, P4. defendat — testis desunt Ag. ille corr. L; illi Her. testis deest L, testes Her, P6. || l. 7. testificent Her; et testificet P4; et testificetur Ald, Jlz. scit] sit Mt, P4; sciat T2. unde] un Mg; un Ch. ad] per Ad, Bb, Gw, J, L; per erasum H. tēstem corr: tēstis H. tractum Mg, Mt; tractatus sP. fuerit Gw. sacramentum sP. l. 8. confinet P6.

*l. 9. debet] habet L, P3; debet autem Ald, Jlz. repellere P3; compellere Her. causi-
dicus Ad, Bb; causa Ald, T2 (m. prima); causatio Ag; con causatio Mg, Mt; causationem sP.
ei Mg, Mt; as eius sP. nisi si Ag, Ch. forte deest Ad, Ag, Bb, Ch, Gw, H, J, L, T1. aliquid
Mg, Mt. testes mendaces Mg, Mt.*

1) *Cf. L. Alam. XCI. Si quis aliquem post finienda causa et emendata eum mallare
voluerit post testes tractos et emendationem datam, si hoc praesumpserit temptare et iste non
potest per sacramentum vel per testes defensare, vel per pugnam duorum se defendat, post
hoc ille testatur cum 40 solidis conponat. Cf. Lehmann, 'Neues Archiv' X, 491; v. Schwind,
l. l. XXXI, 443. 2) Cf. l. Baiw. XVI, II — J. Grimm, 'DRA.' I⁴, p. 199; H. Siegel, 'D. Ge-
richtsverfahren' I, p. 197; H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 392.*

mendacem habere voluerit, potest illum cum lege repellere cum pugna duorum¹ et dicere: 'Non tibi traxi testem de ista causa neque consentio.'

Si autem testis per aurem tractus fuerit de compositione finienda vel propter arras² qui donat quasi pro pignus qualemcumque rem, usque dum solvat debitum et pignus recipiat, illum testem nemo repellat nec potest sed consentiat.

Nisi super mortuum hominem testare voluerit aliquam causa(m), illum potest contradicere cum duorum pugna et dicere: 'Defendere hoc volo cum campione meo quod dicis, quia et tu mentiris et tuus testes super mortuum meum³.'

III. Si victus fuerit.

Et si ille victus fuerit qui negare testem voluerit super mortuum suum, tunc amplius pugna duorum non veniat, quia ad testificationem per vim illum mortuum adquisivit; sed cum sacramento, ut lex est, testificetur et testificatio firma permaneat.

Cap. III. || l. 1. potest — me facere volo (cap. VI, p. 451 l. 8) desunt T2 (m. prima), sed m. recentior in margine addit. post corr: postes P6; p't Ald. ille H. reppellere P3. cum 15 deest sP. legem Ag. || l. 2. dicerae L; dixere Mt. te Bos, Ch, T2 (m. recentior). traxit Ag, sP; traxi non L. de iste Mt; de istam sP; de illa P4; desta L. nec Gw. sentio Mg, Mt; contentio Bb.

l. 3. testes Alt, Ch, J. per aurem desunt Ad. fuerat sP. conpuscione corr: conposicione H; conpuscione Bb; conpositionis corr: conpositione sP; conpositionem Mt. finien- 20 dam Mg, Mt; finiendi Jlz; fienda Her. probter L. propter arras] propter de conpositionem arras Mt. aras P6. || l. 4. quas P4; quae Mg, Mt. donavit Mg, Mt, P6. per pignus P4; pro pignore Ald, Bos, Ch, Jlz, Til; propinquus Her. qualicumque Bb; quacumque Alt; quale cumque Ad, H, J, L, Mg, Mt, P3, 6, sP, T1. re Ad, Alt, Bb, H, J. solvet Ad, Alt, J, Mt. P1. devitum sP. et] ex Ag. pignus P3. || l. 5. recipiat pignus T2 (m. recentior). ille Mg; 25 illem Ald; talem Mt. repellit Ad. nec] nemo Mt. sed] se L. consentiet Ag.

l. 6. nisi si super P1; nisi per corr: nisi super P6. super per (per deletum) T2 (m. recentior); super et Jlz. hominum P6. testari Ald, Jlz, T2 (m. recentior); restare P1; testare volare Mg; testificare Ad, Gw; stare L. aliqua causa Ad, Alt, Bb, Gw, H, J, L. illud P2; illi Ald, Jlz. potest illum Ad. || l. 7. duorum — defendere desunt J. pugna duorum Ad, L. 30 pigna Til. defendere deest Mt, sP; et defendere Mg. hoc deest P2. volo hoc Ad. can- pnone sP; campionem Mt. || l. 8. quia deest Mg, Mt. et deest Ag, Bos, L, P1, 2. mentis H, L. tui Mg, Mt. testis Ad, Ald, Alt, Bb, Bos, Gw, H, L, P1, 2, 3, 4, sP, T1, Til. mortum Ad. meum deest sP.

Cap. IIII. deest T2 m. prima, sed m. recentior in margine addit; cum capite III coniunctum Alt, 35 Ch, P6. || l. 9. IIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 m. prima; Tit. III Her; CLXXXV Mg, Mt; CCVI T2 m. rec.; [CCXX]IIII Ald; CCXXV Ad. Rubrica exstat in Bos, Her, L, Til. Si testis victus fuerit Her. vinctus L. || l. 10. illa Alt. victus ille Bb. post fuerit una littera erasa Ep. qui] quia Ald. negaret sP. testem negare Ald. testes P6. voluerit Jlz, P6, sP. || l. 11. ad pugnam Ald, Bos, Ch, Jlz, T1. duorum deest Jlz. veniet sP, P5; veniant Jlz; 40 veniatur Ald. q̄ T2; qui L; et qui sP. ad deest sP. per vim ad testificationem Ald. testimeficationem, corr: testificationem P2. per vim illum mortuum in raso Mt. || l. 12. adquisivit P6; adquisivit Ald, P1, 2, 3, Til; adquesivit sP. set L, sP. sagramento sP; sacramentum corr: sacramento L. est deest H, L; et sP. testificatur Ag, Alt, sP.

1) Cf. L. Baiw. XII, 8; XVII, 2; XVIII, 3. 2) Cf. supra XVI, 10; H. Siegel, 'D. Ge- 45 richtsverfahren' I, p. 128; A. Heusler, 'Institutionen des D. PrivatR.' II, p. 254 sqq.; O. Gierke, 'Schuld und Haftung' p. 349 sqq. 3) Cf. L. Baiw. XVII, 2.

V. Ubi discordant iudices¹.

Sed hic discordant nostri iudices de pacto², quod ipse qui testem adducit iurare debeat quod mendacem testem non praeferet nec de illius testificatione sacramenti se abstinere debeat.

5 VI. Si plures fuerint testes³.

Et si plurimi testes fuerint et ad unum conventum venerint, sortiantur illi testes inter se et cui sors exierit, iuret ille taliter et dicat: 'Ad testem sortitus sum et ad testem me facere volo.' Adprehendat manum proximi sui et dicat⁴: 'Sic illum Deus adiuvet et illum cuius manum teneo, quod ego ad testem inter vos per aurem tractus
10 fui de ista causa ad veritatem dicendam.' Tunc solus iuret cum sua manu.

Postea donet arma ad sacrandum et per ea iuret⁵ ipsum verbum cum uno sacramentale⁶.

Caput V. deest T2 m. prima sed m. recentior in margine addit; cum capite IV. coniunctum Her. || l. 1. V deest Alt, Ch, Jlz, L, P1; CLXXXVI Mg, Mt; CCVII T2 m. rec.; [CCXX]V Ald; CCXXVI Ad. Rubrica exstat in Bos, L, Til. De discordia iudicum Bos, Til. || l. 2. Sed] . . ed
15 Alt. haec P2; his Ag, Ald; hijs Jlz. iudici nostri Ch. pactu sP. ipsi Ep; iste Ald, Jlz. testes Ep; qui pactum testem Jlz; per testem Ag. adducit — mendacem testem desunt Alt. adducet P2. || l. 3. mendacem testem adducit iurare Mg. praeferat Ad, Ch, Ep, Mg, P4; preferret J, P6, T1; proferat Ald, Jlz; proferet Gw, Til, proferret Bos, T2 (m. recentior); preveat sP. de deest sP. illis J. testificationem sP; testificationis Jlz. sagramenti
20 sP; sacramentis J, Mt. se deest Ad, J; est Mt; sed sP. || l. 4. abstinere sP; abstinere corr: abstinere Gw; abstinere Ad.

Cap. VI. initium usque ad verba: testem me facere volo desunt T2 (m. prima); coniunctum cum cap. V. Ag, Mt. || l. 5. VI deest Ag, Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6; Tit. IV. Her; CCVIII corr: VI m. recentior T2; CLXXXVII Mg; [CCXX]VI Ald; CCXXVII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. fuerunt
25 L. || l. 6. Et] . . t Alt, Ch. et si — et ad in raso T1. fuerunt sP. et deest L. unum deest L. digne conventum Ald; dignum (deletum) digne conventum Jlz. venerunt L, sP; venerit Mg; fuerint J. sortiant Alt, H, J, L; fortiantur P3. ille Mt, sP. testestes P6. l. 7. inter se] in certe L; intra T2 (m. recentior). exiret Alt, J; exierat Bb, L; exiit Her. illi L, Mg, Mt. taliter deest Bb; et alter Alt. ad testem — sum et desunt Mg. dicat ad testem:
30 Sortitus etc. Ald, Bb, Her, Jlz, T2 (m. recentior). sortitus L; sortiatus P6; fortius, corr. sortius J. et ad testes Mt. || l. 8. me] ne Til. prendat Ag, Alt, Bb, Ch, H, J, T1, 2 (m. prima); praebeat L; et apprehendat Ald; et adprehendat Jlz; et adprehendant Mg; adprehendet P4; adprehendat vel apprehendat cett. manu sP. sui proximi Her. dicit corr: dicat Ag. sic] si Ag, Alt, Mg, Mt, P1, 2, 4, 6, sP, T2, V. illum] me Bos, Ep, Her; me erasum Ad. || l. 9. iuvet me
35 Deus Ad; Deus adiubet sP. illum J, L; et illam sP; ille Her. cui Bb, H, J, L, Mg, Mt, T2 (m. prima). manus Ald, Jlz, sP; manu H, P6. testem illum Bos. tractum L. tractus fui per aurem Ad. || l. 10. fuit, corr: fui Mg. causam Ag, sP. dicenda P6; dicentem Alt, T2 (m. prima?); discedat, corr: discendat Mt. tunc] cu P1. tunc — sua manu desunt Alt, T2 (m. prima); in margine T2 (m. recentior). cum sua manu desunt Ald, Jlz. cum deest Ch.
40 suo manu sP; manu sua Bb, Gw, T2 (m. recentior).
l. 11. deest Ad, Ald, Bb, Ch, Gw, H, J, Jlz, L, T1. sua arma T2 (m. prima); arma sua Bos, Her, Til. et ad sacrandum sP; ad sacrandum Mt. uno] ipso Ep. sacramentali Bos, T2 (m. recentior), Til; sacramentalem sP.

1) Cf. S. Riexler, 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, p. 438 n. 4, qui hoc caput
45 recentius additum esse putat. 2) Num his vocibus de recensione legis Baiwariorum quae haec legi praecedit, alluditur, dubium est; cf. H. Brunner, 'DRG.' I² p. 459 n. 25, supra c. VIII, 21; E. v. Schwind, 'N. Archiv' XXXI, p. 445; XXXIII, p. 665 sq. 3) Cf. H. Siegel, 'D. Gerichtsverfahren' § 33, II, p. 233. 4) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 431. 5) iuramentum ad arma praestitum cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 428; l. Alam. 86; l. Ribuar. 33, 1.
50 6) Secundum hanc normam testes iurant cum consacramentali. — cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 398.

Et si mendaciter iurat, componat illi cuius causam abstulit cum XII sold. et ipsam causam restituat. Aut defendat se cum campione suo, si recte iuravit, hoc est pugna duorum.

Cap. VI. || l. 1. Et si mendaciter iurat *desunt Ald, Jlz.* mendaciter *P 3, 6.* iuret *Bb, Bos, Ch, Her, L, Mt, P 2, 3, 6, sP, Til;* iuraverit *Ad.* illi *deest Ad, Bb;* illum *P 6;* illa *Bos;* ille *Her.* 5
 cuius *Bos, Ch, Ep, P 1—4, 6, T 1, 2 (m. recentior), V;* *deest Ad;* cui *cett.* causa *Alt, Ep, H, J, Mt, T 2 (m. prima);* causam quam *Ad.* abstulit *sP.* cum *deest Ad;* cu *P 6.* cum XV solidis
Ald (cf. p. 185 l. 31); cum XII solidis componat *Bb, Gw, J, Jlz, L.* || *l. 2.* restituat *deest Ep;* restituatur *L.*
 aut se defendat *Bb;* aut defendat *Alt, Mg, Mt, T 2 (m. prima).* campione *sP;* campione *Mg.*
 sua *L, P 2.* hoc est pugna duorum *desunt Ald, Jlz.* hec *T 2.* est *deest Ad;* est cum *P 6.* 10
l. 3. dorum *P 1.*

In Alt sequitur cap. X, 19, in T 2 cap. XIV, 17 huius editionis.

[XVIII.]

DE CAMPIONIBUS ET CAUSIS, QUI AD EOS PERTINENT¹.

I. Si unus ab altero fuerit interfectus.

Si unus ex his ab altero interfectus fuerit, quamvis nobilis sit persona, non
 5 conponatur amplius quam XII sold, et ab eo conponatur, qui illum iniuste invitavit.

II. Si servus fuerit.

Si servus fuit per domini sui consensum, pari modo ratio subiacebit; sin autem
 cum XX sold* conponat².

*) XII *Bb, Jlz, Mg, Mt, P4*; XV *Ald* (cf. p. 185 l. 31); XXX *corr*: XX *P2*.

10 *Titulus XVIII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1-4, 6, sP, T, Til. V. XLI T2; Cap. XXIII Her; XVII. Til.*

In Alt, T2 sequitur post cap. XIII, 16 huius editionis. Sine distinctione cum titulo XVII coniunctas Ald, Gw. Titulus deest Sich.

Rubrica tituli deest Ad, Ald, Alt, Gw, Jlz, L, P6. || l. 2. camphonibus Ag, Mg. et — per-
 15 *inent desunt Her; et eorum causis Ag, Ep, Mg, P4, sP, T1; et quorum causis Mt; et eius causis P2, 3, V. qui Ag, H, P1-3, sP, V; quae cett. qui — pertinent] earum T2. eos] ipsis Mg, Mt.*

Cap. I. || l. 3. I deest Ag, Alt, Jlz, L, P6, T2 m. prima; cap. I Bb, P4; T it. 1
 CLXXXVIII *Mg, rubricae tituli praepositum Mt; [CCXX]VII Ald; CCXXVIII Ad. Rubrica exstat in*
 20 *Her, L, Til. interfectus fuerit Her. || l. 4. Si] .. i Alt. unus] huius P6; in his corr: T2; 20*
campio Ald, Jlz. ab bis Ep. interfectus deest Ald; interfectos J. quamvis] quam sP.
sit nobilis persona Ald; novilis persona sP; nobilis persona sit Ad. non supra lineam P3.
l. 5. componantur P4; ponatur Ag, Ch, Mg. XV Ald (conf. p. 185 l. 31). et si P4. ad
eum sP; habeo P1; ab eo illum Mg, Mt. conponitur, conp] conponatur P6. quia Bb.
 25 *ille Bb.*

Cap. II. || l. 6. II deest Ag, Alt, Jlz, L, P6, T2 m. prima; Tit. II. Her; VIII Gw; CLXXXVIII
Mg, Mt; [CCXX]VIII Ald; CCXXVIII Ad. Rubrica exstat in L, Her, Til. || l. 7. fuerit P2 (corr:) P3;
deest P1. consensu Alt, J, L. parit sP; simili Bb. modo] cum L. ratione Ag, Her, L, Mg, T2.
vel rationi Gw. consum subiaceat P2. sin deest J, Mg, Mt; si Ep, Her, P6. autem
 30 *deest J; aut Mg, Mt. || l. 8. cum deest Her, J, P6. conponat conp] conponit Ald; conponatur*
Her, P6; solvat sP.

In Ch, J, T1 sequitur titulus XX; in cett. sequitur c. XVI, 17 huius editionis.

1) Cf. H. Brunner, 'DRG.' II¹, p. 402. *Pugna duorum etiam apud Langobardos per cam-*
piones pugnari potuit. 2) = wergeldum servi, cf. L. Baiw. VI, 12.

[XVIII.]

DE MORTUIS ET EORUM CAUSIS.

I. Si mortuum ex monumento eiecerit¹.

cf. l. Alam.
XLIX 1, 2.

Si quis mortuum liberum de monumento exfodierit, cum XL solidis* conponat parentibus et ipsum quod ibi tulit, furtivum conponat.

5

*) XII solidis Ad.

L. Alam. XLIX 1¹. Si quis liberum de terra exfodierit, quidquid ibi tullit, novigeldas restituat et cum XL solidis conponat. Femina autem cum LXXX solidis conponat, si de terra exfodierit; res autem quod tullit, furtiva conponat. 2. Si servum exfodierit de terra, cum XII solidis conponat; et ancilla similiter.

10

Titulus XVIII. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, T, Til, V. XLIII T2; Cap. XXV Her.

Sine distinctione cum titulo XVIII coniunctus Ch, P6. Titulus deest Sich.

Rubrica tituli deest Ad, Ag, Alt, Ch, L, P6. Cap. XXV. Her. || l. 2. mortibus Mt. compositione] causis Ag, Ep, Her, P2—4, sP, Til, V; causis pertinentibus Mg, Mt.

15

Cap. I. || l. 3. I deest Alt, Gw, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); cap. I Bb, P4; Tit. I Her; III Ch; XCI Mg; CXCI Mt; CCXXX Ald; CCXXXI Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. mortuum] mortuum] quis Her. fecerit Her. || l. 4. Si] . . i Jlz. quis liber mortuum] L. mortui Mg, Mt. liberum mortuum Ald, Jlz. liberum deest L; liberum sP. effodierit Bos, Ep, Gw, P4, Til; exfoderit Alt, P6, sP; effoderit Ald, Jlz; exfuderit corr: eiecerit L; absciderit Mg, Mt. cum deest P4. || l. 5. quod corr. Ald. hibi sP; sibi Bb; tibi Jlz. tulit furtivum ibi Ald. tullit sP. fortivum Alt; furtive Gw. conponat, conp] conponit Ald.

20

1) Cf. L. Vis. XI, 2, 1 (Antiqua): Si quis sepulcri violator exstiterit aut mortuum expoliaverit et ei ornamenta aut vestimenta abstulerit, si liber hoc fecerit, librum auri coactus exsolvat . . . ; Ed. Rothari 15; L. Salica LV, 1, 2; XIV, 9: Si quis hominem mortuum exfuderit et expoliaverit din. VIII M. faciunt sol. CC . . . culp. iud; L. Rib. LIV, 1, 2: Si quis mortuum effodire praesumpserit; LXXXV, 1, 2: Si . . . eum (= corpus mortuum) ex homo traxerit et expoliaverit, CC sol. cum capitale et dilatura culp. iud. vel wargus sit, usque dum parentibus satisfecerit; L. Fris. Add. Sapp. III, 75. — P. Roth, 'Entstehung d. l. Baiuv.' p. 10; Grimm, Prooemium legis Salicae p. XLVIII, LIII, Grimm, 'Über das Verbrennen der Leichen' p. 38; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII p. 636 sqq., 638, 639.

30

II. Si in flumine proiecerit.

cf. l. Rib. XV;
l. Alam.
XLVIII.

¶ Si quis liberum occiderit furtivo modo et in flumine eiecerit vel in talem locum eiecerit, ut cadaver reddere non quiverit, quod Baiuuarum murdrida¹ dicunt¹, inprimis cum XL sold conponat eo quod funus ad dignas obsequias reddere non valet; postea vero cum suo weregeldo² conponat.

Et si ipsum cadaver a fluminis alveo ad ripam proiectum fuerit et a quolibet

L. Rib. XV (De homine mordrido). ¶ Si quis ingenuum Ribuarium interfecerit et eum cum ramo aut callis vel in puteo seu in aqua quocumque libet loco celari voluerit, quod dicitur mordridus¹ DC sol. culp. iud. aut cum LXI iurel.

L. Alam. XLVIII. Si quis hominem (liberum) occiderit, quod Alamanni mortauo (al.: mortridum, etc) dicunt, novem wirigeldis eum solvat et quidquid super eum arma vel rauba tulit, omnia furtiva conponat. De feminis autem si ita contigerit dupliciter conponat qualiter illum virum; vestimenta aut quod super eam tollit velut furtiva conponat.

15 Cap. II. in duo capita div. Gw. ¶ l. 1. II deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. II. Her; III Ch; XCH Mg; CXCH Mt; [CCXXX]I Ald; CCXXXII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis in fluvium proiecerit Her. ¶ l. 2. liverum sP. modo furtivo occiderit Ald. furtivum Mg, Mt; furtuū sP; furtibo J; surtivo Ag. modum Mt. flumen Ad, Ald, Bb, Bos, Jlz, P4, T2 (m. recentior); flumine cett. eiecerit Bb, Ep, H, P1, 3, sP, T1, V; eiecerit corr: eiecerit L; iecerit T2 (m. recentior);
20 proiecerit Ald, Jlz; periecerit P3. vel in talem locum eiecerit desunt Bb, Her, sP; aut in tali loco eiecerit Mg, bis, alterum deletum Mt; vel vitalem locum Jlz; et in talem locum Ald; vel in talem locum Bos, Ep, Gw, Til; vel in talem P2; vel in talem locum eiecerit P4, 6; vel in talem locum eiecerit P1, 3, V; vel in tali loco eiecerit Ag, Ch, T2 (m. prima); vel in tali loco eiecerit H; vel in tale loco eiecerit (corr: eiecerit) L. ¶ l. 3. cadaveruit Her. ut deest P6; aut Alt, Bb, J, L, T2
25 (m. prima); aut, a erasum H; ubi Ald, Jlz. cadaber L. redire P4; inveniri Ald; invenire Jlz. non quiverit inveniri P3. non quiverit corr. Bb; non quieverit L; non quieverit Ag; nequiverit Ad, Ald, Ep, Gw, Jlz, Mg, Mt, P4; nequieverit sP. quod Baiuuarum murdrida dicunt desunt Alt. baiuuarum H, P4, T1, Til, V; baiuuarum Ag, Ep, sP; baiuuuarum J; baiuuarum sP; baiouuarum Mg, Mt, P3, bauuuuarum P6; baiouarii P2; baiouarii P1; bauuuarum Ad, Ch, T2; bauuari Ald; bawarii Bos; bawarii Jlz; bacuario corr: bacuarij. L; bauuuuarum Bb, Gw; boiouarii Her. murtrito L; murdarida Bos, Ch, T1; mudrida P6; mordrida Her; mordridam P4; mürdiran Jlz; murdrī Ald; irmurdirt T2 (m. recentior). dicunt, diē] vocant Bb, P4. cum deest Ag, P4. ¶ l. 4. conponat, conp] deest Alt; conponit Ald, eo quod] equod sP. fumus sP; fūimus Ag, finus P6. a digna obsequia Mg, Mt; ad dignas (corr) obsequias L; ad digna obsequia H; ad digna subsequias sP; ad d. exsequias Ad, P1, 2; ad
35 d. exsequias Bos, Jlz, Til. reddi Ald, Jlz. non praevallet reddere Ep. postea] propterea sP. vero deest Ad. ¶ l. 5. cum suo desunt P6; cum sua T1. weregeldo Bos, Her, P1, 2, Til, V; weregildo P4; werigeldo Gw; wergeldo Ad, Ald, Alt, Jlz, T2 (m. prima); werageldo Ch, H, J, P1, T1, 2 (m. recentior); waregeldo P3; gildo corr: wiregildo P6; wedreghildo Ag; wedregild sP; wedregeldo Mg, Mt; guerageldo L.
40 l. 6. hic incipit c. III Gw. si deest Ald. ipse Alt, H, J, L, P3, T1; ipsum cett. cadaber L. a flumine Ag, Bb; ad flumine sP; ad flumen Mg. Mt. in addit Bb. albeo Mg. rippam L. proiectus Alt, Ep, H, Her, J, L, T1, 2 (m. prima); eiectum P3, Til; proiectum cett. et deest sP. a quo Alt, H, J, L, T2 (m. prima); aqua Bb; a quoque Ch; a quoquam Ad, Ald, Bos, Jlz, T1, T2 in ras.; quolivet sP; a quolibet cett.

45 1) = 'Mord' vide Glossarium. — Cf. l. Baiw. XIX, 3 'camurdrit'; L. Sal. XLI, 2. — D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII, p. 425, 584; Th. v. Grienberger l. l. p. 161. H. Brunner, 'DRG. II' § 138 inpr. p. 619, n. 16, qui arg. cap. XIX, 3 (novuplum conponat) verisimile esse putat etiam liberi compositionem in hoc casu non simplum sed novem weregilda fuisse. Cf. etiam Wilda, 'Strafrecht' p. 707; Gengler, 'Beiträge zur RG. Baierns' I, 35 n. 68; H. Schreuer, 'Verbrechensconcurrentz' p. 69. 2) Cf. l. Baiw. XIX, 3 et supra n. 1.

inventum qui iterum cadaver de ripa inpinxerit et exinde probatus fuerit, cum XII sold conponat.

III. Si servus fuerit.

Si servus furtivo modo supradicto modo occisus fuerit et ita absconsus, quod camurdrit¹ dicunt, novuplum² conponat, id est CLXXX sold³.

III. De vestitu mortuorum.

cf. L. Alam.
XLVIII
(supra p. 455
l. 7 sqq.).

De vestitu utrorumque quod walaraupa⁴ dicimus, si ipse abstulerit qui hos interfecit, dupliciter conponat, si alter et non ipse reus omnia furtivo more conponat⁵.

V. Si vulneraverit mortuum.

Et si, ut sepe contingit, aquile vel ceteri aves cadaver reppererint et super ad 10

Cap. II. || l. 1. inventus *Alt, H, J, L, T1, 2 (m. prima)*. cadaver — et exinde *desunt sP*.
cadaber *L*. ripam *P6*; rippa *L*; fluminis alveo *Alt*. inpinxerit *deest Alt*; inpinxerit *L*;
pinxerit *Her*. probatum *Mg*; provātus *sP*. XV *Ald* (cf. p. 185 l. 31). || l. 2. conponat vel
conp] conponit *Ald*.

Cap. III. || l. 3. III *deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima)*; Tit. III. *Her*; V *Ch*; XCIII *Mg*; 15
CXIII *Mt*; [CCXXX]II *Ald*; CCXXXIII *Ad*. Rubrica exstat in *Her, L, Til*. fuerit *deest Her*.
|| l. 4. servum *Alt, L, T2 (m. prima)*. supradicto more furtivo modo *Ad*. furtivi *P6*. modo
deest J. et supradicto more *Ald, Jlz*; s. modo *Mg, Mt, sP*. s. more *J*. || l. 5. camurdrit *Ad*,
Gw, H, J, L, T1; gamurdrit *P2—3, 6, Til, V*; gamurdirt *Ag, sP*; ghamurdrit *T2 (m. rec.)*; gamordrid
P4; kamurdrit *Alt, Ep, Jlz, T2 (m. prima)*; k. kamurdrit *Ald*; karmurdrid *B*; cahmurdert *Ch*; cah- 20
murdere *Bos*; ciamurdrid *Mg, Mt*; garmordrit *Her*. dicit *J*; dicitur *Ad*; dicimus *Ald, Jlz, Mg, Mt*.
novum duplum *Mg*. novem duplum *Mt*; novigildum *P4*. conponat, conp] *deest Ep, H*; conponit
Ald; componetur *Ch*; conponatur *Gw*. id est *desunt Ald, L*; id es *Mt*. cum CLXXX *Ep, Mt*;
CLXX *Ald*. solidos, so[.] solidis *Ad, Gw, Her*; soldi *Ag*; so[.] conponat *P2*.

Cap. IIII. cum cap. III coniunctum *Alt*. || l. 6. IIII *deest Alt, Jlz, L, P6, T2 m. prima*; Tit. IIII. 25
Her; VI *Ch*; XCIII *Mg*; CXXXIII *Ad*; CXIII *Mt*; [CCXXX]III *Ald*. Rubrica exstat in *Her, L*,
Til. mortuūm *L*. || l. 7. vestitum *sP*; vestito *Mg, Mt*. utrorumque bis sed alterum deletum *H*;
utrumque *L*. quod *deest Ad*; quod *corr*: quad *P3*. walaraupa *Bb, H, P1*; ualaraupa *J*;
walaraupa *Ag, Ep, P2, 3, 4, 6, sP, T1, Til, V*; valaraupa *Mg, Mt*; walraupa *Alt*; walaroup *Gw*; walraup
Ald, Jlz, T2 (m. rec.); walaup *T2 (m. prima)*; wallroup *Ch*; wallroub *Ad*; weleroup *Bos*; huualaurapa 30
L; uualaurapa *Her*. ipse *deest Ag*; ibse *L*. absturit *Ep*. quod hos *P6*; qui os *Ag, sP*;
quos *L, Mg, Mt*; qui hos qui *P3*. interfecit *Bb, Ch, Ep, Mg, sP, T1, corr*; interfecit *Bb*; inter-
fecitur *L*; interfecerit *Bos*. || l. 8. conponat vel conp.] conponit *Ald*. si alter — more conponat *desunt*
Alt. et *deest Mg*; si aliter et si *Gw*; si aliter et *L*. non] enim *L*. more *deest Mg, Mt*;
modo *Ag, Bos, Ch, sP*. conponat vel conp.] conponet *Ch*; conponit *Ald*; oomponentur *Gw*. 35

Cap. V. cum cap. IIII coniunctum *P6*, numero V sine distinctione textui addito *Mg, Mt*. || l. 9.
V *deest Alt, Jlz, L, P3, 6, T2 m. prima*; VII *Ch*; [CCXXX]IIII *Ald*; CCXXXV *Ad*. Rubrica exstat
in *Her, L, Til*. Si laceratur cadaver et vulneratur *Her*. || l. 10. si ut] sicut *Ag, Her, Mg, Mt*.
saepe] ipse *Ep, Jlz*; ipse *corr*: sepe *P6*. contigit *Ad, Ch, Her, Mg, Mt, T1*; contingint (*corr*)
Alt. aquila *Alt, Gw, T2*; a quibus *Mg, Mt*. cetera *Mg*; ceterae *Ad, Ald, Bb, Bos, Ch, H*, 40
Her, Jlz, P1, 2, 4, 6, Til; ceteri *corr*: ceterae *L*; cetera ecce *Mg*; cetera cete *Mt*. aves] habes
Mg, Mt. cadaber *L*; cada vera *Mg, Mt*. repperint *Ag, J, L, Mg, Mt, P2, 3, V*; reperunt *sP*;
repperirent *Alt*; reperti sint *T1 (m. prima)*; repererint *Ald, Bos, Jlz, Til*; reperierint *Her*; rapuerint *P6*.
super *deest T2 (m. prima)*; supra *P4*.

1) = gemordet, cf. supra p. 455, n. 1; vide Glossarium. 2) Cf. l. Alam. XLVIII (supra 45
p. 455 l. 7): novem wirigeldis — l. Baiw. XIX, 2 (supra p. 455 l. 3 und n. 1): cum suo
werageldo; vide supra p. 455 l. 5. 3) Cf. l. Baiw. VI, 12. 4) = vestibus occisorum vide
Glossarium; cf. D. v. Kralik l. l. p. 615 sq.; Th. v. Grienberger l. l. p. 155; apud gentes diversas vario
modo conponebatur cf. H. Brunner, 'DRG' II¹, p. 688; Schreuer, 'Verbrechensconcurrenten' p. 64 sq.
5) hoc est niungeldo, cf. supra c. IX, 1.

lacerandum consederint, et aliquis sagittam eicerit et cadaver vulneraverit et repertum fuerit, cum XII solidos conponat.

VI. Si cadaver leserit.

Simili modo quicumque cadaver lederit quem alter interfecit, si caput amputaverit, si manum preciderit, si pedes, si aurem, si tantum quod profusionem sanguinis quod reputamus de mortuo, tam minima plaga quam maxima, semper cum XII sold. conponat.

VII. Si humaverit mortuum¹.

Et si aliquis a quolibet mortuus fuerit repertus, et eum humanitatis causa humaverit, ut neque a porcis inquinetur nec a bestiis seu canibus laceretur, liber sit an servus, et postea repertum fuerit, et ille qui eum humaverat, si requirere voluerit

Cap. V. || l. 1. laceranda corr: lacerandi L; lacerandam P6. consederit Mg, Mt. et Mt. m. recentior. aliqui sP; aliquam L; aliquid Mg, Mt. eicerit Ald, Ep, H, J, P1, 3, sP, V; iecerit Gw, P2; eiecerit cett. ad cadaver sP; e cadaber L. vulneravit sP; uulneraverit Mg. l. 2. fuerint, corr: fuerit H, P6. XV Ald (cf. p. 185 l. 31). solidis sol] deest L; solidos V. conponat, comp] conponit Ald.

Cap. VI. || l. 3. VI deest Alt, Jlz, L, P6, T2 m. prima; Tit. VI. Her; VIII Ch; XCV Mg; CXC V Mt; [CCXXX]V Ald; CCXXXVI Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. lederit Her. || l. 4. quicumque Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, T1, 2 (m. prima); quaecumque Mg, Mt; cum quisque Ad. cadaver deest Ag, Mg, Mt, sP; cadaverit P1. leserit Ad, Ald, Bb, Gw, Jlz, P4, T2 (m. recentior). quod Bb, Ch, Gw, Jlz, P4, T2 (m. prima). alteri Ag, Alt, Mg; alius Ch. interficit Ep, Mg, Mt; interfecerit sP. capud Alt, Ch, J, Mg, Mt, P3, 6. || l. 5. si vel Ch. manu Alt, H, J, L. reciderit Ad, Alt, Bb, Gw, H, J, L, T2 (m. prima); resciderit Ch, T1; absciderit sP. pedem Ald, Bb, Ep, Jlz, Mg, Mt, sP, T2. vel aurem Ag. tamen J. quod deest Ald, Jlz. profusionem Ad, Ag, Ald, Bos, Ep, Her, Jlz, Mg, Mt, Til, V; professionem corr: profusionem P6; profusiones sP; per fusione J; per fusionem Ch, T1; profusione cett. sanguinis] elicit addit Her. quod deest Bos, Ch, P4, T1, Til; quem Ald, Jlz. || l. 6. reputavimus Alt, T2; putavimus P2. mortuis Ad. minimam plagam Bb, Her, Mg, Mt. minima quam maxima plaga Bos, P1, 3, Til. quam]tam Mg, Mt. maximam Bb, Her, Mg, Mt. semper deest Ag, Mg, Mt, sP. cum deest P4. XII] XV Ald (cf. p. 185 l. 31); Xpī Mg. solidis, sol] solidos Mg. || l. 7. conponatur Gw.

Cap. VII. coniunctum cum cap. VI. P6. || l. 8. VII deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. VII Her; VIII Ch; XCVI Mg; CXCVI Mt; [CCXXX]VIII corr: VI Ald; CCXXXVII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. Si quis humaverit cadaver Her. || l. 9. et deest P6. a quolibet] a cui H, L; a cui, corr: a quo Bb; alicui Alt, J, T2; aliquolibet Mg, Mt, P3, Til; alio quolibet sP; a cuiquam Ad; aliquis Ald, Bos, Ch, Jlz, T1. mortuo L. mortuus repertus fuerit Jlz; repertus fuerit mortuus Ald. eum] cum Alt; eum qui Jlz. || l. 10. humaverit quis Ald, Ch, T1. ut neque — eum humaverit desunt Her. nec Gw; ne Ald. a deest Ad, Ch, T1. porci Ad, Bos, Ch, T1. se inquinentur Alt, J, L, T2 (m. prima); se inquinentur corr: inquinetur H; ab eo inquinentur Ad, Bos, Ch, T1; coinquinetur T2 (m. recentior); inquinatur Gw. neque Ag, Bb, Ch, Ep, H, J, sP, T1. a besteis J, sP; abestus P1. seu canibus desunt Ad. laceratur Ch. liber sit — repertum fuerit] hic desunt sed post recipiat mercedem (p. 458 l. 2) apposita J. si liber sit T2 (m. prima); sive liber sit T2 (m. recentior); an liber sit Gw; liver sit sP; liber H. an servum corr: an servus T2; aut servus Ald, Jlz; an servus sit Gw. || l. 11. postea repertus Ad, T2; post repertum H; post erectus Mg, Mt. et deest Bos, Gw, P6. illi Alt, Bb, Gw, H, J, L, P1. qui deest Mg, Mt. humaverat Bb, Ep, H, P1, 2, 4, 6, sP, V; umaverat P3; humanaverit Ag; humaverit cett. si deest P2; se corr: si H. require Ald, Mg; querere Ad, Gw. voluerint Mg, Mt.

1) Cf. Ben. Levitam I, 361; Pettigny, 'Revue historique' II, p. 478.

parentes vero illius, solvant ei solidum unum aut dominus servi, si servus fuerit. Sin autem a Domino recipiat mercedem, quia scriptum est mortuos sepelire¹.

VIII. Item.

Quia aliquotiens conspicimus, cum cadaver humo inmissus fuerit et lignum insuper positum cunctis adstantibus ut requiratur dominus cadaveris, ut primus terram super eiciat², et si liber similiter filium aut fratrem, ne rei sint ceteri humatores³: quod omnia a falsis iudicibus fuerat aestimatum, non in verae legis veritate repertum.

Cap. VII. || l. 1. vero *deest* *Ald, Jlz, Mg, Mt, P2, 4.* illius *deest* *Her.* solvant, sol] solvat *Ag, Alt, Ch, J, L, Mg, Mt.* solvante *corr: solvant ei P3.* ei *deest* *L; eum T2; eis Mg, Mt.* solidum unum *vel* sol] I sol. *P2; solido I L; sol uno T2.* dominum *sP, P3; do-* 10
mino *Mg, Mt.* servo *P4.* si *supra lineam H.* fuerit *Alt, Ch, J, L, sP, T1; deest P4;*
est *Ald; sit Jlz; fuit cett.* sin] si *Mg, Mt.* || l. 2. recipiant *sP; recipiet Ep, Mg, Mt; recipiat*
deletum H. post mercedem: liber — fuerit (*p. 457, 10, 11*) *J.* quia] quo *Ch; quod Ad, J;*
quō *Bb.* preceptum *Bos, Ch.* mortuum *Bos, Ch, J, Mg, Mt, T1; mortuus Ag, sP.* sepe-
liendos esse mortuos *Her.* debere sepellire *Ag, Ep.* 15

Cap. VIII. || l. 3. VIII *deest* *Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); Tit. VIII Her; VIII Gw; X Ch;*
XCVII Mg; CXXXVIII Ad; CXCVII Mt; [CCXXX]VIII corr: [CCXXX]VII Ald. Rubrica *exstat in*
L, Her, Til. De eodem *Her.* Item ut supra *Til.* || l. 4. quia *deest* *Ald, Jlz; .. ui Alt; qui Ag,*
H, L, Mt, sP; qui ut Gw; quod T2 (m. recentior); quia vero Bb. aliquoties *Ch, Her, Mg, P4, T1;*
aliquoties *Mt; alicotiens L; quociens P3.* cum *deest* *Her.* humo *deest* *P2; umo P3; in humum* 20
Bb; homo corr: humo P6; homo Ag, J, Mg, Mt, P4, sP, V. hominis in terra missum *Ep;*
hominis immisum humo *Gw; hominis cui terra immissa Her.* inmissum *Ad, Ald, Ch, Jlz, T2, Til;*
missum *Bb; missus P4.* ligno *Ad, Alt, Ch, Gw, H, J, L, T1, 2 (m. prima).* desuper
Ald, Jlz; super Ad, Bb, Ch, Ep. || l. 5. positus *Alt, H, J, L, T1.* cinctis cum stantibus
corr: cunctis adstantibus T1; c. astantibus Ad, Ald, Bb, Ch, Gw, Jlz. requiratus *P6; requirat* 25
Ag, Bb, Mg, Mt, P4. dominum *Alt, Bb, J, L; dom sP.* cadaver *Mg, Mt.* primo *T2;*
prius *Mg, Mt, sP; primitus Ad; primis Bb, H, L (primi — sterram) P1.* terra *P6, sP.* super
iecerat *Bb; super eitiā sP; super iaceat P4; super proiciat Ald, Jlz; proiciat corr: super eiciat P6;*
supereiciat *Bos, Til; superinciciat Her.* || l. 6. si liber] liber *Ep, P6; liberi Her; sit liber Bos,*
Ch, T1; si b L; si libus sP; licet Ald, Jlz. similiter *deest* *P2; sit Gw; similiter super Ch, T1.* 30
frater aut filius requiratur *Gw; filiu aut fratre sP; filium aut frater Mt; filius aut fratres Her, P4;*
si filium aut fratrem habuerit *T2 (m. recentior).* ne rei] nere ei *Mt; ne ei Ald, Jlz; ne reu Ag.*
sunt *Mg, Mt.* cetheris *sP; ceteris L; et ceteri P6.* umatores *J; umathores sP; humatoris Mg.*
l. 7. homnia *P4; omne Ad, Ald, Gw, Jlz, T2, Til; totum Bos, Ch, T1.* a] ad *sP.* fuerant *L.*
aestimatum, estimatum] stimatum *P3; aestimatum Mg, Mt; estimatus sP.* in *deest* *Bb, Jlz.* 35
vetere Ad, H, L; veteris Gw; veteri P4; vivere Jlz, deest T2 (m. prima). veritate vere legis *Bb;*
vere legis in veritate *Mg; vere legis in veritatem Mt.* veritatem *H, sP.*

1) Cf. *Sir.* 38, 16. 2) Cf. *Grimm*, 'Über das Verbrennen der Leichen' p. 39, 51 seq., 65; *P. Roth*, 'Über Entstehungszeit der l. Baiuw.' p. 10; *Graf Hundt*, 'Der Fund von Reihengräbern bei Gauting in seiner Bedeutung zu Tit. XIX, c. 8 der leges Baiuvariorum in SB. der bair. Akademie 40 d. W.' 1866 II. III, 409; *L. Lindenschmit*, 'Handbuch der deutschen Alterthumskunde' I p. 98; *Max von Chlingensperg-Berg*, 'Das Gräberfeld von Reichenhall' p. 65 sqq.; *E. v. Schwind*, 'Neues Archiv' XXXIII p. 678. 3) *Monatsschrift des historischen Vereines von Oberbayern III* 1894 pag. 33—36; cf. *Hugo Arnold*, 'Die Gräber der alten Giesinger' in *Münchner Neueste Nachrichten* 17. V. 1899 Nr. 227, *Generalanzeiger*; *Albert Hellwig*, 'Das bajuvarische Totenbrett' 45 in *Beilage zur Allg. Zeitung* 23. X. 1906 Nr. 246; *Dr. F. Weber*, 'Zur Frage über den Ursprung der Totenbretter in Volkskunst und Volkskunde' in *Monatsschrift für Volkskunst-Volkskunde in München VIII* 1910 pag. 107—110; *H. Schnelzer*, 'Das Todtenbrett' in *Deutsche Gaue, Z. f. Heimatsforschung XI* (1910) p. 246; *Fritz Stolx*, 'Das Todtenbrett' in *Z. f. österr. Volkskunde v. Haberlandt* 1906 p. 116 sq.;

VIII. De navibus¹.

Si quis navem² alterius tulerit de loco suo, ipsam inlaesam reddat aut similem².

X.³ Item ut supra.

Si eam foris aqua traxerit et absconderit et negaverit interrogatus, furtivum
5 conponat.

Cap. VIII. || l. 1. VIII deest *Alt, Jlz, L, P6; XI Ch; XLIII T2 (m. prima) (quasi numerus tituli?);*
XCVIII *Mg; CXCVIII Mt; [CCXXX]VII Ald; CCXXXVIII Ad. Novum titulum Cap. XXVI De*
nave inscriptum distinguit *Her. Rubrica exstat in Ald, L, T1 (m. recentior), 2; de nave T2; de navi*
T1 (m. recentior). || l. 2. Si] . . i *Alt. qui Mg; que Ch. navim Ad, P2, 4; avem sP.*
10 tulerit *sP. do, corr: de Mt. de loco suo (corr) P6; in loco suo Her. suo deest L. ipsa sP.*
inlesa sP; illesam Ald, Her, Jlz. reddatur L. aut] at P6; aut aliam Ald, P4, T2 (m. recentior).
simile sP.

Cap. X cum cap. VIII coniunctum Her, L, Mg, Mt, sP, T2. || l. 3. X deest *Alt, Jlz, L, Mg,*
Mt, P6, sP, T2, V; XII Ch; (CCXXX)VIII Ald; CCXXX Ad. Rubrica Til. || l. 4. et si *Bos,*
15 *Mg, Mt, T2, 4, 6, sP. ea Mg. foris Bos, Ep, P3, 4, 6, sP, Til, V; ex T2; foras cett.;*
ex aqua Ald, Jlz; aqua Ag, Bos, Mg, Mt, P1-3, 6, T2, Til, V; aquam foris Her; aquam cett.
traxeris sP. et absconderit et negaverit supra lineam m. recentior add. Mt. absconserit Alt, J, T1.
et si Ald, Bb, Jlz. negaverit et interrogatus sP; negavera interrogatus Ag; interrogatus nega-
verit Ald; negare voluerit interrogatus P6; negaverit, interrogatus, corr m. recentior Mt; negaverit
20 *interrogatur L. furtivam Mg, Mt, Til.* || l. 5. conponat, conp] conponit *Ald.*

In T2 sequitur hoc loco cap. XVI, 1 huius editionis.

1) *Sequentiam cap. VIII et IX ex L. Sal. XX. LV sumptam esse, Grimm, 'Über das Verbrennen*
der Leichen', Kleinere Schriften II p. 257 docuit. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII p. 639 sq.
Cf. etiam l. Sal. XXI, 1, Si quis extra consilium domini sui navem alienam moverit et cum ea
25 *transierit 2) Cf. Benedictum Levitam I, 360. 3) Cf. L. Salica XXI, 2. Si vero*
ipsa nave furaverit et perventus fuerit . . . ; l. Burg. XCIV, 1; E. v. Schwind, 'Neues Archiv'
XXXIII p. 640.

[TITULUS XX.]

1 DE CANIBUS 2 ET EORUM CONPOSITIONE.

I.

Cf. l. Sal. VI. 1; Si³ quis canem seucem⁴, quem leitihunt⁵ dicunt, furaverit* [vel occiderit], aut similem
l. Alam. LXXVIII. 1, 3. aut ipsum reddat et cum VI sold** conponat⁶; et si negare voluerit, cum III sacra- 5
 mentalibus⁷ iuret secundum legem suam⁶.

*) vel occiderit *add. Ad, Ag, Ald, Bos, Ch, Gw, H, J, Jlz, T1;* vel occilerit *Bos.*

***) III sol. *Ald, Jlz.*

L. Sal. VI, 1. Si quis sigusium (*alii codd.:*
 secusium, siutum, seusium, seusum, siusum,
 siusium, secusum, segusium, segusivum) canem
magistrum imbulaverit (alii: furaverit) aut occi-
derit (al.: deest), Malb. leudardi hoc est, DC din,
qui faciunt sol. XV, culpabilis iudicetur.

L. Alam. LXXVIII, 1. Si quis canem seu-
 sium (*al.: seucium, seusum*) *primum cursalem,* 10
qui primus currit, involaverit, sol. VI conponat.

3. *Qui illum ductorem qui hominem se-*
quentem ducit, quod (al.: quem) leitihunt dicunt
furaverit, XII sol. conp.

Titulus XX. Codd: Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1-4, 6, 15
sP, Sich, T, Til, V. || l. 1. XLV T2; Cap. XXVII Her.

Sine distinctione cum titulo XVIII coniunctus Alt, P6; sequitur post c. XVI, 15 huius editionis
T2 (m. prima).

Rubrica tituli deest Alt, P6. || l. 2. de] et Bb. et eorum conpositione desunt Ad, Ald, H, 20
Her. conpositionibus Bb, Jlz, T2; conpt L; causis Ag, Mg, Mt, sP.

Cap. I. || l. 3. I deest Ad, Alt, Bb, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); cap I P4; XCVIII Mg;
CXCVIII Mt; CCXL Ald; CCXLI Ad; capita non distinguit Her. || l. 4. Si] .. i Alt, P6. si quis
desunt Ad. canem, corr. T2; canum L, deest P2. seusium Ag, L, Mg; seusinum Mt; seu-
cium sP; seucen Jlz, deest Sich. quem Ag, Ald, Alt, Bos, Ep, Her, Jlz, Mt, P1, 2, 4, 6, sP, 25
Sich, T2 (m. recentior), Til, V; quen Mg; quam P3; quod cett. leitihunt Alt, Bb, Ep, Gw, H, J,
P1, 4, 6, sP, T; leitihunt corr: lemhunt P2; leithihunt Bos, P3, Til; leitehunt Ald, Ch.; leitihunt Jlz;
leithūt Ad; lettihunt V; letihunt Mt; letiunt Mg; latiunt L; leithun Ag; leisthund Her; Baioarii
leydthund Sich. dicitur Ad; vocant Bb, Bos, Ep, Sich, Til; deest P3. furatur Ald, Jlz; furatus
fuerit Sich, T2 (m. recentior); fuerit furatus Ep; fuerit Mg. aut] ad L. || l. 5. ipsam Alt. aut 30
ipsum aut similem reddat Ep, T2 (m. recentior); aut similem reddat aut ipsum P2; simile aut
ipsum reddant sP. redat L. et deest sP. cum deest P4, Sich. conponit Ald. aut si
negare sP; et si gare P6; et negare P3. sacramentales Ep, H, J, L, T1, T2 (m. recentior); sacra-
mental Ad; sagramentales sP; iuramentalibus corr: sacramentalibus P6; sacramentalibus suis Mg,
Mt. iurent et secundum sP. lege Mg. suam deest Bos, Ch.

1) *Sequentia titulorum XX sqq. ex lege Salica (tit. VI, VII, VIII) sumpta est cf. E. v. Schwind,* 35
'Neues Archiv' XXXIII p. 640 sq. 2) Cf. L. Sal. tit. VI De furtis canum; l. Alam. LXXVIII.
 3) *Cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII p. 642. 4) Interpretatio huius vocis dubia*
est, cf. Glossarium; Du Cange Glossarium s. v. canis segusius. 5) canis ductor vide Glos-
sarium; Du Cange Glossarium s. v. canis leitihunt; D. v. Kralik l. l. pag. 449. 6) Haec regula, versa in
linguam theotiscam = 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg) c. 333. 7) Non concordat cum lege Baiw. IX, 2. 40

II. Alia.

Si¹ autem seucem ductum² quem triphunt³ vocant, furaverit, cum III* solidis conponat aut cum sacramentale iuret⁴.

cf. l. Alam.
LXXVIII, 1, 3
(p. 460 l. 9 sqq.).

III. Alia.

Si⁵ autem seucem qui in ligamine⁶ vestigium tenet, quem spurihunt⁷ dicunt, furaverit, cum VI sold⁸ conponat et similem aut ipsum reddat.

III. Item alia.

De⁸ eo cane quem bibarhunt⁹ vocant, qui sub terra venatur, qui occiderit, alium similem reddat et cum VI sold. conponat.

*) III Bb.

Cap. II. || l. 1. II deest *Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 m. prima*; cap. II *Bb; C Mg, CC Mt; [CCXL]I Ald; CCXLII Ad. Rubrica exstat in Her, L, Til. || l. 2. Si] .. i Alt. seuce ductum Bb; seuce doctum Gw; seugem doctum Her; doctum seucem Ald; seucen Jlz; seuce dotum Mg, Mt; canem Sich; seucem doctum cett. quod Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, sP, T1. que Ag, sP. tribhunt Her; trybhund Sich; trispunt Mg, Mt; intripunth sP. dicunt Ag. fura^v P4; furaverint Bos; furatur Ald, Jlz; furatus fuerit T2 (m. recentior), Sich; furaverit (r supra lineam) Mg. solidis, sol] solidos L. || l. 3. conponat, conp] conponit Ald. cum deest Alt, Bb, P2. uno sacramentale Gw, P4; sacramentales L; sacramentali Ald, Bb, Bos, Jlz, P1, Til; sagramentale sP; sacramentali uno Ad, Ald, Ch, T2; sacramentale uno H, J, T1; sacramentalibus Sich; sacramento Mg, Mt. iuret] finiatur Mt; finiantur Mg.*

Cap. III. cum cap. II coniunctum Ad. || l. 4. III deest Ad, Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); II sP; CI Mg; CCI Mt; [CCXL]II Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. || l. 5. Si autem seucem desunt Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, L, T1, 2 (m. prima); in margine add. T2 (m. recentior). sin Mg; sine Mt. seuce Mg; seucen Jlz; canem Sich. quo Her. in deest Mg, Mt. in ligamine desunt Sich. ligamen Alt, Bb, Ch, H, J, L, T; lagamine Ad; longanimi Mg, Mt; legamine Ag. vestigia Sich. tenet] odoratur Sich. quod Ad, Alt, Bb, Ch, Gw, H, J, L, T1, 2 (in rasura). spurehunt Ch; sphurihunt P3; spurhunt Ald; spürhunt Jlz; spuerhund Sich; spariunth sP; spurium Ag, Mg, Mt. || l. 6. furaverint P1; furavit P4; furatur Ald, Jlz; furatus fuerit T2 (m. recentior), Sich. com P2; deest Sich. solidis, sol] solidos P2. conponat, conp.] deest P3; conponit Ald. aut Sich. milem corr: similem Mt; simile et (et deletum) sP. ipsum aut similem Bb. ipsis P1.

Cap. IIII. || l. 7. IIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 m. prima; CII Mg; CXLII (!) Ad; CCII Mt; [CCXL]III Ald. Rubrica exstat in L. || l. 8. de eo cane Ag, Ep, Her, Mg, Mt, P1-3, 6, sP, Til, V; de cane P4; canem Ald, Jlz; que vero canem, que sub terra venatur, quem biberhund vocant, occiderit Sich; de his canibus cett. quem Ag, Alt, Ep, Her, Mg, Mt, P1-4, 6, sP, Til, V; qui Jlz; quos Bb; quod cett. piparbunt Ad, Ep, Alt, Gw, J, P1, T1, 2, m. prima; piparbund H; piberhunt Ald, Ch, Jlz, P2 m. rec.; bibarhunt Ag, Bos, Her, Mg, Mt, P2, 3, 4, Til, V; biberhund Sich; libarhunt P6; piparunt L; leborarium sP; spurihunt Bb. vocatur Ald, Jlz; vorant L; dicimus Ad; dicunt Mg, Mt. qui sub terra venatur desunt Alt, T2 (m. prima). sup J; subler* Mg, subtus Mt. venatur qui occiderit desunt Mt. venator J; venantur Ad, Bb, T2 (m. recentior); veneratur L. hocciderit P3; occiderit vel furatur Ald, Jlz. alium deest Mt; supra lineam T1; aut alium P4. l. 9. simile reddat Mg, sP; reddat similem P4; similem P3. et cum] et cum desunt sP; et Sich; aut cum P4. VI] VII Her. solidis, sol.] solidos H, L, T1. conponat, conp] conponit Ald.

In Ald, Jlz sequitur cap. XX, 6 huius editionis.

1) Versio theodisca huius capituli = 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg) c. 334. 2) Cf. supra
45 p. 460 l. 12. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIV p. 642; cf. D. v. Kralik l. l. p. 603. 3) = 'Treib-
hund', 'qui hominem sequentem ducit' (l. Alam. supra p. 460, l. 12) cf. Glossarium. 4) Non con-
cordat cum l. Baiw. IX, 2. 5) = 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg) c. 335. 6) Cf. l. Sal.

V. Item alia¹.

cf. l. Sal. VI, 2; De canibus veltricibus^{2*} qui leporem non persecutum sed sua velocitate con-
 l. Alam. prehenderit, cum simili et III sold. conponat.
 LXXVIII, 4.

VI.

De eo cane qui dicitur hapuhhunt³ pari sententia subiaceat.

5

*) Glossa add. wind T1; veltre wind Bos, Ch; veltricus quod windhunt dicunt Gw.

L. Sal. VI, 2. Si quis canem acutarium furaverit (Em.: si quis canem vero seusium reliquum aut veltrem aut porcarium sive veltrem leporarium, qui et argutarius dicitur, furatus fuerit vel occiderit), den. DC, qui faciunt solidos XV, culpabilis iudicetur excepto capitale et dilatura.

L. Alam. LXXVIII, 4. Bonus canis porcaritius, usaritius vel qui vaccam aut taurum prendit si occiderit aliquis, cum III sol. conponat; vel si veltris leporarius probatus (veltrum leporalem probatum) eum aliquis occiderit, cum III sol. conponat.

Cap. V. deest L; in Ald, Jlz post XX, 7 huius editionis. || l. 1. V. deest Alt, Ch, Jlz, P6, T2 (m. prima); CIII Mg; CXLIII Ad; CCIII Mt; [CCXL]VII Ald. Rubrica exstat in Her, L, Tū. || l. 2. de canis Alt, J, P6, T; de cane Bb, Bos, Ch; canem Ald, Jlz, Sich; de canibus cett. veltricus deest Jlz; veltrici Bb; veltricibus Ep, Mg, Mt, P1-4, 6, sP, T2 (m. recentior), Tū, V; vel tricibus Her; veltribus Ag; veltre wind Bos, Ch; vero Ald; vero et auē Sich. qui unum occiderit, qui leporem Tū. que sP, Sich. lepores Mg, Mt, Sich; lepore sP; lepor est J. non deest Sich, T2 (m. prima). çoppersequuntur Mt; persecuntur Mg; persequutum P4; persecutam P3; persequenter T2; persequitur Her; persecutus sP; insectatur Sich. qui occiderit Sich. sed — comprehendit desunt Sich. suum Her. volocitate corr: velocitate P1; velocate sP. conpraecendit Ep; conponhenderit J; conprehenderit Ald, Alt, Bb, Ch, H, Her, P1, T2 (m. prima), Tū, V. conprehendunt Mg, Mt; conprehenderint Ad, T2 (m. recentior); qui occiderit addit P5. || l. 3. cum deest Mg, Mt; com P2. cum III solidis conponat et similem reddat Ad; similem reddat et VI solidis conponat Sich. simile Alt, Ch, Ep, Gw, H, P1, 6, sP, T1. III, III^{bus}] tres P3. solidis, sol] solidos H. conponat solidis Ald. conponat, conp] deest Alt; conponet Ch.

In Ald sequitur cap. XX, 9, in Jlz cap. XX, 8 huius editionis.

Cap. VI. deest L, Sich; in Ald, Jlz sequitur post cap. XX, 4 huius editionis. || l. 4. VI deest Alt, Ch, Gw, Jlz, P6, T2 (m. prima); VI J; CIII Mg, CXLIII Ad; CCIII Mt; [CCXL]VIII Ald. || l. 5. de cane Gw, Mt, sP; de e cane P6; pro cane Ald, Jlz; dane Mg. quem habechunt dicunt Bos, Ch; qui hapkhunt dicitur Bb. hapuhhunt Gw, J, P1, 3, 6, T1, V; habuhhunt T2 (m. prima); habuchhunt T2 (m. recentior); hapuchunt Alt; haphuhunt P2; hapkhunt Bb; habhunt Ad, Jlz; haphunt Ald; hapūphunt Ep; habechunt Bos, Ch; apuhhunt H; apuhunt corr: aperhunt (apūhunt) P4; apuutunth sP; apud huic Mg; apud unicari Mt; aputhun Ag; habighunt Her; ahapichhunt Tū; hapichhunt Lind; hapihuhunt Bal. pari deest Mt; ari Mg; par Ad. sententiae Bos, Gw, P1, 3, 6, Tū. supiaceat Bb, J, T2 (m. recentior); subiacebit Ag; subiaceant Her.

VI, Add. 2 (infra p. 462, l. 7). 7) = 'Spürhund' vide Glossarium; D. v. Kralik l. l. p. 591. 8) Correspondet articulo 363 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg). 9) = 'Biberhund' vide Glossarium; E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIV, 642.

40

1) Cf. E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII p. 643. — Hoc caput = 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg) art. 337. 2) = 'Windhund' cf. Glossarium; D. v. Kralik l. l. p. 589. 3) = 'Habicht-hund' cf. Glossarium. — L. Fris. IV, 4 canem acceptorium.

VII. Item alia¹.

De his canibus*, qui ursis vel bubulis id est maioribus, quod suuarzuuild² dicimus, persecuntur, si de his occiderit, cum simile et VI sold. conponat.

VIII. Item alia.

5 Qui³ vero pastoraalem qui lupum mordet⁴, occidit, cum III sold. conponat.

cf. l. Sal. VI. 2;
l. Alam.
LXXVIII. 5.

*) glossa s. add. quos uuishunt dicunt Gw.

L. Sal. VI, 2. Si quis pastoracalem canem furaverit aut occiderit, excepto capitale et dilatura CXX din. qui faciunt sol. III, culpabilis
10 indicetur.

L. Alam. LXXVIII, 5. Si quis canem pastoraalem, qui lupum mordit et pecus ex ore eius discutit et ad clamorem ad aliam vel tertiam villam currit et eum aliquis occiderit, cum III sol. conponat.

Cap. VII. deest L. || l. 1. VII deest Alt, Ch, Jlz, P6, T2 m. prima; VI Gw; CV Mg; CXLV Ad; CCV Mt; [CCXL]V Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. || l. 2. hijs Jlz; is P6. De his canibus] Canes vero Sich. ursos Ad, Ald, Bos, Her, Jlz, Sich, Til; ursus sP. vel deest Ad. et Mg, Mt,
15 Sich. bubulos Her; buuulus sP; bubalos Bos, Sich, Til; bubalis Ag, Mt; bubilis Mg; babulis H; pubulis Alt, P1; pupulis Gw, J, P3; pabulo wisant Ald, Jlz; deest Ad; bubalis capiunt Mt; bubilis capiunt Mg. id est desunt Ad; idem Ag. maioris Alt, H, J1, T1; maiores Ad, Ald, Bos, Gw, Her, Jlz, Til; maioribus cett., deest Sich. maioribus vel maioris add: feris Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, H, J, P1, 3, 6, T; add: feras Ad, Ald, Bos, Gw, Her, Jlz, Til. quod] quas Ald, Jlz. suuarzuuild
20 Ald, Ep, H, P1, T1, V; suuarzuuilt corr: suuarzuuild P6; suarzuuild Alt, P2, T2, Til; suarzwilt Bb, Ch; suarzwild J; suuarzuuilt Gw, P1; suarzuuild P3; swarzuuild Jlz; suu uarz sP; suuarz P4; suum uuarzuui Mt; suum uuarzuult Mg; suuarzuult Ad; suuarzuuilt Ag; suarzwild Bos; suuarzuuilt Her; schuarzuuilt Sich. || l. 3. dicunt H; vocant Sich. persequuntur Bos, P1-3, Til; persequutus P4; persequitur Her, deest Sich. si deest Mg, Mt, P4, Sich; se P6; et si T2 (m. recentior).
25 de deest Sich. his] ins sP; his qui Alt, Mg, Mt, T2, deest Sich. hocciderit P3; occiderit vel furatur Ald, Jlz. cum simile Ag, Alt, Bb, Ep, H, Her, J, P3, 6, T1, 2 (m. prima); cum similiter sP; consimilem reddat Mg, Mt; c̄simile P4; similem reddat Sich. cum VI sol. Ald, Jlz, Mg, Mt. solidos P6; sol solidis cett.

In Jlz sequitur cap. XX, 5 huius editionis.

30 Cap. VIII. In Jlz post cap. XX, 5 huius editionis. || l. 4. VIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); VII Gw; CVI Mg; CXLVI Ad; CCVI Mt; [CCXL]VI Ald. Rubrica exstat in Her, L, Til. l. 5. Qui] si Ch; quiliro sP. pastoraale Ag, L; pastorem P6; canem pastoraalem Mg, Mt; pastoraalem canem Ch, Gw, Sich, T1. qui — mordet desunt Sich. lupum L. mordit Alt, Bb, sP, T2. occidit deest Mt, P6; hoccidit P4; occiderit Ad, Gw, Mg, P4, sP, Sich; occiderit vel
35 furatur Ald, Jlz. cum deest Sich. III, tribus] tres T1. solidis, sol.] solidos P2.

In Ald sequitur caput XX, 5 huius editionis.

1) Cf. L. Alam. LXXVIII, 7 . . . canis porcaritius ursaritius vel qui vaccam aut taurum prendit. — E. v. Schwind, 'Neues Archiv' XXXIII p. 643. — Hoc caput correspondet art. 339 Schwabenspiegel (ed. Laßberg). 2) = 'Schwarzwild' vide Glossarium. 3) = 'Schwabenspiegel' ed. Laßberg
40 art. 338. 4) Cf. L. Fris. IV, 5 eum autem (scil. canem) qui lupum occidere solet, III sol. . . . conp.

VIII.

cf. l. Sal. VI. Add. 2. l. Alam. LXXVIII. Si¹ autem canem qui curtem domini sui defendit, quem houauart² dicunt, occiderit post occasum solis in nocte, cum III sold. conponat, quia furtivum est.

Si vero sole stante hoc fecerit, similem reddat et cum I solido conponat.

X. Item alia.

cf. l. Alam. LXXVIII. Si³ autem canis per vestimentum aut per membrum hominem tenuerit et de manu eum percusserit, ut moriatur, similem reddat et amplius non requiratur.

Et dominus canis quod canis fecit, conponat medietatem ac si ipse fecisset; si hoc non voluerit, canem non requirat.

L. Sal. VI, Add. 2. Si quis canem qui legamine novit post solis hoccasum occiderit sicut superius diximus intemnamus.

L. Alam. LXXVIII. Si quis canem qui curte defendit alicuius occiderit cum uno solido conponat.

Et si ipse canis eum per vestimentum adpraehenderit et eum quasi nolens percusserit et mortuus fuerit, iuret ut per invidiam non fecisset, nisi ad defendendum, donet alio catello qui iugo transpassare possit.

Cap. VIII. In Ald post cap. XX, 5 huius editionis. || l. 1. VIII deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); VIII Gw; CVII Mg; CXLVII Ad; CCVII Mt; [CCXL]VIII Ald. || l. 2. curtim P4. domini sui desunt Bb; domi sui P3, domini Sich; defendat Her, L, Mt. quem Ag, Ald, Bos, Ep, Her, Jlz, Mg, Mt, P1-4, 6, Sich, T2, V; qui sP; quod cett. houauart Bb, Bos, H, J, T1, Til, V; hofawart Alt, Gw, P1, 2, T2; hovewart Ad, Ch; hovowart P4; hofwarth Ald; hocuawarth P3; hovahunt Jlz; ovawarter L; ovawart Ag, Ep; ovavart P6; afu uarch Mt; ofuuarth Mg, eo uuart sP; huauart Her; uuarthund Sich. dicitur Ch; dicimus Sich. hocciderit P4; add. et del.: aut furatur cum tribus solidis conponat Jlz. || l. 3. post — nocte cum desunt Sich. ocasum L; hocasum P4; ocassum sP; casum Ag. solidis, so] solidos L. conponat, conp.] conponet Ch; cetera omnia desunt usque ad finem tituli Sich. furtivus Ald, Jlz; furtium V; furtum Ag, Mg, Mt, sP.

l. 4. Hic rubrica item alia addita caput distinguitur L. si] qui H, J, T2 (m. prima). sol stante hoc Mg; sol stantem hoc Ag; sol statum hoc Mt; sole estante hoc L; solem hoc stantem sP; sole lucente adhuc hoc Ald; sole adhuc lucente hoc Jlz; sol ē ante hoc P3, 4; ante solis occasum Til. similem reddat Ag, Bos, Ep, Her, Mg, P1-4, 6 V; similiter reddat Mt, sP; cum simili Ald, Jlz; similem (reddat deest) cett. cum deest P3, sP. solido uno P1; solido Bos, P4, Til.

Cap. X. distinguitur L, Mg, Mt, P1, 2, 4, 6, V; deest Sich cum cap. VIII conj. cett. || l. 5. sine numero et sine rubrica P6; rubrica: item alia addita L; numero addito: X P1, 3, 4; CVIII Mg, CCVIII Mt; X deest cett. || l. 6. canes J, T1. per membrum in raso P6; per membrum Gw; membrum Bb. hominem deest Ad. tenet Her. manum sP. || l. 7. requiratur] queratur Ch.

l. 8. et dominus] dominus T2 (m. prima); dominus damnum Her. quod canis bis Ep; quod canes L; quod cane Bb, sP; fed canis Ch. fecerit P6. conponat de medietate Alt, Bb, Ch, H, L, T; conponat de medietatem J, sP; medietatem conponat Ep; medietate conponat Her. ac sipse L; aut si ipse P6; hac s. i. P3; a. s. ipsi sP. || l. 9. si non voluerit hoc Ep; et si haec non voluerit Mg, Mt; et si hoc noluerit Ald, Bos, L, P2, 3, 4, sP; si hoc uoluerit Til; et si noluerit Ad; et si hoc voluerit Jlz; et si hoc non valuerit P1; requiratur Alt, H, J, L, Mg, Mt, P3, T2 (m. prima); querat P4.

1) *Cf. E. v. Schwind, 'Neues Arch.' XXXIII p. 643. — Hoc caput = Schwabenspiegel (ed. Laßberg) art. 341.* 2) = 'Hofwart, Hofhund' vide Glossarium. 3) = Schwabenspiegel (ed. Laßberg) art. 342.

[TITULUS XXI.]
DE ACCIPITRIBUS¹.

I. De accipitribus².

Si accipitrem occiderit, quem chranohari³ dicunt, cum VI sold.¹ et simile conponat;
5 et cum I sacramentale iuret, ut ad volare et capere similis sit.

cf. *Pact. Alam.*
III, 14;
l. Alam.
XCVI, 1.

II. Item alia.

De eo qui dicitur canshapuh⁴ qui anseres capit, cum III sold. conponat et similem
reddat.

cf. *l. Alam.*
XCVI, 1.

Pactus Alam. III, 14 (= *l. Alam. XCVI, 1*). Si accipiter, qui augam mordit, sol. III solvat.
10 Si grugem mordit, VI sol. solvat.

L. Alam. XCVI, 1. Si acceptor, qui auca mordit, occiderit, III sol. solvat. Si grus VI sol. conponat,

Titulus XXI. Codd. Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Ch, Ep, Gw, H, J, Jlz, L, Mg, Mt, P 1—4, 6, sP; T, V.
l. 1. XLVI T2; cap. XXVIII Her. Sine distinctione cum titulo XX coniunctus P6. Rubrica
15 tituli deest Ad, Ag, Alt, Mg. || l. 2. de ancipitribus et avibus Ch; de accipitribus quomodo conponuntur
T2; de accipitris Mt; de accipitribus et ceteris avibus Jlz; de accipitribus vel avibus Til.
Cap. I. || l. 3. I deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 m. prima; tit. unicus Her; cap. I Bb, P4; CVIII
Mg; CXLVIII Ad; CCVIII Mt; [CCXL]VIII Ald; capita non distinguit Her. Rubrica exstat in L.
l. 4. Si].. i Alt, Jlz; si quis Ad, Ald, Ep, H, Jlz, Mg, Mt, Sich, T2 (m. recentior). ancipitrem Ch;
20 acceptorem L. occiderit corr. Ad; hocciderit P3; occiderit vel furatur Ald, Jlz. quem—dicunt
desunt Sich. qui Alt, P6; quod L; que Mg, T2. chranochari H; chranocari Ag; chranichari
Gw, T2 (m. rec.); chranihari Ad, P6; chrnochare Bb; chranechari Bos, Ch; chanicheari Ald; chranethari
Jlz; cranohari J, P3, T2 (m. prima), Til; cranocari corr: cranochari Mg; caranochari corr: cranochari
Mt; carnocarii L; cranochari sP; dirana harii Her.
25 Cap. II. deest Her, P6. || l. 6. II deest Alt, Ch, Jlz, L, T2 (m. prima); CX Mg; CCX Mt;
CXLVIII Ad; CCL Ald. Rubrica exstat in L. || l. 7. de eo] eum Ald, Jlz; de eo vero Sich.
quod L. qui anseres capit, quem ganshapich dicunt Sich. canshapuh Gw, H, J, P1, T1;
canshapuk Bb; canshaph T2 (m. prima); kanspoh L; ganshapuh Ep, V; canshabuh P2, T2 (m. rec.);
ganshapuc Alt; ganshapoh Ad; ganshabech Ch; ganshabeh Jlz; ganshabich Bos, Til; ganshapuch P3;
30 ganshapuhc P4; ganshapud Ag; ganshauhauch Ald; gansaput sP; gransfuet Mg, Mt. qui anseres
capit desunt Alt; et qui anserem capit Mg; qui anserem capit Mt; qui anserem capit Ag, sP; qui
anserem capit J, T1; que monatfat dicimus res capitur L. sic observetur ut occisus
III. s. Sich. cum VI sol. P3; VI solidis Mg, Mt. simile Alt, P4, sP; similis Sich. reddet L;
reddatur Sich.

1) Cf. *leg. Sal. VII. de furtis avium, et supra p. 460 n. 1.* 2) *Caput 1, 2, 3 = Schwabenspiegel (ed. Laßberg) art. 344.* 3) *vide Glossarium. — l. Rib. XXXVI 11.* 4) *vide Glossarium; D. v. Kralik l. l. p. 415.*

III.

Illum quem anothapuh¹ dicimus, cum solido et simili conponat.

III. Item alia².

De sparuuariis³ vero pari sententia subiaceat cum solido et simili restituendi et cum sacramento, ut tales sint, quales interfectione damnavit. 5

V. [Item alia.]

Si vero furtu ablati fuerint, per omnia furtivum cogantur solvere, ut lex conpellit⁴.

VI. [De avibus.]

De his avibus quae de silvaticis per documenta humana domesticentur industria

Cap. III. deest Sich; coniunctum cum cap. II L, T2; cum cap. I Her. || l. 1. III deest Ad, Alt, 10
Ch, Jlz, L, P1, 6; III P2; CXI Mg; CCXI Mt; [CCL]I Ald. || l. 2. illo sP; ..llum Ad; de illo Mg,
Mt, P4; accipitrem illum Her. qui Mg, Mt. anothapuh Ep, H, J, P1, 6, T1, 2 (m. prima) V;
anothapuk Bb; anothapuc P3: anathabuh T2 (m. rec.); anothabuh P2; anithapuh Gw; anothapuhe
P4; anathabech Jlz; anathauch Ald; anethabech Bos, Ch; anthaboh Ad; anotfat L; anopuh Ag;
manophu Mg, Mt; manothaht sP; anotunhapuch Alt; anothapuch Her; anothapach Tl. qui 15
dicitur P4. cum solido — conponat desunt L; cum solido conponat et simili Ad; cum solido con-
ponat et simile T2. cum I solido Ch; cum solido I H, J, T1. simili, simit] simile P3, 4;
similem Ag, Bb, Ep, Mg, Mt, T1. conponat simile J; et simit conp III Mg; conponat et similem Bb.

Cap. IIII. cum cap. III coniunctum Her; hoc loco et post caput XXI, 4 Gw (= Gw 2) || l. 3. IIII
deest Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); III Her, P2, T2 (m. recentior); IIII et CXII Mg; CL Ad; 20
CCXII Mt; [CCL]II Ald. Rubrica exstat in L. || l. 4. De] pro Ald, Jlz. sparavariis Alt, sP;
sparauuariis P1, T2; sparauuaris Gw, J; spareuariis Ch; paravariis P6; sparoariis P4; esparuuuarihis
L; sparuuariis Ad, H, P2, 3, T1, V; sparuariis Ag, sP; sparuwariis Ald; sparuariis Bb, Bos, Ep, Her,
Mg; sparbariis Jlz, Sich; sperariis Mt; sparnariis Tl. similiter observetur cetera desunt Sich.
pari deest Ad; paris Mt. sententiae Ald, Bos, Gw, P3, Tl; sentia J. cum deest Ald, Jlz. 25
uno solido Ch, H, J, T1; solido uno Ad; solido conponat Ald, Jlz. simile Alt, Bb, H, L, Mg,
P4, sP, T1, 2; similem Ald, J, Jlz, Mt, P2; simili cett. restituendi deest Gw 2, corr L; restituat
Ch, P2; restituens Ald, Jlz; conponat Gw. et cum sacramento desunt Alt; iuret Ald, Jlz;
et cum uno sacramentale T2; et sacramento Ad. || l. 5. ut deest T2 (m. prima). tale Ag, L;
talis Bb, Her, P6. sit (supra lineam) Bb; sint quales sint corr: sint T2. quales deest L; 30
quales Ag, Bb, Her, P1, 6. interfectionibus P6, sP; interfectionem Ag. damnavit, dampnarit.

In Ad sequitur caput XXI, 6.

Cap. V. in Ad post cap. XXI, 6 huius editionis; cum cap. 4 coniunctum Ald, Her. || l. 6. V deest
Ald, Alt, Ch, Her, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); IIII P1, T2 (m. recentior); CXIII Mg; CCXIII Mt;
CLII Ad. Rubrica exstat in L. || l. 7. autem Sich. furtu Ag, Ep, P1, 3, 4, 6, V; furte L; 35
furti Ald, sP; furtum Mt; furtim Mg; deest Her furto cett. ablata P3, 6; allati Jlz; capta Her.
fuerit Mg, Mt. furtivo Alt, Gw, J, L, T2 (m. prima); furtive T2 (m. rec.); furtivo more Ald, Bos,
Ch, Jlz, T1; furtivo modo Ad, Bb. cogatur Ald. exsolvere Ad, Ald, Alt, Her, Jlz, L; solvere Sich,
Tl; furto addit Her. conpelleat Bb, Jlz; exsolvi T2 (m. rec.); dicit vel conpellit T2 (m. recentior).

In Ad sequitur cap. XXI, 7 huius editionis. 40

Cap. VI. cum cap. V coniunctum Her; in Ad post caput XXI, 4 huius editionis. || l. 8. VI deest
Alt, Ch, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); V Her, P1, T2 (m. recentior); CXIII Mg; CLII Ad; CCXIII Mt;
[CCL]III Ald. Rubrica exstat in L. || l. 9. de his desunt Ald, Jlz; de his qui Tl; de L, P4.
avibus deest Mg, Mt; habibus sP; aves Ald, Jlz; aves vero Sich. quae circurantur humanis docu-
mentis Sich. quae supra lineam P2; qui Ch, J, L; quibus Mg, Mt. de silvaticis Mt; de sil- 45
vesticis Mg; silvaticis Ald; salvaticis Her. per documenta desunt Jlz; per documenti P4; de
industria Ald. humana deest Bb; humane sP. demesticentur J; domesticantur Ald, Bos, Ep,
Jlz, Tl; dumesticentur P6; domesti centum H. industria deest Ald.

1) = 'Entenstösser' vide Glossarium; cf. D. v. Kralik l. l. pag. 415. 2) Capp. 3—6 corre- 50
spondent articulo 345 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg). 2) Cf. L. Sal. VII, 4. Codd. 5, 10 Em.
3) Cf. l. Baiw. IX, 1.

et per curtes nobilium mansuescunt volitare atque cantare, cum solido uno et simili conponat atque insuper ad sacramentum.

Cap. VI. || l. 1. cutes Ag, T2 (m. prima); cunctis Mg, Mt. novilium sP. mansuescant sP; consuescunt Ald, Jlz; deest Sich. volitant Sich; volare Gw. atque cantare desunt Sich. adque
 5 *L, sP. soledo uno P3; uno solido Ald, Jlz; solido Ep. simile Ag, Alt, Ch, H, Her, J, Mg, Mt, P6, sP, T1; similem L, P2; similibus Ald, Jlz; restituendi addit Her. || l. 2. conponantur Ald, Jlz, Sich. atque — sacramentum desunt Mg, Mt, Sich. a[tque] Ep; deest Ad; adque L, sP; et Ald, Jlz. insuper et insuper (alterum deletum) Ald. ad sacramento Alt, Gw, J, L, T1; cum sacramento Bos, Ch; ad sagramentum sP; ad sacramentum compellatur Ald, Jlz; sacramentum Ad.*

10 *In Ad sequitur cap. XXI, 5.*

[TITULUS XXII.]
DE POMARIIS¹ ET EORUM CONPOSITIONE.

I. De pomariis et eorum conpositione.

Si² quis alienum pomarium exfoderit per invidiam vel excideret arbores fructiferas ubi XII sive amplius fuerint: inprimis XL solidos conponat XX cuius pomarium fuit, 5 et alios XX in publicum, quia contra legem fecit, et alios arbores similes ibi plantet³ et unamquamque⁴ arborem cum solido conponat, et omni tempore pomorum solid. donet, usque ille arbores fructum faciunt quas ille plantavit.

Titulus XXII. Codd.: Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Ep, Gw, H, Her, J, Jlz, L, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, T, Tū, V; initium etiam in Sich (cf. p. 258 l. 6). In tres titulos XLVII, XLVIII (de nemoribus) 10 L de favis divisus T2, in quatuor titulos Cap. XXIX, Cap. XXX de nemoribus, Cap. XXXI (de apibus) divisus Her et XXXII Sentencia de avibus nido exceptis subiicitur Her. Rubrica tituli deest Ad, Alt, L; numerum XLVII add. T2. || l. 2. pomeriis H, J, T1; domariis Mt; pumariis L; pomariis et nemoribus atque apibus P4; De pomariis et nemoribus atque apibus et eorum conpositione Tū. et eorum conpositione desunt Her. conpositionem L, sP; conpositionibus Gw, 15 Mg, Mt, T2 (m. recentior).

Cap. I. || l. 3. I deest Alt, L, P6, T2 (m. prima); cap. I Bb, P4; tit. unicus Her; CXV Mg; CLIII Ad; CCXV Mt; [CCL]III Ald; CCLIII Jlz; capita non distinguit Her. Rubrica exstat in L. l. 4. Si]...i Alt, Jlz. alienam corr: alienum P6. pomarium alienum Her. pomerium Ad, H, J, T1; pumarium V. effoderit Gw, P4, Sich, Tū; effoderit Bos; perfoderit Ald, Jlz; exfoderit Ad, 20 H, L, Mg, P1, 3, 6, sP, T2; exfoderit arbores Mt. invidia J, L. vel] et sP. incidit Ch, J, Mt, T1; praeciderit Ald, Jlz, exciderit Her. arboris Alt, L. fructiferas corr: fructiferas L; fructiferos Ad; fructiferas Alt. || l. 5. ubi XII — inprimis desunt Sich. hubi sP. sibe sP; vel Ad, Bb, P4. fuerint sive amplius P3. amplius corr: amplius P2. fuerit Ad, J, sP, T1. solidis vel sol] solidos Ad, Gw, P6, V. conponat, conp] donet Ad. culpetur Sich. 25 in hac voce deficit et addit legum Bancariorum finis Sich. XX deest Gw; XXX corr: XX P6; XX ti Mg. cui Alt, Ch, H, J, L, T1; cu T2 (m. prima). pomerium J, L, T1; pomerit Ad; pomarius sP. fuit deest Mg, Mt; fuerit Ald, Alt, Bb, J; fuit XX solidos Gw. || l. 6. alius Mg, P3; aliis Mt. XX cuius pomerium fuit P3. publico Ag, Mg, Mt, sP; publicum Ch; pullium Bos; puplicum H, J, P6. quod Gw, T2; cur Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, H, L, T1; quur J. lege sP. et alias Bos, Ch, Ep, Her, P1—4, sP, Tū, V; 30 et si alias Ald, Jlz; aliasque Ad; alias Bos, Mg, Mt; et alias corr: et alios H; et alios corr T2. bores corr: arbores P3; arbore sP. similis J, sP; similem Mg, Mt; similiter Ag. ibi similes P4. ibi deest Ep; illa sP; sibi Mg, Mt. plantat sP; plantent P1; planem Mt. || l. 7. et deest sP. una- quaque Alt, J, L, sP; unaqueque H; unamquam Ch. arbore Ad, Alt, H, J, L, sP. cum uno solido Ald, L; cum solido uno Bb, Ch, H, J, T1; cum arbore et cum solido T2; consimilem Mg, 35 Mt. temp̄r T1. pumorum sP; pomarium Mg, Mt, P6. solidum, sol] solidum I Ald, Ch, Jlz; solido corr: solidum P4; solido Ag, Her, L; solidos Bos, P6, Tū. || l. 8. donet] donec P6. usque Ad, Alt, Bb, H, Her, J, Jlz, L, Mt, P4, T1 (m. prima); usque quo Gw; usque dum cett. illi Ag, Alt, Bb, Ch, Ep, J, L, Mt, P3, T1, 2 (m. prima); illa sP; ille corr: illi H; deest Jlz. arborem Mt. fructus faciant Mg, Mt; fructum faciant Ad, Ald, Bb, Gw, Jlz, P4, T2, Tū; fructum faciat 40 sP; fructum Alt; fructificent Bos, Ch. quam Mt.

In Alt sequitur caput IX, 12 huius editionis; T2 hic distinguit titulum numero XLVIII et rubrica De nemore antepositis.

1) Cf. leg. Sal. VIII. (Codd. 7—10, Em) et supra p. 258. 2) Cf. l. Sal. XXVII. add. 4. VII, add. 7; cf. etiam supra cap. IX, 13. — Hoc caput correspondet art. 366 'Schwabenspiegel' (ed. 45 Laßberg). 3) Cf. l. Visig. 8, 3, 1. 4) Cf. H. Schreuer, 'Verbrechensconcurrentz' p. 37.

II. De nemoris.

Si quis aliena nemora praeciderit, si portat escam et rubus est, cum solido et simile componat.

III. Item alia.

5 Et si amplius usque ad numerum VI, per singulos singulum restituat. Deinde arborum numerositatem restituere cogatur et de his quae nondum fructum portaverunt, cum tremisse et simile restituat.

III. Item alia.

De favis vero tremisse et simile restituendi censemur usque ad numerum VI
10 solidorum per singulos arbores, id est XVIII. Et si amplius damnum infert non cogatur componere nisi numerum restituendi.

Cap. II. sequitur post cap. IX, 12 huius editionis Alt. || l. 1. hic titulum distinguit cap. XXX De nemoribus inscriptum Her. II deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); tit. unicus Her; cap. II Bb; CXVI Mg, CLIII Ad; CCXVI Mt; [CCL]V Ald. Rubrica exstat in L, (T2). || l. 2. quis deest sP. 15 alienam Mg, Mt. nemoria L; nemcira Mg. reciderit Ad, Alt, Bb, Ch, H, J, T2; exciderit Gw; recidere L; praeciderit P6; portaverit Mg, Mt. ubi porcorum esca et robur est Her; escam Bb; scam P3. rupus H, J, L, P1; rubis Ag, Mg, sP; rubens T2 (m. recentior); rubes Ep; rubet Gw; rubeus Ald, Jlz; ruptus Alt. sēcu sP. uno solido Ch, J, Jlz; solido uno T1; uno Ald. || l. 3. componat deest Alt; componat et simile componat J; componat et simile H. simili Ad, Ald, Bb, Gw, 20 Jlz, Mg, Mt, sP, Tl; simul Bos, Ch.

Cap. III. cum cap. II coniunctum Her, Mg, Mt, sP, T2. || l. 4. III deest Alt, Jlz, L, P6, T2; hoc loco deest Mg, Mt, sP; CLV Ad; [CCL]VI Ald. Rubrica exstat in L. || l. 5. numero Alt, P4; dominum L. VI, sex] VI solidos P6; VII sP; III Her. per deest Ep, Mg, Mt, sP. singulos corr: singulos H. singulum] sol. Alt; deest Alt, Her; singulum Mg, Mt, P2, 3, 4, 6, V; singulis P1; 25 singl. sol. I Ch, P6; per singulum Ag, Ep, Mg, Mt, sP; singuli solidi J; singulos donet solidos Ad; singulis solidis Ald, Jlz; singulos solidos Bb, T2; singulum solidum unum Bos. restituat deest Ad, sP; componat Ald, Alt, T1; componet Ch; componat restituat J. Deinde] hic caput distingunt Mg, Mt, P6. numero addito: III Ag, sP; CXVII Mg; CCXVII Mt. || l. 6. numerositatem arborum Ald; numerositate Ag; numerositatem corr P2; nemorositate L. restituendi corr: restituere J. 30 cogatur restituere Ald. recogatur P6. et de is sP; et illas Ald; et illos Jlz; et deinde Mg, Mt. quae Ad, Ag, Ald, Bos, Ep, Her, Jlz, P1, 2, 6, Tl, V. dum Ag. portaverit Ag, Alt; portaverat corr: portaverunt P6. || l. 7. trerusse Ag; tremesse Ad; trimisse sP; tremisse uno Ch, J, T1. et deest L. simili Ad, Ag, Ald, Bb, Gw, Jlz. restituat] componat Ad, Ag, H, L, Mg, Mt, sP.

35 *T2 hic titulum distinguit numero L et rubrica de favis antepositis.*

Cap. IIII. deest Alt; cum cap. III coniunctum Her. || l. 8. IIII deest Jlz, L, P6; V Gw; CXVIII Mg; CCXVIII Mt; CLVI Ad; [CCL]VII Ald. Rubrica exstat in L. || l. 9. De fagis Ad, Bb, Bos, Ch, Gw, H, Her; pro fagis Ald, Jlz; de fabis Ag, J; de fabulis Mg, Mt. vero deest Bb; vos L; et Bos, Ch; vero arboris Mg, Mt. tremise J, T1; tremissem Ad, Ald, Bos, Ep, Jlz, Tl; tremissis Ch; 40 cum tremisse Her, P4, T2. et deest Bb. simili Gw, P3; similem Ad, Ald, Ch, Jlz, Mg, Mt. restituat corr: restituendi P6; restituere Ch; restituendam Ald, Jlz; restituendum Bos, Tl. usque] quae Mg, Mt. numero L, P2, 4. VII solidorum sP; solidorum VI T2. || l. 10. singulos Ag, Bb, Ep, H, J, Mt, P1-3, T1, 2 (m. prima) V; singulos dr L; singulas cett. arborum L. id est. desunt Her. XVII L, Mt; X et VIII P5; XIIVI sagi Ald; XVIII sagi Jlz; X et VIII sP. 45 damnum vel dampnum] deest P3. inferit Ag, P4. non] nisi Ald. || l. 11. ponere corr: componere H; ponere Her, L. numero L, P1, T2 (m. prima); in numerum Mt; merum sP. restituendi deest L; constituendi Mt; restituere Ch, restituendum Ag, restituendo P1; restiendi H.

T2 hic titulum distinguit rubrica de silvis anteposita.

V. Item alia.

Si malum vel pirum vel cetera huiusmodi, pari sententia ut favi perseveret.

VI. Item alia.

Si vero de minutis silvis de luco vel quacumque kaheio¹ vegetum reciderit, cum solido et simili componat et deinceps usque ad VI solidorum restitutionem et compositionem.

VII.

Si amplius fuerit numerus vegetarum, non cogatur componere, nisi restituere cum simili et sacramento.

Si autem post compositionem et restitutionem damnum intraverit inferre in ipsius nemora cui composuit, nihil excludat componendi sententia sed superioris observetur regulae sententia.

Cap. V. cum cap. IV coniunctum Her. || l. 1. V deest Alt, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); IIII T2 (m. recentior); VI Gw; CXVIII Mg; CLVII Ad; CCXVIII Mt; [CCL]VIII Ald. Rubrica exstat in L. || l. 2. melum Mg, Mt; milum Ag, Alt; malum corr T2; malum restituendi L; malum praeciderit Jlz. 15 pyrum H, Her; piurum Ch; pirum T2; perum Mg. huiusmodi] huius similia P4. paris sP. sententiam Mg, Mt; sententię Gw; cum sententia Bb. ut] aut corr: ut P4; aut Ag, P2, 3, 6, sP, V; et L. ut favi desunt Alt. favum T2; fabi Mg, Mt; fagi Ad, Bos, Ch, Gw, H, Her; fagum Ald, Jlz; faci L. perseveret] perseverent Bos, Her, Tū; restituat Ald, Jlz.

Cap. VI. cum cap. V coniunctum Her. || l. 3. VI deest Ag, Alt, Ch, Gw, Jlz, L, P6, T2 (m. prima); 20 V T2 (m. recentior); CXX Mg; CCXX Mt; CLVIII Ad; [CCL]VIII Ald. Rubrica exstat in L. || l. 4. si de minutis vero Alt. loco Alt, Mg, Mt; laco sP; vuic Her. vel] hoc Bos, Ch. de quacumque Bb, Mg, P4, sP; quo cumque Bos, Ch, T2 (m. recentior); quaecumque Mt. gaheio T2; kaheio J; caheio Ad; kaeio P4, 6; kahaio H; giheia Gw; caeio sP; gaio Mg, Mt; keio L; kabeio Bos; kaneo Her; kaheir Tū. vegetam Ad, Ald, Alt, J, Jlz, P1, T1; vegetam Bb, Gw, L, T2; veitum 25 sP; veitam P6; vegetam Bos, Ch; vegetum Tū; fagitam H; vegium Mg, Mt; uicton Her. fagitam reciderit supra lineam H. reciderunt sP. || l. 5. solido et simili Mg; solido et simile (i) Bos, Ep, Her, Mt, P4, sP, Tū, V. simile et uno solido Ald, Jlz; simile(i) et solido cett. simili Ad, Bos, Ch, Gw, J, Mg, Mt, P2, 3, 4, T1, Tū, V; similibus Bb; simile cett. et si deinceps Mg, Mt. utsque 30 Ep. VII solid sP; III solidorum Bb; solidorum J. restitutione Ag, Alt, Ep, H, J, L; restituas corr: restitutiones sP; restituat Ch; et compositionem desunt Gw; conpositione L; conpositio Ag, Mt; conpositionem Ad, Ald, Bos, Ep, Her, P1—5, T1, 2, Tū, V; conpositionem faciat Jlz; conpositione, conp. cett.

Cap. VII. deest Alt; cum cap. VI coniunctum Her, L; prima pars capituli cum cap. VI coni. Mg, Mt; in duo capita divisum Gw, P6. || l. 7. VII. deest Alt, Ch, L, Jlz, P6, T2 (m. prima); hoc loco deest Mg, 35 Mt; VI T2 (m. prima); VII Gw; VIII Her; CLVIII Ad; CCLX Ald. || l. 8. et si amplius Mg, Mt; si amplior Bb, Tū; fuerit in margine Ad. numerum Bos, Ch, J, P1, T1, 2 (m. recentior); nomen L. vegetare L; vegetarium T1; vegetarium Bos, Ch; vegetarum Mg; vegetarum Ald, Jlz; vegetorum Tū; vegetar J; fagitarum H. componi sP; conpon. J; componat rem L; exsolvere Ald. cum simile Ag, Alt, Bb, H, Her. J, L, P1, 2, 4, T; consimile Mg, Mt. || l. 9. et sacramentum Mt; 40 sacramento Bb; et sacramento sP; et cum sacramento Ad.

l. 10. hic caput distinguitur Mg, Mt, P6; addito numero CXXI Mg. post deest Ch, Mg, Mt, P2; prae P3. conponē Mg; conpotionem L; conbustionem Bb. et deest Mg, Mt. intra- 45 verit damnum inferre T2 (m. recentior); inferre intraverit sP; d. inferre temptaverit Mg, Mt; inferre deest P3. in deest Mg, Mt. ipsi Ep. || l. 11. nemora Ag, Ep, Her, Mg, Mt, P1—4, 6, sP, Tū, V; nemore cett. cui deest Ag, T2 (m. prima). compositionis sP. excludet Mg, Mt; excudat Ald. componendi sententiam Bos, Ch, Ep, P1, 3, Tū; conpositione sententia Ag; conpositionem sententiam Mg, Mt; per consententia L, sP. sed superioris — sententia desunt Bb. superior P4; superiorem Jlz; priori Mg, Mt. || l. 12. regulae observetur Ad, Gw. regula Ad, J, P1, 3, 4, Tū. sententiae 50 Ad, Ag, Bos, L, P4, sP, Tū; sententiam Mg, Mt.

Hic titulum distinguunt Ald, Gw, T2; sine numero Ald, Gw; antepositis: numero LII T2, rubrica de apibus Ald, Gw; numero et rubrica: cap XXXI de apibus Her.

1) = Hecke vide Glossarium; D. v. Kralik, 'Neues Archiv' XXXVIII p. 45.

VIII. De apes¹.

Si apes, id est examen* alicuius ex apile elapsus fuerit et in alterius nemoris arborem intraverit et ille consecutus fuerit, tunc interpellat eum cuius arbor est, et cum fumo et percussionibus ternis de traverse securę, si potest, suum eiciat examen; 5 verumtamen ita, ut arborem non laedatur. Et quod remanserint, huius sint, cuius arbor est.

VIII.

Si autem in capturis quae ad capiendas apes ponuntur, id est vascula apium, simili modo interpellat eum cuius vasculum est, et studeat suum eicere examen. 10 Verumtamen vasculum non aperietur nec ledetur: si ligneum est, ternis vicibus lidat

*) *Glossa add: suuarm T1.*

Cap. VIII. in duo capita divisum P6. || l. 1. VIII deest Ald, Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6, T2 (m. prima); I T2 (m. recentior); titulus unicus Her; CXXII Mg; CLX Ad. Rubrica exstat in L. || l. 2. Si] . . i Alt. apex corr: apes P2. examen T1; examen apium Gw. ex alicuius Jlz. apelę J; apili Bos, Her, Til; 15 alveolo P4; apilem Mg. elapsus Ad, Bos, Mg, Mt, P6, Til; alapsus H; elaptus Ep; alapsus L; elapsi Gw; lapsus sP. fuerint Gw. in] si L. altero(us) corr: alterius Mg. nemoris bis P2; nemores P6; nemus Her. || l. 3. arborum Mg, T2 (m. prima); arboris Mt; deest Her. intravit P1, sP. consequutus P4; secutus Gw, Mg, Mt. interpellat Ald, Bb, Jlz, P6; inter pellatus Mg, Mt; impellat Her. eum deest Mg, Mt. est arbor J; arborem Ag, Bos. est deest 20 Mg, Mt. et deest T2 (m. prima). || l. 4. fumo] feno corr: funo Mt; summo Ald. persecutionis sP. de transverse T2 (m. prima); de traversae P2, V; de traversa Bb, Ep, Gw; de tranversa T2 (m. rec.); de transversa Ald, Gw, Jlz, P4, Til. retro(?) versa Ad; verse Her. securi Ad; sicure corr: securi Gw; segura T2; eiciat Mt. possit Ald, Ch, Jlz, T1; potens L, P6; poteę J. eiciat corr P4; eiceat Bb, H; eiciat Bos, Her, P4, Til. examen eiciat Ald, Ch, Jlz. || l. 5. veruntamen Bos, Ch, P6, Til; verutamen P1; vero tamen Ag; hic caput distinguitur P6. ita ut] ut ita Mg, 25 Mt; ita Ep. arbor Ad, Bos, Gw, P2, 4, Til; et arbor Mt; et arbore Mg. ledetur Alt, H, J, T1; ledet Ch, T2 (m. prima); ledat Ald, Bb, Her, Jlz, T2 (m. recentior); delaetur L. quos Alt, Bb, Gw, H, J, L, sP, T2; quod Bos, Ep, Mg, Mt, P2-3, 6, Til, V; qui Jlz; quae cett. remanserit Bos, P2, sP, Til; remansuerint L. illius P4. sit Bos, J, Til; sunt P5. || l. 6. et arbor Mg, Mt; 30 arborem Ag, Bos, L. est deest Ag, Mg, Mt.

Cap. VIII. cum cap. VIII coniunctum Her, L. || l. 7. VIII deest Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6, T2 (m. prima); II Gw, Her, T2 (m. recentior); CXXIII Mg; CLXI Ad; [CCLX]II Ald. || l. 8. capturis Ag, Ep, Mg, Mt, P1-4, 6, sP, Til, V; capturas Ald, Her, Jlz; capturam cett. quos Alt, Bb, 35 II, J, L, T1; qui sP; quis T2 (m. prima); quam Ch, quem Mt; quae cett. ad deest T1 (m. prima). capiendos Alt, Gw, J, L, T1, 2 (m. prima); capiendos corr: capiendas Bb; capiendas arbores Ag, Mg; capiendos arbores Mt, sP. ponitur Ad; ponunt Ch. id est] idem Her. vasculum Gw; vasculis Bos, Til. apum Bos, Gw, Til; apium intraverit Ald, Jlz; apium intraverit tunc (in margine) T2 (m. recentior); apum ponuntur P2. || l. 9. interpellat Ad, Ald, Ep, Jlz; interpellatum Mg, Mt. eum deest Mg, Mt. vasculum Alt, H, J, L, P2, T1. et studeat—vasculum 40 desunt sP. suum studeat Ch, T1; studeat T2 (m. prima). eicere] eicere Bos, Her, Til; excutere Mg, Mt. || l. 10. veruntamen Ald, Bos, Ch, L, Til. aperiat Ad, Ald, Ch, Jlz, P4, sP, T1; apperiat J; aperiat Her; aperietur corr P2. ledatur Ad, Ald, Jlz, Mg, Mt, P4, sP; leditur P6; ledat Her. si ligneus Alt, H, J, L, T; si lignum Ag, Her, Mg, Mt; sigillum sP; ledat eum terris desunt Her. ledat Gw, H, T2 (m. prima); letat Alt, J, L, T1; levat Bb, Bos, 45 Ch; lidat Ag, Ep, P1-4, 6, sP, Til, V; libat Mt; lindat Mg; allidat Ad; illidat T2 (m. recentior); percuciat Ald, Jlz.

1) Cf. *L. Sal. VIII. De furtis apium et supra p. 460 n. 1. — Haec capita 8 et 9 correspondent cum 'Schwabenspiegel' (ed. Laßberg) art. 365.*

eum terris; si ex corticibus aut ex surculis conpositum fuerit, cum pugillo ternis vicibus percutiatur vasculum et non amplius et quos eicerit suae erunt, et quae remanserint ipsius erunt cuius vasculum est.

X.

Si autem dominum arboris vel vasculi non interpellaverit et sine illius conscientiam 5
eiectum domini restituerit et ille cuius vasculum fuerat, eum compellaverit, ut ex suo
opere vel arbore retulisset et restituendi compellaverit, quod unprut¹ vocant, et ille
alius, si negare voluerit et dicit suum consecutus fuisse: tunc cum sex sacramentalibus
iuret, quod ex suo opere ipsum examen iniuste non tulisset nec illud ad iudicium
restituere deberet. 10

Cap. VIII. || l. 1. eum] ipsum Ad; illud Ald, Bb, Bos, Ch, Jlz. terris deest Ald, Jlz; terrae Ad; de terra Bos, Ch; ternis L. orticibus L; cortibus P3; corucibus sP. aut] ut sP. aut—ternis vicibus hic desunt, sed verbo reman et ferint (l. 2 et 19) interserta J. surculus P6; surcalis sP; urculis Gw; furculis H, J, L; ortulis Mg, Mt; virgulis vel surculis Ald, Jlz. conpositio fuerit Ag, Mg, Mt; ex surculis est positum fuerit Bb; cum praefuerit sP. cum pugillo desunt sP; cum 15 pigillo L; cum pigille Mg, Mt; cum pugno P2. termis J. vitibus Mt. || l. 2. percutiat P4; percuatur sP; pertiatur Ep. vasculum Alt, H, J, T1; vasculis L; vasculum cett. et deest L, supra lineam P6. quas Ad, Ald, Ch, Gw, Her, Jlz, Til. eiecerit Ad, Ag, Ald, Alt, Bb, Bos, Ch, Her, L, Mg, Mt, P1—4, 6, T2, Til. sua erunt P2; sui e. Gw, P5; sive erunt H; fuerunt L. que autem Ald. remanserint] reman aut ex furculis conpositum fuerit cum pugillo termis vicibus 20 ferint J; remanserunt Her, L, Mg, Mt, P6, sP. || l. 3. erunt, er] erit sP. vasculum Alt, Ch, H, J, Jlz; vasum P3. est deest Mg, Mt.

Cap. X. cum cap. VIII coniuunctum Her, L. || l. 4. X deest Ad, Alt, Ch, Jlz, L, Mt, P6, V; III Gw, T2; CXXIII Mg; [CCLX]III Ald. Rubrica exstat L. || l. 5. Si] . . i Ad. dominus Ag, Mg, Mt, sP. arboris non interpellaverit vel vasculi Ald. vasculum Mg, Mt. non deest 25 Ad. interpleverit corr: interpellaverit P3; terpellaverit Mg; interpellaveris sP. sine] si L; si non Ag, Mg, Mt, sP. conscientiam corr: conscientia H; conscientia Ad, Alt, Bb, Bos, Ch, Gw, Her, Jlz, P2, 4, T2, Til; consentia Ald; consentiat Mg, Mt. || l. 6. eiecti Ep; ei emptum Mg, Mt. domini eiectum domi Ald. domui T2 (m. recentior); domino Ad, Her; domi Bos, Ch, P4 T1; dom sP. restituat Ald, Ch, Her; constituerit P6. et deest Mg, Mt. illi Ad, Alt, Bb, Gw, 30 H, L, T1; illius Mg, Mt; illum Ch. cui Mt. vasculum Ag, Alt, Ep, H, J, L, P2, T1, V; vasculum sP; vasum P3; vasculum cett. fuerit sP; est Mg, Mt, P4. eum deest Ch; eam sP. compellaverit corr L; compella P6; compellat Her; interpellaverit Ad. ut ex suo—compellaverit desunt Her. ut] et Gw; quod P4. ex uo sP. || l. 7. opere retulisset vel arbore corr: opere vel arbore retulisset Gw. arborem Ch; labore corr: arbore Alt. retulisset corr: tulisset T2; reculisset L; restulisset Til; tulisset 35 Mg, Mt. restituere Bos, Ch; restituendum Ald, P4; ad restituendum Til; restuendi P2. compellaverit deest Gw; compellat Bos, Ch; compleverit sP. quod—dicunt desunt Alt. unprut Til; unprut Ald, P3; unprutt Jlz; unthprut Her; unpruunt Mg; unpruunt corr: unpruunt Mt; unprhut Ad; unprut P2, 4; unprunt P6; unpruht H; unprut Ag; unprut Lind. dicunt Ch, J, T1. et si ille Ald, Jlz. || l. 8. alius deest Alt, H, L. si deest Ald, Alt, H, Jlz; se L. ne, corr: negare 40 H; negaverit Ad. voluerit deest Ad. dicit] diem Bos. suam Bos, Ch, T1; quod suum Ald, Jlz. consecutus fuisse suum Ad. cum secutus Alt; consecutum Her, Mg, Mt, T2 (m. recentior). fuisset Ag, Ald, Bb, Gw, H, J, L, Mg, Mt, sP, T1. tunc deest Ald, Bb, Jlz; hunc Mg, Mt. cum P6 m. recentior supra lineam. sex deest Mt; VII sP. sacramentales Ad, Ep, H, J, L, T1, 2 (m. prima). || l. 9. suo corr: suo P4; uo sP. ipsum] suum Ad. iniuste in margine H; in 45 istum corr: iniustum Mt; iniustum Mg; inluste Til. tulisse Ep; tollisset L, sP. illum Alt, Ch, H, J, Mg, Mt, P1, 5, sP, T1; illud Ep. ad deest T2 (m. prima). ad iudicium] adicium sP; aiuulitium L. || l. 10. deberetur Alt, Bb, Gw, H, J, L, P1; debet P2—4, sP; debet corr: deberet P6; debere Ad, Mg, Mt.

1) Hoc est distractio, ereptio, 'Entziehung' cf. Glossarium et D. v. Kralik l. l. p. 604—611. 50

XI.

¹ Pari modo de avibus sententia subiaceretur, ut nullus de alterius silva, quamvis prius inveniatur, aves tollere praesumat, nisi eius commarcanus fuerit quem calasneo dicimus. Et si aliter praesumpserit, semper restitutionis sacramentum iniustum putamus, 5 quamvis minima est querella, cum VI sacramentalibus iurare lex compellit*.

*) *Ch add.*: Ille servus fiscalinus qui in hostem vadit pro fredo 40 sol. ut alii liberi componat.

Alter servus qui farinam et brazam suo domino facit, solidos VI pro fredo.

De istis sufficit.

Explicit lex Baiwariorum.

10

Her titulum distinguit: Cap. XXXII Sententia de avibus nido exceptis subiicitur in scriptum; Gw titulus De avibus.

Cap. XI. deest Alt; cum cap. X con. Ag, Mg, Mt. || l. 1. Xl deest Ald, Ch, Jlz, L, Mg, Mt, P 6; titulus unicus Her; III Gw, T 2; CLXII Ad; CCLXIII Ald. || l. 2. Pari modo] Ari modo P 6; desunt
 15 *Gw. Pari — subiaceretur desunt Her. modo bis, sed alterum deletum J. sententiae Gw; sententiam L. subiaceret Bb, Bos, Til; subiaceretur Gw, L, P 4; subiaceret Ald, Jlz; subiaceretur, ur*
erasum H. ut] et L. de deest sP. silbas sP. quam Ag; quivis L. || l. 3. prius deest Jlz; primus Ch; prius sP. tollaere L. praesumat Ag, P 4, L; non presumat P 2. nisi] ni L.
 20 *eius] ei Mg, Mt, P 3. commarcanus vel conmarcanus] cummarcanis L; conmarcanis Mg, Mt; commarcanus Ep; conmarcanus Ad; commarcanus Ch; conmarcanus P 6; conmarcanus P 1; con-*
marchanus Bos; cumarianus Her; conmarcanus sP. fuerat Ep; fieri sP. quam P 6; quod H. calasneo sP; kalasneo Ep; calasneo Ald, H, Jlz; calasneo Ag; galesino L; galesino sP; kalarni T 2
(m. prima); kasarni T 2 (m. rec.); galesino Gw. || l. 4. dicimus] di. Ad. et] quod Ald, Jlz. si
 25 *deest Ad, Bb, Bos, J, L, Mg, Mt, P 1, 2, 6, V; qui Jlz, Til. aliter deest Ald, Jlz; alter Ad, Her, P 4.*
semper deest Ald, Jlz; senire per P 6. sacramentum sP. iniuste Her; iustum Ald, Jlz; putamus
iniustum (putamus erasum) P 3. || l. 5. quamvis] et quamvis Ald, Jlz. sit minima Ad, Ald, Jlz.
querella Ag, Mg, Mt, P 3, 6, sP, V; querellat P 1; que sella. Et si admittitur, . . P 4; querela cett.
 30 *VI] III Her. sacramentales Ad, H, J, L, T 1, 2. iurare] iuret L; iurare] iuret vel iurare Gw;*
iuret sP; deest Ag; iuret, sic etiam Ep. lex deest J. compellet sP.

In Ch, J, Gw, T 1 sequitur cap. IV, 26 huius editionis in Gw etiam (iterum) cap. XXI, 4 huius editionis cf. supra p. 466 l. 3. || l. 6—8. exstant in cod. Ch. || l. 9. deest Ad, Alt, Jlz, T 1; in Gw capiti de porcis hoc loco repetito anteposita. explicit. de istis sufficit L. ista P 1. sufficit] sic finit P 4. || l. 10. deest, Ad, Alt, Bb, Ep, Gw, H, Jlz, L, P 2, 4, 6, T 1, V. Baiuariorum sP; Baiouariorum Mt; Baiouariorum Mg.

35 1) Cf. Ed. Rothari 320.